ANTON ILICA

ISTORICUL PREPARANDIEI DIN ARAD

1812 • PREPARANDIA • 2012

casa cărții de știință

ANTON ILICA

ISTORICUL PREPARANDIEI DIN ARAD

DE LA
ŞCOALA REGEASCĂ PREPARANDIALĂ GR. NEUNITĂ A NAȚIUNEI ROMÂNE
LA
LICEUL PEDAGOGIC „DIMITRIE ȚICHINDEAL” ARAD

De acelaşi autor:

Lucian Blaga, Încercări filosofice (1977)
Lucian Blaga, Metafora iubirii (1998)
Şcoala Normală din Arad (1998)
Ideea de Universitate în Arad (2000)
Spaţiu şi timp în opera lui Ioan Slavici (2001)
Pedagogia lecturii (2003)
Metodica limbii române (2004)
Comunicare şi lectură (2005)
O pedagogie (2006)
Didactica limbii române şi a lecturii (2007)
Pedagogie modernă (2008)
Comportament comunicativ şi cultură organizaţională (2009)
Psihologia comunicării şi dinamica grupurilor organizate (2010)
Doctrine pedagogice de la origini până în prezent (2011)

•

Volumul se distribuie **GRATUIT**, prin grija familiei, care finanţează tipărirea:

- Înv. DELIA Ilica, elevă şi fostă învăţătoare la Liceul Pedagogic Arad;
- Ing. dr. DACIANA Ilica – Leucea, lect. univ., Universitatea „Aurel Vlaicu" din Arad;
- Prof. dr. LAURENŢIU Leucea – Ilica, lect. univ., Universitatea „Aurel Vlaicu" din Arad;
- Prof. univ. dr. ANTON Ilica, fost elev, profesor şi director la Liceul Pedagogic, Universitatea „Aurel Vlaicu" Arad;
- Elev ANDREI – VLAD Leucea – Ilica, Liceul Pedagogic „Dimitrie Ţichindeal", clasa a II-a A.

ANTON ILICA
Profesor universitar,
doctor în ştiinţele educaţiei

ISTORICUL PREPARANDIEI DIN ARAD

DE LA
ŞCOALA REGEASCĂ PREPARANDIALĂ GR. NEUNITĂ A NAŢIUNEI ROMÂNE
LA
LICEUL PEDAGOGIC „DIMITRIE ŢICHINDEAL” ARAD

Casa Cărţii de Ştiinţă
Cluj-Napoca, 2012

Nepotului nostru, ***ANDREI VLAD LEUCEA-ILICA***,
elev al Liceului Pedagogic „Dimitrie Ţichindeal” din Arad;

•

În memoria părinţilor mei, Alexandru şi Elisabeta.

•

Cu respect pentru prietenii de generaţie, elevi la Şcoala Pedagogică (1960-1966), pentru colegii mei de cancelarie (1981-2001), pentru directorii-adjuncţi cu care am colaborat (1990-1997), pentru amicii care mi-au lăsat suficient timp pentru a mărturisi, precum şi pentru sfătuitorul meu, regretatul prof. dr. Vasile Popeangă, eminent pedagog şi om de ştiinţă, fost director şi mare iubitor de liceu (şi spirit) pedagogic.

Referenţi:

Prof. univ. dr. Vasile POPEANGĂ

Prof. dr. Doru BOGDAN

Tehnoredactare: Delia ILICA

Coperta: Patricia Puşcaş
Corectura: prof. Amelia FAUR
Pe coperta I:: Imaginea Liceului Pedagogic „Dimitrie Ţichindeal” din Arad

Editură acreditată CNCSIS (24), CNCS – B

Copyright © Anton Ilica, 2012

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
ILICA, ANTON
Istoricul Preparandiei de la Arad. De la Şcoala Regească Preparandială Gr. Neunită a Naţiunei Române la Liceul Pedagogic "Dimitrie Ţichindeal" Arad. / Anton Ilica. - Cluj-Napoca : Casa Cărţii de Ştiinţă, 2012
Bibliogr.
ISBN 978-606-17-0227-5

37(498 Arad)

CUPRINS

CUVÂNT DE ÎNCEPUT 9
INTRODUCERE 11

ÎNCEPUTURI. ÎNTÂIUL CENTENAR

CAPITOLUL I
PRIMELE ŞCOLI ŞI PROFESIONALIZAREA DIDACTICĂ 17
1. Despre instituţii româneşti de educaţie 17
2. Iluminism, intelectualitate, învăţământ, istorie 20
3. Noul spirit european: intelectualizarea profesiilor 22
4. Profesionalizarea pedagogică 24
5. Împliniri româneşti în educaţie 25
6. Conotaţia pedagogică a dezbinării ortodoxe 27
7. Epoca libertăţilor publice 31

CAPITOLUL al II-lea
CONTEXTUL ARĂDEAN AL ÎNFIINŢĂRII PREPARANDIEI 33
1. Aradul – în vremea alegerii sale pentru Şcoală preparandială 33
2. Etapa premergătoare înfiinţării Preparandiei 34
3. Controverse privind biografia lui Ţichindeal 36
4. Şcoala naţionalnică preparandială 47
5. Relatare despre primul an 60

Arătare de Dimitrie ŢICHINDEAL ***61***
I. Şcoli Pedagogice sau Preparande *62*
II. Introducerea tasului şcolii *66*
III. Fondul de căpetenie al şcolilor celor trei naţii româneşti, sârbeşti şi greceşti *67*
IV. Deputaţia va administra amândouă fundaţiile *69*
V. Organizarea internă şi externă a şcolii *69*
VI. Patronii *70*
VII. Observaţie *72*
VIII. Observaţie *72*

6. Evoluţia Institutului în primul centenar 81
7. Proiect: Şcoala Mare Română Eparhială Greco-Orientală din Arad 111
8. Institutul Pedagogico-Teologic 114
9. Centenatul Preparandiei arădene 131
9. Momente (afective) în evoluţia Preparamdiei 138

VREMURI NOI. AL DOILEA CENTENAR

CAPITOLUL al III-lea
FLACĂRA TICHINDELIANĂ, O STARE DE SPIRIT 149
1. Moştenirea lui Ţichindeal 149
2. Epoca românească modernă a instituţiei 153
3. Noi şcoli pedagogice arădene 157
4. Legea învăţământului primar-normal 162
5. Fuziunea instituţiilor pedagogice arădene 164
6. Un deceniu de satisfacţii 169
7. „Grandioasa manifestare” de la Becicherecu Mic 175

CAPITOLUL al IV-lea
TULBURAREA VREMII RĂBDĂTOARE 178
1. Caius Lepa 178
2. Strategii de supravieţuire 181
3. Vremea războiului mondial 184
4. Tentaţia normalităţii 190

CAPITOLUL al V-lea
„REFORMA” SOCIALISTĂ A ÎNVĂŢĂMÂNTULUI 195
1. Eşecul unui proiect universitar 195
2. Sovietizarea învăţământului 200
3. „Democratizarea” reformatoare a şcolii 203
4. Reintelectualizarea instituţiei 217
5. Institutul Pedagogic şi Şcoala Pedagogică din Arad 221

CAPITOLUL al VI-lea
ÎMPLINIRI ŞI PERFORMANŢE 224
1. Epoca Vasile Popeangă 224
2. Profesionalism şi exigenţă pozitivă 230
3. Volumul „Preparandia din Arad” 235
4. Anuarele Liceului Pedagogic 241

CAPITOLUL al VII-lea
LICEU (INDUSTRIAL) NEPEDAGOGIC 256
1. Educaţia aservită 256
2. Liceu Industrial nr. 13 259
3. Renaşterea spiritului preparandial 263
4. Aniversarea pedagogică a instituţiei 266
5. Revoluţia şi schimbarea misiunii 270

CAPITOLUL al VIII-lea
SPIRITUL PEDAGOGIC DUPĂ 1990 273
1. Democratizarea activității şcolare 363
2. Cartea de vizită a Şcolii Normale 371
3. Continuitate ascendentă 376

CAPITOLUL al IX-lea
LICEUL PEDAGOGIC „DIMITRIE ȚICHINDEAL”, ASTĂZI 286
1. Cadrul legislativ 286
2. Etapa începutului de "mileniu" 288
3. Liceul pedagogic, azi 295

ANEXE

DENUMIRI ALE INSTITUȚIEI (1812-2012) 301

LISTA DIRECTORILOR 303

„CATALOGUL” PROFESORAL 305

AUTORITĂȚI BISERICEŞTI 346

AUTORITĂȚI ADMINISTRATIVE 354

BIBLIOGRAFIE 366

PUBLICAȚII ŞI ARHIVĂ 373

IMAGOTECĂ 375

CUVÂNT DE ÎNCEPUT

În urmă cu peste un deceniu, am publicat volumul „**Şcoala Normală din Arad**” (1998), în care m-am încumetat să continui istoria instituţiei pedagogice arădene de când a lăsat-o dr. Teodor Botiş (1922). Era o cercetare de arhivă, cu multe informaţii statistice şi cu mai puţine interpretări. Nici nu cred că aveam vocaţia acestora, iar interesele mele de perspectivă vizau un alt domeniu de cunoaştere. Nepriceperea mea istorică a generat erori şi incertitudini, încât am avut impresia că demersul mi-a evidenţiat mai degrabă pasiune decât ştiinţă. De aceea, nu mă sfiesc să afirm că sunt cercetători mult mai temeinici, mai scrupuloşi, mai documentaţi şi mai riguroşi decât mine despre această primă instituţie românească de formare sistematică a învăţătorilor. Fără ei, ne-ar fi fost imposibil de a avea o viziune mai clară asupra atmosferei, faptelor, realizărilor şi neîmplinirilor, asupra activităţii, locaţiilor, cadrelor didactice, absolvenţilor şi conducerii instituţiei. Spre deosebire de precedenţii monografi, am adoptat doar criteriul istoric, fără a ignora domeniile de exprimare şi de funcţionare ale instituţiei. Totodată, în timpul documentării şi elaborării, am avut gândul îndreptat spre un lector modern şi grăbit, dar preocupat să cunoască o instituţie mai veche decât două vieţi umane adunate. Eu mi-am clădit nostalgiile într-o construcţie livrească, motivat de o îndelungată fidelitate faţă de profesorii mei şi profesorii profesorilor mei, faţă de acei înaintaşi care au avut plăcerea de a-şi mărturisi, în scris, ataşamentul faţă de spiritul preparandial.

Reamintesc pe Dimitrie Ţichindeal, care, în 1813, „**arată**” cum a început Şcoala Regească Preparandială Gr. Neunită a Natiunei Române („schoala pedagoghicească”), apoi pe orădeanul Iosif Vulcan (1893), cu un strălucit discurs academic, pe dr. Avram Sădean (cercetător de arhive vieneze şi budapestane şi mort străpuns de gloanţe în războiul prim mondial, în Galiţia), pe dr. Teodor Botiş (1922), pe profesorul timişorean Traian Topliceanu (1932), pe dr Vasile Popeangă, Eduard Găvănescu, Victor Ţîrcovnicu (1964), pe dr. Virgil Vintilescu (1965), pe dr. Doru Bogdan şi acad. N. Marghitan (2000(, precum şi pe alţi autori de studii temeinice şi articole de conjunctură. Tuturor celor de mai sus, mărturisitorilor, actuala generaţie, contemporană aniversării a 200 de ani de activitate preparandială, are şansa de a le aduce mulţumiri şi totodată respectul cuvenit. Eu nu mă pot compara cu niciunul, fiind o iederă care, în urcuşul său pe trunchiul unui

copac, se sprijină în ascensiune, fără putința de a gestiona ambiția agățării mai sus decât trunchiul susținător. Măsura mea se cântărește în relație conjunctivă cu a celor care și-au ofertat liniștea și timpul, culegând din documente, fapte și amintiri, încropindu-le în texte onorabile despre Preparandia aădeană și personajele sale.

O carte de acest fel e asemeni unei case, a cărei proiecție se regăsește în piatră, lemn, var, nisip, cărămidă, ciment ori gresie. Casa e adăpost pentru om, iar acesta și-o construiește pentru familia sa, astfel spre a fi comodă, confortabilă și bine primitoare. Cartea mea e o ziditură pentru suflet, în care am așezat câteceva din fiecare culegător de învățătură în cei 200 de ani. Am resimțit că însemnările despre Preparandie – științifice ori epice – sunt nu numai savantlâcuri, ci și morișcă de afecte. Laolaltă adun un buchet de fapte – fiecare cu savoarea sa – și de inimi – fiecare cu bucuria și suferința sa -, spre a le salva de la risipă și de a le lămuri (lamură = ramură aurită).

Am credința că fiecare cuvânt lecturat e reînviat de suflarea cititorului. Cărțile, ca și casa, ca și zilele, sunt pline dacă le umple omul cu iubirea sa. Nu se regăsește în text nici delapidare de timp și nici o zăbavă utilă prin care să cerșesc interesul cititorului. Eu nu m-am reîntors de la ideea (re)scrierii acestei cărți din oboseală, nici din academism și nici din orgoliu. În Liceul pedagogic din Arad, regăsesc tinerețea, adolescența, împlinirea de viață și chiar senectutea mea. Aici, am învățat să-i învăț pe copii, învățând eu însumi iubirea și pasiunea, plăcerea scrisului și vorbitului, nevoile și neajunsurile vieții, dificultățile existenței, inclusiv smintelile unor generații. Aici, în Preparandie, se află zidită frumos – nu în chinurile monoleine și nici în suferințele omului – viața și sufletul nostru, al dascălilor, care și-au arvunit timpul tinereții pentru a fi nădejde pentru viitorul copiilor.

În ceea ce mă privește, drag și respectabil cititor, eu atâta m-am priceput și atâta am făcut, fiind conștient că nu depășesc așteptările tale. Într-un moment al vieții în care nici grijile și nici pasiunile nu mi-au tulburat traiul și sufletul, mi-am luat răgazul de a mă întreține cu aleanurile mele și am ajuns la concluzia că întrega mea carieră s-a sprijinit pe un pilon de intelectualitate, iar acesta este Liceul pedagogic din Arad.

Scribul, bietul scrib, are din ce în ce mai puțin timp, din ce în ce mai multă osteneală și nenumărate depline regrete că vremea a trecut cu amăgeală, făcând ca multe gânduri să rămână adormite în cotloanele ascunse ale intențiilor.

Autorul, elev, profesor și director

INTRODUCERE

Voi puncta principalele momente din contextul şi desfăşurarea activităţii Institutului preparandial din Arad. Am în vedere conturarea condiţiilor în care Preparandia[1] din Arad, ca întâia „şcoală pedagoghicească" în limba română, s-a ivit şi şi-a împlinit menirile (naţională, ortodoxă şi culturală). Construiesc o evoluţie din frânturi, opinii, fragmente, sperând să ofer suficientă satisfacţie actualei generaţii, părtaşă la un asemenea moment aniversar: două veacuri.

Exprim deplină recunoştinţă pentru mărturisitori, pentru acei care s-au osârdit cu scrierea istoriei instituţiei, ale căror nume le aşez alături de cele mai onorabile: pr. Teodor Botiş, dr. Avram Sădean, Iosif Vulcan, pr. Roman Ciorogariu, Traian Topliceanu, dr. Vasile Popeangă, dr. Eduard Găvănescu, dr. Victor Ţârcovnicu, dr. V. Vintilescu, dr. Radu Flora, dr. Doru Bogdan, precum şi tuturor acelora care, în studii şi articole, au relevat câte ceva din trecutul şi activitatea instituţiei pedagogice arădene şi animatorilor ei. Pe scrierile acestora ne bazăm în elaborarea consideraţiilor ce urmează, întrucât vitregia vremurilor a făcut ca arhivele să fie răvăşite, iar documentele purtătoare de adevăr să fie risipite, distruse, neglijate sau ignorate în cine ştie ce cotlon arhivistic arădean, orădean, timişorean, karlovițean, vienez ori budapestan.

Istoria Şcoalei Normale (Preparandiei) şi a Institutului Teologic Ortodox-Român din Arad[2], volum semnat de dr. Teodor Botiş, valorifică resursele documentare, cercetate de teologul Teodor Botiş şi dr. Avram Sădean, aşa cum rezultă din „*Cei dintâi ani din trecutul şi viaţa Preparandiei (Şcolii Normale) Gr.-Ort. Române din Arad*"[3]. Vremea şi neliniştea contemporană ar putea tot mai greu să fie mobilizate pentru adâncirea unor aspecte, fiind din ce în ce mai dificil de a recupera seva unor documente, adormite prin cine ştie ce arhive sau distruse de ororile războinice ale vremurilor. Căci tulburările primului secol de existenţă a instituţiei preparandiale au lăsat urme nefaste pe trupul încă fragil al instituţiei. Dificultăţile financiare, regulamentele părtinitoare purtând suficientă

---

[1] **PREPARÁNDIE,** *preparandii,* s.f. (Înv.) Şcoală pentru pregătirea învăţătorilor; şcoală normală. - Din germ. **Präparandie.**

[2] Teodor Botiş, *Istoria Şcoalei Normale (Preparandiei) şi a Institutului Teologic ortodox român din Arad*, Editura Consisitoriului, Arad, 1922, 743 pagini.

[3] *Cei dintâi ani din trecutul şi viaţa Preparandiei (Şcolii Normale) Gr.- Ort. Române din Arad,* Tipografia Diecezană Gr.- Ort. din Arad, 1912.

încărcătură politică şi naţionalistă, aleanuri pătimaşe, invidii etc au fost depăşite, chiar dacă „personajele”, cadrele didactice şi elevii, şi-au scurtat anii vieţii şi au pierit prea devreme de boli şi amărăciuni: Dimitrie Ţichindeal piere la 43 de ani, Iosif Iorgovici la 28 de ani, Ioan Petran la 40 de ani, Elena Ionescu la 23 ani, Avram Sădean la 34 ani, Ion Tuducescu la 35 ani, Mihai Păun la 51 ani, Nicolae Roşuţ la 48 ani etc.

•

În decursul a două veacuri, instituţia şi-a consolidat autoritatea didactică, ştiinţifică, naţională, culturală şi religioasă, astfel că „timpul contemporaneităţii” o regăseşte puternică şi cu o cultură organizaţională bine conturată, fiind, după cum afirmă D. Bogdan, „*creatoare de intelectualitate românească*”. Dincolo de a fi o instituţie de educaţie, Preparandia a coagulat aspiraţii culturale, naţionale şi spirituale, contribuind la emanciparea intelectuală, la reconstrucţia morală şi comunitară a profilului cetăţenilor români şi ortodocşi din această parte a ţării. Fiecare învăţător a dus cu sine la copiii şi comunitatea acestora, spiritul inoculat de valorile propovăduite de corpul didactic preparandial. A fost o instituţie de referinţă naţională pentru Aradul românesc din Imperiul habsburgic, precum şi o instituţie culturală pentru Aradul din România.

•

Când omul are prea mult de făcut, vremea pare că se îngustează. Mie niciodată timpul nu mi-a fost suficient, fiind prea nerăbdător pentru trupul meu firav şi voinţa mea nevolnică. Am fost elev al Şcolii pedagogice din Arad, copil de ţărani, venit la oraş de prin pădurile tăgădăuane, căci mama, anticipând efectele colectivizării agriculturii, hotărăşte a mă zburătăci din satul meu natal: „*alege: ori dascăl ori popă*”. Apoi, după absolvirea filologiei timişorene, ajung profesor la înalta şcoală unde am învăţat de la profesorii mei: Vasile Popeangă, Nicolae Roşuţ, Nicolae Lăpuşanu, Nicolae Corbeanu, Ilie Deac, Tatiana Crişpai, Ioan Aron, Melania Popa, Pavel Sfărăilă, Petru Buzgău, Octavian Marcu, Gheorghe Crep, Anton Drăgulescu, Iosif Sieber, Dumitru Emandi, precum şi dascălii noştri de la Şcoala de aplicaţie. La începutul anului 1990, am ajuns director la Liceul Pedagogic „Dimitrie Ţichindeal” din Arad, iar, în 1998, când am trecut în învăţământul superior, am publicat volumul *Şcoala Normală din Arad*. Am lăsat cariera liceală printre cele uitate şi m-am apucat de scrierea unor volume cu alt conţinut: *Lucian Blaga, metafora iubirii* (1999), *Ioan Slavici – 75* (2000), apoi *O pedagogie modernă* (2006), *Doctrine pedagogice de la origini până în prezent* (2009), *Psihologia comunicării* (2011) etc. Împreună cu Domnul dr. Vasile Popeangă, regretatul meu director de atunci, croşetam idei, exprimam opinii şi glăsuiam, aproape cu obsesie, despre „şcoala noastră”, adică

Liceul pedagogic arădean. Eram molipsiți de o realitate afectivă, de care nu puteam scăpa, decât împărtășindu-ne prin implicare. Textul ce urmează are efecte deopotrivă terapeutice.

Domnul Director Vasile Popeangă a decis să elaboreze volumul ***Studii despre Preparandia din Arad***, căruia i-am efectuat un referat extrem de elogios în vederea publicării. Din păcate – şi cu complicitatea mea – a fost nevoit de către finanțatori să şteargă din text câteva nume, inclusiv al lui Anton Ilica. Scriam, printre altele, în referatul meu de susținere a tipăririi ***Studiilor despre Preparandia din Arad*** (2011): „*D. Vasile I. Popeangă are capacitatea de elaborare a unor texte ştiințifice, precum şi „ştiința" scrierii, utilizând informațiile în context, comentându-le, expunând opinii despre evenimente şi personalități, toate aserțiunile bazându-se pe argumente documentare şi documentate, acolo unde e cazul, sau mărturie credibilă, directă şi elegant relatată. Este vorba de un stil modern, incitant, care susține o scriere vie, dinamică, chiar seducătoare. Eu însumi am avut impresia lecturării unui roman stimulativ, cu fapte şi evenimente ştiințifice, în care instituția preparandială „trăieşte" intens implicarea sa, prin gesturi şi oameni, în viața publică şi politică, națională şi socială, ştiințifică şi pedagogică*".

•

Sper, ca oricare autor, să satisfac exigențele unui cititor implicat, iar, dacă vor fi identificate greşeli ori omisiuni, acestea sunt consecința iubirii pasionale ori a necunoaşterii. În ambele cazuri, scuzele nu țin locul ştiinței, dar pot domoli îngăduința cititorului.

ÎNCEPUTURI.
ÎNTÂIUL CENTENAR

CAPITOLUL I

PRIMELE ŞCOLI ŞI PROFESIONALIZAREA DIDACTICĂ

1. Despre instituţii româneşti de educaţie

Contextul specific de funcţionare a instituţiei preparandiale arădene s-a focalizat pe utilizarea limbii române în biserică, în şcoală, în relaţiile administrative. Lupta pentru limba română a reprezentat un dialog pentru identitate naţională. Limba românească păstrează din latină, în fondul său lexical principal, cuvinte care se referă la învăţământ şi educaţie: şcoală („*schola*"), a scrie („*scribere*"), carte („*carton*"), a învăţa („*iniţiere*"), a aduna („*adunare*"), a împărţi („*impartire*") etc. Acest fapt denotă existenţa pe teritoriul vechi românesc a unor preocupări organizate, privind învăţământul oral, poate şi scris. Inscripţia de pe vasul de lut găsit la Sarmisegetusa – „*Decebalus per Scorilo*" – de origine dacică, alte texte latine ori greceşti pe monumente funerare dovedesc existenţa scrisului, posibil o consecinţă a unui învăţământ cât de cât organizat.

În acelaşi timp, existenţa în limba română a unor cuvinte de origine greacă, cum ar fi *pedagog*, *dascăl* sau *gimnaziu*, confirmă acelaşi interes permanent pentru şcolarizarea şi educarea copiilor. În lipsa unor certitudini, supoziţiile le ţin locul. Inscripţiile latine, greceşti, apoi slavone sunt mărturii asupra cunoaşterii scrisului, existând termeni specifici, cum ar fi latinescul „*litera*" sinonim cu slavonul „*buche*"; apoi, existenţa ritualurilor creştine, a predicilor, a cărţilor de cult pun în seama bisericii calitatea de a fi o instituţie de educaţie, care asigura coerenţa morală a întregii comunităţi. Slujitorii parohiilor ortodoxe au determinat răspândirea deopotrivă a limbii slavone (ca limbă de cult) şi deopotrivă a limbii materne. „*Dăscăliile*" şi apoi şcolile orăşeneşti sau rurale au constituit forme instituţionale de tip comunitar pentru educarea copiilor. Manuscrisele cărţilor de cult slavon (ex.: „***Evangheliarul***", Tismana (1405) sau „***Evanghelierul***" dăruit de Ştefan mănăstirii Humorului), scrijelirea uşilor de biserici ori a iconostasurilor şi altele sunt elemente de cultură şcolară: „*manuscrisele, obiectele de cult lucrate din argint şi aur de către călugări, sculpturile şi alte obiecte de artă, aflată în mănăstiri, sunt mărturii că în cuprinsul acestor mari aşezăminte religioase au existat şcoli de ucenicie, în care tinerii călugări învăţau diferite meşteşuguri strâns legate de trebuinţele vieţii spirituale şi practice*"[1].

---

[1] C.C. Giurescu şi alţii, *Istoria învăţământului din România*, Editura Didactică şi Pedagogică,

Concomitent cu năzuința spre o cultură instituționalizată, *„Biserica a întreținut în țările române un larg proces de instruire, ale cărui urme se pot descifra astăzi pe foile vechilor manuscrise; aceste urme se află în colecțiile muzeelor de artă feudală, în cărțile tipărite pentru scopuri liturgice, dar şi laice, putând fi admirate în minunata artă arhitecturală şi picturală a bisericilor din acele vremuri*"[1].

În consecință, aşezămintele religioase precum şi cancelariile domneşti au contribuit la propovăduirea învățăturii de carte, formând dieci, gramatici, copişti ori translatori. Şcolile de cântăreți bisericeşti, *Şcoala de la Trei Ierarhi* a lui Vasile Lupu (1640), *Şcoala de la Târgovişte* (1646) şi altele reprezintă momente importante privind învățământul, care au condus la consolidarea limbii scrise, slavone ori româneşti, permițând ivirea unui text de excepțională valoare literară, o măiestrită împletire de simboluri literare ori de semantizări stilistice. E vorba de cartea „***Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie***" (1521), care, deşi scrisă în slavona de cancelarie, dovedeşte cultură şi civilizație spirituală, interes pentru educație, preocupare pentru conduită morală în spațiul românesc.

Dar, după cum afirma cronicarul român, Miron Costin, împrejurările istorice tulburi, au diminuat activitățile culturale şi didactice, manifestate timid şi răzleț: *„ce, sosiră asupra noastră cumplite aceste vremi de acum, de nu stă de scrieri, ci de grijă şi suspinuri. Şi la acest fel de scrieri, gând slobod şi fără valuri trebuieşte; iar noi trăim cumplite vremuri şi cumpănă mare pământului nostru şi nouă*". Nevoia naturală de cultură şi artă a învins lipsa mediului prielnic pentru desfăşurarea şi valorificarea unor manifestări specifice spiritului.

Faptul că nişte personalități româneşti au reputație europeană în domeniul ştiinței – Nicolae Milescu (1636-1707), Constantin Cantacuzino (1650-1717), Dimitrie Cantemir (1673-1723), Nicolae Olahus-, faptul că s-au întreținut meşteşugurile zugrăvirii bisericilor, a confecționării artistice a ornamentelor (textile, în lemn, în metale prețioase), a construcțiilor de biserici, case, castele şi cetăți, sunt temeiuri pentru a aprecia că exista o preocupare pentru educația specifică a ucenicilor, care deprindeau „tainele" meseriei şi artei lor sub îndrumarea „unor maeştri" pricepuți.

Dascălii greci au fost aduşi pentru instruirea fiilor de boieri, precum şi pentru şcolile domneşti. Stolnicul Şerban Cantacuzino înființează ***Şcoala elinească de la Bucureşti***, *„favorizând dezvoltarea învățăturii, dând lefi minunate dascălului de limba greacă, învățând pe fiii nobililor gramatica, retorica şi filosofia*"[2]. În 1714, această şcoală avea un Plan de învățământ, profesori titrați, organizare

---

Bucureşti, 1971, p. 35.

[1] *Ibidem*, p. 39.

[2] Anton Maria del Chiara, secretarul lui C. Brâncoveanu, apud *Istoria învățământului din România*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971, p. 67.

metodică: „*nu este de mirare dacă îi dăm titlul de Academie, căci sunt şi doi profesori de filosofie şi teologie, afară de episcop şi doi hipodidactici, care se numesc magistri pe latineşte ... Numărul învăţăceilor trece adesea peste 200*”[1]. Sub Alexandru Ipsilanti, în 1776, ***Şcoala domnească de la Bucureşti*** avea o Programă de studii cu cicluri de câte trei ani, în care se învaţă *în limba locală*, se studiau învăţături enciclopedice în limba elină, latină, franceză şi italiană, precum şi ştiinţele matematice, geografice, apoi istoria, filosofia aristotelică şi astronomia.

La Iaşi, exista ***Academia domnească elinească*** (1728), care avea o organizare similară, cu plan de învăţământ, locaţie zidită, sub „acoperământ” teologic, dar şi cu predarea ştiinţelor în limba românească. Învăţarea în limba română este atestată, în 1559, la ***Şcoala din Scheii Braşovului***. Apar statute, regulamente, diferite tipuri de şcoli, cărţi pentru învăţătură: „***Uşa deschisă a limbilor***” (1638), traducerea manualului lui Comenius, „***Carte românească de învăţătură***” (1643, Iaşi), „***Noul Testament***” (1648, Alba Iulia), „***Legea Scholae bene ordinatae***” (1657), „***Biblia de la Bucureşti***” (1688, traducere integrală). Se înfiinţează „***Academia Domnească de la Sf. Sava***” (Bucureşti, 1694), cu unele configuraţii specifice învăţământului superior.

După modelul şcolilor primare greceşti, se înfiinţează şcoli primare româneşti, la început cu învăţători ambulanţi, apoi şcoli parohiale, acolo unde acestea puteau fi susţinute din tasul şcolar.

În Transilvania, învăţaţii Şcolii Ardelene (Petru Maior, Gh. Şincai, Samuil Micu) au deschis pentru români – după model apusean – **Şcoli de obşte** (elementare), **gimnazii**, **seminarii**. Mai existau încă **şcoli grănicereşti** şi **şcoli confesionale**. Istoria pomeneşte că învăţatul Gh. Şincai a înfiinţat peste 300 de şcoli în Transilvania. Mai mult, Cancelaria imperială vieneză începe procesul de stimulare a învăţământului, prin câteva legi, dintre care două vizează populaţia ortodoxă românească: „***Ratio Educationis***” (1777, pentru Banat) şi „***Noua regia***” (1781, pentru Transilvania). Acestea se referă la organizarea învăţământului în **şcoli triviale** (săteşti, cu trei clase), **şcoli principale** (orăşeneşti) şi **şcoli normale** (în reşedinţa principală). Se deschid aşa numitele **cursuri de normă** pentru învăţători, cu caracter pedagogic, la Sibiu, Oradea, Timişoara etc., iar în 1812, se înfiinţează trei Şcoli normale pedagogice pentru ortodocşi la Arad, Sântandrei (strămutată la Zombor) şi Pesta, pentru calificarea învăţătorilor.

Dacă a fost nevoie de învăţători, atunci cu siguranţă existau copii care aveau nevoie de instituţii în care ei să înveţe. Şcoala Preparandială din Arad a pregătit învăţători pentru şcolile româneşti din întreg arealul sud-vestic, în limba poporului, constituindu-se într-o instituţie de educaţie şi cultură, precum şi de promovare a spiritului naţional şi a limbii române.

---

[1] Al. Helladius, cf. *Istoria…,* p. 68.

2. Iluminism, intelectualitate, învățământ, istorie

Îmi las gândurile să plonjeze – însoțit de tine, cititorule, – în lumea cea veche de vreo trei secole. Pornesc de la întrebarea dacă Preparandia este o instituție care avea menirea de a forma „o clasă de intelectuali”? În ce măsură ne aflăm într-o etapă de intelectualizare socială? Se poate afirma că „secolul luminilor” a generat o clasă culturală? Cine configurează componența unei asemenea elite? Sunt patru întrebări care pretind un răspuns esențializat; recurg la un „eseu” prin care să comprim câteva opinii şi să provoc interactivitate.

Ipoteza că „Şcoala preparandială” din Arad ar fi printre primele instituții de „preparare” (preparandie) pentru profesia de învățător are nevoie de certitudini. Preparandia are misiune, configurație şi elemente specifice unui învățământ superior. Analizele ar putea merge până înspre sfârşitul Evului Mediu, când se vorbeşte de „***Universitas***”. Atunci „*universitas*” însemna o corporație de învățați, teologi şi mireni („*universitas magistrum et scolorium*”), în care „se unificau” cunoştințe universale. Ea adună bunii cunoscători ai unui domeniu (corespunzător celor şapte arte liberale – gramatica, retorica, didactica, aritmetica, muzica, geometria şi astronomia, plus teologia, ca ştiință supremă). Împreună, aceşti experți ai diferitelor domenii ale cunoaşterii realizau unitatea ştiințelor, iar grupul de forțe intelectuale se deplasa dintr-un loc în altul şi susținea prelegeri publice pentru tinerii doritori de cunoştințe enciclopedice. Limba de exprimare era latina, iar locul încredințării învățăturilor se numea „studium generale”. Cine plătea, beneficia de serviciile corporației ambulante, inclusiv de o diplomă recunoscută în toată lumea creştină. Până la finalizarea cursului, membrii locuiau în *colegia*, case zidite în apropiere, iar cei care nu aveau minimum de instrucție urmau *paedagogium*, un fel de şcoală începătoare. Deci o şcoală începătoare se numea *paedagogium*.

În lumea catolică europeană, iezuiții au avut atribuții papale de misionarism creştin. Organizația papală iezuită primeşte atribuția de a promova spiritualitatea creştină prin diferite formule şi mijloace, iar între acestea cea mai eficientă a fost şcoala. Societatea iezuiților pregătea în mod temeinic misionari, pregătire care avea patru cicluri: *noviciatul* (vizează formarea caracterului şi a bunelor moravuri), *scolastica* (se învăță latina, greaca şi se asimilau cunoştințe ştiințifice), *coadjutoratul* (se deprindea arta de a-i învăța pe alții, adică asimilarea metodologiei specifice învățătorilor) şi *desăvârşirea* (organizarea misionarismului)[1]. Etapa *coadjutoriatului* ținea de pedagogie, de asimilarea unor proceduri pentru a-i învăța pe tineri, de a-i convinge, de a le aplica principii didactice eficiente. Cu timpul, iezuiții devin principalii organizatori şi responsabili de educația tinerilor din lu-

[1] I. Găvănescul, *Istoria pedagogiei*, Editura Librăriei, Bucureşti, 1919, pp. 112-119.

mea creştină catolică. Dar viața publică şi socială începe să se stratifice. Statele ajung o structură instituțională cu o mai mare influență decât religia. Sintagma „roşu şi negru" atinge pe alocuri formula „*roşu* **sau** *negru*", iar statele au tot mai mare nevoie de armate permanente pentru a-şi apăra granițele şi proprietățile ori de a le mări. Era nevoie de bani mulți, dar şi de funcționari care să-i adune şi să-i administreze corect. Un popor sărăcit nu era capabil să suporte impozite din ce în ce mai crescute. De aceea, statele promovează politici pentru a da supuşilor posibilitatea de a obține resurse materiale şi astfel să fie capabil să susțină instituțiile administrative ale acestuia.

Prin învățământ, se poate valorifica marele rezervor de forță de muncă şi de activitate calificată şi profesionalizată. Pentru aceasta, e nevoie de un altfel de învățământ, decât cel clasic care viza învățarea limbilor clasice şi a literaturii teologice. Şcolile sunt orientate spre asimilarea unor cunoştințe practice, sociale, raționale şi utilitare. Înființarea şcolilor obligatorii, dar mai ales diversitatea structurală a acestora atrage după sine necesitatea ivirii unei noi profesii*: specialişti în educație*. Prima instituție pregătitoare pentru cariera de educatori apare în 1685 în Franța, având numele de „Seminar pedagogic" („*Seminaire de maître d'école*") şi în care se pregăteau învățătorii pentru clasele primare. În timpul Revoluției franceze, s-a creat şi „***Şcoala Normală Superioară***", care pregătea profesori pentru educația copiilor.

Întrebările care au menținut interesul pentru o profesiune didactică erau: Cine poate să realizeze şi să dispună de formarea copiilor? În ce mod, tinerii pot servi interesele statului? Iezuiții nu mai puteau fi responsabili de învățământul diferitelor state europene catolice, fiind expulzați exact în anul în care apare o carte fundamentală şi doctrinară despre educație: 1762 (*Emile*, de J. J. Rousseau). Dispărând o cohortă de cadre didactice iezuite, a dispărut şi o instituție teologică cu atribuții educaționale.

În statele europene, sentimentul național începe să fie predominant, fiind un element de coerență pentru promovarea unor interese etnice şi naționale. Limba latină îşi diminuează autoritatea în favoarea limbilor populare. Plecarea iezuiților, călugări fără patrie şi cu idei pedagogice nesistematice, reprezintă o şansă de reorganizare pedagogică după principii noi şi reformatoare. Societatea trebuia alcătuită din oameni egali, liberi şi uniți pentru realizarea unor valori comune. Aceste principii se pot împlini doar printr-o instruire gratuită pentru realizarea educației universale. Societatea are obligația (şi dreptul) de a realiza educația tuturor membrilor săi, căci fără oameni instruiți nu se poate vorbi nici de egalitate, nici de libertate şi nici de democrație.

Plecarea iezuiților, în 1773, din imperiul Mariei Tereza creează un gol de instituții şi dascăli, dar şi un câmp pentru dezvoltarea unei noi doctrine pedagogice. Membru al ordinului masonic rozicrucian, Jan Amos Comenius, cetățean al imperiului, devine actual prin principiile sale doctrinare prezentate în

„***Didactica magna***”. Statul îşi asumă responsabilitatea organizării şcolilor, iar pentru un asemenea proiect, împărăteasa solicită spijinul medicului olandez Gerard van Swieten, adept al paradigmei comeiniene. Sistemul didactic al lui Comenius prinde rădăcini din ce în ce mai stabile şi coerente. Acesta propunea un sistem de învățământ structurat, bazat pe îndrumări şi norme centralizate, impuse de Curtea vieneză. Regulamentele sunt aplicate în mod ierarhic şi controlate cu rigurozitate de inspectori. Toate elementele legate de funcționarea şcolilor şi comportamentul dascălilor sunt impuse de autorități, iar acestea sunt respectate fără cea mai mică abatere. Reforma începe de sus în joc, sens care îi dă garanția reuşitei.

3. Noul spirit european: intelectualizarea profesiilor

Renaşterea şi Umanismul aduc în Europa un nou spirit, care vizează un alt tip de ideal uman: „*sapiens et eloquens pietas*” („om elocvent şi învățat”). Educațional, copilul are drept la fericire, iar învățătura îi oferă o asemenea libertate de opțiune. Scopul educației se referă deopotrivă la erudiție şi la formarea unui comportament evlavios şi a unor bune moravuri.

În alunecările sale spre timpul Evului umanist, gândul mi se opreşte la învățații reformatori ai epocii: Montesquieu cu „*Spiritul legilor*”, Descartes cu „*Discurs asupra metodei*”, Rousseau cu „*Contractul social*”, F. Bacon cu „*Noul Organon*”, Comenius cu „*Didactica Magna*”, volume apărute în epoca Renaşterii târzii şi a iluminismului. Celebrul „secol al luminilor” va modifica filosofia existenței: „omul, născut liber, are dreptul la o viață liberă” devine un principiu social. Rațiunea corectează fanatismul, iar educația risipeşte misticismul. Valorile iluministe decurg din „meditațiile metafizice” ale lui Descartes, iar „noul organon” al lui F. Bacon propune noi principii în organizarea relațiilor umane, având la temelie încrederea în rațiune. Gândirea omului e instrument de cunoaştere şi poate deveni o sursă esențială pentru existență. Cultivarea minții şi umanizarea relațiilor sociale reprezintă esența procesului de restructurare a mentalității publice. Europa avea nevoie nu numai de o elită teologică, dar mai ales de o elită laică. Beneficiul câtorva inițiați în educație trebuie dilatat atât pentru generarea cunoaşterii ştiințifice, cât şi pentru răspândirea acesteia. Era nevoie de profesionalizarea gândirii, de o privilegiere a indivizilor capabili să sape la rădăcina unui gând, să-l integreze într-o structură şi să-l configureze într-o descripție.

Cartea e un semn de intelectualitate al omului pentru semenii săi. Cartea e produsul minții, iar scriitorul prestează o activitate intelectuală. Capacitatea de a emite idei şi de a le încropi într-o carte se dobândeşte prin educație. Inteligența devine o instituție, un mijloc de trai şi o formă de existență. Clasa nouă, a intelectualității, este o categorie socială elitistă, care dă coordonatele pentru evoluția societății şi sugerează viziuni ori scenarii progresiste. Idealurile

umanității vizează aspirații pentru fericire, iar, între căile anticipate, una este cunoaşterea spațiului geografic şi social, dar şi al celui psihologic. E vorba de cercetarea analitică a macrouniversului şi a microuniversului. Europa devine un vast şantier de intelectualizare. Statul avea nevoie de funcționari cât mai capabili, de un aparat administrativ modern pentru a-şi gestiona birocrația administrativă, ca formulă riguroasă de organizare ştiințifică. Pentru formarea acestora, acelaşi stat investeşte în şcoli elementare şi superioare, în instituții de educație. Ideile de emancipare nu mai puteau fi sechestrate între granițe imperiale şi canoane teologice. Concepțiile se configurează în proiecte sociale, structurale, instituționale ori culturale. Cheia unui proiect de intelectualizare se regăseşte în organizarea rațională, eficiență şi pragmatică a sistemului de învățământ.

Volumul **Didactica Magna** a lui Comenius[1], un tratat coerent şi paradigmatic de educație, propune o primă ordonare riguroasă a procedurilor de funcționare a instituțiilor de învățământ. Jan Amos Comenius prezintă sensul organizării procesului de învățare, ca alcătuire sistematică, rațională şi coerentă a unei şcoli. Spune autorul: „***Didactica Magna*** *prezintă „arta universală de a învăța pe toți totul”*. Textul comeninian propune un proiect de înființare *„de şcoli în toate comunele, oraşele şi satele oricărei țări creştine, în care tot tineretul, de ambele sexe, fără nici o deosebire, să fie instruit în ştiințe, călăuzit de moravuri bune şi plin de evlavie, iar în acest chip să fie îndrumat în anii tinereții spre toate cele necesare vieții prezente şi celei viitoare, şi acesta în mod concis, plăcut şi temeinic*”.

Proiectul amplu şi universal pentru „***arta de a-i învăța pe toți totul***” a lui Comenius se bazează pe o structurare vizionară de idei educaționale, cum ar fi:

- înființarea de şcoli în fiecare localitate;
- educația se adresează tuturor copiilor, fără nici o deosebire;
- în şcoală, instrucția vizează asimilarea „ştiințelor”, a „moravurilor bune” şi a aspectelor practice, necesare vieții;
- procesul de învățământ va fi plăcut, temeinic şi eficient.

În plus, mai precizează acest „Galilei al educației”, procesul de învățare se va desfăşura pe ani, luni, zile şi ore, program în care „*învățătorii să învețe mult elevii cu cât mai puțină osteneală, iar în şcoli să existe mai multă libertate, plăcere şi progres temeinic în detrimentul dezordinii, dezgustului şi activității irosite*”. ***Didactica Magna*** (1627) propune un program şcolar nou, care să raționalizeze şi să normeze un întreg proces educațional. Copilului i se oferă libertatea (în detrimentul constrângerii), plăcere (în detrimentul dezgustului) şi progres temeinic (în detrimentul activităților irosite).

Proiectul de organizare a procesului de învățământ, propus de

[1] Anton Ilica, *Paradigme pedagogice de la origini până în prezent*, Editura Universității Aurel Vlaicu, Arad, 2009, pp. 88 – 94.

Comenius, vizează „fericirea neamului omenesc”: „*căci practica divină cere să nu ascundem omenirii cele ce Dumnezeu ne-a învățat pentru tămăduirea neamului omenesc, ci să le răspândim în toată lumea*”.

De ce am ținut să fac asemenea considerații referitoare la acest mare pedagog al umanității? În primul rând, ideile lui Comenius reprezintă o revoluție fundamentală în organizarea atât a instituțiilor școlare, cât și a procesului didactic de învățare, a restructurării relației contextuale dintre discipol și ucenic, dintre învățător și elev. În al doile rând, Comenius are o viziune de mare deschidere referitoare la principiile învățării și ale construirii eficiente a personalității.

Școlile clericale și școlile preparandiale nu se regăseau în rangul instituțiilor universitare, dar generau o clasă culturală de tip intelectual. Școlile confesionale și școlile de stat asigurau tinerilor condiție intelectuală atât la nivelul învățământului mediu, cât și la cel universitar. Dascălul și teologul sunt organizatorii unor rețele de relații sociale, asigurând un alt tip de integrare intelectuală și colectivă.

4. Profesionalizarea pedagogică

În secolul luminilor, exista o *peregrinare academică*. Asimilarea cunoașterii științifice trece dincolo de granițele statale sau imperiale. Peregrinările studenților pe la universități sau academii nu beneficiază de o evidență sistematică, dar în fișele biografice (ori în matricolele școlare) se înregistrează anual câte un grup reprezentativ de tineri studioși la școlile medii și superioare din diferite spații culturale europene. Absolvenții de preparandie pot fi considerați intelectuali, deși elevii beneficiază doar de studii medii. Preparandiile aveau în sistemul lor de organizare multe elemente specifice învățământului superior, iar absolvenții prestau o activitate lucrativă de tip intelectual. Ca profesioniști, învățătorii erau remunerați, foloseau strategii de gândire pentru a-și câștiga existența, aveau autoritate publică și erau receptați de comunitate ca aparținând unei clase intelectuale.

Dacă într-o localitate există activitate culturală, aceasta, de bună seamă, este susținută de intelectuali. Intelectualul este acel om care are disponibilitate de a săpa la rădăcina unui gând, de a schimba o mentalitate, o concepție, precum și acela care își utilizează inteligența ca și capital de existență. Intelectualii servesc cerințelor birocratice ale unui stat și alcătuirii unei imagini a societății civile. Formarea intelectualilor se realizează în instituții de învățământ superior, având programe de specialitate, sistem de organizare, cadre didactice profesioniste. Asemenea instituții au nevoie de o structură coerentă, fiind determinate de configurația grupului social care le gestionează. Până statele nu dispuneau de o economie care să solicite o diferențiere a forței de muncă, specializările pro-

fesionale nu aveau temei. Când oamenii au început să-şi vândă forţa de muncă specializată (pretinsă de noul tip de societate), calitatea acesteia devine preţuită, solicitată şi pregătită în instituţii speciale. Aşa s-a ivit necesitatea unor profesiuni intelectuale, bine conturate şi atent perfecţionate. Identitatea intelectuală se conturează în colegii, academii, facultăţi, instituţii de învăţământ superior. Pentru ca un tânăr să ajungă a fi înmatriculat într-o astfel de instituţie, avea nevoie de parcurgerea unui traseu didactic preuniversitar. Un învăţământ superior se clădeşte pe o structură şcolară de tip piramidal (şcoală primară, gimnazială, liceală). Aşa că înainte de a avea o universitate, este nevoie de instituţii şcolare preuniversitare.

5. Împliniri româneşti în educaţie

Lipsa unor instituţii universitare româneşti – avem în vedere întregul spaţiu carpato-dunărean – este evident legată de conjuncturi istorice. Până în anul 1783, românii din Transilvania nu aveau dreptul să ocupe funcţii administrative care ar fi necesitat studii superioare; în acel an, se anulează *Edictul de toleranţă*, ceea ce însemna că şi românii puteau ocupa posturi şi funcţii administrative mai înalte. Asemenea posturi şi funcţii au nevoie de oameni bine pregătiţi profesional şi specializaţi în instituţii superioare de învăţământ. Până atunci, românii învăţau în *universităţile medievale* (Paris, Viena, Padova, Liow, Constantinopol etc.). Principele moldav, Dimitrie Cantemir, a urmat Academia istambuleză, învăţatul Şerban Cantacuzino a fost absolvent al Universităţii din Padova, iar Miron Costin, cronicarul, a adunat învăţătură universitară la Liow.

În *spaţiul românesc* (avem în vedere cel muntenesc şi moldovenesc) au fiinţat câteva instituţii şcolare, clericale, în care se învaţă în limbile greacă şi slavonă. Este vorba de **Academia domnească din Bucureşti** din 1694 (organizată de Constantin Brâncoveanu) şi **Academia domnească din Iaşi** (înfiinţată pe timpul lui Nicolae Mavrocordat) în 1728:

„*Alături de şcolile de pe lângă mănăstiri, episcopii şi de pe lângă bisericile mai mari de prin oraşe, în care învăţământul se păstra la un nivel cu totul elementar, cele două şcoli greceşti, zise Academii domneşti, de la Bucureşti şi Iaşi, au marcat în istoria şcolii noastre un început de învăţământ mediu şi superior, organizat în limitele unei legislaţii anume*”[1].

În *spaţiul transilvan*, încă din 1653, prin „***Approbatae Constitutiones***” (adoptat în dieta de la Alba-Iulia), românii sunt excluşi de la dreptul de cetăţenie, fapt reconfirmat de către Diploma Leopoldină (1691):

„*Diploma Leopoldină din 1691, noul statut politic al Transilvaniei, care*

[1] T. Păcăţian, *Cartea de aur sau luptele politice-naţionale ale românilor de sub coroana ungară,* vol. I, Sibiu, 1902, p. 72.

avea să-i țină loc de constituție peste un secol şi jumătate, mențin întrutotul sistemul politic al vechiului principat, întemeiat pe trei națiuni, ungurii, secuii şi saşii, şi patru religii „recepte", catolică, calvină, luterană şi unitariană"[1].

În aceste condiții, românii şi toți cei de religie ortodoxă sunt considerați „tolerați", deci fără drepturi politice şi publice. Numai cele trei grupări etnico-religioase dispuneau de privilegii statale, iar în cadrul acestora numai nobilii, restul populației era exclusă din conceptul de „națiune", iar „*termenul avea sensul calitativ de om de neam*"[2]. Cum majoritatea românilor transilvăneni aveau altă religie decât cele „receptae" (cum erau numite cele patru religii legale, reconfirmate de *Dieta de la Sibiu* (1695), aceştia erau împiedicați legal a participa la activitatea politică, civică şi intelectuală a statului. Chiar nobilii români din principat, cum au fost Nicolae Olahus sau Corvineştii, se încadrau în categoria *nobiliară maghiară*, atenuând diferențierea privilegiată de apartenență la un anume grup etnic sau religios. Oricum, până la „unirea religioasă" (1700), românii transilvăneni erau identificați cu iobagii: „*marea masă a românilor cad în iobăgie, în aşa măsură încât român, cu timpul, în limbaj comun devine aproape sinonim cu iobag*"[3]. Totodată, religia ortodoxă a românilor transilvăneni a fost discriminată, nefiind socotită receptă, şi tulburată de celelalte religii (calvină, catolică) pentru că „*românii având posibilități de instruire prea reduse, lipsiți fiind, mai ales aici, şi de un cler superior mai susținut, şi de o clasă socială suprapusă purtătoare a unei culturi majore proprii, sau având-le în prea reduse proporții, ortodoxia românească a coborât în adâncime, a îmbrăcat mai mult forme populare, s-a îmbibat cu credințe, cu obiceiuri primare, devenind prin aceasta o ortodoxie proprie, componentă a etnicului românesc*"[4].

Astfel, biserica ortodoxă devine o formă de salvare etnică, care individualizează conştiința de neam, dându-i contururi ferme de diferențiere şi separație conştientă. *Reforma* a creat premisele ivirii explicite a unei conştiințe româneşti coerente: „*introducerea limbii naționale şi în biserica românească a provocat traduceri, texte, tipărituri româneşti, a ridicat prin şcolile sale şi câteva nume culturale, stimulând prin toate acestea şi cultura românească*"[5].

Apariția ***Noului Testament*** *de la Bălgrad* a mitropolitului Simeon Ştefan confirmă acest lucru. În prefața tipăriturii de la Bălgrad – Alba Iulia (1648) –, el exprimă două idei importante: „*unitatea neamului românesc din toate ținuturile şi necesitatea alcătuirii unei singure limbi literare pentru românii de*

---

[1] *Ibidem,* p. 94, vezi textul integral al Diplomei Leopoldine (4 dec. 1691) în T. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară,* vol. I, Sibiu, 1902, p. 30.
[2] *Ibidem*, p. 96.
[3] *Ibidem,* p. 102.
[4] *Ibidem*, p. 107.
[5] *Ibidem*.

pretutindeni"[1]. Asumarea susținerii slujbelor bisericeşti în limba română, precum şi creşterea interesului pentru cultura scrisă, determină manifestarea publică a intelectualilor români, temei pentru a afirma exprimarea culturii academice la românii din părțile transilvane. De pildă, ***Mihail Halici*** (născut în 1643 la Caransebeş, fiu de jurat) a urmat Universitatea din Attdorf, lângă Nurnberg, ajungând rector al Şcolii reformate din Orăştie[2]. Mai menționăm numele lui ***Gavril Ivul*** (1619 -1678) din Caşovia (Banat), care a fost profesor de filosofie şi teologie la Kosice şi Viena, a lui ***George Buitul***, fost student la Universitățile din Viena şi Roma, a lui ***Joan Valahul*** (1629-1687), autorul volumului *Codex Caioni*, cuprinzând jocuri româneşti şi un cântec pentru voivodeasa lui Vasile Lupu[3]. Cu toate acestea, românii din Transilvania rămân „toleraţi", în fața celor trei „națiuni în sens național şi religios", autoritățile fiind decise „*să lase pe dinafară întreg poporul român, să-l excludă nu numai din rândurile națiunilor politice, ci şi de la cetățenia țării*"[4]. Intenția acestora a fost adâncită şi grăbită de intervenția lui Mihai Viteazul care a încurajat nemulțumirile iobagilor români împotriva nobililor. Adoptarea, în 1669, a Compilatelor (*Compilatae Constitutiones*) pune noi restricții de afirmare a națiunii române, printre care interzicerea pentru preoții români ortodocşi de a fi înnobilați, imposibilitatea de a urma şcoli străine confesionale etc. În asemenea condiții, o intelectualitate românească nu putea fi decât foarte redusă: „*ea se restrânge la nume răzlețe de vlădici, protopopi, preoți, dascăli, copişti, tipografi, mici funcționari, scribi, domeniali*"[5]. Intrarea într-o universitate imperială sau europeană ca formă de accedere spre o şcolarizare superioară însemna asimilarea, prin adoptarea uneia din cele trei religii oficiale, pierderea credinței părinților şi a identității naționale.

6. Conotația pedagogică a dezbinării ortodoxe

Modelele universitare puteau deveni repere instituționale de formare intelectuală, iar noua elită avea posibilitatea de a propune inițiative şi organizări în problemele şcolare. Iluminiştii au fost în cea mai mare măsură clerici (în înțelesul curentului artistic al epocii), preluând emanciparea românilor indiferent de credința lor. Ideile lor – deschise Europei – au fost temelia ideilor paşoptiştilor, au insuflat „*în gândirea intelectualilor români un suport categoric occidental şi modern*"[6]. Un asemenea spirit determină începutul procesului de europenizare. Intelectualizarea lumii patriarhale a grăbit integrarea europeană a românilor

---

[1] N. Cartojan*, Istoria literaturii române vechi,* Editura Minerva, Bucureşti, 1980, p. 184
[2] *Ibidem*, p. 186.
[3] *Ibidem,* p. 183.
[4] D. Prodan, *Supplex Libelus Valachorum Transilvaniae,* Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1976, p. 123.
[5] *Ibidem*, p. 129.
[6] *Ibidem*, p. 45.

transilvăneni şi a celor de dincolo de Carpaţi. În acest fel, românii uniţi „*vor deveni vrednici de legile patriei şi de toate beneficiile, să fie nu ca până acum toleraţi, ci reaşezaţi în rândul celorlalţi fii ai patriei*”[1]. În 1716, o statistică înregistrează un număr de 2.260 de preoţi români uniţi şi 456 de preoţi neuniţi. Rezistenţa cea mai mare privind trecerea la religia greco-catolică s-a manifestat în zona Braşovului, Ţara Bârsei, Ţara Maramureşului şi Banat: „*Uniaţia” a prins chiar de la început îndeosebi în regiunile din nordul Mureşului, câtă vreme ortodoxia şi-a putut menţine unele poziţii. (...) Cei din sud nu ajunseră tocmai la limita suferinţelor, precum cei din nord. O altă împrejurare ce a făcut ca românii din Transilvania să stăruie mai dârz întru ortodoxie era aceea a contactului mai susţinut, de-a lungul secolelor, cu fraţii lor ortodocşi de peste munţi, din Muntenia*”[2].

•

Cert este că până în 1700, „*românii n-au avut nici o şcoală într-adevăr bună*”[3]. În toate acţiunile naţionale referenţiale pentru conturarea conştiinţei româneşti şi pentru mai buna ei individualizare, înfiinţarea de şcoli şi de academii a fost **punctul forte** al revendicărilor. Se simţea lipsa unor elite intelectuale competitive pentru înfăptuirea aspiraţiilor naţionale ale românilor.

Programul luptei politice naţionale, a românilor din Transilvania a fost anticipat de episcopul român al bisericii unite, **Inochentie Micu Clain**. Cu un excelent dar al organizării şi al chivernisirii, Inochentie „*a fost ctitor de aşezăminte, luând măsuri să se facă o reşedinţă* (la Blaj – n.n.), *să se clădească o catedrală, mănăstiri şi şcoli*”[4]. A fost un mare arhiereu şi autorul întâiului program politic al românilor din Ardeal. Tot el este acela care „*a dobândit pe seama bisericii sale domeniul şi castelul de la Blaj, unde şi-a instalat reşedinţa vlădicească şi a pus temelia monumentalei catedrale şi a şcolilor care au însemnat răscruce de drum în povestea neamului nostru*”[5]. A fost „*o personalitate europeană*”[6] „*care a imaginat şi conceput programul de instruire în străinătate şi în ţară*”[7] sub ideile căruia se creează şcolile Blajului, mişcarea naţional patriotică, intitulată Şcoala Ardeleană, mişcarea memorandistă ş.a.

---

[1] Kurt Wessely, *A doua diplomă leopoldină,* apud D. Prodan, Id., p. 145.
[2] L. Blaga, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti 1966, p.43.
[3] T. Păcăţianu, *Lucr. cit.,* p. 32. vezi şi Aug. Bunea, *Episcopul Ioan Inocenţiu Klein (1728-1751),* Blaj, 1900.
[4] L. Blaga, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966, p. 46. C. Coposu, *Inocenţiu Micu,* în T. Şeiceanu, I. Buzaşi , *Blajul, o istorie în texte alese,* Alba Iulia, 1998, pp. 39-40.
[5] Aug. Bunea, *Episcopul Ioan Inocenţiu Klein (1728-1751),* Blaj, 1900.
[6] C. Coposu, *Inocenţiu Micu,* în Teodor Şeiceanu, Ion Buzaşi, *Blajul, o istorie în texte alese,* Alba Iulia, 1998, pp. 39-40.
[7] St. Fischer-Galaţi, D. C. Giurescu, I. Aurel Pop, *O istorie a Românilor*, Fundaţia culturală Română, Cluj-Napoca, 1998, p.187.

Aflându-ne la începutul structurării sistemului de învățământ în limba română, românii aveau nevoie în primul rând de şcolile primare[1]. În imperiu, o organizare legiferată a şcolilor există din 1774, prin adoptarea *Regulae directivae*, în care se menționează structurarea învățământului în şcoli triviale (săteşti), capitale (localități mai mari) şi normale (reşedințe de regiuni, cu un învățător la fiecare clasă)[2]. Abia în anul 1806, în *Nova Ratio Educationis publicae*, structura învățământului imperial cuprinde, între tipurile de şcoli, şi forme de învățământ academic: Academia (2 ani) şi Universitatea (5 ani)[3]. Prin urmare, abia după această lege, învățământul superior devine o formă instituțională, sprijinită şi controlată de autorități. Până la această dată, au existat fel de fel de organizări ale învățământului, de regulă, pe lângă biserici sau mănăstiri. Desigur că dacă sunt şcoli, ele sunt gospodărite didactic de dascăli, iar aceştia ar fi trebuit să aibă o pregătire superioară învățăceilor. Cum şcolile erau în mare măsură preponderent mănăstireşti, adeseori „profesorii" erau călugări, aşa cum se menționează pentru cea mai veche şcoală atestată din Transilvania, în localitatea Cenad (la vest de Arad) – datând din 1020 -, apoi la Alba Iulia, Oradea, Peri, Ieud (Maramureş), Vad, Feleac (Cluj)[4].

•

Şcolile devin forme organizate de propagare a culturii, de edificare morală, astfel că se înființează tot mai multe instituții de învățământ de diferite grade, iar un număr tot mai mare de tineri de naționalitate română urmează învățământul superior la Buda, Seghedin, Pesta, Viena (**Seminarul Sancta Barbara**), la Roma (**De Propaganda Fide**), la Târnavia (**Fundatio Janiana**) ş.a., unde învață Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Ion Budai-Deleanu etc.: „*Numărul celor cu studii superioare, teologice înainte de toate, fireşte, dar şi de filosofie, de drept natural, de ştiințele naturii, pe care le făceau la universitate, creşte astfel mereu*"[5]. O asemenea efervescență a determinat o mişcare de opinie românească în Transilvania, intitulată Şcoala Ardeleană. Întorşi de la studii, junimea transilvăneană declanşează o amplă mişcare național-politică, de emancipare prin cultură, tipărind cărți, studii filologice şi istorice. Amintim, în spațiul transilvan, *Istoria românilor* a lui Samuil Micu, *Hronica românilor şi a*

---

[1] De o importanță deosebită pentru românii transilvăneni a fost ordinul *Ratio educationis,* care prevede obligativitatea învățământului elementar pentru toți românii, cf. D. Samuel*, Tipografia din Buda. Contribuția ei la formarea ştiinței şi literaturii române din Transilvania la începutul secolului al XIX-lea,* Editura Noi, Gyula, 1994 , p. 23.
[2] *Ibidem*.
[3] *Ibidem.*
[4] M.Î., *Istoria învățământului din România,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971, p. 31.
[5] D. Prodan, *Lucr. cit.,* p. 218.

mai multor neamuri a lui Gheorghe Şincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* semnată de Samuil Micu şi Gheorghe Şincai, *Lexiconul de la Buda* ş.a. În acelaşi timp, se înfiinţează şcolile grănicereşti, care, deşi în limba germană, asigurau accesul la informaţii, dar şi asigura postura de „om liber" pentru tinerii grăniceri români. Merită a constata faptul că în faţa unor cerinţe pentru naţiunea română „*dispar conflictele dintre uniţi şi ortodocşi şi începe să se formeze coaliţia naţională pentru obţinerea drepturilor politice*"[1]. Depăşind o anumită iritare afectivă, românii se călăuzesc după raţiune, atât de specifică principiilor iluministe. Corifeii Şcolii Ardelene (Samuil Micu Clain, Gheorghe Şincai, Petru Maior), Dimitrie Ţichindeal, Constantin Diaconovici-Loga ş.a. atribuie minţii puterea de a schimba destinul umanităţii. „*Bărbaţi învăţaţi trebuie să aibă neamul cel ce pofteşte să se cunoască că este* ***om****; după aceasta* ***şcoli****, apoi* ***cărţi****: că numai aceste trei sunt tot capul lucrului de a se putea lumina norodul*"[2].

Şcoala Ardeleană, ca efect cultural al manifestului din 1791 (***Supplex Libellus Valachorum***) – certificatul de renaştere a conştiinţei naţionale româneşti din Transilvania, „*sinteza aspiraţiilor intelectualităţii române din Transilvania*"[3] – şi al avantajelor unirii unei părţi a românilor cu Biserica Romei, a valorificat „*posibilităţile oferite de instalarea unor canale profitabile de comunicare cu instituţiile de instruire înaltă ale Apusului, cu depozitele de carte de acolo, de achiziţionarea unor informaţii în stare să facă din discursul politic, cultural, literar românesc (...) unul modern, competitiv, european*"[4]. Erau coapte condiţiile pentru identificarea spiritului naţional în formule instituţionale. Ca reprezentare instituţională românească, prin Şcoala Ardeleană, secolul luminilor a deschis posibilitatea unui „*contact febril cu noile idei de libertate, egalitate, lumină, învăţătură, educaţie, cultură, şcoală, toate centrate pe om, cetăţean, comunitate. Aceste idei, ridicate la rang de drepturi inalienabile şi inviolabile, survenite dinspre Occident, au purtat, la rândul lor, şi în spaţiul românesc, amprenta climatului iluminist al Revoluţiei franceze*"[5]. Schimbarea de paradigmă ideologică, de organizare socială şi culturală a fost sesizată de Curtea de la Viena care a demarat un amplu proces de reformare instituţională: „*într-un*

---

[1] D. Samuel, *Tipografia din Buda. Contribuţia ei la formarea ştiinţei şi literaturii române din Transilvania la începutul secolului al XIX-lea,* Editura Noi, Gyula, 1994, p.26.

[2] C. Diaconovici-Loga, *Chemare la tipărirea cărţilor româneşti şi versuri pentru îndreptarea tinerilor,* Tipografia Universităţii din Budapesta, 1821, apud S. Domokos, *Tipografia din Buda,* Editura Noi, Gyula, 1994.

[3] L. Blaga, *Gândirea românească...*, p. 119. *Ibidem,* pp. 234-235.

[4] St. Fischer-Galaţi, Dinu C. Giurescu, Ioan-Aurel Pop, *Lucr. cit,* p. 193.

[5] Doru Bogdan, *Preparandia din Arad şi Şcoala Ardeleană în conştiinţa intelectualităţii româneşti*, în Doru Sinaci, Emil Arbonie (coord), ***90 de ani de administraţie românească în Arad*** (culegere de studii şi comunicări), „Vasile Goldiş" University Press, Arad, 2010, p. 26.

asemenea climat ideologic şi cultural…trebuie plasată şi înțeleasă acțiunea de promovare a reformismului în plan şcolar exprimată, în cazul românilor ortodocşi din Imperiu, sub forma aprobării înființării Preparandiei din Arad”[1]. De aceea, Preparandia arădeană a fost un nucleu de distribuire a ideilor iluministe, a necesității asumării libertăților publice, a dialogului între civilizațiile europene.

7. Epoca libertăților publice

Transilvania este declarată Mare Principat (1765), iar Banatul e alipit Ungariei şi împărțit în comitate (1778). Iosif al II-lea – împăratul filosof, fiul Mariei Tereza – dă în 1783 aşa numitul **Edict de toleranță** prin care se acordă libertăți religioase şi se înlătură restricțiile privind ocuparea funcțiilor, cumpărarea de proprietăți, exercitarea profesiilor, intrarea în bresle şi aşezarea în localități. Acelaşi împărat organizează teritoriul imperial în circumscripții şi comitate, fără „*a ține seama de vechile teritorii ale națiunilor politice* (şi etnice n.n.)”[2]. Limba oficială a statului va deveni germana, inclusiv în Ungaria şi Transilvania. Pe aceeaşi idee a „descentralizării centralizate”, se asigură învățământului imperial o organizare riguros structurată, prin legea *Ratio educationis* (1777), conform căreia şcoala este obligatorie şi gratuită pentru copiii între 7 şi 13 ani, programele şi manualele şcolare sunt uniformizate. Învățământul mediu şi superior întregesc structura organizatorică, fiind supus taxelor şcolare (Aradul ținea de directoratul şcolar de la Oradea).

Reformele iluministe, precum şi iosefinismul (propovăduit de lojele masonice) favorizează națiunea română din Transilvania, indiferent de religia acesteia. Învățații români sosiți de la Academiile imperiale înființează şcoli româneşti; amintim aici pe Gheorghe Şincai şi Dimitrie Eustatievici care, în calitate de directori districtuali de şcoli, ridică şcoli în limba română, determinând crearea unei intelectualități româneşti.

Revoluția franceză va determina răspândirea ideilor iluministe în întreaga Europă. *Declarația drepturilor omului şi cetățeanului* cuprindea patru drepturi naturale şi imprescriptibile: **libertatea** (“Omul se naşte liber de la natură”), **proprietatea** (“Proprietatea e sacră şi inviolabilă”), **siguranța** şi **rezistența** la opresiune. Este începutul afirmării democrației, având temei *Declarația drepturilor omului*, din 1791, decretată de Revoluția franceză. Noul împărat habsburgic, Leopold al II-lea, îmbrățişează la rându-i ideile iluministe şi democratice, acceptând liberalizarea reformatoare şi progresistă. Începutul secolului al XIX-lea se află sub impulsul emancipării şi democrației, sugerate de noile idei, de mişcările intelectuale, sociale, politice, naționale, generate de epoca

[1] Ibidem, p. 27.
[2] *Ibidem,* pp. 234-235.

luminilor. Ideile Şcolii Ardelene, precum şi individualizarea conştiinţei naţionale determină lărgirea ariei de revendicări şi apariţia unor noi centre de cultură, dar şi de acţiune politică: Arad, Timişoara, Oradea.

•

Epoca luminilor a determinat o amplă mişcare de atenuare a inegalităţii funciare dintre oameni, promovând principii democratice, de libertate, egalitate, frăţie, de protecţie a omului, indiferent de condiţia sa socială, naţională, religioasă sau socială, de garantare a proprietăţii materiale şi intelectuale. S-au constituit condiţii legale şi naturale pentru formarea şi cultivarea intelectuală a unei elite româneşti atât în Ţara Românească şi Moldova (aflate sub cârmuirea fanariotă şi asuprire otomană), cât şi în Transilvania şi Banat, Crişana, Maramureş şi Bucovina (aflate sub influenţă imperială austriacă).

Dacă până la 1800, *instruirea* se realiza în şcoli clericale, în câteva şcoli de obşte sau şcoli grănicereşti, în şcoli elementare, sub îndrumarea unor dascăli (cu pregătire pedagogică superficială) – şcolile de biserici se numeau **dăscălii** -, începutul secolului este marcat de un amplu proces de intelectualizare instituţională. Se scriu cărţi, apar tipografii, societăţi academice, publicaţii, gazete şi ziare, instituţii stabile, scriitori, cărturari, învăţaţi enciclopedişti etc[1].

O instituţie de educaţie presupune existenţa unui contingent statornic de elevi, planuri de învăţământ şi programe academice, profesori de elită, cu înzestrări intelectuale capabili să anime principii, precum şi o bază materială, stabilă ca lăcaş, modulară ca auxiliare didactice (biblioteci, aparatură de cercetare, relaţii universitare). Se adaugă necesitatea unei autorităţi ştiinţifice şi a unui prestigiu intelectual pe o cât mai amplă arie geografică. Preparandia din Arad a dovedit că cel puţin o parte din aceste atribuţii le-a avut şi le-a cultivat din generaţie în generaţie.

[1] Ibidem.

CAPITOLUL al II-lea

CONTEXTUL ARĂDEAN AL ÎNFIINȚĂRII PREPARANDIEI

1. Aradul – în vremea alegerii sale pentru Şcoală preparandială

În vremea cea veche de peste trei veacuri, Aradul a fost o localitate discretă, chiar dacă, datorită navigației pe Mureş, în 1702, este ridicat la rangul de oraş cameral (”*oppidum camerale*”). Grație păcii de la Karlowitz (1699) dintre Imperiul Habsburgic şi Imperiul Otoman, Mureşul devine graniță interimperială. E începutul urbanizării. Aradul de la nordul Mureşului intră în administrarea habsburgică. Aradul era aşezat pe o „insulă”, alcătuită din bucla fluviului şi brațul Mureşului care închidea ondulația albiei, din care, astăzi, a mai rămas doar Lacul din Pădurice şi „Mureşul mort”: „*multe din meandrele şi brațele moarte ale Mureşului, mai ales pe malul drept au fost însă cu timpul asanate, în raport cu extinderea spațiului clădit al oraşului. Unul dintre aceste brațe, care avea un traseu foarte întortochiat, trecea prin actualele cartiere Centru şi Drăgăşani (dinspre Fabrica de zahăr – cea veche – n.n.), desprinzându-se din Mureş se pare în vecinătatea podului Decebal şi reîntâlnindu-se cu râul înainte de Fabrica de cărămidă*”. La sfârşitul secolului al XVIII-lea, Aradul a ajuns la o populație de 8.476 de locuitori, apoi, în anul 1850, avea 22.398 şi la 56.260 în anul 1900[1]. Cifrele de mai sus indică o populație la nivel de mic oraş, prin transformare rapidă grație unor favorabile conjuncturi militare. Aradul devine un oraş dinamic, un centru de interes comercial, iar după decretarea sa, în 1834, ca oraş liber regesc, se revigorează investițiile în construcții monumentale; în 1846, un călător scria că „*Aradul e cel mai frumos oraş, străzi frumos aranjate în majoritate pietruite, comerț vioi, un dute-vino continuu pe străzi, numeroase prăvălii dau aliura unui oraş mare*”[2].

•

Istoricii consemnează un document de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, păstrat la Arhiva Curții imperiale din Viena, în care se descrie terito-

[1] I. Văran, P. Hurezan, M. Popovici (coord.), prefață de prof. univ. dr. N. Edroiu, *Arad. Monografia oraşului de la începuturi până în 1989*, Arad, Editura Nigredo, 1999, p.107.
[2] După A. Zeiner, citat în *Arad-monografie* (1999), p.214.

riul comitatului Arad: „*Moşiile camerale modeneze – arădene se numără cu drept cuvânt printre cele mai frumoase, mai rodnice şi mai sănătoase ţinuturi din lume şi există imperii colosal de mari, care nu s-ar putea mândri cu această fericită aşezare geografică şi cu această extraordinară bogăţie a naturii, întrunită aici pe o întindere de aproximativ 60 mile pătrate*”[1]. Teritoriile bogate atrag interesul oamenilor. Aradul intră în preocupare administrativă imperială, în anul 1763, odată cu începerea construirii Cetăţii Aradului, în exteriorul acestei bucle a Mureşului, când mii de oameni au fost antrenaţi, pe o perioadă de 20 de ani, pentru finalizarea importantului obiectiv militar de graniţă. În Arad, se aşează numeroşi breslaşi (fierari, zidari, cărămidari, croitori, postăvari, morari, ţesători, negustori, cizmari, cărăuşi), ajungându-se „*la o dublare a populaţiei arădene în limitele teritoriale de atunci: 8.467 de locuitori în anul 1804, 22.398 în anul 1850 şi 56.260 în anul 1900*”[2]. Aradul a devenit o localitate dinamică în care fiecare om putea găsi de lucru, fapt stimulativ pentru orice ambiţios. Localitatea devine centrul Episcopiei Ortodoxe, condusă de ierarhii sârbi (1706), imediat după terminarea cetăţii (1704) şi instalarea aici a unui puternic regiment sârbesc[3].

Şansa unui oraş atrăgător a fost diminuată de stagnarea edilitară, determinată de intenţia strămutării Aradului pe o altă vatră din cauza deselor inundaţii, precum şi a apropierii de cetatea militarizată: „*1776 este anul în care împărăteasa Maria Terezia a hotărât mutarea Aradului în pusta Zimandului*”[4]. După moartea împărătesei, în 29 noiembrie 1780, se aduce la cunoştinţa arădenilor că oraşul nu se va muta de pe actuala vatră, aşa că notabilităţile sunt determinate să „*elaboreze un plan de sistematizare urbanistică pentru a împiedica dezvoltarea haotică a oraşului*”[5].

2. Etapa premergătoare înfiinţării Preparandiei

- 1764, se naşte Paul IORGOVICI, în Vărădia (Arad), ajuns doctor în filosofie şi drept, autor al lucrării „*Observaţiuni de limba românească*” (mort, se pare, prin otrăvire, în 1808); el afirmă „*caracterul specific uman al educaţi-*

---

[1] Vasile Arimia, Elena Moisuc, *O descriere inedită a teritoriului şi oamenilor din fostul comitat Arad la sfârşitul secolului al XVIII-lea*, în ***Ziridava***, vol X (1978), Arad, p. 215.
[2] I. Văran, P. Hurezan, M. Popovici (coord.), lucrare cit, p.106.
[3] În acelaşi an (1704), se construieşte biserica ortodoxă sârbă „Sf. Petru şi Pavel”, iar Episcopia va avea un lung şir de vlădici de origine sârbească, încheiat cu Pavel Avacumovici, decedat la trei ani după înfiinţarea Preparandiei (1815).
[4] În 31 mai 1775, se emite Ordinul imperial, potrivit căruia „*nimeni nu are dreptul să construiască pe teritoriul Aradului, ci doar în afara lui şi doar în locul desemnat de comandantul împărătesc*”, cf. I. Văran, P. Hurezan, M. Popovici (coord.), Lucr. cit, p.209
[5] Id, Ib., p. 211. Dar, chiar şi în anul 1814, dăinuie psihoza mutării oraşului de pe actuala vatră.

ei, iar sensul educației date copilului este ca acesta să devină util societății". Paul Iorgovici este unchiul lui Iosif IORGOVICI, unul dintre primii patru profesori arădeni preparandiali;

- 1768: în întregul Banat, se înregistrează 66 şcoli greco-ortodoxe, în care învățau 1129 de elevi, la o populație de circa 260 000 cetățeni greco-ortodocşi;
- 1770: Curtea vieneză doreşte să înlocuiască învățământul coordonat şi controlat confesional cu un învățământ de stat. Este începutul legiferărilor şi reglementărilor elaborate de curtea imperială, în spiritul ideilor iluministe; la Caransebeş, se naşte Constantin DIACONOVICI-LOGA, alt prim profesor preparandial; în 1808, a fost învățător la românii macedoneni din Buda;
- 1771: Curtea de la Viena adoptă *Normal-Patent*, o lege şcolară, care menționează înființarea unei şcoli elementare în fiecare localitate pentru românii ortodocşi, iar în aceste şcoli triviale, învățătorul va preda cele trei discipline în limba poporului; se naşte Grigorie OBRADOVICI, al cărui nepot, Dositei, a scris *Fabulele*, pe care Dimitrie Țichindeal le-a tălmăcit în limba românească; diaconul de Lipova, Grigore Obradovici, a fost director al şcolilor naționale din Banat, traducând cărți şcolare;
- 1774: Maria Tereza aduce din Prusia pe profesorul Johann Ignatz von Felbiger, cu scopul de a organiza învățământul din Imperiul austriac, după modelul aplicat de Jan Amos Comenius în alte țări; se adoptă *Regulile generale pentru învățământul din şcolile elementare şi triviale sârbeşti şi româneşti neunite* (24 mai 1774); se ordonă construcția de şcoli, înzestrarea acestora cu material didactic, încadrarea în şcoli a unor învățători capabili, calitatea dovedită printr-un examen, program şcolar prin care fiecare copil să învețe citirea, scrierea, aritmetica, religia şi cântările bisericeşti.

•

Nu pot exista şcoli fără învățători şi nici dascăli fără învățătură. Faptul că cea mai veche şcoală atestată din „învățământul românesc" este la Cenad (la vest de Arad), datând din anul 1020, iar printre primele şcoli cele de la Miniş (1676) şi Arad (1707) este o mărturie de preocupare educațională şi de civilitate. Şi totuşi, atenția sistematică a autorităților imperiale – sub presiunea comunității locale – de a organiza instituții şcolare stabile începe să se manifeste mult mai târziu. Abia în 1777, prin legea *Ratio Educationis*, se reglementează înființarea obligatorie de şcoli naționale în fiecare localitate a imperiului Mariei Terezia. Legea şcolară amintită preciza înființarea unor şcoli triviale (rurale), şcoli capitale şi „şcoli normale" (fiecare clasă avea câte un învățător). Inițierea în ale dăscăliei a învățătorilor – selectați dintre absolvenții „şcolilor normale" –

se făcea prin cursuri periodice, organizate, de regulă, vara, câte 6 săptămâni, prin grija directorilor şcolari districtuali. Există mărturii despre asemenea cursuri de „normă”, la Vârşeţ (1777), Timişoara (14 iulie 1777), Blaj (1784), Sibiu (1786), Oradea Mare (1789), Caransebeş (1896), Braşov (1803), organizate atât pentru dascăli cât şi pentru preoţi. Încă nu se poate vorbi de instituţii preparandiale, deoarece prin aceste cursuri se realiza „mai mult o iniţiere metodică”, o prezentare a manualelor sau a materialului ce urma să fie predat copiilor. După cum menţionează Teodor Botiş – care se bazează pe informaţiile lui T. Velia, Iuliu Vuia, Nicolae Firu – la Timişoara şi Karlovitz, în 1789, se organiza chiar un curs de pedagogie de 6 luni, în urma absolvirii căruia se eliberau atestate cu indicarea „învăţăturilor ascultate”. Toate acestea nu puteau constitui Preparandii.

- 1775-1778: se dărâmă vechea cetate turcească din Arad, pe locul dintre actualele străzi Mucius Scaevola şi Patriei.
- 1776, febr. 3: se adoptă *Patenta imperială* prin care se instituie nume de familie în sistemul onomastic; în continuare, fiecare cetăţean al imperiului va prelua numele tatălui (*ca nume de familie*) alături de numele de botez. Astfel, fiecare tată va transmite numele său copiilor şi soţiei.

3. Controverse privind biografia lui Ţichindeal

„***Dimitrie Ţichindeal s-a născut după toate probabilităţile în comuna Becicherecu Mic prin anul 1775***”[1]: „*Aşa stând lucrurile, să încercăm să decodăm informaţia conţinută în numele Dimitrie Ţichindeal şi în cel al înaintaşului sau al înaintaşilor săi, căci nu ştim până unde coboară în timp antroponimul Ţichindeal. Se prea poate ca tatăl său, preotul Zaharia, să-l fi purtat până a n-o apuca pe calea preoţiei. În statistica eparhiei Timişoara din 11 iunie 1767, Becicherecu Mic figurează cu trei preoţi: Ilie Cărăneanţ, Vasile Popovici şi Zaharia Zaharievici, cu toţii născuţi în această localitate (DIMB, 305). În tot districtul Timişoarei, din care făcea parte şi Becicherecu Mic, nu întâlnim la această dată un alt preot cu numele Zaharia. Prin urmare, Zaharia Zaharievici este tatăl lui Dimitrie. El reapare cu acest nume şi în statistica din 1776 (DIMB, 369), când mai sunt consemnaţi aici preoţii Marcu Ioanovici şi Maxim Marcovici, ultimul, neîndoielnic, chiar fiul celuilalt. Statistica din 1776 nu mai precizează locul naşterii preoţilor; în schimb, este trecut numărul de case (254 în Becicherecu Mic) şi anul hirotonisirii preoţilor: Zaharia Zaharievici în 01.04.1768 (ceea ce, coroborat cu atestarea din 1767, duce la concluzia că*

[1] Aproape toţi istoricii literari sau cei care s-au ocupat de D. Ţichindeal au împărtăşit opinia lui G. Călinescu, referitoare la anul şi locul naşterii. Vezi şi Ioan D. Suciu, *Literatura bănăţeană de la început până la Unire (1582-1918)*, Editura RB Astra, Timişoara, 1940, p. 57.

Zaharia a purtat numele Zaharievici chiar din vremea în care se pregătea să devină preot); Marcu Ioanovici în 01.10.1764, iar Maxim Marcovici în 15.11.1772. După sistemul onomastic în vigoare în acea epocă, practicat de ierarhii sârbi ai bisericii ortodoxe, rezultă că pe tatăl lui Zaharia îl chema tot Zaharia, de unde şi numele popii Zaharia Zaharievici"[1].

Sunt multe date biografice cunoscute şi recunoscute ca adevărate, cum ar fi prezența lui Țichindeal în grupul de petiționari bănățeni, care solicită împăratului Francisc I înființarea de şcoli neunite în Ungaria, numirea lui Uroş Nestorovici să cerceteze („*am aflat că cea mai mare parte a norodului în necinste, întru întuneric şi în mare mişelătate zace, mai mult din lipsa educației cuviincioase şi bune...*") şi apoi să propună un plan de reorganizare a învățământului în 23 de prevederi, între care şi înființarea unei instituții de pregătire a cadrelor didactice pentru şcolile poporale. În acest scop, se înființează *Deputația Fondurilor Şcolare*, având obiective iluministe: formarea unor cetățeni educați, credincioşi supuşi împăratului, locuitori buni şi vrednici ai patriei, creştini cucernici pentru biserică, fii ascultători pentru părinți (după exprimarea lui C. D. Loga)[2].

Pentru noi, data naşterii şi locul naşterii lui Dimitrie Țichindeal au devenit ispite, iar pariul făcut viza faptul că generația actuală, acum la împlinirea a două secole de învățământ pedagogic românesc, să aibă dovada clară a originii spațiale şi temporale a celui păstrător de epitet eminescian: „gură de aur". Referitor la locul naşterii, sunt mai multe revendicări. În zona văii Hârtibaciului de lângă Sibiu, se află localitatea Țichindeal, provenind de la săsescul *Zaxelnduel* ori germanul Zickenthal, cu înțelesul de „valea caprelor". Invocând mărturii orale, profesorul Mircea Drăgan-Noişteţean[3] apreciază că D. Țichindeal s-a născut în zariştea localității sibiene Țichindeal. Cică ar fi provenit din familia Dragoman, care în timpul Mariei Terezia, a fost colonizată în zona Banatului, preluând apoi, după obicei, numele satului, Țichindeal. Istoria localității Becicherecul Mic pomeneşte de colonizarea, în 1748, a 24 de familii de români, aduse din Transilvania. Hârtibăcenii mai invocă o poezie a lui Țichindeal, înregistrată într-o carte veche (fără copertă), în care fabulistul, cică, mărturiseşte:

„M-am născut în Cerneală
Şi m-am dus în Banat

---

[1] Cf. Simion Dănilă, *Dimitrie Țichindeal la Belinț*, în revista „***Coloana Infinitului***" (Timişoara), VIII (2005), vol II, nr. 53, p. 6-10.

[2] D. Mârza, *Imaginea învățatului bănățean reflectată în Circularele şcolare*, http//www. History-ches.ro, p. 2. Se poate urmări, de asemenea, cu mai mult temei, volumul lui V. Popeangă, *Studii despre Preparandia din Arad* (2012), o prezentare complexă a istoriei deputației şcolare.

[3] Mircea Drăgan-Noişteţeanu, *O personalitate controversată a văii Hârtibaciului – Dimitrie Țichindeal* (c. 1775 – 20 I 1818), în ***Gazeta Hârtibaciului***, nr. 37, iunie 2009, p. 2.

Am avut o socoteală
Ca s-ajung pân'la-mpărat.

Să aduc libertatea iară
Pentru românii cei asupriți
În biserică și în țară
Să ne-ntărim, să fim uniți"[1].

„Cerneală" este un loc în partea nordică a satului, vechea vatră, iar terenul ar fi fost donat de familie, pentru ridicarea bisericii din localitatea Țichindeal. Mai mult, în același loc, se apreciază că Petru Aaron ar fi fost căsătorit cu sora lui Dimitrie Țichindeal.

Câteva fapte se pot lega în logica evenimentelor generale. În anul 1748, între cele 24 familii de colonişti români sosiți în Becicherecul Mic din Țichindeal ar fi putut fi şi familia Dragoman. Dacă Dimitrie s-ar fi născut în localitatea Țichindeal, el ar fi avut vârsta preşcolarității, ceea ce „ar răsturna" întreaga sa biografie literară. Era un bun vorbitor de limba germană şi limba sârbă, un indiciu că datele referitoare la şcolarizarea sa (Şcoala elementară sârbească şi Gimnaziul german) sunt credibile. În nici un caz, în localitatea Țichindeal nu putea învăța limba sârbă, aşa că naşterea sa, înainte de sosirea familiei, în 1748, la Becicherecu Mic nu e posibilă. Atunci, s-ar fi născut în Becicherecu Mic dintr-o familie originară din localitatea Țichindeal[2]. În eforturile „locuitorilor țichindeleni" de a-l revendica, prin naştere, pe Dimitrie Țichindeal, aceştia solicită un document scris privind naşterea acestuia în Becicherecu Mic, dar preotul Petru Ilea (1976) afirmă că „*acolo nu există nici un act referitor la locul naşterii scriitorului*"[3].

Atunci de ce familia şi-a schimbat numele din Dragoman în Țichindeal? Nu e chiar nefiresc acest lucru, fiind obişnuit faptul că unii colo-

---

[1] *Ibidem*.

[2] „Nu surprinde pe nimeni că tatăl lui Zaharia sau un alt ascendent al lui Dimitrie a fost originar din Ardeal, mai exact din Țichindeal, un sat din comuna Nocrich, județul Sibiu. Când Zaharia, fiul lui Zaharia, a intrat în cinul preoțesc, i s-a fabricat numele Zaharia Zaharievici, după uzanța timpului. Dar fiii săi, Dimitrie şi Gheorghe, prevalându-se de reglementările decretului imperial din 1776 şi fiind vie în familia popii Zaharia conştiința unei ascendențe în localitatea Țichindeal, au optat, când au avut prilejul, pentru un nume de familie sub specie aeternitatis sinonim cu numele localității de baştină a strămoşilor lor, nederivat cu sufixul –eanu (adică pentru un toponim în funcție antroponimică absolută) – Țichindeal –, iar nu pentru Zaharievici, cum era de aşteptat. Cu privire la ascendența ardelenească a familiei Țichindeal, există în Becicherecu Mic şi un precedent (menționat în 1758): „Preotul Constantin Popovici, născut în Ardeal, 27 ani, a învățat la Arad cu dascălul Ioan, s-a însurat la 15 ani, are o fată, l-a hirotonisit şi preoțit Gheorghe Popovici la 21 noiembrie 1748, are 5 cărți." (DIMB, 239) Se prea poate ca Vasile Popovici, preot în Becicherecu Mic la 1767, şi Gheorghe Popovici, preot în Mănăştur la aceeaşi dată, dar născut tot în Becicherecu Mic (DIMB, 305-306), să fi fost copiii lui Constantin Popovici." afirmă Simion Dănilă, *Dimitrie Țichindeal la Belinț*, în revista „***Coloana Infinitului***" (Timişoara), VIII (2005), vol II, nr. 53, p. 6-10.

[3] *Ibidem*.

nişti să-şi ia nume nou pe baza nostalgiei după locul natal sau să fie porecliți – apoi nominalizați – după modelul Țichindeleanu, Arădeanu, Moroşanu, Bucureşteanu ori Tăgădăuanu. Prima concluzie exclude naşterea scriitorului în satul Țichindeal, înainte de sosirea familiei în Banat. Dar ce dovadă există că Dragoman din Țichindeal[1] se afla între cele 24 de familii colonizate? Această familie putea sosi mai târziu, poate prin 1770, iar copilul Dimitrie Țichindeal să se fi născut totuşi în 1775, aşa după cum mărturiseşte George Călinescu, cu atâta siguranță în ***Istoria*** sa (se identifică părinții, atât tata, preotul Zaharia, cât şi mama Elena)[2]. De unde o fi avut Călinescu această informație, pe care toți cercetătorii au preluat-o fără s-o verifice? O incertitudine a devenit document de referință.

Afirmația că, după 1815, D. Țichindeal s-ar fi întors în satul natal şi „a pozat" pentru o frescă din biserică este expresia unui patriotism local şi a obsesiei celor din Valea Hârtibaciului de a-l revendica pe preotul-scriitor. Sunt date certe, bazate pe documente, cum că la 15 apr. 1815, preotul Țichindeal se retrage la Becicherecu Mic. Scrisoarea, în limba germană, trimisă de preotul Țichindeal, împăratului Francisc I, este datată octombrie 1815 şi este semnată de parohul din Becicherecu Mic, Dimitrie Țichindeal. Preia parohia socrului său, unde ține amvonul până în 19 august 1817, când Dimitrie Țichindeal, bolnav, va fi internat la Spitalul filantropic al Ordinului Călugăresc Misericordian din Timişoara, unde moare, într-o zi de marți, 20 ianuarie 1818, la vârsta de 43 ani. Ar fi fost înmormântat în 22 ianuarie în Cimitirul oraşului Timişoara, apoi

---

[1] În 1350, e atestată documentar localitatea Chekendeal, toponim care provine din secuiescul „Lalle siculorum" („valea secuilor") ori Zakelnduel, Tsikkudă (dialect secuiesc) sau germanicul Zickenthal („valea caprelor"). Etimologia antroponimului Țichindeal propusă de N. A. Constantinescu în cunoscutul său Dicționar onomastic românesc din 1963, p. 238, sub numele **Cichinda**: „2. Cichindel scris şi Țichindel, poet, băn.", ca derivat de la acronimul băn. Cichinda sau Chicinda (adică de la Chichinda/Kikinda din Serbia), la care trimite şi pentru n. pers. actual din Banat Ciuchindel, trebuie respinsă categoric, întrucât scrierea cu Ci- sau Chi- şi cu –del este doar o bâlbâială curentă în perioada de tranziție de la alfabetul chirilic la cel latin al limbii noastre, numele cărturarului bănățean pronunțându-se fără nici un dubiu cu Ți- şi cu –deal, aşa cum şi l-a scris el în alfabet chirilic pe cărțile sale sau cum l-au scris în alfabet latin contemporanii săi (v. al doilea document manuscris facsimilat în monografia lui Virgil Vintilescu, Dimitrie Țichindeal, Timişoara, 1965: Czikingyal). Pentru etimologia n. top. Țichindeal (ca şi pentru Gherdeal şi Merghindeal, toate nume de localități în județul Sibiu), mai ales pentru componenta finală –deal, lingviştii recunosc aici săs. –dal, adică germ. lit. Tal „vale", deşi formațiile cu –in, sunt caracteristice limbilor slave (cf. Babindeal la Cornereva CS, apud V. Ioniță, *Nume de locuri din Banat,* Timişoara, 1982, p. 60). Dar originea acestor toponime nu are nici o importanță în cazul de față. Cf. Simion Dănilă în articolul *Dimitrie Țichindeal la Belinț*, publicat în revista „**Coloana Infinitului**" (Timişoara), VIII (2005), vol II, nr. 53, p. 6-10.

[2] Georga Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, Bucureşti, 1982, p.

– după câțiva ani – strămutat la familia sa din Becichercu Mic, fără să se ştie locul reînhumării sale[1].

Cum a ajuns Țichindeal la spitalul de caritate a Ordinului Călugărilor Misericordieni e iarăşi o problemă ce stârneşte opinii. În 1737, la Timişoara, este construit primul spital de către Ordinul Fraților Misericordieni. Originile acestui ordin călugăresc, a cărui menire a fost încă de la început îngrijirea bolnavilor, a călătorilor fără posibilități materiale, a soldaților răniți sau a bolnavilor mintali, se regăsesc în Spania la sfârşitului secolului al XVI-lea. Întemeietorul acestui ordin călugăresc a fost Juan Ciudad (8 martie 1495 – 8 martie 1550), un personaj care prin viața şi activitatea sa poate fi considerat un exemplu tipic pentru omul Evului Mediu Târziu. Ordinul religios avea ca scop principal îngrijirea medicală a cazurilor sociale: bolnavii şi săracii fără posibilități, fără discriminare de religie, națiune, statut sau condiție socială, în mod gratuit, fără a se cere nici un fel de remunerare[2]. În România, a fost desființat oficial prin HG în anul 1949, la fel ca alte ordine sau congregațiuni romano-catolice. Totodată, ce motivație există în opțiunea preotului ortodox din Becicherecu Mic să accepte spitalizarea la aşezământul de caritate romano-catolic, menit să se ocupe de bolnavi fără posibilități materiale sau a acelora cu afecțiuni nervoase?!

Continuăm. Nu se contestă anul 1802, când Țichindeal este numit „învățător naționalnic" în Becicherecu Mic, unde s-a căsătorit cu fiica preotului Nadeschi[3] şi unde a devenit paroh. Spune Emilian Micu într-o scrisoare către I. Ardelean (Kissoda – Chişoda – n.n. -, 25 ian. 1893): „*S-a sfințit diacon în Timişoara la anul (1801), şi la anul (1802), după un an de probă, conform pravilei, în etate de 25-26 ani minimum, s-a sfințit de preot şi s-a instituit de capelan pe lângă socrul său, Nadeschi, iar murind Nadeschi s-a intitulat paroh la anul (1804) până ce în anul (1812) s-a denumit profesor la Arad*"[4]. Dl. prof. Vasile Popeangă, autorul monografiei *Preparandia din Arad* (1964), dă o informație orală legată de un fiu al lui Țichindeal, cu numele Teofil, care figurează în Registrul de înscrieri a Gimnaziului de la Karlovitz, aşa după cum a constatat D-sa în Arhiva acestui străvechi gimnaziu. În anul al doilea, este exmatriculat, fără să se menționeze motivul. Era în anul 1815.

---

[1] Documentul – extras din matricola răposaților de la Comuna bisericească sârbească din Timişoara (în limba sârbă): Nr. crt. 514. Anul, luna şi ziua marți 20 ianuarie 1818, D. Țichindeal, lege greco-orientală, parohul Becicherecului mic, l-a înmormântat Iovan Vasici, parohul Timişoarei". (*Luminatorul*, VIII, 1887, nr. 68 (29/17 oct.), p. 2-3.

[2] Călin Claudiu, *Despre Ordinul călugărilor misericordieni*, în www.litere.uvt.ro/vechi/ revista_arheologie/articole (accesat 28 oct. 2011)

[3] Un absolvent al cursului III de 15 luni, din mai 1815, al Institului pedagogic are numele de NADASCHI ATANASIU, fiind originar din comuna Becicherecu Mic. Este posibilă oare o relație dintre Țichindeal şi absolventul cu nume apropiat de al viitorului său socru?

[4] Mircea Popa, *Preotul bănățean Emanoil Micu şi biblioteca sa*, www, nale. ro/reviste – recunoscute/ psihologica. Doc (accesat 27 oct. 2011).

Revenim. Un bun cunoscător al biografiei lui Țichindeal, pr. Emanoil Micu apreciază că, în 1802, D. Țichindeal ajunge preot având vârsta de 25-26 ani minimum, ceea ce aruncă o nouă incertitudine asupra anului naşterii, care ar putea fi anul 1777 ori 1776 poate 1775 ori 1774 („minimum”).

Pentru identificarea locului naşterii sale (şi a datei exacte), se impune o activitate riguroasă de arhivă. Dl. prof. V. Popeangă indică posibilitatea de a rezolva ipoteza prin cercetarea Arhivei metropolitane din Karlovăț (Serbia) fondul parohiei (arhiva teologică şi arhiva Deputației şcolare) precum şi Arhiva Preparandiilor a lui Uroş Nestorovici. Am solicitat publicistului sârb de origine română, Lucian Marina, un excepțional om de cultură şi un entuziast susținător al păstrării identității româneşti în Banatul Sârbesc, să cerceteze Registrul de înscrieri şi Arhiva Gimnaziului sârbesc din Karlovitz. Am apelat la istoricul Gheorghe Rancu să cerceteze Arhiva mitropolitană din Timişoara. Am considerat, prin urmare, că e nevoie de o echipă. Din păcate, deocamdată rezultatele nu au fost cele aşteptate.

În funcția de senior şcolar, era obiceiul să fie cel mai vârstnic profesor preparandial. Istoricii îi atribuie lui Constantin Diaconovici-Loga două date de naştere: 1770 şi 1779. Opinez pentru 1779, întrucât, în 1830, când e numit director al şcolilor greco-ilirice grănicereşti, ar fi avut vârsta de 60 de ani, ceea ce mi se pare putin probabil spre a răspunde de o asemenea sarcină şi încă până la venerabila vârstă de 80 de ani, când moare. În acelaşi timp, prof. Doru Bogdan, lecturând manuscrisul prezent, afirmă că, pe baza unei scrisori a lui Ioan Mihuț către Moise Nicoară, a tras concluzia că cel mai vârstnic ar fi fost totuşi Ioan Mihuț, născut în anul 1755 sau, zic eu, 1756 (cer scuze cititorului pentru această abatere de la prezentarea cronologiei faptelor în favoarea unor considerații despre biografia lui Țichindeal).

•

• 1776: în oraşul Arad, funcționează două şcoli de rit neunit, frecventate de 97, respectiv 51 de elevi; cei doi învățători sunt salarizați unul cu 100 fl., altul cu 90 fl. anual; cuprinsul învățământului constă din scris, citit, cânt, catehism şi aritmetică; copiii erau dispensați de frecvența şcolii timp de 20 de zile în toamnă, în timpul culesului poamelor;

• 1777: se emite *Ratio educationis totiusque rei litterariae per Regnum Ungariae et Provincias eidem adnexas*, o lege şcolară imperială, dată de împărăteasa Maria Terezia, care aprobă ca în fiecare localitate să se înființeze şcoli în limba vorbită de comunitate; e vorba de „şcoli naționale”, conduse de învățători pricepuți, cu învățământ egal (indiferent de confesiune sau neam) şi unic (indiferent de apartenența de clasă socială); se prevede construirea localurilor de şcoală, precum şi obligații şi drepturi contractuale pentru învățători; elabora-

tă în limba latină, în peste 350 pagini, *Ratio educationis* viza, în subsidiar, scoaterea şcolilor de sub controlul absolut al confesionalităţii; şcolile triviale din localităţile grănicereşti erau laice, subordonate fiind organelor militare;

• 1777, iulie 14: la Timişoara, Teodor Iancovici, director al şcolilor româneşti şi sârbeşti din Banatul civil, deschide *cursuri de normă* sau *norme* pentru pregătirea învăţătorilor, timp de 4 luni, constând în însuşirea manualelor pe care le aveau de predat; pentru români, Mihail ROŞU Martinovici, preot la Jadani (azi Corneşti), s-a ocupat de pregătirea acestora; cursurile au continuat, până la întemeierea *Şcolii preparandiale gr. neunite a naţiei române din Arad*, instituţie stabilă şi cu program şcolar coerent; cursanţii purtau numele de „preparanzi"; erau învăţaţi să aplice metoda normală („*normalem methodum edocti sunt*"[1]) şi dobândeau dreptul de a ocupa posturi de învăţători pentru şcolile elementare, confesionale, comunitare sau grănicereşti; la curs se prezentau candidaţi dintre care o bună parte ştiau doar să citească şi să scrie în limba română. În cadrul *cursurilor de normă*, se învăţau următoarele „discipline şcolare": Metodica, Aritmetica, Caligrafia, Scriere după dictare, Ortografia, Catehismul, Îndrumare în comportarea morală, Cântarea bisericească şi Limba germană.

• 1780, nov. 29, Viena: moartea împărătesei Maria Terezia, iar tronul e ocupat de fiul ei, Iosif al II-lea; „Pe plan intern Maria Terezia a iniţiat un amplu program de reformă, cunoscut sub numele de "*Reforma tereziană de stat". A promovat dezvoltarea industriei textile şi a comerţului. În 1768 a adoptat un nou cod penal ("Constitutio Criminalis Theresiana"), iar în 1776 a interzis tortura. A îmbunătăţit situaţia ţăranilor, în special cea a iobagilor, deschizând drumul spre desfiinţarea iobăgiei, măsură adoptată în timpul domniei fiului ei, împăratul Iosif al II-lea (1780-1790). Maria Terezia a înlăturat scutirea de impozit a nobilimii şi clerului, impunând totodată limitarea puterilor acestor categorii. În 1774 a promovat reforma şcolară ("Ratio educationis"), punând bazele învăţământului secularizat (de stat) pe tot cuprinsul Monarhiei Habsburgice. A înlăturat astfel monopolul bisericesc în domeniul educaţiei*"[2].

• 1781: adoptarea unui Regulament şcolar, focalizat pe Transilvania: *Norma regia pro scholis magni Principatus Transilvaniae* (*Legea regală pentru şcolile din Marele Principat al Transilvaniei*), menit a uniformiza învăţământul

---

[1] Iată opinia sibienilor în prezentarea instituţiei lor: „Colegiul National Pedagogic „A. Şaguna" este continuatorul unei îndelungi tradiţii în calificarea cadrelor didactice pentru învăţământul primar şi preşcolar. Istoricul Gh. Maior afirma: „*... cea mai veche şcoală normală din România este Şcoala normală ortodoxă română Andrei Şaguna din Sibiu „ al cărui act de naştere l-a constituit Ordinul Imperial Nr. 2676 din 15 martie 1786.*" Nu am avut acces la Ordin şi nici la alte informaţii care să susţină prioritatea absolută a afirmaţiei „reputatului istoric". Dar se află în eroare informaţională privind întâietatea înfiinţării unei Preparandii în limba română.

[2] *Maria Terezia a Austriei*, http://ro.wikipedia.org/wiki (accesat 20 aug. 2012)

din gimnaziile tuturor confesiunilor din teritoriu; *Normele* se refereau la precizarea exactă a programelor de studiu pentru fiecare disciplină didactică; controlul asupra şcolilor este efectuat de Comisia de studiu prin directorii şcolilor naționale; legea este o Reglementare elaborată de către un pedagog autentic, Joszef Martonfi, director general sau inspector al şcolilor transilvănene; Iorga afirmă că „împăratul Iosif al II-lea crease şcoli ca să învețe Badea Ion nemțește şi ca să ştie datoriile ce le are față de cîrmuire”[1].

• 1783: „*se încheie construirea noii cetăți a Aradului; în intervalul de 20 de ani, cât a durat construirea, a fost rotunjită bucla Mureşului, au fost demolate 168 de case care se aflau pe locul viitoarei cetăți, au fost săpate şanțurile de apărare ale acesteia şi au fost arse cărămizile necesare construcției; cetatea, de tip bastionar (un model care are la bază experiența inginerilor militari italieni) a fost ridicată sub supravegherea arhitectului militar, comandantul Ferdinand Philipp Harsch; costurile au însumat 3 milioane de florini; fortificația stelară hexagonală are, pe o circumferință de 3180 m, bastioane de tip „cavaler” care alternează cu cele detaşate, fiind flancate de câte două redute pentagonale prevăzute, şi ele, cu guri de tragere pentru artilerie (în total, 296 de guri de foc); pe un nivel inferior, în fața acestui sistem constructiv, se aflau cazematele de brizură, dintre care cele nouă din partea de sud a cetății dispuneau de un şanț de apărare care putea fi alimentat, la nevoie, cu apă din râu; toate aceste elemente de fortificație erau acoperite cu pământ şi iarbă, creând o mască eficientă; în curtea interioară a cetății se putea pătrunde pe două porți mari, boltite, construite sub forma unui tunel cotit, lung de zeci de metri; poarta dinspre fostul sat Micălaca ducea la cimitirul militar, astăzi dispărut; principalele trei corpuri de clădire care flanchează vechea piață de paradă au avut următoarele destinații: 1. Corpul comandamentului (Comandanten Gebäude), cu un etaj şi o curte interioară; până în 1919 a adăpostit şi un muzeu al Regimentului 33 infanterie; 2. Clădirea corpului gărzii (Hauptwach Gebäude); 3. Mănăstirea-spital care include biserica în stil baroc; ultimii patru călugări, dedicați Sfântului Ioan de Capistrano, au locuit în mănăstire până în 1861, când aceasta a devenit, în mod exclusiv, spital militar; un loc aparte îl ocupau cazematele, unele fiind locuite, altele nu, deoarece erau întunecoase, prost aerisite şi igrasioase*”[2].

• 1784, dec. 4: în localitatea (Jula) Gyula, acum în Ungaria, se naşte Moise Nicoară (1784-1861); se adoptă *Regulamentul şcolilor naționale*, care se referea la funcționarea şcolilor elementare săteşti, precum şi la dreptul tuturor copiilor de a urma gimnazii, licee şi facultăți, indiferent de confesiune; era perioada „absolutismului luminat”, care viza un amplu proiect de reformă şcolară

[1] N. Iorga, *Pentru întregirea neamului*, Biblioteca Epopeea neamului, Bucureşti, 1925, p. 36.
[2] http://www.cjarad.ro/ files/Serv_amen.ter.urbanism/ 20ARAD.pdf (10 ian. 2012).

şi de culturalizare publică; în acelaşi an, are loc răscoala lui Horea, Cloşca şi Crişan, urmată de desfiinţarea iobăgiei;

• 1785: dascălul Mihai Roşu publică, la Viena, traducerea în limba română a manualului metodic *De lipsă cărtice pentru învăţătorii a neuniţilor româneşti mai mici şcole în împărăteşti şi crăieşti ţări*;

• 1786, dec. 12: Consiliul locotenenţial adoptă măsuri care privesc învăţământul: obligaţia stăpânilor latifundiilor de a construi şcoli, învăţătorii încadraţi vor fi pregătiţi într-o şcoală normală, nici un învăţător nu va fi numit în satul său, copiii vor fi recenzaţi anual, iar comunitatea să-şi angajeze păstori, interzicându-se copiilor să păzească vitele, primarii sau juraţii să aibă certificat şcolar[1].

• 1789: are loc Marea Revoluţie Franceză, în care se consfinţeşte înlăturarea principalelor privilegii ale epocii feudale, fiind un reper pentru începutul unei noi mentalităţi moderne; omul nu mai este tutelat: „*Tutela este incapacitatea fiinţei umane de a-şi folosi abilităţile cognitive în lipsa instrucţiunilor de la o altă persoană*", după I. Kant. Raţiunea devine principala valoare umană, iar învăţaţii caută principii pentru o guvernanţă universală a societăţii şi soluţii pentru o nouă construcţie a relaţiilor umane, naţionale şi religioase.

• 1790: moare împăratul Iosif al II-lea, iar severul şi naţionalistul sârb Ştefan Stratimirovici (1759-1831) ajunge mitropolit al Karlovitz-ului, de care ţine şi Episcopia Aradului;

• 1791: intelectualitatea românească din Transilvania înaintează împăratului documentul *Supplex Libellus Valachorum*, o solicitare colectivă de drepturi naţionale pentru români egale cu ale celorlalte naţionalităţi din imperiu;

• 1791: în Arad, se construieşte Biserica „Sf. Ioan Botezătorul", pe locul unei foste biserici ortodoxe, ridicată la rang de Catedrala Ortodoxă a Aradului (locaţia actualului Colegiu Naţional „Moise Nicoară"[2]);

• 1792: se instalează împăratul şi regele Francisc I (1792-1835);

• 1794: Ţichindeal este învăţător în Belinţ, unde a rămas, după opinia lui S. Dănilă, pe care o împărtăşesc, până în anul 1796; se mai menţionează despre Ţichindeal că a fost şi învăţător la Beregsău, poate chiar inspector şcolar;

• 1801: Dimitrie Ţichindeal urmează, la Timişoara, cursurile de normă şi cursurile improvizate de teologie, avându-l ca dascăl pe Mihai Roşu – Martinovici (1750-1822), traducătorul, din limba sârbă, a volumului *Normalul* (Viena, 1785);

---

[1] Apud V. Popeangă, *Un secol de activitate şcolară românească în părţile Aradului (1721-1821)*, Arad, 1974, pp. 25-26.

[2] În ianuarie 2012, la restaurarea Colegiului Naţional „Moise Nicoară" din Arad, lucrătorii au scos la iveală un craniu şi oase; nu sunt oseminte ale foştilor preoţi, înmormântaţi, după tradiţie, în curtea din jurul Catedralei, ci un schelet mult mai recent, după opinia directorului actual al liceului, descoperit la intrarea în pivniţa unde a funcţionat un depozit de vinuri.

• 1802: D. Țichindeal tipăreşte, la Buda, traducerea liberă a cărții lui Dositei Obradovici „*Sfaturile înțeleajerii cei sănătoase, prin bine înțeleptul Dositei Obradovici întocmite, iară acum întâia dată întoarse dinspre limba serbiască şi întru acest chip în limba daco-românească aşezate*"; Dimitrie Țichindeal scrie o „***Înainte cuvântare***", semnată „*Dimitrie Țichindeal, învățătoriu Național în Becicherecu cel mic în 2 iunie 1802*"; Țichindeal este învățător în Becicherecu Mic;

• 1805: Dimitrie Țichindeal a fost duhovnic militar în Legiunea Confiniului Banatic, un batalion de peste 4000 de grăniceri, care, în 1 august 1805, a plecat spre Bavaria; acesta a participat la luptele de la Austerlitz (2 dec. 1805); cu acest prilej, ostaşii au auzit cuvintele „nație, națiune", care aveau să fie reținute de militari, determinând „*ample mutații sufleteşti*"[1], grație noului orizont geografic, social-politic european; Țichindeal invocă adeseori acest episod, care i-a deschis un nou orizont conceptual: „*ideile promovate de armata franceză erau generatoare de admirație față de luptătorii pentru națiune şi libertate națională*"[2];

• 1805, 3 sept: semnează, ca preot, în registrele matricole ale parohiei din Becicherecu Mic[3];

• 1806: *Novo Ratio educationis publicae* aduce prevederi noi privind şcolile din părțile bănățene: şcolile elementare se numesc naționale, în predare, se foloseşte limba populației care susține material şcoala, intrând sub control bisericesc;

• 1807, iunie 7: moare Dimitrie Ştefanovici, de origine sârbească, director al Şcolilor naționale din Banat;

• 1807, iunie, 29: se înaintează o Petiție (în limba latină) a lui D. Țichindeal şi a altor intelectuali (protopopi şi preoți) către împăratul Austriei, solicitând un român ca director al şcolilor valahice din Banat: *„Gândurile celor doi învățați (George Petrovici şi Dimitrie Țichindeal – n. n.) se vor mai uni o dată, în 1807, într-o acțiune revendicativă, de-a dreptul ieşită din comun pentru acele timpuri, anume redactarea în limba latină şi înaintarea către împăratul şi regele Francisc I, la 29 iunie 1807, a unui „recurs maiestatic". Este ştiut că biserica ortodoxă românească se afla încă din 1690 sub jurisdicția Mitropoliei de la Sremski Karlovci, în urma acordării aşa-ziselor „privilegii ilirice" de către împăratul Leopold I prin diploma din 21 august, ca recompensă pentru că sârbii au răspuns apelului său din 6 aprilie de a se răscula împotriva turcilor. Fruntaşii bănățeni (clerici şi învățători luminați) de la începutul secolului al XIX-lea, animați de idealul*

---

[1] V. Popeangă, Op. cit., p. 14.

[2] Ibidem, p. 17.

[3] Doru Bogdan îmi atrage atenția asupra unei neconcordanțe între data războiului de la Austerlitz (2 dec. 1805) şi numirea lui Țichindeal ca paroh la Becicherecu Mic. M-am bazat **şi** pe afirmația lui Topliceanu: „*în anul 1805, în Războiul dintre Francisc I, împăratul Austriei, şi Napoleon – (D.Ț) a îndeplinit slujba de duhovnic al unui regiment, până la 3 septembrie 1805, dată când a devenit parohul bisericii din Becicherecu Mic*" (p. 8).

de libertate a popoarelor atât de vehiculat de ideologia iluministă, vedeau în această subordonare o piedică în calea afirmării ființei naționale a românilor bănățeni și căutau s-o înlăture. Prilejul s-a ivit în 1807, o dată cu moartea directorului școlilor naționale din Banat, sârbul Dimitrie Ștefanovici, întâmplată în 7 iunie. Patru clerici români: Ștefan Atanasievici, protopopul Lugojului, George Petrovici, protopopul din Belinț, Petru Popovici, paroh în Bocșa, și Dimitrie Țichindeal (Demetrius Czikingyal), preot în Becicherecu Mic, sunt autorii sus-amintitei petiții semnate în numele „întregului neam românesc din Banatul Timișoarei"[1]. Scrisoarea pentru favoarizarea unui român pentru postul de „nationalium scholarum nostrarium Directoris" constituie începutul „*tendințelor autonomizante ale sferelor clerical-intelectuale românești*"[2]

• Având impuls în ideile documentului *Suplex Libellus Valachorum Transilvaniae* (1790) – purtătorul de autoritate al mișcării intelectuale și culturale a românilor transilvăneni – un grup de preoți bănățeni, între care și Dimitrie Țichindeal, înaintează Curții imperiale ***Recursul maiestatic*** (1807). Invocându-se faptul că „*virtuțile strămoșești nu s-au stins în poporul românesc, ci se înăbușă numai „per neglectam educationum"*, autorii memoriului solicită în numele „*a toată nația română din Banat un român în postul vacant de director al școalelor naționale*".

• 1808, martie 17: decret imperial de înființare a școlilor normale: „*universitatea sub a cărei oblăduire va fi înființată școala normală va întreprinde acțiuni formative, încât viitorii educatori pentru școlile primare să posede arta învățării citirii, scrierii și socotitului, adică a primelor cunoștințe necesare tuturor oamenilor*"[3];

• 1808: Țichindeal publică: *Epitomul sau scurte arătări pentru sfânta biserică, pentru veșmintele ei și pentru dumnezeiasca liturghie*, prin părintele Demetriu Țichindeal, parohul Becicherecului Mic, traduse, în Buda, la Crăiasca tipografie a Universității Ungurești; volumul este dedicat lui Ștefan Avacumovici, episcopul de la Timișoara, „făcătorul meu de bine", Țichindeal fiind preot în episcopia acestuia; după opinia lui Radu Flora, este o tălmăcire după *Epitomul slavo-sârb* al lui Dionisie Novacovici;

• 1808: apare volumul *Adunări de lucruri moraliceşti de folos şi spre veselie prin Dositei Obradovici*, întocmită, acum în limba daco-românească, traduse de părintele Demetriu Țichindeal[4], parohul Becicherecului Mic, partea I,

---

[1] Simion Dănilă, *Dimitrie Țichindeal la Belinț*, în revista ***Coloana Infinitului*** (Timișoara), VIII (2005), vol II, nr. 53, p. 6-10.

[2] Radu Flora, *Dositej și Țichindeal*, I, în publicația ***Lumina***, ian – dec., 1967, Novisad, p. 20.

[3] Vasile Popeangă, *Studii despre Preparandia din Arad*, Vasile Goldiș University press, Arad, 2011, p. 9. Facem precizarea că, după opinia autorului, termenul „normal", de origine latină, înseamnă model de conduită, exemplu, regulă de urmat. În școala, elevii asimilează reguli de comportament, adică ***norme***.

[4] Radu Flora, în studiul *Dositej și Țichindeal*, publicat în două numere din ***Lumina***, nr. 1, 2, 1967, comentează corectitudinea numelui lui Țichindeal, așa cum a fost el scris în diferite limbi

Buda, Tipografia Universității Ungureşti; Cartea este dedicată „faimosului mare luminător”, Dositei Obradovici, fiind anticipată de un motto preluat din gânditorul grec, Socrate; este vorba de o culegere de texte cu conținut moral, preluate şi prelucrate „din limbile cele mai învățate ale lumii”;

• 1809: Constantin Diaconovici-Loga, învățător la Şcoala românească din Pesta, tipăreşte ***Însemnarea puselor înainte învățături*** *care şi de şcolari în Şcoala Normală a Naţiei Româneşti din Pesta prin cursul de iarnă de la Constantin Diaconovici-Loga au învățat şi acum la publica examinare în luna lui aprilie în 24 de zile, anul 1809, buni s-au arătat.*

• 1810, febr., 12: agentul de curte, Uroş Ştefan Nestorovici, „de neam bun”, este numit inspector al tuturor Şcolilor neunite din Banat (confesionale ortodoxe) de către împăratul Francisc I;

• 1811: Grigore Obradovici publică o *Antologie de poveşti pentru copii.*

4. Şcoala naționalnică preparandială

• 1811, 9 febr.: se emite decretul lui Francisc I, împăratul Austriei, privind înființarea a „trei şcoli naționalnice”, inclusiv una în Aradul vechi pentru români, „*oraş situat într-o regiune dinamică şi prosperă*”[1];

• La începutul secolului al XIX-lea, când aici, la Arad, se înființează „***Şcoala regească preparandală gr. neunită a naţiei române***”, prima instituție cu elemente de învățământ superior, Aradul avea înfățişarea unei localități mai mult militare, grație construcției cetății imperiale, iar casele civililor erau aşezate în bucla Mureşului şi îngrămădite pe lângă Piața Veche. Deşi devine oraş cameral, avea o populație de numai aproximativ 8500 de locuitori, alcătuită din militari, țărani, meşteşugari, negustori, cărăuşi ori hangii[2]. Era o lume pestriță, dar harnică, iar navigația pe Mureş, confecționarea de materiale pentru militari, dinamismul unui spațiu promițător de bunăstare atrag tot mai multe familii. Piața Veche a Aradului devine neîncăpătoare pentru o asemenea forfotă, astfel că alți oameni vor asana bălțile, pe care încă se mai vânau rațe sălbatice chiar de pe geamurile caselor, determinând extinderea vetrei localității, diversificarea meseriilor şi creşterea interesului pentru „*mândrul şi îngâmfatul oraş de pe Mureş*”, cum îl va numi mai târziu Caragiale[3].

Înflorirea economică, susținută de o concurență a breslelor, de ivirea unor

---

(Cikindal, Cikindjal, Cyikingzall, Cichindel, Cichindeal, sau cu chirilice Tichindell, Tik kindell), considerând corectă generalizarea transcrierii în actuala formă.

[1] V. Popeangă, Op. cit., p. 12.

[2] *Arad. Monografia oraşului*, Editura Nigredo, Arad, 1999.

[3] A. Ardelean, A. Ilica, *Universități arădene: proiecte şi împliniri*, Fundația universitară, Arad, 2000, p. 24.

elemente ale marii industrii ş.a. generează bunăstare, ceea ce va permite arădenilor „*să aibă un loc de frunte între donatorii voluntari pentru războiul cu Franța*”[1], fapt apreciat de autoritățile imperiale; la fel este apreciat sprijinul pe care arădenii l-au dat armatei imperiale pentru oprirea campaniei militare a lui Napoleon Bonaparte. O primă recunoaştere a sprijinului arădenilor faţă de Curtea de la Viena a fost aprobarea de a se înfiinţa aici, la Arad, a primei „şcoli pedagoghiceşti” pentru formarea învăţătorilor români şi pregătirea acestora în vederea învăţării în limba maternă[2]. Aşa au început preparandiile, seminariile şi colegiile, ca prime forme instituţionale, având elemente ale unui învăţământ superior. De ce la Arad? Întrebarea a fost pusă de mai mulţi cercetători, fiecare având opinii care se completează ori se contrazic. Aradul se află pe „graniţa” dintre presiunea pe care o exercita asupra românilor ortodocşi de a accepta uniaţia greco-catolică şi presiunea exercitată de sârbii ortodocşi prin ierarhii acestora. Din punct de vedere al autorităţilor, aşezarea la Arad a Preparandiei româneşti ortodoxe şi apoi a Seminarului clerical ortodox ţine de o strategie de echilibrare a influenţelor asupra naţiunii române din Imperiul Habsburgic: mai la sud, chiar Timişoara, era o populaţie ortodoxă sârbească destul de compactă, iar mai la nord, credincioşii români acceptaseră în bună parte uniaţia, cel puţin în părţile crişene. Ofensiva catolicizării a determinat alianţe religioase cu ierarhii ortodocşi sârbi, iar ofensiva implementării limbii cu slove chirilice şi a supuşeniilor religioase a creat alianţe cu românii uniţi. Samuil Vulcan, confidentul şi sfătuitorul unor profesori preparandiali, propovăduia eliberarea ierarhică de sub „jug sârbesc”, iar mitroplia de la Karlovitz asigura dreptul legal de liber exerciţiu religios. Se cere interzicerea „convertirilor religioase prin mijloace nepermise”. Miza şcolilor arădene era atragerea populaţiei româneşti, prin influenţe de mică autoritate (parof şi învăţător), înspre o anumită credinţă religioasă.

Războaiele cu Napoleon amână rezolvarea problemelor de învăţământ până în 1810, când împăratul Francisc I îl numeşte pe agentul de curte Ştefan Uroş Nestorovici, inspector suprem al şcoalelor greco – neunite[3]. Împuternicitul consilier regesc, sârbul sau ilirul, – cum este numit în *Scrisoarea împăratului* (31 martie 1810)[4] – avea atribuţii de a vizita toate şcolile ortodoxe – adică cele greceşti, sârbeşti şi româneşti – şi a propune un *Plan de organizare* a acestora.

La începutul anului 1811, Uroş Ştefan Nestorovici, examinând problema învăţământului ortodox românesc, înştiinţează împăratul despre „*lipsa edu-*

---

[1] Dan Demşea, *Oraşul Arad în epoca modernă. Eliberarea economică*, în ***Arad. Monografia oraşului,*** Editura Nigredo, Arad, 1999, p. 95.

[2] Doru Bogdan, *Geneza Preparandiei din Arad în conştiinţa intelectualilor*, în vol. ***Vasile Popeangă – vocaţie de intelectual*** (coord. Anton Ilica), Editura Universităţii Aurel Vlaicu, Arad, 2007, pp. 197-233.

[3] T. Botiş, Op. Cit., p. 511.

[4] *Ibidem*, p. 15.

cației norodului", despre „*vrednica de jale, stare a şcoalelor populare ş.c.l.*"[1]. În consecință, propune ca cele 1042 de şcoli să fie împărțite în 6 directorate (Buda, Timişoara, Oradea ş.a.), iar pentru pregătirea învățătorilor de profesie să se înființeze „*şcoalele preparandiale – de cea mai mare importanță şi totodată temelie a tuturor celorlalte institute*"[2].

Prin *Rezoluția* din 9 februarie 1811, Curtea de la Viena – înaltul tron împărătesc -, la propunerea lui Uroş Ştefan Nestorovici, a autorizat ca „*trei naționalnice de căpetenie şcoale pentru preparanzi: una adică în Aradul – Vechi pentru români, alta la Sent-Andrei pentru sârbi, iară a treia în Pesta pentru greci să se introducă*"[3]. În continuare, Uroş Nestorovici concepe un „*plan de organizare a acestor noao instituturi pentru care obține aprobarea de fond în 17 septembrie 1812*"[4]. Rezoluția de aprobare, în şapte capitole, stabileşte clar cine poate fi primit în preparandie, obiectele de învățătură, structura de şcolarizare, rolul catihetului şi obligațiile profesorilor, îndatoririle elevilor, precum şi atribuțiile „seniorului" (conducătorul instituției). Ordinul preciza ca „*şcoala preparandială atât cea ilirică (la Sent-Andrei), cât şi cea valahă (la Aradul-Vechi), la începutul lui Noiembrie 1812 nesmintit să înceapă*"[5].

Aceasta va fi „*zi vrednică de memoria tuturor românilor, cea mai însemnată şi cea mai măreață în întreaga istorie culturală a Românilor din părțile ungurene*"[6], cu mențiunea că deschiderea institutului să se facă în mod solemn şi cu participarea episcopului şi a tuturor autorităților locale. În rezoluția „Consiliului loc. ung. reg.", datată în Buda la 20 oct. 1812, comunicată episcopului Aradului, ***Paul Avacumovici***, se precizează că s-a dispus „*ca şcolile preparandiale naționale cu începutul lunii viitoare, noiembrie, după stilul gr. în 15, iar după cel iulian în 3 aceeaşi lună, fără amânare să se deschidă*"[7]. Au fost numite, după afirmația lui Vulcan, următoarele cadre didactice: „*Iosif Iorgovici, nepot de frate al lui Paul Iorgovici, a fost unul din cei mai învățați Români din vremurile acele. Gradul de doctor în filosofie l-a obținut la Universitatea din Pesta. S-a născut în comuna Vărădia şi a murit la Arad în 1821. Constantin Diaconovici Loga s-a născut la Caransebeş în 1 noiembrie 1770. A studiat Gimnaziul la Lugoj, legile la Universitatea din Pesta. Aici a fost primul învățător-cantor român, de aici s-a numit apoi profesor*

---

[1] Teodor Botiş, *Istoria Şcoalei Normale (Preparandiei) şi a Institutului Teologic Ortodox-Român din Arad***,** Editura Diecezanei, Arad, 1922, oferă o imagine amplă asupra evoluției instituției de la începuturile sale, 1812, până în 1920. În aproape 750 de pagini, volumul prezintă istoria Şcolii Normale (pp. 9-503) şi a Institutului Teologic (pp. 504-728).

[2] T. Botiş, Autograf imperial nr. 2630/ 23 iunie 1811, în *Istoria...*

[3] C. Diaconovici-Loga, *Chemare la tipărirea cărților româneşti şi versuri pentru îndreptarea tinerilor*, Tipografia Universității, Buda, 1821, p.6.

[4] T. Botiş, Op. Cit., p.16.

[5] *Ibidem*, p. 18.

[6] *Ibidem*, p. 18.

[7] I. Vulcan, *Dimitrie Cichindeal. Date noi despre viața şi activitatea lui. Discurs de recepțiune ținut la Academia română*, în ***Familia***, Oradea, 1895, nr. 39, p. 1.

la noua şcoală pedagogică română din Arad. Mai târziu a publicat şapte lucrări, dintre care cea mai însemnată este „Gramatica Română”, tipărită la Buda în 1822 şi 1823, care până la 1852 s-a întrebuinţat ca manual pentru tinerimea pedagogică din Arad. Între toţi colegii săi a fost cel mai învăţat ; ca autor, (e) superior lui Cichindeal. La 1830, s-a numit director al şcoalelor naţionale din regimentul românesc banatic şi din districtul batalionului sârbesc banatic de graniţă până la Dunăre. A murit la Caransebeş în 12 noiembre 1850. Ioan Mihuţiu, după cum ne spune Cichindeal, s-a născut în comuna Şiclău, comitatul Arad. El cu Cichindeal a venit adeseori la episcopul Vulcan. A servit până la 1816, când s-a numit director regesc al Şcolelor nationale din districtul Caransebeş-Lugoj”[1]. Era prima generaţie de profesori, sau, după cum o numeşte Doru Bogdan[2], „generaţia eroică”, prima generaţie din activitatea bicentenară a Preparandiei.

În acea zi, se celebră „*marele nostru praznic cultural*”, în prezenţa episcopului, care se deplasează în Arad de la reşedinţa din Oradea, oficiind sfânta liturghie şi sfinţind localul şcolar. Cuvântarea arhierească va fi citită în toate bisericile ortodoxe din episcopia sa (Arad, Ienopole, Oradea, Hălmagiu): „*astăzi este ziua de prăznuire a neamului nostru, pentru că astăzi începutului împlinirii norocirii şi fericirii norodului şi iubiţilor următorilor noştri se începe...Că-i sufletul mai frumoasă fiinţă decât trupul...*”[3].

- 1812: Petru Maior publică, în limba română, volumul ***Istoria pentru începuturile românilor în Dachia***, la Tipografia Universităţii din Buda;
- 1812, sept. 12: se anunţă Concurs de ocupare a posturilor de la institutele preparandiale pentru „*acei care se simt vrednici să fie profesori în limba... românească*”: „propunerile pentru numirea profesorilor le tria o comisie la Buda, în frunte cu Uroş Nestorovici, care era şi agent al Curţii de la Viena”[4]
- 1812, sept. 30: Uroş Nestorovici propune Curţii vieneze ca postul de catihet al Preparandiei arădene să fie ocupat de Dimitrie Ţichindeal, bazându-se pe probitatea sa morală şi pe meritele dobândite pe plan militar în serviciul imperiului (ca recompensă pentru acceptarea situaţiei de „paroh militar” în campania bavareză i se acordă funcţia de paroh în Becicherec); totodată, acelaşi director propune angajarea celorlalţi profesori preparandiali; s-a înţeles un mesaj: este vorba de o formare structural instituţionalizată a învăţătorilor, de o mutaţie culturală şi de o reacţie pozitivă la spiritul liberal şi naţional al timpului; grija statului pentru educarea cetăţenilor săi, indiferent de credinţă sau naţionalitate, este o altă idee ce trebuie subliniată;
- 1812, nov. 3/15: deschiderea oficială a instituţiei (cu Uroş Nestorovici, inspector şcolar, Sava Arsici[5], director local, şi Dimitrie

---

[1] *Ibidem*, în ***Familia***, Oradea, 1895, nr. 40, 13 oct. p. 2.
[2] Doru Bogdan, *Stud. citat*, p. 28.
[3] *Ibidem*.
[4] Radu Flora, Loc. cit, p. 23.
[5] „În anul 1796, Sava Arsici, ca un cetăţean de frunte ala Aradului, ajunge căpitan al companiei sârbe orăşeneşti, pus în această funcţie de către comandantul cetăţii Arad, Wagner. In acele timpuri, în cetate erau staţionate regimentele care porneau la război pe diferite fronturi: frontul

Țichindeal „senior” şi „catihet”); Numele instituției era **Şcoala regească preparandială gr. neunită a națiunei române**. Cursurile de pregătire a învățătorilor durau 15 luni, în 3 etape de câte 5 luni, finalizate cu examen. Se impune un scurt comentariu legat de titlul instituției. Este numită „şcoală regească”, aflându-se, prin urmare, în organizarea şi subordonarea statului; „prepandială” – se referă la pregătirea învățătorilor pentru a se ocupa de educația copiilor; „gr. neuniți”, vizează cui se adresează, adică ortodocşilor care nu au acceptat uniția şi au refuzat „greco-catolicismul”; cel mai important din titlu este sintagma „națiunea română”: e o recunoaştere, de către autoritățile imperiale şi a locotenenței regeşti ungare, a românilor din imperiu ca națiune de sine stătătoare. După ştiința noastră, acest fapt se întâmplă pentru prima oară în mod oficial şi indică începutul schimbării de atitudine politică față de poporul român transilvănean, bănățean şi din „Partium”. Instituția este o şcoală de stat, de aceea toate gratitudinile merg către împărat, cel care a aprobat şi a stabilit, în amănunțime, probleme pentru buna funcțiune a instituției.

Patru profesori din cinci erau laici, cu studii temeinice, iar catehetul pentru cele trei discipline teologice avea absolvite cursuri de învățători (de normă).

- 1812, nov. 16: Încep efectiv cursurile în casa Rehkopf, proprietatea lui Sava Arsici, pentru cei 78 de elevi, conduşi de profesorii Dimitrie Țichindeal (senior)[1], Constantin Diaconovici-Loga, Iosif Iorgovici[2] şi Ioan Mihuț[3]. Cei patru profesori vor preda, pentru un curs complet de 6 luni, următoarele discipline de învățământ: catehetica, cântarea bisericii, tipicul (Dimitrie Țichindeal), pedago-

---

turcesc (1788-1790), frontul francez şi italian (1793-1799), aşa că de multe ori oraşul şi cetatea rămâneau fără apărători. Trebuie amintit că, în acea perioadă, în cetatea Aradului se aflau 1200 de prizonieri francezi. De aceea, în anul 1796, au fost organizate trei companii orăşeneşti: germană, maghiară şi sârbă. In fruntea celor 50 de oameni ai companiei orăşeneşti sârbe se afla căpitanul Sava Arsici” (surse).

[1] **Dimitrie Țichindeal** (n. 1775, Becicherecu Mic – d. 20 ianuarie 1818, Timişoara) a fost un preot, cărturar, fabulist, traducător şi militant român pentru emanciparea românilor din Banat. Cf. http://ro.wikipedia.org/wiki (accesat 5 nov. 2011);

[2] **Iosif Iorgovici** (n. 1792, Vărădia – m. 18 iunie 1820, Arad) are studii universitare la Budapesta, precum şi doctoratul în filosofie. Va preda, la Preparandie, matematică şi geografie, pentru care elaborează manuale puse la îndemâna studenților: *Socotiri din cap, Algebra şi aritmetica rațională*, precum şi un „*Manuscriptul geographiarum matematico-phisico-ad politicae*”. V. Popeangă realizează o descriere a acestui text, din care rezultă dimensiunea național românească a concepției lui Iorgovici, văzând geografia nu doar o desfăşurare de relief, ci o ştiință a fenomenelor generale care animă spațiul, a libertății, deoarece pământul „este o cuprindere de lăcaşuri ale oamenilor”.

[3] **Ion (Ioannes) Mihuț** s-a născut în 1756 (?), în localitatea Şiclău, aproape de Jula, făcând studii la Karlovitz şi de drept la Pressburg. A fost senior al Preparandiei, după Țichindeal, până în 1816, când va fi numit director al Districtului şcolar Caransebeş, rămas acolo până la moartea sa, survenită în 3 febr. 1835.

gia, metodică şi istoria Ţării Ungureşti (Ioan Mihuţ), gramatica românească, conceptul (C. D. Loga) şi matezisul – geometria şi aritmetica, geografia şi limba nemţească (Iosif Iorgovici) [1]. Predarea se făcea în limba română, iar la sfârşitul fiecărui semestru (de 5 luni) se susţineau examene publice. Organizarea şcolii beneficia de „un nou etos educativ", de un „context pedagogic european", de „o deschidere culturală", şi de promovarea unei „atmosfere de elan înălţător stimulat de apelul făcut de profesori la responsabilitatea lor cultural-pedagogică faţă de naţiunea română" [2]. Prof. D. Bogdan[3], într-un amplu studiu, pune în discuţie problema alegerii Aradului ca locaţie pentru şcoala preparandială ortodoxă românească. Opinia sa invocă următoarele argumente: Aradul era „reşedinţa episcopiei ortodoxe române", creşterea „numărului de şcoli elementare pe teritoriul episcopiei arădene", „dorinţa la o cultură naţională", afirmată de cărturarul-pedagog Georgiu Popa. Monografii T. Botiş şi A. Sădean consideră că „*Aradul a fost predestinat a fi centrul cultural românesc prin situaţia lui geografică şi etnică*"[4]; la acea dată, Aradul avea „*un puternic bloc de populaţie românească*"[5]. Mai la nord şi spre est o mare parte a populaţiei româneşti a adoptat religia greco-catolică, având episcopat la Oradea, iar spre sud sau vest procentul de ortodocşi sârbi este tot mai mare, la Vârşeţ aflându-se Episcopia ortodoxă sârbească. Între cei „patru bărbaţi de înaltă cultură pentru acele vremuri", trei erau bănăţeni, iar Ioan Mihuţ – originar din Şiclău – a fost recrutat de la cursul de teologie din Vârşeţ; important este că „*Aradul devine centrul culturii naţionale româneşti în Banat, părţile arădene şi Bihor*".

•

Proiectul instituţional „poruncit" de milostivul Împărat pentru cele trei şcoli naţionale de căpetenie pentru preparanzi este riguros alcătuit pe baza unor norme clare: durata învăţăturii (3 cursuri de câte 5 luni), planul de învăţământ (în-

---

[1] Iată opinia lui O. Ghibu: „La 1812, s-a înfiinţat la Arad o preparandie românească (şcoala normală), care a avut, la început, norocul să numere printre profesorii săi pe câţiva dintre cei mai luminaţi şi mai de inimă oameni de la începutul secolului al XIX-lea. E foarte caracteristic că nici unul dintre luminaţii profesori ai acestei şcoli nu s-a ocupat de întocmirea de cărţi şcolare în sensul propriu al cuvântului. Nici unul dintre ei n-a lucrat vreo bucoavnă, vreun abecedar sau vreo carte de citire, ci toţi se îndeletniceau numai cu scrieri cu cuprins mai înalt". Scrierile acestora se adresau „studenţilor" de la institutul pedagogic. Cf. O. Ghibu, *Viaţa şi organizaţia bisericească şi şcolară în Transilvania şi Ungaria*, IAG, Bucureşti, 1915, p. 123.

[2] V. Popeangă, Op. cit., p. 36.

[3] Doru Bogdan, *Geneza preparandiei din Arad în conştiinţa intelectualilor laici (cărturari şi pedagogi: 1812-2003)* în A. Ilica (coord), ***Vasile Popeangă – vocaţie de intelectual***, Editura Universităţii Aurel Vlaicu, Arad, 2007, p. 197.

[4] T. Botiş, A. Sădean, *Cum s-a înfiinţat Institutul Pedagogic din Arad*, în ***Românul***, Arad, nr. 244, 17 nov. 1912, p. 3.

[5] Doru Bogdan, L. Mărghitan, „*Ţichindeal – gură de aur*", Editura Viaţa arădeană, Arad, 2000, p. 8.

văţăturile), competenţele („vrednic de chemarea dăscăliei”), plata (pentru osteneală profesională), încadrarea (trei profesori şi catihet, cu plată), regulamente, locaţie. Structura ***Planului de învăţământ***, cel care dă imaginea idealului de personalitate pe care îl urmăreşte instituţia preparandială, are următoarea structură: 1. Catehizare; 2. Cânt bisericesc; 3. Tipicul; 4. Pedagogia; 5. Metodica; 6. Istoria Ungariei; 7. Gramatica românească; 8. Conceptul; 9. Matematica; 10. Geografia Ţării Ungureşti şi a Europei, iar, mai apoi, în 1813, 11. Limba germană. În legătură cu disciplinele (sau învăţăturile) se poate face următoarele precizări: sunt trei discipline teologice, una teoretică (Catihetica, cu Noul şi Vechiul Testament şi analiza textului biblic sub aspect moral) şi două practice (Cântarea bisericii şi Tipicul sau ceremoniile bisericeşti); urmează două discipline pedagogice (Pedagogia – „învăţătura pentru buna educaţie a copiilor”) şi Metodica – „modul de învăţare”. Pe lângă *Conceptul* sau *Elaborarea scrisorilor şi Ştiinţele matematice* (geometria, aritmetica), se studiază *Istoria Ţării Ungureşti* şi *Geografia Ţării Ungureşti* (care include geografia a toată Europa), precum şi *Gramatica românească* şi *Limba germană*.

În fine, documentul de înfiinţare comunică faptul că „*patronul nemijlocit este împăratul Francisc I, iar responsabilul direct este inspectorul şcolilor greceşti neunite din Ungaria, Uroş Ştefan Nestorovici*”.

Asemenea reglementări au menirea de a asigura stabilitatea şi viabilitatea instituţiilor, deşi, după puţin timp, Şcoala pedagogică grecească din Pesta se desfiinţează, iar cea de la Sent-Andrei se va muta, după numai un an, la Zambor.

Vasile Popeangă evidenţiază caracterul pedagogic al instituţiei, nucleu pentru constituirea unei pedagogii naţionale. Ţichindeal a impus o nouă doctrină de educaţie axată în jurul ideii de identitate naţională. A avut ca reper volumul tradus a lui Peter Villaume, „*Pedagogia şi metodica pentru învăţătorii şcolilor orăşeneşti şi săteşti*”; autorul a fost un pedagog cu mare deschidere europeană, având rolul de „*a unifica ideile pedagogice noi într-un sistem de educaţie naţională*”[1]. Primul profesor de pedagogie, Ioan Mihuţ, a elaborat un manual de ştiinţe pedagogice (aflat în copie la arhivele din Karlovitz, din Sibiu şi din Cluj), având patru părţi componente: „trebuinţele şcolilor populare (1); sistemul de învăţământ popular (2); esenţa acţiunii educative (3) şi explicarea problemelor metodice (4)”[2]. Pentru Ioan Mihuţ, pedagogia este „ştiinţa care învaţă a creşte tinerimea”.

- Localul inaugural, numit şi Rehkopf Haus, a fost proprietatea lui Sava Arsici (numit director administrativ), până la moartea acestuia, în 1824, când

---

[1] V. Popeangă, Op. cit., p. 26. **PETER VILLAUME** (1746, născut la Berlin – 1825) a fost un pedagog iluminist german, de origine franceză, predicator, director şi profesor de morală la un Liceu de educaţie a fetelor din Ioachimstahl (Boemia). În 1793, a emigrat în Danemarca, desfăşurând activitate didactică până la sfârşitul vieţii. A scris: ***Istoria omului*** (1783), ***Despre educaţia în spiritul iubirii de oameni*** (1784), ***Despre cultura corpului*** (1793).

[2] Ibidem

clădirea trece în posesia institutului. Din octombrie 1817, cursurile se desfăşurau şi într-un local „situat peste drum de la casa dintâi, în strada Căprioarei, nr. 21”[1] care avea şase camere pentru săli de curs, bibliotecă, arhivă, bucătărie şi magazii. *„Datele istorice privind primul sediu al Preparandiei din Arad au fost furnizate de prof. Dan Demşa, se menționează pe site-ul de prezentare. Edificiul de pe actuala stradă a Preparandiei, nr. 13 – numit inițial Clădirea cu cap de Căprioară, Rehkopf – n.n. – datează, cu multă probabilitate, de la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Decorul de ancadrament al ferestrelor, cu motive fitomorfe, ne trimite cu gândul la adăugiri „Empire”, cum îi stătea bine unei case de burghez. Familia de comercianți şi arendaşi aromâni Arsici, în frunte cu căpitanul orăşenesc (o funcție specifică oraşelor cu „magistrat regulat”), Sava şi soția sa Eustahia, acceptaseră să adăpostească, la parterul semiîngropat al locuinței lor (actualul subsol – datorită creşterii nivelului străzii), de pe locul actual, nr. 13 – pentru o durată de 15 luni – noua şcoală pentru formarea învățătorilor cu limba de predare românească, începând din 3/15 noiembrie 1812. Faptul cultural de acest gen, inaugurat la Arad pentru populația de confesiune greco-răsăriteană din imperiul Austriei, constituia o premieră. El a sporit în importanță prin consecințele sale socio-umane de-a lungul secolului al XIX-lea.*

Condițiile insalubre din acel demisol, cât şi promisiunile privind edificarea unei noi locații şcolare, au determinat mutarea provizorie a şcolii după nici cinci luni de funcționare – în „casele mici, scunde, puturoase luate de la neamțu în arenda de către Sava Arsici, în cursul lunii martie 1813”. Această locație a constituit ulterior, din vara anului 1824, „Casa Fundațională”, dăruită de văduva Eustahia Arsici spre promovarea „culturii națiunii valahe”. Ne bazăm aserțiunea de mai sus pe datele culese la Serviciul de Carte Funciară, a căror vechime merge până în momentul punerii în aplicare a Patentei imperiale din anul 1853 pentru teritoriul Guvernământului civilo-militar al Ungariei. Ca atare, separarea printr-un gard a casei Arsici de Casa fundațională consfințea despărțirea (în termeni juridici- ieşirea din indiviziunea) unui imobil în alte două distincte, anul 1824 fiind estimat „terminus post quem”.

Istoricul Dan Demşa detaliază interpretarea pe care o expune Teodor Botiş, în anul 1922, în cadrul amplei sale monografii dedicată Institutului teologic-pedagogic ortodox român din Arad, venind cu adăugirile cercetărilor istoricilor. Suprafața inițială a terenului Casei cu cap de Căprioară fusese mai mare. Ea ajunsese să cuprindă actualul nr. 15, după cum reiese din Foaia de Carte Funciară de pe acest număr topografic. În lipsa unor date certe, presupunem ca Sava Arsici nu numai că a închiriat acest loc din apropierea arătoasei sale locuințe, ci l-a şi cumpărat, reconstruindu-l empiric, în anul 1817, cel

[1] D. Țichindeal, *ARĂTARE despre starea acestor noi introduse instituturi şcolare ale nației româneşti, sârbeşti şi greceşti*, Buda, cu tiparul Tipografiei Crăieşti a Universității ungureşti din Pesta, 1813.

puțin în partea sa dinspre stradă, numită azi Preparandiei. *O reproducere a acestei locații se află la pagina 314 a monografiei din 1922, amintită mai sus. Detaliile de construcție ale hornurilor acestei case probează datarea ei relativ timpurie – anul 1817 mai sus amintit. Din păcate, nici această casă nu a fost considerată corespunzătoare scopurilor Preparandiei. Ea a servit o vreme – până în anul 1876 – drept alumneu (internat) pentru elevii preparanzi cât şi pentru cei de la Şcoala Clericală greco-răsăriteană, cu limba de predare românească.*

Această ***Casă fundațională*** *împreună cu dependințele ei din curte, însă, nu constituie primul sediu al Preparandiei, ci cel de-al doilea, după cum aminteşte T. Botiş în nota nr. 3 de la subsolul paginii 313 din monografie, spulberând părerea greşită de până atunci. Căci primele patru luni de funcționare a clasei I a Şcolii pentru învățători pot fi certificate în demisolul Clădirii cu cap de Căprioară („Rehkopf Haus") a căpitanului orăşenesc Sava Arsici. Din acest motiv, în anul 1991, în prezența oficialităților locale, a fost pusă o placă memorială pe latura estică a casei Arsici, dinspre strada Cuza Vodă.*

Fosta clădire a Preparandiei Române este în prezent înregistrată ca monument istoric pe lista Monumentelor istorice din județul Arad, cod AR-II-m-B-00537 (poziția 213), publicată de Ministerul Culturii şi Cultelor Institutul Național al Monumentelor istorice. În plus, clădirea face parte din Ansamblul urban Arad – înregistrat ca monument istoric – (cod AR-II-a-B-00477) conform listei anexă la Ordinul nr. 2314/2004 al Ministerului Culturii şi Cultelor. Un argument în plus pentru a atesta importanța şi semnificația clădirii pentru oraş este că numele străzii Preparandiei este dat de monumentul studiat. Datorită bogatei istorii care marchează această clădire, în anul 2008, Primăria Municipiului Arad a cumpărat imobilul monument, cu intenția de a-l reabilita, pentru ca în viitor să poată găzdui un muzeu tematic dedicat primei şcoli pedagogice româneşti.[1]

Cheltuielile generale de funcționare a Preparandiei se fac din „tasul şcolar" (a treia dare bisericească) al bisericilor ortodoxe (danii ale credincioşilor), precum şi din donațiile directe şi personale ale preoților, călugărilor, negustorilor, ale cetățenilor arădeni proprietari de teatru (Ioan Hirschl), de pământ (Pavel Csernovics), de inteligență (Alexandru Gavra), de credință (Mihai Manuilovici), precum şi ale „şcolarilor mici de la şcoala românească din Pesta".

[1] *Date istorice privind sediul Preparandiei din Arad*, cf. http://www.civar.ro/ Preparandia (accesat 10 ian. 2012). În 12 martie 2012, are loc tăierea panglicii de reabilitare a imobilului-monument, în prezența Primarului, ing. Gh. Falcă, a consilierilor municipali, a rectorilor celor două universități (de stat, prof. univ. dr. Lizica Mihuț, respectiv privat, prof. univ. dr. Aurel Ardelean), muzeografi, profesori, personalități culturale arădene.

• 1812, nov. 26: scrisoarea lui Țichindeal de informare asupra desfășurării activității școlii preparandiale[1]:

Înalt Preanobile Domnule Consilier
mie Înalt stimate!

Din obligația mea de serviciu, impusă prin prescripția a doua a Instrucțiunilor, cu cea mai mare supunere aduc la cunoștință Înaltei Excelenței Voastre că imobilul școlii pentru preparandiștii valahi, instituită aici în Aradul Vechi, compus din patru camere și o bucătărie, n-are calitatea cerută de o școală ordonată, din următoarele motive:

Camera cea mare este foarte lungă, îngustă, scundă, întunecoasă și dispune de atâta spațiu că de abia 70 de preparandiști pot încăpea în ea.

Camera a doua este igrasioasă, destul de spațioasă, dar totuși întunecoasă.

Camera a treia este luminoasă, însă mică.

Școala este foarte departe de ambele biserici, astfel că preparandiștilor le este greu să urmărească întocmai pravilele prescrise de Instrucțiuni.

În ceea ce privește reparațiile la acestă școală, pe dinăuntru ca și pe dinafară, este bine ajustată, precum este bine aprovizionată și cu lemne necesare pentru încălzit, – printre altele și cu bănci necesare școlii, care sunt acum în lucru și aștept ca în 18 zile să fie terminate. Pentru sala profesorală, însă lipsește masa, scaunele și dulap pentru arhivă.

Numai puține cărți în limba valahă (indescifrabil): 12 Minee, Un Triod, Liturghier, Octoih, Psaltire, Ceaslov și Irmaloghia nu se găsesc, fără de care mijloace nu numai catihetul nu poate să îndeplinească dispozițiile 5 și 11 din Instrucțiuni, dar nici preparandiștii în niciuna dintre cele două biserici nu se pot instrui în cântare și celelalte ritualuri, dacă nu se vor introduce alte orânduiri; de aceea, fiindcă aici în Aradul Vechi, se găsesc două biserici de confesiune greco-neunită: una episcopală, sau valahă numită, în care în fiecare duminică și zile de sărbătoare într-o parte sunt valahi, iar în cealaltă sârbi, iar elevii ca de obicei în timpul slujbei cântă numai sârbește.

În așa zisa biserică nouă, care fiind încă neisprăvită, se găsește biserica veche, care amenință pe toți cu prăbușirea, care pe dinăuntru stă pe propte și în care încă până azi se desăvârșește dumnezeiasca slujbă, – pentru preparandiști este de acum cu totul mică, întunecoasă și periculoasă. În biserica acesta, se obișnuiește utrenia și liturgia în toate duminicile să se țină împreună, adică după prevederile orarului, după care iarna de la 8-9, vara de la 8-10 ceasuri – trebuie tălmăcită Sfânta Evanghelie, catihetul nu poate să lipsească.

---

[1] Dosar 73/1812, Arhiva Sremski, Belgrad, Serbia, cf. Ștampilei de pe document (scrisoare este redactată în limba sârbă).

A doua biserică, zisă a lui Tökelia, – în care în afară de Apostol şi Evanghelie nu numai că nu sunt cărţi, dar nu se obişnuieşte nici măcar cu un cuvânt să se săvârşească cântările şi celelalte ritualuri bisericeşti în limba valahă. Cu nimic mai puţin n-ar fi cât se poate mai la îndemână pentru preparandişti, deoarece şcolile preparandice nu se găsesc prea departe, dar nu se obişnuieşte nici măcar cu un cuvânt să se săvârşească cântările şi celelalte ritualuri bisericeşti în limba valahă.

Cu nimic mai puţin n-ar fi cât se poate mai la îndemână pentru preparandişti deoarece şcolile preparandice nu se găsesc prea departe, are loc suficient pentru numărul preparandiştilor, dumnezeiască liturghie începe regulat iarna la 10, iar vara la 9 ceasuri, cu un cuvânt este înzestrată cu toate însuşirile unei case pentru serviciul divin.

Neavând însă directive din partea Înaltei Excelenţei Voastre n-am îndrăznit să introduc cântarea valahă în acea biserică, aşa că până la dispoziţii noi, preparandiştii se vor instrui în cântarea bisericească valahă şi celelalte ritualuri numai teoretic.

Cât priveşte pe d. Profesori, dânşii prin muncă neostoită până azi se achită cu succes în privinţa obiectelor de învăţământ prescrise şi a împlinirii punctuale a obligaţiilor de serviciu. În aceeaşi măsură şi preparandiştii, care se găsesc în număr de 85, cu plăcere ascultă studiile ce li se predau.

Încolo cu adâncă înaltă stimă încredinţându-mă bunăvoinţei Înaltei Excelenţei Voastre, rămân

Al Înaltei excelenţei Voastre întru
totul prea supus serv
Dimitrie Ţichindeal
Paroh al Bicich(erecului) M(ic)
Catihetul şcol. Prepar. Valahe

În Aradul Vechi
26 noiembr. 1812

- 1812, nov., 29: scrisoarea de felicitare a corpului didactic cu prilejul onomasticii lui Uroş Nestorovici[1]:

Înalt Preanobile Domnule Consilier,
Domnule şi Binefăcătorule, nouă Preamilostiv!

Mişcaţi *şi animaţi pe de o parte de înalta consideraţie cu care suntem îndatoraţi prin obligaţia profesiunii noastre faţă de Înalta persoană a Înaltei Excelenţei Voastre, pe de altă parte de cel mai puternic sentiment al recunoş-*

[1] Dosar 71/1812, Arhiva Sremski, Belgrad, Serbia, cf. Ştampilei de pe document (scrisoare este redactată în limba sârbă).

tinței pentru multe şi felurite binefaceri deja săvârşite nouă de Înalta Excelență Voastră, îndrăznim şi noi cu ocazia sărbătoririi Onomasticei Înaltei Excelenței Voastre să destăinuim cu toată supuşenia cele mai sincere urări ale inimilor noastre, adresându-ne cu cea mai smerită şi cea mai caldă rugă către Făcătorul Ceresc ca El să învredniceasca Înalta Excelență Voastră, spre sprijinitorul adevărat şi prea plin de râvnă a fericirii şi iluminării poporului, spre bucuria, mângâierea şi folosul nostru şi a tuturor celorlalți binevoitori ai poporului, – să întâmpinați şi să petreceți această zi închinată numelui Înaltei Excelenței Voastre, în deplină sănătate şi fericită lungă înzilire.

Dorind aceasta din toată inima Înaltei Excelenței Voastre, ne încredințăm înaltei milostiviri şi rămânem cu cea mai adâncă înaltă stimă.

A Înaltei Excelenței Voastre
Cei mai supuşi servi,
Dimitrie Țichindeal, Senior
Ioan Mihuț, profesor
Constantin Diaconovici
Iosif Iorgovici (restul şters indescifrabil).

În Aradul Vechi, 29 noiembr. 1812

- 1812, dec. 5: Scrisoarea de informare a lui Țichindeal, către consilierul Uroş Nestorovici[1] privind donațiile pentru buna funcționare a şcolii:

Înalt Preanobile Domnule Consilier,
mie Preastimate!

Cu deosebită Înaltă stimă aduc la cunoştință Înaltei Excelenței Voastre cu numărul binefăcătorilor în privința nevoilor acestui, – prin mijlocirea şi truda fără preget (neobosită) a Înaltei Excelenței Voastre – ridicat Institut din zi în zi se înmulțeşte, printre care cel dintâi şi permanent purtător de grijă pentru bunăstarea şcolilor este Domnul Căpitan Sava Arsici.

Dânsul a dispus să se facă din nou în sala mare a casei de învățământ un geam, tablă necesară, masă şi scaune pentru şedința consiliului profesoral şi are grijă de toate celelalte trebuințe pentru şcoală.

Al doilea, Domnul Popovici, notarul Magistratului de aici, a binevoit să doneze şcolii 1 pereche de foarfece, 1 funtă de crete, ¼ de Rics (top) de hârtie, o duzină de creioane şi o gumă.

Al treilea, Domnul – Părintele Isaia Mihailovici, egumenul Sfintei Mănăstiri Bezdin, a dispus să fie instalat la şcoală, pe cheltuiala sa proprie, un clopot de ¼ de centă cu toate celelalte accesorii necesare pentru aceasta. Pe lângă aceasta, a mai dăruit două sfeşnice noi pentru sala profesorală, două Ricsuri de hârtie pentru preparandiştii săraci.

[1] Dosar 69/1812, Arhiva Sremski, Belgrad, Serbia (scrisoare este redactată în limba sârbă).

Al patrulea, Preaonoratul Domn Gheorghe Kirilovici, protopopul de Galşa, a binevoit a dona pentru preparandiştii săraci un Rics de hârtie, o hartă mare a Ungariei, necesară pentru şcoală. Pe lângă aceasta a mai dat gratuit cărţi bisericeşti valahe necesare pentru instruirea preparandiştilor şi a promis să le trimită cu prima ocazie.

Se aşteaptă în viitor de la susnumiţii binefăcători donaţii şi mai mari.

Nu mai puţin obligat să comunic şi aceasta, Înaltei Excelenţei Voastre: că încă nu încetează să sosească neîntrerupt preparandiştii la şcoala de aici, – şi aceştia au fost primiţi la şcoală până la 22 a lunii noiembrie din pricina aceea că ei au dovedit că au primit cu întârziere circulara despre deschiderea şcolilor preparandiale. Şi astfel primirea acestora a încetat după 22 noiembrie. Şi cei care au venit după termenul amintit, mai ales din localităţile apropiate, au fost trimişi înapoi, cu aşa îndrumare ca să vină din nou aici la 1 aprilie şi atunci vor fi primiţi.

Totuşi, la 2 decembrie, 5 preparandişti din localitatea Răchita, aproape de Oraviţa, care au venit încoace n-au putut fi trimişi îndărăt, deoarece ei această întârziere o atribuie Domnului Director Arsici, după cum Înaltei Excelenţei Voastre puteţi vedea din dovada sub A/.

Înalt Preanobile Domn!

Dintre toţi preparandiştii, a căror număr este 90, cea mai mare parte este din dieceza Episcopului de Arad, care a ordonat cu severitate tuturor că, fără audierea studiilor preparandice, nu vor putea primi posturi nu numai de învăţători, dar nici de preoţi.

Încolo cu deosebită înaltă stimă mă încredinţez bunăvoinţei Înaltei Excelenţei Voastre

Al Înaltei Excelenţei Voastre
Cel mai supus serv
Dimitrie Ţichindeal
Paroh al Becich(erecului) M(ic)
Catihet al Preparandiei

În Arad, la 5 decembrie 812.

(după ştirea noastră, scrisorile de mai sus, redactate în limba sârbă, nu au mai fost publicate, de aceea le publicăm, spre cunoaştere, în întregime).

- 1813: Peceţile vechi ale institutului menţionează (prin inscripţionare): **„Sigillum Regii Instituti scholarum praeparandorum Valachici".** Petru Maior, atunci revizor al cărţilor româneşti la Universitatea din Buda (1809-1821), îşi exprimă admiraţia faţă de profesorii acestei instituţii pedagogice româneşti în care îşi poate pune nădejdea neamul. El apreciază „*importanţa culturală a acestei întâi Preparandii româneşti"*[1].

[1] Celelalte Preparandii transilvane se vor înfiinţa, după cum urmează: Preparandia din Oradea

• 1813: practica bisericească se desfăşoară în Biserica ortodoxă sârbă „Tökoliană” (cu rit slavonesc) şi Biserica ortodoxă română „Sf. Ioan Botezătorul”, lângă Mureş, unde azi se află clădirea Colegiului Național „Moise Nicoară” (catedrala românească a fost edificată în 1794 şi a ajuns foarte distrusă la revoluția paşoptistă; va fi dărâmată în anul 1861, pentru a se construi actuala clădire a Colegiului Național „Moise Nicoară”);

• 1813, mai: Primii absolvenți sunt în număr de 67 şi provin din localitățile județelor Timiş (31), Arad (22), Caraş – Severin (7) şi Torontal (17), ei hotărând să depună o cotă din salariul lor pentru propăşirea Preparandiei şi pentru ridicarea unui convict şcolar;

1813 dec., 19: Țichindeal are prima revoltă împotriva lui Uroş Nestorovici[1]: *„din fondul şcolar comun româno-sârb, Preparandia primeşte o parte infimă, încât elevii se hrănesc dar cu bietul mălai şi ne-a băgat aici cu atâta om (212 elevi) în nişte cocioabe”,* iar Sava Arsici, directorul şcolar local este caracterizat drept *„negustor cu riful, speculant cu vin şi răchie, care a început a* fierbe miere în şcoală, spre marea vătămare a sănătății noastre”.

5. Relatare despre primul an

Prima informare privitoare la înființarea Preparandiei arădene a apărut în anul imediat următor începerii cursurilor şcolare, adică în 1813, într-un mic op, scris şi semnat de DIMITRIE ȚICHINDEAL, în limba română cu grafie chirilică. Întrucât a devenit o raritate, vom face aici actualizarea ARĂTĂRII în grafie latină şi cu ortografie actualizată, fiind preluată dintr-un volum apărut în anul 1912, sub îngrijirea lui Romul Ciorogariu. (Am adaptat textul la ortografia actuală, lăsându-i totuşi anumite particularități de arhaicitate, chiar dacă am găsit – şi le-am lăsat – unele formulări fără înțeles). Iată mențiunea editorului Romul Ciorogariu[2], la reeditarea din 1912:

„Întru amintirea zilei inaugurale, retipăresc aici „Arătarea” lui Dimitrie Tichindeal, care abia se mai află în câteva exemplare ca relicve în casele bătrânilor noştri. Fie retipărirea aceasta reînnoirea spiritului marelui dascăl al neamului

---

(15 sept. 1848), Preparandia din Sibiu (sept. 1853), Preparandia din Năsăud – Gherla (26 oct. 1858), Preparandia din Sighet (20 ian. 1862), Preparandia din Blaj (15 oct. 1865), Preparandia din Caransebeş (13 sept. 1876), Preparandia din Lugoj (15 sept. 1914) etc. Spre comparație, Şcoala Normală din Bucureşti se înființează în 17 octombrie 1867.

[1] Afirmă Cornela Bodea, în vol. *Moise Nicoară...,* Diecezana Arad, 1943: *„marele sârb Uroş Nestorovici, inspectorul şcoalelor ortodoxe din Ungaria, nu s-a liniştit până nu a impus ca o îndatorire de căpetenie studiul limbii sârbeşti, tinzând a preface şcoala într-un institut bilingv*” (p. 52).

[2] Cf. Institutul Pedagogic Gr.-Or. Rom. din Arad, Tipografia Diecezană, Arad, 1912, pp. 151-91. Textul a fost reprodus, de asemenea, în volumul A. Ilica, *Şcoala normală din Arad*, Editura Multimedia, Arad, 1999.

românesc, Dimitrie Țichindeal, şi a însufleţirii cu care s-a deschis porţile acestui institut, ca intrarea noastră în secolul al doilea să fie demnă de înaintaşii noştri şi binecuvântată de Dumnezeu" (Arad, 1 iunie 1912). Este, de fapt, o reproducere din *Anuarul şcolar 1911-1912 al Institutului Pedagogic-Teologic Ortodox Român din Arad*. Apare alături de broşura lui T. Botiş şi A. Sădean, *Cei dintâi ani din trecutul şi viaţa Preparandiei (Şcolii normale) gr.-or. Române din Arad.*

DIMITRIE ȚICHINDEAL
(fără semnătură pe copertă, dar acronimul de la pagina 42 îl indică pe Cichindeal[1])
ARĂTARE DESPRE STAREA
acestor noi introduse instituturi şcolare ale naţiei româneşti, sârbeşti şi greceşti
(Buda, cu tiparul Tipografiei Crăieşti a UNIVERSITĂȚII
ungureşti din Pesta, 1813)
retipărire după textul cirilic –
(are 62 pagini in-8°)

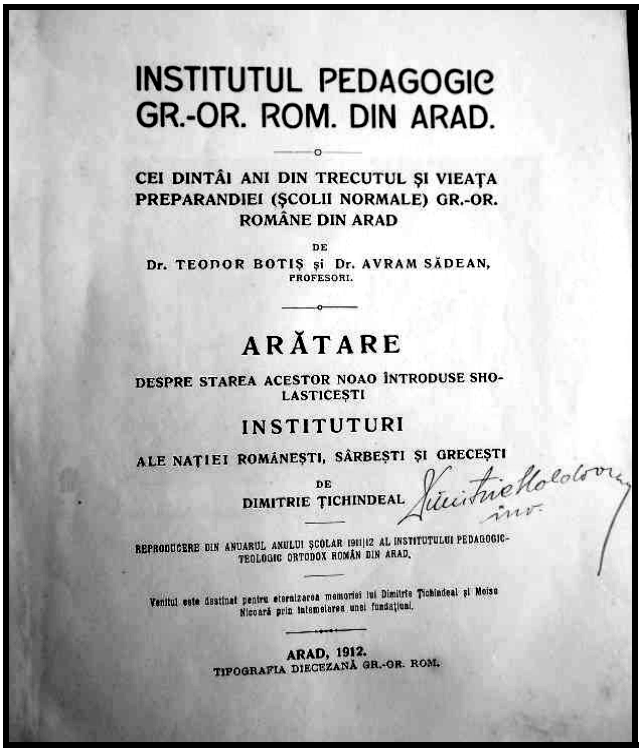
INSTITUTUL PEDAGOGIC
GR.-OR. ROM. DIN ARAD.

CEI DINTÂI ANI DIN TRECUTUL ŞI VIEAȚA PREPARANDIEI (ŞCOLII NORMALE) GR.-OR. ROMÂNE DIN ARAD

DE

Dr. TEODOR BOTIŞ şi Dr. AVRAM SĂDEAN,
PROFESORI.

ARĂTARE

DESPRE STAREA ACESTOR NOAO ÎNTRODUSE SHOLASTICEŞTI

INSTITUTURI

ALE NAȚIEI ROMÂNEŞTI, SÂRBEŞTI ŞI GRECEŞTI

DE

DIMITRIE ȚICHINDEAL

REPRODUCERE DIN ANUARUL ANULUI ŞCOLAR 1911|12 AL INSTITUTULUI PEDAGOGIC-TEOLOGIC ORTODOX ROMÂN DIN ARAD.

Venitul este destinat pentru eternizarea memoriei lui Dimitrie Ţichindeal şi Moisu Nicoară prin întemeierea unui fundaţional.

ARAD, 1912.
TIPOGRAFIA DIECEZANĂ GR.-OR. ROM.

[1] Radu Flora, în studiul *Dositej şi Ţichindeal* (***Lumina***, ian – dec, 1967, Novisad, Serbia) afirmă că autorul nu îndrăzneşte să semneze "ci numele axestuia se poate deduce abia din împletirile de versuri de la pagina 42, unde silabe izolate – un adevărat rebus – dau numele lui (ȚI – CH – IN – DE – AL) (p. 20)

•••

ŞCOALA PREPARANDĂ SAU PEDAGOGICĂ A NAŢIEI ROMÂNE

Se vede din experienţă că mulţi români, nu numai dintre cei proşti, ci şi dintre cei mai aleşi, nu ştiu a preţui destul covârşirea şi folosul acestor de acum noi şcoli introduse. De acum, pentru noi această aurită epocă, spre folosul său a o întrebuinţa nu se îngrijesc şi pe lângă atâtea milostive purtări de grijă a preamilostivului nostru împărat, ba încă se fac nebăgători de seamă pe lângă socotinţa părintească pentru bunăstarea şi luminarea noastră. Poate că doar pentru aceia care nu sunt încredinţaţi destul, fiindcă acest săvârşit şi socotinţă a introducerii şcolii şi va urma fără nici o îndoială folosului ei. Pentru aceea, socotesc, pe români, prin aceasta a-i înştiinţa mai pe larg despre însuşi izvorul său luate documente privind socotinţa cea adevărată a scopului şi folosului tuturor şcolilor până acum înfiinţate.

Sunt dar înfiinţate (introduse) următoarele:

I. Ridicarea Şcolilor pedagogice sau preparande;
II. Înfiinţarea Tasului scolastic în biserică;
III. Înfiinţarea Fundaţia de căpetenie a acestor trei şcoli (româneşti, sârbeşti şi greceşti), care se va aduna prin darea de bunăvoie;
IV. Adăugarea Zeciuialei la plata învăţătorilor;
V. Deputăţia care va administra fundaţia şcolilor.
VI. Organizarea nouă a şcolilor, de la locul cel înalt întărită, care curând se va da publicului.

Sunt nou înfiinţate:

I. Şcoli Pedagogice sau Preparande

Aşa fel de şcoli sunt acestea, unde preparanzii care se mărginesc spre educaţia cea de lipsă tinerilor şi voiesc a primi dregătoria dăscălească asupra lor, de comun toate punerile înainte de îndreptări şi învăţături morale ce sunt lipsă la astfel de învăţături se pot îndeletnici desăvârşit şi mai vârtos practiceşte şi au a-şi agonisi lor înşişi atâtea sporuri, încât ei, după ce vor păşi pe treapta dăscăliei, să poată cu bun folos îndrepta şi povăţui pe pruncii care le vor fi încredinţaţi. Ar fi de folos patriei şi împărăţiei, care pe bună dreptate se aşteaptă de la dânşii.

Aşa şcoli a se introduce cu adevărat au fost de mare lipsă, pe care văzând-o milostivul nostru împărat precum pentru această mare dregătorie mulţi oameni au luat-o pe sine, care din destul spor, din diferite circumstanţe şi piedici au câştigat puţin pentru ei sau poate nici n-au avut ocazie. Şi pentru aceea, tine-

rimea noastră nu prea mult spor face în învățăturile ce lipsesc pentru buna educație, iar starea cea bună a poporului de aceasta pătimeşte. Astfel învățătorii sau crescătorii pruncilor au ajuns într-atâta urâciune de la noi, încât în cele mai multe locuri numai pe crâsnic sau sfătuii bisericii îl socotesc. Iar aceasta este adevărat şi fiecare vede îndoit. Pentru aceea, socotim că această stare vrednică de jale a educației pruncilor va cuvânta de la sine despre lipsa învățătorilor nespornici, decât ce s-ar putea scrie aici cu pana. Nu e socotință a învinovăți pe cineva, căci, între altele, ştim că această lipsă nu o putem ațâța altora, ci vremilor trecute, circumstanțelor şi altor piedici prescrise.

Iar stăpânirii şi monarhii, oricare ar fi, nu-i poate fi totuna ca fiii patriei – cei ce vor să fie cetățeni sau moştenitori, propta şi nădejdea împărăției – să fie oricum şi să se îndeletnicească cu orice; căci de-acolo atârnă toată bunăstarea comună, de vreme ce trebuie să fie cu bună socotință cea mai mare parte a unui trup sau corpul politicesc. Pe lângă atâta interes al împărăției, n-a putut să rămână nebăgător de seamă la voința stăpânitorului cel bun al nostru, iar pe acest popor mare la număr şi vechi – care s-a desțilinit totdeauna cu supunere şi credință către împăratul nostru. Împăratul nu poate să lase poporul românesc, sârbesc şi grecesc în aşa stare ticăloasă şi să nu-i facă mai bună întocmire în şcolile poporalnice şi să-i dea mai bună educație prin mijlocirea acestora.

Deci cu porunca cea înaltă a milostivului nostru împărat, prin toate locurile unde se află popor din neamul nostru, ca să facă cercetarea şcolilor l-a orânduit pe Domnul Uroş Ştefan Nestorovici (născut din înalt şi bun neam), sfetnic al măritei cezaro-crăieşti şi mai marele tuturor şcolilor (inspector), ce se află sub crăimea Țării ungureşti, de lege grecească neunită (româneşti, sârbeşti şi greceşti). Cercetând cu amănuntul, acesta a aflat că cea mai mare parte a norodului zace în necinste, în întuneric şi în mare mişelie, din cauza lipsei educației cuviincioase şi bune mai mult decât din alte pricini. Ca un adevărat iubitor de neam omenesc şi ca doritor al binelui comun, el a făcut înştiințare maiestății sale despre această ticăloasă stare, dezvăluindu-i lipsurile noastre aşa cum sunt. Deci în 9 februarie 1811, preamilostivul nostru împărat a poruncit ca trei şcoli naționale de căpetenie pentru preparanzi să se introducă: una în Aradul Vechi pentru români, alta în Sent-Andrei pentru sârbi, iar a treia în Pesta pentru greci[1]. Totodată, a stabilit ca 15 luni în trei curgeri de câte 5 luni, fiecare să poată săvârşi, după sârguință, întreaga curgere; iar după săvârşirea învățăturilor prescrise, ştiindu-le bine şi fiind vrednic de chemarea dăscăliei, va primi plată pentru osteneala sa; cu ştirea directorului de district, acesta va fi învățător, iar nu altul. Apoi s-au precizat învățăturile care se vor propune în şcolile pedagogice; apoi a hotărât ca la fiecare şcoală să fie câte trei profesori şi un profesor de învățătura

[1] După opinia d-lui prof. dr. Vasile Popeangă, pe care şi noi o împărtăşim, ar fi vorba de populația aromânească şi macedoromână din capitala regatului maghiar (n.n.).

legii sau catihet, având cuvioasă plată; apoi mai susnumitul inspector al şcolilor a poruncit să prescrie instrucţiuni (legi) pentru aceste şcoli – punerea învăţăturilor în ceasuri hotărâte ş.c.l.

După această rezoluţie a prea milostivului împărat s-a născut de iznov lipsă de o casă pentru şcoală care era cu adevărat greu de găsit în acele strâmte împrejurări, căci fundaţia, neavând bani, nu putea cumpăra o asemenea casă. Dar cu neîncetate îndemnări şi cu osteneli nenumărate ale consilierului – mai mare luător de seamă al şcolilor – bărbatul vrednic de pomenire veşnică al cărui suflet neiubitor de interese şi fără de inimă pătimaşă arde cu cea mai curată flacără pentru bunăstarea norodului. Strănepoţii noştri din neam în neam îi vor ferici cu laude numele lui nemuritor, iar inimile lor îi vor zidi veşnice altare de mulţumire acestui punător a temeiului norocirii noastre. Cu îndemnul lui, în Aradul Vechi, născutul de neam bun domn Sava Arsici – atunci căpitan al oraşului, iar acum burgermaister şi director local pentru treburile administrative ale şcolilor preparande româneşti – a dat casa sa, care se cheamă Reckopf, pentru şcoală, pe timp de 15 luni, din dorinţa ce o are către binele obştii. În această casă, în 3 noiembrie 1812, a început, cu mare solemnitate înaintea multor feţe nobile şi cinstite, învăţăturile şcolii preparande, după rânduiala mai marilor şcolilor în limba română. La fel, comitatul Sent-Andreiului a zidit o foarte frumoasă casă a şcolii cu cheltuiala lor ca să-şi arate credinţa şi mulţumirea pentru împărat. La fel şi comunitatea grecească a lăudatei crăieşti cetăţi Pesta, la propunerea consilierului – mai marele luător de seamă al şcolilor – şi împreună cu înţelegerea comunităţii româneşti de acolo, în 10 noiembrie 1812, cu deosebită prăznuire s-a deschis şcoala pedagogică în casa şcolii, comună pentru ambele comunităţi. Această comunitate cu mare râvnă şi aprinsă dragoste a înălţat (clădirea oferind) 32000 fl. în ţidule de bancă pentru fundaţia şcolii greceşti, precum şi acelaşi preţ în valute (şaine). Totodată, au adunat 8000 fl. la fondul şcolilor pedagogice.

- O, dacă ar urma şi alte comunităţi, acestei vrednice de laudă comunitate ar fi mari norociri pentru noi şi pentru urmaşii noştri.

Învăţăturile care se propun în aceste şcoli sunt:

1. Catihetica, adică învăţătura credinţei cu împreună tâlcuirea sfintei scripturi, a legii noi şi vechi, precum şi învăţătura morală;
2. Cântarea bisericii;
3. Tipicul, adică îndreptarea Pravilei şi a Ceremoniilor bisericeşti;
4. Pedagogia, adică învăţătură pentru buna educaţie a pruncilor;
5. Metodică, adică modul învăţăturii;
6. Istoria Ţării Ungureşti;
7. Gramatica Românească;
8. Conceptul, adică (redactarea) mai multor feluri de scrisori ce sunt de lipsă în viaţa omenească;

9. Matezisul, adică învățătura care încearcă geometrice adevăruri subtile, la care se adaugă aritmetica îndoită, adică cea cu numere şi cea din cap;
10. Geografia Țării Ungureşti, cu produsele naturii şi manufacturilor, precum şi geografie a toată Europa;
11. Limba nemțească.

Toate învățăturile acestea sunt astfel orânduite, încât în trei curgeri de câte 5 luni, adică în 15 luni cu iubire de osteneală, tânărul (preparandul) le va putea învăța uşor şi săvârşi.

- Patronul nemijlocit al acestor trei şcoli este tatăl patriei, Francisc I, cu a sa mărire cezaro-crăiască şi apostolicească.
- Îndreptătorul sau directorul acestora este mai susamintitul, înalt şi de bun neam născutul consilier, Uroş Ştefan Nestorovici, inspector al tuturor şcolilor de sub crăimea Ungariei de lege grecească neunită, adică româneşti, sârbeşti şi greceşti.
- Domnii profesori în şcoala daco-românescă, pedagogică sunt următorii:
    1. Preacinstitul domn Dimitrie Țichindeal, parohul Becicherecului Mic, profesor de învățătura legii sau cateheta, care propovăduieşte cuvântul lui Dumnezeu precum în şcoală aşa şi în biserică;
    2. Domnul Ioan Mihuț, profesor de pedagogie, metodică şi de istoria Țării Ungureşti;
    3. Domnul Iosif Iorgovici, doctor în filosofie, profesor de matezii şi geografie;
    4. Domnul Constantin Diaconovici Loga, profesor de gramatică românească şi concept românesc.

Profesorii în Şcoala pedagogică slaveno – sârbească, care predau învățăturile numite mai sus sunt:

- Preacinstitul domn Pavel Atanațcovici, preot şi profesor de învățătura legii;
- Domnul Dimitrie Isailovici, profesor de pedagogie şi istoria Țării Ungureşti;
- Domnul Cosma Iosici, profesor de gramatică slaveno – sârbă;
- Domnul Vasilie Bulici, profesor de matezii şi geografie.

În *Şcoala pedagogică grecească*, este preacinstitul domn Teodor Georgievici, parohul Pestei şi asesor al cinstitului asesoriu, precum şi profesor Hariton Popovici.

Aceşti domni profesori au deplină putere, prin mijlocirea semnării protocolului despre spornicia şi nespornicia preparanzilor, despre slugărirea şi remune-

rația lor, de a hotărî pedepse pentru încălcările instrucției şi a face judecată prescrisă după acele legi şi a duce la împlinire pedeapsa cea cu judecată sau aflată. Totodată, ei se îndatoresc ca cu lucrurile lipsă din protocol să-1 informeze pe domnul consilier, inspectorul mai mare ai şcolilor, pentru o mai bună băgare de seamă. Fiecare din domnii profesori amintiți mai sus are plata pe an de 800 de florinți, iar domnii cateheți fiecare primeşte 500 fl. şi toți sunt părtaşi de pensie.

II. Introducerea tasului şcolii

Pentru ca să se poată ține această şcoală, ridicată din fundație, fără nici o greutate a norodului, este nevoie de multă grijă pentru constituirea moştenirii şi pentru finanțarea funcționării ei. Pentru ridicarea bunăstării ei, milostivul nostru împărat a poruncit directorului şcolilor ca pe lângă aceste izvoare, de acum înainte să se câştige de prin toate bisericile noastre sub forma celui de-al treilea tas, care să fie introdus de-a pururea. Două persoane din comunitate să se aleagă pentru adunarea banilor la fundație şi să poarte grija venitului şi să păzească banii ce se vor aduna într-o lăduță cu trei chei; iar după trecerea a trei luni să predea banii Episcopului diecezan pentru care va primi chitanță. Banii, care de la norodul de legea noastră se adună în tasul şcolii, vor alcătui fundația pentru plata profesorilor şcolii pedagogice. Profesorii vor dobândi cu prioritate plata lor anuală.

Al doilea: tinerii săraci, dar cu deosebite daruri sufleteşti şi care se vor sârgui cu iubire de osteneală pentru pregătirea în dregătoria dăscălească, dar neavând posibilitate pentru viețuirea lor, vor dobândi *stipendium* (cum era pe vremea împăratului Iosif), adică ajutor prin mijlocirea rezoluției inspectorului mai mare al şcolilor.

Al treilea: cu cheltuiala fondului se vor tipări cărți morale, care vor fi de lipsă către luminarea şi înfrumusețarea norodului; se vor împăca şi alte trebuințe din aceşti bani.

Acesta e sfârşitul şi socotința introducerii celui de-al doilea tas al şcolii. Acesta va fi cu adevărat foarte folositor către podoaba iubiților următori ai noştri. Cel mai important preț a arătat ilustrisimul domn baron Anton Bernarfi de Olovați, domeniul Boldor şi asesor al multor comitate slăvite, bărbat cu mare râvnă către folosul şi luminarea nației româneşti; el a cinstit tasul şcolii cu 500 de florini în valute, devenind vestit pentru facerile sale de bine. Să-i înmulțească anii Dumnezeu de o mie de ori spre mărirea tuturor iubitorilor de oameni şi să simtă aici pe pământ bucuria cea veşnică. Cerul să-i verse toate visteriile sale în sânul său îndurător. Fie numele lui binevestit de toată nația românească. Ar fi cu adevărat ruşine pentru noi, dacă ne-am arăta cu mai puțină râvnă către aceste rânduieli decât acest vrednic îndurător de pomenire veşnică.

III. Fondul de căpetenie al şcolilor celor trei naţii româneşti, sârbeşti şi greceşti

După ce s-a hotărât fondul acestor trei şcoli naţionale şi s-au întărit mijlocirile pentru ţinerea lor, preamilostivul Monarh a căutat cu ochii săi părinteşti şi spre celelalte 1876 de şcoli populare, orăşeneşti şi săteşti, care, astăzi, se află în monarhia Austriei, nesocotind şcolile milităreşti şi cele părăsite ale Ardealului şi Bucovinei. Acestea au fost despărţite în patru districte: Timişoara, Oradea Mare, Sremul şi Bacica. Aceste districturi au fost aşa de late şi cuprindeau un număr atât de mare de şcoli, încât directorul de district, într-un an n-a fost în stare să-şi cerceteze şcolile pentru a se încredinţa (despre starea lor). Astfel mai multe comunităţi nu s-au învrednicit a-1 vedea pe directorul lor câţiva ani la rând şi multe şcoli săteşti au rămas părăsite şi nebăgate în seamă. Aşa că dacă voieşti să ştii unde e şcoala în sat nu întreba pe nimeni, ci du-te, apoi vei afla o casă nu departe de biserică, dezgrădită, descoperită, cu ferestrele sparte şi lipite cu hârtie. Să ştii că aceea e şcoala! Această afirmaţie o întăreşte Cernit-Hazul (aproape de Timişoara) unde de vreo câţiva ani şcoala e nu numai dezgrădită, deslipită şi descoperită, ci are numai trei pereţi, iar peretele de către miazănoapte lipseşte, poate ca să le fie pruncilor iarna mai răcoare în şcoală. Dacă în parohia domnului protopresviter al Timişoarei se află aceasta, puteţi să vă închipuiţi singuri ce există în alte locuri.

- Fraţilor, în ce stare ticăloasă şi pătimitoare au fost şcolile noastre până acum, tot aşa în inima pruncilor noştri cei iubiţi şi nădejdea împăratului a crescut pălămida şi rădăcinile neştiinţei! Este ştiut că în multe locuri se adună mulţi prunci la şcoală, dar şed singuri fiindcă dascălul e dus cu popa la vreo două-trei pomeni sau face socoată în Casa oraşului sau s-a dus la vânat şi acuşi vine. Ce fac în şcoală, săracii prunci? Se bat, se suduie, îşi rup hainele, iar părinţii lor socotesc că fac lucruri dulci. Ei nu gândesc că în şcoală se zideşte nădejde zadarnică. Apoi, când dăscăliţa spală cămăşile, pruncii trebuie să poarte apă de la fântână, întâmplându-se chiar de s-au înecat. Şi aşa dascălul şi dăscăliţa întrebuinţează pruncii la alte treburi casnice şi la alte feluri de neorânduieli, atât din partea învăţătorilor cât şi din partea directorilor. De aceea, nu e de mirare că umblând la şcoală 5-6 ani, pruncii nu ştiu nimic.

Milostivul nostru împărat, înştiinţat despre acestea, a poruncit ca aceste şcoli pustiite şi nebăgate în seamă de nimeni să se reînnoiască, iar unde va fi lipsă de iznov să se zidească. Apoi, (a poruncit) să se împartă toate şcolile în mai multe districte: din cel al Timişorii s-a despărţit districtul Caransebeşului; districtul Oradiei Mari, care cuprinde 500 de şcoli încă nu e despărţit; districtele Sremului şi al Bacichei rămân; directoratul Budei a introdus iznov. La fiecare din aceste districte, s-a pus câte un director, cu plata de 500 fl., ale căror nume sunt acestea:

1. George Petrovici, de bun neam născut şi înalt învăţat, director crăiesc

din cercul Budei şi revizor la Tipografia crăiască a Universităţii ungureşti pentru cărţile slaveno-sârbeşti şi româneşti (neuniţi);

2. Luca Chengelaţ, născut de neam bun şi înalt învăţat, director în districtul Timişoara şi senator la lăudatul magistrat al Chichindei;

3. Moise Arsici, de bun neam născut şi înalt învăţat, director crăiesc al Caransebeşului;

4. Districtul Oradiei Mari este despărţit, dar numele directorilor nu îmi sunt cunoscute;

5. Gavril Baicevici, de bun neam născut şi preaînvăţat, director crăiesc al Bacichei.

Ca să se poată hotărî plata acestor directori şi să dobâdească cu vremea pensie şi pentru ca să aducă trebuinţele norodului fără împiedicare în bună orânduială, s-a constituit un alt fond (fundus), fără îngreunarea poporului. Pentru aceasta s-a îngrijit preamilostivul nostru împărat ca prin domnii Episcopi şi Jurisdicţia politică, poporul să dea de bunăvoie – adică fiecare cât poate şi cât voieşte – la fondul acesta şi să jertfească din averea sa. Şi, laudă lui Dumnezeu, mulţi din norod, şi încă din cei mai săraci, au dat din averea lor pe altarul fericirii norodului. Nu e nici o îndoială că Deputăţia cea nouă va fi înştiinţată despre asemenea nume cinstite, spre pomenire veşnică şi mulţumirea publică. Dimpotrivă, mulţi dintre boieri n-au căutat de folosul neamului, deşi lor le este bine că sunt învăţaţi şi câştigă mult din prostia săracilor. Nesocotind aceste neprețuite introduceri şi acest timp aurit, în care ni se dă nouă atâta slobozenie, ei pot fi reci, nesimţitori şi împetriţi şi numai pentru treburile personale înfierbântaţi, poate pentru că nu ştiu la ce slujeşte acest al doilea fond şcolar. Aşadar, scopul şi socotinţa acestei fundaţii este:

- ca să se dea directorilor şcolilor plata cea hotărâtă;
- ca să se plătească învăţătorului pruncilor din comunităţile sărace;
- ca să se plătească pensia hotărâtă pentru toţi dascălii, care ostenindu-se au făcut mult folos obştei; rânduiala acestei pensii este următoarea: învăţătorul care va sluji cu mult folos 10 ani şi nu va mai putea să fie dascăl, va avea a treia parte din simbria sa până va trăi; învăţătorul care va fi 20 de ani şi făcând din destul chemării sale, va avea ca pensie jumătate din plata sa, nemaifiind dascăl; iar care va fi învăţător 30 de ani, va dobândi pensia din plin;
- ca să se ajutoreze acei prunci, despre care directorul districtului va adeveri că învaţă foarte bine şi sunt săraci, fără nici o deştilinire (discriminare) a stării neamului şi rudeniei. Totodată, se vor ajuta pruncii care vor să învețe la şcolile cele mari – cu acordul părinţilor – la propunerea prin rezoluţie a inspectorului celui mai mare;
- pentru ca între românii noştri să se poată introduce meserii folositoare şi de lipsă, unii prunci orfani şi săraci, care vor arăta în şcoală mari talente, dar nu

vor avea aplecăciune spre învățătură, ci spre meserie, din acest ajutor li se vor da bani ca să învețe acel meşteşug;

- după ce copiii au învățat meserie, ajungând maistori, din acest fond se dă o sumă de bani celui care vrea să deschidă o lucrare (atelier), adică va fi împrumutat, dând fundației ceva zălog sau garanții de securitate;
- fundația aceasta va sluji şi va ajuta cu bani şi alte trebuințe ale norodului;
- să se obțină zeciuiala pentru plata învățătorului.

La plata învățătorului, se mai adaugă a zecea parte, care nu e decât un izvor din care să se înmulțească fondul de căpetenie al nației. Astfel comitatele să binevoiască să mai adauge ca plată dăscălească la fiecare 10 fl. câte 1 fl. de bună voie. Spre exemplu, un sat sau o comunitate dacă plăteşte învățătorului 100 fl. pe an să mai adauge încă 10 fl. pe an, iar dacă plăteşte 200 de fl. să dea în plus 20 fl. ca să primească 220 fl. ş.a.m.d. Această prisosință va fi dată nu învățătorului, ci directorului localnic al şcolii, iar acesta îi va da în mână directorului districtului. Ca mai bine să se înțeleagă, dacă învățătorul din oraş are 100 fl. simbrie pe an, oraşul va mai da 10 fl. şi acel 10 fl. nu-i va primi învățătorul, ci directorul districtului, iar acesta îi va trimite deputației, bani care vor veni în fondul acesteia. Această socoată se va cere pe baza contractului oraşului unde predă învățătorul ca să nu se facă sminteală.

IV. Deputația va administra amândouă fundațiile

Deputația va fi alcătuită din preşedinte şi nouă asesori jurați, aparținând celor trei nații: nația românească, sârbească şi grecească, precum şi cinci oameni din cinul acestor nații: cinul preoțesc, nemeşesc, literar, cetățenesc, neguțătoresc. Numele acestora nu sunt încă ştiute. Aceştia vor sluji fără nici o plată numai din râvnă către milostivul împărat şi către nație. La deputație se mai adaugă, cu plată, un perceptor, un casier fiscal şi un cancelarist.

Lăudata deputație are următoarele îndatoriri:

- să țină socoteala despre veniturile şi cheltuielile fundației;
- să trimită la fiecare jumătate de an această socoteală la locurile cele înalte;
- să păzească pomenitul fond al şcolilor, având grijă să înmulțească averea fundațiilor şi această visterie a națiilor căutând cât mai multe izvoare;
- deputația va fi subordonată direct sfatului Păzitor crăiesc unguresc, cu care va purta nemijlocit corespondență, iar ținerea arhivei se va face după porunca cea înaltă la Buda.

V. Organizarea internă şi externă a şcolii

În primul rând, se hotărăşte şi se prescrie îndatoririle directorilor districtuali şi localnici, precum şi respectarea lor, la care se adaugă îndatoririle catihetului şi învățătorului.

În al doilea rând, se stabilesc simbriile şi drepturile învăţătorilor precum şi alte întocmiri ce se referă la şcoală. Totodată se prescriu noi învăţături, fiindcă toate cărţile şcolare vechi s-au deşertat şi la o parte s-au pus. Prin grija mai marelui luător de seamă al şcolilor, sunt scrise cărţi pentru şcoli. Ar fi de prisos a cuvânta mai mult despre aceste două organizaţii, fiindcă vor fi cunoscute în lume cât mai curând şi fiecare va vedea.

Iubite cititorule!

Bărbatul acesta, Milostivul nostru Monarh, a adus fără îndoială mult folos prin luminarea şi educaţia pruncilor. Acum, până e vremea potrivită şi avem toţi lumină, să lucrăm soţ şi slugă laolaltă şi toate le putem face. Să nu cruţăm nicicât din averea noastră pentru moştenirea cea bogată de fericire a fiilor noştri, îi vom lăsa destul de avuţi, dacă vor fi bine crescuţi. Căci moştenirea bogată de avuţii este cheltuială zadarnică, stricăciunea trupului şi omorârea sufletului pentru orice fiu ne bun. Asemenea exemple scârnave nu numai aceste vremi ne încredinţează, ci şi Sfânta Scriptură zice: „*Fiului nebun nu-i vor ajuta bogăţiile, dacă nu va căuta el însuşi înţelepciunea*”.

VI. Patronii

Cei care dintr-o nespusă poftă şi dragoste pentru luminarea şi îmbunătăţirea inimii poporului român de acum şi din viitor au voit binele acestui nou institut pedagogic al naţiei române din Aradul Vechi, oferind daruri inimeşti şi părinteşti ajutoare. Pentru ca să nu fie numele lor uitat (ar fi şi păcat), ci în veac cu bucurie să se rostească şi pe tablele inimii următorilor noştri să rămână spre veşnică pomenire, numele lor mai jos s-au însemnat:

Feţe bisericeşti:

1. Preacinstitul Augustin Petrovici, arhimandritul sfintei mănăstiri Bezdin şi asesor al consistoriului din Timişoara a cinstit preparanzii orfani cu 20 fl. în valute pe hârtie;
2. Preacinstitul Mihail Emanuilovici, protopresbiterul Oradiei Mari şi preşedintele consistorial, precum şi asesor la lăudatul consistoriu din Arad, a oferit preparanzilor un Pentecostarion Românesc şi două acoave de vin;
3. Preacinstitul Isaia Mihailovici, egumenul sfintei mănăstiri a Bezdinului şi asesor la consistoriul eparhiei Timişoara, a cinstit cu un clopot de 50 q, două sfeşnice, două risuri de hârtie, zece perechi de călimări la începutul cursurilor şcolare. Totodată, fiind de faţă la primul examen şi încredinţându-se despre sporul preparanzilor la învăţătură a oferit lui Petru Scăişanu un rând de haine, adică pălărie, cizme, inachel, prusluc şi nădragi de postav pentru spornicie şi mari daruri sufleteşti;
4. Preacinstitul Moise Emanuilovici, egumenul sfintei mănăstiri a Hodoşului şi asesor al Consistoriului eparhiei Arad, a donat un dulap (armariu) pentru arhiva conssesului;

5. Preacinstitul George Chirilovici, protopresbiterul Vilagoşului[1] şi asesor la Eparhia Aradului, a dat cărți bisericeşti, adică Liturghie, Ceaslov, Psaltire, Octoih, un Minei mare, Mapa Țării Ungureşti, două risuri de hârtie şi Predicile de peste an;

6. Preacinstitul Ioan Tomici, protopresbiterul Caransebeşului şi asesor al consistoriului din Vârşeț, a oferi 21 de Octoihe mici;

7. Preacinstitul Ioan Popovici, protopresbiterul din Buteni a plătit 50 florini în valute pe scaune.

Fețe mireneşti:

1. Ilustrissimul grof Ludovic Redai, adminsitrator în locul fişpanului din comitatul Bihariei, aici în Arad fiind în comisie pentru mutarea Aradului în alt loc, a mijlocit la cei patru profesori ai institutului Cvartiruri libere (slobode), pentru care oraşul plăteşte de bună voie fiecărui profesor câte 80 de fl pe an;

2. De bun neam născutul şi înalt învățatul Ştefan Hatvani, profesor crăiesc şi directorul Academiei Oradiei Mari, a deşertat osteneala sa pentru a împlini această orânduială;

3. De bun neam născutul Sava Arsici, burgermaistorul Aradului şi director localnic, care deşi la început făgăduise casa sa pentru şcoală numai pentru 15 luni, după sfârşitul primului examen de 5 luni, văzând sporul preparanzilor iubitori de osteneală, a cinstit în veci cu casele sale Rekopf; ba pe bază de declarație s-a obligat imediat după examen că va zidi şcoli de iznov după planul care i se va pune în față de la locurile cele înalte;

4. De bun neam născutul Ştefan Georgevici, căpitanul lăudatului magistrat al Timişorii, a cinstit pe preparanzii cei săraci cu 50 de bucvare nemțeşti şi ungureşti;

5. Înalt învățatul Pavel Ioanovici, burgăr şi avocat public a cinstit şcoala cu o Mapă mare a Europei, două risuri de hârtie şi două tuțete de țeruse;

6. Jupânul şi marele negustor Naum Dera, burgărul lăudatei cetăți a Pestei, a trimis Institutului cu mare dragoste 12 Minee mari româneşti;

7. Jupânul Atanasie Cristian, negustor din Arad, îl hrăneşte pe un preparand, dintre cei aleşi, cu mâncare şi cu cinste îl pofteşte la masă; a mai cinstit preparanzii cei săraci cu două risuri de hârtie;

8. Jupânul Dimitrie Marcovici, negustor din Arad, îl îngrijeşte cu mâncare şi conac pe un preparand sărac pe toată vremea curgerii şcoalei;

9. Jupânul Iosif Bercea, judele (Chinezul sau Birăul) satului Mănăştiur, a cinstit cu un Ceaslov şi patru miei la Maialesul preparanzilor;

10. Jupâneasa Stanca, soața pomenitului Sava Arşici, caetera, a făcut două table cu linii mari şi scaune în prima şcoală cu cheltuiala ei;

11. Jupâneasa Marta Țințitoaia a cinstit cu 100 fl. bani gata pentru scaunele din a doua şcoală.

---

[1] Şiria, de astăzi (n.n.)

VII. Observaţie

Comunităţii Aradului Vechi se cuvine vrednică laudă pentru că încă din vremea institutului a cuprins părinteşte pe toţi preparanzii, iar de atunci încoace a oferit mâncare, vestminte, încălţăminte şi alte lucruri trebuincioase. Între aceştia s-a arătat jupânul George Gruici, vânzătorul de cărţi din Tipografia crăiască a Universităţii ungureşti din Pesta, care a vândut cărţi cu preţ redus. De asemenea, au arătat bunăvoinţă domnii Profesori care au binevoit să dea 80 de fl. sub nume de Cvartiruri slobode.

VIII. Observaţie

Văzând mai jos pomenitul bunăstarea Institutului – atât cel sârbesc cât şi cel românesc -, Ştefan Uroş Nestorovici, Consilierul crăiesc – purtătorul de grijă – şi directorul Şcolilor Pedagogice, că mulţi dintre preparanzi sunt ageri la minte (acea înnăscută a românilor) şi au mare aplecăciune şi voinţă să înveţe, dar sunt săraci, iar din această pricină să nu se lase de învăţătură, D. Director se osteneşte să ridice în ambele institute câte un Convict. Convictul este un loc unde preparanzii cei săraci vor căpăta mâncare gratuită. Pentru aceasta, a făcut înştiinţare d. protopresbiteri, care au început să roage să dea cine ce va voi. Acum fiind numai începutul, la Oradea Mare – la îndemnul Protopresbiterului locului – negustorii din Oradea au cinstit cu 200 de fl şi zilnic creşte această milostenie aurită. Prin sfatul şi îndemnul păstoresc al râvnitorului d. Protopresbiter al Vilagoşului, locuitorii au dat 200 de fl. De asemenea, preacinstitul Isaia Mihailovici, egumenul Sfintei Mănăstiri a Bezdinului, a dat 50 fl. pentru acest convict. Au cinstit pentru convict şi ceilalţi fraţi ai Sfintei Mănăstiri amintite mai sus pe nume, părintele Iosif Gavrilovici, Cuviosul Gedeon Popovici, Cuviosul părinte Porfirie Iaşici, Cuviosul părinte Pavel Bozitovaţ, toţi împreună cu 50 fl.

De asemenea, urmând exemplul, ilustrussimul d. baron Anton Bernatfi, posesorul domeniului Boldor, asesor al multor mărite comitate, a cinstit Institutul cu 50 fl. pentru ajutorarea acestui Capitulum.

J. Ceapa, marele negustor din Buda, a cinstit Convictul românesc cu 50 fl.

Deşi lipsa roadelor pământului din acest an pe toţi i-a strâmtorat, există nădejdea că se vor afla (după ce vor înţelege) îndurători şi făcători de bine, care vor contribui la această fundaţie. Este sădit în inimile oamenilor buni ca să ajutoreze pe cei săraci, aducându-şi aminte că în grija lor sunt lăsaţi săracii. Ei trebuie să le stea în ajutor, în special celor ce vor să înveţe.

Cu adevărat şi vrednic este ca nu numai acum, ci şi în timpul viitor, numele celor ce vor ajuta în orice fel Institutul să se dea lumii prin tipar spre veşnica pomenire a strănepoţilor naţiei româneşti.

Deosebiţi Patroni (sunt acei) care au îndemnat Poporul Românesc şi Directorii să ridice fundaţiile Şcolilor Preparande. (Vom vesti) milostivului

împărat, pentru nespusa osteneală şi purtarea de grijă întru împlinirea orânduielilor, adică: lada cu trei chei, numirea de Epitrop, încheierea Protocoalelor, păzirea banilor primiţi, darea chitanţelor, aducerea lor, prin frig, ploaie, necaz şi nevoi, personal la Episcopii diecezani. Cei care lucrează ştiu mai bine câtă osteneală s-a vărsat pentru facerea de bine în favoarea mlădiţei iubite a neamului românesc. Laudă lor şi mărire ! De acea să vadă că, precum trandafirii, aceste mlădiţe fără răutate nu se gândesc decât să se joace, să mănânce, să doarmă şi iarăşi să se joace, şi pentru cei care în braţele maicii lor stau ca pe scaunele împărăteşti, îmbrăţişând şi sărutând acele două izvoare de nectar. Ba şi aceia, care au încheiat purtarea de grijă dumnezeiasccă, târziu, târziu la sute de mii de ani să intre în această lume. (sic!).

Toţi, zic, să vadă cine au fost aceia care atâta şi atâta s-au îngrijit pentru binele lor, având îndemnul de a fi vrednici multumitori de aşa faceri de bine din partea moşilor săi şi împuternicindu-se ei înşişi pentru binele nepoţilor şi strănepoţilor săi mai departe. Şi cine alţii ar fi decât **mai bătrânii Preoţilor, adică Domnii Protopresbiteri...**

- ***ai Eparhiei Timişoarei:***
  1. Dimitrie Mihailovici, preacinstitul D. Protopresbiter al Lipovei;
  2. Emanuil Atanasievici, preacinstitul D. Protopresbiter;
  3. Ioan Petrovici, preacinstitul D. Protopresbiter al Belinţului;
  4. Filip Ioan, preacinstitul D. Protopresbiter al Făgetului;

- ***ai Eparhiei Vârsetului:***
  1. Petre lorgovici, preacinstitul D. Protopresbiter al Oraviţei;
  2. Ioan Tomici, preacinstitul D. Protopresbiter al Caransebeşului;
  3. Ştefan Atanasievici, preacinstitul D. Protopresbiter al Lugojului.

- ***ai Eparhiei Aradului Vechi***
  1. George Alexici, P.C.P. al Aradului;
  2. George Chirilovici, P.C.P. al Vilagoşului;
  3. Teodor Popovici, P.C.P. al Chişineu- Zărandului;
  4. Grigore Chituţa, P.C.P. al Ineului;
  5. Ioan Popovici, P.C.P. al Buteniului;
  6. Constantin Protici, P.C.P. al Totvărădiei.

- ***Şi cei ce se cunosc din Consistoriul Oradiei Mari:***

1. Cinstiul părinte Teodor Drâmbă, namesnic în Protopresbiteratul Luncei;
2. Cinstitul părinte Nicolae Popovici din Câmpeni namesnic din Protopresbiteratul Papmiezului;
3. Cinstitul părinte Teodor Balint, parohul Meziadului, namesnic în Protopopiatul Beiuşului;

4. Cinstitul părinte Teodor Balint (!), administrator al Protopresbiteratului Meziad;

5. Cinstitul părinte Constantin Popovici, parohul Chertişului, administratorul Protopresbiteratului Beliului.

Cine poate mulțumi
Pentru ostenelile voastre,
Cât sunt de iubiți a grăi,
Inimilor noastre
Voi protopresbiteri.
Orice-am voi cu inima,
Să vă arătăm a noastre necunoştințe, însă nu ştim
Vouă cum cânta,
Cântări de biruințe, lăudându-vă.
Numai unui Dumnezeu,
La toți să vă plătească,
Nu vă fie nici un rău,
Binele să vi-l dăruiască;
Că mult vă osteniti.
Acei Părinți sunteți Voi
Care va şti multe veacuri,
Că v-am mărit noi
În ale noastre timpuri,
Căci sunteți vreadnici.
Când noi, care-acum trăim,
Praf şi cenuşă vom fi,
Că trebuie să gândim,
Că moartea pe toți va răpi,
Nici unul nu va scăpa.
Ai noştri stănepoți
Faptele Voastre vor măsura
Pe cumpăna dreptății,
Cu cununi de flori vă vor încununa,
Că aceia ați slugărit.
Aceia acum nu cereți,
Că lucrul bun deşi pierdut,
Totdeauna are preț,
De nimeni necunoscut,
Tot nu se poate zăuita.
Aurul şi în gunoiu de e aruncat,
Multă vreme cotropit,

De picioare mult călcat,
Preţul nu s-a prăpădit,
Că este aur.

Urmează dar ca numai voi, Românilor, mlădiţe Nobile ale vechilor Romani, din Banat, Ţara Ungurească şi ori unde vă aflaţi, şi ori în ce dregătorie, Boieri, Stăpâni, Magistraţi, Săteni, Păstori şi Servi sau Slugi, care locuiţi în case Domneşti, sau mai proaste, care sunt cu trestie, cu fân, sau cu paie acoperite, în câmp sub Cer; iată! stă înaintea voastră norocirea de comun cea văzută a întregii naţii Româneşti! Căci buzele uscate, de atâta amărăciune a neştiinţei, strigă tuturor, iar ochii ridicaţi în sus la ceriu, de atâta asupreală a credinţei deşearte spun: înmulţiţi, puneţi, înfăptuiţi toţi din toate laturile această vistierie sfântă şi veşnică. Cât şi ce puteţi da de bunăvoie, îndurați-vă şi daţi; daţi bani, grâu, cucuruz, vin, rachiu, poame, că toate aceaste vor ajunge de bună vreme şi se vor preface în bani, şi aşa vor fi toate norociri mari.

- Şi veţi şti că nu alţii, cari se bucura de întunericul în care şedeam noi, de care au avut ei dobândă, ci chiar fiii voştri vor gusta din mila voastră aceaste bunătăţi şi daruri date.

•

Al nostru milostiv împărat,
Mare, bun şi mult lăudat,
Foarte bine au văzut,
În adins au cunoscut,
Că Românii nimic se ajutoresc,
De nevoi reale nu se mai izbăvesc.
Că aceia – cărora de demult
Pre Români i-au încrezut,
Să-i îndreapte şi învețe,
Până la bătrânețe.
Creştini adevărați să-i facă,
Ca ei lui Dumnezeu să placă,
Credincioşi împăratului său,
Precum porunceşte Dumnezeu.
Patriei cu viața să slujească,
Ca binele de comun să-i fericească.
Puțin se nevoiesc,
Numai de-ale sale se grijesc,
Ca şi în adins moduri au întrebuințat,
Lumina a o vedea l-au împiedicat.
Aşa fu soarta Românului

De la bătrânii – învățătorii lui.
Împărăția s-au ostenit,
Aspru au poruncit,
Şi aşa în loc porunci să-nflorească,
Milostiva rânduială să rodească.
Din aceaste toate
Puțin s-au grijat ei foarte,
Numai carnea, laptele-au mâncat,
Pentru turmă nimic n-au lucrat.
Prefăcând nădejdea împărăției,
în soartea ticăloşiei.
Văzând al nostru împărat,
Carele nouă e de la Dumnezeu dat,
Că Românii nimic se ajutoresc,
De nevoi, reale, nu se mai mântuesc.
Toată grija pe sine au luat,
Peste şcoli puterea altuia au dat.
Prin care le porunceaşte,
Şcolile noastre întăreşte,
întru care Românul să se învețe
Bine – din ale sale tinerețe,
între învățături să crească, înflorească,
Ca bine şi frumos el să trăiască.
Aceasta Românul de la împăratul dobândeşte,
Şi cu toată inima îi mulțumeşte.
Strigând cu glas înalt
Milostivului împărat,
Mulți ani Francisc I-iul să trăiască.
Casa Austriei să se mărească.
Să poată pe celelalte toate
Credincioase noroade,
împreună pe Românii toți,
Şi pe ai lor nepoți,
Să-i împărățească,
Ca să-i fericească.
De la tine, Române,
se cere Ce voieşti – să dai cu plăcere
Că cu aceea nu vei sărăci casa,
Nici ți se va usca masa,
A da nu eşti silit
Să zici că eşti sărăcit.
Să dai de voie bună,

Să vedem ce se adună
O grămadă cât de mare,
Care va face folos tare,
Vor deschide ochii pruncii tăi,
Şi se vor izbăvi de rău ei.
Unii şi alţii nu-i va călca;
Că se vor ei lumina,
Am nădejde, că nu cer în deşert,
Nici cu aceea ceva pierd,
Că Românul va asculta,
Şi ce va putea, el va da.
Că la mulţi Români dau,
De la care puţin folos au.
Dar în aşa sfântă fundaţie
Care va fi cu siguranţie,
Din inimă va ajuta,
Cu mâna întinsă el va da.
Numai să vadă el odată,
Ce el de mult aşteaptă
Preoţii şi Dascălii luminaţi,
Pe pruncii săraci ajutoraţi.
Ca să aibă mai mari preoţi.
Adică Preoţilor stăpân mai mare;
La care se închină norodul tare,
Din a lor neam şi viţă,
Cu el de o viţă şi sămânţă.
Nu străinul să-i tălmăcească,
Ci Româneşte cu el să vorbească.
Să înţeleagă Doctorul,
Ce i-a spus bolnavul,
Să-i ştie da tămăduire,
Să nu-1 lase la perire.
Până sunteţi vii nu încetaţi,
Până aveţi lumină lucraţi,
Ne sfătuieşte îngerească
înţelepciunea cea Cerească.
Toţi împreună să lucreze,
Pentru binele neamului
nime să-şi protejeze.
Lucraţi, îndemnaţi, îmbărbătaţi
Cât puteţi, că mâine a muri aveţi,
Că holda Tatălui ceresc e lată,

Şi via lui e mare toată.
Este acel lucru pentru fiecare,
De cel mic ca şi de cel mare.
Care e acel, care la aşa milostiv Părinte
Nu ar lucra cu inimă fierbinte.
Că el primeşte pe cel ce a venit,
Şi la ceasul al unsprezecelea a sosit.
Pe cei mici nu numai că nu-i trece cu vederea,
Ci porunceşte celor mari, care au puterea:
în lipsă să le ajute,
Şi cu ce pot să-i împrumute.
De am primit un talant, să nu-1 îngropăm,
Ci neguțătorului să-1 dăm.
Pentru când va veni
Domnul să ne socotească.
Cu dobândă al său să primească.
Să ne laude şi fericească,
Cu bucurie să ne stăpânească.
Că cel cu un talant nu va fi osândit,
Pentru că puțin au dobândit.
Ci pentru ce l-au ascuns şi îngropat,
Şi la negoțitoriu nu l-au arătat.
Cel înțelept în faptă bună să ne întărească.
Ca binele de comun al Nației să crească.
Cel învățat să ne lățească științele,
Şi să ne lumineaze mințile.
Cel bun să ne îmbunătățească,
Cei tari să ne facă oameni mari.
Celui bogat, Dumnezeu bogăția i-a dat
Tipografilor să plătească,
Că şi ei vor să trăiască.
Cărți să se tipărească,
norocirea să-nmulțească.
Şi aşa dând fiecare ce poate,
Binele de comun va creşte foarte.
Toți vor fi norocoşi
Din întuneric afară scoşi
Că nu e drept orbi să vedem,
Şi lângă izvorul cu apă să însetoşem.
Căci soarele a strălucit,
Norii negri au fugit,
Să ne apropiem de cea prea frumoasă

A înțeleptului Solomon mireasă (adică înțelepciunea).
Pe care el o iubea,
Şi cu ea se sfătuia,
De aur şi de sceptru atâta nu-i era,
Căci cu gând tare se mângâia.
însă ceva să mai zic,
Şi la proşti să strig:
Ce voi, proştilor, ați adormit,
Şi ce v-am zis nu ați urzit,
Din somn sculați-vă,
Şi odată deşteptați-vă.
Poate că nu de mult dormiți?
Din ştiință năcăjiți,
De pe ochii voştri lăpădați negura,
Că acuma au sosit ziua.
Sau nu milostivul împărat,
Şcoală Pedagogicească a ridicat,
Care e în vechiul Arad aşezată,
Românilor să ne învețe e dată.
Multe veacuri au trecut,
Şi încă aşa Şcoală Românul n-a avut.
De aici vor ieşi oameni slăviți,
Cu bune năravuri împodobiți.
Vor cunoaşte legea lui Dumnezeu;
Şi vor fi credincioşi împăratului său,
Crescători buni pruncilor ei vor fi
Mulți dintrânşii se vor şi preoți.
Dar un Seminariu încă trebuie gândit,
Şi pe lângă el un mare Convict,
Ba şi de o Academie,
Care trebuie să şi fie,
Unde Românii se vor învăța,
Pe Francisc I-iul vor lăuda,
Dumnezeu să-1 trăiască,
La mulți ani să-1 fericească.
Vezi aşa Române frate,
Mâncă şi din aceste bucate,
De care şi alte noroade s-au săturat,
Şi tare s-au luminat.
Duhul lui Dumnezeu să învie în voi,
Să vadă şi alte noroade,
Că Dumnezeu este cu noi.

Iubiţilor Cetitori!

Am nădejdea, că din cele ce am zis, la unul una, la altul alta, multora le va plăcea şi aşa mă bucur, că fac la mulţi pe voie; aici spre veşnica pomenire, am lăudat pe acela, care a ajutorat ori în ce mod au putut Institutului Românesc, şi, singuri dând fundaţiei, au îndemnat şi pe alţii să dea; şi vedem că iubiţii români dau, fiindcă vedem, că din zi în zi creşte această dare de daruri. Ah! ce n-ar da românii, ca prin această dare, cei ce, ori n-au ştiut, sau n-au vrut să se îndemne a ajutora, şi şi ei a da, să lase pizma şi să se caute la interesul publicului nostru românesc; sau nu suntem noi românii aceşti neuniţi mai vrednici de jale, decât a ne pizmui cineva.

- Cine cunoaşte cum se cade starea noastră îmi va da dreptate! Că soarta noastră e ticăloasă, aşa, încât nu cutezăm să spunem tot necazul nostru în lume, ci las să mărturisească lacrimile şi suspinele starea noastră. Şi aceea nu ar fi atâta de lipsă, căci înţelepţii bine văd şi ştiu ce voi să zic eu aici. Ba încă îi rugăm, pentru dragostea luminării, care o au de la strămoşii noştri, dacă pot să nu ne pizmuiască, ci să ne ajute, că, prin aceea, pe sine şi pe pruncii lor vor ajuta. Că cei ce au ajutorat până acum, şi de acum înainte vor ajutora Institutul şcolii româneşti şi aceste fundaţii. Pentru pildă, sunt două milioane, ba şi mai multe capete, de români, care, de ar da tot capul (familiei – n.n.), în doi ani, 30 de cr. ar fi capital aici, încât s-ar putea ridica numai din camăta banilor Seminariul şi Convictul şi alte şcoli mari, şi s-ar ţine în veci, fără de nici o greutate a poporului, dascăli, preoţi şi prunci săraci, precum vedem şi la alte neamuri luminate, cu număr mici, dar având mari fundaţii.

Cei ce vor da la fondul şcolilor oricât vor putea, aceia să ştie că rămân pe tablele inimilor acestor de acum şi a celor viitori nepoţi şi strănepoţi scrise cu slovele văpăii dragostei. Şi aşa, făcătorilor de bine, să fiţi încredinţaţi, că încă şi atunci, când se va preface corpul vostru cel muritor întru fiinţa din care e făcut, următorii voştri sufletelor voastre cele nemuritoare cu flori de dafne neveştejite, cununi de laudă şi de mulţumire vor aduce.

Şi când va răsuna trâmbiţa îngerească învietoare de morţi, veţi vedea faptele voastre cele bune împrejurul vostru, care vă vor duce pentru facerile de bine la fericirea veşnică. Amin.

•

Dimitrie Ţichindeal publică un fel de „dare de seamă”, conştient că înfiinţarea instituţiei preparande de învăţători reprezintă un eveniment cu ample rezonanţe istorice, culturale, religioase, didactice şi naţionale. Seniorul mulţumeşte binefăcătorilor, îşi expune puncte de vedere despre programul şcolar şi administrativ, sugerează propuneri de construire a unei autorităţi instituţionale. Scrie autorul: „*stă înaintea voastră norocirea de comun cea văzută a întregii*

nații Româneşti". Gânditor în spiritul ideilor iluministe, Țichindeal este un vizionar, manifestându-şi încrederea că viitorul ortodox şi național se bazează pe cultură şi civilizația specifică, înoculată de asemenea şcoli de formare a cadrelor didactice, fiind purtătoare de mesaj progresist.

•

6. Evoluția Preparandiei în primul centenar

• 1813, ian. 27: Scrisoare de informare privind manualele şi probleme curente, înaintea începerii celui de-al doilea curs:

Înalt Preanobile Domnule Consilier
mie Preastimate!

Deoarece am ajuns la Catehismul mic, la tălmăcirea părții a II-a, şi cum acest Catehism (e destinat – n. t.) *mai ales pentru preparandişti, că şi ei vor preda acelaşi Catehism copiilor, şi eu în tălmăcirea mea procedez astfel cum vor trebui să procedeze şi ei la instruirea copiilor şi cum trebuie şi ei ca învățători să ştie.*

În consecință, se vede că va fi nevoie ca acest Mic Catehism să le fie predat până la capăt. Cu nimic mai puțin rămân la hotărârea Excelenței Voastre.

***Teologia Dogmatică** care se predă la Carlovaț mi-a înmânat-o Domnul Profesor I. Mihuț, pe care eu o voi preda.*

Conform dispoziției Înaltei Excelenței Voastre, am vizitat din nou, cu ceilalți domni profesori, pe domnul căpitan Arsici şi am conferit despre instituirea celui de al doilea curs, referitor la care obiectul a fost amânat până la proxima investigare (a situației – n. t.), pe motivul că acum se află aici Comisia Imperială pentru transmutarea acestui oraş la alt loc, locuitorilor de aici fiindu-le interzis nu numai să clădească, ci şi să repare.

Încolo cu adânc respect mă încredințez bunăvoinței Înaltei Excelenței Voastre

Al Înaltei Voastre
Cel mai supus serv
Dimitrie Țichindeal
Paroh al Becich(erecului) M(ic)
Şi catihet al Şcolilor preparandice

În Aradul Vechi
La 27 (?) ianuarie 813[1].

[1] Dosar 69/ 1812, Arhiva Sremski, Belgrad, Serbia (scrisoare este redactată în limba sârbă).

- 1813: „Titula cărții pe care o tipăresc: *Fabule şi Invețeturi morale*, 1813; va fi cartea aceasta groasă de 30 coale” scrie Țichindeal lui I. Vulcan (volumul va fi tipărit peste un an la Buda);
- 1813, dec. 19: din scrisoarea lui Țichindeal către S. Vulcan: Arsici *„ne-a băgat aici în nişte cocioabe; eu am zis lui Nestorovici să primim pe 5 ani de la cel dintâi şi Rehkopf-ul să-l dăm noi în arendă şi banii să vie la fundație până ce va face stăpânul Rehkopf-ului Arsici, burgermaisterul şcoală precum a făgăduit; însă zicerea mea nu a folosit la nimic deoarece casele pe 5 ani 9 sobe le-am pierdut atunci; în Rehkopf e birt, dar noi ne tragem 212 preparanzi prin alte case pe care Arsici pentru şcoală pentru o vreme în arendă le-a luat...”*[1]
- 1813, dec. 22: scrisoarea lui Țichindeal către inspectorul şcolar, consilierul regal, Uroş Nestorovici[2] privind starea localului şcolar:

158/1814

Înalt Preanobile Domnului Consilier
mie Înalt stimate!

Mult apreciata scrisoare a Înaltei Excelenței Voastre adresată mie la 11 decembr. a.c. am primit-o acurat la 17 a acestei luni şi imediat, conform dispoziției, am expediat-o Dlui avocat Ioanovici în aşa fel ca dânsul a promis de bună voie că va răspunde cu supunere la conținutul unei alte scrisori pe care Înalta Excelenței Voastre îi va trimite.

În ceea ce priveşte însă Declarația D. Gheorghe Popovici pe aceasta o trimit sub A/. Dar ca să pot da Înaltei Excelenței Voastre deplină lămurire asupra acelei Declarații, vizitând pe numitul D. Gheorghe Popovici, am făcut şi o propunere verbală în privința Declarației pe care el a făcut-o în primăvara trecută, dacă dânsul ar accepta şi acuma şi ar ceda casa sa pentru 5 ani, la care mi-a răspuns aşa:

„Deoarece când am înaintat cu acea declarație a mea Înaltei Excelenței Voastre, – nu a primit-o, – şi astfel eu am rămas fără nici o mângâiere şi tare amărât, că eu nu m-am putut învrednici să fiu părtaş la binele poporului, care îmi zace la inimă, ceea ce mie mi-a pricinuit şi îmi pricinuieşte într-adevăr regrete şi aproape mă ruşinez de D. profesor, care m-au felicitat. Declarația a fost deci anulată. Nu mai puțin ca să demonstrez că eu atunci numai din osârdie am vrut să cedez casa mea, nu renunț să fac şi acuma acelaşi lucru din toată inima. Rog încă ca Înalt Preanobilul Domn Consilier să binevoiască a-mi scrie despre aceea, în acea clipă, eu voi retrage hotărârea de mai sus.”

---

[1] I. Vulcan, *Din corepondența lui Cichindeal cu episcopul Samuil Vulcan*, în Discursul de recepție la Academia română, Bucureşti, Tipografia Carol, 1893, p. 79.

[2] Corespondența dată de noi în aceste pagini a fost comentată succint de Radu Flora, în studiul *Dositej şi Țichindeal*, publicat în revista ***Lumina***, Novisad, an XXI, nr. 2, 1967, pp. 77-105.

Înalt Preanobile Consilier!

Nu este intenția mea aici ca eu să introduc niscaiva intrigi în treaba asta să produc neplăceri, – Doamne păzeşte! Ci intenția mea curată şi dreaptă şi sinceră este ca, mai ales în timpurile grele de azi, fondul şcolar să se augmenteze printr-un procedeu corect, care este baza tuturor întreprinderilor mărețe ale Înaltei Excelenței Voastre. Căci dacă şcolile preparandice s-ar instala în casa amintitului D. Gheorghe Popovici, atunci cu trei sute şi douăzeci de florinți b.b. (valoare viepreză – n. trad.) de Quartier Gold (bani de chirie – n. trad.) pe care domnii profesori i-ar sacrifica bucuros pentru aceasta, – şi şapte – sau zic cinci sute de florinți, care într-adevăr se pot primi pentru Rehkopf, fondul şcolar s-ar augmenta, care augmentație pentru fondul şcolar nu este de disprețuit.

Este adevărat că Domnul Director local şi Burgmeister, Sava Arsici este şi va fi primul binefăcător, care a câştigat stima şi înaltă cinstire de la poporul valah. Nu mai puțin, fiindcă Aradul – după cum se vorbeşte – va trebui să fie desființat şi deci Domnul Arsici nu va putea în curând conform declarației sale să clădească şcoli noi, iar Rehkopf-ul, ca de altfel nici clădirea unde suntem acuma, nu corespunde pentru şcolile unui astfel de Institut, iar peste cinci ani Domnul Arsici poate să aleagă loc mai potrivit pentru şcoli şi să edifice o clădire corespunzătoare, ca şi urmaşii noştri să aducă jertfe de mulțumire Înaltei Excelenței Voastre. Iar Institutul în decurs de 5 ani poate să rămână fără nici un transfer de la un loc la altul în acel loc minunat, spre slava Înaltei Excelenței Vostre şi folosul Națiunii.

Iar Domnul Arsici prin aceasta, ca un adevărat râvnitor, care acum, conform declarației sale, nu poate să satisfacă dorința Înaltei Excelenței Voastre şi folosul Institutului, nu ştiu cum ar putea fi ofensat, deoarece fiecare cetățean adevărat are dreptul să contribuie la propăşirea generală a concetățenilor săi. Şi pe lângă aceasta D. Director local şi primar (Burgmeister), Sava Arsici, va rămâne cel dintâi binefăcător al acestui Institut.

La urmă, să fie voia Înaltei Excelenței Voastre întru toate până acum, căruia eu întotdeauna sunt şi rămân supus.

Încolo, rămân cu adâncă înaltă stimă
Al Înaltei Excelenței Voastre
Preasupus serv
Dimitrie Țichindeal
Catehist şi Senior

În Aradul Vechi
La 28 (?) decembr. 813.[1]

[1] Dosar 158/ 1814, Arhiva Sremski, Belgrad, Serbia (scrisoare este redactată în limba sârbă).

- 1813, dec. 31: Răspunsul lui Țichindeal, la o denigrare privind calitatea procesului de învățământ şi de educație[1]:

174/1814

Înalt preanobile Domnule Concilier
mie Înalt stimate!

Niciun fel de patimă şi nici vreun folos al meu personal, ci numai singura dragoste pentru îndreptarea D. Profesor Iorgovici şi râvna pentru înălțarea şi veşnica consolidare a Institutului Poporului valah, care a hărăzit Înaltei Excelenței Voastre nume nepieritor, fiindcă Poporul Valah în Înalta Excelență Voastră stimează pe cel mai mare iluminator al său şi sprijinator al progresului – şi veşnic va stima, – m-a mişcat că eu, – ca să nu fiu nevoit să descopăr rănile mele altora, care să le lecuiască nici nu pot, nici nu vor, – am cutezat să descopăr Înaltei Excelenței Voastre verbal, în luna octombrie, a. a. greşelile susnumitului D. Profesor Iorgovici, cu acea intenție ca Institutul să nu sufere nici un fel de prejudiciu. Mărturisesc sincer că eu am aşteptat fără încetare că, pentru îndreptare, D. Profesor Iorgovici va urma cea mai bună povață. Eu nu ştiu cauza, – aş zice că Înalta Excelență Voastră nu sunteți deplin convins despre mine, – văd însă că lucrurile au primit o altă finalitate, – căci în locul D. Iorgovici eu şi în genere toți ceilalți cu (scil. actul din) 21 decembr. au fost defăimați şi disprețuiți.

Eu încredințez Înaltei Excelență Voastră, că eu voi dovedi toate cele ce am spus despre D. Prof. Iorgovici, privitor la greşelile lui săvârşite în anul care s-a scurs, când veți veni, dacă va fi nevoie.

Este suficient de cunoscut Înaltei Excelenței Voastre şi publicului de aici cu câtă râvnă eu, ca şi ceilalți D. Profesori, ca să îndeplinim întocmai funcția ce ne-a fost încredințată pe tărâmul învățământului, activând ziua şi noaptea la instruirea preparandiştilor, înfruntând toate necazurile şi împotrivirile cu care a avut de luptat acest Institut de la începutul său – şi acum a lupta – împreună cu ceilalți D. Profesori an împlinit obligațiile mele.

Oare nu m-a convins suficient pe mine – şi pe ceilalți D. Profesori – bunăvoința pe care ați manifestat-o după terminarea primului examen public de cinci luni, că Înalta Excelență Voastră sunteți mulțumit de instruirea şi educarea tinerimii şi de purtarea mea şi a celorlalți D. Profesori, ca şi decretul de bunăvoință adresat Înaltei Excelenței Voastre, la 13 august!

Nu conving Înalta Excelenței Voastră Raportul D. Director local al Consiliului şi mărturia celorlați bărbați demni de crezare că şi cursul II s-a încheiat cu succes dorit, atât în privința învățământului şi a educației tinerimii, cât şi în privința conduitei mele şi a celorlalți D. Profesori.

[1] Dosar 174/ 1814, Arhiva Sremski, Belgrad, Serbia (scrisoare este redactată în limba sârbă).

Şi dacă aceste decizii nu sunt suficiente ca să convingă Înaltei Excelenței Voastră de conduita mea corectă – şi a celorlalți D. Profesori – alte nu cunosc.

Deci cu mare regret nu mă pot îndeajuns mira ce a dat prilej Înaltei Excelenței Voastre ca să judecați atât de josnic şi rău despre mine şi despre întregul Consens, pe care l-ați dus şi l-ați instituit Înaltă Excelența Voastră şi care s-a jertfit pentru această prea grea muncă prin sacrificarea sănătății sale şi sunt convins din experiența mea proprie că eu în curând, împreună cu ceilalți, voi fi, după cum dovedeşte paloarea şi slăbiciunea puterilor noastre, victima privațiunii vieții mele şi a celorlalți D. Profesori.

Într-adevăr mie îmi este de neconceput cum ați putut Înaltă Excelența Voastră, să credeți că eu şi ceilalți D. Profesori în aceste două luni care au trecut, uitând de cele mai sfinte îndatoriri ale noastre, am căzut cu totul în eroare şi ne-am dedat la comportări rele şi neînțelegeri în aşa măsură, încât şi tineretul încredințat nouă a fost neglijat, înfundându-se în extrema decadență şi destrăbălare!

Binevoiți, Înalta Excelența Voastră, a chibzui că eu – şi ceilalți D. Profesori – în tot timpul şederii noastre aici, de la începutul întemeierii Institutului până azi, am ținut în armonie şi ordine un număr atât de mare de preparandişti şi i-am supravegheat, că n-a avut loc nicio ieşire, ceea ce fără îndoială s-ar fi întâmplat dacă n-aş fi avut o deosebită grijă şi severitate, împreună cu ceilalți D. Profesori. Pentru care extenuare în muncă n-am meritat, eu şi ceilalți D. Profesori, o astfel de recompensă. Nu este oare suficient că suntem prigoniți şi năpăstuiți fără vină de ceilalți duşmani ai Institutului, ca să fiu învrednicit şi de această nenorocire, ca şi de la Înalta Excelență Voastre, de la care am aşteptat părintească bunăvoință şi mângâiere, ca supremul leac care să mă învioreze ca să suport toate nevoile, să primesc o nemaipomenită defăimare şi ocară. Dacă acest fel de a proceda îl veți folosi şi în viitor, va slăbi într-adevăr şi se va stinge cu totul zelul pe care l-am avut până acum, deoarece lovitura aceasta este de aşa natură că duce pe om neapărat în totală disperare.

Binevoiți a cerceta în ce s-a depravat atât tineretul şi la care obiect de studiu a fost neglijat şi atunci Înalta Excelență Voastră se va convinge că învinuirile sunt cu totul mincinoase, că acel om trebuie să fie plin de patimă: care nu are înaintea ochilor interesul comun al Institutului, şi caută numai, prin născociri mincinoase, să intre în grație la Inalta Excelența Voastră, spre folosul numai al său, – iar pe mine şi pe ceilalți D. Profesori să ne bage în ură şi disgrație şi onoarea mea şi a celorlalți D. Profesori să fie fără vină ponegrită, jignită şi înjosită. Şi poate oare să fie o jignire fără vină a onoarei mele şi a celorlalți D. Profesori fără jignirea şi onoarei Înaltei Excelenței Vostre ca şi a unui conducător suprem.

La urmă, cu ocazia apropiatului examen public, Vă veți convinge şi mai mult dacă am dezmățat eu şi ceilalți D. Profesori tineretul şi am fost spre ruinarea lui şi am avut oare dreptul să scriu şi să mă mărturisesc.

Încolo sunt cu adâncă înaltă stimă

Al Înaltei Excelenței Voastre
Cel mai supus şi cel mai devotat serv
Dimitrie Țichindel
Catehist şi Senior.

În Aradul Vechi,
la 31 decembr. 813.

- 1814, ianuarie, 10: scrisoarea lui Țichindeal către Uroş Nestorovici de dezvinovățire pentru acuzația de absență prea îndelungată de la Institut[1]; în scrisoare apar informații despre familia lui Țichindeal şi relațiile cu parohia din Becicherecu Mic:

Înalt Preanobile Dom. Consilier
mie Înalt stimate!

Binevoitoarea scrisoare a Înaltei Excelenței Voastre din 18 decembr. a.c., adresată mie, în care ați binevoit a mă încunoştința că eu am părăsit şcoala după placul meu pe trei săptămâni de zile, – şi asta deja a doua oară – am îndrăznit să plec de pe postul meu fără ştirea şi aprobarea nimănui, – cu dispoziția ca în viitor în afară de vacanța şcolară să nu îndrăznesc să ies din Arad, altfel, atrăgând asupra mea prin astfel de procedee neruşinate şi suspiciunea – nu voi rămâne nepedepsit – am primit-o la 26 decembr, – la care cu cea mai mare supunere şi cea mai mare sinceritate îndrăznesc a răspunde şi a mă justifica cu argumente concrete, bazându-mă pe acestea:

1) Pentru clarificarea veniturilor mele de la parohie, pe care capelanul în cursul anului trecut nu mi le-a achitat, din care pricină am fost nevoit să înaintez din nou Excelenței Sale, Episcopul diecezan al Timişorii, o plângere scrisă, la care încă nici până azi n-a urmat vreo hotărâre, – şi ca eu să nu fiu lipsit încă şi de bir ca şi de celelalte venituri ale mele, am fost nevoit să plec acasă la mine, deoarece fără existență nu pot să-mi împlinesc datoria.

2) Cum Excelența Sa, Episcopul Timişorii, în timpul şederii mele la Buda, a binevoit ca pe fratele meu Gheorghe Țichindeal, învățător în Becicher. Mic, – căruia eu i-am fost încredințat casa, moara şi cealaltă mică avere, – să-l promoveze întru diacon-preot şi să-l şi numească paroh titular într-o parohie

[1] Dosar 46/ 1814, Arhiva Sremski, Belgrad, Serbia, cf. Ştampilei de pe document.

din protopopiatul Lipovei, în localitatea Bulz, unde mutându-se fratele meu, casa şi cealaltă avere a mea au rămas părăsite. În astfel de împrejurări, n-am ştiut să mă ajut întralt mod.

Altfel în afară de aceasta, pe fetița înfiată de mine şi pe care eu am întreținut-o ca bursieră, am căsătorit-o după un preparandist cu numele Ioan Vancea, capabil – însă sărac, astfel încât nu a putut să rămână mai departe pentru cursul trei, – care s-au cununat la 13 noiembr. Şi prin hotărârea directorului districtual, Dl. Luca Kenghelaț, a fost numit învățător în Becicherecu Mic, care se îngrijeşte de casa mea şi cealaltă avere. Şi pentru aranjarea acestor treburi a fost nevoie de prezența mea. Şi aici am absentat 14 zile, dintre care zile două părți am petrecut zăcând bolnav în pat.

A doua oară: Întrucât Excelența Sa, Episcopul diecezan al Timişorii, la reclamația mea – înaintată împotriva capelanului meu, – a desemnat pe Domnul Protopop al Timişorii, Vasilie Gheorghevici pentru cercetări, am fost obligat să fiu prezent şi eu la data fixată pentru mai multă veracitate, şi anume 7 zile, deci în ambele cazuri motive ar fi suficiente ca să mă justifice.

Şi dacă aceste două motive ar fi suficiente ca să mă justifice, eu într-adevăr, cu nimic mai puțin, aş neglija şi acest prejudiciu averii mele şi l-aş suporta cu mărinimie, ca şi toate urmările nefaste pe care le-am încercat în decursul celor 10 luni şederii mele aici, când aş vedea că şcolile pot să înceapă la timpul hotărât prin Înalta Hotărâre.

Văzând însă încă şi la 1 noiembr. a.c. că din sala mare, care a fost I, apoi a II-a şcoală (curs – n.t.), *unde s-a ținut examenul, – nici teascurile, nici căzile, nici butoaiele în care s-a strâns mierea în decurs de două vacanțe, încă nu sunt scoase, iar a doua sală, unde este acum clasa a III-a – ca un depozit pentru mierea stoarsă, – este la fel de murdară. Sala a treia, adică pentru clasa a III-a – încă nu s-a ştiut unde va fi, iar băncile încă nici nu au fost date spre confecționare; în înțelegeere cu D. Director local, care mi-a spus că în termen de 14 zile totul va fi pus în ordine, am plecat acasă ca să-mi aranjez treburile mele.*

A doua oară când am plecat, D. prof. Mihuț s-a ocupat în decurs de 7 zile de postul meu, în consecință, prin absența mea, Catehistica n-a suferit nici o pierdere.

Din aceste motive anteexpuse, Înalta Excelență Voastră puteți deduce neruşinarea mea, dacă nevoile mele se pot numi neruşinare.

Înalt Preanobile Domn Consilier! Dacă pe mine conştiința nu mă opreşte de la abateri, toate celelalte pedepse ale Instrucțiunilor pentru funcția mea, spre îndeplinirea îndatoririlor mele de serviciu, prea puțin sau cu totul nimic nu ar influența.

Încredințez Înalte Excelență Voastră că în viitor ca şi până acum voi fi credincios funcției mele, chiar dacă aş şti că mica mea avere se va prăpădi, numai ca să evit orice suspiciune.

Încolo sunt cu adâncă Înaltă stimă până la sfârşitul vieţii mele,
Al Înaltei Excelenţei Voastre,
Întru totul prea supus serv
Dimitrie Ţinchindeal
Catehist şi senior

În Aradul Vechi
La 10 ianuarie 814[1]

Din această scrisoare rezultă câteva informaţii referitoare la familia lui Ţichindeal din Becicherecul Mic: avea o fată înfiată pe care o căsătoreşte cu un fost preparandist, iar fratele său Gheorghe era învăţător-paroh în localitatea sa natală, strămutat, în 1814, în localitatea Bulz, de lângă Lipova.

- 1814, ian. 10: Scrisoare de justificare privind lipsa semnăturii de pe Rapoartele Consensului literar a lui Iosif Iorgovici (evident, bănuindu-se un conflict între profesorii şcolii preparandiale din Arad)[2]:

47/814

Înalt Preanobile Domnule Consilier
mie Înalt stimate!

Cu deosebită înaltă stimă am onoarea să înfăţişez Înaltei Excelenţei Voastre cu cea mai mare supunere că două Rapoarte, unul din 2 decembr., celălat din 6, – sunt trimise fără semnătura D. prof. Iorgovici, din cauza aceea că pentru o mai grabnică expediere a poştei n-am avut timp ca să trimit după susnumitul D. prof. să vină să semneze şi am trimis fără semnătura dânsului, crezând în sinea mea că şi fără semnătura unuia dintre noi se poate trimite.

Înalt Preanobile Domnule Consilier!

Mie îmi pare foarte rău şi simt un mare regret că am dat prin această ocazie Înaltei Excelenţei Voastre să credeţi că între noi e vreo mare neînţelegere. Între noi într-adevăr nu există nici un fel de neînţelegere, după cum din Raportul Cons. din 3 ianuarie Înalte Excelenţă Voastră se poate convinge.

Încolo cu adâncă Înaltă stimă sunt
Al Înaltei Excelenţei Voastre
Întru totul cel mai supus serv
Dimitrie Ţichindeal,Catihet şi Senior.

În Aradul Vechi,
La 10 ianuarie 814.

---

[1] Dosar 173/ 1814, Arhiva Sremski, Belgrad, Serbia, cf. Ştampilei de pe document.
[2] Dosar 47/ 1814, Arhiva Sremski, Belgrad, Serbia, cf. Ştampilei de pe document.

- 1814, mai: „primul lot de 67 de absolvenți ai Preparandiei din Arad se îndreaptă spre satele lor, după ce au ascultat cursurile preparandiale din Arad. În septembrie al aceluiaşi an, se vor îndrepta spre alte sate bănățene şi crişene alți 59 ascultători ai aceleiaşi vestite şcoli. Aceşti tineri absolvenți aduc în satele lor un suflu nou prin procupările lor şi prin întrebările lor", afirmă Vasile Popeangă în ultima sa carte[1].
- 1814: se pune piatra de temelie pentru Biserica românească „Sfântul Ioan Botezătorul", de lângă Mureş, pe actualul plasament al Colegiului Național „Moise Nicoară", cea care va dăinui până în anul 1861, când a fost demolată;
- 1814, iulie: Prin scrisoare, se solicită autorităților imperiale habsburgice, episcop român pentru Episcopia Aradului. Titlul latinesc al petiției este relevant: *Suplex libellus Valachorum diocesis Aradiensis Francisco I-o Imperatori collato mense Iuli 1814.*
- 1814: opinia lui D. Țichindeal față de Uroş Nestorovici şi deopotrivă față de Sava Arsici devine virulentă în corespondența cu S. Vulcan şi alții: „nu-i pasă de noi", „om smintit la creier, dar înțelept la pungă", „omul acesta e viclean, prefăcut, fățarnic, otrava oamenilor, spre mare stricăciune românilor" (S. A.)[2];

1814: Dimitrie Țichindeal publică (atenție la titlu!): *Filosofice şi politice, prin fabule, învățături morale, întocmite de parohul Becicherecului Mic şi al Şcoalelor preparande din Aradul-Vechi, catehet* Dimitrie Țichindeal, ediția I, Buda, 1814[3]; s-a folosit de culegerea de fabule a scriitorului sârb, Dositei Obradovici, intitulată „*Fabulele lui Esop şi ale celorlalți feluriți scriitori de fabule din diferite limbi traduse*" (Lipska, 1788). În acest volum, sunt menționate celebrele cuvinte, cu încărcătură patriotică şi iluministă: „**Mintea! Mărită nație daco-românească în Banat, în Țara românească, în Moldova, în Ardeal, în Țara ungurească, mintea! Când te vei lumina cu învățătura şi cu luminatele fapte bune te vei uni, mai aleasă nație nu va fi pre pământ înaintea ta de cum tu vei fi oculiruit trupina din carea ai căzut. Că faptele bune sunt ție firească omenie, mărirea, însuflețirea cea mare, bărbăția, acestea sunt faptele cele bune ale strămoşilor tăi, adecă ale Romanilor celor bătrâni, acestea sunt diamanturile cele scumpe, însă e de lipsă ca mâna**

---

[1] Vasile I. Popeangă, *Studii despre Preparandia arădeană*, „Vasile Goldiş" University Press, Arad, 2011, p. 278.

[2] Corespondența lui Țichindeal cu Episcopul greco-catolic de la Oradea, Samuil Vulcan, este publicată în Vulcan, Iosif, *Dimitrie Cichindeal, date noi despre viața si activitatea lui*, (discurs de recepțiune din 29 martie 1892) (în) ***Analele Academiei Române***, seria II, tom XIV, Bucureşti, 1893.

[3] Se remarcă dimensiunea culturală de factură modernă, europeană a lui Țichindeal, care în comentariul fabulelor pomeneşte de gânditorii greci, Socrate, Platon şi Aristotel, de Lessing, de iluministul german C. Wolf, cunoscător al filosofiei lui Leibnitz, de F. Bacon, de Esop şi alte personalități culturale ale vremii.

înțelepciunii să le spele, curățască şi să le netezească şi strălucitoare să le facă". Apreciere de mai sus a lui D. Țichindeal despre încrederea sa în virtuțile înțelepciunii este exprimată în „învățătura" fabulei „Muierea şi găina", iar lectura integrală „a învățăturii" evidențiază relația dintre „minte" şi „educație", accentuând ideea că numai prin învățătură (luminarea minții) se dobândeşte virtute:

„*Pentru toate care sunt pentru treaba vieții te grijeşte, iară mai mult pentru mintea ta te îndeletniceşte; căci ceea ce este mai mare, întru ce e mai mic este, adică mintea cea vrednică în trupul omenesc.* ***Mintea! Mărită Nație Daco-Românească în Banat, în Țara Românească, în Moldova, în Ardeal, în Țara Ungurească, mintea! Când te vei lumina cu învățătura, cu luminatele fapte bune te vei uni; mai aleasă nație nu va fi pe pământ înaintea ta de cum tu vei fi oculiruit în tulpina în care ai căzut.*** *Că faptele bune sunt ție firească omenie, mărirea, însuflețirea cea mare, bărbăția, aceste sunt faptele bune ale strămoşilor tăi, adică ale Românilor celor bătrâni. Acestea sunt diamanturile cele scumpe, însă e de lipsă ca mâna înțelepciunii să le spele, să le curățească şi să le netezească şi strălucitoare să le facă. Slobozirea şi stricarea năravurilor nicidecum nici într-un Norod la mijloc nu se primesc singure şi numai o dumnezeiască şi de bun neam, adică luminarea minții a faptelor bune ("****numai unica dumnezeiacă nobilare cu mintea luminată este virtute****"). Eu ştiu că unde stăpâneşte barbaria (mojicia), acolo nici are loc învățătura luminării nici a faptelor celor bune şi drepte. Însă lasă să intre această faptă bună acolo unde mojicia cea groasă şi proastă nu stăpâneşte, iar unde până acuma stăpâneşte, dar nu va stăpâni până va fi lumea*"[1].

Istoricii şi filologii au analizat „geneza" acestui volum, originalitatea textelor şi comentariilor. Unii contestă calitatea de „scriitor" a lui D. Țichindeal, alții îi atribuie epitete dintre cele mai elevate: „gură de aur", „geniu", „un mare scriitor", „fabulist cu duh proferic", „martir sfânt", „apostol mistic" etc. Se poate totuşi considera că Țichindeal a fost un valoros om de cultură, un iluminist şi un excelent traducător şi un scriitor nu prea original.

•

- 1814: se publică, la Buda, broşura *Întâmplările războiului francezilor şi întoarcerea lor de la Moscova, tălmăcite de pre nemțeşte de un iubitoriu de neamul românesc*, având, în încheiere, o ***Înştiințare,*** semnată de Alexie Lazăr, carte pe care istoricul N. Bocşan o atribuie lui Dimitrie Țichindeal. E o pledoarie pentru înființarea unui periodic românesc;
- 1814, aprilie: primii absolvenți promit să ofere o treime din salariu lor pe anul în curs pentru înființarea convictului;

[1] Dimitrie Țichindeal, *Fabulele lui Demetriu Cichindealu* (ed. Ioan Russu), Arad, 1885, Tipografia Diecezei române, p. 110.

- 1814, apr. 26: Țichindeal este destituit din postul de Senior al Preparandiei; motivul destituirii ar fi fost publicarea „fabulelor”, dar cel mai mult au fost angajați în procedura de destituire clericii sârbi (Ştefan Avacumovici, episcopul de Timişoara şi Uroş Ştefan Nestorovici, directorul şcolar al celor trei preparandii ortodoxe), afirmând că, în *subsidiar „dânsul propagă de fapt unirea printre români”, „învățături protestante”, „aberații neortodox – doctrinare”*, dorind să ajungă „*episcop unit al românilor bănățeni*”. În realitate, ierarhii sârbi îi anticipează sentimentele sale româneşti şi pledoaria pentru desprinderea administrativă de Mitropolia Ortodoxă Sârbă, inclusiv prin propunerea de a se trece la scrierea latină; de altă parte, D. Țichindeal a fost receptiv la ideile democratice şi de libertate, promovate de Revoluția franceză, asumându-şi deopotrivă riscul de a întreține o asiduă corespondență cu Episcopul unit de la Oradea, Samuil Vulcan.
- 1814, iunie 6: Nestorovici îi scrie lui Țichindeal: „*voi Români ați făcut o instanță prin care voiți de sârbi a vă despărți*” (și unele ca acestea îmi pricinuiesc mutarea din această dregătorie catehicească – nota Țichindeal într-o scrisoare către Iosif Vulcan), iar Mitropolitul i-ar fi zis: „*să-mi propuneți preot vrednic de cetehet în şcoalele româneşti din Aradul Vechi, în locul celui ce are de a se ridica, Dimitr. Țichindeal*”[1];
- 1814, nov. 29: mitropolitul Stratimirovici este informat de asesorul Toma Ioanovici Vigak că ideile difuzate de profesorii institutului către preparanzi şi preoți „*vizează unirea politică şi religioasă a românilor, urmărind ieşirea de sub jurisdicția ierarhiei sârbe şi răsturnarea ei*”; acelaşi mitropolit afirmă apoi că „*preparandiile sunt în realitate instituții pentru propagarea unirii*”[2].
- 1814, dec.: autoritățile interzic difuzarea volumului *Filosofice şi politice, prin fabule, învățături morale...*, iar volumele distribuite deja vor fi retrase. Cică, în calitatea sa de traducător, prin cele 1000 exemplare, D. Țichindeal a pus în circulație opinii, care au avut o influență negativă asupra tinerilor. Tălmăcitorul a respectat în bună parte textul original al fabulelor lui Dositei (care adoptă fabulele lui Esop, după un original german), dar comentariile moralicişti şi îndemnurile la emancipare şi eliberare națională, trimiterile la țările române şi la personalitățile domnitoare ale acestora sunt incriminatorii şi propun fragmente periculoase pentru educația tinerilor. În consecință, se confiscă toate exemplarele şi se demarează o anchetă asupra cenzorului şi tipografului. Sunt considerate periculoase vreo cinci pagini, dar mai ales ideile progresiste ale lui Țichindeal propagate în rândul tinerimii preparande. Unele pagini respinse de George Petrovici (cenzorul Tipografiei budapestane) au fost (re)introduse în

---

[1] Cornelia C. Bodea, *Moise Nicoară (1784-1861) şi rolul său în lupta pentru emanciparea națională, religioasă a românilor din Banat şi Crişana,* Diecezana Arad, 1943.
[2] V. Popeangă, *Un secol de activitate şcolară românească în părțile Aradului*, Arad, 1974, p. 215.

tiparniță de autor, cu complicitatea tipografului, care l-a găzduit şi l-a ospătat pe Țichindeal. În anchetă, este antrenat şi Petru Maior, ca un bun cunoscător al limbii române. Cancelaria aulică, în 31 mai 1816, acuză funcționarii tipografiei pentru neglijență şi neîndeplinirea atribuțiilor de serviciu. La recomandarea lui P. Maior, broşurile *Îndreptările moraliceşti*... şi *Arătare despre starea acestor nou introduse sholasticeşti instituturi*, ar putea fi tipărite şi colegate cu unele modificări. Dar, nu se mai aprobă tipărirea altor volume semnate de Țichindeal, iar textele publicate deja rămân sechestrate, fără a fi înapoiată contravaloarea cumpărătorilor. Dosarul confiscării se încheie prin anularea dreptului de publicare şi a pedepsirii celor vinovați, inclusiv prin daune sufleteşti aduse autorului. D. Țichindeal este destituit de la Preparandie, acuzația invocată fiind ofensarea adusă „constituției împărăției"; la toate necazurile, „au lucrat" autoritățile bisericeşti sârbe din Banat, în frunte cu mitropolitul Stratimirovici, unul dintre cei mai înverşunați adversari ai emencipării religioase a românilor ortodocşi. Părintele dr. Pavel Vesa pune, în ecuația destituirii, nemulțumirea ierarhilor sârbi legată de apropierea lui Țichindeal de Episcopul greco-catolic de la Oradea, Samuil Vulcan (n. 1758 – m. 25 dec. 1839), „*care urmărea convertirea la biserica greco-catolică, la care subscrie şi Țichindeal*" (din unele corespondențe reiese că la Preparandie se foloseau manuale greco-catolice)[1].

- 1814, mai, 26: Episcopul Stefan Avacumovici, la solicitarea mitropolitului sârb, S. Stratimirovici, propune pentru postul de catihet, în locul lui Țichindeal, pe parohul arădean, G. Petrovici, sau parohul de Pecica, V. Crăciun, sau pe parohul de Lipova, Vasile Dimitrievici (valah, vorbitor de germană şi latină).
- În 30 mai 1814, seniorul (adică directorul de studii) şi catihetul Dimitrie Țichindeal este destituit pentru că, susținând, împreună cu Moise Nicoară şi preoții români ortodocşi din Episcopia Aradului şi din parohiile limitrofe, luptă pentru un episcop român în locul celui sârb, a devenit indezirabil şi incomod pentru autoritățile şcolare şi clericale sârbeşti. Motivul (invocat al) destituirii este menționat şi în scrisoarea de mai sus. Catihet preparandial va fi numit Grigorie Lucacic[2].
- Seniorul Preparandiei va fi numit Ioan Mihuț[3], apoi Constantin

---

[1] Ioan Tuleu, *Interviu cu Pavel Vesa. Fără separarea de Carlovitz, românii vorbeau astăzi sârbeşte*, în ziarul național independent ***Măsura***, Arad, 10 ianuarie 2011, p. 1.

[2] "*Lui D. Țichindeal*, afirmă I. Vulcan, în ***Discursul său de recepție*** academică, *i s-a şi făcut un proces şi a fost înlăturat de la catedră, de către ierarhia sârbească, nu numai pentru naționalismul său, ci şi pentru bănuiala de a menaja uniația, pentru motive naționale*".

[3] „*Ioan Mihuț*, afirmă C. Bodea în volumul său despre ***Moise Nicoară***, *cunoscător al limbilor română, latină, maghiară şi germană, după ce a absolvit eminent studiile filosofice şi juridice la*

Diaconovici – Loga, iar corpul profesoral este completat, încă din decembrie 1813, cu Ioan Fritz pentru predarea limbii germane (reclamat că nu cunoaşte limba română) şi apoi a limbii maghiare. Cursurile se vor prelungi la doi ani, iar până în 1822, vor absolvi alţi 201 învăţători din judeţele Arad (25), Timiş (94), Torontal (14), Caraş – Severin (47), Bihor (12) şi Bichiş şi Cenad (8). Astfel, în primii zece ani, au fost 392 de absolvenţi, din care 79 din ţinutul Arad (cu menţiunea că localităţile de dincolo de Mureş (Şagu, Vinga, Mănăştur, Lipova, Şiştarovăţ ş.a.) aparţineau de comitatul Timiş, 159 din Timiş, 40 din comitatul Totontal, 74 din Caraş-Severin, 26 din Bihor şi 13 din zonele Cenad şi Bichiş. În 1922 – la centenarul Preparandiei – se înregistrează 3684 de absolvenţi[1], majoritatea bărbaţi, primele femei fiind Amalia Lipovan din Arad (1862), Agafia Adam şi Sidonia Ţapoş din Socodor, precum şi Emilia Ciorogariu din Pecica (1879), în calitate de eleve particulare.

- Până la înfiinţarea Institutului Teologic (1 noiembrie 1822), funcţionarea Şcolii preparandiale întâmpină dificultăţi numeroase, legate de lipsa spaţiului corespunzător de şcolarizare, a cărţilor şi manualelor tipărite, dezinteresul comunităţii pentru întreţinerea cursanţilor şi plata profesorilor, precum şi lipsa experienţei organizatorice. În ciuda atâtor dificultăţi, autorităţile se declară mulţumite de progresele făcute de preparanzi, care, deşi aveau peste 18 ani, respectă regulamentele şcolare şi cele bisericeşti. Menţionez că preparanzii frecventau, pentru practica bisericească, vechea catedrală românească „Sf. Ioan Botezătorul" aşezată pe locul unde astăzi se află clădirea Liceului „Moise Nicoară". Cu rigoare şi supuşenie faţă de autorităţile imperiale, inspectorul şcolar Uroş Ştefan Nestorovici se implică efectiv în organizarea şi dirijarea treburilor institutului, fiind un factor de stabilitate şi un zelos funcţionar (vezi şi ***Arătarea*** lui Ţichindeal). După moartea sa, şcolile preparande, greco-ortodoxe neunite, intră într-o perioadă de nesiguranţă instituţională.
- 1815: pictorul bănăţean Sava Petrovici realizează, în ulei pe pânză, cunoscutul portret al lui Ţichindeal, donat Academiei române de ziaristul timişorean G. Ardelean (1892), care l-ar fi primit de la o rudenie a soţiei preotului; a fost publicat întâia oară de Iosif Vulcan, în ***Analele Academiei Române*** (1893);
- 1815, ian. 6: Directorul districtului şcolar al Timişoarei, Luca Kenghelaţ, informează Consiliul locotenenţial din Buda că „*Ţichindeal trebuie*

Academia Regală din Pojon, a vrut să se dedice carierei preoţeşti. Ca să înveţe teologia şi limba sârbească, cu chiu cu vai a obţinut o bursă pentru Carloveţ, fondată şi aceasta de un român arădean, Bojici. După patru ani de aprofundare a teologiei şi însuşirea perfectă a limbii sârbe, Mihuţ a trebuit să constate şi el că perspectivele de a ajunge erau deschise numai elementului sârbesc". (p. 53).

[1] Profesorul şi istoricul Doru Bogdan are intenţia de a alcătui ***Lista tuturor absolvenţilor Şcolii de la începuturi până în prezent***.

îndepărtat din slujba de la preparandie"[1]; cursurile preparandiale pentru învățători (de 15 luni) se prelungesc la 2 ani;

- 1815, apr. 15: D. Țichindeal revine preot în satul natal ("*după alungarea sa de la Preparandia din Arad, dânsul pleacă în locul său de naştere unde va mai practica preoția încă trei ani până la moarte*"[2]);
- 1815, iulie 7: Țichindeal se află la Viena, unde ar fi dorit să-l întâlnească pe Nicoară pentru „cauza românească"; într-o scrisoare îi reproşează lui Moise Nicoară „întâlnirea" acestuia cu „muierea mea" în Becicherecul Mic"[3];
- 1815, iulie 9: la Viena, Dimitrie Țichindeal se cazează la Parohia rusească greco-catolică de lângă Biserica Varvara. În scrisoarea către Moise Nicoară, Dimitrie Țichindeal menționează că se afla încă la catedra Şcolii Preparandiale din Aradul Vechi;
- 1815, aug. 13: moare Pavel Avakumovici, episcopul sârbesc al Aradului; începe imediat activitatea pentru numirea unui român în funcția de episcop arădean; în componența delegației, figurează şi Dimitrie Țichindeal, catihet al Şcolii preparandale româneşti (toate cheltuielile sunt suportate de episcopul greco-catolic de la Oradea, Samuil Vulcan);
- 1815, august 31: Dimitrie Țichindeal trimite o scrisoare lui Nicoară în care se iscăleşte Czikindeall n. p. Cateheta;
- 1815, oct. 28: Dimitrie Țichindeal expediază trimite o scrisoare lui Moise Nicoară din Becicherecu Mic în care îşi exprimă dorința de a-l însoți pe acesta la Împărat în Italia, la Mailand („a merge la Italia la Împăratul fără mine să nu mergi");
- 1815 oct.: ***Scrisoarea (INEDITĂ!) a lui Țichindeal***, de solicitare a dreptății în cazul destituirii sale (am regăsit-o în Arhiva Episcopiei Ortodoxe Române din Arad, în fondul Ciuhandu, alături de alte documente din fondul Sădean):

(Textul este scris cu penița, în grafie latină, cu caligrafie şi gramatică germană veche, înaintea reformei din 1849, în care apar unele caractere de scriere gotică/ Fraktur, comodă în scrierea cu penița)[4].

---

[1] [1] Ion B. Mureşianu, *Dimitrie Țichindeal*, revista ***Mitropolia Banatului***, nr. 10-12, Timişoara, 1975, p. 633.

[2] R. Flora, Stud. cit., pp. 21-22.

[3] Cf. Cornelia C. Bodea, *Moise Nicoară (1784-1861) şi rolul său în lupta pentru emanciparea națională, religioasă a românilor din Banat şi Crişana,* Diecezana Arad, 1943. Informațiile ce urmează până în 1818 sunt preluate din volumul citat mai sus.

[4] ***Arad, 5.10.2011-08.11.2011.*** *Michael Szellner, LTAMG, FDGA*[4]*0745-901761, mszellner @ yahoo.de; D-lui decan prof. univ. dr. Anton Ilica, Facultatea de Ştiințele Educației, Universitatea „Aurel Vlaicu" Arad.* Traducerea manuscrisului lui Dimitrie Țichindeal către împăratul Francisc I, fotocopie.

Arad, în Octombrie 1815

Dimitrie Țichindeal către împăratul Francisc I
(titlul redactat în limba română)

Majestatea Voastră!

Blândețea înnăscută şi iubirea paternă supremă cu care Majestatea Voastră permiteți/dispuneți dreptate tuturor supuşilor trăitori sub sceptrul Dumneavoastră glorios, îmi insuflă şi mie al Domniei Voastre mult prea supus devotat curajul de a mă încumeta în genunchi în fața tronului sfințit al monarhului meu şi de a aşeza rugămințile mele cele mai supuse la picioarele Majestății Voastre după cum urmează:

Mereu însuflețit de cea mai arzătoare dorință pentru educația şi cultura aproape a tuturor popoarelor prevăzute aici ale Majestății Voastre, de a contribui după întinderea aptitudinilor mele pentru națiunea valahă aflată mult în urmă, am scris în anul 1814, care s-a scurs o lucrare intitulată „Învățături filosofice politico-morale" care ne lipsea, în limba valahă, care a fost verificată de către Cenzura Regală (Crăiască de la Buda) şi aflată a fi demnă de tipar, care a fost şi tipărită pe cheltuiala mea proprie la Tipografia Universității Regale de la Pesta, iar apoi a fost vândută iubitorilor de carte; însă, la scurt timp după aceea, în decembrie 1814, după bunul plac al lăudabilului Comitet / Comisar de Timişoara, Torontal şi Arad, dintr-un motiv necunoscut mie, toate exemplarele au fost ridicate, prin confiscare, de la cumpărători.

Întrucât la redactarea acestei lucrări am avut mereu în vedere intenția de a promova morala pusă în calitate de om, cetățean, preot şi supus, m-am ferit cu cea mai mare grijă să aduc atingere cumva împotriva îndatoririlor în Sfânta Religie în ceea ce a şi fost recunoscut de către însăşi Cenzura Crăiască a Cărților prin permisul de liber tipar acordat, astfel că îmi este cu totul străin din ce fel de motiv acuzatorii mei au determinat la instanțe mai ridicate această confiscare, mai ales că niciodată nu am fost chemat la darea de seamă legat de această acuzație prezumată, ba dimpotrivă i-am adus la cunoştință primului Vicespan al Comitatului Arad, consilierul regal von Stanislavick că Alteța Sa imperială, arhiducele palatin-imperial, după ce-a organizat binevoitor această lucrare, a apreciat că nefiind aşa cum au interpretat-o acuzatorii mei în defavoarea mea, ci dimpotrivă, a fi o carte utilă pentru public şi lăudabilă pentru autorul ei.

Prin urmare, mă înfățişez la picioarele Majestății Voastre cu rugămintea ca în milostenia Voastră, Maiestate, să dispuneți ca în cazul în care în această lucrare se găseşte vreo pricină, despre care încă nu sunt conştient,

aceasta să fie ştearsă, iar apoi cărţile confiscate să fie restituite cumpărătorilor, ori ca acestea să fie retrase la imprimeria (Tipografia) Regală laolaltă cu despăgubirea mea.

Cu atât mai insistent, Majestatea Voastră, îndrăznesc să vă implor pentru suprema dumneavoastră graţie ca atare pentru dreptate cât şi pentru suprema grijă părintească / paternă pentru cultura poporului valah al Domniei Voastre, care numai în Regatul Ungariei se cifrează la peste un milion şi jumătate de valahii; în caz contrar, ar surveni mult prea tristă consecinţa, ca pe viitor fiecare valah binevoitor să fie descurajat de exemplul meu, să-şi piardă curajul de a scrie pentru naţiunea sa, iar astfel cea mai bine intenţionată cultură a valahilor să fie complet inhibată şi îndeosebi în circumstanţa actuală, unde noi nemerituoşii valahi în Ungaria nu avem nici un singur episcop din mijlocul naţiunii noastre, ci suntem subordonaţi numai la străini, complet necunoscători ai limbii valahe, episcopi şi alţi înainte-stătători ai Bisericii şi ai Şcolii Naţionale.

Cea de-a doua doleanţă mult supusă de a mea este următoarea: Vreme de trei ani, cu multă trudă şi neîntreruptă hărnicie, în calitate de catehet al nou instauratei Şcoli de Preparandie din Aradul Vechi, am pregătit peste trei sute de învăţători (dascăli); deosebit de istovitor în această perioadă de început şi cu mari dificultăţi, am editat şi un Catehism teologic în limba valahă, pe care valahii nu l-au avut niciodată până acum, iar eu m-am străduit întotdeauna să-mi îndeplinesc obligaţiile ce mi-au parvenit în exercitarea scrisului, numai că în ciuda ambiţiei mele sârguincioase, prin intermediul Consilierului Crăiesc, von Nestorovics, la ordinul superior al Prefecturii Crăieşti, în iunie 1814, mi s-a dispus demisia din serviciu, ce e drept în alocarea misiunii de a îndeplini funcţia deţinută până la luarea deciziei de la o instanţă superioară, pe care încă o îndeplinesc cu aceeaşi hărnicie şi sârguinţă, dar până în ziua de azi nu mi s-a adus la cunoştinţă prin niciun înscris despre ce anume mi s-ar fi reproşat şi prin ce vină aş fi meritat dizgraţia în care am fost aruncat.

Majestatea Voastră!

Cel mai sfânt drept de autoapărare laolaltă cu dreptul de a nu fi pedepsit fără a fi ascultat, nu i se refuză nici celui mai mare criminal; Vă implor pentru acest drept în faţa tronului drept al Majestăţii Voastre şi nu pentru menţinerea serviciului meu. Majestatea Voastră să binevoiască a dispune ca să-mi transmită în scris acele puncte care îmi sunt reproşate, pentru a mă putea apăra, fiind conştient de nevinovăţia mea, să mă lepăd de vina atribuită fără motive de persecuţiile acuzatorilor mei şi pentru a putea părăsi în onoare serviciul pe care l-am îndeplinit pentru trei ani; acestea sunt pretinse de onoarea mea şi prestigiul meu duhovnicesc/ clerial, cât şi exemplificarea pentru indivizii care vor prelua această funcţie în viitor, chiar dacă slabele mele merite nu vor fi luate în considerare, pe care mi le-am atribuit în calitate de copelan de cam-

panie în campania din 1805, drept autor a cinci lucrări valahe într-un moment de timp, în care foarte puţine asemenea lucrări apăruseră îmi place să cred că e bine, iar ca şi catehet al preparanzilor, pe care i-am pregătit pe mulţi cu eforturi şi sârguinţă deosebite.

Majestăţii supus statornic,

Al dumneavoastră devotat, Demetrius Czikingyall, Preot la Becicherecu Mic şi Catehet al preparanzilor la Arad

- 1815, dec., 5: „***învoiala secretă***”: scrisoarea discretă a împăratului Francisc I adresată Episcopului greco-catolic din Oradea, Samuil Vulcan, solicitându-i „*să-i găsească un om, vrednic de episcopat, Român cu trecere, care să primească Unirea, şi prin care să se acapareze, dintr-o lovitură, Episcopia Aradului prin Unire cu Biserica catolică ungară*”[1]
- 1815, dec., 19: Scrisoarea lui Ioan Mihuţ către Moise Nicoară, în limba latină în care scrie: „ad 60 singulis annis conbluunt” şi apoi „cum iam 60 emensus sim annus...”. De aici, se poate calcula anul naşterii lui Mihuţ (necunoscut până acum): 1755; (în 1816, era înaintat în vârstă; menţionează M. Nicoară, în Jalba adresată Curţii din Viena în vara 1816)[2]. Ioan Mihuţ se pensionează în 1830, ceea ce ar însemna că, pe atunci, avea 75 de ani. E puţin credibil.
- 1816: se introduce limba sârbă între disciplinele de studiu, prin insistenţa inspectorului Uroş Nestorovici, care „*lucrează la înmicşorarea şi mutarea shoalei Preparande din Arad*”[3]; limba sârbă va fi predată preparanzilor de C. Diaconovici-Loga;
- 1816, ian. 16: Dimitrie Ţichindeal „m. P. Paroh” îl informează pe Moise Nicoară că nu poate merge la Împărat din pricina „*nebunei întocmiri a lui Mihuţ; cu Mihuţ puţin vei isprăvi*”;
- 1816, febr. 18: Dimitrie Ţichindeal expediază o scrisoare către Moise Nicoară în care solicită acestuia să pledeze, la Viena, pentru Episcop român, pentru Inspector al şcoalelor, precum şi pentru introducerea scrierii cu litere latineşti; deşi îndepărtat din funcţia de catihet de la şcoala din Arad, rămâne un militant pentru realizarea „lucrului românesc”.
- 1816, febr. 20: scrisoarea lui Dimitrie Ţichindeal, expediată din Becicherecu Mic, către Moise Nicoară în care există o caldă şi convingătoare pledoarie pentru introducerea în şcoală a scrierii româneşti cu litere latine[4];

---

[1] Cf. *Anuarul Institutului ped.-teologic din Arad pentru anul şcolar 1916-17*, pp. 17-18, găsită de prof. A. Sădean în Arhiva din Viena.

[2] ***Foaia diecezană***, organ al Episcopiei ortodoxe, Caransebeş, an XXXVIII, nr. 3 din 15 ian. 1923, p. 3.

[3] *Scrisoarea LV a Protopopilor şi preoţilor din Eparhia Aradului către M. Nicoară*, din Chişineu-Cris (16 apr. 1816), în Cornelia Bodea, ***Moise Nicoară..***., p. 204.

[4] Cf. Cornelia Bodea, *Op. Cit*., unde este publicată Corespondenţa dintre Nicoară şi Ţichindeal, în anexă.

- 1816, febr. 23: scrisoare de sprijin a lui Țichindeal pentru demersul lui Nicoară la Curtea de la Viena pentru numirea unui episcop român la Arad;
- 1816, martie 15: informarea lui Țichindeal din Becicherecu Mic privind desfăşurarea în detaliu a Sinodului din Carlovăț („esti vrednic a fi Episcop" îi spune lui Nicoară) ("am slobozire 6 săptămâni a mă înstrăina din Parohie şi asigurație de a mă duce la Moneasa la scăldătoare");
- 1816, martie 16: scrisoare expediată de la Becicherecu Mic către Nicoară („Frate Nicoară"), rugându-l să afle când „*va veni împăratul acasă la Viena*";
- 1816, martie 25: scrisoare în care se menționează că Dimitrie Țichindeal pleacă de la Becicherec spre Arad, arătându-se indignat de atitudinea episcopului sârbesc împotriva românilor ortodocşi;
- 1816, apr. 16: scrisoarea protopopilor şi preoților din eparhia Aradului către Moise Nicoară „*spre informare, cum că U. Nestorovici lucrează la înscrierea şi mutarea Shoalei Preparandiale de la Arad în altă parte*";
- 1816, apr. 7: Dimitrie Țichindeal, „preot în Becicherecu Mic", trimite o scrisoare, arătându-se revoltat de decizia lui Nestorovici („*acel mare hoț Nestorovici*") de a introduce limba sârbească în Şcoala preparandială românească. Se menționează: „*bolnăvindu-mă mai tare nişte friguri, dar acu însănătoşindu-mă voi lucra ce voi putea. Mult am căpătat că e Mihuț director*", scrie cu ironie Țichindeal.
- 1816, iunie 17: scrisoarea de completare, la informarea anterioară, despre lucrările Sinodului din Carlovăț („caută, insistă Țichindeal la Moise Nicoară, în tot chipul numai de sârbi să ne despărțim"), apoi încheie „*Fii sănătos, fă toate cele ce te fac Deputatul Românilor şi sărută şi pentru mine vreo cuconiță la Viena*";
- 1816, iulie 9: Dimitrie Țichindeal îi impută lui Nicoară refuzul acestuia, la trecerea prin Arad, de a se întâlni cu el. Dar îi scrie amical că-l va sprijini în demersul său de a fi Episcop;
- 1816, iulie 11: Țichindeal îl informează pe Nicoară că la Lipova s-a vacantat Protopopiatul, iar ocuparea acestuia să se facă în mod corect cu preot român nu cu preot sârb;
- 1816, iulie 30: scrisoarea lui Țichindeal către I. Mihuț, considerându-l intrigant;
- 1816, aug. 14: din Becicherecu Mic, Dimitrie Țichindeal reîntăreşte ideea despărțirii de sârbi, inclusiv îndepărtarea lui Nestorovici (proaspăt căsătorit cu fata lui Marcovici din Vârşeț) din Directoratul şcolar;
- 1816, sept. 2, an şcolar: Constantin Diaconovici Loga devine senior (director de studii) al Institutului pedagogic;

- 1816: Şcoala preparandală de la Sent-Andrei, pentru sârbi, îşi strămută sediul la Zombor, iar şcoala preparandală de la Pesta pentru „greci” şi-a închis porțile încă din anul 1813;
- 1817, mai: se consemnează existența la Arad a unui teatru stabil, „în clădire de piatră”, în casa lui Iacob Hirschl, evreu comerciant, acolo unde elevii preparanzi vor susține spectacole pentru adunarea de fonduri în vederea construirii unui alumneum (internat)[1];
- 1817, iulie, 27: C. Diaconovici-Loga informează Consiliul profesoral că în arhiva sa personală se află un ***Bucvar sârbesc***, pe care l-a tradus în limba română[2];
- 1817, oct. 28: Dimitrie Țichindeal trimite din Becicherecu Mic o scrisoare protopopului Th. Popovici din Chişineu-Criş contra lui Moise Nicoară care cere necontenit bani clerului din Arad pentru „*ca să aibă cu ce se duce la Viena*” („*Bani mai mult nici un creițar nu trimite*”);
- 1817, dec.: Dimitrie Țichindeal e internat în spitalul de caritate al Ordinului catolic misericordian din Timişoara (arhiva acestuia a ars; am dorit să consultăm fişa medicală ori cea de deces; din păcate, arhiva spitalului misericordienilor a fost în cea mai mare parte distrusă); Doru Bogdan afirmă că internarea sa la Spitalul timişorean are loc în 19 august; menționăm totuşi că, în 28 august 1817, D. Țichindeal expediază din Becicherec o scrisoare către Th. Popovici, protopopul din Chişineu – Criş, solicitându-i să nu mai trimită nici un ceițar lui Nicoară la Viena; la acea dată era sănătos („*sosind în Arad la Domnul Diaconovici...*”);

1818, ian., 20: moare Dimitrie Țichindeal, fiind înmormântat în Timişoara, ca apoi, după strămutarea cimitirului orăşenesc în urma procesului de sistematizare urbană, se pare, trupul răposatului va fi reînhumat la Becicherecu Mic; „*Totuşi, în afară de literatură, trebuie să-i recunoaştem sârguința pe care a depus-o la ridicarea culturală a neamului său şi mai ales să admirăm lupta minunată pe care a dus-o pentru dezrobirea ierarhică, luptă care i-a adus atâtea necazuri*”[3]

- 1818, febr., 27: primul spectacol de teatru, dat de preparanzi, la teatrul stabil din Arad, Iosif Hirschl, iar veniturile întregesc fondurile pentru construirea internatului pentru elevii preparandiali; spectacolele au urmat periodic, vânzându-se chiar şi 823 bilete de intrare[4];

---

[1] Lizica Mihuț, *Aradul teatral – 1752-2010*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2011, p. 51.
[2] *Protocollum Actorum Consensus Litterarii*, 1817, Protocolul nr. 50, în Arhiva Popeangă.
[3] Ioan Dimitrie Suciu, *Literatura bănățeană de la început până la Unire (1582-1918)*, Editura regionalei bănățene „Astra”, Timişoara, 1940, p. 59.
[4] L. Mihuț, Op. cit., p. 63.

- 1818: Naum Petrovici (era cunoscut pentru volumele sale de versuri, în limba română, închinate lui Uroş Nestorovici şi lui At. Grabovschi) publică traducerea în limba română a volumului P. Villaume, ***Pedagoghia şi methodica***, primul tratat sistematic de pedagogie, după care se învaţă în Şcoala Preparandială;
- 1818, nov. 14: se emite Planul pentru înfiinţarea Şcolilor Clericale Diecezane;
- 1819, iulie 13: se instituie sistemul de pedepse pentru preparanzii care greşesc (pedeapsa cu bâta şi biciul, admonestarea, arestul, nota scăzută la purtare, suspendare, scoaterea cu poliţia din oraş);
- 1820, iunie 18: moare profesorul Iosif Iorgovici, iar din 1 iunie 1821, postul său va fi ocupat de Alexandru Gavra;
- 1820: Tipografia din Buda publică ***Abecedarul*** lui Moise Bota, considerat a fi „*prima încercare de a se publica, cu alfabet latin, un manual de şcoală poporală*";
- 1822, noiembrie 1: se aplică Rezoluţia împărătească pentru înfiinţarea Şcolii Clericale din Eparhia Aradului (pentru primii 68 elevi) cu 2 cursuri; îşi începe activitatea Institutul teologic – şcoala clericală din Arad („*Scholarum Clericalium Aradiensium Valachicarum*"); „din anul 1822, fiinţează Institutul Clerical Ortodox Român din Arad, în care candidaţilor la preoţie – din părţile Aradului, Bihorului şi Banatului – li se făcea o pregătire gimnazială, iar din 1826 cvasi-superioară"[1]
- Inspectorul şcolar Uroş Nestorovici dispune ca „*tinerimea care aspiră la funcţia învăţătorească trebuie să frecventeze şcolile preparandiale, iar cei ce doresc să fie preoţi trebuie să absolve şcolile clericale. Prin urmare, acei tineri care au ascultat numai şcolile preparandiale, dacă voiesc să fie preoţi, trebuie să cerceteze şi şcolile clericale, iar absolvenţii de teologie, dacă ar dori să funcţioneze ca învăţători, sunt obligaţi a absolvi şi cursurile preparandiale*";
- 1823, Planul de învăţământ pentru cursuri preparandiale este organizat pe 2 ani de studii, având următorul conţinut[2]:

[1] Stefan Pascu (coord), *Istoria învăţământului din România*, vol. I, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983, p. 362.
[2] Apud V. Popeangă, *Mărturii transilvănene despre acte creatoare de pedagogie românească*, „Vasile Goldiş" Univerity Press, Arad, 2007, p. 76.

Nr. crt.	*Disciplinele*	*Numărul săptămânal de ore*		*Total ore*
		An I	*An II*	
1	Pedagogia	5	-	5
2	Metodica	-	3	3
3	Aritmetica	3	3	6
4	Gramatica (românească)	4	-	4
5	Limba sârbă	1	1	2
6	Limba maghiară	1	1	2
7	Limba germană	1	1	2
8	Geografia	2	2	4
9	Istoria Ungariei	-	2	2
10	Istoria Bibliei	2	-	2
11	Epistemologia	-	2	2
12	Stilul	-	1	1
13	Catihetica	-	3	3
14	Cântarea	3	3	6
15	Tipicul	1	1	2
16	Mătăsăritul	1	1	2
17	Corepetire aritmetică	1	1	2
Total		***25***	***25***	***50***

- 1824, apr. 8: moare directorul local, Sava Arsici; va fi înmormântat la mănăstirea Hodoş-Bodrog, iar slujba prohodică va fi ţinută de egumenul mănăstirii, Moise Manuilovici, asistat de 12 preoţi şi doi diaconi; văduva sa, scriitoarea Eustachia Arsici (1776-1843) va renunţa la proprietatea asupra casei Rekhoph în favoarea Preparandiei;
- 1824, apr. 25: seniorul Dimitrie Constantini va fi numit provizoriu director şcolar local; Planul de învăţământ pentru clasele primare avea următoarea alcătuire: catehism – 2 ore; cunoaşterea literelor – 4 ore; silabisirea – 3 ore; citirea – 4 ore; aritmetica – 4 ore; istoria biblică – 3 ore; exerciţii de scriere – 3 ore; cântul ritual – 2 ore; total: 25 ore pe săptămână[1]. Născut în Oravița (1792), adăugând uneori la nume Orăviţeanu, DIMITRIE CONSTANTINI provine dintr-o familie aromână din Macedonia, stabilită printre minerii orăviţeni. Urmează studii filosofice la Seghedin, după care, în 15 iunie 1817, preia catedra vacantă a profesorului de pedagogie, Ioan Mihuţ, numit director şcolar al Districtului Caransebeş cu sediul la Lugoj. La Preparandie, va preda „ca profesor de filosofie universală, ambele metodici şi istoria maghiară, unde am fost până

[1] Ioan Codău, *Şcoala ineuană pe trepte de istorie (1756-2008)*, Tipografia Trinom, Arad, 2008, p. 15.

în anul 1837 şi senior”[1]. În 1817, va fi numit „senior” (responsabil de activitatea didactică), iar din anul 1824 – după moartea lui Sava Arsici – îndeplineşte atribuţiile de director şcolar până în anul 1837. A fost un spirit organizat, temeinic, riguros, contribuind la consolidarea activităţii tinerei instituţii arădene. Lucrarea sa, *Istoria vest şi ost a românilor*, este „printre primele lucrări de istorie universală, scrisă la noi în limba română”[2].

- 1825, apr. 8: moare, pe neaşteptate, inspectorul şcolar Uroş Ştefan Nestorovici, în locul său fiind numit Luca Kenghelatz;
- 1826: se prelungesc cursurile teologice la 3 ani de studiu; se permite ca absolvenţii şcolilor clericale să poată ocupa funcţia de învăţător, fără să mai fie absolvenţi de Preparandie. Această dispoziţie duce la împuţinarea elevilor de la Institutul pedagogic, periclitând chiar existenţa acestuia;
- 1828, iulie 26: memorandumul corpului profesoral al Institutului către către baronul Andrei Forray, prin care solicită ca pregătirea învăţătorilor să se facă în 2 ani şi numai pentru activitate didactică nu şi teologică, iar inspectorul suprem al Şcolilor naţionale ortodoxe să fie un mirean de origine română; totodată, se solicită ca absolvenţii să aibă titlul de „profesori” (nu „docenţi”); se mai solicită prelungirea cursului la 3 ani, institutul să se numească „Colegiu românesc”, elevii să aibă internat bun şi burse, să se utilizeze litere latine, iar Preparandia să dispună de tipografie. În memorandumul corpului profesoral, se menţionează că „*atât e de mare folosul şi simţitoare existenţa preparandiei române şi atât de mari sunt roadele acestui institut pentru clerul şi poporul român, încât ar merita să fie numărat între cele mai binefăcătoare instituţiuni ale patriei*”[3];
- 1828: Samuil Vulcan deschide la Beiuş o şcoală de limbă latinească cu caracter confesional greco-catolic, ca o replică mărturisită faţă de şcolile ortodoxe din Arad;
- 1829, ian., 27: se înscăunează pe scaunul episcopal ortodox arădean, arhimandritul mănăstirii Bezdin, egumenul Nestor IOANOVICI, primul episcop „*român cu sângele şi inima*”; a decedat după un an de păstorire, la vârsta de 63 ani;
- 1829: apare întâiul ***Anuar*** al Institutului; moare profesorul Ioan FRITZ, care a predat timp de 16 ani gratuit limba germană şi limba maghiară; Tipografia crăiască îi reţine lui C. Diaconovici-Loga din salar pentru neplata datoriilor pentru volumele ***Octoih*** şi ***Tipic***: „ *...eu, pe lângă atâta jertife şi trudă a mea şi în ce tristă stare am căzut iară mai vârtos ca un tată de opt prunci vii şi ne-*

---

[1] Apud N. Roşuţ, *Dimitrie Constantini (1792-1865)*, în ***Anuarul Liceului Pedagogic Arad pe anul şcolar 1972-1973***, redactat de prof. V. Popeangă, Arad, 1973, p. 119.
[2] Ibidem, p. 123.
[3] T. Botiş, Op. cit., p. 55.

crescuți, unde nu au fost destul că am dat de pe spatele pruncilor mei legătura cărților, care până acum s-a împărțit pe la bisericile ce au fost prenumărate şi acum şi plata cea profesorească cu care îi hrăneam s-au luat de la gura lor cu tot ajutorul casei"[1].

- 1830, nov. 1: Profesorul C. Diaconovici-Loga părăseşte Institutul, după ce a funcționat aici 18 ani;
- 1831, sept., 22: Episcopul greco-catolic, Samuil Vulcan, informează Curtea de la Viena despre creşterea „culturii şi disciplinei clerului şi a poporului român din ținutul Crişurilor şi din Banat care luase un frumos avânt deodată cu înființarea celor două şcoli româneşti: normală şi teologică la Arad…De pe urma învățăturilor pornite de la aceste şcoli, sălbăticia poporului şi ura împotriva Catolicilor au scăzut"[2]. Este anul în care se propune autorităților îmbinarea Preparandiei Ortodoxe Române şi Şcoala Teologică şi mutarea acesteia la Lipova ori la Karlovitz, ceea ce mitropolitul sârb, Ştefan Stratimirovici, respinge;
- 1833, oct. 4: „nimeni nu poate fi învățător dacă nu ştie în măsură suficientă limba maghiară", se afirmă într-o ordonanță guvernamentală; anul şcolar începea la 1 noiembrie şi se încheie în 21 septembrie; se înscriu tineri între 15 şi 18 ani, pe baza unui examen din religie, cântare, citit-scris (româneşte şi ungureşte) şi operații aritmetice; cursurile încep cu cântarea „Împăratul ceresc"; elevii erau admişi doar dacă erau absolvenți a 4 clase gimnaziale ori 3 clase reale; elevii aveau vacanță în sărbătorile religioase şi în perioada culesului viilor;
- 1834: începe un nou război religionar, condus de Samuil Vulcan, bătrânul episcop de 76 ani, pentru atragerea Episcopiei Aradului, prin misionari: „unii preoți români, îmbătați de făgăduinți lumeşti de distincții cu brâu roşu şi de venituri mai mari înclinau spre uniație". „alții au fost ademeniți cu băutură" sau „nu e vorba de deosebire de religie, ci doar de o schimbare ierarhică" etc.[3]
- 1834, aug. 21: Aradul este înălțat la rangul de „oraş liber regesc" (cf. Diploma regală, semnată la Viena în 12 apr. 1834).
- 1834, dec., 21: Conferința profesorală a Şcolii preparandale din Arad îşi pune întrebarea: cum să-şi sfătuiască tineretul şcolar în fața propagandei unioniste sau ce este de făcut în fața noului asalt al tendințelor unioniste[4].
- 1835: Episcopia Aradului are ca ierarh (după o întrerupere de cinci ani) pe Gherasim RAȚ, care acceptă ca Mitropolitul sârbesc Sava Raiacici să se

---

[1] Arhiva Episcopiei Arad, IV – 110, 1872, apud V. Popeangă, Op. cit., p. 29

[2] Apud G. Cuhandu, *Episcopii Samuil Vulcan şi Gherasim Raț*, Tipografia Diecezană, Arad, 1935, p.53.

[3] Ibidem, p. 191.

[4] Ibidem, p. 183. ("*aşa se dumiriră acum şi profesorii Şcolii normale cu privire la scopurile lui Samuil Vulcan, după ce înaintaşii lor de la 1816, necunoscându-i intențiile când umbla pe la Arad, îi făcuseră vizită, spre marea îngrijorare a Consistoriului*", p. 184)

numească înalt ierarh al tuturor ortodocşilor; a luptat cu tenacitate pentru păstrarea, în Episcopia sa, a credinţei ortodoxe şi a ţinut, în bună parte, piept „neruşinatelor vânători catolice de suflete” şi „smulgerii din ispitele propagandei unioniste”.

- 1835: moare împăratul şi regele Francisc I, „*întemeietorul şi părintele acestui institut*”;
- 1838: la Bucureşti, în Tipografia lui I. Eliad, se tipăreşte volumul ***Filosofice şi politice prin fabule învăţături morale***, întocmite de parohul Becicherecului Mic şi al Şcoalelor preparandale din Aradul-Vechi, catehet D. Ţichindeal; cu acest prilej, Ion Eliade Rădulescu îl numeşte pe Ţichindeal „slăvit” cu „duh profetic”, „geniu”, consideraţii pe baza cărora Eminescu (în 1870, ***Epigonii***) îi apreciază limba „ca un fagure de miere” şi îi atribuie epitetul „gură de aur”.
- 1840, febr. 26: se înfiinţează (reorganizează) Biblioteca Institutului Teologic (graţie prof. Patrichie Popescu), când *Societatea de Citire* donează fondul său de carte şi tipăriturile;
- 1842, nov. 15: avocatul Constantin Ioanovici câştigă concursul pentru director local preparandial;
- 1843, iunie 28: medicul dr. Atanasie Şandor („*pe atunci notar la tabla regească din Pesta, un bărbat înzestrat cu eminente facultăţi intelectuale şi morale, paşnic şi zelos şi cunoscut profesorilor şi care a declarat că va împlini fără plată această sarcină*”) va fi suplinitor pe ***catedra de pedagogie***[1] a lui D. Constantini, numit în funcţia de director şcolar la Oradea;
- 1846, nov 23: dr. Vincenţiu Babeş va fi angajat, fără plată, la Preparandie; în acest an va deveni titular medicul enciclopedist Athanasie Şandor, care a predat 36 de ani limba română, fiind un pătimaş recuperator al valorilor folclorice româneşti, „*contribuind în mod decisiv la pregătirea folcloristică a elevilor săi*”, fapt apreciat în cercurile culturale germane şi în literatura română. A fost „*o forţă intelectuală cu rol cultural şi politic de factură naţională*”[2].
- 1848: are loc Revoluţia transilvană, condusă de Avram Iancu, în urma intenţiei maghiarilor de a se desprinde de Curtea de la Viena şi a face o alipire a Transilvaniei la Ungaria (dezarmarea armatei revoluţionare maghiare a avut loc la Şiria, lângă Arad, în august 1849); Constantin Ioanovici, director al Institutului preparandial, propune un proiect de organizare a acestuia: cursurile să dure-

---

[1] Pedagogia, ca disciplină de învăţământ fundamentală pentru asemenea institute, a fost predată de Ion Mihuţ (1812-1816), Dimitrie Constantini (până în 1837), Athanasie Şandor (până în 1857), Alexandru Gavra (până în 1878), Lazăr Petrovici (până în 1880), Ioan Ghibu (până în 1881), Petre Pipoş (până în 1913), Sabin Evuţian (până în 1918).

[2] V. Popeangă, *Studii despre Preparandia arădeană*, „Vasile Goldiş” University Press, Arad, 2011, p. 279.

ze 3 ani, să se zidească un edificiu nou, precum şi să se instituie un impozit special pentru toţi românii ortodocşi din Ungaria şi Banat, pentru alcătuirea unui fond de susţinere a institutului şi acordarea de burse pentru preparanzi; la renovarea clădirii Casei fundaţionale (2011) se găseşte un document într-o sticlă: „*În peretele dinspre strada Cuza Vodă sunt zidite două proiectile. Ele sunt urmele bombardamentelor din cetate spre oraş din vremea revoluţiei paşoptiste, toamna lui '48, primăvara lui '49. Este evident că faţada sudică a Preparandiei a fost avariată cu acea ocazie. Din documente, ştim că aceasta a fost părăsită în vremea revoluţiei, proprietarii retrăgându-se în nord. La revenire, după ce lucrurile s-au liniştit, şi-au rezidit şi reamenajat clădirea, marcând acest moment cu acest document (cu numele proprietarilor de atunci, Slavnici şi Petranov – n.n.) şi cu această sticluţă pusă exact la baza faţadei care a fost refăcută*", spune Peter Hügel, directorul Muzeului judeţean Arad (2011);

- 1848-1849: Alexandru Gavra ascunde, pentru protecţie, arhiva Institutului în pivniţa locuinţei sale, iar spre sfârşitul evenimentelor revoluţionare le transportă în Catedrala „Naşterea Sf. Ioan Botezătorul"; aceasta va fi avariată în timpul evenimentelor revoluţionare; o bună parte din arhivă va fi risipită;
- 1849, 24 oct.: Institutul ajunge sub jurisdicţia şcolară a districtului ces. reg. din Oradea, unde inspector era D. Constantini, care „*pretinde ocârmuirea asupra institutului în ciuda opoziţiei vehemente a corpului profesoral, personal al directorului şcolar, C. Ioanovici"; totodată între autorităţile clericale sârbeşti şi române izbucneşte un conflict deschis privind limba de liturghie în cele două biserici ortodoxe: „Sf. Apostoli Petru şi Pavel*" (tekeliană) şi „*Naşterea Sf. Ioan Botezătorul*" (biserica – catedrală);
- 1850: avocatul C. Ioanovici renunţă la directoratul Institutului preparandial (fiind numit Inspector şcolar la Timişoara), iar în 14 sept. 1850, postul de Director provizoriu va fi ocupat de Alexandru Gavra.
- 1850, ian. 17: Dimitrie Constantini trimite Consistoriului din Arad documentul „***Principii pentru organizaţia provizorie a trebii de învăţătură în Ţara Ungurească şi a Coroanei ereditară***";
- 1850: Episcopul Gherasim Raţ convoacă pentru întâia oară un Sinod din iniţiativă românească. ***Protocolul Sinodului***, ţinut în 23 iulie 1850, în Biserica Catedrală Română din Arad înregistrează un proiect cu toate trebuiţele pentru îmbunătăţirea activităţii clericale şi şcolare din Episcopia arădeană, care va fi înaintat împăratului Francisc Iosif I. Între cele 14 puncte, capitolul 8 se referă la învăţământul arădean. Îl vom reproduce în întregime, adaptând ortografia actuală:

„*Cea mai de căpetenie îngrijire având toate statele bine orânduite, în privinţa creşterii poporului, ca acestea barem cele mai dintâi de căpetenie cunoştinţe să aibă despre temeiurile religiei sale, despre fapte bune, despre mân-*

tuirea sufletului şi despre cunoaşterea drepturilor sale. Fiindcă în Diecezana aceasta (a Aradului – n.n.) *creşterea şi luminarea poporului din multe feluri de neajunsuri cu totul a rămas înapoi, Adunarea sinodală pomenitele neajunsuri înaintea înălțatului tron, pentru cunoştință cu aplecăciune între acestea, următoarele cinci puncte le aşterne:*

a) în multe locuri nu sunt şcoli, nici locuință pentru învățător;

b) în multe locuri, deşi sunt ziduri pentru şcoli, acelea aşa sunt de neîngrijite, încât în timp friguros mai vârtos nu e cu putință a aduna întrânsele şcolarii;

c) în cele mai multe locuri, plata învățătorului aşa de puțină, încât învățătorii cu familie foarte îngreunată, – şi aceasta neregulat şi cu târâita căpătând-o, către care adăugându-se încă purtarea greomântului dărilor de comun -, nu pot din dânsa trăi;

d) fiindcă comunitățile mai toate fiind în ticăloasă stare, nu pot da plată cuviincioasă învățătorului, ba şi ajutorul întru aceasta din partea domniei de pământ s-a curmat, tineri cultivați şi spre învățare îndemnatici, spre treapta învățătoriei nu se rezolvează;

e) cărți de învățătură nefiind fonduri de unde să se câştige mai în toate şcolile lipsesc; pe lângă aceea Institutul Teologic şi Pedagogic, care până acum s-a susținut din fondurile comune cu sârbii, acum în aşa stare au ajuns, încât profesorii, care şi aşa încă rău sunt dotați neavând de unde primi plata lor, Institutul Teologic în anul acesta nici nu s-a putut deschide.

Fiind dar cunoscute piedicile şi neajunsurile poporului român de legea răsăriteană din dieceza aceasta în privința creşterii şi până atunci, când treburiile sale bisericeşti şi scolastice printr-un sinod general le-ar putea lua în lucrare, cu cea mai aplecată supunere roagă acest sinod pe Maiestatea Sa Reg. Mărire, ca după egală îndreptățire să se milostivească:

a) a dota pe toți indivizii care se deprind în sfera creşterii în aceeaşi măsură precum sunt dotați cei de la şcolile de alte confesiuni;

b) să mijlocească a se ridica şi a se ține în stare bună zidirile şcolastice, precum cele triviale, aşa şi cele Teologice şi Preparandiale Pedagogice din Arad;

c) să binevoiască a porunci în anul viitor deschiderea şcoalelor teologice, numindu-se şi casa îndemânatică pentru ținerea prelegerilor.

Mai departe roagă acest Sinod pe Preaînalta sa Maiestate ca, cu prilejul organizării şcolilor, să se îndure a privi la numărul cel mare al românilor din monarhia austriacă şi, după dreptul egalei îndreptățiri, să înființeze pentru folosul românilor şcoli reale, gimnaziale, politehnice, academice şi universități; căci românii din timpurile trecute au fost siliți, cu pierdere de mult timp, a învăța mai întâi limba străină şi numai în urmă în a sa a se cultiva. Mai departe, ca şi numeroşii fii de români la starea militară numai în grade de jos să

rămână, roagă pe Înalta sa Maiestate ca să-i primească şi în institute militare, căci aşa militari harnici prefăcându-se şi în grade mai înalte să-şi poată dovedi vrednicia şi nemărginita sa credinţă către Monarhul său"[1].

- 1850, aug. 27: moare episcopul Gherasim Raţ, fiind înmormântat după tradiţie episcopală, cu un sobor de 40 preoţi, fiind înmormântat în cripta Bisericii catedrale din Arad, apoi, la dărâmarea acesteia în 1861, trupul său a fost reînhumat în cripta reşedinţei episcopale din Gai[2];
- 1850, aug.: în locul Directoratului şcolar de la Oradea, se înfiinţează *Ocârmuirea scolastică districtuală a districtului milităresc orădean*, fiind numit director al acesteia Dimitrie Ionescu, profesor al Preparandiei arădene;
- 1850, oct. 20: funcţia de catihet a institutului este ocupată de tânărul capelan din Semlac, Ioan RUSU;
- 1851: *„conscripţia înregistrează următoarea situaţie şcolară în Arad: 145 elevi conduşi de trei învăţători: Silvan Munteanu, Nicolae Beldea şi Toma Dema; în Gai, se află 24 elevi (învăţător Ioan Tomici), iar în Micălaca 40 (învăţător Ştefan Ioanovici)*";
- 1852, iun., 17: elevii şi profesorii preparandiali aşteaptă vizita monarhului Francisc Iosif I, *„în sărmanul adăpost de pe strada Căprioarei",* dar degeaba. Căci, deşi monarhul se afla în Arad, autorităţile evită să-l aducă la Preparandie;
- 1853, iulie, 18: Procopiu Ivaşcovici, român de origine (provine din familia Ivaşcu din Goruia), crescut în mănăstiri sârbeşti, devine Episcop al Aradului;
- 1859, mai 13: Institutul Preparandial ajunge sub jurisdicţia Consiliului eparhial din Arad, căpătând, pentru o scurtă perioadă, caracter confesional;
- 1861: Vechea Biserică catedrală românească se dărâmă, iar pe locul curăţat de dărâmături se va înălţa clădirea actualului ***Colegiu Naţional „Moise Nicoară"***; „din cripta bisericii şi din cimitirul din jur derivă craniile din Muzeul liceului, scoase cu prilejul zidirii acestuia"[3]; se înfiinţează ***„Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român"***, care coordonează principalele activităţi şi iniţiative naţionale şi culturale ale românilor din imperiul habsburgic;
- 1862: Profesorul Gimnaziului românesc de la Cernăuţi, Aron Pumnul, solicită, printr-o scrisoare[4], profesorului preparandial Athanasie Şandor să-i

---

[1] *Protocolul Sinodului Episcopal din 1850*, în Arhiva Vasile Popeangă, p.6.
[2] Pavel Vesa, *Episcopii Aradului. 1706-2006*, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2007, pp. 90-130 (volum din care vom utiliza informaţiile legate de episcopii arădeni, care au fost implicaţi în relaţiile cu Preparandia).
[3] Gh. Ciuhandu, Op. Cit., p. 284.
[4] ***Luceafărul***, nr. 19, 1903, p. 310.

împărtăşească biografiile unor scriitori, dintre care aminteşte pe Paul Iorgovici, Dimitrie Ţichindeal, Constantin Loga, Alexandru Gavra, Athanasie Marienescu etc. Acesta îi trimite patru biografii, ale scriitorilor Paul Iorgovici, Iosif Iorgovici, Diaconovici Loga şi Dimitrie Ţichindeal[1];

- 1863: „*recensământul şcolar realizat de protopopul Ioan Raţiu prezintă următoarea situaţie: din 106 copii recenzaţi în circumscripţia centrală a Aradului, frecventează cursurile 62 de elevi, al căror învăţător este Ion Doboş; în Pârneava funcţionează o nouă şcoală condusă de Ion Dogariu, care are 95 elevi, din 130 de copii de vârstă şcolară recenzaţi; în Şega funcţionează învăţătorul Al. Sombati, care are 40 elevi din cei 50 de copii recenzaţi; în Arad-Gai, învăţătorul A. Timotici are 50 elevi din 91 copii recenzaţi; în Arad, mai funcţionează o puternică şcoală condusă de învăţătorul T. Petrovici care are 101 elevi din cei 148 copii recenzaţi; în Micălaca, învăţătorul M. Babescu are 81 elevi din cei 234 copii de vârstă şcolară*".
- 1864, dec. 24: Prin instalarea ca Mitropolit ortodox a lui Andrei Şaguna, ortodoxia românească se desparte definitiv de cea sârbească; se reînfiinţează Mitropolia Ortodoxă Transilvană, ceea ce însemna înlăturarea oricărui amestec din partea ierarhilor sârbi; peste patru ani, se adoptă „Statutul organic", o lege care organizează relaţiile dintre biserică şi şcoală pentru identitatea culturii naţionale române.
- 1865, martie 11: în localitatea Felnac, j. Arad, se naşte Iuliu Vuia, nepotul lui Constantin Diaconovici-Loga, după una dintre fiice, Ecaterina; Iuliu Vuia a absolvit Preparandia din Arad (1881), după care a fost învăţător; participant, din partea acestora, la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia; organizează Congresul învăţătorilor din Banat şi Transilvania (1919, Sibiu); autor al volumului *Şcoalele româneşti bănăţene în secolul al XVIII* (1896), precum şi al câtorva manuale şcolare pentru clasele primare; moare în 1933, fiind înhumat, la Caransebeş, alături de mormântul bunicului, Constantin Diaconovici-Loga.
- 1867, iunie 8: se încheie „dualismul austro-ungar", care consfinţeşte împăcarea împăratului habsburgic, Francisc Iosif, cu Ungaria, încoronându-se „rege apostolic" la Budapesta; a urmat o perioadă de nemulţumiri din partea naţionalităţilor, determinate de noua atitudine politică şi statală de deznaţionalizare; Transilvania a fost încorporată Ungariei;
- 1867, primăvară: Institutul ajunge sub jurisdicţia Ministrului ungar de culte şi instrucţiune publică;
- 1867, aug., 31: Directorul Preparandiei, dr. Alexandru Gavra, publică, în ziarul „***Albina***", o *Înştiinţare*, privind condiţiile şi regulile de comportament

[1] Mss. 1015, f. 135-137, Academia Română (nu se cunoaşte conţinutul acestora).

ale elevilor în Preparandia română greco-orientală din Arad: prezența acestora la cursuri se va face la 1 octombrie, calendarul nou; elevii vor avea un document de dovedire a finalizării a cel puțin 4 clase normale sau capitulare; extrase prin care să dovedească religia greco-orientală şi împlinirea vârstei de 16 ani; atestat medical doveditor că sunt întregi la trup şi sănătoşi; posibilitatea de întreținere, în Arad, timp de 2 ani; frecventarea cu regularitate a prelegerilor (la 3 absențe va fi scos din şcoală); examenul de admitere va consta în identificarea corectitudinii în pronunțare, cântarea bisericească, citirea şi scrierea în limba românească (cu litere latine şi chirilice), efectuarea unor calcule aritmetice, inițiere în limba maghiară. *Înştiințarea* menționează gratuitatea cursurilor şi a întreținerii în alumneum, solicitându-se în schimb disciplină, bună purtare şi sârguință la învățătură;

- 1867, oct. 26: se înființează *Societatea de lectură a Elevilor români a Institutului Pedagogic-Teologic din Arad*, care editează, în 1869, publicația bilunară „***Speranța***", devenită – în 1872 – „***Lumina***", foaie periodică bisericească a eparhiei arădene: „*scopul era de promovarea culturii intelectuale prin citirea operelor ştiințifice, exercitarea de lecturi literare, mai ales, referitoare la sfera pedagogică, în declamațiuni*";
- 1868: se adoptă Legea XXXVIII, prin care comunitățile pot organiza şcoli populare pe proprie cheltuială, iar dacă nu reuşeau să susțină şcoala, atunci statul asigura finanțarea, în schimbul încluderii în procesul şcolar a predării limbii maghiare. Instituțiile de învățământ erau structurate în şcoli poporale elementare, şcoli poporale superioare, şcoli civile şi preparandii; durata anului şcolar era de minim 8 luni la sate şi 9 luni la oraşe; anual, cursurile încep la 1 octombrie şi se încheie în 31 mai, după care, în cursul lunii iunie, aveau loc examenele; limba de predare era stabilită de susținătorii şcolii în conformitate totuşi cu limba vorbită de elevii majoritari şi de părinții acestora; învățătorii trebuia să fie absolvenți de Preparandie, având diplomă de calificațiune; învățătorii primesc dreptul de a se asocia în organizații profesionale; în lege, se prevede „*înființarea a 20 de preparandii în diferite părți ale monarhiei, iar pe lângă ele să funcționeze şcoli de aplicație, menite să asigure formarea practică a viitorilor învățători*"[1]; fiecare Preparandie era obligată să aibă o „***şcoală exercitatoare***" (de aplicație) pentru „*exerciții practice de predare a lecțiilor*"; locațiilor şcolare li se impun standarde igienico-sanitare („*să fie zidite în loc sănătos, să fie uscate şi amăsurat numărul şcolarilor – pentru o şcoală de 60 copii, fiecare având un spațiu minim de 0,8-1,2 m.p.*"), săli luminoase, spațioase şi uşor de aerisit. Cursurile preparandiale durau 2 ani, programul şcolar fiind realizat prin intermediul a trei profesori: Ioan Rusu (catihet), Atanasie Şandor şi Alexandru Gavra (director).

---

[1] V. Popeangă, *Şcoala românească din părțile Aradului în perioada 1867-1918*, CCES, Arad, 1976, p. 5.

- 1868, iulie, 29: începe seria de spectacole ale Trupei de teatru național bucureşteană, Mihai Pascaly, în sala Teatrului arădean, având în componența acesteia pe Mihai Eminescu, văzut în „cuşca sufleurului", dar interpreta şi roluri episodice, fiind trecut pe afiş; a rămas la Arad peste o lună de zile, până în 29 august 1868;
- 1869, mai 28: Institutul (re)ajunge sub jurisdicția Consiliului Eparhial Arad: *„îşi schimbă şi preparandia caracterul său de institut regesc" şi ca „institut pedagogic gr. – or. român întră în prevederile constituției bisericeşti şi sub jurisdicțiunea consistoriului eparhial din Arad*" (institutul pedagogic redevine confesional); traseul instituției a fost următorul: şcoală regească de stat (1812-1869), instituție confesională ortodoxă (1869-1928); şcoală normală de stat (1928 – actual).
- 1869, mai 28: se adoptă *Statutul organic al Bisericii greco-orientale române din Ungaria şi Transilvania*, document legislativ referitor la organizarea şcolilor confesionale. Se referă la reglementarea, conducerea şi administrarea independentă a problemelor bisericeşti, prin intermediul unui consistoriu. Senatul şcolar, ca parte componentă a Consistoriului, are atribuții legate de administrarea şcolilor, numirea învățătorilor, disciplinele de învățământ, asigurarea condițiilor igienico-sanitare pentru elevi, structura anului şcolar, frecvența elevilor, controlul activității şcolare; referitor la Preparandie, acum confesională, se prevede înființarea şcolii de aplicație, constituirea bibliotecii, înființarea unui lot şcolar agricol; elevii înmatriculați să aibă vârsta de peste 15 ani şi să cunoască limba română, aritmetică, geografie şi istorie la nivelul celor patru clase inferioare ale Gimnaziului; cursul pedagogic-preparandial va dura 3 ani, încheiat cu examen şi cu acordarea unei diplome de învățător; Planul de învățământ cuprinde 14 discipline: religia şi morala, citirea şi scrierea, aritmetica mintală şi cu cifre, cunoaşterea măsurilor şi a banilor din țară, gramatica şi exercițiile de limbă, geografia şi istoria Ungariei cu privire la români, geografia şi istoria universală, elemente de fizică şi istorie naturală, agricultură şi grădinărit, drepturile şi îndatoririle cetățenilor, cântul bisericesc şi național, gimnastică; limba de predare în şcolile confesionale româneşti este româna[1].
- 1869, sept. 17: Ministrul maghiar, baronul Iosif Eötvös, vizitează şcoala preparandială şi constată: *„un biet institut părăsit de lume şi de nimenea mângâiat*", *„apăsat de sărăcie şi greutatea vremurilor*" (localul se află încă pe strada Căprioarei);
- 1870, aug. 20: Senatul şcolar arădean decide organizarea Conferințelor învățătoreşti, având menirea de a asigura instruirea metodică reciprocă a învățătorilor; ele se vor desfăşura anual, în timpul vacanțelor, fiind considerate forme de perfecționare pedagogică.

---

[1] N. Bocşan, V. Leu, *Şcoală şi comunitate în secolul al XIX-lea*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002, p. 37-40.

- 1870: se înfiinţează „***Reuniunea învăţătorilor români greco-orientali din tractul protopopesc Lipova***”, coordonată de inimosul învăţător şi autor de manuale pentru majoritatea disciplinelor de învăţământ din şcolile populare, Ioan Tuducescu[1].
- 1870: se pune problema reorganizării învăţământului arădean, iar asesorul bisericesc, Ioan Popovici-Desseanu, propune „o Şcoală mare eparhială”, cu gimnaziu inferior şi superior, preparandie, teologie, facultăţi de drept şi filosofie şi o şcoală reală şi politehnică”; era un proiect de universitate.

7. Proiect: Şcoala Mare Română Eparhială Greco-Orientală din Arad

În vederea aplicării Statutului organic, dat la 28 mai 1869, ***Ioan Popovici-Desseanu*** (născut în Bichiş-Arad, în 22 februarie 1831, inspector şcolar la Arad, deputat în Dieta de la Pesta, mort în 1892)[2] propune Un proiect de organizare şcolară. Acesta a fost prezentat mai întâi învăţătorilor din inspectoratul pe care-l conducea (Gai, Pecica, Micălaca, Mândruloc, Cicir, Sâmbăteni, Ghioroc, Miniş, Cuvin, Păuliş, Senteş şi Vasarely), ca apoi, în 15 aprilie 1871, îl înaintează sesiunii Sinodului arădean sub forma „*unui raport relativ la organizarea şi fondarea unui institut de învăţământ mai înalt pentru Eparhia Aradului*”[3]. El va apărea publicat în ziarul arădean „***Speranţa”***[4] şi va fi reprodus în ziarul „***Aradul***” (1930). Raportul lui Ioan Popovici-Desseanu cuprinde, în proiect, modul de organizare şi de funcţionare a acestei instituţii care propune a se numi **ŞCOALA MARE ROMÂNĂ EPARHIALĂ GRECO-ORIENTALĂ DIN ARAD**. Ea ar avea următoarea componenţă: gimnaziul inferior şi superior, preparandia sau şcoala normală, teologia şi „facultăţile academice de drept şi de filosofie, precum şi politehnică”[5]. Universitatea ar dispune de un internat pentru studenţii săraci, care vor fi întreţinuţi gratuit. Iată cum, după proiectul lui Ioan Popovici-Desseanu, „Aradul poate să devină centrul cultural al întregii regiuni de vest a Transilvaniei”[6].

De remarcat propunerea de organizare pe verticală a învăţământului arădean. Şcoala mare urma să aibă gimnaziu (inferior şi superior), unde erau admişi elevii absolvenţi ai şcolilor elementare. După parcurgerea celor două

---

[1] N. Roşuţ, *Ioan Tuducescu (1841-1923)*, în ***Anuarul Liceului Pedagogic Arad pe anul şcolar 1972-1973***, redactat de prof. V. Popeangă, Arad, 1973, p. 156.
[2] Doru Bogdan, *Ioan Popovici Desseanu – luptător pentru libertatea şi unitatea naţională*, în ***Ziridava***, revistă a Muzeului judeţean Arad, nr. XIII, 1981, p. 215.
[3] Ed. I. Găvănescu, *Ioan Popovici Desseanu – viaţa şi activitatea*, Arad, Tipografia Diecezană, 1932, p. 24.
[4] Foaia ***Speranţa***, Arad, nr. 8, 1871, pp. 61-62.
[5] Ed. I. Găvănescu, Lucr. cit., p. 26.
[6] Ibidem, p. 27.

etape de câte 2 ani, elevii se vor putea înscrie la Institutul preparandial (3 ani), sau Institutul teologic (3 ani), iar apoi la Facultățile academice. Acestea erau diversificate în Facultăți de drept, de filosofie şi politehnică. Publicăm mai jos ***Raportul lui Ioan Popovici – Desseanu***, asesorul consistorial şi deputat în Sinodul eparhial[1]:

RAPORT

"Prin Decizia consistorială de sub nr. 764 – E. 28, sunt provocat să fie elaborat un proiect mai răspicat despre modurile posibile şi corespunzătoare în privința organizării şi fondării unui institut general de învățământ mult mai înalt pentru eparhia întreagă, cf. Decizului sinodal de sub nr. pot. 112-1870.

I. Organizarea

1. Institutul va purta titlul de Şcoala mare română eparhială greco-orientală din Arad;

2. Locul institutului va fi cetatea lib. reg. Aradul Vechiu;

3. Institutul va cuprinde în sine gimnaziu inferior şi superior, preparandia şi teologia şi facultățile academice de drepturi şi filosofie, precum şi şcoalele reale şi politehnice;

4. Fiindcă aceste ramuri de învățământ ale institutului toate deodată din lipsa fondurilor necesare, în fapt nu se pot introduce; aşa dintre aceste mai variate se vor ridica cele de mai urgență – însă înființarea faptică a celorlalte ramuri şi facultăți se va face şi continua una după alta în decursul timpului viitor;

5. Începutul se va face cu ridicarea unui gimnaziu inferior şi superior (liceu) care deodată va cuprinde în sine şi prepandia, teologia şi clasele normale în următorul mod:

a) spre substituirea institutului separat de preparandie, se va stabili un număr minimal de clase gimnaziale, în care pe lângă celelalte studii preparandiale, care şi altfel de sine vor fi propuse ca studii gimnaziale, se vor propune şi studii specifice pedagogice şi rituale ca studii obligatorii;

b) deoarece, afară de studii specifice, teologice, toate celelalte studii propuse afară de aceste în institutul clerical, se propun şi în gimnaziu, aşa pentru cursul teologic după absolvirea gimnaziului se va mai stabili, după necesități unul sau doi ani, putându-se anticipa propunerea unelor studii teologice sau ca studii de confesiunea noastră, sau numai pentru cei resolviți pentru cariera preoțească, deja şi în clasele gimnaziale VII şi VIII;

---

[1] Isaia Tolan, *Proiect pentru înființarea unei Academii de drept şi filosofie la Arad în 1871*, în „***Voința poporului***" (organ zilnic de ştiru şi informație), an VII, nr. 1/1 ian. 1930. Este transcrierea în ortografie actualizată a proiectului publicat în ziarul ***Speranța***, Arad, an II, 10, 1871, pp. 61-62.

c) clasele normale în legătură cu gimnaziul deodată vor servi şi de şcoale de exercițiu pentru preparanzi şi clerici absolvenți, până ce prevederea lor cu învățători se va putea mijloci cu spese bagatele.

6. Prin astfel de contopire, respectiv legătura preparandiei, teologiei şi claselor normale în Gimnaziu, se va mijloci o economisire însemnată în numărul profesorilor receruți după sistema separată de astăzi la preparandie, teologie şi la clasele normale;

7. Lângă acest institut se va înființa şi un alumneum unde studenții săraci pe lângă o taxă foarte modestă să fie prevăzuți cu prânz şi pâine.

II. Fondarea

Spre acoperirea preocupării edificiului recerut şi spre garantarea salariilor profesorilor şi alte obligațiuni necesare pentru institut se propun următoarele măsuri:

1. Toate fondurile şcolare existente, precum sunt fondul clerical, fondul preparandial etc. se vor contopi într-unul şi acelaşi, care se va numi fondul şcolar general eparhial;

2. Susținerea şi sporirea acestui fond se va continua:

a) prin încasarea neamânată a tuturor restanțelor din Aucta şcolară şi a banilor din tasurile menite pentru institutul clerical şi preparandial;

b) prin continuarea încasării regulate a acestor venituri şi pe viitor;

c) prin taxele preoțeşti şi învățătoreşti;

d) prin taxele examenelor de calificațiune;

e) prin taxe procentuale normisande după veniturile beneficiale ale preoților parohiali şi învățătoreşti, precum şi după salariile altor funcționari bisericeşti eparhiali;

f) prin introducerea unei contribuiri directe extraordinare ad-hoc, asupra tuturor creştinilor de religiunea noastră din eparhie;

g) prin oferte benevole din partea comunelor bisericeşti şi politice, precum şi de la alte corporațiuni morale şi de la indivizi privați dar şi în afară de eparhie;

h) din rezolvarea fondurilor intravilane destinate curții episcopeşti şi claselor preparandiale şi parohiale, de lângă biserica catedrală, spre ridicarea unui edificiu cu 2 etaje destinat institutului din cestiune – care edificiu despre o parte ar servi de local pentru institut, iar despre altă parte prin duchenele aranjate de jur-împrejur ar aduce un venit considerabil;

i) prin întrebuințarea unei părți a fondului general eparhial;

şi în fine

j) prin orice alte venituri accidentale destinate fondului şcolar eparhial.

Sunt de credință fermă că dacă reprezentanța şi jurisdicțiunea eparhială împreună cu clerul şi poporul din eparhie şi cu confrații noştri de aceeaşi religiune şi naționalitate din alte părți vor năzui cu zel şi credință către acest

*scop prezent, „**Şcoala mare eparhială română**” va fi fondată şi înfiinţată mai curând decât la prima cugetare s-ar putea aştepta.*

D-zeu să ajute. Rămân cu toată onoarea, în Arad, 15 aprilie 1871.[1]

Din păcate, un asemenea Proiect nu s-a realizat, rămânând un document pentru istoria învăţământului superior arădean eşuat.

- 1871: ca urmare a prevederii Legii XXXVIII din 1868, conform căreia în Preparandie erau acceptaţi doar absolvenţii cu patru clase gimnaziale sau trei clase reale, la sfârşitul anului şcolar 1871-1872, la cursul I s-au înscris doar 8 elevi, iar cursul II avea un număr de 22 elevi.
- 1872, aprilie 20: se înfiinţează ***Reuniunea învăţătorilor arădeni***, având ca preşedinte pe Vincenţiu Babeş, nucleul „*Asociaţiei generale a învăţătorilor arădeni*” (1919)[2];
- 1872: se desfiinţează ***Deputăţia fondurilor şcolare*** de la Buda, cea care, din 1812, a purtat grija adunării fondurilor şcolare şi a bunei funcţionări a şcolilor ortodoxe din imperiu (condusă de Uroş Nestorovici, apoi N. Temesvary, E. Gyurcovich)[3].
- 1873, 16/ 28 iunie: moare Andrei ŞAGUNA, mitropolitul ortodox al Transilvaniei, iar locul său va fi ocupat de Procopie IVACICOVICI, fost Episcop al Aradului;
- 1873, octombrie 20: ministrului maghiar al Educaţiei, Trefort Agoston, aprobă înfiinţarea, la Arad, a unei Preparandii de stat în limba maghiară. Ministrul dispune deschiderea acestei scoli de formatori, iar în ziua de 20 octombrie a aceluiasi an aceasta este inaugurată.
- 1873: Ioan Slavici publică, în ziarul „***Lumina***”, articolul „*Şcoala pedagogică din Arad*”.
- 1875: Ioan Meţianu este numit Episcop al Diecezei Aradului.

8. Institutul Pedagogico-Teologic

Noul episcop al Aradului, Ioan Meţianu, propune sesiunii Sinodului eparhial din anul 1875, idee susţinută de deputatul dr. Giorgiu Popa[4], ca la Arad

---

[1] Raport pus la dispoziţie de d-l prof. dr. Vasile Popeangă (2000).

[2] Iosif Moldovan, *Monografia Reuniunii învăţătorilor români*, Timişoara, 1940.

[3] V. I. Popeangă, *Studii despre Preparandia din Arad*, Press University Vasile Goldiş, Arad, 2011, unde prezintă atribuţiile Deputăţiei şcolare, organizarea şi funcţionarea acesteia de la înfiinţare până la încetarea activităţii.

[4] Teodor Gal, *Giorgiu Popa, pedagog şi organizator al învăţământului*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2000; vezi şi Gh. Ciuhandu, Teodor Mariş ş.a.

să se organizeze un **INSTITUT PEDAGOGIC – TEOLOGIC** cu sase cursuri, după cum urmează: „*1.* ***o preparandie*** *cu trei cursuri; 2.* ***un institut teologic*** *de trei cursuri pentru parohiile de clasa a III-a – numită teologie primară; 3. o teologie cu trei cursuri pentru parohiile de clasa I şi a II-a – teologie secundară. În teologia secundară, se vor primi candidaţi cu 8 clase şi cu examen de maturitate*”[1]. Ideea se va întrupa prin înfiinţarea ***Institutului pedagogic-teologic diecezan***, începând cu anul 1876, sub conducerea directorului Ioan Russu. Profesorii care au predat în noul institut de-a lungul deceniilor aveau ţinută academică, printre care amintim pe Aron Hamsea (Seminarul Andreian din Sibiu şi Facultatea de Ştiinţe Juridice din Budapesta, redactor la revista Biserică şi şcoală şi la alte reviste transilvănene), Vasile Mangra[2] (Academia de drepturi din Oradea, memorandist, episcop al Aradului şi apoi mitropolit al Românilor din Transilvania), mai apoi Gheorghe Ciuhandu (Seminarul din Arad, Facultatea de Teologie din Cernăuţi, doctor în teologie), Roman Ciorogariu (Academia de drepturi din Oradea, Studii filosofice la Lipsca şi Bonn), Iosif Ioan Goldiş (Seminarul teologic din Arad, Academia de drepturi din Debreţin, Facultatea de filosofie din Budapesta), Lazăr Iacob (Facultatea teologică din Cernăuţi, dr. în teologie), Iosif Iuliu Olariu (Facultatea teologică din Cernăuţi, dr. în teologie), Nicolae Popovici (Facultatea de teologie din cadrul Universităţii din Cernăuţi, dr. în ştiinţe teologice), Traian Puticiu (Facultatea teologică din Cernăuţi, dr. în teologie), Iustin Iulian Suciu (Facultatea de teologie din Cernăuţi, dr. în teologie), Ioan Trăilescu (Facultatea de teologie din Cernăuţi, dr. în teologie) ş.a.

- 1876: cursurile preparandiale de 2 ani, stabilite în 1815, se prelungesc la 3 ani;
- 1876: prin diligenţele episcopului Caransebeşului, Ioan Popasu, Ministerul de Culte şi Instrucţie de la Budapesta consimte înfiinţarea Institutului Pedagogic (Preparandia) din Caransebeş, pentru pregătirea învăţătorilor de la şcolile confesionale româneşti;
- 1876, sept. 18: Alexandru Gavra se pensionează, după ce a servit 55 de ani ca profesor preparandial[3]; fondul de carte al Bibliotecii Preparandiei era de 385 volume;

---

[1] Teodor Botiş, *Istoria...* (1922), p.546.

[2] **Vasile Mangra** (1850-1918), redactor la foile bisericeşti din Arad, ***Lumina*** (1874 -1875) şi ***Biserica şi Şcoala*** (1877-1878; 1882-1883 şi 1899-1900), membru al Academiei Române, mitropolit al Ardealului (1916-1918), publicist remarcabil, care „a tras brazdă adâncă în câmpul istoriei eparhiei Aradului”, după cum se afirmă în Pavel Vesa, *Un istoric la cumpăna de veacuri: Vasile Mangra*, în ***Arca***, Arad, nr. 4, 5, 6 din 1999, p.107.

[3] **Alexandru Gavra** (n. 1797 – d. 1884) „*a fost un învăţat român. A activat timp de 55 de ani ca profesor de matematici şi geografie şi director al Preparandiei din Arad (1821 – 1877). A editat şi adnotat o parte a cronicii lui Gheorghe Şincai şi a publicat un lexicon de conversaţie (până la litera C), prima încercare de enciclopedie românească*.” Cf. http://ro.wikipedia.org /wiki.

- 1876-1877, an şcolar: Institutul Preparandial şi Institutul Clerical se unesc sub denumirea de ***Institutul Pedagogico-Teologic***, fiind condus de catihetul Ioan Russu;
- Începând cu anul şcolar 1876 -1877, Institutul se mută în localul din dreapta Catedralei ortodoxe române, a cărui zidire a început în vara anului 1875, sub coordonarea PS. Ioan Meţianu, Episcop al Aradului. Fondurile au provenit din „jertfa fiilor sufleteşti ai diecezanei ortodoxe", precum şi din fondurile clericale. În primul an, cursurile celor două instituţii – pentru pregătirea dascălilor şi respectiv a clerului – se desfăşoară la etaj, iar parterul a fost închiriat pentru „prăvălii şi ateliere".

În lipsa unui internat, nu se putea asigura o educaţie şi o bună creştere viitorilor preoţi. Astfel, Sinodul eparhial din 7 mai 1883 decide construirea unui local pentru Seminarul diecezan[1]. Acelaşi inimos Episcop face diligenţe pe lângă „*mărinimia baronesei aromânce Efigenia Sina spre a* ***ceda în dar*** *un teren intravilan de 1000 mp din proprietatea sa din strada Sina*" (acum Academia Teologică), iar „parcela donată nu va fi întrebuinţată nicicând spre alte scopuri, decât pentru un seminar sau alt asemenea institut diecezan". Baroneasa acceptă să doneze intravilanul, cu condiţia să nu fie întrebuinţat decât pentru „un institut de educaţie pe seama diecezanei"[2]. Între timp, se consideră că terenul este neîndestulător pentru împlinirea corespunzătoare a proiectului, iar PS Episcop Meţianu intervine pentru cumpărarea a încă 2000 mp de teren de la aceeaşi proprietară. Banii provin dintr-o colectă publică diecezană, realizată de „*preoţi şi poporeni, privaţii şi comune*".

Arhitecţii propun proiectul pentru o clădire cu 2 etaje, dar analizele de sol nu oferă suficientă garanţie pentru o asemenea înălţime, optându-se pentru construirea unei clădiri cu demisol, parter şi un etaj, aşa cum arată clădirea actuală. Licitaţia a fost câştigată (8 iunie 1884) de arhitecţii Szlavitsek şi Kondorosy, iar piatra de temelie este pusă în 15 iulie 1884. Zidirea a costat circa 80 000 fl., din care 55 000 fl „*sunt jertfa clerului şi a poporului diecezan pe altarul culturii naţionale*". Inaugurarea clădirii a avut loc în aprilie 1886[3], după cum întăreşte Doru Bogdan;

---

[1] În revista Liceului pedagogic din Arad, intitulată ***Plus***, nr. 7, noiembrie 2000, număr omagial închinat lui Ţichindeal, prof. Elena Cercel publică articolul „*Liceul Pedagogic – repere arhitectonice*" (p. 22), în analizează arhitectura tuturor locaţiilor în care s-a desfăşurat procesul de învăţământ românesc în limba română: sediul de pe str. Căprioarei, Narciselor, acum, Preparandiei, al doiles sediu (1816-1875) „peste drum de la casa dintâi", clădirea din Piaţa Catedralei ortodoxe, construcţia din strada Academiei Teologice şi edificiul de pe Bd. Dragalina, nr. 5-7. Se apreciază că „*urmărind aspectul arhitectonic al sediilor în care a funcţionat Liceul Pedagogic, s-ar putea schiţa, cu aproximaţie, o istorie a arhitecturii arădene...*".

[2] Concl. nr. 99 al Sinodului Eparhial Arad, 1883.

[3] Concl. Sinod eparhial Arad, nr. 96 (1886) şi 37 (1887).

- 1877-1878: Războiul de Independență a avut rezonanțe puternice asupra românilor din Transilvania, atât în speranțe cât şi în sprijinul material cu care au susținut campania armatei române;
- 1877: sunt primite femei la cursurile de calificare ca învățătoare, proces care se prelungeşte până în 1904; cursurile sunt absolvite de circa 300 de învățătoare;
- 1877 ian., 30: în Arad, ia ființă revista „***Biserica şi şcoala***", „*foaie bisericească, scolastică, literară şi economică*", publicație a Episcopiei Ortodoxe Române, iar redacția – coordonată de Vasile Mangra – se afla chiar în sediul Institutului pedagogic – teologic. Aici se publică informații diverse despre şcoli, parohii, articole despre mersul universităților din imperiu şi din România, semn că ideea „*înființării unei academii româneşti în Transilvania a ajuns o obsesie*"[1]; publicația a dăinuit până în 27 iunie 1948, după care a urmat seria nouă, din 1992, sub coordonarea Episcopiei Ortodoxe Române din Arad;
- 1877: populația şcolară a Aradului (copii între 6-12 ani) era următoarea[2]:

Localitatea	***Copii recenzați***	***Învățător***
Arad	117	E. Dogariu
Gai	103	I. Suciu
Micălaca	196	I. Cioară
Pârneava	292	P. Popovici
Şega	60	M. Olteanu

Într-o şcoală populară, cu un singur învățător, Planul de învățământ[3] era următorul:

Discipline	***I***	***II***	***III***	***IV***	***V***	***VI***	***Suma***
Religia	2	2	2	2	2	2	12
Limba română	9	9	7	7	3	2	37
Aritmetica	4	4	4	4	3	3	22
Geografia	-	-	2	2	1	-	5

[1] Vezi *Organizarea învățământului în institutele teologice din România* (***Biserica şi şcoala***, nr. 40/1877, p. 2), precum şi *Reflexiuni principale asupra organizării învățământului teologic în România*, în "***Biserica şi şcoala***", nr. 43, 1877, p. 1.
[2] Mss. V. Popeangă (fişă răsfirată).
[3] Componența ***Planului de învățământ*** răspunde necesităților unui grup decizional, investit cu educarea tinerilor. În această etapă, şcoala românească confesională urmărea formarea unei conştiințe naționale elevilor, precum şi promovarea spiritului de toleranță față de alte națiuni. Totodată, se viza cultivarea credinței tradiționale a neamului, asigurarea unei culturi generale complexe, formarea unor deprinderi practice, precum şi educația morală a tinerilor.

Istoria	-	-	-	-	2	2	4
Drepturi cetăţeneşti	-	-	-	-	-	2	2
Istoria naturală	-	-	-	-	2	2	4
Fizica	-	-	-	-	2	2	4
Economia, cântul şi gimnastica	10	10	10	10	10	10	10
TOTAL	***25***	***25***	***25***	***25***	***25***	***25***	***100***

Spre comparaţie, în 1911, Planul de învăţământ cuprinde 3 ore de religie, 5 ore de limba română şi 13 ore de limba maghiară. Cursurile şcolare se desfăşurau zilnic, câte 5 zile săptămânal, între orele 8-11 şi 14-16, iar joia era liberă. Manualele şcolare pentru elevii şcolilor poporale erau semnate de Ion Tuducescu, Iosif Moldovan, I. Grofşoreanu, N. Ştefu, N. Boşcaiu, P. Vancu, Iuliu Vuia, Petru Hădan, Ion Ilica, Ion Petranu, Damaschin Medrea, P. Vasici etc.[1]

- 1877, sept.: sunt admise fete pentru funcţia de învăţătoare, care vor ocupa posturi mai ales la Şcolile grănicereşti;
- 1877: Senatul şcolar arădean, la iniţiativa episcopului Ioan Meţianu şi a referentului şcolar Georgiu Popa, iniţiază un concurs pentru elaborarea de manuale şcolare, pe baza *Planului de învăţământ* adoptat în anul 1877. În tot acest proces, Preparndia din Arad a îndeplinit „*funcţii naţionale, contribuind la modernizarea învăţământului românesc şi la racordarea lui la exigenţele ştiinţifice şi culturale ale epocii*”[2];
- Învăţătorul din Lipova, Ioan Tuducescu, scrie în *Prefaţa* manualului său de ***Limba română*** următoarele: „*Fiilor! Limba este visteria cea mai scumpă a omului. Această visterie trebuie preţuită, trebuie cultivată. Cunoscând eu adevărurile zise, v-am scris cartea aceasta, care dacă o veţi învăţa cu diligenţă, veţi fi în stare a vorbi şi scrie bine româneşte limba ce aţi supt-o din pieptul mamei voastre iubitoare*”[3];
- 1879: se promulgă Legea Trefort, după numele ministrului Cultelor şi Instrucţiunii, prin care se cere tuturor absolvenţilor de Preparandie cunoaşterea obligatorie a limbii maghiare; învăţătorilor în funcţie, care nu cunoşteau limba maghiară şi nu o învăţau în decurs de câţiva ani, li s-au desfăcut contractele de activitate; limba maghiară devine o disciplină obligatorie pentru toate şcolile poporale din Ungaria, inclusiv cele confesionale, deşi articolul de lege XLIV menţiona că „*toţi cetăţenii patriei, de orice naţionalitate, care locuiesc în mase*

[1] V. Popeangă, Op. cit., pp. 69 – 96.
[2] Florin Zamfir, *Şcoala şi societatea românească din comitatul Timiş, între anii 1867-1900*, Editura Marineasa, Timişoara, 2009, p. 193.
[3] Apud V. Popeangă, *Şcoala românească din părţile Aradului în perioada 1867-1918*, Arad, 1976, p. 78.

mai mari, se pot instrui în limba maternă până la începerea unei culturi mai înalte, academice". Împotriva legii de introducere a predării obligatorii a limbii maghiare în toate şcolile, mitropolitul Miron Românul, alături de episcopul arădean, Ioan Meţianu, şi Ioan Popasu, episcop de Caransebeş, înaintează împăratului Francisc Iosif I un memoriu-protest împotriva „*obligaţiei impuse învăţătorilor în funcţiune de a-şi însuşi limba maghiară în decurs de 6 ani*", rămas fără consecinţe. În lege, se mai precizează că „*studiul limbii maghiare va fi intensificat în toate preparandiile, de stat sau confesionale, şi, începând cu anul 1882, niciun absolvent al preparandiilor confesionale nu va fi numit învăţător dacă nu şi-a însuşit limba maghiară, în aşa măsură încât să fie capabil s-o predea în şcolile poporale*"[1]. Certificatele de absolvire a preparandiei erau redactate în limba maghiară. La Preparandia din Arad, predarea limbii maghiare a intrat în atribuţia lui Petru Pipoş. Este începutul „*unui proces de deznaţionalizare prin intermediul şcolii*"[2];

- 1881: se înfiinţează Partidul Naţional Român din Transilvania, cu un program care cuprinde, printre altele, neacceptarea dualismului austo-ungar, reînfiinţarea statului transilvan autonom şi neacceptarea „*cuceririi teritoriilor lingvistice în zone locuite de naţionalităţi*";
- 1882: se măreşte durata de pregătire a învăţătorilor în Preparandie de la 3 la 4 ani;
- 1884, sfârşit de an şcolar: învăţătorul din Măderat, Petru Vancu[3], obţine certificatul şcolar al Preparandiei din Arad, în care distinşii profesori Teodor Ceontea, P. Pipoş, L. Tescula, Al Tuducescu şi P. Popovici îi acordă calificative de „lăudabil" şi „eminent" la învăţătură. Teodor CEONTEA a fost o personalitate de seamă a corpului profesoral preparandial şi un distins om de cultură al Aradului. Sosit la Preparandia arădeană la solicitarea Episcopului Ioan Meţianu, în 1876, după ce Mitropolitul Andrei Şaguna îl trimite pentru dobândirea studiilor universitare la Graz şi Viena, va ocupa catedra de ştiinţe naturale timp de 27 de ani, cu un devotament, demnitate şi cinste dintre cele mai onorabile: „el niciodată n-a trăit pentru sine. *Şcoala română şi interesele ei au fost mai presus de el şi interesele lui...Vorbea atât de frumos, cu atâta convingere şi căldură, îi şedea atât de bine la catedră, iar învăţământul îl reprezenta cu atâta tărie, putere şi demnitate, încât se vedea a fi născut profesor*"[4]. Prelegerile matematice ale lui T. Ceontea au reprezentat „o şcoală a gândirii şi a bunei chibzu-

---

[1] V. Popeangă, Op. cit., p. 11.
[2] Ibidem, p. 19.
[3] M. Nica, *Petru Vancu (1865-1925)*, în ***Anuarul Liceului Pedagogic Arad pe anul şcolar 1972-1973***, Arad, 1973, p. 226.
[4] Înv. D. Popovici, *Teodor Ceontea*, în ***Reuniunea învăţătorilor români***, Arad, an. III, nr. 6, 1906, p. 97.

ieli", afirma A. Hamsea la alocuțiunea de dezvelire a bustului (1912) în curtea seminarului. A pledat pentru elaborarea de manuale şcolare pentru preparanzi „în orice ram", el însuşi tipărind „***Compendiu de geografie universală***" (1880), apărut în mai multe ediții, cuprinzând peste 300 pagini, cu 20 de figuri originale, precum şi cu informații despre Aradul (şi comitatul) din perioada respectivă: „*Comitatul avea suprafața de 6443 km.p şi un număr de 342.595 locuitori, capitala comitatului fiind cetatea regească liberă, Arad, cu 42.520 locuitori*"[1].

În compendiu, autorul enumeră tipurile de şcoli din Arad şi anume: seminar teologic, gimnaziu inferior, „pedagogiu" românesc confesional, „pedagogiu" de stat, academie comercială etc. Un alt manual, apărut în 1884 şi apoi îmbunătățit, la 405 pagini, în anul 1899, este „***Aritmetica generală şi specială***", menit să dea *„junimii studioase ajutor în prelegeri, învățătorilor poporali magazin de exemple didactice şi privaților cheia sigură cu care să dezlege toate problemele ce obțin în viața practică"*[2]. Un alt volum, tipărit, la Arad, în 1877, poartă titlul „***Creațiunea şi dezvoltarea spirituală primitivă a omenirii***", o lucrare științifică despre formarea sistemului solar şi evoluția pământului. A colaborat la elaborarea „Enciclopediei române*", a condus, din 1890, Reuniunea districtuală a învățătorilor români greco-orientali din inspectoratele consistoriului arădean ce se află în dreapta Mureşului*. Generațiile de elevi şi-au omagiat periodic profesorul, considerându-l „marele conducător şi părinte al dascălilor", „marele nostru magistru şi învățător".

- 1884, apr. 14: la Arad, se tipăreşte primul cotidian românesc din Austro-Ungaria, cu numele de „***Tribuna***";
- În 8 sept. 1885, Institutul Pedagogic – Teologic diecezan se mută în noua construcție (clădirea de lângă Catedrală Ortodoxă va fi închiriată pentru locuințe), care va găzdui atât cursurile pentru cele două institute, cât şi internatul elevilor. Etajul I va fi folosit pentru învățământ, parterul pentru internat, iar demisolul pentru cantină („prânzitoriu"). Intravilanul, rămas fără construcție, a devenit Parc seminarial „*cu flori, tufe, arbori şi pomi roditori*"[3].

---

[1] Prof. Ioan Aron, *Teodor Ceontea (1846-1906)*, în ***Anuarul Liceului Pedagogic Arad pe anul şcolar 1972-1973***, Arad, 1973, p. 178.

[2] Ibidem, p. 179.

[3] În 1932, cele două instituții se despart. Institutul Pedagogic Ortodox se va muta în actualul local de pe strada Dragalina, iar edificiul seminarului va fi utilizat de Academia Teologică până la desființarea acesteia în 1946. În 1944, Cădirea de pe actuala stradă *Academia teologică* a devenit spital sovietic, apoi Şcoala Specială a Ministerului de Interne (pentru delincvenți). Când instituția cu atribuții speciale se mută la Homorod, în 1959, localul devine Internat pentru Institutul Pedagogic, cu acordul IPS Vasile Lăzărescu, Mitropolitul Banatului. După restrângerea activității Liceului Pedagogic, localul este cedat pentru Liceul economic, apoi trece în folosința Liceului de Artă şi, în fine, din 1990, aici funcționează Facultatea de Teologie Ortodoxă şi Seminarul Teologic Ortodox. Până prin anul 1995, în curtea Seminarului, exista bustul lui Teodor Ceontea, cadru didactic al Preparandiei arădene, ridicat de Asociația învățătorilor, din care a

1885: Parohul Aradului şi profesor la Institutul pedagogico-teologic, Ioan RUSSU, publică „***Fabulele lui Demetriu Cichindealu în traducere nouă din originalul sârbesc al lui Dositei Obradovici***”: „*scopul meu cu traducerea din nou a Fabulelor a fost să se facă cunoscut publicului cititor românesc pe adevăratul autor al lor*”, invocând faptul că D. Cichindealu „*le-a publicat prin tipărire sub numele său*”, acesta fiind motivul amovării sale de la catedra de catihet a Institutului pedagogic gr. or. român[1]; opinia lui Ioan Russu este complet eronată, nejustificată, răutăcioasă, dovedind că nu a studiat documentația care a dus la destituire şi nici nu a lecturat cu atenție comentariile efectuate de către D. Țichindeal la fiecare fabulă; conținutul textului fabulistic este comun la Esop, Lessing, Obradovici şi Țichindeal, dar comentariile lui Țichindeal dau dovada unui scriitor cu o amplă cultură umanistă şi filosofică; dar mai ales acestea sunt străbătute de un profund sentiment național şi de ataşament pentru toți românii, din Moldova, Muntenia şi Transilvania; dau următoarea completare, asupra acestui trist episod „literar”, aşa cum a fost el susținut la Zrenianin (5 sept. 2012), cu prilejul „Memorialului Radu Flora”, organizat de Lucian MARINA, preşedintele Societății pentru limba română din Voivodina:

Cu puțin timp înainte de 18 ianuarie 2012, data plecării sale spre eternitate, Vasile Popeangă, o distinsă personalitate a învățământului românesc şi cercetător în arhive sârbeşti, îmi oferă două numere din publicația *Lumina*, ce apărea la Novisad. Au fost primite de la Radu Flora cu autograf cu următoarea mențiune „*Colegului V. Popeangă, cu cele mai bune sentimente*”, 1.VI/68.

Radu Flora publică un studiu amplu despre *Dositej şi Țichindeal* (nr. 1, ian.-dec. 1967, pp. 3-24 şi nr. 2, martie-aprilie 1967, pp. 77-106). Îmi oferă prin consultare în vederea elaborării volumului ***Preparandia din Arad 200 (De la Şcoala Regească Greco-ortodoxă a Națiunei Române la Liceul Pedagogic „Dimitrie Țichindeal” din Arad).***

În studiul menționat, Radu Flora analizează relațiile româno-sârbe, prin intermediul celor două personalități ale culturii europene: sârbul Dositej Obradovici şi românul Dimitrie Țichindeal. Cei doi sunt „aproape contemporani”, afirmă Radu Flora; primul moare în 1811 la Belgrad, iar al doilea în 1818, la Timişoara. Poate că nici nu se cunoşteau căci „cu siguranță rămânea vreo urmă scrisă despre aceasta”.

Dositej Obradovici (n. 1742 la Ciacova, lângă Timişoara) a avut o viață aventuroasă, sugerată de peregrinările sale prin aproape toate țările europene,

---

rămas doar soclul.

[1] O analiza a opiniei parohului Ioan Russu, prin compararea celor două volume, ar evidenția că acesta se află într-o eroare de înțelegere şi de părtinire a gestului ierarhilor sârbi, bisericeşti şi şcolari, care şi-au făcut doar „datorința” de degradare administrativă a lui Țichindeal.

începute imediat după 18 ani şi continuate până în 1806, când se stabileşte la Belgrad şi creează mugurii pentru Universitatea de aici, „Marea Şcoală din Belgrad”.

Dimitrie Ţichindeal (n. 1775 la Becicherecu Mic, lângă Timişoara) ajunge preot şi învăţător în urma unor cursuri scurte de normă, e capelan în campania antinapoleoniană şi apoi numit, în 1812, catehet şi senior al Preparandiei Valahice din Arad, înfiinţată în acelaşi timp cu Preparandia Illirică de la SentAndrei, strămutată după 4 ani la Sombor.

Încă din 1802, Ţichindeal traduce un volum al lui Obradovici pe care îl publică la Buda cu titlul *Sfaturile a înţeleagerii cei sănătoase prin bine înţeleptul Dositei Obradovici întocmite, iar acum întâia dată întoarse despre limba serbească şi întru acest chip în limba daco-românească aşezate*. Pe atunci, Dositej, călugărul peregrin, se află în cine ştie ce bibliotecă din vreo ţară europeană sau poate în Rusia, ori Turcia, ori Anglia. Era o traducere din limba sârbă, pe care Ţichindeal o cunoştea din satul natal, localitate cu populaţie mixtă, sârbească şi românească: „*mă bucur, iubite cititoriule, că ştiu sârbeşte, că pot înţelege cărţile domnului Dositej Obradovici şi mulţumesc lui Dumnezeu că m-am născut în zilele cărţilor lui*”. De altfel, întreaga corespondenţă purtată de catihetul şi seniorul Preparandiei arădene cu autorităţile ierarhice clericale, precum şi cu „ilirul” Uroş Nestorovici, inspectorul suprem şcolar, era redactată în limba sârbă. Prin urmare, era un bun cunoscător al limbii sârbe.

La doi ani după stabilirea lui Dositej Obradovici în Serbia, în 1808, Dimitrie Ţichindeal traduce în româneşte un alt volum al acestuia, căruia îi dă titlul ***Adunări de lucruri moraliceşti de folos şi spre veselie prin Dositej Obradovici întocmită***, iar acum în limba daco-românească traduse prin părintele Dimitrie Ţichindeal. În prefaţă, Ţichindeal aduce laude marelui luminator „al poporului său”, Dositej Obradovici, iar volumul îl dedică lui Grigorie Obradovici (nepotul lui Dositej) pe atunci, director al Şcolilor bănăţene, „personaj activ şi influent”, cum îl caracterizează criticul Nicolae Iorga.

Radu Flora apreciază că „*Dimitrie Ţichindeal, preot, apoi catihet al Preparandiei „valahe” din Arad, cu ambiţii literare (scrie şi versuri), traduce patru dintre operele lui Dositej Obradovici (una rămâne în manuscris) şi este un mare admirator al cunoscutului scriitor sârb*”[1]. Cea mai mare vâlvă a stârnit-o volumul ***Filosofice şi politice prin fabule învăţături morale***, întocmit de parohul Becichereşului Mic şi al Şcolilor preparande din Aradul-Vechi, catihet D. Ţichindeal, publicată la Buda în 1814. Se crede că publicarea acestui volum a contribuit la destituirea lui Ţichindeal de la conducerea Preparandiei din Arad. Volumul de fabule a stârnit o adevărată literatură critică, iar Ion Eliade

[1] Radu Flora, *Dositei şi Ţichindeal I,* în **Lumina**, Novisad, ian.-dec. 1967, p. 4.

Rădulescu, Mihai Eminescu, apoi Călinescu, Iorga îl includ între „scriitorii români”.

În 1885, la Arad, parohul Ioan Russu, catehet şi director al Institutului pedagogico-teologic din Arad, publică ***Fabulele lui Demetriu Cichindealu, în traducere nouă din originalul sârbesc a lui Dostei Obradovici***. Foarte interesante sunt afirmațiile despre scriitorul sârb, fiu de cojocar, rămas orfan de părinți, care ajunge, la 15 ani, în mănăstirea Opovo unde „tot cu cititul cărților s-a deprins”. Astfel s-a născut în el pofta ca să devină om învățat”[1]. Apoi, Dositej „a părăsit mănăstirea pe furiş, ca să treacă în Rusia şi să asculte ştiințele la Chiev. A mai călătorit la Athos, la şcoala mare din Smirna, a ascultat filosofi universitari germani, apoi a fost dascăl la prinți şi familii boiereşti. Interesul permanent pentru cunoaştere, contactul cu medii variate, spiritul său de intelectualitate, au făcut variabile care l-au aşezat pe Dositej Obradovici între personalitățile iluministe ale vremii. Opera sa fundamentală este ***Fabule cu învățături morale***, tipărită în 1788 la Lipsca în Germania. Cuprinde „*Fabulele lui Esop şi al celorlalți scriitori de fabule din diferite limbi traduse pe limba sloveno-sârbă şi prima oară editate cu folositoare dilucidări şi învățături morale*”[2]. Autorul prezintă fabula fără a indica autorul din care traduce, după care realixează un comentariu cu conținut moral, despre învățătura desprinsă din conținutul acesteia.

Merită subliniată o considerație a lui R. Flora despre cei doi scriitori: „*Țichindeal este un discipol destoinic al lui Dositej, reprezentant al raționalismului şi iosefinismului în literatură, respectiv al aşa-zisului iluminism*”[3]. Comentariile urmate textului fabulelor (nu în versuri, ci în narațiune) sunt unele traduse cu mici modificări, iar altele sunt originale. Ideile celor doi sunt conjunctive, atunci când îşi exprimă încrederea în virtuțile intelectuale ale omului, cea mai de preț valoare umană: „*Mintea, mărită națiune daco-română din România, Basarabia, Transilvania, Banat, Ungaria şi Bucovina, când vei fi luminată de învățătură şi te vei împreuna cu virtutea, atunci nu va fi națiune mai aleasă pe pământ decât tine*”[4]. Ca mai apoi să continue, în acelaşi spirit al iluminismului: „*onestitatea, gloria, mărinimia, bărbăția sunt virtuțile tale strămoşeşti, asemenea unor diamante de preț, cărora trebuie ca mâna înțelepciunii să le dea strălucire*”[5]. În legătură cu ***Fabulele***, concluzia lui Radu Flora este că Țichindeal „*este totuşi doar traducător al lui Dositej şi încă un traducător excelent*”[6]. Încă este foarte deranjantă afirmația lui Ioan Russu: „*Scopul meu cu traducerea din nou a Fabulelor a fost ca să fac cunoscut publicului cititor ro-*

---

[1] Ioan Russu, *Fabulele lui Demetriu Cichindealu*, Tipografia Diecezanei Române, Arad, 1885, p. IV.
[2] *Ibidem*, p. XXXVIII.
[3] R. Flora, *Op. Cit.*, p. 18.
[4] *Ibidem*, p. 102.
[5] Ibidem, p. 110
[6] *Ibidem,* p. 110

mânesc pe adevăratul lor autor; să îndrept sminte(li)le care survin în traducerea lui Demetriu Țichindeal, încât îmi va succede să arăt că nu fanatismul, după cum cred unii, l-a amovat – după ce a editat Fabulele pe românşte –de la catedra de cateher a Institului Pedagogic gr. Or. Român, ci datorința superiorității bisericeşti şi şcolare, căci a primit învățăturile lui Dositei despre icoane, relicve, tradiții, sinoade şi păcatul strămoşesc de a le sale şi le-a publicat prin tipar sub numele său"[1]. Urmaşul lui Țichindeal la catehia Preparandiei arădene, prin acuza de plagiat, aduce lui Țichindeal şi literaturii române un mare deserviciu. Nu a înțeles spiritul epocii şi nici intenția declarată de a-şi ascunde numele în vreo subtilitate a textului, aşa cum procedează cu celelalte volume, inclusiv cu *Arătare despre aceste nou înființate instituturi greco-ortodoxe neunit*e (1813). Mai apoi, mai mulți critici literari (Călinescu, Vintilescu ş.a.) au fost nevoiți a restabili personalitatea lui Țichindeal, uzurpată de un fost coleg.

În partea a II-a, Radu Flora realizează primul comentariu analitic al scrisorilor, lui Țichindeal din corespondența cu Uroş Nestorovici, inspectorul general pentru şcolile neunite, greco-ortodoxe din Imperiu. El a cercetat Arhive mitropoliei din Sremsky Korlovci, fiind încântat de suplețea limbii sârbe utilizată de Țichindeal.

În final, se crede că cei care au interzis cartea cu ***Fabulele***, adică autoritățile bisericeşti din mitropolia sârbă, lovind în Țichindeal – care era preot – de fapt direcția săgeții mergea spre Dositej Obradovici. În fine, opinia lui Radu Flora este că, pornind de la ***Fabule***, Țichindeal nu poate fi numit „*un mare scriitor*", dar că este „*un bun traducător" şi „un eminent om de cultură în vremea sa, iluminist*"[2]. Afirmația este una obiectivă şi îl plasează pe Dimitrie Țichindeal la locul cuvenit în istoria literaturii române.

- 1887: Iuliu Vuia, învățător la Comloşul Bănățean, publică *Fragmente din istoricul pedagogicului confes(ional) gr. ar. Român din Arad*, un text de 67 pagini, susținut în cadrul unei Adunări generale a învățătorilor din Timişoara, în care prezintă activitatea instituției din primii 70 de ani. Este prima lucrare sistematică şi coerentă despre acest „lucru românesc, al nostru".
- 1890, nov. 1: catedra de limba şi literatura română este ocupată de distinsul profesor Ioan PETRANU, originar din localitatea podgoreană Mişca, Arad, doctor în filosofie la Universitatea din Budapesta. S-a remarcat ca un pasionat filolog, redactând gramatici româneşti, studii şi articole, în care dovedeşte o amplă informare ştiințifică în domeniu şi o capacitate exemplară de analiză şi interpretare a fenomenelor de limbă românească. A scris despre etimolo-

[1] Ioan Rusu, *Op*. Cit., p. XLVIII.
[2] Radu Flora, *Dositei şi Țichindeal I,* în **Lumina**, Novisad, an XXI, nr. 2, martie – aprilie, 1967, p. 103.

gia limbii române, despre formarea cuvintelor, despre sintaxa limbii române, incluzându-le în volume coerente, cum ar fi: „***Gramatica română pentru învățământul secundar***" (1896, Etimologia, 1897, Sintaxa), „***Gramatica română pentru şcolile primare***" (1894, 1900). Totodată, profesorul I. Petranu s-a implicat într-o fermă campanie de cultivare a sentimentului patriotic românesc privind învățarea corectă a limbii, promovarea unor texte folclorice cu tentă națională („***Colecțiunea poeziilor populare***", 1897), desfăşurând o respectabilă activitate publicistică şi culturală. La Muzeul județean din Arad, se află manuscrisul său „***Istoria limbii şi literaturii române***", purtând data 1903, care dovedeşte că autorul a dispus de autoritate literară, culturală şi lingvistică, specifică intelectualilor români ai epocii[1].

- 1891, ian.: prin Legea XV, se decide înființarea grădinițelor de copii („școli froebeliene"), în care se putea învăța „*limba maghiară de către copiii nemaghiari*"; aici erau cuprinşi copiii între 3 şi 6 ani, beneficiind de o activitate educativă organizată. De educația copiilor din grădiniță se ocupau învățătoarele cu o pregătire specială.
- 1892, oct. 10: Se înființează ***Şcoala de aplicație*** sau Şcoala model, în edificiul seminarial, fiind condusă de dr. Petre Pipoş; ***Şcoala de aplicație*** avea regulament pentru fiecare elev-practicant şi activități de practică pedagogică.
- 1892: proiectul Conferinței profesorale propune un Plan de organizare a Preparandiei pe 4 ani; se solicită profesori cu studii superioare, aşa cum de altfel au şi existat[2];
- 1893, Iosif Vulcan publică o documentată monografie a lui Dimitrie Țichindeal, precum şi date importante despre istoria instituției, în Discursul de recepție la intrarea în Academia română. Titlul volumului: ***Dimitrie Cichindeal. Date noue despre viața şi activitatea lui. Discursu de recepție de Iosifu Vulcanu, membru al Academiei Române, cu răspuns de V. A. Urechia, membru al Academiei Române***. Extras din Analele Academiei Române, seria II, tom XI, Memoriile Secțiunii literare. Bucureşti, Litotipografia Carol Göbl, strada Doamnei, 16, 1895. Se editează pentru prima oară cunoscutul portret al lui Țichindeal (după portretul original de Sava Petrovici, 1815, Timişoara), cu

---

[1] Prof. Melente Nica, *Dr. Ioan Petranu (1867-1904)*, în „***Anuarul Liceului Pedagogic Arad pe anul şcolar 1972-1973***", Arad, 1973, p. 207.

[2] Intre profesori cu înalte studii universitare amintim: Vincențiu Babeş (Ştiințe juridice la Universitatea din Pesta), Dimitrie Constantini (filosofia la Universitatea din Seghedin), C. Diaconovici-Loga (dreptul la Univ. din Pesta), Alexandru Gavra (dreptul la Univ. din Oradea), Iosif Iorgovici (dr. în filosofie la Univ. din Pesta), Ioan Mihuț (dreptul la Pesta şi teologia la Carlovăț), Avram Sădean (filosofia la Facultatea din Viena), Athanasie Şandor (doctor în medicină la Pesta), Ghenadie Popescu (Ştiințe juridice la Universitatea din Pesta), Patrichie Popescu (filosofia la Universitatea din Seghedin şi dreptul la Universitatea din Pesta), Gherasim Rat (Ştiințe teologice la Universitatea din Viena) şi încă mulți alții.

două iscălituri: una începe cu Ci..., iar cealaltă cu Tz.... Discursul a avut loc în cadrul sedinței solemne din 29 martie 1892. Textul este anticipat de un fragment, semnat de I. Eliad, la a doua ediție a ***Fabulelor*** lui Cichindeal, Bucureşti, 1838: „*Între bărbații ce au slujit nației române şi s-au jertfit pe sineşi folosului obştesc, precum Iorgovici, Maior, Şincai şi alții, Cichindeal a fost unul dintre cei mai însemnați*". Considerațiile din „discursul academic" constituie o referință de bază şi esențială pentru biografia lui Țichindeal, cărora li se adaugă scrisorile acestuia către episcopul romano-catolic al Oradiei, Samuil Vulcan, unchiul lui Iosif Vulcan.

- 1894: cursurile preparandiale se prelungesc la 4 ani, având următorul Plan de învățământ:

Discipline	***I***	***II***	***III***	***IV***
Religiunea	2	2	2	2
Ştiințe pedagogice	2	3	4	4
Exerciții practice	-	-	2	6
Lb. şi literatura română	2	3	2	2
Lb. şi literatura maghiară	3	3	3	3
Lb. germană	1	1	1	1
Aritmetică. Algebră. Geometrie	3	3	3	1
Geografie	2	2	2	-
Istoria patriei şi universală	3	3	2	-
Constitituția patriei	-	-	-	-
Biserica ortodoxă şi cântare bisericească	-	–	-	2
Istoria naturală şi chimie	2	2	2	-
Fizica	-	-	2	2
Economia	1	1	1	1
Igiena	1	2	-	-
Tipic şi cântare bisericească	3	3	3	3
Muzica vocală şi instrumentală	4	3	3	3
Caligrafia	1	1	-	-
Desemnul	2	2	2	-
Gimnastica	2	2	2	2
TOTAL	***34***	***36***	***36***	***32***

- 1895: Ioan Mețianu, episcopul diecezan, prezintă în sala Seminarului, o ***Dare de seamă*** la împlinirea a două decenii de arhierie şi a 25 de ani de la „recâştigarea sinodalității bisericii noastre". „*În 1870, despărțământul pedagogic se adăpostea într-o casă veche, aproape ruinată, iar studiile se propuneau de 2*

profesori şi 1 catihet şi cu lefi de câte 300 – 400 fl., din care cauză, în două rânduri fu şi admoniat şi ameninţat cu închiderea din partea guvernului"[1]. În 1875, Sinodul eparhial şi-a dat acordul pentru zidirea unui edificiu corespunzător, care s-a şi ridicat; anul următor cursurile preparandiale s-au înmulţit de la 2 la 3 ani, aşa cum scrie legea, sporind şi numărul profesorilor; în 1877, „*am înfiinţat un alumneum modest pentru preparanzi pentru 70 – 80 de elevi*"; în acelaşi an „***am introdus pregătirea de învăţătoare pentru şcolile de fetiţe***"; „*în decursul celor 20 de ani din urmă, s-au zidit 150 de şcoli noi şi s-au reparat 84 din cele vechi, astfel că astăzi avem 653 de şcoli şi tot atâţia învăţători*".

- 1895: Potrivit ***Monografiei Aradului***, din 1895, istoricul maghiar Marky Şandor consideră că „*Preparandia*" este „*czelszerutlen*" – fără rost! (opinie plină de invidie, deşi se referea deopotrivă la Preparandia maghiară şi cea românească).
- 1897: Congresul Naţional Bisericesc decide elaborarea unui *Plan de învăţământ unic* pentru Preparandii, având o orientare umanistă, cu patru ani de studiu, în care limba maghiară se preda în 12 ore, iar limba română se preda în doar 4 ore;
- 1901, febr. 21: Înfiinţarea Societăţii de lectură, coordonată de prof. Ioan Petranu;
- 1901, Petru Pipoş, cea mai valoroasă personalitate pedagogică pe care a avut-o corpul profesoral, participă cursul de pregătire a profesorilor preparandiali, asistând la prelegerile unor renumiţi psihologi experimentalişti: E. Meumann, A. Lay şi A. Binet; **PETRU PIPOŞ**[2] (n. 29 aug. 1859, Alba-Iulia – m. 29 sept. 1913, Arad) a fost profesor preparandial la Şcoala pedagoghicească greco-ortodoxă din Arad, timp de 32 ani, din 1881 până la moarte[3]. După absolvirea Facultăţii de ştiinţe (matematice) la Universitatea din Cluj, obţine doctoratul în filosofie (1882), ocupă postul de profesor de pedagogie la Preparandia din Arad, unde desfăşoară o exemplară activitate în spiritul pedagogiei moderne. Scrie manuale cu problematică pedagogică, „***Didactica***" (1887), „***Metodica***" (1889), „***Istoria pedagogiei***" (1892), „***Psihologia***" (1896), „***Pedagogie pentru preparandii (şcoli normale)***" (1900, tipărit şi la Bucureşti), precum şi numeroase studii în revistele pedagogice ale vremii[4].

---

[1] *Protocol despre Şedinţele Sinodului eparhial din dieceza română greco-orientală a Aradului*, Tipografia Diecezană, Arad, 1895, p. 3 şi urm.

[2] Anton Ilica, *Doctrine pedagogice de la origini până în prezent*, Editura Universităţii Aurel Vlaicu, Arad, 2011.

[3] V. Popeangă, *Petre Pipoş, animator al deschiderii europene a pedagogiei transilvănene*, în V. I. Popeangă, ***Studii din domeniul ştiinţelor educaţiei***, Arad, 2007, p. 242. Autorul menţionează: „*Profesorii de pedagogie ai Preparandiei, de la Ioan Mihuţ, deschizătorul seriei, au fost factori de coeziune didactică şi de creaţie, de inovaţie pedagogică*" (p. 242).

[4] P. Pipoş, *Pedagogia pentru preparandii (şcoli normale)*, Editura Socec, Bucureşti, 1924, p. 8.

Activitatea de influenţă intenţionată educativă reprezintă un act de cultură şi de moralitate. Educaţia nu are menirea de a afecta personalitatea copilului, ci de a-l sprijini să se dezvolte în mod cât mai apropiat de înzestrările sale native. Caracterul educativ al instituţiilor de educaţie este corelat cu „spiritul omenimei" (ca direcţie de umanizare), cu virtuţile sociale, precum şi cu o „cultură naţională". Vasile Popeangă, în studiul menţionat, atribuie gândirii pedagogice a lui P. Pipoş o „deschidere europeană" dar nu numai[1].

Un volum reprezentativ, elaborat de P. Pipoş, este „***Didactica pentru elevii Institutelor pedagogice (Şcolilor normale)***" (1887), în care clarifică principalele concepte şi activităţi practice legate de procesul de învăţământ. După opinia sa, „didactica" este „*o ştiinţă care tratează toate problemele ce se raportează la învăţământ*". Acestea se pot rezuma la patru întrebări cardinale: „Ce să se înveţe?, Cum să se înveţe? Unde să se înveţe? De către cine să se îndeplinească învăţământul?". Comparând didactica cu metodica, aduce următoarele lămuriri: „*pe când didactica se ocupă de chestiunile învăţământului din punct de vedere general, pe atunci metodica ne arată în special cum se întrebuinţează principiile generale ale didacticii la predarea fiecărui obiect de învăţământ în şcoală*".

În „***Istoria pedagogiei***", Pipoş prezintă concepţiile gânditorilor importanţi din domeniul pedagogiei, din antichitate până în epoca sa. Datorăm lui P. Pipoş prezentarea, într-o veritabilă panoramă a culturii pedagogice a timpului, a doctrinelor şi curentelor educaţionale[2]. Totodată, P. Pipoş are o importantă contribuţie „*la afirmarea Aradului ca centru pedagogic*" şi „*la modernizarea învăţământului arădean*" (V. Popeangă).

Profesor al Preparandiei arădene, din 1880, P. Pipoş a tipărit manualul „***Pedagogia pentru preparandii (şcoli normale)***" (1900), în care defineşte astfel educaţia: „*educaţia este o acţiune (compusă din mai multe acţiuni parţiale), prin care un om major (matur) influenţează cu intenţie asupra altui om minor (nedezvoltat), după un plan oarecare spre a-l perfecţiona până numai unde se poate*"[3]. A avut capacitate de sistematizare a ideilor pedagogice, precum şi deschidere pentru modernizarea sistemului educativ şi adaptarea concepţiilor pedagogice europene la specificul învăţământului naţional.

---

[1] P. Pipoş „*a depăşit eurocentrismul doctrinelor pedagogice ale timpului şi a adus în atenţia elevilor preparandiali aspecte ale acţiunii educative la chinezi, indieni, egipteni, perşi, greci, romani, evrei*" (p. 258). Mai mult s-a dovedit un cunoscător al operelor marilor pedagogi europeni, de la Comenius şi Herbart până la psihologii experimentalişti, E. Meumann şi W. Lay.

[2] Vasile Popeangă, *Eparhia Aradului în perioada instituţionalizării culturii naţionale – 1807-1948*, Arad, 2006, p. 65. În volum, V. Popeangă se referă şi la activitatea unor pedagogi din jurul Preparandiei arădene, cum ar fi D. Ţichindeal, Alexandru Gavra (1797-1884), Giorgiu Popa (1841-1897), Petre Pipoş (1859-1913), Teodor Mariş (1885-1935) etc.

[3] Apud V. Popeangă, *Petre Pipoş animator al deschiderii europene a pedagogiei transilvănene*, în *Studii din domeniul ştiinţelor educaţiei*, Arad, 2007, p. 245.

Dorind să cunoască experiența nouă a pedagogiei germane, participă, alături de alți pedagogi, inclusiv Onisifor Ghibu, la cursurile de perfecționare ale pedagogului W. Rein de la Universitatea din Jena. Acesta a vorbit despre pedagogia experimentală, așa cum a fost ea reprezentă de E. Meumann și W. Lay, dar și despre modul de organizare a unui învățământ național bazat pe cultura de bază a acestuia. El publică (în 1905) articolul „***Dezvoltarea mai nouă a didacticii în raport cu psihologia***”[1], precum și alte studii, cum ar fi „***Dr. W Rein și activitatea sa pedagogică***” (1913). Inspirându-se din ideile lui E. Meumann și W. A. Lay, P. Pipoș pledează pentru „o didactică experimentală”, care să se ocupe de aplicarea metodei experimentale, a observației exacte și de interpretarea datelor statistice la rezolvarea problemelor didactice. P. Pipoș explică modul de organizare a unei cercetări experimentale, apreciind că „*stăm în fața unei reforme epocale*”, în sensul că „*didactica experimentală va deveni didactica secolului al XX-lea*”.

Petru Pipoș a configurat un punct de vedere nou, de tip european, în organizarea învățământului, bazându-se pe psihologia experimentală, pe promovarea unor teorii pe care le explică, cu sprijinul unor izvoare pedagogice din literatura europeană. Totodată, gândirea pedagogică a lui Pipoș s-a orientat spre latura națională a constructivismului său instituțional, în sensul alcătuirii unei școli în conformitate cu cerințele imediate ale societății românești și cu aspirațiile naționale ale românilor. Țara, afirmă el, este un model de civilizație a școlii. Activitatea sa pedagogică, de teoretizare a activităților specifice educației, precum și tratatele sale au îmbogățit literatura pedagogică națională și au deschis o primă fereastră către gândirea pedagogică europeană[2].

- 1903, mai 18: Roman R. Ciorogariu este numit director al ambelor institute, care coexistau sub denumirea de Institutul pedagogic-teologic;
- 1903, oct. 21: *Planul de învățământ pentru școlile normale pedagogice* cuprinde patru cursuri cu 34 ore pe săptămână (I), 36 ore (II), 36 ore (III) și 32 ore (IV), precum și 19 discipline (Religiunea, Științe pedagogice, Exerciții practice, Limba și literatura română, Limba și literatura maghiară, Aritmetica, Algebra, Geometria, Tipic și cântare bisericească, Muzică vocală și instrumentală etc.);
- 1907, iulie 1: se adoptă Legea Apponyi, care viza desființarea școlilor confesionale (românești, sârbești și slovace) și înlocuirea lor cu școli de stat, unde învățământul era exclusiv în limba maghiară: „*în școlile poporale cu limba de predare nemaghiară, limba maghiară se va preda în toate clasele, după un plan de învățământ și într-un număr de ore stabilit de M.C.I., în așa măsură*

[1] P. Pipoș, *Dezvoltarea mai nouă a didacticii în raport cu psihologia,* ***Biserica și școala***, Arad, nr. 11, 12, 13, 1905.
[2] Vezi o amplă prezentare în Anton Ilica, *Op. cit*., p. 261.

ca un elev cu limba maternă nemaghiară, după terminarea anului al patrulea de şcoală, să-şi poată exprima pe înțeles gândurile în limba maghiară, atât cu graiul cât şi în scris" (art. 19). Consecința unei asemenea legi a fost deființarea a numeroase şcoli româneşti.

- 1907: lista cu cărțile din Biblioteca preparandială (publicată în Anuarul din 1907) cuprinde 3114 volume, puse la dispoziția celor 148 elevi înscrişi (erau volume româneşti, germane, maghiare, precum şi abonamente la 18 reviste);
- 1907, martie, 26: şedința Consiliului profesoral pentru demararea pregătirilor privind aniversarea unui secol de activitate preparandială şi întocmirea unui volum monografic. Se vizează o temeinică activitate de documentare în arhivele din Arad, episcopale şi de stat, din Serbia (Vârşeț, Karlovitz), Pesta, Viena şi chiar Bucureşti; cei mai implicați pentru documentarea de arhivă au fost Avram Sădean şi Teodor Botiş;
- 1912: comitatul Arad avea o populație de 414.388 locuitori din care 239.755 români (56 %), 124.125 unguri (29 %), 38.695 saşi şi 11.877 alte naționalități. În comitatul arădean, existau următoarele instituții de educație: 41 de grădinițe, 88 şcoli primare, 24 şcoli comunale, 153 şcoli ortodoxe, 8 şcoli greco-catolice, 14 şcoli romano-catolice, 4 şcoli evanghelice, 15 şcoli reformate, 4 şcoli israelite, 10 şcoli private; mai funcționau 21 de şcoli de ucenici industriali, o şcoală de ucenici comerciali, o şcoală de agricultură, 5 şcoli civile, 2 şcoli normale de băieți (română şi maghiară); un liceu şi gimnaziu cleric, un liceu real, o şcoală secundară de fete; un seminar teologic şi 5 şcoli superioare speciale (două de comerț, 2 conservatoare, o şcoală profesională, precum şi 3 institute şcolare filantropice şi terapeutice (de surdo-muți, de alienați şi azil de stat)[1].
- 1912: cursul preparandial continuă cu 4 ani, după următorul *Plan de studii*[2]:

Nr. Crt.	***Discipline de învățământ***	***Repartizarea orelor pe ani***				***Total***
		I	***II***	***III***	***IV***	
1.	Religia	2	2	2	2	8
2.	Psihologie-Pedagogie	2	3	5	9	19
3.	Limba română	4	3	3	3	13
4.	Limba maghiară	4	4	3	3	14
5.	Limba germană	2	2	3	2	9
6.	Istoria	3	3	2	-	8

[1] Onisifor Ghibu, *Viața şi organizația bisericească şi şcolară în Transilvania şi Ungaria*, Bucureşti, IAG, 1915, pp. 180-182.
[2] V. Popeangă, Op. cit., p. 78.

7.	Geografia	2	2	2	-	6
8.	Matematica	4	3	2	3	12
9.	Botanica şi zoologia	3	3	-	-	6
10.	Desenul	2	2	2	-	6
11.	Caligrafia	1	1	-	-	2
12.	Cântul bisericesc şi tipicul	3	3	3	3	12
13.	Muzica instrumentală	2	2	2	2	8
14.	Lucru manual	2	2	2	2	8
15.	Fizica	-	-	2	3	5
16.	Mineralogia	-	-	4	-	4
17.	Constituția	-	-	-	2	2
18.	Igiena	-	-	-	2	2
19.	Economia	1	-	1	1	3
20.	Gimnastica	2	2	2	2	8
Total		***39***	***37***	***40***	***39***	***155***

Se poate remarca o diversificare a disciplinelor ştiinţifice, precum şi o prezenţă amplă a celor programatice.

9. Centenatul Preparandiei arădene

- 1912, noiembrie 3/15: Aniversarea a 100 de ani de la înfiinţarea Preparandiei arădene:

Programul aniversării:

- Liturghie solemnă şi parastas pentru profesorii răposaţi;
- Comemorarea Centenară (discursuri oficiale, salutul delegaţilor, prezentarea portretelor unor profesori, din partea Reuniunilor învăţătoreşti din Arad, Caransebeş şi Bihor);
- Masa comună (hotel Crucea Albă);
- Concert în sala hotelului;
- Disertaţia prof. Avram Sădean: „*Apostolatul primilor profesori ai preparandiei noastre*” (va fi tipărită în broşura cu acelaşi titlu, în 1912, iar fondurile vor fi depuse în Fundaţia „Dimitrie Ţichindeal”, constituită în 1912, chiar în cadrul sărbătorilor centenare).

•

Cotidianul arădean „***Românul***”, periodicul „***Biserica şi şcoală***” din Arad, presa maghiară a vremii au relatat despre centenarul Preparandiei româneşti greco-ortodoxe din Arad.

„*Într-o dimineaţă ceţoasă, în ziua de sâmbăta, 3/16 (sic!) nov. 1912, au venit pâlcuri de foşti elevi ai preparandiei, din toate colţurile pământului ro-*

mânesc"[1]. Încă din preseara zilei jubiliare, străzile oraşului aveau înfăţişare românească. „*Deasupra Aradului a plutit azi duhul vremurilor apuse*". Preparandia din Arad a fost „Alma mater" pentru toate şcolile. „*Se serba biruinţa limbii şi a sufletului nostru*"[2].

Aniversarea Centenarului înfiinţării Şcolii Preparandale începe în Catedrala ortodoxă română în prezenţa arhimandritului A. Hamzea şi a altor autorităţi bisericeşti: R. Ciorogariu, Vasile Balaş, G. Ciuhandu, preoţii T. Botiş, Tr. Vâţan, G. Bodea, V. Olariu, diaconii dr. I. Lazăr şi C. Lazăr; slujba a beneficiat de Corul seminarului condus de prof. Ioan Lugojan.

După serviciul divin, sărbătoarea se continuă în sala festivă a Seminarului care avea pe pereţi tablouri al unor cadre didactice preparandiale (aşezate acolo de *Reuniunea învăţătorilor români*): Moise Nicoară[3], Dimitrie Ţichindeal, Diaconovici-Loga, Al. Gavra, dr. V. Babeş, Dr. G. Popa, Ioan Tuducescu, I. Petrovici, T. Vuia ş.a. Au urmat discursurile oficiale. Director şcolar, părintele protosincel R. Ciorogariu, deschide adunarea omagială cu o amplă alocuţiune despre naşterea Preparandiei din ideile naţionale iluministe, evocând personalităţile lui Paul Iorgovici şi Moise Nicoară. Este punctat faptul că singura instituţie pedagogică dintre cele trei înfiinţate în 1812 şi-a păstrat „nestrămutarea", „*fiind astăzi cea mai veche Preparandie din Ungaria, care îşi are continuitatea în acelaşi loc şi cu aceeaşi limbă de propunere"*. În acest fel, *„prin înfăţişarea Preparandiei, Aradul a devenit centrul renaşterii neamului românesc din Ungaria*".

Cuvântul PS Ioan I Papp, arhiereul Eparhiei Aradului, se referă la faptul că ziua înfiinţării Preparandiei „*ar trebui să fie scrisă cu roşu în calendarul bisericesc ortodox român*" ca fiind „*sărbătoarea cea mai mare a bisericii noastre naţionale*": „*cel mai mare eveniment din tot trecutul acestei eparhii*". Aduce un elogiu împăratului Francisc I dăruitorul, care prin atributul „naţional" (pus în titulatura instituţiei) recunoaşte identitatea românilor şi dreptul lor de existenţă, de dezvoltare şi de afirmare ca şi popor" în cadrul Imperiului. Îşi exprimă ataşamentul faţă de binefacerile celor trei bărbaţi sârbi care au lucrat la înfiinţarea preparandiei naţionale româneşti: Episcopul Pavel Avacumovici, primarul Sava Arsici şi directorul şcolar Uroş Nestorovici. Mai apoi, laudă osârdia apostolilor care au militat pentru instituirea, în 1829, a primului episcop român şi pentru eliberarea Bisericii ortodoxe române, în 1864, de sub ierarhia ortodoxă sârbească. Alocuţiunea se încheie cu o rugăciune de binecuvântare pentru toţi fiii neamului românesc, acum la intrarea în al doilea veac al existenţei instituţiei.

---

[1] **Aniversarea centenarului,** ziarul *Românul*, Arad, an II, nr. 244, duminica 4/17 noiembrie 1912, p. 1-4.

[2] Ibidem, p. 1-4.

[3] Portretul se află în direcţiunea *Colegiului Naţional Moise Nicoară* din Arad, iar o parte din celelalte, inclusiv al lui Dimitrie Ţichindeal, se află pe coridoarele sediului actual al Episcopiei Ortodoxe din Arad.

Reprezentantul mitropolitului Ioan Meţianu, Dr. E. Roşca, aduce binecuvântarea arhierească, iar serbarea aniversară, afirmă, poate constitui un moment de „*recreere a forţelor pentru lupta ce începea mâine*".

Autorităţile maghiare (Urban, comitele suprem, Varjassay Arpad, inspector regesc şi Varjassay Lajos, primar al Aradului), cu scurte intervenţii, apreciază că acest aşezământ este „*una dintre podoabele Aradului*".

Ştefan C. Pop, ca deputat dietal, a reprezentat ASTRA, asociind cele două instituţii în activitatea „de deşteptare a neamului românesc". Speră ca „*din Institutul de pedagogie să renască o Facultate care, apoi, să se dezvolte într-o universitate*".

Vasile Goldiş îşi susţine discursul în numele ***Societăţii pentru crearea unui fond de teatru naţional român***; „*institutul a fost întemeiat prin graţie domnească*", având caracter „*de stat*" şi care demonstrează „*proverbiala alipire a poporului român faţă de Augusta Casă a Habsburgilor*", iar „*poporul român îşi află scutul culturii sale naţionale în acest stat*".

D. Lang, directorul Preparandiei de stat (maghiare) din Arad, vorbeşte despre „*vocaţiunea poporului român de a-şi dezvolta o cultură solidă şi intensivă*". La această aniversare, d. Lang este purtătorul de mesaj omagial deopotrivă din partea Reuniunii învăţătorilor arădeni maghiari.

A fost prezent profesorul V. Stanciu din partea Şcolii Civile de Fete din Sibiu, care consideră că sărbătoarea acestui veac este a tuturor „şcolilor". În continuare, Iosif Moldovan, directorul şcolar din cartierul arădean Pârneava, în numele *Reuniunii învăţătorilor români din protopopiatele arădene*, prezintă şi oferă direcţiunii institutului „***galeria de tablouri ale foştilor profesori***", afirmând că steagul reuniunii e un simbol al „*apostolatului primit în acest focular de cultură românească*". Au mai prezentat intervenţii, reprezentanţi ai reuniunilor învăţătoreşti din Caransebeş, Bihor, iar directorul R. Ciorogariu lecturează scrisorile de felicitare, inclusiv cea a lui Vasile Stroiescu[1], care trimite de la Loussane suma de 1 000 de coroane pentru Fundaţia Ţichindeal. Între acestea, menţionăm mesajul Arhiepiscopului şi Mitropolitului Ioan Meţianu, al Mitropolitului catolic de la Alba-Iulia, Victor Mihalyi, al Episcopului din Caransebeş, dr. Miron Cristea, al Episcopului Vasile al Gherlei, al lui Ioan F. Negriţoiu, director al Institutului Pedagogic gr. ort. Român din Blaj, al directorului Gimnaziului greco-catolic din Beiuş (Vasile Ştefănică), al Institutului Pedagogic din Gherla, în persoana dr. Petru Fabian, al lui Dimitrie Horvat, fost profesor al Şcolii Preparandiale din Arad, în fine, mesajul directorului Şcolii Pedagogice din Zombor, în limba sârbă, „*scuzându-se că lipseşte, deoarece şi noi aniver-*

---

[1] Vezi şi Vasile Popeangă, *Un român basarabean cu inimă de aur pentru Transilvania,* în ***Studia Universitatis „Vasile Goldiş"*** Arad, seria A, nr.9, 1998, p. 117 sau C. I. Stan, *Vasile Stroiescu – sprijinitor al culturii româneşti din Transilvania*, în ***Ziridava***, XV-XVI, 1987, p. 249.

săm jubileul centenarului".

După mulțumirile adresate tuturor de către directorul preparandial, participanții coboară în Parcul Seminarial, depunând o coroană de flori şi închinându-se bustului profesorului Teodor Ceontea; a urmat ospățul oficial în sala cea mare de la ***Hotelul „Crucea Albă"***, unde s-a organizat o tombolă de către *Reuniunea femeilor române*. În fine, ziua se încheie cu Serbarea coordonată de profesorul Trifon Lugojan, cuprinzând suită de coruri, dansuri populare; până spre dimineață, s-a dansat.

A două zi, publicațiile arădene vor reproduce pe larg desfăşurarea aniversării, ca un eveniment reprezentativ pentru spiritualitatea românească şi pentru învățământul național.

•

1913: prof. dr. Petru Pipoş, „podoaba acestei şcoli" se îmbolnăvi şi renunță la catedră, fiind suplinit de prof. Sabin Evuțianu, sosit de la Preparandia din Caransebeş: „*Titularul catedrei de Şt. Pedagogice (*Petru Pipoş – n.n.*), pe care o ocupam la centenara Şcoală normală ort. rom. din Arad, trecuse dintre cei vii. Am devenit eu titularul ei. Antecesorul meu lăsase o catedră bine organizată şi foarte bune manuale. Se introdusese însă de curând în programa analitică, ca studiu independent, introductiv la psihologie, somatologia, care n-avea manual; de altă parte istoria pedagogiei avea ca ultim capitol pe pedagogul Dr. W. Rein. Astfel, deodată cu aprofundarea materiei de Şt. Pedagogice şi familiarizarea mea cu clasicii pedagogiei, a trebuit să lucrez la un manuscris de somatologie şi la capitolele de istoria pedagogiei contemporane (pe atunci): Natorp, Claparede, Messmer, Maumann, Lay ş.a. Atmosfera căminului nostru mi-a fost deosebit de prielnică*."[1]

- în 12 octombrie, „s-a stins ca o lumină lină" Petru Pipoş;
- 1914, oct. 18: Sublocotenentul Dr. Avram Sădean este secerat de gloanțe pe frontul galițian, lângă Medyca. Dr. Radu Cărpinişanu din Sebeş, rudă cu Lucian Blaga, îmi trimite copia Xerox după originalul din arhiva familiei, cu necrologul pentru Dr. AVRAM SĂDEAN:

„**Cu inima sfâşiată de cea mai adâncă durere, aducem la cunoştință tuturor rudeniilor, prietenilor şi cunoscuților că adoratul nostru soț, fiu, frate, ginere, nepot şi cumnat Dr. AVRAM SĂDEAN, profesor seminarial în Arad şi sublocotenent în res. la reg. 8 de honvezi din Lugoj, în 18 octombrie st. n. a murit moarte eroică pe câmpul de luptă din Galiția lângă Medyca, deplâns de camarazii oficeri şi iubitorii săi ostaşi. Fie-ți somnul lin în pământ străin!**

Vinga, la 11 noiembrie 1914

[1] Sabin Evuțian, *Clipe trăite* (1977), manuscris cu amintiri, în Arhiva V. Popeangă, dactilografiat D. Ilica, p. 50

Semnează: Ioan Sădean şi Maria Cărpinişan, părinţi; Aurora Dr. Sădean, născută Cimponeriu, soţia; Petru Cimponeriu şi Aurelia Russu, socrii; Ana, m. Breascu, Marina, m. Bâsca .I Maria, m. Oancea, surori; Gherasim şi Maria Cărpinişan, Nicolae şi Rusalina Cărpinişan, unchi şi mătuşe; Ioan Breascu, Ioan Bâsca, Ioan Oancea şi Aurel Cimponeriu, cumnaţi"

Totodată, avem în posesie o xerocopie cu un medalion dedicate Dr. A. Sădean, publicat în revista ***Transilvania***, care cuprinde: portretul profesorului, un fragment din mss. ***Date nouă despre Gheorghe Lazăr***, precum şi o poezie, semnată de Aurel Contrea, intitulată ***Unui profesor mort: Dr. A. Sădeanu (1944)***.

Scurta prezentare de sub portret (un bărbat tânăr, frumos, cu un chip fără cusur, purtând costum, cămaşă albă şi papion) menţionează: „*Tânărul profesor al Şcoalei normale din Arad căzu în toamna anului 1914 în Galiţia, aproape în acelaşi timp cu Sandi Bogdan. Şi de el se legau frumoase şi îndreptăţite nădejdi. În colaborare cu un coleg, a scris monografia istorică a Şcoalei normale din Arad, cu prilejul centenarului acestei şcoli (1912) şi a adunat şi date nouă despre Gheorghe Lazăr prin arhivele Vienei, despre care a făcut şi o dare de seamă într-o conferinţă, al cărei început îl reproducem aici*"[1].

Poezia „ ***Unui profesor mort: Dr. A. Sădeanu (1914)***", alcătuită de Aurel Contrea, cuprinde 6 strofe, fiecare de 8 versuri, în stilul elegiilor lui Octavian Goga. Reproducem prima şi ultima strofă, de unde deducem că cei doi au fost prieteni sau colegi:

Şi iar răsai în faţa mea fiinţă
Ce mi-ai fost vieţii mele-ndrumător.
Demult n-aveam de Tine vreo ştiinţă
Şi mort eşti azi în seama tuturor.
Dar mie-mi eşti de-a pururea în viaţă,
Şi graiul Tău l-aud din alte lumi,
Mă chemi şi azi mângâietor în faţă,
Şi-mi dai povaţa vechilor străbuni.
……
Şi-acum Te-ascult cutremurat şi dornic,
Pierdut în vraja-nălţătoarei legi,
Ce mi-o descoşi din multe sfaturi spornic
Şi-a vieţii grea enigmă mi-o dezlegi,
Căci eu Te am de-apururea în viaţă
Şi graiul Tău l-aud din alte lumi,

[1] Cf. Revista ***Transilvania***, Sibiu, an. LI, nr. 10, octombrie 1920, p. 807.

Mă chemi şi azi mângâietor în faţă
Şi-mi dai povaţa vechilor străbuni.”

- 1914, dec. 15: edificiile Institutului Pedagogic-Teologic şi internatele sunt reţinute pentru interese militare;
- 1916, aug. 15: Regatul României declară război Ungariei, creând premisele Unirii statale a Transilvaniei cu România veche. Imediat după izbucnirea războiului mondial, guvernanţii maghiari – apreciind „*devotamentul soldaţilor români pentru ţară*” (ţara lor – n.n.) – lansează câteva propuneri amăgitoare privind acordarea unor drepturi pentru minorităţile naţionale, inclusiv instituţii superioare de învăţământ, cu referire specială la românii din Transilvania. Pe de altă parte, se înfiinţează aşa numitele „zone culturale”, menite „*a crea patriei o puternică graniţă culturală*”, în comitatele mărginaşe cu Regatul României.
- 1916, se adoptă *Normativ pentru organizarea învăţământului practic în Şcoala normală (institutul pedagogic) gr. Or. Român din Arad* (conceput, se pare, de prof. Sabin Evuţian), arătându-se că Şcoala de aplicaţie se află în serviciul şcolii normale, că practica pedagogică se desfăşoară prin lecţii de probă, că profesorul de pedagogie este răspunzător de aspectele şi consecinţele efective ale practicii pedagogice; se consolidează legătura organică dintre şcoala pedagogică şi şcoala de aplicaţie;
- 1916, toamna: se stabileşte, provizoriu, în Arad Seminarul Teologic Andreiean, precum şi Şcoala Normală din Sibiu, iar elevii acestora au fost înmatriculaţi ca aparţinând Institutului pedagogic-teologic arădean; corpul profesoral a fost completat cu profesorii sibieni, dr. Silviu Dragomir, Ascaniu Crişan şi Victor Păcală;
- 1917, iulie 17: prin ordin, contele Appony Albert, autorul *Legii şcolare* din 1907, amână începerea cursurilor pentru anul şcolar 1917-1918; totodată, numeşte un comisar ministrial pentru supraveghere, asumându-şi dreptul de propunere a unor materii şi de încadrare a profesorilor: „*în locul statificării necondiţionate încerc această formă a cooperării*”, căci „*trebuie să stau de pază pentru integritatea patriei şi integritatea sufletelor tinere – ca o datorie inevitabilă*”; comisarul ministerial va supraveghea fiecare activitate şcolară, precum şi comportamentul profesorilor şi elevilor în toate momentele publice sau private; comisarul numit era dr. Brenndoofer Ianoş, profesorul unui liceu budapestan, sas originar din Braşov, care efectua preponderent „un control politic”[1];

[1] ”Aradul l-a avut pe dr. Brenadorfer Ianos prof. la un liceu din Budapesta. Venea primul şi pleca ultimul, zi de zi, asistând la toate clasele şi la toţi profesorii (câte o 1/2 oră). Noi îi ziceam: „Schulpolizei”, fiindcă prin el se tindea să ni se încătuşeze sufletele dornice de libertate, de lumină şi de cultură naţională. Efectul a fost chiar contrar celui scontat. S-a format, drept reacţiune, o conjuraţie tacită între profesori şi elevi. Mie unuia cel puţin cred, nici prin gând nu mi-ar fi

- 1917, aug., 29: Roman Ciorogariu, directorul instituției, este înaintat vicar episcopal la Oradea, iar demnitatea de director preparandial este atribuită directorului Institutului Pedagogico-Teologic din Caransebeş, dr. Iosif Olariu;
- 1917, sept., 1: studentul în filosofie, Damaschin Ioanoviciu, ocupă catedra de limba şi literatură română şi limba germană a lui Avram Sădean, rămasă vacantă în urma morții acestuia pe front;
- 1918, sept., 1: Instituția intră sub conducerea profesorului de teologie, dr. Teodor Botiş, prin plecarea la Caransebeş a dr. Iosif Olariu; se revocă din funcție comisarul guvernului maghiar, care pleacă „fără a-şi lua rămas bun";
- 1918, dec. 1: Profesorii Teodor Botiş şi Sabin Evuțian, precum şi învățătorul Iosif Moldovan, director al Şcolii de aplicație, participă, în calitate de delegați oficiali, la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia;
- 1919: se trece la reorganizarea întregului sistem de învățământ din Transilvania, după modelul învățământului din România; prin *Decretul pentru organizarea învățământului primar nr. 13869/1919*, se asigură unitatea sistemului de învățământ primar din întrega țară, precum şi salarizarea unitară a tuturor cadrelor didactice;
- 1919: Decretul 12903/1916 al Consiliului Dirigent Român prin care partea pedagogică a Institutul devine Şcoala Normală cu opt clase;
- 1920-1923: în Arad, învățământul pedagogic în limba română va fi asigurat prin trei instituții:
    - Şcoala Normală cu opt clase – confesională (fosta Preparandie) (Edificiul Palatului Seminarial);
    - Şcoala Normală „Titu Maiorescu" de Băieți – de stat (Pavilioanele din Gai);
    - Şcoala Normală de educatoare – de stat (Localul Dragalina, nr. 5-7).

Câteva concluzii se impun:

- În decursul a 110 ani (1812-1922), instituția şi-a creat o personalitate referențială, astfel că a depăşit spațiul bănățean, din moment ce literatura din țările române manifestă un interes evident față de impactul pe care îl are asupra învățământului, prin promovarea valorilor naționale, religioase şi culturale;

---

trecut să fac ceea ce am făcut, sau în orice caz nu în măsura în care am făcut-o. De-ndată ce pleca „polițaiul", încheiam scurt lecția din domeniul pedagogiei şi le vorbeam elevilor despre marii domni români din trecut, despre luptele armatei române, le fortificam dorința în triumful apropiat al dreptății; stăruind în special asupra familiei regale române şi asupra cercetăşiei române. Expunerile le completam cu lecturi din „România Pitorească" şi „Din trecutul nostru" de Al Vlahuță, precum şi cu intuirea unor ilustrate ce le aveam de la cumnatul meu rănit la Turtucaia şi mort, în tifos exantematic, la Iaşi (1917)", afirmă Sabin Evuțian, profesor de pedagogie la Institutul Pedagogic din Arad, în manuscrisul ***Clipe trăite*** (1977).

- Dificultățile prin care a trecut, din pricina vitregiilor vremurilor, precum şi a invidiilor oamenilor au fost depăşite de presiunile pe care comunitatea românească ortodoxă le-au exercitat asupra instituției spre a-şi exercita menirea de centru cultural, patriotic, național şi teologic;
- În jurul Institutului preparandial, s-a creat o intelectualitate de elită, formată la Universități europene, care au implementat modelele culturale pedagogice ale acestora în mediul instituțional arădean; aceşti intelectuali s-au angajat în scrierea unor volume metodice, ştiințifice, dicționare, crestomații, manuale, texte literare; după modele europene, au organizat schimburi de experiență pedagogică, pentru asimilarea unor proceduri didactice, adoptarea unor regulamente; totodată au contribuit la înființarea unor instituții anexe, cum ar fi şcoli de aplicație, internate, ferme economice, loturi experimentale, cabinete ori laboratoare, biblioteci, societăți culturale, sisteme de relaționare instituționale etc.;
- Fiecare învățător/ absolvent a dus cu sine în şcoala lui naționalnică şi poporală o stare de spirit, animată de ideile specifice preparandiei, legate de credință, de națiune, de atitudine morală, de încredere în valorile intelectuale şi ale muncii;
- Valoarea procesului educativ a căpătat o altă dimensiune calitativă, iar creşterea numărului de absolvenți şi răspândirea acestora în cât mai multe localități sunt o dovadă de temeinicie în pregătirea învățătorilor, în identificarea virtuților metodice şi a înzestrărilor pe care aceştia le asimilau.

10. Momente (afective) din evoluția Preparandiei

În considerațiile ce urmează, voi avea referință informațiile neprețuitului volum al lui Teodor Botiş intitulat **Istoria Şcoalei Normale (Preparandiei) şi a Institutului Teologic Ortodox-Român din Arad**, elaborat în decurs de un deceniu şi aproape jumătate (1908-1922) şi tipărit la Editura Consistoriului din Arad în 1922. În elaborarea acestuia, autorii au valorificat documente de arhivă, după cum urmează: Arhiva Academiei Române (cercetată de Sever Secula), Arhiva oraşului şi județului Arad, Arhiva Consistoriului şi Arhiva Institutului Teologic (Teodor Botiş) şi Arhiva de Stat din Viena, Arhiva de Stat din Budapesta (Avram Sălean).

Solicitarea Consistoriului Arădean privind întocmirea monografiei Institutului pedagogic şi a Institutului teologic – prilejuită de aniversarea centenarului preparandial – este finalizată de Teodor Botiş, după ce preotul de Odvoş, Sever Secula, moare în 1912, iar Avram Sălean piere secerat, de trei gloanțe, pe frontul din Galiția (1914). Finalizarea i-a aparținut lui T. Botiş, care organizea-

ză conținutul volumului – criteriul istoric este aplicat pe domenii de funcționare a instituțiilor – după cum urmează:

1. Întemeierea
2. Organizarea şi viața internă
3. Învățământul
4. Disciplina
5. Tendințe de maghiarizare
6. Examenele
7. Anul şcolar. Vacanțe. Sărbători şcolare
8. Edificiul şcolar
9. Salariile
10. Intreținerea elevilor
11. Biblioteca
12. Fonduri şi fundațiuni
13. Corpul didactic
14. Elevii

În cele 742 pagini, cu material iconografic, autorul utilizează în mare parte documentele din arhive, iar prelucarea (şi interpretarea) acestora este realizată cu onestitate şi prețuire pentru cei care au întemeiat şi au contribuit la dezvoltarea celor două instituții românești, de cultură şi educație națională.

•

Rezoluția preaînaltă, din 28 febr. 1812, a Majestății Sale (Împăratul Francisc I – n.n.) dispune ca „*Şcolile preparandiale naționale la începutul lunii viitoare, noiembrie, după stil gr. în 15, iar după cel iulian în 3, aceeaşi lună, fără amânare să se deschidă*”[1]. Întemeierea Preparandiei din Arad este considerată „sărbătoarea învierii culturii naționale”[2], „izvor de tămăduire sufletească al neamului nostru”[3].

•

Inspectorul suprem al Şcolilor greco-neunite (şi consilier regesc) a fost Ştefan Uroş Nestorovici, cel care va purta de grijă pentru funcționarea instituțiilor şcolare în conformitate cu politica imperială în perioada 1810-1824; a fost urmat de Nicolae Temesvary, „conțopist”, apoi secretar la Consiliulul locotenent regesc ungar”[4] (1827-1841), precum şi de Eugen Gyurkovics, jurisconsult în cadrul Deputațiunii fondurilor şcolare (1841-1850), iar din 16 aug. 1850,

---

[1] *Rezoluția preaînaltă*, 28 febr. 1812, transmisă de Consiliul Loc. ung. Reg. (Buda, 20 oct. 1812), ord. 26854, cf. Traducerea românească în Teodor Botiş, *Istoria Şcolii Normale (Preparandiei) şi a Institutului Teologic Ortodox-Român din Arad*, Editura Consistoriului, Arad, 1922, pp. 19/20.
[2] Teodor Botiş, … , p. 20.
[3] *Ibidem*, p. 28.
[4] *Ibidem,* p. 50.

postul de inspector suprem şi director regesc al şcolilor preparandiale ilirice – valahice se desfiinţează[1].

•

Primul catihet al Preparandiei arădene, cum preabine se ştie, a fost preotul Dimitrie Ţichindeal, fiind cel care „tâlcuia" (preda preparanzilor) Evangheliile. Şi-a început activitatea de catihet în 15 nov. 1812 şi şi-a încheiat-o în 8 nov. 1815, când a fost numit – prin inamovarea lui Ţichindeal încă din 10 mai 1814, Grigorie Lucacici, vicar la Füzes din dieceza Vârşeţului. Acesta va preda disciplinele teologice până la 80 de ani (1846), când se pensionează. În 14 dec, 1846, corpul profesoral propune pe Vincenţiu Babeş, absolvent de teologie şi ştiinţe juridice, să fie catihet, dar soluţionarea se amână şi din pricina tulburărilor revoluţionare paşoptiste. Abia în 27 oct. 1850, catedra de catihet va fi atribuită lui Ioan Russu, parohul din Semlac. Acesta rămâne la Preparandie în calitate de catihet, până în 1 oct. 1881, când se pensionează. Deja din anul şcolar 1876-1877, Preparandia şi Şcoala Clericală se unesc în Institutul „Pedagogico-teologic", iar disciplinele teologice se diversifică, putând vorbi de „director ecumemic".

•

Primul senior al Preparandiei arădene a fost – precum se ştie – Dimitrie Ţichindeal. Regula era ca cel mai vârstnic dintre profesori în cadrul Conferinţei profesionale să fie „senior", iar cel mai tânăr dintre profesori să „poarte protocolul şi corespondenţa „consensului"[2]. Ordinea semnăturilor în ***Protocollum Actorum Consessualium*** era bine reglementată, începând cu seniorul şi încheind cu cel mai tânăr dintre profesori.

Senioratul lui Ţichindeal a ţinut până în 30 mai 1814, când este destituit, iar în locul său fiind numit Ioan Mihuţ „bărbat chibzuit şi profesor harnic"[3]. După promovarea acestuia ca director şcolar al Districtului Caransebeş, atribuţiile de senior vor fi îndeplinite de Constantin Diaconovici Loga, de la începutul anului şcolar 1816-1817 până în anul şcolar viitor, când, constantându-se dezordine în protocoalele consesuale, este destituit şi înlocuit cu Dimitrie Constantini. Acesta se ocupă de problemele curente ale învăţământului în Preparandie până în 28 iunie 1842, când, fiind copleşit deopotrivă de funcţia de director regional, renunţă. Prin concurs, în 15 nov. 1842, este numit ***director local*** (nouă denumire a funcţiei de „senior") Constantin Ioanoviciu până în 20 aprilie 1850. După evenimentele paşoptiste, schimbarea jurisdicţiei Preparandiei duce la „pierderea" funcţiei de senior, iar treburile şcolare vor fi gestionate de ***directorul şcolar***.

---

[1] *Ididem*, p. 69.
[2] *Ibidem*, p. 33.
[3] *Ibidem*, p. 39.

De acum, până la introducerea „***Organizării treburilor de învățătură în Țara Ungurească a Coroanei Hereditară***”[1], „preparandia noastră e şcoala nimănui, un măr de ceartă între Dimitrie Constantini, care ca „inspector provizor al şcolilor reunite din districtul Orăzii” pretindea „*ocârmuire asupra institutului*” în corpul profesoral, respectiv directorul local, Constantin Ioanovici”[2]. Acesta renunță, în 20 apr. 1850, promovat fiind ca inspector şcolar al districtului Timişoara, şi predă „oficiul profesorului mai bătrân, Alexandru Gavra”. În 7 ian. 1853, director local devine avocatul Ioan Popoviciu, care se ocupă de problemele şcolii până în 10 oct. 1864, când este „răpit de o moarte grabnică”. Autorităţile eparhiale numesc în funcţia de director al Consensului literar al Institutului pe Alexandru Gavra, care rămâne în funcţie până în 18 sept. 1876, când cele două institute româneşti (pedagogic şi teologic) se contopesc, sub conducerea catihetului Ioan Russu. Până în 1918, funcţia de catihet, pentru elevii pedagogişti îşi pierde din interes.

•

În ceea ce priveşte ***cadrele didactice***, Preparandia şi-a început activitatea cu un catihet şi cei trei profesori (Ţichindeal, Loga, Mihuţ şi Iorgovici), ca, în continuare, numărul acestora să rămână aproximativ constant. Curând, celor „*patru puteri didactice*” li se alătură, prof. Ioan Fritz care 16 ani a predat, fără remunerație, limba germană şi limba maghiară. Au fost momente în care programul şcolar a fost gestionat de trei profesori (1830, 1849), de un profesor (Al. Gavra, 1845) ori prin angajarea voluntară a elevilor mai mari pentru anumite discipline.

•

În ceea ce priveşte ***durata studiilor***, de la început, adică 15 nov. 1812, acestea se întindeau pe o perioadă compactă de 15 luni (”*curriculum quindecim mensium*”), iar din 1814 până în anul 1876, durata procesului de învățământ se menține la doi ani, când studiul preparandial se ridică la trei ani. Începând cu anul 1894, cursurile se prelungesc la 4 ani, cf. legislației statului.

•

Un moment de stimulare a calității organizatorice din activitatea Preparandiei, a avut loc în 26 iulie 1828. În urma unor „presiuni” de desființare a institutelor preparandiale (din Arad şi Zambor), baronul Andrei Forray vizitează Preparandia din Arad, fiind întâmpinat de „un memorandum” al corpului profesoral, conceput în trei părți: istoricul şi organizarea institutului (1), apărarea la acuzele „intenționale ale duşmanilor acestor şcoli” (2) şi propuneri pentru îmbunătățirea activității preparandiale (3). Dintre cele 20 de propuneri menționate în memoriu, ne-au reținut atenția următoarele:

---

[1] *Ibidem*, pp. 68-69.
[2] *Ibicem*, p. 69.

• cadrele didactice să fie denumite „profesori”, nu „docenți”;
• Preparandia să dispună de sigiliu propriu;
• anularea rezoluției conform căreia absolvenții de teologie să desfăşoare activitate învățătorească;
• prelungirea duratei de şcolarizare la 3 ani;
• institutul să devină „Colegiu românesc”;
• ridicarea unui internat pentru elevi, care să beneficieze de burse;
• introducerea literelor latine în şcolile româneşti;
• înființarea unei tipografii a institutului, pentru tipărirea cărților;
• inspectorul suprem al şcolile naționale greco-neunite să fie mirean şi român de naştere[1].

•

Un alt moment de cumpănă asupra funcționării Preparandiei a fost determinat de efectul evenimentelor ***revoluționare paşoptiste***. După „pacificarea țării”, se adoptă un nou regulament pentru funcționarea instituțiilor de învățământ. Preparandia ajunge în organizarea Deputației Fondurilor Şcolilor Naționale Greco-Neunite, adică sub jurisdicția districtului de la Oradea, condusă de inspectorul Dimitrie Ionescu, fost profesor preparandial.

În toată această perioadă, până în 1869, se păstrează caracterul său de şcoală românească”[2]. În 17 sept. 1869, Preparandia este vizitată de ministrul cultelor, baronul Iosif Eötvös, fiind întâmpinat de catehetul Ioan Russu, în „zidurile lui clătinate de sărăcie şi greutatea vremurilor” (e vorba de clădirea Rekkoph). Constatând starea dificilă în care se desfăşoară învățăturile elevilor preparanzi „în două săli de clasă, fără internat” şi fără stipendii, ministrul propune ca „*Biserica Ortodoxă Română de Ungaria şi Transilvania să fie înzestrată cu drepturile ei naturale*”[3], inclusiv independența în afacerile şcolare. Astfel „*îşi schimbă şi Preparandia caracterul său de institut regesc şi ca institut pedagogic greco-ortodox român intră în cadrele constituției bisericeşti şi sub jurisdicțiunea Consistoriului eparhial din Arad*”[4].

•

Derivat din această hotărâre şi corelat cu Regulamentul pentru organizarea învățământului din Mitropolia Ortodoxă Română din Ungaria şi Transilvania, paragrafele 50 – 65 se referă la organizarea Preparandiilor. Astfel:

• ”*fiecare eparhie va înființa un institut pedagogic;*
• *fiecare institut pedagogic va avea o şcoală de aplicație;*
• *fiecare institut va dispune de grădină în suprafață de minim două iugăre;*

---

[1] *Ibidem,* p. 56.
[2] *Ibidem*, p. 75.
[3] *Ibidem*, p. 77.
[4] *Ibidem*, p. 77 (cf. Act. Prep. Nr. 108/1869 şi nr. 133-135 ex. 1869).

• *fiecare institut va avea o bibliotecă cu volume corespunzătoare;*

• *conducerea institutului va fi asigurată de un profesor diriginte;*

• *în institut, se primesc elevi cu constituție fizică sănătoasă şi numai după împlinirea vârstei de 15 ani;*

• *cursurile pedagogic – preparandiale durează 3 ani;*

• *planul de învățământ va cuprinde discipline pedagogice, teologice, de cultură generală, de aptitudini fizice, artistice şi practice;*

• *manualele utilizate în Preparandii sunt aprobate de autoritățile bisericeşti;*

• *dreptul de profesare ca învățător este precedat de un examen riguros*"[1].

•

Un alt moment important până la primul centenar a fost unirea celor două institute – pedagogic şi clerical – în 1876 – sub denumirea de Institutul pedagogic – teologic din Arad. Împreună, au beneficiat de autoritate, rigoare, încadrare corespunzătoare, dar mai ales de o locație confortabilă.

•

Disciplinele pedagogice (Pedagogia şi Metodica) au fost predate de următorii profesori:

- Ioan Mihuț (1812-1816);
- Grigore Lucacici (1916-1817);
- Iosif Iorgovici (1817-1818);
- C. Diaconovici Loga (1818-1821);
- Alex. Gavra (1821-1876);
- Lazăr Petrovici (1878-1881);
- Petru Pipoş (18811-1909);
- Avram Sădean (1909-1914);
- Sabin Evuțian (1915-1920);
- Teodor Mariş etc.

Dintre aceştia, remarcabil a fost Petru Pipoş, autorul unor volume originale de ***Pedagogie, Metodică, Didactică şi Istoria Pedagogiei, Psihologie şi Logică***, care, tipărite, au fost utilizate în toate Preparandiile româneşti ale vremii. El avea o concepție integrată asupra disciplinelor pedagogice şi a ştiințelor educației generale.

•

O chestiune disputată şi controversată se referă la locațiile unde s-au desfăşurat cursurile preparandiale, dar mai ales clădirea de înaugurare a acestora. Spune Teodor Botiş: „*Noua Şcoală se inaugură şi adăposti interimal în casa numită „Rehkoph" (Capul căprioarei), situată la colțul nord – estic al străzii*

[1] *Ibidem*, pp. 80-81.

„Căprioarei" („Öy-utca", mai apoi „Csernovics Peter") azi strada „Alexandru Gavra" din suburbiului sârbesc („Racváros") al oraşului Arad"[1]. Conferinţa profesorală (1812) informează că „localul nu este deloc potrivit pentru şcoală"[2], dar Sava Arsici, proprietarul casei, promite zidirea unui nou local şcolar şi locuinţă pentru profesori. În anul următor (nov. 1813), seria a doua nu are sală de clasă şi începe cursurile în şcoala sârbească din curtea Bisericii tököliane, dar după o lună se mută într-o odaie îngustă şi întunecoasă dintr-un local mai îndepărtat, menţionează acelaşi Teodor Botiş.

În ciuda unor condiţii insalubre, abia în 1 nov. 1817, Sava Arsici, directorul local, închiriază – până în oct. 1824 – un local în strada „domnească", azi „Eminescu". Văduva Arsici (Eustachia), poetă şi femeie cultivată dăruieşte Preparandiei „*o altă casă a sa* (în locul Rehkoph-ului)", edificată în anul 1817 şi situată peste drum de la cea dintâi, în strada Cărpioarei, nr. 121. Atenţie: „*Noul edificiu şcolar avea două camere către stradă, una mai mare, alta mai mică şi o bucătărie ... în odaia a 3-a, din curte – era sala de învăţământ pentru cursul I, în a 4-a, pentru cursul al II-lea". Aceste două odăi erau despărţite printr-o bucătărie ..., în camera a 5-a din partea sudică a curţii se afla arhiva şi biblioteca institutului, ... în odaia a 6-a, mai mică, locuia „curatorul" institutului*"[3]. Prin urmare, edificiul era alcătuit din trei construcţii: cea dinspre stradă era închiriată (pentru banii necesari funcţionării şcolii); două odăi şi o bucătărie se aflau într-o construcţie în curte pentru învăţământ; iar o altă construcţie cu două odăi era destinată administraţiei. Teodor Botiş prezintă fotografia „Casei fundaţionale" din strada Căprioarei (p. 314), care seamănă cu o clădire de pe actuala stradă a Preparandiei, dar care nu este cea renovată recent pentru un muzeu preparandial.

Din pricina unor nemulţumiri legate de „periferia periculoasă pentru educaţia şi moralitatea elevilor preparanzi", consesorul profesoral solicită mutarea Preparandiei într-o locaţie acceptabilă. În 1926, Casa fundaţională este închiriată în întregime, iar Prepandia „se mută în strada „domnească" (azi Eminescu), în partea nemţească a oraşului, într-o casă cu trei camere[4]. Rămâne aici până în vara lui 1830, când şcoala este nevoită să revină „în cuibul din strada Căprioarei". Nereuşind să vândă localul şi nici să adune suficienţi bani pentru edificarea unui nou local preparandial, cursurile se vor desfăşura în asemenea condiţii până la înălţarea construcţiei din dreapta noii Catedrale româneşti (în 1876) şi apoi a Palatului seminarial în anul 1885. Condiţiile pentru activitatea şcolară a Institutului Pedagogic-Teologic în noul local au fost dintre cele mai onorabile. În acest local,

---

[1] *Ibidem*, p. 309.
[2] *Ibidem,* p. 309.
[3] *Ibidem*, p. 313.
[4] *Ibidem*, p. 315.

după 1928, va rămâne Institutul teologic, iar Preparandia se va muta în edificiul în care funcționează și în prezent, pe strada Dragalina, nr. 5-7.

•

Referitor la Biblioteca Preparandiei, aceasta s-a înființat deodată cu instituția, iar primul custode a fost chiar catihetul Dimitrie Țichindeal. Fondul de carte și publicații se constituie progresiv din donații private. Abia în 1878, biblioteca Institutului Pedagogic – Teologic va primi cărți din biblioteci personale, constituindu-se în fonduri documentare: Fondul Andrei Papp (arhimandrit și vicar episcopal), Fondul Alexandru Gavra (1884), Fondul dr. Valentin Thalhoffer (1892), Fondul Iosif Gheorghian (1901), Fondul Iosif Goldiş (1902). Vremurile și lipsa de grijă față de cărți în perioadele tulburi ori în strămutările determinate de revolte, revoluții ori războaie au făcut ca documentele de arhivă și cărțile din bibliotecă să se deterioreze și să se piardă.

•

Au fost ***sacrificii*** pe care profesorii preparandiali le-a suportat, în fel și chip, de la salarizarea precară ("*lefile cele mârşave ale profesorilor*"), condiții de viață și dificultăți profesionale, până la povara unei activități didactice prea încărcate ori a instabilității politice. În aceeași măsură, viața profesorilor era dificilă din pricina presiunilor naționale, sociale, politice și culturale.

Țichindeal piere de tânăr într-un spital de caritate din Timişoara (1818). Iorgovici se îmbolnăveşte de nervi și pieri cu repeziciune (1820), Ioan Popovici – director preparandial – e „răpit de o moarte grabnică" (1864), prof. dr. Lazăr Petrovici, o speranță îndreptățită pentru excepționala sa pregătire pedagogică, muri rapid și imprevizibil de pneumonie (1881), Teodor Ceontea e lovit de „boală de nervi" și muri în puterea vârstei (1906), după ce în 1904, pieri (boală de piept) în plină activitate sârguincioasă, profesorul de limbă și literatură română, dr. Ioan Petran. Dr. Avram Sădean, un veritabil intelectual și aspirant la o carieră strălucită, este secerat de 3 gloanțe pe frontul din Galiția (194), urmând alte jertfe până la Nicolae Roşuț (1983).

•

Primul anuar al Preparandiei este tipărit în 1829 cu titlul latinesc, ***Alma Iuentus Praeparatorii ad magistri Scholorum G.n.n.R. Munus R. Collegi Nationis Valachicae Veteris Aradiensis, secundum progressus în studiis ac moribus altero semestri factos, ut meruit în classes digesta***. *Mense septembris, anno 1829, Aradini*. A apărut prin grija consesului profesoral, condus atunci de seniorul Dimitrie Constantini și alcătuit din Contantin Diaconovici-Loga, Alexandru Gavra și Ioan Fritz, plus catihetul Grigore Lucacici. Nu există informații despre alte anuare, decât că se reia elaborarea (și tipărirea) acestora începând cu 26 martie 1907 (prin grija directorului Institutului Pedagogico – Teologic, dr. Roman Ciorogariu). Seria nouă va fi reluată în 1969, sub denumirea de Anuarul Liceului Pedagogic din Arad, coordonat de prof. dr. Vasile Popeangă.

•

Periodic, elevii erau supuşi unor ***examene*** la fiecare disciplină didactică (”*examene lunare*” din 1813 până în 1845), *examene trimestriale* (”trimenstrale”), care erau publice şi care genera clasificarea elevilor, precum şi *examene semestriale*, de la jumătatea şi sfârşitul anului şcolar. La *examenele finale*, participau autorităţile de stat şi cele bisericeşti. În urma evaluărilor, se realizează clasificările, pe baza cărora se încadrează absolvenţii pe posturile de învăţători. Calificativele pentru ierarhizarea elevilor erau: eminent, clasa I, secunda, terţia. În cadrul calificărilor se menţiona, ordinea elevilor (ex.: eminent 1, eminent 2, eminent 3 etc.). După anul 1845, se trece şi la *examinarea scrisă*, spre a evita unele „nedreptăţi ale profesorilor”. Certificatul de absolvire se numea „***testimoniu preparandial***”, fiind eliberat numai celor care dispuneau de examene promovate cu calificativul „eminent”.

După 1855, calificativele în aprecierea elevilor sunt *lăudabil, bun, ajuns* şi *nudeajuns*, iar „testimoniul” înregistra observaţii de clasificare (ex.: „poate aplica la oraş” sau „poate funcţiona ca subînvăţător”). După anul 1868, se eliberează absolvenţilor „diploma de învăţător”, doar după un an de practică de la absolvire. Se utilizează calificativele *distins, bun, suficient, neîndestulător*, precum şi menţiunea privind tipul de şcoli pentru care posesorul este pregătit (şcoală capitală, poporală, şcoală de sat de frunte, mijlociu ori mic).

În fine, începând cu anul şcolar 1894-1895, când se trece la studiul de 4 ani, ***examenul de calificare*** se desfăşoară prin *probe scrise* (limba română, limba maghiară şi pedagogie), *probe orale* (religie, pedagogie, limba română, limba maghiară, istoria, geografia şi Constituţia Ungariei) şi *probe practice* (lecţie model în limba română şi lecţie model în limba maghiară).

După anul 1919, se adoptă şi în Preparandii, sistemul de evaluare existent în România.

•

Am punctat câteva momente care au lăsat o impresie ştiinţifică şi aplicativă asupra mea prin lectura şi relectura volumului semnat de Teodor Botiş, model de tratat monografic pentru o instituţie de învăţământ. Deşi aveam atribuţii didactice de altă natură şi îmi lipsea temeinic o cultură istorică şi o metodologie specifică, am topit energie şi pasiune pentru a relata cât mai obiectiv evoluţia Şcolii Preparandiale din Arad. M-am simţit excelent să reperez modalitatea prin care Liceul Pedagogic din Arad şi-a construit o cultură organizaţională, adică o personalitate puternică şi referenţială între instituţiile similare din ţară. Am identificat destine, evenimente, reflexe sociale, politice, culturale şi educaţionale, „am trăit” drame şi fericiri, precum şi regrete că multe au fost date uitării şi mărturisirile de arhivă nu mai au posibilitatea de a le recupera.

VREMURI NOI.

AL DOILEA CENTENAR

CAPITOLUL al III-lea

FLACĂRA TICHINDELIANĂ, O STARE DE SPIRIT

Din 1918, Şcoala Preparandială îşi desfăşoară activitatea în mediul românesc, având de acum şansa asumării unei alte misiuni educaţionale şi pedagogice. Lupta cu autorităţile statale şi clericale străine de limba românească, de spiritul naţional şi de credinţa ortodoxă a dus la izbândă. De acum aveau să înceapă alte dificultăţi, legate de unificarea învăţământului românesc, de armonizarea legislativă, de lipsa cadrelor didactice pentru atâtea şcoli româneşti înfiinţate, de potenţarea efectelor politice asupra funcţionării normale a instituţiei. Vom anticipa spunând că, în continuare, viaţa şcolii nu a fost scutită de dificultăţi şi nici de conflicte; în ciuda acestora, cronica atât de generoasă a Preparandiei arădene s-a constituit ca suport didactic şi autoritate intelectuală, model de sacrificiu şi exemplu de conduite profesionale. Alte vremuri nu înseamnă schimbarea stării de spirit. Tradiţia motivează instituţia şi personalul didactic la păstrarea unei autorităţi calitative, pe plan didactic, cultural, educaţional şi ştiinţific. Calitatea învăţământului primar şi preşcolar depinde în mare măsură de calitatea procesului de formare a învăţătorilor şi educatoarelor în Şcoala Pedagogică. Viitorii învăţători aveau de păstrat şi augmentat o tradiţie valorică. Întâietatea şcolii preparandiale în formarea învăţătorilor în limba română a devenit o referinţă istorică pentru spaţiu educaţional şi cultural integral al României. Aradul, prin Preparandie, devine un reper esenţial pentru istoria învăţământului românesc. Şcoala Pedagogică avea misiunea de a păstra cu onoare moştenirea lui Ţichindeal, a lui Gavra, a lui Pipoş.

1. Moştenirea lui Ţichindeal

Pe monumentul lui Dimitrie Ţichindeal, seniorul prim al Preparandiei din Arad, din Becicherecu Mic – localitatea sa natală -, se află scris următoarele: „*Steie acest monument strajă neclintită a sufletului şi graiului românesc la graniţele aci nedesăvârşite încă ale Ţării Româneşti. Stâlp de foc pe care să se reaprindă vecinic* ***flacăra ţichindeliană*** *(s.n.) tuturor generaţiilor ce ar lâncezi, ar şovăi, s-ar clătina în urmărirea gândului final...*”[1]. Pentru cei ce-au ridicat în

[1] Pe acelaşi monument, se află înscrise alte câteva propoziţii, ale căror înţeles îmi scapă, dar istoricii le pot da de căpătâi: „*Steie acest monument strajă neclintită a sufletului şi graiului românesc la graniţele aici nedesăvărşite încă ale Ţării Româneşti, stâlp de foc de pe care să se reaprindă vecinic flacăra ţichindeliană tuturor generaţiilor ce ar lâncezi, ar şovăi, s-ar clătina*

centrul localității acest monument (1932), în lipsa identificării locului înmormântării preotului Țichindeal, flacăra țichindeliană însemna renașterea spiritului național, independența religioasă și năzuința de a reface granițele „imutabile și eterne" ale Daciei traiane. Pentru noi, ***flacăra țichindeliană*** reprezintă continuarea stării de spirit pe care a inițiat-o Țichindeal și generația sa de profesori, unii cu o activitate profesională de martiri. ***Flacăra țichindeliană*** înseamnă redimensionarea ecoului iluminismului românesc, așa cum s-a afirmat el în epocă. Școala ardeleană, sub dimensiunea sa ortodoxă (Dimitrie Țichindeal, Moise Nicoară, C. Diaconovici-Loga) și cea greco-catolică (S. Vulcan, Samuil Micu, Petru Maior, Gh. Șincai, Ion Budai-Deleanu) constituie prima formă de manifestare culturală și intelectuală – sistematică – fiind direct corelată cu „Supplex Libellus Valachorum Transilvaniae". Luminarea unui popor în vederea devenirii sale ca națiune începe cu școlile, iar Preparandia arădeană diriguiește calitatea activității în învățământul românesc din ținuturile arădene, timișorene, torontaliene, bihorene și nu numai. ***Flacăra țichindeliană*** reprezintă spiritul pedagogic, cultural, ortodox, național, care se infuzează în societatea civilă pentru conotarea identității și autorității românești într-o dimensiune permanentă și stimulativă.

Iată sunt 200 de ani de la înființarea „institutului pedagoghicesc sau preparandial" din Arad. Din 1812 până în prezent, spiritul lui Tichindeal a vegheat devenirea instituției cu toate ecourile și efectele faptelor sale în școlile din partea de vest a țării.

Fiecare învățător a dus cu sine „flacără țichindeliană", construind, în școala sa și în sufletul copiilor săi, câte o mică „preparandie".

Toate la un loc – în timp și în spațiu – alcătuiesc altarul flăcării țichindeliene. Cei care au trecut prin Preparandie s-au contaminat de generozitatea unei existențe instituționale, întreținută de profesorii acesteia, cum ar fi Al. Gavra, Diaconovici-Loga, Athanasie Șandor, Gh. Ciuhandu, Terențiu Olariu, Caius Lepa, Ioan Petranu, Petru Pipoș, Ștefan Ciuceanu, precum și Vasile Popeangă, Eduard Găvănescu, Ioan Aron, Ion Ivașcu, Petru Buzgău, Melente Nica, Nicolae Roșuț, Gheorghe Crep, Constantin Mnerie, Alexandra Bora, Dumitru Mărcuț ș.a.

Fac un gest de stimulare a interesului pentru instituția pedagogică arădeană, amintind că istoria ei bicentenară este cuprinsă și esențializată în două

în urmărirea gândului final, ce ar uita nedreptatea din 1919 pe frații ce au schimbat o robie cu alta, pe cei din Timoc, pe cei din Bitolia, ce ar uita că granițele gliei strămoșești nu sunt la Jimbolia, ci acolo unde spală Dunărea și Tisa, unde le-a trasat nu fără profund rost, imutabile și eterne, divul Traian latinității".

excepționale monografii semnate de dr. Teodor Botiş şi Vasile Popeangă (şi colaboratorii), iar frânturi din evoluția instituției şi faptele distincte ale personalităților în numeroase studii şi articole.

Istoria Şcoalei Normale (Preparandiei) şi a Institutului teologic ortodox – român din Arad, alcătuită de dr. Teodor Botiş şi publicată în 1922, în aproape 750 de pagini, oferă o imagine amplă asupra evoluției celor două instituții de învățământ. Volumul cuprinde istoria Şcolii Normale (pp. 9- 503) şi a Institutului Teologic (pp. 503 – 728), fiind conceput pe următoarele probleme: întemeierea, organizarea şi viața internă, învățământul, disciplinele, examenele, edificiul şcolar, biblioteca, fonduri şi fiindațiuni, corpul didactic şi elevii (respectiv clerici). După cum mărturiseşte, în *Prefață*, dr. Teodor Botiş, directorul instituției, scrierea **istoriei** are şi ea o istorie, în sensul că **Sever Secula** (paroh de Odvoş) a cercetat biblioteca Academiei Române şi Arhiva institutului (nefinalizând informațiile din cauza morții – 1911), că dr. **Avram Sădean** a cercetat Arhivele de stat din Viena şi Budapesta (dar va muri, ca erou, în războiul 1914), că dr. T. Botiş „a scrutat" Arhivele oraşului şi județului, ale Consistoriului arădean şi Institutului Pedagogic. În final, autorul, sprijinit de părintele protoiereu, dr. Gheorghe Ciuhandu, de doi foşti elevi (Emilian Căpitan şi Bujor Poliş), va finaliza, în 23 aprilie 1922, volumul, închinând „*acest op memoriei vrednicilor mei înaintaşi, dascăli smeriți ai acestei şcoli de Dumnezeu binecuvântate*".

Folosind o amplă bibliografie, valorificând documentele primare, manuscrise, reviste, fotografii ş.a., autorul relizează o excepțională monografie, integrând cele două instituții în societatea civilă, culturală şi politică a vremii şi stabilind contribuția lor la animarea învățământului vestic al țării în limba română. Este un volum fundamental despre ceea ce a reprezentat acest nucleu românesc şi pedagogic pentru individualizarea intelectuală, pentru biruința spiritului național, didactic şi clerical.

Pe lângă evidențierea faptelor importante din evoluția, pe atunci, centenară a Preparandiei, autorul redactează 50 de fişe bibliografice pentru corpul profesoral al Şcolii Normale (Vicențiu Babeş, Teodor Ceontea, Constantin Diaconovici – Loga, Sabin Evuțian, Alexandru Gavra, Trifon Lugojan, Traian Mager, Teodor Mariş, Ioan Petranu, Petru Pipoş, Avram Sădean, Athanasie Şandor, Dimitrie Țichindeal, Ioan Vidu, Gheorghe Vuia ş.a.), precum şi alte 39 de minimonografii ale profesorilor teologi (Teodor Botiş, Romul Ciorogariu, Gheorghe Ciuhandu, Iosif Goldiş, Constantin Gurban, Vasile Mangra, Iosif Olariu, Patrichie Popescu, Miron Românul, Iustin Suciu ş.a.). În volum, apar numele tuturor absolvenților din 1814 (primii preparandişti) până în 1922 (3 684 de nume, iar pentru teologie, absolvenți din perioada 1824 (primii clerici) până în anul 1922 (în total 2112 absolvenți). În fine, volumul cuprinde un indice de materii şi indice de nume, precum şi material iconografic (portrete şi edi-

ficii, inclusiv presupusa clădire, unde ar fi început cursurile preparandiale, în 16 octombrie 1812).

În anul 1964, profesorii Vasile Popeangă (pe atunci tânăr director al Liceului pedagogic), Eduard Găvănescu (o personalitate istorică de talie națională, fost director al aceluiaşi liceu) şi profesorul Victor Târcovnicu (pedagog, eminent istoric al învățământului zonal şi național), personalități puternice şi cu o apreciabilă activitate ştiințifică, tipăresc monografia liceului, sub titlul „Preparandia din Arad" (Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti). Conceput în cinci capitole, în cele peste 200 pagini, autorii prezintă activitatea instituției, valorificând documente din arhivă şi textele apărute până atunci în tipografii sau presă. Prelucrarea datelor este realizată într-o perspectivă nouă, mai largă, națională. Instituția este integrată în contextul învățământului românesc şi în mişcarea de idei şi concepții pedagogice ale timpului. Autorii insistă deopotrivă asupra legăturilor cu şcolile din ținut şi cu organizațiile culturale din țară. În continuare, Preparandia din Arad este prezentată apoi în perioada „dintre cele două războaie mondiale" şi „în anii puterii populare" (70 de pagini)[1], punând accentul pe formule organizatorice, pe practica pedagogică, pe activitățile educative şi alte domenii instituționale.

Volumele pomenite (**Istoria...** şi **Preparandia**), la care se adaugă *Anuarele instituției* (primul în 1829), considerațiile lui Iosif Vulcan despre Dimitrie Țichindeal (*Discursul academic*, 1893), ale lui V. Vintilescu, Traian Topliceanu ori Radu Flora, ale Corneliei Bodea în monografia sa despre Moise Nicoară (1943), ale lui Anton Ilica, ale lui Doru Bogdan şi Liviu Mărghitan, studiile mai vechi şi mai recente ale unor cercetători (relevate în lista bibliografică) oferă o imagine contextuală şi cât mai reală despre locul şi importanța Preparandiei în învățământul românesc, precum şi în cultura românească din această parte a țării. Prin dimensiunea activității sale, cu ecouri importante de natură culturală, națională, didactică, ortodoxă şi socială, Preparandia a polarizat interesul comunității româneşti şi ortodoxe spre a fi un centru de răspândire a ideilor iluministe, alcătuind ***latura ortodoxă***, dacă putem spune aşa, ***a spiritului național reprezentat de Corifeii Şcolii Ardelene***. Pe lângă îndeplinirea, ca instituție didactică, unei misiuni educaționale, Preparandia a focalizat ideile pedagogice ale timpului, construind o stare culturală, națională, ortodoxă şi de model instituțional.

•

[1] În volumul său ultim, intitulat *Studii despre Preparandia din Arad* (2011), Vasile Popeangă îşi analizează lucrarea cu spirit critic, regretând concesiile politice pe care le-a făcut, opiniile care ar trebui reevaluate dintr-o nouă perspectivă. Şi aici, omul de ştiință şi istoricul V. Popeangă dă dovadă de demnitate, de prețuirea adevărului, „corectând" ceea ce i s-a părut că merită o altă înfățişare ideatică. Vremea de atunci i-a impus omului concesii pentru supraviețuire intelectuală.

Iată de ce ne încumetăm a reconstitui evoluția şcolii, de la Institutul pedagoghicesc şi preparandial spre actualul Liceu Pedagogic „Dimitrie Țichindeal" din Arad. Voi evidenția elementele care i-au asigurat o bună organizare şi funcționare, precum şi piedicile care i-au îngreunat existența. Am valorificat documente din Arhiva instituției, registrele cu procesele verbale ale Comitetelor Şcolare şi Conferințelor Profesorale, registrele de inspecții ale organelor de control, registrele de evidență a documentelor intrate şi ieşite[1]. Din păcate, lipsesc din arhivă o parte din documentele primare, analitice, cum ar fi dări de seamă, informări, corespondență, dosare de personal, planuri de activitate, autobiografii, referate şi multe altele. Totodată, ne lipseşte chiar şi relația privind soarta acestor documente de arhivă, strămutate în timpul războiului (1944-1945), când edificiul şcolar a fost transformat în spital militar. De mare folos însă ne-au fost Anuarele instituției, editate cu intermitențe din 1829 până în 1978, prin grija directorilor.

Intenția noastră este de a schița formele de evoluție, dimensiunea organizatorică a instituției, locul ei în comunitatea arădeană şi a învățământului național, rolul profesorilor în stimularea unei ambianțe didactice şi intelectuale. Entuziasmul nostru poate fi păgubitor din punctul de vedere al cercetătorului meticulos, exact şi temeinic; el rezidă din subiectivitatea opțiunii ca fost elev şi profesor al Şcolii Pedagogice, zăbovind într-o istorie vie, cu nostalgia plăcută a scurgerii timpului peste atâtea fapte şi cu atâtea personalități dragi. Profesorilor, colegilor şi elevilor mei le-am acordat un semn de prețuire şi profund respect, pentru că într-o existență de 200 de ani ne înşiruim şi noi în această atmosferă afectivă inconfundabilă. Şi mai credem că n-am făcut destul din ceea ce puteam face pentru a susține prestigiul instituției la tensiunea de intelectualitate pe care o binemerită.

2. Epoca românească modernă a instituției

Toamna anului 1918. Mă opintesc într-un fragment din ***Istoria...*** lui Teodor Botiş: „*comisarii de la preparandiile noastre fură revocați. Cel de la institutul nostru ne părăsi pe neaşteptate. Nu-şi luă rămas bun, nici nu se mai arătă în public*"[2] (era vorba de cenzorul statului maghiar pentru activitatea şcolară din instituțiile universitare şi academiile pedagogico-teologice). Profesorii Preparandiei participă la decizia publică a românilor de la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918, cu acelaşi entuziasm care caracterizează starea generală a românilor transilvăneni. Tânărul Lucian Blaga, în ***Hronicul şi cântecul vârstelor*** (1965) îşi aminteşte atmosfera şi entuziamul

[1] Arhiva Liceului Pedagogic „Dimitrie Țichindeal" din Arad (ALPDTA).
[2] T. Botis, Op. cit., p. 267.

românesc de atunci: „*Pentru marea, istorica adunare națională de la Alba-Iulia unde s-a hotărât alipirea Transilvaniei la patria-mumă n-a fost nevoie de o deosebită pregătire a opiniei publice. Pregătirea se făcuse vreme de sute de ani. În dimineața zilei de 1 decembrie, ca la un semnal, lumea românească a purces spre Alba-Iulia (spre Bălgrad), cum îi spuneam noi, cu vechiul nume, pe jos şi cu căruțele. Am renunțat la călătoria cu trenul, căci până la Alba-Iulia nu erau decît 16 km. Era o dimineață rece de iarnă. Respirația se întrupa în invizibile cristale. Pe o parte a şoselei se duceau spre Alba-Iulia, scîrțîind prin făgaşele zăpezii, căruțele româneşti, buchete de chiote şi bucurie, alcătuind un singur şir, iar pe cealaltă parte se retrăgea în aceeaşi direcție, armata germană, ce venea din România, tun după tun, ca nişte pumni strânşi ai tăcerii. Soldații germani, fumegând liniştiți din pipe, se uitau mirați după căruțele noastre mai grăbite*.” Arădenii, asemeni tuturor transilvănenilor, erau animați, în diferite feluri, de cântecul sintetizator în versuri al restabilirii legăturilor şi unității naționale:

Treceți, batalioane române, Carpații
La arme cu frunze şi flori
V-aşteaptă izbânda, v-aşteaptă şi frații
Cu inima la trecători

Ardealul, Ardealul, Ardealul ne cheamă
Nădejdea e numai la noi
Sărută-ți, copile, părinții şi frații
Şi-apoi să mergem la război

’Nainte, ’nainte spre marea Unire
Hotarul nedrept să-l zdrobim
Să trecem Carpații, ne trebuie Ardealul
De-o fi să ne-ngropăm de vii...

La Adunarea Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, corpul profesoral delegă oficial pe profesorul SABIN EVUȚIAN, iar dr. TEODOR BOTIŞ va reprezenta Episcopia Ortodoxă a Aradului şi revista „***Biserica şi şcoala***”. Învățătorul IOSIF MOLDOVAN, director al Şcolii de aplicație, va reprezenta *Asociația învățătorilor români din părțile arădene*.

•

TEODOR BOTIŞ, profesor şi director al Institutului pedagogico-teologic din Arad s-a născut în data de 17 noiembrie 1873 în Valea Neagră (Bihor) şi a fost înmormântat la Arad (cimitirul „Etenitatea”) în 14 august 1940. A

absolvit Liceul de stat din Sibiu (1894), fiind admis în acelaşi an la Institutul Teologic din Arad. Va fi apoi profesor al familiei Mocioni (Căpâlnaş, j. Arad), prilej cu care adună şi prelucrează documente în vederea elaborării *Monografiei familiei Mocioni* (1939). În anul 1900, va obţine doctoratul în teologie la Facultatea din Cernăuţi, iar în anul următor va fi angajat ca profesor al Institutelor teologic şi pedagogic din Arad. În 1918, ocupă funcţia de director al ambelor institute. În 1922, a publicat monografia ***Istoria Şcolii Normale (preparandiei) şi a Institutului Teologic ortodox-român din Arad***. A redactat ***Anuarele*** instituţiei în perioada 1919-1927. Va fi primul preşedinte al *Asociaţiei Profesorilor secundari din Arad şi membru fondator al Reuniunii învăţătorilor*.

Celălalt membru al delegaţiei reprezentative arădene la evenimentul românesc de la Alba-Iulia, **SABIN EVUŢIAN**, s-a născut în 11 iulie 1889 în localitatea Pecica (Arad), unde tatăl său a fost paroh ortodox. A urmat Gimnaziul românesc din Brad şi Gimnaziul romano-catolic din Oradea, Liceul „Andrei Şaguna" la Braşov, pentru ca apoi, la Budapesta, să-şi desăvârşească studiile universitare la Facultatea de Filosofie, obţinând diploma de profesor specialist în ştiinţele naturale. Va începe activitatea didactică la Institutul Pedagogic din Caransebeş (unde va urma Ştiinţele teologice, primind treapta preoţească a diaconiei), apoi, între 1913-1919, va propune disciplina şcolară „pedagogia" la Institutul pedagogico-teologic din Arad. Va fi câţiva ani director la Liceul românesc „Traian Doda" din Caransebeş (pe care îl organizează din temelii), iar în anul 1923, este numit inspector general pentru Regiunea şcolară IV Timişoara. Din anul 1929 până în 1935 a fost membru şi preşedinte al ***Astrei bănăţene*** din Timişoara, organizând acţiuni pedagogice, culturale şi şcolare dintre cele mai eficiente din perspectiva formării spiritului românesc în zona sud-vestică a ţării. În ultimii ani (1953-1967), spre a-şi completa pensia, şi-a înfundat necazurile familiale, acceptând să lucreze, ca economist şi contabil, la ***Direcţia Regională de Statistică***. După pierderea celor doi copii (fetiţa în urma unei apendicite, iar băiatul în urma unui infarct la volanul maşinii) îşi scrie memoriile (şapte caiete sub titlul ***Clipe trăite***) în tihna tristeţii sale, decedând, la 88 ani, în Timişoara (1977). A fost o importantă personalitate a învăţământului românesc din partea de vest a ţării, implicându-se în problemele învăţământului şi culturii, în cele sociale, naţionale ale timpului, indiferent de oscilaţiile politice ale vremii. A colaborat, cu articole de opinie culturală, la ziarul „***Românul***" (Arad, 1918-1919), la revista „***Pagini Literare***" (Arad, 1916, semnând alături de Lucian Blaga), a elaborat ***Anuarul Liceului de Stat „Traian Doda" din Caransebeş*** (4 numere), a publicat, în broşuri, diferite conferinţe, redactează *Dicţionarul român-maghiar* (Arad, 1919, colab. cu dr. I. Groza), scrie memoriile CLIPE TRĂITE (1951-1977), rămase în manuscris[1]) şi „*Un caracter de elită şi*

[1] Aflate în posesia d-lui prof. dr. Vasile Popeangă.

suflet creator: dr. Alexandru Manta" (1950, în manuscris), precum şi numeroase articole în ziare şi reviste, cum ar fi: ***Luceafărul, Şcoala românească, Şcoala Vremii, Ţara, Piatra de hotar, Buletinul Şcolar, Gazeta oficială a Inspectoratului Şcolar Regiunea I Timişoara, Mitropolia Banatului*** etc. Au rămas neîmplinite proiectele unor lucrări ştiinţifice despre *Problema pubertăţii şi adolescenţei, Din tainele vieţii* (despre endocrinologie) şi *Istoria şcolii româneşti* (bănăţene).

Alt reprezentant la Alba-Iulia a fost **IOSIF MOLDOVAN**, născut în anul 1863, în cartierul arădean, Pârneava, care va absolvi, în 1882, Institutul pedagogic din Arad, fiind numit învăţător la Cuvin şi apoi la Curtici (Arad). Ocupă funcţia de învăţător într-un cartier din Lugoj, unde este remarcat de celebra familie Brediceanu, care îl angajează meditator pentru copiii săi, Tiberiu şi Caius. În 1888, ajunge învăţător la Şcoala din Pârneava, coleg cu alţi învăţători, cu care editează un *Abecedar*. Va fi director şcolar, va preda „limba română" la ***Preparandia maghiară*** şi „desenul" la ***Preparandia românească***. După participarea la Marea Unire de la Alba-Iulia, ca reprezentant oficial al ***Reuniunii învăţătorilor români***, îndeplineşte funcţia de prim-revizor şcolar pentru ţinutul Aradului, apoi inspector regional pentru Arad, Oradea şi Timişoara. A scris volumul „*Monografia Reuniunii învăţătorilor români de la şcolile confesionale gr. orientale române din dieceza Aradului*" (Timişoara, 1940), Cartea de citire pentru clasele II-VI, precum şi *Abecedare*. A murit în 22 aprilie 1940, fiind înmormântat în cimitirul „Eternitatea" din Arad[1].

•

Unirea statală trebuia să fie însoţită de un proiect politic referitor la „unirea sufletească", la construcţia naţiunii în jurul unui ideal comun naţional. Tabloul existent al şcolilor din provinciile unite era departe de a satisface calitatea unei temelii pentru o amplă alcătuire educaţională. Starea culturală, mentalitatea socială, educaţia sistematică a copiilor, capacitatea de jerfă pentru învăţământ şi şcoală etc. sunt diferite. Nădejdea autorităţilor pentru înlăturarea analfabetismului, realizarea unei educaţii în spiritul unor noi idealuri educaţionale se află în învăţători: „*Putem să avem mijloace materiale, palate ca localuri de şcoală, dacă n-avem învăţători anume pregătiţi şi cu suflete convinse de apostoli, toate sunt în zadar! Sufletul şcolii e învăţătorul! De aceea trebuie convinşi învăţătorii şi educatorii neamului, că, dacă iubesc poporul şi ţara, cel mai mare serviciu nu-l pot face decât prin şcoală, prin dragostea desăvârşită faţă de ea*"[2]. Era nevoie de

[1] Virgil Bradin, *Şcoli româneşti din Arad. Pârneava de la începuturi până în 1947*, vol. I, Editura Promun, Arad, 2008, pp. 169-204; vezi şi Virgil Bradin, *Iosif Moldovan*, Editura Promun, Arad, 2009.

[2] P. Gârboviceanu, *Chestiuni de învăţământ*, în ***Ideea pedagogică, literară, socială***, an I (1921), nr. 2 (iunie), Bucureşti, p. 6.

şcoli primare în limba română, de reformularea conţinutului învăţământului, de cadre didactice pentru instituţiile şcolare înfiinţate în teritoriile unite. Printr-o politică de construcţie a învăţământului transilvănean (la fel ca în ţinuturile basarabean, bucovinean, dobrogean) după modelul sistemului şcolar din România veche, cei mai valoroşi profesori ai instituţiei sunt promovaţi ca directori la instituţiile de stat, pentru organizarea românească a acestora. Nicolae Mihulin va fi numit director la Liceul Clasic „Moise Nicoară" din Arad (unde va sosi, pentru predare, D. Constantinescu, părintele scriitorului Paul Everac, poetul Teodor Stamatiad ş.a.), Sabin Evuţian va primi însărcinarea de a organiza Liceul „Traian Doda" din Caransebeş, iar profesorul Silviu Beşan se va ocupa de organizarea Liceului „Constantin Diaconovici-Loga" din Timişoara. La instituţia pedagogică din Arad, sunt angajaţi, de către Consistoriu, noi profesori pe catedrele vacante: Teodor Mariş (pedagogie şi psihologie), Adam Dragoş (matematică-fizică), Emilian Vlad (geografie), Nicolae Şoneriu (istorie-geografie), Alexandru Mihuţia (religie), Romul Frateş (limba română), Traian Mager (limba română), Bujor Poliş, Gaston Bardot, Carol Gerecs (limba franceză), Nicolae Irimia, Ioachim Dabiciu, Octavian Doboş (desen, caligrafie, lucru manual), Adam Iancu, Valeriu Olariu (igienă). O parte dintre aceştia au fost învăţători, devenind calificaţi într-o disciplină profesorală graţie cursurilor de perfecţionare de la Cluj.

3. Noi şcoli pedagogice arădene

Din acest moment, evoluţia instituţiei se continuă într-un nou context şi o nouă structurare legislativă. Trecând în administrarea statului român, Institutul Pedagogic – Teologic (din 1876, Institutul Preparandial şi Institutul Teologic vor funcţiona sub această titulatură şi în corelaţie organizatorică) suportă „*treptat schimbări care apropie* (Preparandia – n.n.) *din ce în ce mai mult de tipul şcolilor (normale) din România*"[1]. Astfel, prin decretul nr 12903/1919 al Consiliului Dirigent, Institutul Pedagogic-Teologic se transformă în ***ŞCOALA NORMALĂ GRECO – ORTODOXĂ – ROMÂNĂ DIN ARAD***, păstrând caracterul confesional, iar timpul de şcolarizare se va prelungi la 8 ani. Având ca director pe dr. Teodor Botiş, instituţia va avea următorul corp profesoral: Alexandru Mihuţia (n. 20 oct. 1865, specialitatea şt. naturii), Teodor Mariş (n.14 aug. 1885, sp. pedagogie), Traian Mager (n. 19 nov. 1887, sp. română), Trifon Lugojan (n. 27 mai 1874, sp. muzică), Adam Dragoş (n. 8 iun. 1886, sp. matematică, fizică), Emilian Vlad (n. 15 oct. 1892, sp. istorie-geografie), Gaston Bardot (franceză), Ioan Dabiciu (desen), Atanasie Lipovan (subrevizor şcolar, profesor de cânt bisericesc), Romul Nestor, Adam Iancu (medic), învăţătoarea Livia Cornea (n. l apr. 1900) şi Iosif Moldovan, director al Şcolii de aplicaţie.

[1] V. Popeangă, E. Găvănescu, V. Tîrcovnicu, *Op. cit.* (1964), p. 226.

Mai apoi, acestora li s-au adăugat profesorii Octavian Doboş (n. 23 oct. 1899, sp. lucru manual), Teodor Dumbrăveanu (n. l7 feb. 1894, sp. desen) şi Nicolae Şoneriu (n.13 iun. 1894, sp. istorie-geografie). Corpul profesoral avea la dispoziţie următorul lot de elevi, împărţit astfel:

Clasa	***Elevi***	***Diriginte***
I	26	Octavian Doboş
II	26	Trifon Lugojanu
III	18	Emilian Vlad
IV	-	-
V	13	Teodor Mariş
VI	21	Alexandru Mihuţia
VII	24	Adam Dragoş
VIII	20	Traian Mager
7 clase	***148***	

„*Pot lăsa*, afirmă Sabin Evuţian în volumul *Clipe trăite*, rămas în manuscris în posesia prof. V. Popeangă, *să urmeze acum şi listele şcolilor de grad secundar*" pe care le administra, conducea şi controla Inspectoratul şcolar al regiunii I din Timişoara în anii şcolari indicaţi în tabelele statistice:

Anul şcolar 1923/24:

Inspectoratul şcolar regional I Timişoara

ARAD:

a) Şcoli de stat

- Liceul „Moise Nicoară", de băieţi
- Liceul de fete „Elena Ghiba-Birta"
- Şcoala medie „Iosif Vulcan" (Nr. 1), băieţi[1]
- Şcoala medie Nr. 2, băieţi (maghiară)
- Şcoala medie Nr. 3, băieţi (maghiară)
- Şcoala medie Nr. 4, băieţi, în Aradul-Nou (germană)
- Şcoala medie de fete, în Aradul-Nou (germană)
- ***Şcoala normală de băieţi***
- ***Şcoala normală de fete***
- Şcoala superioară de comerţ pentru băieţi
- Şcoala superioară de comerţ pentru fete
- Şcoala inferioară de arte şi meserii, în Aradul-Nou.

[1] Şcoala medie (sau şcoala civilă) = un fel de gimnaziu, fără limba latină, cu preponderenţa unor discipline pentru cariere practice (industrie).

b) Şcoli confesionale şi particulare

- Liceul maghiar romano-catolic (fără drept de publicitate)
- Şcoala civilă de fete romano-catolică (Notre Dame), (maghiară)
- ***Şcoala normală greco-ortodoxă română*** (cursul superior)[1].

Şcoala Normală Greco-Ortodoxă Română (confesională) va funcţiona, în edificiul de pe strada Seminarului (fostă Sina) ca instituţie particulară (confesională), situaţie ce atrăgea după sine o serie de dificultăţi în plus pentru cadrele didactice şi pentru elevi. După mai multe tratative, la diferite nivele, prin Decizia 12650 din 14 aprilie1927 a Ministerului învăţământului şi a Departamentului pentru Culte, aceasta fuzionează cu instituţia similară de stat (Şcoala Normală „Titu Maiorescu", care funcţiona în Pavilioanele din Gai), sub denumirea de ***Şcoală Normală Ortodoxă Română de Stat „Dimitrie Ţichindeal" Arad***. La fuzionare, biblioteca, având peste 12 mii de volume, inclusiv fondul documentar TEODOR CEONTEA (preluat de la mănăstirea Hodoş-Bodrog, în cantitate de 1742 opuri, 6 colecţii de ziare şi 70 de partituri muzicale), va rămâne în administrarea Institutului Teologic, pe care îl va conduce, ca rector, dr. Teodor Botiş. Fuziunea consfinţeşte despărţirea Institutului teologic de Institutul pedagogic.

•

Sutele de şcoli româneşti, înfiinţate după Unire, aveau nevoie de învăţători, astfel că, în 18 octombrie 1920, se înfiinţează **ŞCOALA NORMALĂ DE ÎNVĂŢĂTOARE**, ale cărei cursuri se desfăşoară pe strada Dragalina, nr. 7, în localul fostei *Şcoli normale maghiare de băieţi*. Clădirea, împreună cu întreg inventarul, vor fi preluate în septembrie 1920, dar starea tehnică era deplorabilă, pentru că în timpul războiului fusese spital militar. La începerea cursurilor şcolare, în 10 noiembrie 1920, domnişoara director CONSUELA GEORGESCU (în anul 1921, se va căsători cu colonelul francez Henri Laugier, figurând în acte de arhivă cu numele **Consuela Laugier**) va menţiona că „*este prima şcoală normală românească, de fete, în frumoasa provincie a Crişanei*", că această clădire (unde funcţionează actualmente Liceul Pedagogic arădean) „*devine „sanctuarul în care vom întreţine vecinică luminoasă flacăra culturii române*", „*de la strălucirea ce va atinge această instituţiune atârnă în mare parte cantitatea de fericire de care se va bucura naţiunea*"[2]. „*Profesoară harnică şi meticuloasă*, va afirma V. Popeangă[3]*, a publicat, începând cu primul an de funcţionare, câte un anuar, care repetă structura anuarelor arădene, dar deschide noi orizonturi de acţiune pedagogică şi culturală"*.

---

[1] Cf. Sabin Evuţian, *Clipe trăite* (manuscris) (1977).
[2] *Anuarul Şcolii Normale de Învăţătoare*, 1921, p. 5.
[3] V. Popeangă, Op. cit., p. 78.

Şcoala Normală de Fete va avea cinci clase primar-normale (cu 54 + 27 + 7 + 8 + 11 eleve), şcoală de aplicaţie cu trei clase (21+29 + 16 elevi), conduse de următorul corp feminin didactic: CONSUELA LAUGIER (specialitatea ştiinţele naturii), MARIA IOANOVICI (istorie), FLORICA IONESCU (matematică), SPERANŢA IONESCU (română), ALEXANDRINA PIPERESCU (franceză), ADELA NEGRESCU (fizică), MARIA MARTA (desen), LUCRETIA PAVELEANU (gimnastică), IOANA GHEORGHE (lucru manual), DORA LEPA (muzică), precum şi GHEORGHE COMICESCU (pedagogie), iar ca învăţătoare, la unitatea şcolară de aplicaţie, şcoala avea încadrate pe FLORICA IONESCU, EUGENIA RADULESCU şi ELENA IONESCU (care moare foarte de tânără, în 1923, locul fiindu-i preluat de învăţătoarea ECATERINA DABIJA)[1]. Efortul corpului profesoral de a-şi construi o personalitate instituţională este dintre cele mai onorabile acţiuni de comportament profesional. Profesoarele şi-au proiectat fapte şi acţiuni de „consolidare naţională" a graniţei de vest a ţării, au adus din România „*o gândire pedagogică în câmpul şcolar al Aradului*"; Consuela Laugier, directorul Şcolii, anunţă câteva obiective pentru misiunea corpului didactic şi a instituţiei: „*cultivaţi, ca în nişte altare, în sufletele imaculate cultul eroilor, care, prin jerta lor, ne-au dat monumentul măreţ al Patriei întregite*"; „*învăţaţi-i să-şi iubească fraţii din orice colţ al ţării; infiltraţi-le dragostea de aproapele şi mai presus de toate nu neglijaţi cultivarea sentimentului religios*".

Şcoala va dăinui până în anul 1932, când se va desfiinţa, prin ordinul ministerial nr. 211648/ 23 dec. 1931, iar fetele vor fi transferate la instituţii similare din Predeal şi Câmpulung.

•

După modelul învăţământului din România, în 1923, se unifică *Planul de învăţământ al tuturor Şcolilor Normale*, iar *Şcolile pedagogice confesionale (preparandiile)* îşi organizează şi desfăşoară activitatea după regulamentul instituţiilor de stat. În acest an, 1923, la Arad, se înfiinţează **ŞCOALA NORMALĂ DE BĂIEŢI „TITU MAIORESCU" ARAD**[2], instituţia de stat, avându-l director pe ŞTEFAN CIUCEANU. Cursurile se desfăşoară în vechea unitate militară din cartierul Gai („Pavilioanele Aviaţiei")[3].

---

[1] Pentru sprijinirea nou redeschisei ***Şcoli de aplicaţie*** (în 1920), se implică *Fundaţia „Tichindeal – Nicoară"* (constituită în 1912); elevele vor efectua practica pedagogică sub formă de asistenţe, lecţii practice şi fiecare elevă va susţine în total în jur de 87 de lecţii, participând la „toate agendele şcolare".

[2] Menţionăm că includerea numelui filosofului şi omului de cultură Titu Maiorescu în titulatura instituţiei n-a avut ecou în rândul comunităţii, astfel că, până la fuziunea cu Şcoala Normală Confesională, nu s-a utilizat nici măcar în actele oficiale denumirea completă.

[3] Horia Truţă, în volumul *Aurel Vlaicu. Aradul şi aparatele de zbor*, Editura Nigredo, 2012, prezintă Pavilioanele şi situaţia juridică a spaţiului acestora.

Titular al Colegiului Național din Craiova, **ŞTEFAN CIUCEANU** răspunde cererii ministrului de a servi învățământul în limba română din Transilvania în şcolile mai vechi sau nou înființate. Sosit în Arad în anul 1922, ca profesor de istorie la Liceul „Moise Nicoară", în 1923, i se încredințează misiunea de a înființa Şcoala Normală de Băieți (laică, după modelul celor din Regat). Îşi are obârşie macedoneană, dintr-o familie de intelectuali. Născut la 4 octombrie 1875 în Craiova, după studii liceale, Stefan Ciuceanu obține licența la Facultatea de litere, secția istorie, din Bucureşti. În Oltenia, profesorul era recunoscut ca o personalitate istorică (arheolog şi muzeograf). A condus revista ***Arhivele Olteniei*** (1922), unde a publicat studii de arheologie şi muzeografie, semnalând civilizația Coțofeni, precum şi civilizațiile antice de la Sălcuța şi Cucuteni. Înființează Muzeul Olteniei, de artă şi etnografie. Acest om „*mic de statură, vioi în mişcări, cu o figură expresivă, purtând un bogat păr argintiu*" devotat şcolii şi pasiunii istorice, va înceta din viață la 5 martie 1935, fiind înmormântat în cimitirul „Ungheni" din Craiova.

Şcolii Normale de Băieți din Arad i se atribuie spațiul din Pavilioanele Aviației din Gai, abandonate de armată. Aici a fost un atelier de montare, încercare şi reparare a avioanelor, la 5-6 km depărtare de oraş, iar un teren de aproape 50 de ha pentru manevra aparatelor de zbor aparținea Pavilioanelor[1]. Până la amenajarea spațiilor didactice, cursurile se desfăşoară într-un edificiu al Şcolii Primare Nr. 10 de pe strada Ciocârliei, nr. 11 (actualmente Şcoala nr. 2, de lângă vechea Fabrică de zahăr). În registrul matricol din primul an, figurează elevi din Arad, Bihor, Timiş, din localitățile Focşani, Zalău, Vaslui, Năsăud, Caracal, Bălți, Hotin, din Basarabia, Bucovina, din Valea Timocului şi destul de mulți orfani de război.

Localul provizoriu era foarte aglomerat, având o singură sală de clasă, două dormitoare mici, un coridor pentru sufragerie, o bucătărie şi o magazie. Dormitoarele aveau 28 de paturi în care „dorm câte doi elevi la un loc cu servitorii". Aceasta este „*o situație imposibilă din toate punctele de vedere, igienic şi moral*"[2]. Se fac demersuri pentru urgentarea amenajării Pavilioanelor pentru activitate didactică. În 1925, şcoala se mută în clădirile din Gai, iar în 1925, Primăria (ordinul 104792/ 1925) împroprietăreşte instituția cu Pavilioanele Aviației şi 63 de iugăre de pământ, din care 56 donație şi 7 iugăre concesionate de Ministerul de Război.

La mutarea instituției în noul local, existau două clase cu efectiv total de 99 elevi, pentru care serviciul didactic era asigurat de ŞTEFAN CIUCEANU

---

[1] Ibidem, p. 31. "*Gaiul a devenit în 1917, o veritabilă Bază militară aeriană a Austro-Ungariei, construindu-se mai multe impresionante pavilioane, cu hangare pentru aeroplane şi baloane dirijabile*", După demilitarizarea spațiului, în 1922, „*imobilele nu puteau oferi minimum de confort necesar, pentru a putea fi exploatate de către comunitate*" (p. 32).

[2] *Condica de inspecții,* 1924-1951, Arhiva LPDT Arad.

(director, preda româna, franceza şi istoria), IOAN LIPOVAN (geografie, desen, caligrafie, muzică, violină), TRAIAN ILIE (religie), GHEORGHE ILIE (ştiinţele naturii, gimnastică), ADAM DRAGOŞ (matematică), CONSTANTIN MUREŞIANU (l. manual).

Elevii vor purta uniformă şcolară, confecţionată din „*stofa de culoare kaki: tunică (cu guler răsfrânt, două cute în faţă şi una în spate, două buzunare laterale, gaică la spate fără vipuşti), pantaloni lungi (fără vipuşti), palton (guler mare cu încheiere completă la gât) şi şapcă (cu bandă circulară galbenă*”[1].

4. Legea învăţământului primar-normal

Planul de învăţământ, adoptat – în 1924 – prin ***Legea pentru învăţământul primar al statului şi învăţământul normal-primar*** era corelat cu cel al cursului primar:

Nr.	***Disciplina***	***cls. I***	***cls. II***	***cls. III***	***cls. IV***	***cls. V***	***cls. VI***	***cls. VII***
1.	Religie	2	2	2	2	2	2	2
2.	Română							
	• gramatică	-	1,5	2	2	1	1	1
	• citire	8	3	3	3	1	1	1
	• memorie	2	2	1	1	1/2	1/2	1/2
	• compunere	2	3	3	1	1	1	1
	• intuiţie	2	2	-	-	-	-	-
3.	Matematică	5	4	4	4	2	2	2
4.	Istoria	2	2	2	2	1,5	1,5	1,5
5.	Cultura socială şi învăţământul civic	-	-	-	-	1	1	1
6.	Geografie	-	2	2	2	2	2	2
7.	Ştiinţe fizico-naturale	-	-	2	2	2	2	2
8.	Igienă	-	-	-	-	1	1	1
9.	Caligrafie	-	2	2	2	-	-	-
10.	Desen	-	0,5	2	2	1	1	1
11.	Cânt	2	2	2	2	2	2	2
12.	Educaţie fizică	2	2	2	2	2	2	2
13.	Lucru manual	2	2	2	2	5	4	4
	Total 32 ore săptămânal	***29***	***30***	***31***	***29***	***26***	***24***	***25***

[1] ***Gazeta oficială***, 1926, p.2.

Interesul familiilor pentru formarea copiilor lor ca învăţători sau învăţătoare este sporit pentru şcolile normale de stat, întrucât „*statul acordă, în primii ani după Unire, un însemnat număr de burse, ceea ce consistoriul nu face*”[1]. Asemenea condiţiile create în şcolile de stat erau cu mult îmbunătăţite faţă de şcolile confesionale. Astfel că, dacă la *Şcoala normală greco-ortodoxă română* (confesională) abia se ocupa numărul de locuri, absolut necesare pentru a putea funcţiona (99 în toţi cei şase ani), la *Şcoala normală de învăţătoare* s-au înscris 89 de eleve pentru un singur an şcolar (1920-1921), pentru ca, peste 5 ani, să fie o reală concurenţă la admitere (pentru 40 locuri au candidat 113 fete). Motivaţia consta într-o grijă specială a statului pentru atragerea elevelor prin burse. Iată statistica burselor[2]:

An şcolar	***Total eleve***	***Bursiere***	***Semibursiere***	***Solvente***
1921-1922	194	138	28	28
1922-1923	229	160	28	41
1923-1924	255	180	18	57
1924-1925	251	189	14	48

De altă parte, exista deja un potenţial conflict ideologic şi didactic privind responsabilitatea statului şi responsabilitatea confesiunii de a asigura pregătirea cadrelor didactice pentru învăţământul primar. Etatizarea şcolilor subminează autoritatea şcolilor confesionale. Învăţătorii nu mai recunoşteau controlul activităţii lor de către membrii senatului şcolar al diecezei arădene ori de către preoţi, din moment ce existau revizori şcolari. Aceasta s-a extins chiar şi în cadrul Institutului pedagogic-teologic, între preparanzi şi teologi, care îşi desfăşurau activitatea în acelaşi local, adică Palatul Seminarial. În acelaşi timp, începând cu anul şcolar 1927-1928, Institutul teologic diecezan din Arad este ridicat la rangul de Academie Teologică, având durata cursurilor de 4 ani, avându-l ca rector pe dr. Teodor Botiş[3]. În presă, se derulează o amplă dezbatere publică privind relaţia autoritară dintre stat şi biserică în administrarea instituţiilor bisericeşti, seminariale şi academice. Întreaga perioadă de care ne ocupăm în prezentul capitol poartă consecinţele Legii învăţământului, adoptată în 1924, emanaţie a distinsei personalităţi a dr. Constantin Angelescu, ministru al Instrucţiunii, medic cu studii pariziene, vizionar şi cu responsabilitate faţă de viitorul ţării, prin preţuirea pentru educaţia tinerilor. Obiectivul general al Legii era unificarea învăţământului pentru întreg noul teritoriu al României şi integrarea corespunzătoare a cetăţenilor în statul românesc. Ideile de bază ale Legii învăţământului primar-normal sunt:

[1] V. Popeangă, E. Găvănescu, V. Tîrcovnicu, Op. cit., p. 229.
[2] Ibidem, p. 229.
[3] Mihai Săsăujan, *Academia teologică ortodoxă din Arad în perioada interbelică*, Editura Universităţii Aurel Vlaicu, Arad, 2004, p. 33.

avansarea unor principii juridice şi organizatorice unitare pe întregul teritori al României Mari; învăţământul primar şi preşcolar devine unitar în tot cuprinsul ţării; Şcolile normale devin aşezăminte de stat, având aceeaşi organizare în toată ţara; gratuitatea învăţământului pentru clasele primare; întărirea legăturii dintre şcoală şi viaţă; promovarea conştiinţei naţionale, prin cunoaşterea educativă a regiunilor ţării; asigurarea educaţiei integrale şi respectarea particularităţilor de sănătate, vârstă şi dezvoltare emoţională a copiilor; perfecţionarea periodică a învăţătorilor prin conferinţe, publicaţii, formaţii culturale; încurajarea unor activităţi extracurriculare şi implicarea cadrelor didactice în cercetarea fenomenelor sociale, culturale, istorice; promovarea spiritului de ordine.

Efectele acestei legi au promovat valoarea şi calitatea, rânduiala şi aspiraţia spre perfecţiune în formarea morală şi culturală a tinerei generaţii. A urmat una dintre cele mai prolifice etape din dezvoltarea culturală, ştiinţifică, educaţională din istoria poporului român. S-a consolidat ştiinţa, cultura, literatura, filosofia, logica, matematica, ingineria, dar mai ales s-a instalat o stare de spirit focalizată pe excelenţă, pe deschidere spre cercetarea şi cunoaşterea universului istoric, geografic, psihic, social din alte ţări, din care am cules idei şi modele şi în care am sădit virtuţi şi fapte creatoare.

5. Fuziunea instituţiilor pedagogice arădene

Potrivit *Legii învăţământului primar-normal* din anul 1924, instituţia naţională cu numele „Şcoala Normală" devine „aşezământ de stat", condiţie pe care Şcoala Normală Confesională Ortodoxă Română din Arad nu o îndeplinea. După mai multe discuţii şi negocieri dintre reprezentanţii Sinodului eparhial şi ai Ministerului Instrucţiunii se ajunge la acordul de „*fuzionare a acestui vechi aşezământ de cultură cu şcoala normală a statului*". Acordul a fost semnat la data de 14 aprilie 1927, dar a fost pus în aplicare anticipat de la 1 ianuarie 1927, când a demarat anul financiar. Prin decizia 12650/1927 a Ministerului Instrucţiunii, Şcoala Normală Confesională (condusă de dr. Teodor Botiş) fuzionează cu Şcoala Normală de Băieţi (condusă de Ştefan Ciuceanu), sub denumirea (ciudată!) de **ŞCOALA NORMALĂ ORTODOXĂ DE STAT „DIMITRIE ŢICHINDEAL" ARAD** (în perioada 1919-1926, în întreaga ţară s-au înfiinţat 66 de şcoli normale; în anul 1927, în România funcţionau 101 unităţi de pregătire a învăţătorilor şi educatoarelor (de stat şi confesionale). Acordul de fuzionare[1] menţionează câteva condiţii:

- finanţarea şcolii de către stat;
- respectarea legislaţiei de stat;
- cadrele didactice angajate să fie de religie ortodoxă;

[1] Publicat în *Anuarul Institutului Teologic şi al Şcolii normale ortodoxe române din Arad*, pe anul şcolar 1926-27, p. 4 -6, cf. V. Popeangă, E. Găvănescu, V. Tîrcovnicu, Loc. Cit., p. 238.

- în procedura de numire a cadrelor didactice şi al directorului, este nevoie de acordul consiliului eparhial;
- se adoptă *Planul de învăţământ* unitar al şcolilor de stat, dar, în plus, va avea alte două discipline: *Cântarea bisericească* şi *Tipicul*;
- Consiliul eparhial va avea drept de control referitor la viaţa morală a elevilor şi starea învăţământului religios.

•

Directorul noii instituţii va fi prof. dr. **ŞTEFAN CIUCEANU**, iar cursurile se desfăşurau în două pavilioane (unul va fi folosit pentru cazare şi servirea mesei) din Gai (clasele I-V), precum şi în edificiul Seminarului ortodox (actualmente strada Academia pedagogică) (clasele VI-VII). În anul şcolar următor, toate clasele noii şcoli îşi desfăşoară programul în clădirea Pavilioanelor Aviaţiei din Gai, unde s-a instalat Şcoala Normală de Stat. La începutul anului 1928, instituţia avea 425 de elevi, din care 358 aveau asigurată cazarea şi masa în internat. Dar dificultăţile materiale erau din ce în ce mai greu de suportat. Mulţi elevi părăsesc şcoala, alţii au dificultăţi de învăţare, ajungându-se ca în unele clase să fie 80 % corigenţi. Interesul pentru cariera de învăţător nu mai era la fel de solicitată (la admiterea din 1929, s-au prezentat doar 20 de candidaţi pentru 40 locuri), în anii următori sunt primiţi, din lipsă de solicitare, foarte puţini elevi sau deloc. Condiţiile de învăţătură şi de întreţinere în locaţia Pavilioanelor din Gai erau dintre cele mai neatrăgătoare. Trebuia asigurat un minim de confort didactic, pentru profesori şi elevi, ori de a se schimba locaţia, atât de departe de oraş. De altă parte, continuă disputa dintre autorităţile de stat (Revizoratul) şi cele confesionale (Consiliul eparhial) privind atribuţiile legate de funcţionarea, controlul şi responsabilitatea faţă de această instituţie. Conferinţa profesorală îşi afirmă împotrivirea faţă de „tendinţa de reconfesionalizare”, iar disputele de autoritate duc la nesiguranţă, „fiindu-i primejduită chiar şi existenţa”[1].

Cohorta de elevi avea următoarea organizare:

Clasa	***Înscrişi***	***Frecventează***	***Diriginţi***
I	68	52	Eugenia Ionescu
II	73	59	Teodor Mariş
III	65	63	Adam Dragoş
IV	73	67	Traian Mager
V A	60	55	Alexandru Mihuţia
V B	32	25	Octavian Doboş
VI	32	26	Emilian Vlad
VII	22	22	Trifon Lugojan
Total	***425***	***369***	***Frecvenţa: 86,82%***

[1] *Registrul de Procese-verbale*, 1929-1937, Arhiva LPDT Arad.

Dintre profesorii amintiți la rubrica „diriginți”, atragem atenția asupra personalității lui Traian Mager. Profesorul TRAIAN MAGER, născut în 25 noiembrie 1887 în localitatea Lazuri (Arad), s-a specializat ca învățător la Institutul Pedagogic din Arad (1908), apoi a urmat examenul de calificare de la Universitatea din Cluj, obținând calitatea de profesor de limba şi literatura română. Va fi definitivat la Şcoala Normală începând cu anul 1921 şi va preda aici până la pensionare (1948); moare în 11 noiembrie 1950, fiind înmormântat în cimitirul din Bodeşti, județul Arad. A elaborat câteva studii fundamentale despre ținutul său natal: **Aspecte din Munții Apuseni** (1924), **Cercetarea Ținutului Hălmagiului** (1927), **Ținutul Hălmagiului** (monografie în 4 volume-1937-1939)[1]. „Volumul I cuprinde istoria veche incluzând revoluția lui Horia. Volumul II tratează întâia jumătate a sec. XIX, incluzând revoluția lui Avram Iancu, precum şi, în legatură cu aceasta, pioasele manifestări organizate pentru cinstirea memoriei eroilor localnici, prin monumente şi serbări comemorative. Partea aceasta a fost scrisă în anul 1935, când a şi apărut sub titlul „Cultul eroilor în Munții Apuseni” în Biblioteca Ligii Antirevizioniste, Arad, de unde am extras-o aci, în anul 1937. Volumul III cuprinde manifestările politice şi înfăptuirile realizate pe teren cultural în epoca de relativă libertate națională a Zarandului (1850-1876), mai apoi luptele susținute pentru conservare natională sub presiunea dualismului austro – ungar, până la izbucnirea războiului mondial. La finele capitolelor, se dau biografiile figurilor reprezentative. A apărut în anul 1937. Volumul IV cuprinde evenimentele Unirii (1918- 1919). Întrucât autorul îndeplinise pe vremuri funcția de comandant al gărzilor naționale din sectorul Hălmagiului, având ocazia să înregistreze zi de zi desfăşurarea evenimentelor, lucrarea aceasta se prezintă sub forma de jurnal.”

Activitatea de cercetare ştiințifică a extins-o în rândul elevilor, cărora le pretindea să alcătuiască monografiile satelor lor natale. A fost o personalitate referențială a instituției pedagogice arădene, angajând elevii în cunoaşterea spiritualității naționale, în utilizarea faptelor istorice pentru cultivarea sentimentelor patriotice, în antrenarea lor la descoperirea culturii minore a grupurilor etnice din diferite „țări” ale patriei, sub aspect folcloric, etnogeografic, religios şi istoric.

•

Pe lângă profesorii diriginți, menționați în tabelul de mai sus, colectivul didactic cuprinde pe Nicolae Iorgovan, Vichentie Guleşiu şi, desigur, pe directorul Ştefan Ciuceanu. Nici după doi ani de la mutarea şcolii în această fostă fabrică de avioane din cartierul Gai nu au putut fi asigurate condiții decente de locuit şi de învățătură. Nu existau „*closete, elevii beau apă şi se spălau la o singură cişmea, nu fac baie, este noroi şi mizerie insuportabilă*”[2]. Evident că nu exista un interes din partea organelor administrative față de această instituție periferică, iar administrația eparhială nu avea competență de a interveni. Difi-

[1] *Prefața* volumului ***Ținutul Hălmagiului***, semnată de Traian Mager.
[2] *Registrul de inspecții*, 1928, Arhiva Liceului Pedagogic „Dimitrie Țichindeal” Arad (Arh. LPDT).

cultăţile administrative sunt accentuate de dificultăţi didactice. Deplasarea profesorilor din oraş se face greoi, cu un autobus vechi al şcolii, elevii erau antrenaţi la activităţi agricole şi de amenajare ş.a., astfel că instituţia – prin plasamentul edificiului – nu mai reprezintă un centru spiritual – didactic de atracţie.

Anual, se anunţă pentru judeţul Arad în jur de 175 de posturi vacante de învăţători şi învăţătoare. Majoritatea elevilor normalişti primesc bursă. Cu toate acestea, la admiteri nu există concurenţă, deci nici selecţie. Efectivele de elevi pe clase sunt sub numărul de locuri aprobat, corigenţii depăşesc adeseori 50% din numărul de înscrişi, iar retragerile sunt foarte frecvente. Bunăoară, într-un anunţ publicitar[1], Şcoala Normală de Stat pentru Băieţi din Arad comunică 152 de burse disponibile şi posibilitatea pentru elevi de a fi înmatriculaţi relativ uşor. Din anunţ, aflăm şi alte elemente legate de accesul copiilor în Şcoala normală. Astfel, dosarul de înscriere va cuprinde:

- adeverinţă de absolvire a 4 clase primare;
- dovadă asupra vârstei copiilor (pentru clasa I, elevii vor avea vârsta între12-15 ani);
- certificat de bună purtare;
- certificat de la preot privind religia părinţilor;
- angajamentul scris că, după absolvire, va servi cel puţin 10 ani în învăţământul de stat.

•

În fine, concursul de admitere va consta din examen scris şi oral la limba română (dictare şi naraţiune) şi aritmetică (probleme), precum şi un examen oral la istorie şi geografie, după ce în prealabil candidaţii au probat că dispun de auz muzical[2].

În septembrie 1929, conducerea instituţiei este preluată de profesorul **TERENŢIU OLARIU**, doctor în limba latină, un foarte bun gospodar şi un excelent pedagog. *TERENŢIU OLARIU avea o figură distinsă, o ţinută de prestigiu, rigoare şi eleganţă, spirit de intelectualitate şi ordine. S-a născut la Nădlac – Arad – la 13 ianuarie 1886 şi a crescut în exigenţele unei mame vitrege, săsoaică de origine. Fire activă şi vioaie, temperament şi aliură de sportiv de performanţă (a fost campion la atletism), curios şi echilibrat, harnic şi ordonat, a absolvit, în 1909, Universitatea de Stat din Budapesta, specialitatea Limba latină, elenă şi istorie antică, luându-şi doctoratul cu calificativul „Magna cum laudae”. A predat la diferite licee din Budapesta, iar din 1926 până în 1941, a fost profesor la Liceul „Elena Ghiba Birta” Arad, cu întrerupere în perioada normalistă (1929-1935). S-a sfârşit în 4 septembrie 1941, fiind înmormântat în Arad (cimitirul „Etenitatea”). Înaintea morţii, a lăsat moş-*

[1] ***Gazeta oficială***, nr. 28, 1928, p.3.
[2] Ibidem, p. 3.

tenire testamentară 7 iugăre de pământ pentru constituirea Fundației „Terențiu Olariu”, din care, anual, să fie acordate burse pentru 4 elevi merituoşi ai Scolii normale.

Pentru amenajarea clădirii acestei instituții, în 1933, regele Carol al II-lea îi acordă medalia *Răsplata muncii, clasa I, pentru merite aduse învățământului.* A dus o viață sobră, „*suportând cu tărie suferințele fizice şi deziluziile morale... foarte discret şi rezervat, nu se furişa în intimitatea nimănui, dar nu lăsa pe nimeni să se apropie de intimitatea sa*”, spunea un coleg în panegiric[1].

Datorită acestor calități, reuşeşte să aducă multe îmbunătățiri, în special organizatorice, de schimbare a condițiilor de habitat pentru elevii şcolii, care se hrănesc mult mai bine, iar situația sanitară este mult îmbunătățită. Iată ce se consemnează, în 1929, în Condica de inspecții: „*sub raport sanitar, şcoala se prezintă bine, sub raport pedagogic foarte bine*”[2].

La Adunarea Generală a Comitetului Şcolar, din 15 decembrie 1929, preşedintele de şedință, Vasile GOLDIŞ vorbeşte „*de neajunsurile de ordin higienic, precum şi de ordinul educației morale, religioase, cu care luptă Şcoala Normală în actualul local (Pavilioanele Aviației din Gai) în afară de oraş*”[3]. El îşi exprimă credința şi dorința ca şcoala (etatizată în 1927) „*iarăşi să devină confesională, pentru că şcoală fără ideal nu poate fi, iar idealul nu-l poate da decât religia*”. Era un semnal de prețuire, de atenționare a opiniei administrative asupra dificultăților instituției.

Referindu-se la progresul elevilor, Vasile Popeangă[4] constată „*rezultate modeste la învățătură, derivate din interesul slab al familiei pentru a-şi da copiii la această şcoală*”. Statisticile confirmă acest fapt. Bunăoară, la sfârşitul trimestrului al II-lea (12 martie 1930), din 261 elevi, doar 167 promovează la toate obiectele, ceilalți 94 fiind corigenți la matematică, română, franceză şi violină. În cursul anului şcolar, s-au retras 45 de elevi, deşi majoritatea aveau burse speciale, de întreținere gratuită în internat şi la cantină.

Spre a afişa personalitatea educativă a instituției, în 19 martie 1930, se organizează serbarea Patronului şcolii. Programul acesteia a cuprins Imnul Şcolii Normale, interpretat de cor, Conferința lui Teodor Mariş despre primii profesori, ca dascăli şi apostoli ai neamului, exerciții de gimnastică ritmică cu acompaniamentul orchestrei, precum şi un moment artistic (cor şi recitări): *Pui de lei* (cor), *Dascălul* de Oct. Goga (recitare), *Cântecul luntraşilor de pe Volga* (cor), *Primăvara* de G. Topârceanu (recitare) şi *Fântâna cu trei izvoare* (cor). Toto-

---

[1] Informații oferite de nepoata sa, prof. Delia Boțan, fost director al Liceului Elena Ghiba Birta din Arad.

[2] *Registrul de inspecții*, 1929, Arhiva Liceului Pedagogic „Dimitrie Țichindeal” Arad (Arhiva LPDT), p. 26.

[3] Ibidem, p. 28.

[4] V. Popeangă, E. Găvănescu, V. Tîrcovnicu, *Op. cit.*, pp. 240-241.

dată, la serbarea sfârşitului de an şcolar, sunt invitate personalităţi didactice, clericale, culturale, economice ale oraşului care oferă elevilor premianţi cadouri în obiecte şi dulciuri.

6. Un deceniu de satisfacţii

În Consiliul profesoral din 15 septembrie 1930, directorul Terentiu Olariu prezintă problemele organizatorice, repartiţia de ore, orarul profesorilor, atribuţiile extraşcolare ale corpului didactic. Sunt prezentaţi noii veniţi, CAIUS LEPA şi IOAN CHIVĂRAN, dar abia peste un an (1931), catedrele vacante vor fi ocupate, prin depunerea jurământului, de către MIHAI PĂUN (l. română), ALEXANDRU CHEVEREŞAN (istorie), CAROL WISZMECK (fizică – chimie)[1], LAZĂR DAVID (l.manual), precum şi învăţătorii THEODOR VICOL şi MIHAI IONESCU.

Directorul Terentie Olariu, în Consiliul profesoral din 15 sept. 1932, anunţă ordinul ministerial nr. 12650/1931, prin care Şcoala Normală se mută în clădirea din oraş, prin desfiinţarea Scolii Normale de Fete: „*Clădirea a fost şi este o dreaptă moştenire de la Şcoala Normală de Băieţi de Stat ungurească şi a fost solicitată după desfiinţarea Şcolii Normale de Fete (începând cu 1 ianuarie 1932), care funcţionase în acest edificiu*”[2]. Este vorba de actuala clădire a instituţiei de pe strada Dragalina, nr. 5-7, în centrul Aradului, aproape de Mureş, aşezată pe bulevardul liceelor: „Aurel Vlaicu”, „Moise Nicoară”, „Elena Ghiba-Birta”, Economic şi, până nu demult, Liceul Hidrotehnic şi de Gospodărirea Apelor. În acelaşi an, edificiul în care şi-a început activitatea Şcoala Preparandială (Casa Rehkoph), ajuns alumneum[3], va fi amenajată pentru locuinţa rectorului Academiei teologice, iar clădirea din curtea alumneumului va deveni locuinţă pentru duhovnicul Institutului teologic[4].

Aşezat într-un spaţiu larg, edificiul de pe strada Dragalina dispune de peste 40 săli de curs, cu trei nivele, sală de sport, coridoare aerisite, fiind flancat

---

[1] „Profesorul **Carol Wizsmeg** m-a îndrăgit. Mă invita în laborator, mă antrena, alături de el, în fel şi fel de experienţe; ori de câte ori vreun profesor, sau conferenţiar, avea nevoie să recurgă la proiecţii, eram operator din oficiu. Considera războiul o consecinţă firească a conflictelor de interese economice şi nimic altceva, iar politica, o prostituată guralivă. Aprecia elevii după capacitatea lor de judecată, nu după ţinerea de minte” (din aminitrile fostului elev, scriitorul şi filosoful Viorel Gheorghiţă).

[2] *Registrul de procese verbale*, 1929-1937, p. 95 (Arh. LPDT Arad).

[3] Doru Bogdan şi L. Mărghitan vor publica în volumul „*Ţichindeal, gură de aur*” (Arad, 2000), în Anexa 6, solicitarea directorului R. Ciorogariu de a se răscumpăra „*casa de sub nr. 17 din strada Csernovici Peter, odinioară strada Căprioarei, numită de Ţichindeal, Rehkopf, în care s-a deschis Preparandia noastră*”, ca „*o datorie de onoare*” (p. 122).

[4] *Anuarul Academiei teologice ortodoxe române din Arad pe anul 1933-34*, Tiparul Tipografiei diecezane, Arad, 1934, p. 10

de trei clădiri anexă, pentru ateliere de întreţinere, şcoală de aplicaţie şi un mic internat; terenul din jur încă neamenajat era spaţiu viran lovindu-se de apele Mureşului. Incontestabil, condiţiile de învăţătură şi de cazare erau mult îmbunătăţite, iar poziţia privilegiată în oraş dădea speranţa renaşterii prestigiului instituţional. Totuşi criza economică prin care trece ţara face ca numărul elevilor să fie din ce în ce mai mic. La sfârşitul trimestrului I (14 dec. 1923), efectivele pe clase erau la limita desfiinţării: clasa I (16 elevi); a III-a (15 elevi); a IV-a (15 elevi); a V-a (30 elevi) şi a VII-a (52 elevi). Interesul scăzut pentru cariera didactică se manifestă prin lipsa opţiunilor suficiente unei selecţii de calitate. Pentru efectuarea unei clase începătoare se organizau câte trei sesiuni de admitere, fiind declaraţi respinşi numai candidaţii cu deficienţe intelectuale şi de aptitudini muzicale. Directorul T. Olariu crede în capacitatea instituţiei de a regenera o mentalitate şi a reconstrui spiritul ei didactic: „*instituţia noastră are menirea de a educa şi instrui oameni de şcoală, care la rândul lor vor ajunge să aplice cele învăţate în activitatea lor de învăţători. Este indispensabil ca din punct de vedere metodic, toate lecţiile să servească model candidaţilor de învăţători. Fiecare profesor al Şcolii normale nu este numai un specialist al materiei sale, ci totodată şi în prima linie, un profesor de pedagogie în înţelesul practic al cuvântului. În Şcoala normală, toate lecţiile trebuie să fie metodice, chiar şi din cauza că toate lecţiile trebuie considerate ca lecţii model pentru candidaţii de dascăli*”[1].

Un eveniment important este legat de decizia ministerului privind desfiinţarea Şcolii Normale de Învăţătoare, pe care Doru Bogdan o consideră „un act abuziv şi anticultural”, iar această opinie i-o împărtăşesc. Părinţii, organizaţiile politice, corpul profesoral fac memorii către ministerul învăţământului împotriva desfiinţării instituţiei. În această dispută, intervine chiar episcopul Grigorie Comşa care, prin autoritatea sa, contestă decizia nr. 12650 / 1931 a Ministerului Instrucţiunii în sensul că „*şcoala se consideră continuatoarea vechii Preparandii care, prin fuziunea sa cu Şcoala Normală de Stat, a fost trecută în îngrijirea şi administraţia statului. Tradiţiile Preparandiei Ortodoxe sunt păstrate în întregime în ce priveşte educaţia şi instrucţia religioasă*”[2]. Cu toate că în cadrul Conferinţei profesorale „se refuză reconfesionalizarea”, şcoala „*face tot posibilul pentru a satisface pe deplin interesele spirituale ale bisericii şi prin aceea că profesorii trebuie să fie ortodocşi, iar directorul o persoană agreată de Episcop*”[3]. În fine, după numeroase pertractări, decizia de desfiinţare a Şcolii Normale de Fete a rămas definitivă, iar Şcoala Normală preia locaţia acesteia.

Tensiunea şcolară se menţine însă din cauza intenţiilor naţionale de desfiinţare a Şcolilor Normale şi asigurarea pregătirii învăţătorilor, prin studii

[1] Ibidem, p. 96.
[2] Ibidem, p. 142.
[3] Ibidem, p. 142.

universitare[1]. Apar articole în favoarea păstrării acestor instituţii didactice de formare a învăţătorilor şi învăţătoarelor (pentru „grădinile de copii”), dar şi în favoarea asigurării unei condiţii intelectuale universitare, a unui nou statut al cadrelor didactice din învăţământul preşcolar şi elementar. Ministerului Instrucţiunii, în anii 1928-1930, îşi exprimă intenţia de a transforma Şcolile normale în Institute pedagogice, asigurându-se pregătirea învăţătorilor prin Universităţi. Disputele au căpătat un caracter naţional cu argumente pentru păstrarea şcolilor normale ca instituţii de pregătire a învăţătorilor şi educatoarelor, dar şi cu puncte de vedere pentru asigurarea unui statut universitar cadrelor didactice din învăţământul preşcolar şi primar[2].

La nivel naţional, în celor două decenii de la constituirea Statului naţional român, existau 33 de facultăţi, cu 26.489 studenţi, grupate în patru centre universitare (statistica exclude Cernăuţi, aflându-se, la întocmirea statisticii (1966) în afara graniţelor de atunci ale României): Centrul universitar Bucureşti avea 13 facultăţi cu 17.791 studenţi, la Cluj funcţionau 7 facultăţi cu 4.142 studenţi, la Iaşi existau 11 facultăţi cu 4093 studenţi, iar Timişoara avea 463 studenţi în două facultăţi.

Aradul avea o populaţie de 77.225 locuitori (1930), ocupând locul zece între municipiile ţării[3]. În perioada interbelică, arădenii au dezvoltat o puternică industrie, bazată pe investiţie de inteligenţă şi creativitate tehnologică. Aici funcţiona societatea industrială *Astra* (din 1920), prima fabrică de vagoane şi automotoare, care construia inclusiv motoare pentru avioane, întreprinderea pentru confecţionarea de maşini şi utilaje textile, în colaborare cu firma „Ford”, întreprinderea de autobuze; la Arad[4], funcţiona cea mai mare fabrică de pânzeturi şi imprimerie textilă din ţară, aici exista o puternică industrie de prelucrare a produselor alimentare (moara Neumann şi prelucrarea alcoolului), aici se confecţiona mobila stil „Lengyel”, precum şi alte sectoare conexe marilor întreprinderi (firme comerciale, telefonia, bursa de mărfuri, sistemul bancar, transport internaţional pe cale ferată, rutier şi aerian, servicii publice). Deşi ocupa locul 4 pe ţară în rentabilitatea economică a României, intelectualii necesari pentru amploarea şi amplificarea dezvoltării industriale şi comerciale erau formaţi în alte localităţi. Războiul va frânge, din nou, acest avânt economic, iar consecinţele lipsei unor instituţii de învăţământ superior în Arad vor marca, încă o perioadă de timp, dezvoltarea oraşului.

---

[1] I. R. Ionescu, *Pregătirea superioară a învăţătorului*, (în) ***Revista Generală a învăţământului***, nr. 8, 1929, p. 475 şi altele.

[2] Vezi Anton Ilica, *Şcoala Normalã din Arad*, Arad, Editura Multimedia, 1998, pp. 73-74.

[3] Anuarul statistic al României, 1936, p.33, apud Natalia Dascãlu, Aradul interbelic, în **Arad. Monografia oraşului** (1999), p.150.

[4] Ibidem.

Opțiunile contradictorii vor fi curmate de publicarea unei Statistici Oficiale a ministerului, care confirmă necesitatea menținerii actualei forme de pregătire a dascălilor din rațiuni de politică socială[1]. Referindu-se la anul şcolar 1928-1929, cifrele indică un procent de 21,3 % de tineri între 5-18 ani, cuprinşi în diferite forme de învățământ (la nivel național):

Total tineri între 5 18 ani	***Mediul urban***	***Mediul rural***
3.817.236	491.462	3.325.775

Pentru şcolarii din învățământul primar, ar fi nevoie de 55.895 de forțe didactice, față de 37.338 câte existau; în consecință, cele 113 şcoli normale ar trebui să funcționeze cel puțin încă 5 ani pentru a acoperi necesarul de dascăli. În acelaşi timp, statistica indică 1,5 milioane de copii cu vârstă şcolară care nu sunt cuprinşi într-o formă de asistență sau îndrumare didactică. Dacă şi aceştia ar fi înmatriculați, ar fi nevoie de încă 51.890 de învățători, pe care şcolile normale, cu circa 4.000 de absolvenți anual, i-ar pregăti în circa 13 ani. Statistica oficială prezintă, pe provincii, numărul de copii de vârstă şcolară, forțele didactice şi clădirile şcolare. De pildă, în Transilvania existau:

Mediu	***Copii şcolari***	***Cadre didactice***	***Clădiri şcolare***
rural	347.821	7.342	3.826
urban	36.977	968	160
Total	***384.789***	***8.310***	***3.986***

Referindu-se la Şcolile Normale, statistica indică 113 unități (de stat şi confesionale), cu 26.524 de elevi şi 773 de profesori. La Arad, erau 158 de elevi şi 15 profesori. Argumentele aduse de pedagogul I. Gabrea a închis disputa dintre cele două opinii (păstrarea şcolilor normale vizavi de formarea învățătorilor prin instituții universitare), în favoarea continuării activității Şcolilor pedagogice normale. Până la urmă, se renunță la pregătirea universitară a învățătorilor „din rațiuni de politică socială", precum şi din lipsa acută de dascăli la nivel național. Aradul rămâne să pregătească învățători prin aceeaşi formă de învățământ de tip preuniversitar.

Începând cu anul şcolar 1932-1933, Şcolile Normale vor avea un „orariu unitar" (plan de învățământ) cu următoarea structură[2]:

[1] Iosif I. Gabrea, ***Buletin şcolar***, Bucureşti, 1923, 28 pagini.
[2] ***Buletin şcolar***, 1932, Bucureşti, p. 4.

Nr. crt.	*Disciplina*	*I*	*II*	*III*	*IV*	*V*	*VI*	*VII*
1.	Religie	2	2	2	2	2	2	2
2.	Română	4	4	4	3	3	2	3
3.	Latină	-	-	3	3		-	-
4.	Franceză	3	3	3	3	2	2	2
5.	Pedagogie	-	-	-	1	4	3	5
6.	Practică pedagogică	-	-	-	-	-	2	10
7.	Istoria	2	2	2	2	2	2	1
8.	Geografia	2	2	2	2	2	1	-
9.	Instrucție civică	-	-	-	1	-	2	-
10.	Matematică	3	3	3	3	3	2	1
11.	Științe fizico-chimice	-	-	3	3	2	3	-
12.	Științele naturii. Higienă	2	2	2	2	2	2+1	1
13.	Caligrafie. Desen	1+2	1+2	2	2	2	2+1	1
14.	Muzică	2	2	2	2	2	2	1
15.	Violină	2	1	1	1	1	1	1
16.	Ed. fizică	2	2	2	2	2	2	2
17.	Lucru manual. Agricultură	2	2	2	2	2	2	2
	Total ore săpt.	***29***	***25***	***34***	***33***	***29***	***31***	***30***

De asemenea, începând cu acest an şcolar, se modifică nişte articole ale *Legii învățământului Primar şi Normal – primar* (adoptată în 26 iunie 1924), care devin aplicabile astfel:

- profesorul de pedagogie al Şcolilor Normale este de drept directorul şcolii primare de aplicație; în cazul Aradului, acesta a fost TEODOR MARIŞ[1];
- posturile de învățători la Şcolile de aplicație se pot ocupa numai prin concurs, după ce au funcționat efectiv cel puțin trei ani în învățământ;
- după alți trei ani, pe baza unei inspecții, învățătorii acestor unități aplicative vor fi asimilați cu gradul didactic cel mai înalt;
- învățătorii de aici vor avea un spor de salarizare de 15 %, iar directorul poate cere oricând înlocuirea învățătorului[2].

În 2 iunie 1933, vor fi primii absolvenți ai instituției după strămutarea în noul local. La festivitatea de premiere, Episcopul Grigorie Comşa oferă celor 52 de absolvenți premii în cărți, între care şi câte un exemplar din volumul său, ***Tineretul României***[3]. Programul festivității începe cu o rugăciune de mulțumi-

[1] I. Lucaci, *Teodor Mariş*, în ***Anuarul Liceului Pedagogic***, 1973, p. 180.
[2] ***Buletin şcolar***, Bucureşti, 1932, editat de Ministerul educației, p. 10.
[3] Registrul... 1929-1937, p. 98 (Arhiva LPDT, Arad).

re, cu intonarea imnului Şcolii Normale, apoi directorul Terenţiu Olariu prezintă darea de seamă şi oferă diplome premianţilor, festivitatea încheindu-se cu un scurt moment muzical – artistic.

În 26 iulie 1934, prin decretul regal nr. 12337, se adoptă *Legea învăţământului primar şi normal – primar*, care înlocuieşte Legea precedentă din 1924. Legea aduce schimbări importante în organizarea şi funcţionarea şcolilor primare, beneficiarele principale ale activităţii şcolilor normale. Învăţătorii (pentru şcolari) şi învăţătoarele (pentru „grădini(ţe)le de copii") vor fi obligaţi să efectueze anual recensământul copiilor de la sate şi din circumscripţiile şcolare din oraşe pe următoarele categorii de vârstă: 5 – 7 ani; 7-12 ani şi 12-16 ani. Legea prevede, în art. 57, că „*se vor înfiinţa şcoli complete de 7 clase pretutindeni, adică în fiecare comună rurală sau urbană, astfel că la 50 de şcolari va fi un învăţător, la 200 de elevi vor fi 4 posturi, iar la peste 200 de şcolari se va înfiinţa o şcoală nouă, care va fi şi de fete*". Totodată, spre a fi angajaţi, învăţătorii vor îndeplini următoarele condiţii:

- să fie cetăţeni români;
- să aibă o bună reputaţie;
- să nu fi fost condamnaţi;
- să aibă serviciul militar satisfăcut;
- să ştie româneşte;
- să fie sănătoşi.

Posturile de învăţători pot fi ocupate de absolvenţii de Şcoli Normale cu examen de capacitate, iar gradarea învăţătorilor va fi următoarea, a) învăţător provizoriu; b) învăţător definitiv (după trei ani şi promovarea unui examen); c) învăţător cu gradul II (după trei ani de la definitivare); d) învăţător cu gradul I (după 5 ani de la gradul II sau învăţător cu examen de licenţă universitară) şi e) învăţător de grad superior (după 5 ani de la obţinere gradului didactic I sau activitate didactică excepţională). Totodată, conform articolului 236 al Legii noi, Şcolile Normale îşi măresc durata anilor de şcolarizare de la 7 clase la 8 clase (ciclul inferior şi ciclul superior)[1].

Alte noutăţi se referă la notarea şi promovabilitatea elevilor. Se adoptă notarea cu cifre de la 1-10. Elevii sunt declaraţi promovaţi, dacă au mediile anuale la toate obiectele peste 6 sau la o singură disciplină media 5; corigenţi sunt elevii care au obţinut cel mult la două obiecte de învăţământ medii inferioare notei 6. Repetenţi deveneau acei elevi care aveau medii sub 6 la mai mult de două obiecte de învăţământ, sau cel puţin o medie inferioară notei 5. În fine, ultima noutate cu caracter general se referă la acceptarea (legiferată) a pregătirii premilitare obligatorii pentru tinerii între 18-20 de ani. Şedinţele de pregătire aveau conţinuturi de educaţie morală, educaţie fizică, educaţie cetăţenească, igienă şi instructie militară.

---

[1] ***Buletin şcolar***, 1934, pp. 3-6.

•

Revenind la evoluția Școlii Normale, în acest nou context legislativ, voi aminti că în anul şcolar 1934-1935, cei 15 profesori se ocupau de învățătura a 158 de elevi, iar instituția era condusă de dr. TERENTIU OLARIU, director, şi CAIUS LEPA, subdirector. Pe lângă programul şcolar de învățătură, elevii erau antrenați în activități extraşcolare, cum ar fi efectuarea monografiilor satelor natale (îndrumător profesorul Traian Mager), activizarea Societății de Lectură „Avram Sădean" (Mihai Păun), înființarea grădinii botanice şi a lotului şcolar (dr. Constantin Radu), organizarea de serbări şcolare ş. a. Apoi, prin prelungirea perioadei de şcolarizare cu un an de studiu, programa clasei a VIII-a cuprinde susținerea de către elevi a unor conferințe săptămânale (la fiecare disciplină didactică), învățarea unui repertoriu de cântece patriotice, organizarea de excursii pentru realizarea de ierbare şi insectare, împăierea animalelor, învățarea „bibliotecăriei" şi participarea la şezători literare şi serbări şcolare. Pe lângă asemenea activități educative, în clasa finală, creşte numărul de lecții practice, fiind susținute atât la şcoala de aplicație (din curtea Şcolii Normale) cât şi în unitățile şcolare rurale[1]. Evident, era o schimbare nu numai organizatorică, ci şi de mentalitate. Şcolile devin loc de educație, de pregătire a tinerilor pentru integrarea în viața socială, de corelare a şcolii cu cerințele comunității. Ceea ce, consideră dr. Constantin Angelescu, Ministerul Instrucțiunii, înseamnă că are loc „o mare înviorare a învățământului" este o realitate: „*în şcoală, s-a produs o schimbare radicală, cu rezultate admirabile în ce priveşte cultura românescă*". Pe lângă modificări de conținut, la nivel național „*s-au construit 1.400 de localuri noi de şcoli primare, iar alte 6.000 sunt edificii în curs de finalizare*". „*Toate şcolile primare vor ține cursuri şi activități pe ziua întreagă*", organizându-se „*un cerdac sau şopron în care să se facă şcoală în aer liber*". În tot ceea ce fac şcolile, să se identifice educația morală, religioasă şi națională, să se demareze un învățământ activ şi practic în cadrul comunităților de muncă (despre care vom face precizări ulterioare).

7. „Grandioasa manifestare" de la Becicherecu Mic

Un eveniment spectaculos şi cu rezonanțe naționale este organizat în 4 decembrie 1932, la Becicherecu-Mic[2], cu prilejul dezvelirii „Monumentului Dimitrie Țichindeal", sub genericul „Pro Țichindeal". Ediția specială a revistei de cultură „***Coloana infinitului***", editată de Asociația culturală „Constantin Brâncuşi" din Timişoara[3], relatează despre amploarea manifestării, preluând din

---

[1] *Registrul de Procese- verbale...*, 1956, p. 215, Arh. LPDT, Arad.
[2] Intre 1920-1925, localitatea Becicherecu Mic primeşte numele Țichindeal.
[3] ***Coloana infinitului***, an. VIII, vol. II (nr. 53), 2005, Timişoara, pusă nouă la dispoziție de Ioan Popovici, cadru didactic în localitatea Belinț.

ziarul „***Vestul***” (Timişoara) reportaje şi impresii ale participanţilor. Revista cuprinde următoarele articole dedicate lui Ţichindeal: „*Actualitatea lui Dimitrie Ţichindeal*” (Virgil Vintilescu), „*Dimitrie Ţichindeal la Belinţ*” (Simion Dănilă), „*Pro Ţichindeal – 1932*” (Aurel Turcuş), „*Dimitrie Ţichindeal, un proroc al neamului*” (Mariana Strungă) şi „*Dimitrie Ţichindeal între destin şi har*” (Lavinia Diana Miloş).

Iniţiatorul serbării este publicistul şi politicianul Sever BOCU, originar din Şiştarovăţ (Arad), preşedinte de partid politic şi patron al publicaţiilor timişorene „***Voinţa Banatului***” şi „***Vestul***”. În prealabil, organizatorii au căutat locul reînhumării lui Ţichindeal, aflând că, deşi preot, nu a fost înmormântat în curtea bisericii (după tradiţie), ci în cimitirul obştesc. În amintirea acestui fiu al satului, se decide înălţarea monumentului închinat preotului, scriitorului şi dascălului Ţichindeal. „Profetului bănăţean al Renaşterii” i se înalţă o cruce-monument, „la care se pot închina toţi bănăţenii”. Piaţa publică de la şoseaua principală a Becicherecului Mic, unde se încrucişează trei străzi, este aleasă pentru amplasarea simbolului-Ţichindeal, devenind un loc de pelerinaj pentru români, asemuit fiind cu cele de la Putna, Ţebea, Vidra, Alba-Iulia, Blaj ori Turda. Din punct de vedere naţional, asemenea iniţiative erau sprijinite de autorităţile române, prin amplasarea de marcaje culturale româneşti la graniţa nouă a ţării, aşa cum s-a procedat cu bustul lui Eminescu la Sânicolau Mare etc. („el este marele grănicer care veghează”).

Serbările Ţichindeal au avut loc într-o duminică, 4 decembrie 1932, la Becicherecu Mic, la care au participat circa 15 mii de oameni din toate zonele ţării (s-au pus la dispoziţie trenuri speciale de la Timişoara). Sfânta liturghie a fost oficiată de dr. Grigore Comşa, episcopul Aradului, însoţit de un sobor numeros de preoţi, plus societatea corală timişoreană „Speranţa”. La cimitir, unde a avut loc pomenirea morţilor, a participat „corul catedral” al Academiei Teologice din Arad, condus de Atanasie Lipovan, precum şi fanfarele reunite din zona bănăţeană. În prezenţa întregii asistenţe, Episcopul arădean Gr. Comşa a sfinţit monumentul Dimitrie Ţichindeal din centrul localităţii, răspunsurile corale fiind date de corul catedral din Caransebeş, precum şi de alte coruri, interpretând trei compoziţii de-ale lui Ion Vidu, sub bagheta dirijorului Filaret Barbu. După alocuţiuni (fost ministru şi iniţiator Sever Bocu, membrii Centrului studenţesc, protopopi, Ştefan Cicio-Pop, atunci Preşedinte al Adunării deputaţilor, prof. Teodor Mariş, din partea Şcolii Normale din Arad, Ion Montani, din partea presei transilvane, plus mesaje, inclusiv al Patriarhului PF Miron şi al lui D. Gusti, ministrul Instrucţiunilor Publice, al Cultelor şi Artelor), a urmat un program muzical, cu piesele „Eşti Regină” (I. Velceanu), „Pui de lei” (I. Vidu), „Imn regal” (armonizare de S. Drăgoi), iar manifestarea s-a încheiat cu pomana tradiţională în memoria lui Dimitrie Ţichindeal.

A fost o manifestare cu rezonanţă naţională, care a prilejuit cercetarea unor documente privind viaţa şi activitatea lui Dimitrie Ţichindeal, reincluderea

sa în panteonul valorilor literare şi a luptătorilor pentru biruinţa limbii române şi a credinţei ortodoxe, a independenţei spiritului naţional şi a unităţii culturale a neamului românesc. La această serbare, Aradul a fost reprezentat prin episcop, prin corul tinerilor preparandişti, prin alocuţiunea unui profesor în numele corpului profesoral, indirect prin politicianul Sever Bocu, originar din Şiştarovăţ, precum şi prin valorificarea compoziţiilor lui Ion Vidu, fost profesor al Preparandiei arădene, originar el însuşi din Mânerău, ţinutul Aradului. În acelaşi timp, serbarea de la Becicherecu Mic a prilejuit emiterea unor noi judecăţi de valoare despre creaţia fabulistă a lui Ţichindeal şi despre activitatea sa la Preparandia din Arad.

Pentru biografii lui Ţichindeal, manifestarea descrisă mai sus este relevantă prin apariţia volumului profesorului Şcolii normale de băieţi din Timişoara, Traian Topliceanu, intitulat Dimitrie Ţichindeal, apărută la Editura Tipografia românească din Timişoara, fără menţionarea anului, dar, fiind legat de manifestările „Pro-Ţichindeal" de la Becicherecu – Mic, anul apariţiei este, fără îndoială, 1932.

CAPITOLUL al IV-lea

TULBURAREA VREMII RĂBDĂTOARE

La Arad, profesorul Terenţiu Olariu, directorul Şcolii Normale „Dimitrie Ţichindeal", este destituit fără explicaţii prin ordin de ministru, locul său fiind ocupat de profesorul dr. Caius Lepa. Corpul didactic se arată foarte nemulţumit, în 29 mai 1935, când autorităţile decid înlocuirea directorului Terenţiu Olariu cu profesorul **CAIUS LEPA**, înaintând un protest Ministerului Instrucţiunii Publice, în care arată că profesorul Olariu „*conducând Şcoala Normală timp de şase ani, prin inteligenţa sa creatoare, prin caracterul său puritan şi drept, prin munca sa devotată, prin iniţiativele sale originale şi prin realizările sale foarte utile, a reuşit să ridice această şcoală la un nivel de model din toate punctele de vedere*"[1]. Bucurându-se de o reputaţie necontestată în opinia publică, Terenţiu Olariu „*nu poate fi schimbat fară explicaţii, fără acuze, anchete sau alte antecedente*"[2]. Memoriul Conferinţei profesorale nu va avea efecte, astfel că la 1 septembrie 1935, noul director va fi CAIUS LEPA, profesor specializat la Berlin în etnologie, susţinându-şi doctoratul cu o lucrare în limba germană, rămasă în manuscris, fiind o cercetare despre instrumentele muzicale ale indienilor din America de Sud.

1. Caius Lepa

Caius Lepa s-a născut în oraşul Caransebeş, în 5 sept. 1898 şi a murit în 23 august 1978, fiind înmormântat la Timişoara. În gimnaziu, a avut preocupări muzicale, apoi, după 1918, a urmat Facultatea de litere a Universităţii din Bucureşti, unde a studiat geografia şi istoria. După absolvire, se înscrie la Conservatorul de muzică şi artă dramatică din Bucureşti. În 1930, ajunge profesor titular la Şcoala Normală „Dimitrie Ţichindeal" din Arad, continuând să lucreze la o teză de doctorat, obţinând, la Viena, titlu de doctor în etnomuzicologie. Din 1935 până în 1950, va fi director într-o perioadă dificilă, nesigură şi mereu tulburată şi agitată de evenimente ciudate şi de război. A fost un dascăl exigent, un excelent organizator şi foarte devotat instituţiei; a avut o fire interiorizată şi o viaţă singuratică, dedicându-şi întregul timp şcolii pe care o conducea. Desfăşoară activităţi publice şi culturale, organizând Festivalul de coruri cu reperto-

[1] Proces – verbal..., 1935, p. 177.
[2] *Ibidem*.

riu românesc, înființând secția Arad a Turing-Clubului Român (1936), participând la activitatea Clubului Rotary din Arad[1]. Dăm mai jos, fișa de dicționar, alcătuită de muzicologul Ioan Tomi:

Caius Lepa (1898-1978). Etnomuzicolog, specialist în domeniul etnologiei, istoric, geograf, profesor, publicist. Lui i se potrivește sintagma homo unius operis (autorul unei singure opere): teza sa de doctorat intitulată „Die Musikinstrumente der südamerikanischen Indianer"– Eine kulturhistorischen Untersuchung – Disertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität WIEN: 1934. (Instrumentele muzicale ale indienilor din America de Sud. Cercetare cultural – istorică – Dizertație pentru obținerea titlului de doctor al Facultății de filozofie a Universității din VIENA: 1934). Mai mult, nici măcar nu este tradusă în limba română și nici tipărită. Există doar trei exemplare dactilografiate (două la Viena, în biblioteca Universității, și unul la Muzeul din Șiria). Tot ceea ce a cercetat ulterior (și despre tezaurul folcloric românesc) a fost mistuit de un devastator incendiu. S-au păstrat doar câteva dactilograme cu pagini de memorialistică sau recenzii, unele tipărite în Almanahul Parohiei Ortodoxe din Viena, fiindcă mulți ani în țară a fost interzis pentru tipar. Până de curând, la Academia Română din București numele său a fost cunoscut ca eminent geograf, discipol al profesorilor Simion Mehedinți sau Vintilă Mihăilescu. Cu acesta din urmă a întreprins și o expediție științifică în Albania. Caius Lepa a fost și unul dintre întemeietorii Touring Clubului Român (1936) filiala Arad[2]. Iată, telegrafic, și câteva repere biografice. Inițiat în muzică mai întâi de Antoniu Sequens, la Caransebeș, și-a continuat apoi instruirea muzicală la Conservatorul din București cu Alfonso Castaldi, Ion Nonna Otescu, Dimitrie Cuclin ș.a. Venise la București, în primul rând, pentru a urma Facultatea de litere și filozofie, fiind interesat de studiul istoriei și geografiei. Aici a fost atras de preocupările etnografice cu finalități antropogeografice ale profesorului său Simion Mehedinți, care l-a încurajat în a da curs pregătirii unei teze de doctorat în specialitatea geografie, la Universitatea din Viena. Prietenii săi, Constantin Brăiloiu și George Breazul, i-au sugerat însă să abordeze ceva din domeniul etnografiei și astfel a ajuns la tema tezei menționate ceea ce a însemnat patru ani de cercetare asiduă la Viena, Dresda și Berlin. Paginile sale de memorialistică au fost tipărite în monografia „Caius Lepa – etnomuzicologul" de Ioan Tomi (2003) și include: Amintiri din anii de studenție la Universitatea din Viena – Evocări de figuri de cărturari și oameni, Alma Parens, Omagiu Magistrului, Oameni de știință vienezi pe urmele culturii populare românești ș.a.[3]

•

În anul 1935, Protopresviterul dr. Gheorghe Ciuhandu publică volumul „Episcopii Samuil Vulcan și Gherasim Rați (1830-40), un volum de 700 pagini, cu documente de arhivă și cu opinii dintre cele mai oneste despre relațiile religioase ale comunității românești din părțile arădene, crișene și bănățene. În multe locuri, există considerații despre Școala Pedagoghicească și Școala Teologică din Arad, despre profesori, despre atmosfera în care acestea își desfășu-

---

[1] Cf. Lava Bratu, *Caius Lepa (1898-1978)*, *Viața, Opera. Contribuții în etnomuzicologie*, în ***Studii de știință și cultură***, an. VI, nr. 2 (21), iunie 2010.

[2] Despre activitatea secției Arad, se poate consulta articolul "*Secția din Arad a Touring Clubului României (1935-1949)*", semnat de Natalia Dascăl, în ***Ziridava***, Arad, XV–XVI, 1987, p. 497.

[3] Vezi și monografia lui Ioan Tomi, *Caius Lepa, etnomuzicologul*, Editura Eurobit, Timișoara, 2003.

rau activitatea. A fost epoca ofensivei episcopului de Oradea, Iosif Vulcan pentru extinderea religiei greco-catolice în spațiul bănățean și în special în Episcopia Aradului. Mi-au atras atenția câteva aprecieri ale autorului despre importanța și impactul pe care Școlile românești din Arad (pedagogică și teologică) le-au avut asupra coerenței atitudinale ale celor trei provincii din acest spațiu: „*Prin seriile de generații școlare de bănățeni, succedate an de an la Școlile din Arad, putem afirma cu temei și cu hotărâre că Aradul de atunci era un generos inspirator și propovăduitor al vieții românești pentru bănățeni*", apoi „*Românii din Crișana și Banat se uneau în marele gând, de a restabili poporul român* ***și*** *în dreptul său la cârmuire duhovnicească, prin episcopi români*"[1] Iată că celor două instituții arădene li se recunoaște rolul de coeziune națională și religioasă, de asigurare a unor legături colegiale și de prietenie între cei care frecventau cursurile preparandiei și cele teologice, asigurând înțelegerea afectivă în deciziile importante în care se vor implica.

Revenim la Școala normală a perioadei de după 1935. După preluarea funcției de director, la începutul anului școlar 1935-1936, C. Lepa avea la dispoziție următoarele cadre didactice: Ioan Lipovan, Carol Wiszmeck, Octavian Doboș, Adam Dragoș[2], Vasile Cioflec, Petru Iancu, Vasile Farca, Vasile Nicolaescu, Traian Mager, Marcel Olinescu, Constantin Rudneanu, Eugen Văcăreanu, Octavian Lipovan, Vasile Vlăduceanu și dr. Constantin Radu; efectivele claselor vor fi următoarele: 41 (clasa I), 37 (a II-a), 25 (a III-a), 19 (a IV-a), 13 (a VI- a), 18 (a VII-a), 24 (a VIII-a), adică 177 de elevi.

În 18 decembrie 1935, moare Teodor Mariș, directorul Școlii de aplicație, profesorul de pedagogie al Școlii Normale, „*un devotat școlii, un desăvârșit educator și conștiincios profesor*"[3]. Catafalcul va fi așezat în sala festivă a liceului, de unde va porni cortegiul funerar spre cimitirul „Eternitatea", unde se află mormântul. TEODOR MARIȘ, *profesor de pedagogie și director al Școlii de aplicație, s-a născut în Cherechiu (Caporal Alexa, astăzi Ștefan Augustin Doi-*

---

[1] Gh. Ciuhandu, Op. Cit., p. 355.

[2] Își amintește un elev (scriitorul și filosoful Viorel Gheorghiță): „*Profesor de matematică, în acești primi ani de școală normală, l-am avut pe Adam Dragoș. Moț la origine, și el, ca și Traian Mager, fost ofițer în armata națională a Transilvaniei, omul care a oprit înaintarea trenului blindat al lui Bela Kun, în fața tunelului de la Ciuci. Vârfurile de astăzi. Adam Dragoș era un profesor sever. Nu agrea fotbaliștii. Să nu te fi văzut în cămașă, cu bocanci și în pantaloni scurți, că aveai de tras ponoase. "Fătu meu, capu-i făcut să gândești, nu să dai cu el după minge. Rostul lui nu e să țină loc de picioare, așa că te du, fătu meu, la loc și învață. În catalog, nota 4". Era sever și la examenele de diplomă, de la care era nelipsit, datorită gradului didactic și vârstei. Sever, dar, într-un anume fel, și părtinitor. Ținea mult ca primul clasificat, pe centru, să fie unul din elevii lui. Dacă lucrurile nu ieșeau așa, ridica ștacheta, anume pentru a pune în dificultate candidații veniți de la alte școli. Și nici să-i fie respins vreunul din proprii lui candidați, nu concepea.*"

[3] Proces-verbal..., 1935, p. 265 (Arhiva LPDT).

naş), judeţul Arad, în 14 august 1885. A urmat Liceul din Blaj, apoi Şcoala Normală din Arad, obţinând, în 1905, diploma de învăţător. Va fi dascăl în diferite şcoli rurale şi, concomitent, va urma cursurile universitare budapestane, apoi cursurile de calificare la Universitatea din Cluj. Din 1919, conduce Şcoala de aplicaţie a Şcolii Normale, fiind profesor de pedagogie al acesteia. Organizează activitatea editorială a două importante publicaţii didactice arădene: *Reuniunea învăţătorilor* (din 1911) şi *Şcoala Vremii* (1929) şi redactează volumul-manual ***Lecţiuni de didactică***, precum şi un op despre ***Georgiu Popa.***

Menţionez că promoţia din anul 1927, la întâlnirea colegială de 10 ani, a exprimat intenţia de ridicare a unui bust pentru Teodor Mariş, publicându-se un Apel, în revista lunară arădeană ***Şcoala Vremii***[1] semnat de comitetul de iniţiativă alcătuit din: Teodor Botiş, rectorul Academiei teologice, Caius Lepa, director al Şcolii Normale, Ioachim Dabiciu, dirigintele promoţiei, şi Ioan Vârtaci, învăţător în Covăsânţ (în numele absolvenţilor); de pe urma apelului, s-au adunat bani doar pentru aşezarea unei plăci comemorative în clădirea Şcolii de aplicaţie (din incinta clădirii Liceului Pedagogic, colţ cu strada Mozart).

2. Strategii de supravieţuire

După o serie de ajustări organizatorice, învăţământul românesc intră într-o etapă de clasicitate, de oarecare stabilitate funcţională. În afara problemelor şcolare specifice, instituţiile de învăţământ vor fi antrenate, prin decizii politice, în activităţi „patriotice" cum ar fi comunităţile de muncă şi „straja ţării" (1935). Comunităţile de muncă grupau elevii în funcţie de pasiuni şi interese în cercuri artistice, tehnico-ştiinţifice şi aplicative. Se urmărea stimularea educaţiei informale, încurajarea spontaneităţii creatoare şi a aptitudinilor native ale tinerilor. *Straja ţării* sau *străjeria* era o instituţie a tineretului, cu caracter paramilitar, având rolul de a asigura cadrul organizatoric pentru educaţie morală, socială, naţională şi fizică: „*întregul tineret al instituţiilor şi asociaţiilor componente ale Străjii ţării, în prezent străjeri şi străjerese, şoimi, arcaşi, femeile şi tinerii creştini, vor fi împărţiţi după efective pe unităţi, în cuiburi, centurii, stoluri, cohorte, legiuni şi falăngi, ce intră în compunerea şi sub ordinele directe ale Străjii ţării*".

Cursurile şcolare şi întreaga activitate administrativă (cazare, masa) se desfăşurau în edificiile de pe bulevardul Dragalina, nr. 7; deşi localul principal era deteriorat, iar „igiena lasă de dorit", mobilierul vechi şi majoritatea „cârpit", au fost amenajate opt săli de clasă, opt dormitoare, un laborator de fizică-chimie cu amfiteatru, un muzeu de ştiinţe naturale, o sală de sport cu scenă pentru serbări, o sufragerie, spălătorie, un atelier de tâmplărie şi altul pentru

[1] ***Şcoala Vremii***, Arad, nr. 9, 1937.

forjă. În ferma şcolară de lângă Cazarma Regimentului de Roşiori din Gai (care a preluat, în anul 1932, Pavilioanele aviației, unde şi-a început activitatea Şcoala Normală de Băieți) existau grajduri pentru cai, o cocină cu 63 de porci, o grădină de zarzavat şi o pepinieră, precum şi numeroase atelaje agricole.

În septembrie 1939, Şcoala Normală devine proprietarul unui teren viran, alături de corpul de clădire de pe Bulevardul Dragalina, nr. 7, care va fi nivelat şi amenajat într-un teren sportiv şi lot şcolar (actualul teren sportiv şi sala de sport). In colțul din dreapta construcției principale, se afla o clădire veche, pentru spectacole de vară, dezafectată, şi care va fi dărâmată, iar cărămida rezultată va fi folosită pentru împrejmuirea terenului şcolar. În cealaltă parte, terenul se întindea până pe malul Mureşului. În configurația acestui spațiu, existau trei clădiri: localul principal, cu demisol, parter şi două etaje; localul şcolii de aplicație cu patru săli de clasă şi câteva anexe (existente şi funcționale în prezent) precum şi o clădire administrativ – gospodărească (dărâmată în anul 1970) cu patru camere pentru ateliere de întreținere şi locuința portarului.

În ciuda faptului că majoritatea elevilor vor primi burse de şcolarizare, pentru alcătuirea claselor se vor organiza 2-3 sesiuni de admitere, condiții în care selecția era lejeră şi superficială. La începutul anului şcolar 1939-1940, instituția avea următoarele efective şcolare:

Clasa	***Înscrişi***	***Rămaşi (după retragere)***	***Promovați***
I	45	43	41
II	36	34	24
III	34	29	19
IV	33	33	22
V	19	16	14
VI	14	13	13
VII	-	-	-
VIII	12	12	12
Total	***193***	***160***	***145***

Cei 20 de profesori (8 titulari, 3 titulari provizoriu, 3 maeştri titulari şi 6 suplinitori) vor fi antrenați în numeroase activități extradidactice – pentru completarea catedrei – prin ceea ce s-a numit „comunitățile de muncă", pe baza „noii programe analitice din şcolile normale". De pildă, în „grupa de obiecte Educația literară şi filosofică", alcătuită din profesorii Tr. Mager, M. Păun, S. Veselie, C. Rudneanu şi Gh. Atanasiu (noul profesor de pedagogie, sosit de la Bucureşti), se vor desfăşura şi organiza activități specifice: reamenajarea bibliotecii (2.565 volume pentru profesori şi 3.195 volume pentru elevi); colecționarea de material pentru muzeul şcolar de etnografie, numismatică şi iconografie,

artă națională. Profesorul M. Păun intenționează să editeze o revistă școlară (multiplicată), cu pagini literare, pedagogice și de istorie locală. Profesorul Tr. Mager solicită elevilor din clasele mari să redacteze monografiile localităților natale[1], iar Gh. (Gogu) Atanasiu va coordona redactarea fișelor psihologice privind aptitudinile și comportamentul elevilor.

Las un moment evoluția Școlii Normale „să respire" în acest timp care „era foarte răbdător cu oamenii" și „viața se scurgea aici fără conflicte mari" (după cum se exprima prozatorul M. Preda), actualizând conținutul deciziei 80769 /1939 a Ministerului Educației Naționale care modifică denumirile unor școli primare din ținutul Aradului, atribuindu-li-se numele unor personalități, majoritatea legate direct sau indirect de devenirea în timp a Preparandiei noastre:

- Școala Primară Nr. 1 băieți Arad devine Școala Primară „Dr. Petre Pipoș", Arad;
- Școala Primară Nr. 2 fete Arad devine Școala Primară „Vasile Goldiș" Arad;
- Școala Primară Nr.10 Arad devine Școala Primară „Episcopul Roman Ciorogariu" Arad;
- Școala Primară Nr. 4 Arad devine Școala Primară „Teodor Ceontea" Arad;
- Școala Primară Nr. 27 Arad devine Școala Primară „Episcopul Grigorie G. Comșa" Arad;
- Școala Primară Mâsca devine Școala Primară „Ioan Petranu", Mâsca;
- Școala Primară Mânerău devine Școala Primară „Ioan Vidu", Mânerău;
- Școala Primară Micălaca Veche devine Școala Primară „Dr. Avram Sădean" Micălaca;
- Școala Primară Miniș devine Școala Primară „Constantin Ioanovici" Miniș;
- Școala Primară Odvoș devine Școala Primară „Sever Secula" Odvoș;
- Școala Primară Șiclău devine Școala primară „Ioan Mihuț" Șiclău;
- Școala primară Șiștarovăț devine Școala primară „Sever Bocu" Șistarovăț;

[1] „Profesorul de limba română, **Traian Mager**, Țapul, cum era poreclit, mă simpatiza și el. Îmi aprecia compunerile și nu s-a sfiit să-mi ofere, cu delicatețe, una din lucrările sale, "Ținutul Hălmagiului", o monografie pe care, potrivit celor scrise, o dorea continuată de mine. Originar de prin părțile Hălmagiului, adică moț, își iubea munții aproape cu patimă. În apropierea vârfului Găina își construise o cabană. Își petrecea în ea verile. Colinda prin împrejurimi, bea cafea pregătită turcește, vorbea cu oamenii. Nu știu dacă, înaintea lui, a mai fost cineva care să lupte, ca el, împotriva defrișării pădurilor. A intuit pericolul, 1-a descris, a strâns documente, în speță fotografii, a cheltuit energie și bani pentru sensibilizarea oamenilor preocupați de viitorul acestui neam, pentru stigmatizarea acelora care consideră pădurea drept marfă destinată îmbogățirii proprii...(din aminitrile fostului elev, scriitorul și filosoful Viorel Gheorghiță).

- Şcoala primară Becicherecu-Mic (Timiş) devine Şcoala Primară „Dimitrie Ţichindeal” Becicherecu Mic.[1]

Noile denumiri ale şcolilor primare sunt un omagiu adus unor personalităţi didactice şi religioase, legate direct sau indirect de Preparandia din Arad.

3. Vremea războiului mondial

După o epocă de împliniri, graţiei „năvalei românilor spre şcoală”, la 1 septembrie 1939, izbucneşte, ca o flacără necontrolată, un nou conflict mondial, cu toate tragediile determinate de acesta. Cad trupuri sub gloanţe, se distrug instituţii, se consumă drame personale, se prăbuşesc idealuri. Incertitudinea devine o stare de existenţă, iar pericolele afectează fiecare clipă pe care Dumnezeu a dăruit-o umanităţii. Societăţile suferă pierderi, paradigmele existenţiale se modifică, iar valorile nu mai au stabilitate. Şcoala şi cultura, ca instituţii umanizate, plătesc tribut calamităţilor războiului, prin pierderi de intelectuali, dezagregând familii, comunităţi, state, naţiuni, distrugând construcţii, arhive, structuri şi coerenţe funcţională. Învăţătorii sunt înrolaţi şi cad sub gloanţe. Cursurile şcolare sunt suspendate. Clădirile sunt rechiziţionate pentru spitale şi răniţi de război. Nesiguranţa psihologică tulbură toate echilibrele existenţiale. Toate acestea îşi pun amprenta asupra Şcolii Normale din Arad, care deşi exista ca organizaţie, nu avea suficienţi elevi, nu avea suficienţi profesori (fiind înrolaţi), iar clădirea devine spital militar.

Sabin Evuţian (inspector general pe Districtul Timişoara), în volumul *Clipe trăite*, rămas în manuscris în posesia prof. V. Popeangă, *dă listele şcolilor de grad secundar pe care le administra, conducea şi controla Inspectoratul şcolar al regiunii I din Timişoara în anul şcolar 1942-43*, referindu-se la Arad.

a) Şcoli de stat

Liceul de băieţi „M. Nicoară”
Liceul de fete „Elena Ghiba-Birta”
Gimnaziul german de băieţi Aradul-Nou
Şcoala normală ort. rom. „D. Ţichindeal”
Şcoala comercială superioară de băieţi
Şcoala comercială superioară de fete
Liceul industrial de băieţi (Şcoala tehnică industrială gr. I şi II)
Liceul industrial de fete (Şcoala profesională gr. II).

b) Şcoli confesionale

Liceul rom. cat. maghiar de băieţi
Gimnaziul maghiar de fete (N. Dame).

[1] ***Buletinul şcolar***, Arad, nr. 42, 6 sept. 1939.

Şcoala normală figurează printre şcolile de stat, deşi purta, în titlu precizarea „ortodoxă, română şi numele catehetului Dimitrie Ţichindeal”. Pe atunci, instituţia dispunea de o organizare complexă, cu planuri de învăţământ, corp profesoral calificat, spaţiu de şcolarizare şi chiar avere pentru a putea funcţiona într-o oarecare independenţă. Averea Şcolii Normale „Dimitrie Ţichindeal” la începutul anului 1940 era alcătuită din: clădirea principală de pe bd. Dragalina, nr. 5-7, clădirea Şcolii de aplicaţie din curtea liceului, atelierele şcolare din spatele clădirii principale, terenul împrejmuitor de 1 iugăr şi 603 stânjeni pătraţi (lot şcolar agricol experimental şi teren sportiv), o fermă alcătuită din casă de piatră cu 4 camere, un grajd pentru vite mari, grajd pentru porci cu 10 boxe, remiză pentru maşini agricole, precum şi o seră cu flori şi trufandale (pe locul actual al hipodromului abandonat), altă grădină de legume cu suprafaţa de 5 iugăre (lângă fabrica „Astra”), ferma de câmp pe şoseaua Arad- Pecica (1,5 ha pe partea stângă şi 5 ha pe partea dreaptă,în spatele cazărmii), apoi 18 ha de teren pentru cultura mare în vecinătatea moşiei maiorului Berthelot (Gai). Se adaugă 5 pogoane în locul numit Gauthier, donat liceului de dr. Terenţiu Olariu prin testament pentru constituirea unei fundaţii de ajutorare a elevilor săraci (pe locul depozitului actual de mobilă,pe calea Poetului), precum şi cooperativa şcolară „Economia”. În anul 1949, va gestiona clădirea de pe strada I. Brătianu (actualmente L. Blaga). În fine, între valorile instituţiei figurează 5981 de volume în bibliotecă, muzeul de ştiinţele naturii şi cel de fizică-chimie, o bogată arhivă şi inventarul didactic specific. În acel an, directorul dr. CAIUS LEPA se afla în al cincilea an în funcţie, fiind sprijinit de 20 de profesori, pentru 195 de elevi. Şcoala dispunea de internat şi cantină, reuşind să se organizeze în condiţii decente fără nici o subvenţie de la stat. Chiar în acel an începe împrejmuirea spaţiului şcolar de pe bd. Dragalina, când actualul gard va fi construit de către elevi şi profesori, folosind cărămidă din dărâmăturile unei clădiri aflate în colţul estic al actualului teren sportiv. În gestionarea averii şi desfăşurarea procesului didactic, directorul era sprijinit de subdirectorii DUMITRU IRIMESCU şi GHEORGHE ATANASIU (directorul Şcolii de aplicaţie), precum şi ing. PETRE IANCU, pentru ferma şi terenurile agricole. Viorel Gheorghiţă, viitorul eseist şi filosof, pe atunci elev al Preparandiei, descrie astfel impresia pe i-a indus-o instituţia: *Şcoala Normală Dimitrie Ţichindeal din Arad, instituţie românească, veche, printre cele mai vechi din câte ne-au rămas, înfiinţată pe la 1812, sub denumirea de Preparandie, îşi avea acum localul pe Bulevardul General Dragalina, un fel de bulevard al şcolilor, în vecinătatea râului Mureş. Clădirea, cu demisol, parter şi două etaje, în forma de T, cu aspect monumental, beneficia, printre altele, şi de un ambient deosebit: în faţă, un parc îngrijit, cu brazi argintii, pruni rosii, castani şi flori, în dreapta şi stânga, spaţii largi, cu rol de curte şi terenuri de joacă, în spate, o deschidere în adâncime, prelungită până sub digul apei. Cele câteva clădiri, numai parter,*

ca scoala de Aplicatie sau Atelierul de lucru manual, nu erau de natură să adumbrească marele corp; şi nici chiar Teatrul de Vară, existent, la acea dată, în apropiere, nu era stânjenitor.[1]

•

În anul 1940, cursurile Şcolii Normale de Băieţi „Dimitrie Ţichindeal" Arad (conform ştampilei ce legalizează actele) se desfăşurau în localul de pe Bd. Dragalina (construit în 1904, special pentru Şcoala Normală Maghiară de Băieţi). Populaţia şcolară era organizată în 8 clase, primele patru pentru ciclul II elementar (cu elevi între vârsta de 11 şi 16 ani) şi patru clase de şcoală normală, pedagogică, cu elevi având vârsta între 16 şi 20 de ani, astfel:

Clasa	***Înscrişi***	***Clasificaţi***	***Promovaţi***
I	39	35	24
II	30	28	16
III	36	35	25
IV	27	27	21
V	25	25	10
VI	18	17	11
VII	15	15	9
VIII	13	13	7
Total 9	***203***	***195***	***123***

Corpul didactic, condus de dr. CAIUS LEPA, cuprindea următorii profesori: Iuliu Hălmăgean (preot pentru religie), Constantin Rudneanu (istorie), Adam Dragoş (matematică), Carol Wiszmek (fizică-chimie), Dumitru Irimescu (ştiinţele naturii), ing. Petru Iancu (agricultură), Gheorghe Atanasiu (pedagogie), Damaschin Ioanovici (română), Traian Mager (română), Ilie Orzescu (pedagogie), Veselie Sabin (franceză), Ioan Lipovan (muzică şi violină), Octavian Doboş (ed. fizică), Eugen Vişa (matematică), Toma Stoica (lucru manual) şi Octavian Lipovan (muzică bisericească)[2], plus învăţătorii Gheorghe Moţ, Gheorghe Nistor şi Grigore Şarlău (pentru Şcoala de aplicaţie, având numele de Şcoala elementară Nr. 25). Acelaşi V. Gheorghiţă îl pomeneşte pe profesorul de ştiinţe ale naturii, cu numele Farcaş, pe care nu l-am găsit pomenit în alt loc: „*Din aceeaşi generaţie de profesori ardeleni, promovati dintre absolvenţii Preparandiei, adică dintre învăţători, făcea parte şi profesorul de ştiinţe naturale (ştiinţe ale naturii), Farcas, dacă îmi aduc bine aminte. Calibrul lui nu era însă acelaşi. Ca pregătire, modest, ca om, fără ambiţii, uneori chiar penibil. Elevii,*

[1] Viorel Gheorghiţă, *Et ego*, http://www.scritube.com/literatura-română/cărţi/Viorel-Gheorghiţa ET-EGO php (accesat 20 aprilie 2012)
[2] Cf. *Registrul de procese-verbale*, 1942, p. 148 (Arhiva LP DT Arad).

mai exigenţi decât lăsa să se înţeleagă, l-au catalogat repede şi-l provocau la discuţii, cărora nu le făcea faţă şi nici să se eschiveze nu era în stare." Erau oricum impresii de elev.

Practica pedagogică a elevilor cuprindea:

- Practica pedagogică observativă – asistenţe la lecţiile învăţătorilor -, curentă (susţinerea unor activităţi supravegheate sau lecţii de probă), comasată (activităţi din cursul unei zile sau perioade);
- Practica administrativă, lucrări de cancelarie şi secretariat, pentru gestionarea problemelor directoriale;
- Practica în instituţiile de cultură (bibliotecă, muzeu, laborator);
- Practica artistică şi culturală[1].

La începutul anului 1940, inspectorul regional V. Mioc transmite şcolii recomandarea Ministerului Educaţiei Naţionale privind necesitatea realizării „educaţiei integrale" la care să contribuie toate disciplinele de învăţământ. Totodată, ordonă ca în toate clasele să se „*întocmească colţul dinastic şi străjeresc*"[2]. Vizitând clasele şi internatul, inspectorul apreciază că „elevii sunt harnici şi disciplinaţi", dar recomandă mai multă curăţenie personală, mai multă grijă pentru îmbrăcămintea elevilor. După puţin timp, directorul şcolar este convocat la Bucureşti de către ministrul Petre Andrei (14 martie 1940) pentru instruire privind comunităţile de muncă, alcătuite din elevi pe baza „aptitudinilor şi plăcerilor acestora"; se ordonă desfăşurarea, în mod obligatoriu în fiecare sâmbătă, a unor activităţi străjereşti; totodată, ordinul ministrului se referă la înscrierea profesorilor şi elevilor mari în Frontul Renaşterii Naţionale. Se interzice elevilor să activeze în organizaţii, inclusiv „Frăţia de cruce", de sorginte legionară. Menţionez că în cuvântarea-radio, ministrul şcoalelor (18 febr.1941) consideră că „*Străjerie a fost o greşeală, iar Frăţia de cruce o crimă*"[3]. De altfel, consiliul profesoral va pedepsi 7 elevi, în prezenţa chestorului de poliţie, pentru nerespectarea ordinului de mai sus.

Se adoptă noi Programe şcolare (până atunci, învăţământul primar-normal a funcţionat pe baza Legii învăţământului, elaborată în 1924, modificată în anii 1932, 1934,1937 şi înlocuită în anul 1939 – prelungirea pregătirii învăţătorilor la 8 ani), în şcoală sosesc elevi refugiaţi din nordul Transilvaniei, o parte din profesori vor fi concentraţi militar, iar planurile de educaţie se fac în cadrul unei organizaţii paramilitare. Este nevoie de două sesiuni de admitere ca să se realizeze un număr de 22 de elevi în clasa începătoare. Eseistul V. Gheorghiţă (fost elev în acea vreme) îşi aminteşte despre refugierea, la Arad, a

---

[1] V. Popeangă, E. Găvănescu, V. Ţîrcovnicu, *Op. cit.,* p. 250.
[2] Cf. *Registrul de procese-verbale*, 1942, p. 148 (Arhiva LP DT Arad), p. 151.
[3] Publicaţia ***Şcoala românească***, Bucureşti, 1941, p.97

Şcolii normale de băieţi din Oradea, elevii fiind însoţiţi de profesorul Damaschin Ionescu: „*Starea colegilor mei nu părea să fie nici ea alta. Atâta doar că acesti colegi erau acum mult mai numeroşi. Elevii Şcolii normale de băieţi din Oradea, câţi reusiseră să se refugieze, erau şi ei cu noi. Ne-am cunoscut, ne-am împrietenit, am gustat tristeţea, ne-am lăsat pătrunşi de un sentiment nou: compătimirea. Cei mai mulţi dintre colegii noi, îşi lăsaseră părinţii şi fraţii dincolo. Cu elevii, s-au refugiat şi câţiva profesori, puţini. Damaschin Ioanovici era unul, profesor de română, om răvăşit de întrebări existenţiale, cum altul n-am mai întâlnit. Fusese hărăzit demnităţii episcopale. Avea studii de filosofie, studii de teologie, studii lingvistice. A renunţat. Nu s-a simtit vrednic, avea îndoieli, nu stiu. Acum era căsătorit, avea un copil, un fenomen în ale modelajului, şi era într-o continuă căutare. Lecţiile lui nu erau lecţii, ci cazne spirituale, sfâşieri ale unei conştiinţe mereu nemultumite de ce şi cât cuprinde. Lecţiile, înainte de a viza elevii, îl vizau pe el, pe profesor, motiv pentru care agrea dialogul şi nu se sfia să ţină seama şi de ce gândeam noi. Nu o dată îşi nota, conştiincios, punctele de vedere ale elevilor interlocutori*”[1].

În 1941, anul şcolar începe cu activitate de amenajare a spaţiului din împrejurimile clădirii de pe strada Dragalina: „*şcolii i se atribuie, de către Primăria municipiului, terenul din imediata vecinătate nordică, terenul fostului teatru de vară, acum dărâmat. Condiţia era ca terenul să fie împrejmuit, dărâmăturile nivelate, prin munca voluntară a elevilor. Practica agricolă, munca voluntară, oboseală, iar timp pentru învăţat şi pentru a mai citi câte ceva defel. Nemulţumirea elevilor era generală. Cine să protesteze însă. Cârteam doar între noi, până într-o zi când ne-am decis să ne adresăm ministerului printr-un memoriu*”[2]. În ciuda faptului că o parte din profesori vor fi mobilizaţi în război, iar elevii din clasele mari vor fi lăsaţi în satele lor spre a ajuta familiile şi a suplini învăţătorii mobilizaţi în armată, şcoala îşi va organiza cursurile aproape după un program normal. Între timp, mişcarea legionară a început să se infiltreze printre elevi şi să-i atragă în ceremonialul de îmbrăcare a cămăşii verzi (vezi mărturisirea viitorului scriitor V. Gheorghiţă, ori a lui Ovidiu Cotruş). Sunt date despre Traian Mager, profesorul de română, şi Adam Dragoş, profesorul de matematică, doi moţi de origine, care, se ştia, au fost ofiţeri în Garda naţională în 1919, oprind trenul blindat a lui Bela Kun, cel care a semănat groază şi teroare în satele româneşti de la Şiria spre Vârfuri.

La începutul anului 1942, se organizează cursuri (la zi, comasate sau la distanţă) pentru cei 270 de elevi înscrişi în 7 clase, după cum urmează:

---

[1] V. Gheorghiţă, Loc. Cit., p. 5.
[2] Ibidem.

Clasa	*Înscrişi*	*Rămaşi*	*Promovaţi*
I	35	32	23
II	25	24	17
III	Fără elevi, deoarece în 1940 nu s-a organizat admitere		
IV	35	35	26
V	35	28	19
VI	30	27	24
VII	35	31	16
VIII	45	39	39
7 clase	***240***	***216***	***164***

Prin ordinul minsterial nr. 204164/1942, începând cu 1 decembrie, elevii vor pleca acasă până la noi dispoziţii, iar profesorii vor întocmi schiţe de lecţii purtând corespondenţă cu elevii. Cu puţin înainte de 1 mai 1943, cursurile cu frecvenţă vor reîncepe, profesorii manifestând multă indulgenţă la examene. Bunăoară, dacă la sfârşitul semestrului I erau 164 de corigenţi, anul şcolar următor nu mai indică pierderi şcolare din pricina situaţiei la învăţătură.

Din păcate, procesele verbale ale Consiliilor Profesorale[1] nu înregistrează altceva decât mişcarea elevilor, examenele de admitere şi puţine informaţii despre privaţiunile economice ale elevilor din internat.

În anul 1943, sunt admişi 30 de elevi în clasa I, dar se înregistrează 2 elevi militari (clasa a Vl-a), 8 militari (clasa a VII-a) şi 7 militari (clasa a VIII-a), mobilizaţi fără a fi scoşi din matricolele şcolare. În 15 decembrie 1943, cu ocazia vacanţei de Crăciun, se organizează consiliu profesoral care constată un număr de 202 elevi din care doar 107 promovaţi.[2]

Semestrul a II-lea şi anul şcolar 1943-1944 se încheie mult mai devreme, deoarece, în conformitate cu instrucţiunile ministrului nr. 65400/1944, şcolile îşi încetează cursurile la 1 aprilie 1944. În 5 aprilie, se examinează un număr de 12 elevi încorporaţi, iar a doua zi, consiliul profesoral validează situaţia şcolară pentru cei 187 elevi înscrişi din care 153 promovaţi şi 18 militari încorporaţi amânaţi.

Începând cu luna aprilie 1944, localul găzduieşte Şcoala Normală de băieţi din Chişinău, cu 171 de elevi, profesori şi toată zestrea mobilă. Aceştia vor sta aici până în 17 mai, când clădirea va fi folosită ca şi cămin-spital pentru 250 bolnavi de tifos exantematic, provenind din Spitalul de boli contagioasă din Chişinău, iar Şcoala Normală din oraşul basarabean se va muta la Buteni

[1] *Registrul de procese verbale*, nr. II / 1956, Arhiva LPDT Arad.
[2] Ibidem, p. 21.

(Arad). Arhiva liceului, precum şi biblioteca, vor fi depozitate în pivniță şi în clădirea bisericii de pe strada V. Goldiş, nr. 11[1].

În august 1944, România se alătură Naţiunilor Unite, trupele sovietice înaintează pe întreg teritoriul românesc, în Arad şi la Păuliş, au loc lupte pentru oprirea ofensivei trupelor germano-ungare, sacrificiile suportându-le, în 11-18 septembrie 1944, Şcoala militară de ofițeri de la Radna (Lipova). Curând trupele sovietice sosesc în Arad, iar în 22 noiembrie 1944 „spitalele sovietice vor ocupa localul şcolii”[2].

4. Tentația normalității

Autoritățile şcolare decid începerea cursurilor la 1 decembrie 1944 numai pentru cei 18 elevi din clasa terminală (fără a putea oferi internatul şi cantina), iar pentru celelalte clase, profesorii vor întocmi lecții scrise pe care le vor trimite elevilor, urmând ca aceştia să fie chemați numai la examene. Totodată, directorul recomandă „*stăruitor d-lor profesori ca din programa specialității lor să suprime toate elementele care ar putea să ne îndepărteze de marii noştri aliați*”[3]. În februarie 1945, elevii sunt rechemați la cursuri organizate, având internatul şi şcoala într-un local de pe strada Eminescu, nr. 34. În 28 februarie 1945, Caius Lepa îi prezintă inspectorului şcolar şef, Sabin Evuțian, corpul profesoral în următoarea alcătuire: Damaschin Ioanovici (limba română), Constantin Rudneanu (istorie), Carol Wiszmek (fizică-chimie), preot Iuliu Hălmăgean (religie), Gruia Stoia (pedagogie), Octavian Doboş (ed. fizică), Octavian Lipovan (muzică), Petru Iancu (agricultură), Gheorghe Roşculeț (matematică), Gheorghe Andrea (desen), Ioan Lipovan (muzică), Dumitru Irimescu (ştiințele naturii), Caius Lepa (geografie).

La sfârşitul semestrului I (18 mai 1945), şcoala avea următorul lot de elevi pe care putea să-i cuprindă în spațiul didactic[4]:

Clasa	***Înscrişi***	***Rămaşi***	***Promovați***
a V-a	21	18	9
a VI-a	24	21	17
a VII-a	30	27	14
a VIII-a	23	21	16
4 clase	***98***	***87***	***56***

[1] *Condica de Procese verbale*, 1956, Arhiva LPDT Arad.
[2] *Registrul de procese verbale*, nr. II / 1956, Arhiva LPDT Arad, p. 39.
[3] Ibidem, p. 40.
[4] Ibidem, p. 54.

Alte elemente mai importante sunt cele referitoare la „*depunerea jurământului de funcționar public*” de către toți profesorii, serbarea elevilor la un spital de caritate unde vor distribui „*colaci din făină pe care au adus-o de acasă*”[1], precum și ordinul Ministrerului Educației Naționale de a se permite tinerilor să înființeze „Organizația Tineretului Progresist”, pe care ministrul o recomandă ca organizație politică democratică.

Examenul de admitere se organizează la 1 august 1945, fiind admiși 13 candidați din 14 înscriși. Cursurile școlare vor începe la 1 septembrie 1945 în localul Liceului de fete „Elena Ghiba Birta” din Arad, întrucât localul școlii este încă ocupat grație unor interese militare. După vacanța Crăciunului, școala se mută, provizoriu, în localul de pe strada Iosif Vulcan, nr.2 (actuala stradă Lucian Blaga), unde vor funcționa 6 clase cu 148 de elevi[2], după cum urmează:

Clasa	***Înscriși***	***Rămași***	***Promovați***
I	40	39	16
II	-	-	-
III	16	16	12
IV	22	22	13 (gimnaziu)
V	23	23	8
VI	-	-	-
VII	21	21	17
VIII	27	27	25 (școala normală)
6 clase	***149***	***148***	***91***

În februarie 1946, se oferă pentru prima dată trei burse unor elevi din „Fundațiunea dr. Terențiu Olariu” conform dispoziției sale testamentare. Se mai poate reține ordinul MEN nr. 139329 / 1946 prin care „*se interzice elevilor orice manifestare politică de partid sau antidemocratică atât înăuntrul școlii cât și în afară de școală*”[3]. Cei 27 de elevi absolvenți vor susține examenul de capacitate la Beiuș.

•

Anul școlar 1946-1947 începe în același local împrumutat. Elevii sunt obligați să aibă o ținută corespunzătoare, să poarte chipiu „*și număr de înmatriculare. Li se aprobă frecventarea cinematografului numai duminica între orele 15-17*”.

La sfârșitul anului școlar, efectivele de elevi, diriginții claselor și situația școlară este următoarea:

---

[1] *Registrul de Procese-verbale,* 1945, p. 48, Arhiva LPDT Arad.
[2] *Proces-verbal*, 1946, p. 83. Arhiva LPDT Arad.
[3] *Registrul de Procese-verbale*, reg. II /1956, p. 88, Arhiva LPDT Arad.

a) clasele de gimnaziu

Clasa	*Înscrişi*	*Rămaşi*	*Promovaţi*	*Diriginte*
I	25	25	14	D. Irimescu
II	35	34	18	T. Stoica
III	(în anul 1944 nu s-a deschis clasa I)			
IV	23	18	15	C. Wiszmek
Total	***84***	***77***	***47***	

b) clase de şcoală normală

Clasa	*Înscrişi*	*Rămaşi*	*Promovaţi*	*Diriginte*
V	31	27	22	Gh. Roşculeţ
VI	27	27	22	O. Doboş
VII	(în 1940, nu s-a deschis clasa I)			
VIII	19	19	17	Gh. Atanasiu
3 clase	77	73	61	
Total	***161***	***140***	***108***	

Ca fost elev al şcolii din anul 1943 până în 1951, regretatul profesor al şcolii şi director-adjunct FLORIN PÎRVU îşi aminteşte câteva fapte şi figuri de dascăli din acea perioadă. Astfel, ne-a mărturisit despre organizarea militară a liceului, ocuparea sa de către trupele sovietice şi transformarea localului în spital militar, despre arestarea unor elevi din clasele mari şi condamnaţi (Viorel Gheorghiţă, Ioan Murgoci...), despre alţii exmatriculaţi (Nicolae Roşuţ, Tiberiu Hotăran...).

Totodată ne-a mărturisit cu plăcere despre dirigintele său, Vasile Popeangă, profesorul de limba română, Alexandru Crişan, ajuns profesor universitar la filologia timişoreană, comunicând lista întreagă a profesorilor din perioada cât a fost elev: Deliu Petroiu, Traian Mager, Ioan Vieru, Martin Nacht, Mihai Păun (română), Maria Stănescu (franceză), Damaschin Ioanovici (germană), Vasias Osias (rusă), Gogu Atanasiu, Stoia Gruia, Ioan Drăgan, Vasile Popeangă (pedagogie), C. Rudneanu, Ştefan Dumitreanu, Eduard Găvănescu (istorie), Caius Lepa, Emilian Vlad (geografie), Dumitru Irimescu, Vasile Cioartă, Augustin Fritea (biologie), Gheorghe Roşculeţ, Tiberiu Grozescu, Dumitru Visa, Victor Felea (matematică), Nicolae Udrea (fizică), Carol Wiszmeck (chimie), Octavian Doboş, Alexa Pop (educaţie fizică), Ioan Lipovan, Octavian Lipovan, Dumitru Staroste, Constantin Boboc, Dumitru Ageu (muzică), Ioan Stoica, Petru Buzgău (desen), Petru Onaga (lucru manual), precum şi învăţătorii de la ŞCOALA DE APLICAŢIE (Paulina Cordoş, Dumitru Mărcuş, Maria Delţoiu, Ludovica Lugher) şi încă preotul Ioan Hălmăgean.

•

Aş dori să fac nişte precizări, derivate din analiza „Inventarului Academiei teologice” din anii 1938 până în 1948: „*oferim patru inventare ale Academiei Teologice ortodoxe din Arad, din anul 1938, cu ocazia predării conducerii responsabilităţii administrative de către rectorul Dr. Teodor Botiş, noului rector dr. Nicolae Popoviciu, din anul 1944, înaintea ocupării edificiului Academiei de către spitalele Armatei sovietice (11 octombrie 1944 – 20 martie 1945), din anul 1945 – după plecarea soldaţilor sovietici din clădire, în timpul ocupării edificiului de Colegiul militar pentru orfanii de război*”[1]. Ce legătură are acest pasaj cu Liceul Pedagogic Dimitrie Ţichindeal din Arad? Între obiectele de inventar se regăsesc o serie de piese şi documente care se referă la activitatea împreună a celor două instituţii, după cum urmează:

- **1938**: Emblema directorului Sava Arsici, Fotografia absolvenţilor Şcolii normale din 1892, Afiş al reprezentaţiei teatrale în favoarea Preparandiei din 1823, fotografia casei Rehkoph, absolvenţii Şcolii Normale (1921, 1926, 1927, 1908, 1907, 1913, 1893, 1900, 1923, 1919, 1922, 1905, 1925), plus tablourile rămase de la aniversarea centenarului Preparandiei (D. Ţichindeal, A. Gavra, T. Ceontea, V. Babeş, Gh. Vuia, L. Petrovici, A. Tuducescu, Gh. Popa, M. Românul, I. Meţianu, P. Pipoş, I. Petran, A. Hamsea, I. Papp, C. D. Loga, R. Ciorogariu, A. Şaguna, D. Constantini, A. Şandor, C. Gurban, V. Micula).
- **1944**: nu indică schimbări esenţiale în componenţa inventarului, mai ales privind aspectele culturale şi de imagine istorică;
- **1945**: obiectele de utilitate au fost distruse în totalitate, inclusiv cele 8000 de cărţi ale profesorilor şi ale studenţilor (biblioteca), deşi inventarul bibliotecii înregistra 11.069 volume (edificiul a fost spital militar sovietic);
- **1946**: tablourile donate de Asociaţia învăţătorilor români cu prilejul centenarului Preparandiei se regăsesc în podul casei de pe str. Eminescu, nr. 34, unde încă îşi desfăşoară activitatea Şcoala Normală de Băieţi; un tablou al absolvenţilor se afla în subsolul Academiei teologice, cărţi din bibliotecă sunt depozitate în podul casei părintelui Ageu etc.
- **1948**: cărţile rămase în bibliotecă sunt epurate din ordin politic; este anul în care Academia Teologică Ortodoxă din Arad este desfiinţată prin Legea cultelor. Nici preparandia nu va avea o viaţă netulburată, adoptând complexe tehnici de supravieţuire.

Se încheie a patra etapă importantă din cronica Preparandiei arădene. A fost destul de tensionată de vânzolelile politice, de egalizarea legislaţiei privind educaţia şi învăţământului între România veche şi teritoriile unite, de tendinţa de stabilitate instituţională şi de valorile culturale care au animat activitatea

[1] M. Săsăujan, *Academia de teologie ortodoxă din Arad în perioada interbelică*, Editura Universităţii Aurel Vlaicu, Arad, 2004, p.209.

perioadei interbelice din viața statului român şi a şcolii arădene. De acum încolo, începe activitatea de subzistență şi de supraviețuire a instituției, pentru găsirea unor formule care să nu împiedice evoluția spiritului preparandial şi să nu stingă „flacăra țichindeliană”. Au fost jerfe şi concesii. Omul are valoarea sa şi este predestinat să împlinească un rol în scurta sa viață. Sacrificiul său pentru dăinuirea unor valori rămâne printre cele mai importante virtuți personale. Actorii, care au şansa să intre în cronica preparandiei arădene, îndeplinesc menirea lor în cadrul unei instituții care a dăinuit prin generozitate, prin cultura valorilor autentice, sintetizate într-o ecuație din care nu lipseşte calitatea, satisfacția, suferința şi împlinirea.

CAPITOLUL al V-lea

„REFORMA” SOCIALISTĂ A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI

Şcoala Pedagogică din Arad avea elemente specifice unui sistem de învățământ superior, pregătind cadre didactice pentru şcoala primară. „Intelighentia” arădeană a militat, chiar din 1812, pentru o Academie pedagogică, prin scrisul lui Dimitrie Țichindeal, iar ideea a fost reiterată în diferite momente ale istoriei ideilor învățământului arădean. Intelectualizarea societății civile arădene depinde în cea mai mare măsură de existența în Arad a unui centru universitar cu câteva facultăți. În lipsa acestora, o asemenea misiune şi-a asumat-o Şcoala Pedagogică, în jurul căreia s-a conturat o elevată viață intelectuală. Profesorii au fost modele de cadre didactice, implicate în viața publică – politică, socială, culturală, religioasă, națională – prin participarea la principalele evenimente ale vremii. Asociațiile învățătoreşti au fost „factor de unitate culturală”[1], s-au implicat în educația adulților, în editarea de publicații, manuale, în activarea unor societăți de lectură, de teatru, în stimularea bibliotecilor, în alcătuirea unor societăți economice, în promovarea culturii europene. Aveam, ca arădeni, nevoie de activitatea concertată a unor instituții de educație, care să modifice mentalitatea de funcționare a vieții publice, de construcție a unei societăți putenic impregnată de intelectualitate şi de acțiuni specifice licențiaților universitari. Era o cerință pentru afirmarea culturală şi intelectuală a arădenilor în viața elitelor naționale şi europene.

1. Eşecul unui proiect universitar

Schimbările politice determină modificări de comportamente sociale. Unele grupuri sunt favorizate de şanse, altele de interese. Şcoala pedagogică avea şansa de a sprijini, prin suportul modelator al formării de cadre didactice, construcția la Arad a unei structuri de tip universitar. Dispunea de elemente funcționale, ce puteau fi valorificate pentru o asemenea inițiativă, dând Aradului posibilitatea de a deveni un centru universitar. La începutul anului 1945, Ministerul Educației Naționale emite Decretul-lege nr. 660[2] privind înființarea Universității de Vest „*pe amândoi pilonii ce constituie frontiera de Vest : Timi-*

---

[1] V. Popeangă, *Activitatea culturală a corpului diadactic din Transilvania în slujba unității naționale*, în ***Anuarul Liceului Pedagogic din Arad pe anul şcolar 1972-1973***, Arad, 1973, p. 56.

[2] Publicat în *Monitorul Oficial*, nr. 302, din 31 decembrie 1944, cf. Lizica Mihuț, Ioan Popovici, *175 de ani de la înființarea învățământului superior teologic arădean*, Arad, 1997, p. 150.

şoara şi Aradul, amândouă aceste fortăreţe avându-şi rolul bine determinat la această frontieră"[1]. În condiţiile imediat postrăzboinice, înfiinţarea unei universităţi părea o cutezanţă în vremuri tulburate de necesitatea reconstrucţiei economiei ţării. Era nevoie ca aici, în Vestul ţării, să se contureze o zonă culturală, impunându-se întărirea spirituală a zonei printr-o „*regenerare a vieţii noastre româneşti de aici*"[2]. În data de 3 ianuarie 1945, „arădeanul" Sever Bocu prezintă intelectualilor bănăţeni, în prezenţa Rectorului Universităţii din Cluj (prof. dr. Alexandru Borza), iniţiativa sa de „înfiinţare a unei Universităţi în Vestul ţării"; propunerea s-a materializat în decretul regal amintit. În calitate de director administrativ al Directoratului VII al Banatului (care avea în componenţă judeţele Arad, Bihor, Caraş-Severin şi Timiş-Torontal), intelectualii din sud-vestul ţării au obţinut aprobarea pentru înfiinţarea unei universităţi aici în Vest, „*pentru fortificarea instituţiilor culturale din judeţele de frontieră*"[3]. Va fi constituită Eforia Universităţii de Vest, al cărei prim preşedinte va fi Sever Bocu. Din cei 41 de membri ai Eforiei, opt erau arădeni: Andrei Magieru (episcop), Ioan Pălincaş (primarul municipiului), Petru Şimăndan (prefectul judeţului), Stan Vidrighin (preşedintele *Astrei*), avocatul Iustin Marşieu, medicul Cornel Radu, profesorul Gheorghe Ciuhandru (de la Academia Teologică) şi avocatul Gheorghe Voştinar. La ideea înfiinţării unei instituţii de învăţământ superior au aderat organizaţii şi instituţii, reprezentate prin: Nicolae Popovici, rectorul Academiei Teologice, Alexandru Vaşvari, preşedintele Curţii de apel, Ilarion Felea, preşedinte al Asociaţiei ziariştilor şi publicştilor, prof. Ed. I. Găvănescu, inspector şcolar secundar, Viorel Mihuţiu, protopop, preşedinte al Asociaţiei clerului „Andrei Şaguna", profesorul Ascaniu Crişan, director al Liceului „Moise Nicoară", prof. Elena Damian, directorul Liceului de fete „Elena Ghiba Birta", prof. dr. Caius Lepa, director al Şcolii Normale „Dimitrie Ţichindeal", prof. Victor Suciu, director al Liceului comercial de băieţi, prof. Romul Cărpinişan, director al Liceului industrial „Aurel Vlaicu" şi mulţi alţii. Încă de la această primă întâlnire, intelectualitatea Aradului suspectează oraşul vecin de interpretare subiectivă a decretului-lege, în sensul că oraşul de pe Mureş nu va beneficia de o repartiţie echitabilă în împărţirea celor 7 facultăţi aprobate. Pentru a preveni o asemenea atitudine, autorităţile arădene înaintează un memoriu Eforiei (consiliului de conducere) Universităţii, solicitând ca 3 din cele şapte facultăţi să fie atribuite Aradului. În memoriu, membrii arădeni ai

---

[1] *Aradul şi Universitatea de Vest* – memoriu către Eforia Universităţii, pus la dispoziţie de către prof. Dr. Vasile Popeangă, în copie xerox.

[2] Sever Bocu, *Dare de seamă despre Universitatea de Vest*, în *Vestul*, Timişoara, nr. 3192, 1943, apud *Dictatura se amuză*, ediţie îngrijită de Vasile Popeangă, Bucureşti, Editura Paco, 1997, p.188.

[3] Vasile Popeangă, *Introducere* la vol. ***Sever Bocu, Dictatura se amuză***, Editura Paco, Bucureşti, 1997, p. 11.

Eforiei Universității solicită ca, în virtutea articolului 25 al legii amintite, „*Aradului i se cuvine restul de trei Facultăți (din cele şapte proiectate pentru Universitatea de Vest din Arad şi Timişoara – n.n.): Dreptul, Litere şi filosofie şi Teologie*”[1]. Autorii memoriului îşi susțin punctul de vedere cu câteva temeiuri de cultură românescă şi de luptă națională. Se invocă proiectul „unei Universități de Vest la Arad, din 1870”[2], în care s-a cerut autorităților de atunci „*ridicarea unui institut general de învățământ mai înalt, cu denumirea de „Şcoala mare eparhială arădeană*”, constând din patru facultăți: Teologia, Dreptul, Filosofia şi Politehnica”[3].

Ca vechi centru de luptă națională, Aradul este evocat pentru găzduirea celei mai vechi episcopii (1705), cea mai veche Şcoală normală (1812), cel mai vechi Institut Teologic (1822). Pentru găzduirea facultăților, se propune localul Palatului Cultural pentru Facultatea de Drept şi Facultatea de Litere şi Filosofie, precum şi sediul Academiei Teologice pentru Facultatea de Teologie. Având în vedere importanța acestui memoriu pentru ideea de universitate şi dificultățile pe care arădenii le aveau de depăşit, precum şi pentru a oferi urmaşilor un document de valoare intelectuală, îl vom reproduce mai jos. El cuprinde informații şi argumente privind rolul istoric al Aradului, precum şi realizările sale culturale: *„Aradul, vechi centru de luptă națională, – cu cea mai veche Episcopie, ce-şi are sediul aici din 1705, cu o Şcoală Normală, datând din 1812 şi un Institut Teologic din 1822, – are la activul său un trecut glorios în domeniul național şi cultural. De aici a ieşit pleiada de peste 2000 preoți şi tot atâția învățători confesionali români care au împânzit frontiera de Vest. Pentru studenții Facultății de Litere şi Filosofie, Aradul – cu un Palat Cultural, unic în țară, cu biblioteci, muzee şi arhive de mai multe sute de ani – este un centru universitar ideal. Pentru studenții de la Drept, oraşul neîntrecuților luptători naționali va fi de asemenea un potrivit centru de fortificare sufletească. Ceea ce caracterizează pe Arădenii grăniceri este tocmai dârza lor rezistență față de orice încălcare a drepturilor naționale.”*

Pentru că memoriul de mai sus nu a fost luat în considerare de către Eforia universitară, ținută la Timişoara, în ziua de 21 ianuarie 1945, în sensul că cererile arădenilor au rămas simple zbateri birocratice, un grup de intelectuali din Arad se întruneşte, în 30 ianuarie 1945, şi elaborează un amplu memoriu, care va fi înaintat M.S. Regele, Preşedintelui Consiliului de Miniştri şi Ministrului Educației Naționale. În esență se solicită:

„*1. a repartiza la Arad, prin lege, Facultățile de Teologie, Drept, Litere şi filosofie;*

---

[1] *Ibidem*.

[2] E vorba de proiectul lui I. Popovici-Desseanu, propus Sinodului eparhial din 11 mai 1870.

[3] *Memoriul către Eforia Universității*... Memoriu, pus la dispoziție, în copie xerox, de prof. Dr. Vasile Popeangă.

2. *A ridica Academia Teologică din Arad la rangul de Facultate de Teologie;*
3. *A desemna un număr mai mare de arădeni în Eforia Universitară, proporțional cu numărul facultăților cerute*"[1].

Memoriul adresat autorităților centrale este semnat de conducătorii principalelor instituții administrative, economice, şcolare, culturale, publicistice arădene. Memoriul cuprinde 160 de rânduri, dactilografiate pe foi ministeriale, aducându-se, în mod sistematic, argumente de susținere a cererii „grupului de intelectuali". Dezideratele „memorialiştilor" sunt motivate în 8 puncte, fiecare temeinic argumentat cu date istorice, economice, politice, culturale şi chiar geografice :

- Aradul reprezintă punctul central din Vestul Țării;
- Aradul este centru regional al Crişanei;
- Aradul este cel mai vechi centru cultural al Crişanei şi Banatului;
- Aradul are o tradiție de preocupări şi înfăptuiri culturale;
- Aradul are un trecut glorios de lupte naționale şi politice;
- Aradul poate oferi localuri pentru cele trei Facultăți şi cheltuielile materiale pentru întreținerea lor;
- Timişoara este un oraş prea îngrămădit de Facultăți;
- Aradul românesc şi-a manifestat revendicările pentru un Institut universitar încă din 1870.

Înainte de enumerarea personalităților care susțin cererea arădenilor se menționează că „dacă toate aceste motive de ordin geografic, istoric, bisericesc, juridic şi național nu sunt de ajuns ca să-i legitimeze dezideratele în legătură cu Facultățile Universității de Vest, atunci înseamnă că Aradul e nedreptățit şi condamnat la moarte"[2]. Din nou, grație importanței documentului pentru susținerea ideii de învățământ universitar în Arad, dar şi pentru valoarea istorică a informațiilor oferite în memoriu, îl vom reproduce mai jos, în totalitate. El mărturiseşte şansa pe care arădenii au pierdut-o de a împărți cu Timişoara avantajele intelectualizării localității de pe Mureş, care, prin efecte, acum, din perspectiva anului 2000, au provincializat Aradul, până la a deveni un raion al regiunii Timişoara.

•

După cum se menționează, în final, documentul este întocmit la 20 ianuarie 1945. Acest memoriu a fost anticipat de „*un memoriu din anul 1945 al*

[1] *Ibidem*.
[2] *Ibidem*, p. 4.

dascălilor de la Institutul Teologic[1], adoptat în ședința Consiliului profesoral din 11 ianuarie 1945, în care se exprimă nemulțumirea față de articolul II al decretului-lege nr. 660, prin care se ridică, la rang de Facultate, Academia Teologică din Oradea, şi nu cea din Arad. Semnat de profesorii Academiei Teologice Ortodoxe Române din Arad, precum şi de alte personalități arădene, memoriul este o mărturie a „unității de opinie a intelectualității arădene"[2]. O mare parte din argumentele profesorilor teologi vor fi reluate în memoriile transcrise mai sus. Cele trei atitudini atât de vehemente reprezintă „*acte de curaj în condițiile precare ale războiului şi ale amenințării venite din partea comunismului sovietic*"[3].

Ca centru administrativ al Banatului, Timişoara va dobândi curând instituțiile universitare, grație chiar şi preocupărilor arădeanului Sever Bocu[4], care, în calitatea sa de conducător al Directoratului VII al Banatului, îşi leagă numele de înființarea Universității de Vest din Timişoara[5] şi a Mitropoliei Banatului : „*Când s-a realizat România Mare, aveam în conştiința mea, purtam în sângele meu ideea Universității de Vest*"[6]. Mai mult, i se atribuie acestei Universități de Vest un îndepărtat temei în Țichindeal, grație cunoscutei sale afirmații: „*Mintea, mărită nație românească, mintea!*", citat care, după părerea lui Sever Bocu, cuprinde ideea de Universitate. Universitatea de Vest serveşte interesele întregului tineret românesc din Banat, aprecia Sever Bocu.

•

Aradul rămâne mai mult timp doar un nucleu al aspirațiilor universitare. În continuare, la Arad, învățământul superior întârzie să se exprime în formă universitară. Nici măcar cerința, care se referă la „*ridicarea Academiei Teologice din Arad la rangul de Facultate de teologie*"[7], nu este realizată. Intenția a rămas idee istorică; mai mult, în 1948, Academia Teologică a fost desființată.

---

[1] Memoriul se află publicat în Ioan Tulcan, Lizica Mihuț (coord), *175 de ani de la înființarea învățământului superior teologic arădean (1822-1997),* Arad, 1997, pp.150-155. Se găseşte la Arhivele naționale. Fondul Primăriei municipiului Arad, nr. 829, 1945, f. 3-4.
[2] *Ibidem*, p. 155.
[3] *Ibidem*, p. 153.
[4] Născut la Şiştarovăț, lângă Lipova (1874-1953), vezi Vasile Popeangă, *Introducere* la Sever Bocu, *Dictaura se amuză*, Editura Paco, Bucureşti, 1997.
[5] Primul rector al Politehnicii din Timişoara a fost Traian Lalescu (1920).
[6] Sever Bocu, *Dare de seamă despre Universitatea de Vest*, în *Dinastia se amuză*, Bucureşti, Ed. Paco, 1997, p.188, ediție îngrijită de Vasile Popeangă.
[7] Vasile Popeangă, *Învățământul,* în ***Arad. Monografia oraşului, Arad***, Editura Nigredo, 1999, p. 278

2. Sovietizarea învățământului

Toate instituțiile sunt reorganizate după ideologia şi principiile puterii politice. „Revoluția socialistă” urma să fie implementată în structurile de putere de către Partidul Comunist din România. La Conferința națională din 1945, documentele de partid pun în fața „*învățământului românesc următoarele obiective:*

- *lichidarea analfabetismului;*
- *reorganizarea întregului sistem de învățământ;*
- *formarea de cadre didactice prin înființarea de institute pedagogice;*
- *democratizarea corpului didactic şi înlăturarea tuturor elementelor profasciste, reacționare*”[1].

Era început pentru un nou tip de societate românească. Instituțiile statului au funcționat chiar şi în asemenea condiții, iar modificarea atribuțiilor acestora se efectua sub presiunea ideologiei sovietice şi după modelul „eliberatorului țării de sub jugul fascist” şi beneficiarului principal al încheierii războiului secund mondial. Aşa zisa „reformă socialistă a învățământului” însemna adoptarea prevederilor „revoluției culturale”, implementate în țara noastră după modelul țărilor sovietice socialiste. Puterea democrației-populare impune transformări fundamentale în organizarea socială, economică şi politică a țării. Acestea încep cu formarea omului nou, înzestrat cu o concepție specifică democrației populare şi cu schimbarea „mentalităților imperialiste moştenite”. După 1945, viața civilă şi publică a arădenilor se organizează sub supravegherea atentă a militarilor roşii. Urbea noastră era stresată de prezența unei unități a armatei sovietice, staționată în Cetate. Ofițerii aveau locuințe în oraş, iar pentru copiii acestora, s-a înființat o grădiniță şi o şcoală. Populației i se inoculează ideea că trupele sovietice au eliberat țara de sub asuprirea fasciştilor.

Învățământul era o reflectare directă a proceselor politice de transformare a țării. „*Modelul sovietic de şcoală a fost copiat fără ezitare*”[2], atât în conținut cât şi în metodologie. Şcoala românească nu mai are posibilitatea de a valorifica tradițiile valoroase şi nici de a se dezvolta în linia unei pedagogii naționale şi axiologice. Manualele erau traduceri după cele sovietice, programele şcolare, cărțile pentru lectură, dar mai ales atmosfera era atent controlată de autorități. Elevii şcolilor arădene erau solicitați să susțină spectacole de omagiere a „eliberatorilor” staționați în Cetate. Abia în 1956, după înăbuşirea revoluției maghiare, militarii sovietici încep să se retragă.

---

[1] V. Popeangă, E. Găvănescu, V. Țîrcovnicu, *Preparandia din Arad*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1964, p. 253.

[2] V. Popeangă, *Studii despre Preparandia din Arad*, „Vasile Goldiş” University Press, Arad, 2011, p. 88.

Procesul de „democratizare populară” a învățământului începe cu „purificarea” manualelor şcolare: scoaterea pasajelor duşmănoase şi fasciste, apoi interzicerea utilizării manualelor vechi, înlăturarea hărților şcolare cu „România mare” (am regăsit hărți în care Basarabia, Cadrilaterul şi Bucovina erau lipite cu hârtie acoperitoare); s-au scos orele de religie şi s-a interzis elevilor de a participa la slujbele religioase; s-au impus principiile „pedagogiei sovietice”; s-a restructurat conținutul bibliotecilor şcolare în sensul că tot mai multe cărți ocupă rafturi cu traduceri din literatura socialistă sovietică etc. În plus, cadrele didactice, precum şi elevii Liceului pedagogic au fost cuprinşi în procesul de înlăturare a analfabetismului, în repararea şcolilor distruse în timpul războiului, în acțiuni politice de denigrare a şcolii burgheze şi antipopulare.[1]

În 3 august 1948, se adoptă ***Lege pentru Reforma învățământului*** care laicizează şi unifică învățământul de pe întreg teritoriul României populare, după modelul uniunii republicilor sovietice. Religia a fost eliminată integral din programul de studiu sistematic al elevilor. Legea înstrăinează şcoala de menirea sa educativă, fiind aservită îndoctrinării politice şi sovietizării: „*dând învățământului nostru o structură unitară, înseamnă a lichida cu vechea organizare anarhică a şcolii, care corespundea anarhiei în producție a orânduirii burghezo-moşiereşti. Trecând întregul învățământ în mâna statului, la cârma căruia stă guvernul reprezentând interesele poporului, înseamnă a lărgi în sectorul cultural al Republicii noastre Populare, succesele obținute pe teren politic şi economic*”[2]. S-a trecut la epurarea unor cadre didactice, în unele domenii (ştiințe sociale – de ex.) procentul fiind de peste 70%. Structura sistemului de învățământ, adoptată după modelul sovietic, este următoarea: *preşcolar* (3-7 ani), *elementar* (clasele I-IV şi clasele V-VII) – obligatoriu şi gratuit, învățământ *mediu* (4 ani) şi *superior* (universități şi institute).

Sunt desființate şcolile particulare (în categoria cărora intrau şi şcolile confesionale), dar se adoptă măsuri pentru asigurarea dreptului fiecărui cetățean la şcolarizare gratuită, inclusiv în limba maternă, pentru „naționalitățile conlocuitoare”. Generația tânără era supusă unui proces educațional de îndoctrinare în spiritul patriotismului socialist şi al internaționalismului proletar, precum şi în spiritul dragostei față de clasa muncitoare şi țărănime. Prioritatea socială a Legii învățământului viza înlăturarea analfabetismului în rândul tuturor copiilor şi adulților. Foarte curând, rapoartele politice indicau eradicarea analfabetismului. Pentru copiii cu dizabilități au fost înființate şcoli speciale.

Adoptarea legii duce la o schimbare fundamentală a sistemului de învă-

---

[1] *Ibidem*, pp. 254-261.

[2] Gh. Vasilichi, ministrul învățământului public, *Îndrumător pentru învățământul elementar*, MIC, Educația tineretului, 1948, p. 4.

ţământ şi la radicalizarea principiilor de educaţie: „prin legea pentru reforma învăţământului, şcoala normală de învăţători din Arad iese total şi definitiv de sub orice formă a bisericii. Şcolile medii care pregătesc învăţători primesc acum denumirea mult mai potrivită de **şcoli pedagogice**. Ele au o durată de şcolarizare de 4 ani”[1].

Primind numele de Republica Populară Română, Ţara este dirijată spre o altă etapă socio-politică. Impunerea ideologiei dictaturii proletariatului şi a concepţiei staliniste – temei pentru o societate care pretinde un alt tip de personalitate şi cu o mentalitate nespecifică spiritualităţii româneşti – determină asumarea unei politici şcolare adecvate, cu un nou sistem de învăţământ, cu alte conţinuturi şi principii, precum şi cu structuri de organizare modificate. Sunt esenţiale următoarele coordonate:

- conducerea învăţământului se realizează în exclusivitate de către stat;
- adoptarea filosofiei materialist-dialectice şi istorice;
- adoptarea caracterului laic al şcolii;
- canalizarea educaţiei tinerilor în spiritul patriotismului socialist şi internaţionalismului proletar;
- obligativitatea realizării educaţiei socialiste a tinerei generaţii, inclusiv a respectului faţă de cultura sovietică;
- acordarea dreptului naţionalităţilor conlocuitoare de a avea un învăţământ în limba maternă;
- făurirea unui nou tip de personalitate – „homo sovieticus”[2];
- utilizarea unor manuale ruso-sovietice;
- predarea istoriei URSS şi a Partidului Comunist al US şi a istoriei popoarelor slave;
- adoptarea modelului şcolii sovietice privind organizarea şi desfăşurarea procesului de instrucţie şi educaţiei ş.a.

S-au ignorat tradiţiile şcolii româneşti, renunţându-se la studiul limbilor moderne (dar adoptându-se studiul limbii ruse), la conţinuturi ştiinţifice şi umaniste, la evidenţierea valorilor culturii şi civilizaţiei naţionale şi europene, minimalizându-le sau eludându-le. Statisticile comparative referitoare la evoluţia învăţământului din ţara noastră, la nivelul unităţilor şcolare, a populaţiei şcolare şi a personalului didactic sunt prezentate în următorul tabel:

---

[1] V. Popeangă şi colab, *Preparandia din Arad*, EDP, Bucureşti, 1964, p. 263.
[2] Sunt sugestii completate de Doru Bogdan, pe care le împărtăşesc.

Total	*1938*	*1950*	*1960*	*1970*	*1980*	*1990*
Unități şcolare	15.879	21.078	23.890	26.861	29.766	27.370
Populația şcolară	1.781 mil	2.319 mil	3.195 mil	4.344 mil	5.588 mil	5.544 mil
Copii preşcolari	90 mii	199 mii	354 mii	448 mii	935 mii	554 mii
Elevi	1.664 mil	2.967 mil	2.768 mil	3.776 mil	4.456 mil	4.544 mil
Studenți	26,5 mii	53 mii	71,9 mii	151,8 mii	192,7 mii	164,5 mii
Cadre didactice	55 mii	100 mii	137 mii	206,8 mii	258,6 mii	229,1 mii
Facultăți	33	136	131	195	132	101
Elevi la 10 mii locuitori	1067	1267	1504	1859	2007	1963
Studenți la 10 mii locuitori	17	32	39	75	87	71

Se poate observa o creştere evidentă a tuturor variabilelor avute în vedere.

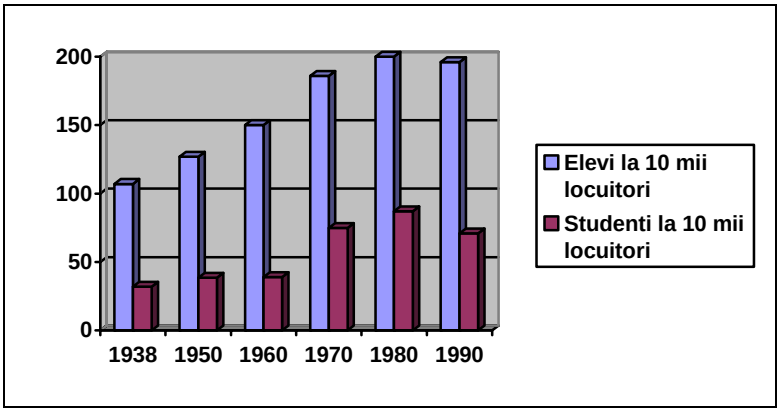

Referitor la cuprinderea elevilor şi tinerilor în sistemul de învățământ, statistica evidențiază că există un progres apreciabil şi în beneficiul construcției educaționale a profilului populației țării.

3. „Democratizarea" reformatoare a şcolii

Şcoala Pedagogică din Arad este determinată să se plieze noilor realități social-politice. În etapa 1945-1947, personalul instituției a fost angajat în procesul de „reconstrucție culturală", conform concepției democrației populare. „Democratizarea" învățământului s-a realizat în mai multe direcții[1]:

- asigurarea caracterului ştiințific al învățământului;
- orientarea tineretului către o educație democratică;

[1] *Ibidem*, pp. 254-263.

- însuşirea de către actorii procesului de învăţământ a unei noi concepţii despre lume şi viaţă, însuşirea principiilor pedagogice specifice orânduirii socialiste;
- culturalizarea generală a clasei muncitoare şi a ţărănimii prin înlăturarea neştiinţei de carte;
- şcolarizarea tuturor copiilor de vârstă şcolară;
- controlul absolut al statului asupra procesului de educaţie, prin etatizarea şcolilor confesionale şi particulare.

Învăţătorului i se solicită o schimbare de mentalitate şi de conduită didactică: „*ca un adevărat ostaş ce luptă în primele rânduri ale frontului culturii, învăţătorul trebuie să părăsească izolarea strâmtă, egoistă şi comodă în care l-a crescut şcoala burghezo-moşierească şi, încadrându-se temeinic pe linia aspiraţiunilor şi necesităţilor istorice ale poporului nostru, el trebuie să devină un exemplu de muncă, pricepere şi luptă în folosul maselor populare, iubitoare de libertate şi progres*"[1]. Învăţătorului i se cere ridicarea nivelului politic, prin a fi la curent cu ceea ce se petrece în viaţa ţării şi a popoarelor, citind cu atenţie ziarele (Scânteia, Viaţa sindicală), revistele de cultură (Lupta de clasă, Contemporanul, Flacăra şi cele editate de ARLUS), cărţile apărute la edituri progresiste (Cartea rusă, Editura de Stat şi P.R.M.), să asculte la radio conferinţele, ştirile, ora sovietică etc.

În anul şcolar 1948-1949, cursurile încep în localul de pe strada Dragalina, nr. 7, iar titulatura instituţiei este ***Şcoala Pedagogică de Băieţi Arad***. Avea durata de 4 ani, iar titulatura a fost menţinută până în anul 1954, când devine mixtă. Directorul şcolar continuă să fie **Caius Lepa**[2], iar între profesorii noi amintim pe: Alexandru Crişan, Deliu Petroiu (română), Nina Bulacev (l. rusă), Dumitru Irimescu (din 20 ianuarie 1949, va prelua conducerea şcolii pedagogice) iar învăţătorul de la Şcoala de aplicaţie, Grigore Şarlău, va fi numit pe post de profesor.

În prima *Conferinţă pedagogică* (7 februarie 1949), profesorii sunt informaţi de obligativitatea înscrieri la cursurile de învăţare a limbii ruse, predate gratuit de tovarăşa profesoară Nina Bulacev[3]. Această primă obligativitate de rusificare lingvistică este urmată de alte indicaţii, cum ar fi înfiinţarea gazetelor de perete care să cuprindă articole despre Stalin, despre marxism, despre pedago-

---

[1] Gh. Vasilichi, ministrul învăţământului public, *Îndrumător pentru învăţământul elementar*, MIC, Educaţia tineretului, 1948, p. 6.

[2] Caius Lepa a fost membru al Lojei masonice arădene, având sediul în clădirea cu sigla masonică de peste drum de intrarea în clădirea instituţiei la care a fost atâţia ani director. Desfiinţându-se toate organizaţiile "oculte", inclusiv masoneria, Caius Lepa a reuşit să păstreze discreţia privind apartenenţa, împreună cu alţi intelectuali (Ascaniu Crişan, Vasle Suciu), la această mişcare internaţională.

[3] *Registrul de Procese verbale*, 1956, p. 139, în Arhiva LPDT Arad.

gia sovietică, despre viața şcolarului sovietic. În toate şcolile, se va înființa organizația Arlus (Asociația română pentru strângerea legăturilor cu Uniunea Sovietică), prilej cu care profesorii îşi vor face, „cu sinceritate”, biografia în vederea aderării la principiile acesteia. Biblioteca este împânzită cu literatură sovietică, manualele utilizate provin din traducerea celor din statele socialiste sovietice, iar îndrumările metodice adoptă specificul învățământului socialist sovietic. Se studia *Pedagogia* lui Kairov şi se analizau experiențele descrise de pedagogul Makarenco. Savantul sovietic Miciurin devine cea mai importantă personalitate ştiințifică. A fost efectuată o rapidă contaminare cu noile principii, sub presiuni agresive şi întreținută de instabilitate civică plină de riscuri pentru nemulțumiți.

Dar multe se pot opri prin decizii şi directive, numai creşterea copiilor nu este posibilă. În asemenea situații, după calamități afective şi rarefiere de populații, societățile se reechilibrează prin naşteri, râvnind spre o reglare socială prin întinerire. Cum se întâmplă în asemenea cazuri (cum ar fi războiul) de pierderi umane, în compensație se nasc mai mulți copiii. Copiii născuți în timpul războiului aveau vârsta şcolarității. În ceea ce priveşte pregătirea învățătorilor, era nevoie de un număr mai mare de cadre didactice, „subțiat” din cauza pierderilor în război, a epurărilor şi chiar a condamnărilor politice. Copiii satelor îşi aşteptau apostolii, iar cei ai oraşelor îşi aşteptau „învățătoriul”. Aşa că, instituțiile pedagogice aveau o motivație, derivată dintr-o necesitate culturală şi o cerință socială. Liceul Pedagogic începe să se revigoreze, ca instituție de pregătire a învățătorilor, chiar dacă profilul lor profesional avea alte coordonate valorice decât cele pedagogice şi naționale.

Contingentul de elevi, în anul 1949, şi organizarea şcolii aveau următoarea configurație:

a) şcoala pedagogică

Clasa/ Anul	*Înscrişi*	*Rămaşi*	*Promovați*
I A	50	50	16
I B	50	45	27
II	25	23	13
III	29	29	13
IV	14	14	7
Total	***168***	***161***	***76***

b) ciclul II elementar (gimnaziu)

V	37	34	13
VI	32	30	11
VII	28	25	12
Total	***97***	***89***	***36***

În spiritul noii legi didactice, prin care „se reforma învățământul”, şcoala devine o instituție fundamental aservită politic[1]. La *Conferințele profesionale*, săptămânale începând cu 1949, va participa şi Biroul organizației de tineret din şcoală. Procesele verbale din arhiva liceului înregistrează foarte amănunțit întreaga activitate din şcoală. Aceasta este direcționată, prin ordine, dispoziții, sarcini privind educarea copiilor şi convertirea corpului profesoral pentru cultivarea dragostei față de Rusia Sovietică, față de socialismul românesc. Bunăoară, în Şedința de analiză a muncii din şcoală, din 3 martie 1949, tematica se referă la dezbaterea Constituției RPR şi Ziua solidarității internaționale a celor ce muncesc. Cu acest prilej, se hotărăşte ca, în fiecare clasă, elevii să învețe „două poezii progresiste, două cântece progresiste noi, două lozinci noi”[2] şi să scrie două articole la *Gazeta de perete*. Ordinul 94491 din 1949 obligă elevii să salute numai cu „bună dimineața, bună ziua şi bună seara”, să îşi ia angajamente de „ridicare a nivelului de studiu cu ocazia zilei de 1 Mai”. Profesorilor li se interzice să se adreseze cu „domnule”, fiind obligați să întocmească lunar „un raport critic şi autocritic asupra învățământului”[3]. La examenul de admitere, la proba de limba română, subiectele au fost:

1. Bogățiile RPR (descriere ştiințifică);
2. Biografia lui I. V. Lenin.

În conformitate cu ordinul 118689/ 1949, se încep Cursurile de alfabetizare (ca atribuție suplimentară a cadrelor didactice), deoarece numai „cu oameni ştiutori de carte se poate construi socialismul”.

La sfârşitul anului şcolar (24 iunie 1949), situația la învățătură este următoarea:

a) ciclul II elementar

Clasa	*Înscrişi*	*Rămaşi*	*Promovați*
V	35	34	25
VI	29	28	19
VII	25	25	25
Total	***89***	***87***	***69***

b) şcoala pedagogică

Anul	*Înscrişi*	*Rămaşi*	*Promovați*
I A	49	48	40
I B	45	45	40

[1] Abia după anul 1964, învățământul este „*considerat principalul izvor de cultură şi civilizație*”, iar în anul 1968 se anulează legic principalele efecte ale „*reformei de sovietizare a învățământului*”.
[2] *Registrul de Procese verbale*, 1956, în Arhiva LPDT Arad., p. 153
[3] *Ibidem*, 23 mai 1949, p. 163.

II	23	23	23
III	25	25	23
Total şcoală	***244***	***241***	***208***

Procesul-verbal din 28 iunie 1949 înregistrează lista completă a profesorilor şi învăţătorilor, prilejuită de stabilirea concediilor: Martin Nacht (1. română), Nicolae Udrea, Gh. Atanasiu, Gh. Roşculeţ, Petru Buzgău (desen), Olga Popa, Oct. Doboş, Maria Ioanovici, V. Felea, Nicolae Boboc (muzică), Deliu Petroiu, Stoia Gruia, Caius Lepa, Victor Bercea, Petru Onaga, Alexandru Crişan (1. română), Tatiana Jireghie (învăţătoare), Dumitru Mărcuţ (învăţător)[1].

•

Începând cu anul şcolar 1949-1950, directorul numit al instituţiei este **OCTAVIAN DOBOŞ**, specialitatea educaţie fizică. La nivelul acestui an şcolar, există un ciclu complet de clase primare, la *Şcoală de aplicaţie*, (curs elementar I – clasele I-IV) avându-i ca învăţători pe Paulina Cordoş, Elena Klein, Cecilia Şeredean şi Dumitru Mărcuţ, iar directorul acestei şcoli a fost prof. Gheorghe (Gogu) Atanasiu. În 15 noiembrie 1949, se înfiinţează *Detaşamentul de pionieri* al Şcolii Pedagogice. Era începutul activităţii politice în rândul copiilor, cu ceremoniale specifice, uniforme, însemne, spectacole omagiale. În *Consiliul profesoral* din 22 noiembrie 1949, se prelucrează ordinul 19655/ 1949 privind sărbătorirea aniversării a 70 de ani de la naşterea tovarăşului Stalin. Totodată se aprobă *Planul de învăţământ* pentru anul şcolar 1949-1950, care avea următoarea alcătuire:

Obiectul/*anul*	*I*	*II*	*III*	*IV*	*Total*
1. Limba română	5	5	4	4	18
2. Matematică	5	5	3	3	16
3. Ştiinţele naturii	2	3	2	3	10
4. Istorie	2	2	3	3	10
5. Geografia	3	2	3	3	11
6. Fizica	2	2	1	1	6
7. Chimia	-	-	1	1	2
8. Pedagogia	-	4	3	5	12
9. Constituţia RPR	-	-	-	1	1
10. Desen	2	2	1	1	6
11. Caligrafie	1	1	-	-	2
12. Muzică	2	2	1	1	6
13. Educaţie fizică	2	2	2	2	8
14. Activităţi educative	1	1	1	1	4

[1] Reg. PV, 28 iun. 1949, p. 179, Arhiva LPDT Arad.

15. Igienă	1	-	-	-	1
16. Lucrări practice	-	1	1	-	2
17. Limba rusă	3	3	4	4	14
18. Practică pedagogică	-	-	2	3	5
19. Economie politică	-	-	-	2	2
Total ore	***31***	***35***	***32***	***38***	***136***

Se poate observa că limba rusă în cele 14 ore de studiu, se regăseşte pe locul al treilea după limba română şi matematica. Se remarcă totuşi ponderea crescută a diciplinelor de profil (Pedagogia, Practica pedagogică, Activităţi educative).

Atmosfera pe care un fost elev, Septimius Păcurariu (n. la Săvârşin în 7 nov. 1932, profesor de limba română la o şcoală generală din Arad), o reţine este specifică pentru începutul rusificării şi politizării şcolilor: „*Îmi amintesc perfect când la jumătatea trimestrului al doilea în anul 1950, profesorul Deliu Petroiu – ajuns profesor universitar, la Timişoara – a intrat în clasă atât de trist, încât am crezut că i s-a întâmplat ceva. Ne-a zis: Din această oră întrerupem studiul istoriei literaturii şi o să facem ... biografia marelui Stalin. Vă rog să vă cumpăraţi cartea şi de ora viitoare, o să vedem cum facem*". În clasă s-a aşternut o linişte de mormânt, ne-am privit întrebători unii pe alţii, dar n-am comentat pentru că, nu demult, colegi din anii mai mari au dispărut din şcoală şi ... i-am reîntâlnit doar peste zece ani sau chiar mai mult. *O altă profundă aberaţie s-a întâmplat atunci, la disciplina „Psihologie", predată de Stoia Gruia, invalid de război şi luptător pe frontul de răsărit. În aceeaşi săptămână, distinsul profesor ne-a comunicat că în locul psihologiei vom dezbate săptămânal articole din ziare, iar ora se va numi „oră de actualităţi politice". Deşi această „generaţie a reformei învăţământului" a mai avut parte şi de alte umiliri şi înjosiri, la prima vedere majoritatea foştilor absolvenţi au ajuns profesori, ingineri, medici şi artişti plastici*"[1].

•

Iată, în continuare, modul în care profesorul Lucian Blaga relatează despre pregătirea aplicării „sănătoasei reforme a învăţământului" [2]: „pe la mijlocul lunii august, s-a organizat un alt curs de îndoctrinare pentru întreg corpul didactic de grad secundar şi superior. Timp de unsprezece zile, am fost ţinuţi toţi profesorii, conferenţiarii şi asistenţii câte 12 ore pe zi să audiem conferinţe despre materialismul dialectic – şi istoric, despre noua constituţie, despre reformele economice şi sociale, despre istoria partidului bolşevic. (...) eram catihetizaţi cu o meticulozitate scolastică exasperantă, în toate problemele. Am

[1] A. Ilica (coord), *Vasile Popeangă, vocaţie de intelectual*, Editura Universităţii Aurel Vlaicu, Arad, 2007, p. 331

[2] Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1990, p. 183.

mântuit audierea cursului de îndoctrinare stors de orice vlagă. Îmi dam seama, în sfârşit, că profesorii trebuie să-şi suspende activitatea cerebrală proprie şi că trebuie să încerce imposibilul: să gândească cu creierul „clasicilor marxişti”. Schimbarea de mod revenea în fond la o operaţie de altoire. Trebuie să ne retezăm substanţa cenuşie a meningelui cum ai reteza părul la frizer. Şi acceptăm creier clasic, ca altoi”.

În conferinţa de clasificare din 8 februarie 1950, directorul prezintă situaţia şcolară a elevilor (227 în şcoala pedagogică; 102 în ciclul II elementar; 64 în ciclul I elementar). Totodată, se prezintă un raport asupra sărbătoririi „Centenarului naşterii lui Eminescu”, dar şi sarcini noi pentru şcoală şi corpul didactic: „să dea elemente bine pregătite pentru formarea cadrelor de tehnicieni”; „calitativ să crească nivelul ideologic şi politic”; „un număr cât mai mic de repetenţi” şi „*educarea tineretului în spiritul moralei proletare şi a educaţiei comuniste*”[1].

Alte trei elemente noi apar în gestionarea procesului didactic: norma săptămânală a profesorilor se măreşte de la 15 la 18 ore; suplinirile sub 15 zile sunt „activităţi voluntare” şi vor fi neplătite, precum şi obligativitatea „epurării bibliotecii”.

La sfârşitul anului şcolar (24 iunie 1950), situaţia şcolară a elevilor este următoarea:

Clasă/ an	*Înscrişi*	*Rămaşi*	*Promovaţi*	*Ciclul*
I	9	8	8	
II	12	11	11	
III	16	16	16	
IV	26	25	25	elementar I
Total	***63***	***60***	***60***	
V	31	27	21	
VI	38	37	26	
VII	33	33	23	elementar II
Total	***102***	***99***	***70***	
I A	41	40	38	
I B	39	37	30	
II A	48	47	35	
II B	46	46	37	
III	28	28	27	
IV	24	24	24	şc. pedag.
Total pedagogic	***226***	***222***	***169***	
Total	**391**	**381**	**299**	

[1] *Registrul de Procese Verbale*, 28 febr. 1950, p. 23.

La examenul de admitere pentru profilul pedagogic, se introduc probe eliminatorii: vizita medicală, muzică şi dictare, susţinându-se teze la română şi matematică şi examinări orale la aceleaşi obiecte.

•

În Consiliul pedagogic din 12 septembrie 1950, este numit de către Comitetul de partid noul director, profesorul **MARTIN NACHT**, care în cuvântul său de investitură, arată că „*scopul educaţiei este o educaţie comunistă. Toate acţiunile elevilor trebuie raportate la consecinţe, considerând dacă sunt în slujba luptei dusă de clasa muncitoare şi îndrumată de partid ori dacă sunt în detrimentul ei. Neînţelegerile dintre profesori nu pot contribui decât la o sabotare a muncii duse în vederea unei educaţii în spirit comunist*”[1]. Pentru îndeplinirea acestor obiective, directorul instituie un program dictatorial, atât pentru elevi cât şi pentru întregul personal, didactic şi nedidactic al şcolii. Conflictul cu ceilalţi colegi se declanşează imediat, pornind de la programul pe care directorul nou îl impune internatului (elevii au liber numai sâmbăta şi duminica, între orele 15-19 şi numai pentru spectacole), precum şi intenţiei acestuia de a înlătura de la catedră pe unii profesori, suspectaţi de neacceptarea principiilor democraţiei populare. Profesorul de pedagogie, Stoia Gruia, obiectează „că nu se dă suficientă libertate elevilor”, iar alt profesor consideră că „directorului îi este teamă ca nu cumva elevii să vină în contact cu copii de burghezi din oraş”. Acutizarea conflictului este amânată, dar nu aplanată, culminând cu luna mai 1951, când directorul este acuzat pentru că a bătut elevii şcolii (întrebare retorică: *Dacă aţi bătut elevii, aceasta este o metodă sovietică!?*).

Ca o consecinţă a unei asemenea crize în interiorul colectivului didactic, se reorganizează întregul sistem administrativ al şcolii prin destituirea directorului şi numirea, ca director a profesorului de desen, **PETRU BUZGĂU**, din 29 mai 1951, sprijinit de un comitet de direcţie şi alte comitete de muncă, fiecare având atribuţii exacte stabilite prin caiet de sarcini. *PETRU BUZGAU a fost un profesor ager, sprinţar, devotat instituţiei; mic de statură dar foarte înalt în intenţii; ca un pătimaş al culorii, spaţiului şi nuanţei, a realizat tablouri pe care le-a ordonat în câteva expoziţii personale foarte apreciate de cronicile de artă plastică ale ziarelor şi revistelor vremii.*

Documentele din Arhiva Liceului Pedagogic înregistrează numele unor noi profesori: Emilian Vlad, Vasile Popeangă[2], Ioan Niciu, Osias Weiser, Maria Iovănescu. Colectivul didactic îşi însuşeşte „*îndrumările pentru predarea obiectelor de învăţământ în şcolile pedagogice de învăţători pe anul şcolar 1950-*

---

[1] *Ibidem*, p. 286.

[2] „*M-am îndreptat spre Şcoala Normală „Dimitrie Ţichindeal”, unde fusesem încadrat ca profesor de pedagogie la propunerea inspectorului şcolar Mihai Păun, profesor de limba română, renumit pentru pregătirea sa profesională şi prin corectitudinea sa*, mărturiseşte V. Popeangă.

1951" (Nr. 91567/ 13 sept. 1950) emise de Ministerul învățământului Public. Astfel, limba română se va studia în anul I (6 ore săptămânal), iar anii II-IV (câte 5 ore săptămânal); îndrumările precizează şi că "Tov. Stalin ne învață că gramatica stabileşte regulile modificării cuvintelor, regulile combinării cuvintelor în propoziții şi astfel dă limbii armonie şi înțeles"; în continuare, limba română se predă 4 ore săptămânal (anii I-II) şi 3 ore săptămânal (anii III-IV), matematica se predă în 3 ore (aritmetica, geometrie, metodică), ştiințele naturii (botanica, zoologie, biologie, anatomie, metodică şi practică agricolă) în 4 ore săptămânal, (cu indicația de a valorifica deviza marelui I. V. Miciurin („*Noi nu putem aştepta daruri de la natură, sarcina noastră este de a le smulge*"), istoria (modernă, contemporană şi a RPR) se studiază în 2 ore, geografia (fizică, a URSS şi a țărilor de democrație populară, a țărilor capitaliste şi a RPR, precum şi metodica predării geografiei) – 2 ore, ştiințe fizico-chimice (3 ore săptămânal), pedagogie generală (an II – 2 ore, anul III – 3 ore, psihologie – 2 ore la anul II, Constituția RPR (anul III, IV câte o oră), higienă şcolară (anul IV – o oră), muzică vocală – 2 ore săptămânal. Nu se fac referiri la alte obiecte de învățământ (desen, ed. fizică) şi nici la organizarea practicii pedagogice.

Atmosfera cancelarială şi cea didactică se ameliorează. Administrația "trage" spre problemele specifice învățământului şi spre dificultățile cu care se confruntă în ciuda presiunilor politice şi a deciziilor de partid. De pildă, prof. Alexandru Crişan şi Vasile Popeangă prezintă o sinteză (în urma unor anchete) asupra programului şcolar încărcat al elevilor (teme multe, expuneri pretențioase, dezinteresul profesorilor ş.a.), concluzionând că: „*elevii sunt epuizați de cele 6 ore şi nu asimilează; nu este elan; ora de 45 minute e prea scurtă*"[1]. Directorul face apelul profesorilor la fiecare Consiliu pedagogic, citeşte procesul verbal de la consiliul precedent, obligă profesorii la rapoarte şi le atribuie sarcini concrete exstraşcolare, preponderent politice. Echipa de profesori discută despre problemele didactice ale şcolii, despre practica pedagogică, completarea cataloagelor, utilizarea materialului didactic, a metodelor de învățământ. Directorul afirmă conclusiv că alfabetizarea este atribuția de căpetenie a corpului didactic, iar sarcinile şcolii în construirea socialismului sunt enumerate în 20 de puncte; în finalul Consiliului pedagogic din 14 martie 1951[2], directorul apreciază că „nu există în munca voastră o consecvență revoluționară permanentă".

Un moment deosebit în istoria instituției este legat de controlul unei brigăzi ministeriale, alcătuită din inspectorul general I. Munteanu din Ministerul Educației Publice, inspectorul general Cornelia Teodorescu de la Inspectoratul şcolar Timişoara şi Toma Elsa[3], inspector şcolar local. În mai 1951, brigada mi-

---

[1] *Registrul de Procese Verbale*, 28 febr. 1950, p. 24.
[2] *Ibidem*, p. 119
[3] „*Tovarăşa inspectoare Elsa Toma veghează cu vigilență revoluționară la respectarea cu strictețe a liniei partidului în învățământul şi cultura oraşului Arad. Era fiica unui medic evreu de*

nisterială de control analizează aspectele administrative, starea igienică, dezinteresul conducerii şcolii, a corpului profesoral şi a serviciului administrativ faţă de copiii şcolii. Grupul de control solicită „*o cotitură rapidă în viaţa acestei şcoli, că altfel nu se poate*”[1]. Citez în continuare din înregistrarea în Procesul verbal de şedinţă a cuvântului inspectorului general din minister: „*copiii mănâncă prost, atmosfera murdară şi întreaga înfăţişare a bucătăriei este de tavernă. (Ca) într-un local cu drojdia societăţii, se întâmplă în Şcoala Pedagogică din Arad. În sate înapoiate, în creierul munţilor, nu se găsesc clase mai murdare decât clasele dumneavoastră. În dormitoare e miros greu, sub pernă ciorapi murdari, perie de dinţi la un loc cu cea de ghete, cărţi vechi obscurantiste. Nu mi-aş fi putut imagina aşa ceva într-o şcoală, aspectul era mai mult al unui azil de noapte pentru vagabonzi. În asemenea localuri, nu putem creşte oameni, putem scoate vagabonzi, criminali, nu membri ai corpului didactic. Dumneavoastră aţi gospodărit prost şcoala. Toată lumea-i responsabilă. Sunteţi un exemplu rău pe ţară*"[2]. Evident că o asemenea analiză este urmată de un plan de măsuri pentru remedierea situaţiei, trasând sarcini revoluţionare şi de schimbare fundamentală a mentalităţii tuturor cadrelor didactice, responsabile de starea în care se află şcoala şi elevii săi. Prima măsură este numirea unor noi directori.

La începutul noului an şcolar 1951-1952, în *Consiliul pedagogic* din 10 septembrie 1951, este prezentată următoarea situaţie a claselor şi a diriginţilor (învăţătorilor) acestora:

Clasa	*Nr. elevi*	*Diriginţi (învăţători)*	*ciclu*
I	30	Dumitru Mărcuţ	
II	20	Paulina Cordoş	
III	21	Ana Delițoiu	
IV	26	Edith Luger	elementar I
V	17	Ioan Mare	
VI	22	Maria Iovănescu	
VII	18	Deliu Petroiu	elementar II
an I	39	Dumitru Emandi	
an II	46	Dumitru Staroste	
III A	32	Mihai Păun	
III B	27	Nicolae Udrea	
IV A	38	Ion Drăgan	
IV B	36	Vasile Popeangă	pedagogic

prin Cernăuţi, profesoară de latină şi greacă, ceva mai puţin urâtă decât muma pădurii, rea” (N. Corbeanu, *Amintirile unui laş*, 1998, Editura Albatros, Bucureşti, p. 203)

[1] *Ibidem*, p. 130 şi urm.

[2] *Registrul de Procese Verbale*, 28 febr. 1950, p. 129.

Alți profesori (nedirigințI) angajați, ca titulari sau prin asociere, sunt: Eduard Găvănescu, Tiberiu Grozescu, Alexa Pop, Elena Petrişor şi Nicolae Şulea. În şcoală, instrumentul folosit pentru descifrarea cântecelor a fost violina, până în 1952 când prof. Dumitru Emandi o înlocuieşte cu vioara.

•

La 1 septembrie 1952, instituția preia numele de ***Şcoala Pedagogică de băieți Nr. 1 Arad***, iar director va fi **MIHAI PĂUN** (poreclit CEL MIC MIHALACHE), specialitatea limba română, secretar al organizației de bază PMR (membru de partid din 1945), iar director-adjunct va fi numit profesorul Ion Drăgan, specialitatea pedagogie.

MIHAI PĂUN a ajuns în Arad, ca proaspăt absolvent al Facultății de Litere şi Filosofie din Bucureşti, la Liceul "Moise Nicoară", fiind profesor de limba română şi limba franceză. S-a născut în localitatea Otica de Sus, județul Romanați, în ziua de 2 mai 1905. Era "un tânăr înalt, sprințar la minte şi privire, şi-l aminteşte Gh. Moțiu, *cu păr negru, frumos aranjat". Un bun converseur, comunicativ, iubitor de literatură şi creație, frecventa cu mai multă plăcere scriitorii decât profesorii. Ştefan Aug. Doinaş spunea despre profesorul său că a fost"* o figură luminoasă şi exemplară". Vasile Popeangă îi realizează un elegant şi respectuos omagiu, prin amintiri calde şi elogioase (prin 1950, M. Păun era inspector şi-l cheamă, de la Nădlac, la Liceul pedagogic). Preda orele de gramatică sau de literatură la Şcoala Normală şi *„se manifesta ca un pedagog în plină forță intelectuală". „Lecțiile lui erau acte de dăruire, de exercițiu al gândirii, dar şi de înălțare sufletească a elevilor, şi nu puteau fi întrerupte. Ele erau destinate luminării elevilor...Desfăşurarea întregii lecții era o expresie a autorității sale pedagogice*"[1]. A murit, în 1956, la 51 de ani, fiind înmormântat în cimitirul "Eternitatea "din Arad.

Încă la primul consiliu, profesorilor li se prelucrează directivele CC cu privire la convocarea Congresului al XlX-lea- al PC (b) al U.R.S.S., precizându-se că tovarăşul Stalin este *„cel mai iubit prieten al poporului nostru, că trebuie să împărtăşim din experiența luminată a dascălilor sovietici*". Se schimbă sistemul de notare al elevilor după modelul şcolii sovietice prin note de la 5 la 1 cf. ordinului ministerului 27477/ 1952 (notele 1 şi 2 nu asigurau promovabilitatea). Rusificarea a fost un proces constant, dirijat prin instrucțiuni şi verificat prin rapoarte şi controale. Ziua Națională a României trece ca un eveniment obişnuit şi nerelevant în faptele şcolii, în schimb sărbătorirea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie se bucură de toată considerația şi atenția instituției. Bunăoară, în 1952, se face un proiect de program festiv care cuprinde conferințe ale profesorilor (la toate clasele) despre *„marile relizări ale popoarelor din marea țară a socialismului*", întâlniri cu fruntaşi din producție,

[1] V. Popeangă, Op. cit., p. 211.

aplicarea „*cu deosebit interes în lecții, a înaintatei pedagogii sovietice*”, pentru stimularea unui program artistic specific prieteniei româno – ruse, o conferință publică despre „*importanța mondială a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie” şi raportarea că toți elevii s-au înscris în organizația ARLUS (Asociația română pentru strângerea legăturilor cu Uniunea Sovietică)*”. În acelaşi program festiv aniversar, profesorii se înscriu pentru implicarea în munca voluntară privind săparea canalului de la Şiria, iar elevii participă la o excursie având ca obiectiv vizitarea Doftanei. Toate aceste activități se vor desfăşura în cadrul „*lunii prieteniei româno – sovietice*”[1].

Acordarea burselor de studii pentru elevi va fi un stimulent de concesivitate. Din 175 de elevi înscrişi în şcoala pedagogică, 113 elevi vor primi burse la nivelul contravalorii cazării şi mesei; criteriile de învățătură şi predare se vor corela cu originea socială a elevilor în acordarea burselor.

Anul şcolar 1952-1953, având ca director pe acelaşi Mihai Păun, iar director adjunct pe Ion Drăgan, începe cu următoarea structură de bază (clase, elevi, diriginți):

Clasa	*Învățător/diriginte*	*Nr.elevi*	*Ciclul*
I	Maria Lăzărescu	22	primar
II	Dumitru Mărcuş	25	
III	Ana Delițoiu	23	
IV	Paulina Cordoş	24	
V	Constantin Popescu	26	elementar
VI	Ioan Mare	21	
VII	Emilian Vlad	19	
an I	Petru Buzgău	44	Şcoală pedagogică
II	Dumitru Emandi	40	
III	Dumitru Staroste	44	
IV A	Ioan Vârtaci	24	
IV B	Eduard Găvănescu	23	

Întrucât la sfârşitul semestrului întâi există peste 50 % corigenți din numărul elevilor, se adoptă măsuri de evitare a abandonului şcolar: formarea grupelor de învățătură, controlul periodic al caietelor de notițe, efectuarea de interasistențe, implicarea organizației şcolare a Uniunii Tineretului Muncitoresc, a Organizației de pionieri şi a părinților pentru a stimula sârguința elevilor.

În *Consiliul profesoral* din 11 decembrie 1952, se prezintă referatul „***Problema organizării practicii pedagogice în şcoala noastră***”, din care rezultă că într-un semestru elevii din anii mici participau la practică pedagogică in-

[1] *Registrul de Procese Verbale*, Arhiva LPDTA, nr. Inv. 19/1956.

dividuală şi colectivă, iar cei din anii III şi IV vor susține întregul program şcolar în satele lor câte 2 zile la practica continuă. În şcoala de aplicație, viitorii învățători vor asista la 2 lecții model de limba română şi vor ține 6 lecții de probă; la limba rusă, se susțin 8 lecții din care 2 activități model; la aritmetică 10 (3 model); la istorie 6 (2 model); la geografie 6 (2 model); ştiințele naturii 6 lecții (2 model) şi agricultură 4 lecții (1 model). În programul de practică pedagogică, figurează, în anul IV, 2 săptămâni de practică comasată în mediul rural.

În cadrul şedințelor de analiză a activității didactice, se prezentau informări critice şi autocritice asupra perioadei precedente, precum şi proiecte ale planului de muncă al şcolii, având următoarele capitole: Învățământul general, Control şi îndrumare, Consiliu pedagogic, Munca instructiv-educativă, Munca metodologică şi ideologică, Munca diriginților, Munca în afara clasei, Munca organizației de tineret, Măsuri sanitare şi de cultură fizică, Munca cu părinții elevilor, Munca administrativă, Munca de alfabetizare.

Vă propun aici un mic medalion despre ION DRĂGAN, un dascăl pentru care instituția pedagogică a rămas o nostalgie de entuziasm şi un regret pozitiv. S-a născut la 21 ianuarie 1923 în Bretea Mureşană, județul Hunedoara. A obținut diploma de învățător la Şcoala Normală din Deva, iar apoi licența la Facultatea de Psihologie-Pedagogie de la Universitatea din Cluj (1947). Va ajunge la Liceul Pedagogic din Arad, unde va preda psihologia, pedagogia şi logica până în anul 1961, când se va muta la Universitatea din Timişoara; în anul 1973, obține doctoratul în ştiințe psihologice, pensionându-se, în 1989, ca şi conferențiar. A publicat următoarele volume: *Interesul cognitiv si orientarea şcolară (1975), Dirigenția în sistemul muncii şcolare (1983), Curiozitate şi interes de cunoaştere (1987), Psihologia pentru toți (1990), Cercetarea pedagogică (1994), Psihologia generală (1996)*, precum şi alte studii de specialitate, cursuri universitare, studii şi articole. Iată ce mărturiseşte: „*În toamna lui 1961, m-am despărțit cu o anumită nostalgie de locul şi oamenii de care mă legau şi mă leagă cele mai importante evenimente ale vieții mele: profesia, căsătoria (cu Ana Lucaci) şi paternitatea (naşterea fiului meu, Doru). Despărțirea cetățenească şi geografică nu s-a produs însă în sfera sufletului, ale cărui fire nu s-au rupt de Arad (1998)*”. Drumurile d-sale la Arad se opinteau la Şcoala Normală, voind parcă să-şi reîntâlnească adolescența didactică şi trambulina profesională. Are o ținută impunătoare, era înalt, spătos, cu un mers apăsat, îngreunat parcă de o geantă neagră doldora de hârțoage, pesemne foarte importante. Dispune de un umor amical, de un acut spirit critic, altoite pe o structură intelectuală sigură, bine aşezată în terminologie şi corelații.

În 1953, Ministerul Învățământului Public, prin ordinul 215/ 1953, dispune organizarea examenelor de promovare şi de absolvire în şcoala elementară de 7 ani şi şcolile medii. Astfel, clasele I, II, III nu dau examene, elevii promovând clasa pe baza notelor anuale. Elevii claselor a IV-a (sfârşit de ciclul ele-

mentar), a VII-a şi a XI-a vor da examen de absolvire, iar elevii celorlalte clase (V, VI, VIII, IX, X) vor susține examene de promovare. După realizarea programului şcolar, în vacanțe elevii şi profesorii sunt planificați, cf. ord. 17651/ 1953, la acțiuni de folos obştesc, cum ar fi strângerea spicelor de grâu, a boabelor şi a legumelor, adunarea plantelor medicinale şi a frunctelor de pădure, precum şi distrugerea omizilor păroase.

În anul şcolar 1953-1954, fostele clase I-VII din cadrul Şcolii Pedagogice de băieți se constituie în ***Şcoala Elementară nr. 42***, apoi în ***Şcoala elementară nr. 20 Arad***, dar aceste instituții primare vor fi subordonate Şcolii Pedagogice.

Din anul şcolar 1954-1955, instituția se va numi ***Şcoala Pedagogică mixtă Nr 1 Arad*** în urma asimilării Şcolii Pedagogice de Educatoare[1]. Şcoala Pedagogică de Educatoare ia naştere în 1949 prin transformarea Şcolii Tehnice Profesionale de fete. „*Înființată în decembrie 1919, prin grija Societății Doamnelor Române, dintre care amintim pe Eugenia Cicio Pop şi Elena Goldiş, soțiile celebrilor bărbați unionişti. Conform ordinului Ministerului Învățământului Public nr. 11025/ 1949, Şcoala medie mixtă profesională de fete se transformă în Şcoala Pedagogică de Educatoare, care preia întreaga populație şcolară a fostelor şcoli profesionale*”[2]. Din 1949 până în 1954, ***Şcoala Pedagogică de Educatoare*** a avut ca directoare pe **CAMELIA GULEŞ**, **ELENA PETRIŞOR** ŞI **VASILICA MANDIUC**, cu efective relativ constante în jurul cifrei de 275 eleve, iar printre profesoare amintim pe Eugenia Dragomir (pedagogie), Ana Dumitrescu (pedagogie), Felicia Dron (istorie), Libertina Nacht (biologie), Dora Lepa (muzică), Lucreția Popescu (matematică), Ecaterina Ionescu (l. Română). Cursurile s-a desfăşurat în localul de pe strada I. I. C. Brătianu, nr. 9 (actualmente L. Blaga).

Ca instituție coordonatoare, ***Şcoala Pedagogică mixtă Nr. 1 din Arad***, în 1954, avea următoarea componență: Şcoala Elementară nr.20 (cu atribuții de şcoală de aplicație, având director pe profesorul de pedagogie **Ion Vârtaci**, Şcoala Pedagogică de Educatoare Arad şi Şcoala Pedagogică de băieți Nr. 1 Arad.

Anul şcolar 1954-1955 începe cu **PETRU BUZGĂU**, director, şi **Eduard Găvănescu**, director-adjunct, având următoarea structură organizatorică:

a) *Şcoala Elementară Nr. 20* (strada Dragalina. nr.7) – clasa I (Ana Delitoiu), clasele I-III (Alexandra Mândreci), clasa a II-a (Paulina Cordoş), clasele II-IV (Paula Ghimişescu), clasa a III-a (Gavril Stănescu), clasa a IV-a (Didina Decis), clasa a V-a (Constantin Popescu), clasa a Vl-a (Ioan Mare) şi clasa a VII-a (Constanța Dumitrescu).

---

[1] „*În anul şcolar 1956-1957, se înființează în acelaşi local o şcoală pedagogică de educatoare*”, se afirmă în ***Preparandia din Arad***, semnată de V. Popeangă şi colab, 1964, p. 264.
[2] Dosar Nr 1... 1944. p. 210, Arhiva LPDT Arad

b) *Şcoala Pedagogică mixtă*: an I A (Dumitru Staroste), an I B (Ilarion Spătariu), an II (Teodora Fătu), an III (Cornel Boşcai) şi an IV (Vasile Popeangă).

4. Reintelectualizarea instituţiei

În 20 august 1955, conducerea liceului este preluată de **EDUARD GĂVĂNESCU**, director, şi **Vasile Popeangă**, director adjunct; şcoala avea 5 clase pedagogice şi, în coordonare, Şcoala de 7 ani Nr. 20 Arad.

EDUARD I. GĂVĂNESCU a funcţionat ca profesor şi apoi director în perioada 1955-1960. S-a născut la 1 noiembrie 1903 în Hurezu (Râmnicu Vâlcea), din părinţi intelectuali; va absolvi Facultatea de Litere şi Filosofie – secţia istorie-geografie – din Bucureşti. Soseşte la Arad în 1927, ca profesor la Liceul "Moise Nicoară". Îşi *leagă evoluţia profesorală de Liceul Pedagogic prin conducerea acestuia din anul 1955 până în anul 1960, fiind* totodată *primul rector al Institutului Pedagogic de 2 ani, înfiinţat pe lângă liceu în 1959. Colaborează la principalele ziare locale în perioada 1930 -1965, desfăşoară activitate de cercetare ştiinţifică, scriind despre Gh. Ciuhandu, Traian Mager, Alexandru Gavra (foşti profesori preparandiali). A elaborat studiile:* ***Ioan Popovici-Desseanu: Viaţa şi activitatea sa*** (1932), ***Ioan Monorai*** (1938), ***Preparandia din Arad*** (colaborare) (1964). *A murit la 17 febuarie 1984, fiind înmormântat la Arad, în cimitirul „Eternitatea". Alice Găvănescu, soţia sa, o femeie energică, vioaie, strălucitor de inteligentă, a editat textul teatral* ***Nemuritorul Dac*** *(1997). A fost un dascăl de excepţie, un model didactic, excelând prin rigoare, ţinută, punctualitate, exigenţă cu sine şi ceilalţi. S-a impus în conştiinţa culturală şi pedagogică arădeană prin conduita sa morală şi profesională ireproşabile. A fost un veritabil dascăl, excelent pregătit, înzestrat cu spirit cărturăresc, eminent cercetător în domeniul istoriei Aradului. A donat biblioteca şi arhiva familială prof. Doru Bogdan, când ocupa funcţia de director al liceului.*

Localurile unde se desfăşurau cursurile erau aceleaşi, adică de pe strada Dragalina, nr.7, (inclusiv clădirea mică din curtea liceului, unde acum se află Sala de sport „Gloria") şi de pe strada Lucian Blaga, nr. 9 pentru Şcoala (secţia) de educatoare.

Instituţia se călăuzea după un *Regulament de organizare şi de funcţionare a şcolilor pedagogice* (care în fapt confirma o structură şcolară în exerciţiu). In statele de funcţiuni ale instituţiei, figurează alţi cinci noi profesori: Eugenia Cordoneanu (l. română), Maria Stăncel (istorie), Lucia Păun (chimie, ştiinţele naturale), Aurelia Popeangă (ştiinţele naturii) şi Angela Preuteşoiu (fizică).

Brigada de control a secţiei de învăţământ, coordonată de Ion Drăgan, fostul profesor şi director adjunct al şcolii, care a inspectat instituţia în perioada 12-17 noiembrie 1955, va consemna rezultatele foarte bune în desfăşurarea activităţii didactice şi în pregătirea generală a elevilor. Este foarte adevărat că

noua conducere a şcolii direcţionează preocupările corpului didactic spre probleme pedagogice şi de metodologie, probleme didactice şi de metodologie, spre o receptivitate prioritară faţă de pregătirea elevilor în calitatea lor de viitoare cadre didactice. Spre deosebire de perioadele anterioare, analizele din Consiliile pedagogice erau specific şcolare, discutându-se despre metode de realizare a scopurilor diferitelor obiecte de învăţământ, folosirea eficientă a materialului didactic, notarea stimulativă a elevilor, organizarea practicii pedagogice, organizarea învăţământului diferenţiat, creşterea calităţii nivelului de pregătire a elevilor ş.a. Din când în când, aşa ca şi o obligaţie civică, se prelucrează câte un ordin cum ar fi cel referitor la organizarea ciclului de 5 conferinţe despre experienţa şi succesele obţinute de pedagogia şi şcoala sovietică (ord. 1570/1956 al Secţiei de învăţământ a Sfatului Popular al Oraşului Arad). Mai consemnăm întâlnirea, în 24 aprilie 1956, a elevilor şcolii cu poetul Rusalim Mureşan, fost elev al şcolii, care-şi prezintă primul volum de poezii în faţa foştilor săi colegi, precum şi organizarea excursiei de studii pentru penultimul an de învăţământ pe un traseu naţional.

Anul şcolar 1955-1956 se încheie în următoarea structură:

Clasa	***Înscrişi***	***Clasificaţi***	***Promovaţi***	***Diriginte/ învăţător***
I	34	30	26	D. Decis
II	33	33	31	A. Delițoiu
III	30	30	29	D. Mărcuş
IV	32	28	27	P. Ghimişescu
I-III	13/15	14/15	14/14	P. Cordoş
II-IV	22/15	22/7	19/5	A. Mândreci
4 clase simultane	49	49	49	D. Vizitiu Traian Lazea
V A	26	25	12	I. Mare
V B	23	22	19	C. Popescu
VI	27	25	16	C. Spătariu
VII	35	35	25	V. Aricescu
Şcoli de aplicaţie	12 structuri şcolare			Ion Vârtaci (coord.)
an I	30	30	20	P. Buzgău
II A	22	30	20	D. Staroste
II B	21	19	15	O. Weiser
III	34	33	11	O. Grozescu
IV	41	40	8	Gh. Crep

În două sesiuni, prin examenul de admitere, se formează o clasă de 30 de elevi pentru **Şcoala Pedagogică de Învăţători cu secţia Educatoare**, aprobată pentru anul şcolar 1956/1957, având durata de şcolarizare de 4 ani. Sunt prezentaţi în Consiliul pedagogic, condus de E. Găvănescu, noii profesori: Ştefan Grigore (istorie), Gr. Şarlău (pedagogie) şi se constituie comisiile metodice, după cum urmează:

a) *cercul pedagogic al învăţătorilor* (resp. **P. Cordoş**), P. Ghimişescu, G. Stănescu, E. Stănescu, D. Decis, L. Hîncu, Magdalena Guran, A. Delițoiu, Romulus Ponta, la care se adaugă cercul metodic al învăţătorilor de la clasele simultane,

b) *comisia metodică de limba română şi alte limbi* (resp. **C. Boşcaiu**): Gr. Şarlău, E. Cordoneanu, O. Weiser, C. Popescu;

c) *comisia metodică de matematică şi ştiinţe* (resp. **T Grozescu**): Ioan Mare, P. Demşoreanu, T. Fătu, Gh. Crep, A. Popeangă;

d) *comisia umanistă de istorie, pedagogie* (resp. **V. Popeangă**): E. Găvănescu, Gr. Ştefan, Maria Stăncuţ, I. Vârtaci;

e) *comisia artistică* (resp. **D. Staroste**): D. Emandi, M. Marcovici, P. Buzgău;

f) *Consiliul metodic al diriginţilor* condus de **Ioan Mare**.

Învăţământul primar, care era spaţiul didactic pentru activitatea absolvenţilor Liceului Pedagogic, avea organizat anul şcolar pe trimestre, notarea se realiza în sistemul cu note de la 1 la 5, având următorul Plan de învăţământ:

Obiectul	***Clasa I***	***II***	***III***	***IV***
Limba română	12	12	12	7
Limba rusă	-	-	-	4
Istorie	-	-	-	2
Matematică	6	6	6	6
Stiinţele naturale	-	-	-	2
Geografie	-	-	-	2
Educaţie fizică	2	2	2	2
Muzică	1	1	1	1
Desen	1	1	1	1
Caligrafie	1	1	1	-
Lucru manual	1	1	1	2
TOTAL	***24***	***24***	***24***	***27***

•

În cadrul consiliilor pedagogice lunare, se prezintă referate cu conţinut metodic urmate de dezbateri pe teme specifice învăţământului cum ar fi: *Cauzele rămânerii în urmă la învăţătură, Îmbunătăţirea exprimării orale şi scrise la limba română. Metodica verificării cunoştinţelor, Educaţia muzicală a elevilor, Atitudinea elevilor faţă de învăţătură, Specificul activităţii instructiv-educative la clasele primare şi la clasele combinate* (simultane) etc.

Anul şcolar se deschide cu intonarea „imnurilor" (RPR şi URSS), iar după cuvântările directorului, a unui elev şi a unui părinte, festivitatea se înche-

ia cu „un marş”. De reţinut, că în conformitate cu Regulamentul şcolar, exista obligativitatea purtării uniformei şcolare, a chipiului pentru băieţi, a cordeluţei pentru fete, precum şi a emblemei (cu un număr de înmatriculare), existând menţiunea ca „cei care vin cu haine particulare, fără uniforme vor plăti o amendă de 300 de lei”.

Un eveniment important în evoluţia instituţiei[1] este decizia Sfatului Popular, din 12 octombrie 1956, prin care obligă Şcoala Pedagogică „*să cedeze o suprafaţă din terenul şcolii în partea din dosul atelierului de tâmplărie pe malul Mureşului în dimensiunile de 70 m lungime şi 16 m lăţime pentru construirea de 3 – 4 vile*", în interesul sistematizării oraşului” (după exprimarea lui I. Kelemen, inspector şef). Acest fapt ar reduce terenul de sport şi ar desfiinţa lotul şcolar experimental, pe care şcoala ar fi dorit să-l extindă până la pânza de apă a Mureşului. Întrucât şcoala este proprietarul terenului revendicat, Consiliul pedagogic îşi exprimă „protestul” (V. Popeangă), „indignarea” (D. Emandi) şi „hotărârea de a ne apăra drepturile” (E. Găvănescu), considerând că aceasta este "o problemă de viaţă şi de moarte”. Directorul E Găvănescu apreciază că „peste 40-50 de ani, şcoala noastră va fi gâtuită prin deschiderea unei străzi moderne în spatele ei” şi prin înălţarea celor 3 – 4 blocuri. În final, *Consiliul pedagogic „în unanimitate protestează şi se opune cedării porţiunii de teren solicitată de Sfatul Popular şi cere să se acorde şcolii şi porţiunea de teren din dreptul şcolii până la Mureş*”[2] unde se află loc de depozitare întâmplătoare a gunoaielor. Efortul dascălilor va fi inutil, căci în curând ştirbirea abuzivă a proprietăţii va fi un fapt, pe terenul lotului şcolar şi o parte din terenul sportiv ridicându-se trei blocuri cu patru etaje (noi, elevii, am aflat că acestea au fost construite pentru familiile ofiţerilor din armata sovietică, staţionată în Cetate), iar pe lângă Mureş se va trasa o stradă.

Menţionăm că, încă de la 1 martie 1955, profesorul Gh. Crep a înfiinţat un lot şcolar agricol experimental, că începe activitatea de îmbogăţire a muzeului de ştiinţele naturii prin împăierea păsărilor şi animalelor în cadrul cercului naturaliştilor. Tehnica de împăiere se învaţă de la elevul George Miţin „*care cunoaşte împăierea de la un învăţător al său*”.

În iulie 1956, se înfiinţează Institutul Pedagogic de 2 ani (cu absolvenţi ai învăţământului mediu) şi Şcoala Pedagogică de 6 ani (experimental). La Arad, prin ordinul 582/1957 al Ministerului Învăţământului şi Culturii, se înfiinţează ***Şcoala Pedagogică Experimentală de Educatoare de 6 ani,*** începând cu anul şcolar 1957-1958. La concurs, se prezintă 77 de candidate, clasa cu 36 eleve alcătuindu-se în urma a două examene de admitere. Pentru această clasă, se va face aprecierea elevelor cu note de la 1-10 (conform sistemului actual de apreciere), iar ***Şcoala Pedagogică mixtă de învăţători*** va trece în lichidare (aici

[1] Reg. P.V., nr.7, 1956, pp. 180-184, Ibidem.
[2] *Ibidem*, p. 183.

notarea se face cu cifre de 1-5). În Planurile de învățământ al şcolii, sunt introduse ore de socialism ştiinţific şi economie politică, discipline de îndoctrinare a elevilor cu concepţia materialist-dialectică a elevilor.

În 17 noiembrie 1957, 1a iniţiativa directorului adjunct *Vasile Popeangă*, se va organiza o serbare pentru aniversarea a 145 de ani de la înfiinţarea Preparandiei din Arad, vechea Şcoală Pedagogică românească. Pe scena Palatului Cultural, în cadrul programului artistic, va fi prezentată drama *Năpasta* a lui I. L. Caragiale, în cadrul acestui spectacol evoluează formaţia corală, echipa de dansuri populare a şcolii, precum şi un grup de recitatori. Se obţine aprobarea ministerului pentru „*editarea unei cronici a Şcolii Pedagogice pentru perioada cuprinsă între anii 1922-1957*”[1]. Consecinţa unei asemenea iniţiative se va împlini în anul 1964, când profesorii şcolii, Vasile Popeangă (pedagog), Eduard Găvănescu (istoric) şi Victor Ţîrcovnicu (pedagog) vor tipări, la o editură de specialitate din Bucureşti, volumul ***Preparandia din Arad***.

În acest an şcolar, şcoala este frecventată de 430 elevi (311 în clase primare şi 119 în clase pedagogice). Elevii primesc burse sociale şi îndemnizaţii de merit într-un procent substanţial. De pildă, la anul I sunt atribuite elevilor 21 de burse din 36 de elevi, la anul II sunt 15 atribuiri de burse din 25 de elevi; în anul III primesc burse 15 elevi din 28, iar din anul IV primesc burse 15 elevi din efectivul total de 32 elevi.

Cursurile anului şcolar 1958-1959 încep în următoarea structură a populaţiei şcolare: 278 elevi în învăţământul primar şi 154 elevi la învăţământul pedagogic. S-a organizat admitere atât la profilul învăţători cât şi la educatoare, candidaţii provenind din regiunile Timişoara (cu Arad), Oradea şi Hunedoara. Profesorii noi sunt prezentaţi de directorul Ed. Găvănescu: Antoniu Drăgulescu (1. franceză), Elena Biro (1. rusă), Iustin Cornea (matematică), Mariana Ficsay (1. latină), Emilia Furnică (vioară), Elena Bertleff (matematică), precum şi Ion Drăgan, revenit la catedră din postul de inspector. În circuitul unităţilor de practică pedagogică, este cuprinsă ***Grădiniţa cu Program Prelungit Nr. 6, Arad***[2].

5. Institutul Pedagogic şi Şcoala Pedagogică din Arad

Perioada 1958-1960 este benefică pentru instituţie, întrucât populaţia şcolară ajunge la peste 1 000 de elevi şi studenţi. Condiţiile erau dintre cele mai favorabile: „Prin decizia 1179/ 53154 din 14 octombrie 1959, a Comitetului executiv al Sfatului Popular al regiunii Timişoara se hotărăşte comasarea Institutului Pedagogic de 2 ani şi a Şcolii Pedagogice din Timişoara cu Şcoala Pe-

[1] Reg. P. V., 1958, p. 22.
[2] În capitolul V, autorii volumului *Preparandia din Arad*, prezintă modul de organizare a practicii pedagogice, activitatea extraşcolară, activitatea cu părinţii etc.

dagogică din Arad”[1]. Totodată, conform ordinului 57807/17 noiembrie 1959, Şcoala îşi schimbă titulatura în ***Institutul Pedagogic de Învăţători Arad***.[2] Autorii monografiei din 1964 afirmă: „*în anul şcolar 1959-1960, Institutul pedagogic din Arad cuprinde următoarele tipuri de şcoli: şcoala pedagogică de educatoare cu durata de 6 ani, şcoala pedagogică de învăţători cu durata de 6 ani, Institutul pedagogic de învăţători cu durata de 2 ani*”[3]. Este anul în care sunt introduse gradele didactice pentru pregătirea profesională a cadrelor didactice.

•

Conducerea ***Institutul Pedagogic de Învăţători din Arad*** (IPIA) a fost asigurată de *Eduard Găvanescu*, director, *V. Popeangă, Magdalena Guran* directori adjuncţi[4]. Începând cu 1 septembrie 1960, **VASILE POPEANGĂ** va fi numit director, iar adjuncţi vor fi Grigore Ştefan şi Magdalena Guran ai Şcolii pedagogice de învăţători: „*în anul şcolar 1960-1961, frecventează Şcoala pedagogică de învăţători, Şcoala pedagogică de educatoare şi Institutul pedagogic de 2 ani următoarele categorii de elevi: din 609 elevi, 191 (31%) sunt fii de muncitori, 222 (37%) sunt fii de ţărani colectivişti, 196 (32%) aparţin altor categorii sociale: fii de învăţători şi profesori, de funcţionari de întreprinderi şi instituţii socialiste. Compoziţia socială a elevilor din şcoala pedagogică reflectă astfel mai fidel structura de clasă a societăţii noastre*”[5]. Eu făceam parte din categoria fiilor de ţărani colectivişti, acesta fiind şi motivul pentru care tatăl meu, Alexandru, a acceptat să semneze adeziunea de intrare în colectivitatea agricolă din Tăgădău.

Începând cu acest an şcolar (1960-1961), autorul acestui volum va deveni elev al Şcolii Pedagogice de Învăţători din Arad, având pe braţul stâng al uniformei şcolare numărul de înmatriculare 78, scris cu galben pe fond albastru. Avea să fie internist, cu program şcolar ferm, cu meditaţii în fiecare zi (de luni până sâmbăta), privind manuale gratuite; va fi bursier şi component al unei clase cu 40 elevi, 21 fete şi 19 băieţi. Aveam să stăm împreună 6 ani, să partici-

---

[1] V. Popeangă, E. Găvănescu, V. Târcovnicu, Op. cit., p. 264.

[2] *Ibidem*, p. 264. Institutului de Ştiinţe Pedagogice trimite lui V. Popeangă şi V. Ţîrcovnicu o scrisoare, care începe astfel: În Planul de cercetări al Institutului de Ştiinţe Pedagogice pentru perioada 1960 – dec. 1962, a fost trecută şi lucrarea „*Sistemul de pregătire a cadrelor de învăţători şi educatoare în institutele de 2 ani şi în şcolile pedagogice experimentale de 6 ani*”. Pentru realizarea acestei lucrări, Institutul a hotărât să formeze un colectiv de colaboratori dintre conducători şi cadrele didactice din reţeaua de institute şi şcoli care pregătesc învăţători şi educatoare. De aici am înţeles că au existat câteva generaţii experimentale în sistemul 4 ani liceu + 2 ani institut pedagogic vizavi de 6 ani liceu pedagogic. Curând, s-a ajuns la 5 ani liceu pedagogic. Şi eu am făcut parte din acest experiment.

[3] *Ibidem*, p. 264.

[4] Referent al volumului în manuscris, Doru Bogdan, bun cunoscător al biografiei lui E. Găvănescu, menţionează că acesta şi-a prezentat demisia din funcţiile deţinute, revenind la catedra de istorie a actualului Colegiu naţional „Moise Nicoară” din Arad.

[5] V. Popeangă, E. Găvănescu, V. Târcovnicu, Op. cit., p. 281.

păm la 65 de activități practice de tip pedagogic (practică observativă, practică curentă şi practică comasată)/ elev, în şcoala de aplicație şi să efectuăm observații psihopedagogice asupra unor elevi. În locația de pe strada Dragalina, nr. 7, se desfăşurau cursurile şcolare, inclusiv activitățile de învățare de după-amiază (meditații), iar pe strada I. C. Frimu (acum, Lucian Blaga) funcționa internatul. Şcoala de aplicație se afla în aceeaşi clădire de astăzi (str. Mozart), iar atelierele de practică şi infirmeria se aflau într-o clădire, acum dărâmată, în partea dinspre Mureş a terenului de sport. Beneficiam de un substanțial ajutor din partea statului: „*burse în valoare de 319 180 lei; pentru cămin s-a primit echipamentul necesar; bucătăria şi sala de mese au fost dotate cu utilaj necesar, cu instalații de apă caldă etc; baia a fost înzestrată cu o instalație cu cazan tampon pentru presiune, cu două motoare electrice, cu duşuri şi spălătoare noi; pentru sălile de clasă s-a dat mobilier nou, s-au instalat sobe de teracotă..., s-a amenajat o sală festivă cu 350 locuri, scenă, cortină şi instalație cu neon*”[1] etc.

•

Au fost achiziționate cărți pentru bibliotecă, mereu împrospătată cu volume recente şi materiale didactice pentru laboratoarele de fizică, chimie, biologie, tehnologie. Elevii beneficiau de gratuități, de burse, de transport gratuit pe calea ferată, de tabere pentru şcolari în timpul vacanțelor. Eu eram vânzător din partea unei librării de cărți ieftine pentru colegi, ceea ce pentru mulți a constituit nucleul încropirii unei biblioteci personale. Eram elevi fericiți, căci nu ne păsa decât de învățătură, de educația proprie, de o adolescență urbanizată şi cu prea puțină grijă pentru ceea ce se va întâmpla cu noi. În acest fel, am văzut primele spectacole de teatru şi de operă, am participat la serate dansante organizate în şcoală, am organizat noi înşine spectacole. Cumpăram cărți şi citeam reviste, frecventam bibliotecile şi muzeele, participam, împreună cu profesorii noştri, la întreaga viață culturală a urbei. În vacanțe, plecam pe la colegii noştri din regiunile Timişoara, Caraş şi ei veneau acasă la noi, cunoscând familii noi, sate din alte zone geografice. Se încropea o formă de solidaritate colegială şi de prietenie profesională. Aveam certitudinea că cei responsabili cu creşterea noastră vor veghea să devenim învățători adevărați pentru copiii satelor româneşti.

[1] Ibidem, p. 283. Sala festivă a liceului are 120 locuri pe scaune.

CAPITOLUL al VI-lea

ÎMPLINIRI ŞI PERFORMANȚE

1. Epoca Vasile Popeangă

În anul 2007, am inițiat şi coordonat volumul *Vasile Popeangă – vocație de intelectual*, în care foşti elevi şi colegi au evocat personalitatea Domnului director, Vasile Popeangă. Iată câteva cuvinte de apreciere referitoare la modul în care, din perspectiva timpului, este receptată personalitatea pedagogului, profesorului şi directorului Vasile Popeangă: „*exprim întreaga mea apreciere pentru opera pedagogică*" (Acad. S. Marcus), „*cea mai reprezentativă personalitate a pedagogiei arădene, autorul unor volume de referință, neobosit cercetător, un om îndrăgostit de carte*." († Nicolae, Mitropolitul Banatului), „*un adevărat director de conştiințe*" († Timotei, Episcopul Aradului) „*personalitate emblematică a pedagogiei şi istoriografiei româneşti*" (L. Mihuț), „*o autentică personalitate a pedagogiei naționale*" (A. Ilica), „*iscusit om de catedră, cercetător profund al actului educativ şi neobosit slujitor al condeiului, iată câteva din trăsăturile distincte ce onorează personalitatea celui ce împlineşte o frumoasă şi onorabilă vârstă, profesorul şi omul de cultură* ***Vasile Popeangă***" (A. Vasilescu), „*în fața numelui prof. Popeangă stă erudiția, pedanteria, corectitudinea ştiințifică şi umană, imaginea persoanei stabile, calde, creative şi flexibile, care se ascultă cu atenție şi entuziasm*„ (G. Gojkov), „*niciodată domnul profesor Vasile Popeangă n-a fost părăsit de încrederea în oameni şi în sine, ea i-a devenit un prieten loial, un consultant credincios, în fața unei ascensiuni anevoioase spre marele pisc al unei vieți trăite din plin*" (P. Petroman), „*rămâne în conştiința noastră, a comunității locale, dar nu numai, o autoritate profesională şi pedagogică, numele dânsului devenind sinonim cu Şcoala Pedagogică din Arad*" (P. Jurița), „*era sever, exigent, ferm, distant, uşor ironic. Dar acționa spre binele elevilor*" (I. Iovin), face parte din „*galeria corifeilor renumitei şcoli arădene*" (I. Codău), „*profesorul, cărturarul, omul, Vasile Popeangă îşi subordonează cu conştiință exemplară toate preocupările sale interesului patriotic național românesc*" (dr. L. Moldovan), „*a reuşit să impună un climat de mare exigență pentru profesori şi elevi sub aspect profesional şi moral*" (I. Căpălnăşan), „*mă bucur că fac parte din valul de dascăli ai pedagogiei arădene a cărui părinte este Omul şi Profesorul Vasile Popeangă*" (G. Rancu) etc.

VASILE POPEANGĂ *a marcat un sfert de veac din evoluția acestei instituții de referință în învățământul românesc.* Născut în 22 dec. 1920, în localitatea Leleşti, județul Gorj, V. Popeangă a absolvit Facultatea de Filosofie şi Litere, secția pedagogie-limba română din cadrul Universității Bucureşti (1948). A activat ca profesor de pedagogie şi logică la Liceul Pedagogic „Dimitrie Țichindeal" din Arad, liceu pe care l-a condus peste 20 de ani şi în jurul căruia a creat o şcoală preuniversitară de gândire şi acțiune pedagogică. A scris: „***Şcoala românească din Transilvania în perioada 1867/1918 şi lupta românilor pentru unire***" (1974), „***Presa pedagogică din Transilvania***" (1966), „***Un secol de activitate românească în părțile Aradului (1721-1821)***" (1974), „***Şcoala românească din părțile Aradului în perioada 1967-1918***" (1976), „***Şcoala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea 1921-1867***" (1979), „***Şcoala şi colectivitatea socială***" (1970), „***Clasa de elevi, subiect şi obiect al actului educativ***" (1973), „***Pedagogia generală***" (manual/ colab) (1967), „***Preparandia din Arad***" (colab.) (1964), „***Pedagogia***" (1994), „***Studii din domeniul ştiințelor educației***" (2007). În plus, a desfăşurat o bogată şi prolifică activitate de cercetare ştiințifică şi publicistică. În data de 18 ianuarie 2012, după o foarte scurtă spitalizare, internat cu edem pulmonar, decedează, fiind înmormântat în 20 ianuarie, în cimitirul Eternitatea din Arad. Personal, am lipsit la prohodul de înmormântare – fiind plecat în străinătate -, iar, la parastasul de 40 zile, săvârşit în Catedrala Ortodoxă Veche, PS. Timotei, arhiepiscopul Aradului (cel care a oficiat şi slujba de înmormântare) a fost însoțit de patru preoți. Doru Bogdan a omagiat personalitatea profesorului Vasile Popeangă, accentuând tributul real de sânge pentru apărarea țării, personalitatea pedagogică, precum şi cea de istoric. A fost o frumoasă pledoarie pentru valoarea modelatoare a întregii activități a „Domnului nostru Director".

Deşi şi-a derulat activitatea pedagogică preponderent în învățământul preuniversitar, în jurul Liceului Pedagogic Dimitrie Țichindeal din Arad, doctorul în pedagogie, V. Popeangă, a avut prestația ştiințifică şi intelectuală la valoarea şi virtuțile unui universitar. A publicat volume, a inițiat reviste sau culegeri de studii pedagogice şi de istoria învățământului sau a instituțiilor, a tipărit manuale, fiind foarte preocupat de logica procesului didactic şi de eficiența pedagogică a acestuia. Lecturându-i „*Pedagogia generală*" (1967), se constată câteva elemente care susțin actualitatea concepției sale. În primul rând, discursul său este extrem de clar, coerent şi întemeiat pe o logică a ideilor şi a dezvoltării unei gândiri structurate. Exprimarea în propoziții scurte, coerența legării ideilor într-un sistem, înşiruirea capitolelor şi actualitatea problematicii pedagogice dau textului limpezime şi deschidere ideatică. „*Omul are nevoie de educație în tot timpul vieții*", este afirmația care, astăzi, susține conceptul de „educație permanentă". Educația este considerată un fenomen social, iar pedagogia – o ştiință a educației. Procesul de învățământ are un caracter educativ. Analiza principiilor didactice, a metode-

lor şi procedeelor, a utilizării mijloacelor de învăţământ, a conceptualizării didacticii generale, a formelor de organizare a procesului de învăţământ ş.a. constituie resurse şi învăţături care astăzi şi-au păstrat valabilitatea. În plus, a identificat modalităţile de colaborare a şcolii cu familia, precum şi aspectele legate de managementul clasei şi a instituţiilor de învăţământ.

O referinţă care merită pomenită cuprinde consideraţiile despre personalitatea cadrului didactic. Întrebat dacă opera pedagogică a Domniei sale ar putea configura o doctrină, V. Popeangă a mărturisit că profesorii din jurul principalelor licee pedagogice din ţară au avut vocaţie doctrinară, întrucât asemenea instituţii dispuneau de pârghii asemănătoare cu învăţământul superior pedagogic. V. Popeangă a fost un adept al pedagogiei valorilor culturale. Constituirea unei concepţii pedagogice, în cazul său, s-a bazat pe cunoaşterea evoluţiei ideilor pedagogice naţionale şi europene, pe efectul acestora asupra instituţiilor de învăţământ, consecinţe ale manifestării practice ale doctrinelor pedagogice. Instituţia şcolară nu a reprezentat în cel mai fidel mod expresia doctrinară a timpului. Atribuie un rol esenţial personalităţii cadrului didactic, care trebuie să fie un intelectual autentic, model de conduită şi virtuos cititor al cărţilor de calitate. Valoarea omului din învăţământ conferă valoare procesualităţii pe care o organizează. Instituţiile de învăţământ sunt nu doar dispozitive care exprimă cantitatea de calitate umană, ci şi indicii pentru starea de sănătate intelectuală a societăţii. Pedagogia lui Vasile Popeangă este doctrinară, vizând procesabilitatea valorilor culturale şi umane în activitatea didactică. Ea s-a bazat pe cunoaşterea evoluţiei ideilor şi concepţiilor pedagogice; pedagogul universitar clujean, M. Ionescu, afirmă că V. Popeangă este „*cel mai important şi valoros istoric al pedagogiei în viaţă*”. Un recent volum al lui Vasile I. Popeangă cuprinde cincisprezece „***Studii din domeniul ştiinţelor educaţiei***” (2007), care exprimă o nouă viziune asupra problemelor învăţământului din perspectiva constituirii spaţiului european comun al educaţiei. Călăuzit de ideea formării unei generaţii cu mentalitate europeană, V. Popeangă apreciază că numai „prin noi înşine” se vor putea afirma speranţele societăţii româneşti şi se vor diminua suferinţele generate de răfuielile atât de politice ale acesteia. Sunt prezentate trei modele de construcţie educaţională din pedagogia românească: Onisifor Ghibu, Petru Pipoş şi Victor Tîrcovnicu. Studiu „*Formarea iniţială a educatorilor din învăţământul preşcolar şi primar în perspectivă europeană*” conceptualizează o experienţă capabilă să genereze „*un proiect educativ grupal*” valabil pentru „*întreaga generaţie europeană cuprinsă în instituţiile de învăţământ ale Uniunii*”. Pentru constituirea unei antologii a educaţiei ontologia educaţiei, propune câteva repere orientative: respectarea identităţii europene; respectarea identităţii naţionale şi constituirea funcţiilor multiple, iar acestea sunt consecinţa a trei coduri culturale: „*spiritul de reflecţie generat de filosofii greci, credinţa creştină bazată pe învăţătura lui Iisus Hristos şi dreptul roman, cu principiile pe care le-a pus la baza societăţii şi convieţuirii umane*”. Un

asemenea proiect trebuie să cultive orgoliul real susținut de ideea potrivit căreia cultura europeană e unul din pilonii celei mondiale:

„Identitatea culturală a Europei e factor generator de sentimente, de atitudini şi judecăți de valoare. Europa e o realitate culturală, e un factor puternic de civilizație, e lăcaşul comunității creatoare”.

Acesta este spațiul spiritual, în care profesiunea didactică are nevoie de indivizi cu un mănunchi de aptitudini, care au baza individuală în „vocația pedagogică”: comunicarea cu alții, capacitatea de influențare a semenilor, competența de argumentare, dinamism acțional, capacitatea de a pătrunde „sufletul celuilalt”, de a observa viața psihică a copilului: „*este vocația din care se recrutează educatorii care pun accent pe pedagogia inimii, adică pe promovarea unei doctrine pedagogice bazate pe iubire, bunătate şi iertare a abaterilor*”.

În acest studiu, V. Popeangă conturează principii şi sugerează acțiuni pentru alcătuirea unei paradigme educaționale, axate pe virtuțile implementării curriculum-ului, ținând cont de: viața psihologică a copilului (*psihologia*), dinamica acțiunii educative (*pedagogia*) şi contextul vieții sociale (*sociologia*).

Activitatea doctrinară a lui V. Popeangă este consecința unei remarcabile activități practice în şcoala românească, fapt ce-i asigură justificări corecte pentru opinii teoretice. Este o personalitate importantă a pedagogiei naționale, a cărei operă pedagogică reprezintă un izvor de sugestii pentru îmbunătățirea viziunii asupra educației contemporane.

Mă voi referi la un aspect legat de relația sa cu spiritualitatea ortodoxă şi cu credința. A fost cadru didactic în perioada în care învățământul a fost o instituție care avea menirea de a promova ateismul, „știința în detrimentul credinței”, în care informațiile despre frecventarea bisericii de către cadrele didactice atrăgea după sine excluderea din învățământ. Vasile Popeangă nu a fost un ritualist, dar a fost un credincios autentic. Un prim argument a fost acela că a întreținut cele mai bune relații cu toți Episcopii Aradului, cu preoții, cu fiii acestora pe care, într-un mod special, îi ocrotea în Liceul pedagogic. Îşi petrecea mult timp în Arhiva Episcopiei, iar volumele rezultate sunt dintre cele mai temeinice prin care evidențiază relația dintre şcoală şi biserică, menirea celor două instituții de a realiza educația culturală şi morală a comunității. Mai mult, pe un dosar, oarecum de taină, de pe biroul său, Vasile Popeangă a scris: „***14 dec. 1972: Am început lucrul! Şcolile din părțile Aradului mă aşteaptă. Ajută-mi, Doamne, să termin cu bine totul!***”. Este o rugăminte extraordinară, dintre cele mai sincere şi mai tulburătoare.

Profesor cu doctoratul în ştiințe pedagogice, VASILE POPEANGĂ este o personalitate a învățământului românesc şi o voce distinctă în arealul cultural arădean. Acest Mare Profesor pentru peste 30 de generații de învățători şi educatoare din perioada 1950 - 1982 şi-a identificat viața cu Şcoala, fiind un om de vocație prin excelență. Format în Universitatea bucureşteană, cu o echipă re-

marcabilă de profesori de elită (D. Gusti, T. Vianu, A. Dumitriu, G. C. Antonescu, E. Giurgiucă, proaspătul absolvent va fi titularizat la Liceul Pedagogic din Arad, identificându-se apoi cu devenirea instituției didactice de pregătire a educatorilor până la pensionare (1982). Din anul 1960, preia conducerea liceului, acționând cu autoritate – atât față de subordonați cât şi față de „şefi" -, cu exigență şi cu devoțiune. Ca elev, apoi coleg şi colaborator, acum înțeleg, din orizontul de aşteptare al timpului că cel puțin patru principii i-au coordonat activitatea profesională:

1. Continuarea tradițiilor didactice ale instituției preparandiale şi integrarea activității liceului în această lungă Istorie la o dimensiune valorificatoare. A insistat cu încăpățânare ca imaginea trecutului să fie stimulativă pentru profesori şi elevi, aceştia fiind îndemnați (s-ar putea spune chiar obligați – o obligație pozitivă) să intre în arhive, să scrie şi să publice studii despre Preparandie şi profesorii sau faptele lor generoase. El însuşi a fost un model, desfăşurând o activitate de cercetare, valorificată în mai multe volume, esențial fiind **Preparandia din Arad** (1964).

2. Conturarea unei autorități instituționale de referință, caracterizată prin valoarea pedagogică, culturală şi opțională a actorilor (profesori, învățători şi elevi), angajați într-o activitate didactică eficientă şi performativă. Cine nu rezista ritmului într-o competiție cu sine si cu alții, precum şi calității exercițiului profesional trebuia să părăsească instituția. Cei care au rămas însă au beneficiat de împlinirea vocațională şi de un cadru de stimulare, încurajare şi prețuire a valorilor (I. Aron, I. Ivaşcu, N. Roşuț, Gh. Crep, A. Drăgulescu, M. Nica, A. Bora, C. Mnerie, I. Mărcuț, P. Sfârâilă, P. Buzgău, D. Emandi, Gr. Şarlău ş.a.).

3. Formarea inițială a dascălilor ca foarte buni profesionişti, printr-o organizare exigentă şi exactă a practicii pedagogice şi simularea exercițiului didactic, precum şi asistența ulterioară permanentă printr-o formare continuă. Instituția a devenit o stare de spirit care a imprimat fiecărui elev/absolvent respect pentru autoritate, vocație pentru profesiune, decență pentru cultură şi iubire pentru copii.

4. Întreținerea unei dimensiuni culturale, de deschidere spre alte centre de iradiere didactică, pentru asigurarea unei doze de siguranță intelectuală; era o formă de studii superioare neinstituționalizate care să confere învățătorilor prestigiu cultural şi să le păstreze o imagine de excelență.

Şcoala Pedagogică a fost un veritabil laborator didactic, de cercetare, de activități culturale, artistice, ştiințifice şi performative. Aşa s-au născut ***Anuarele*** (1970-1987), revista ***Catedra*,** a Casei Corpului Didactic din Arad, colaborările publicistice la presa locală şi centrală, manualele şcolare, metodici volume de specialitate. Directorul pretindea, dar asigura cadrul de exprimare a pretențiilor. El însuşi a *fost* un *model de* cercetător în spațiul unui învățământ liceal, refuzând promovări administrative şi universitare.

Spirit energic, inventiv, neliniştit, animat de iniţiative, Vasile Popeangă *a fost convins că învăţătorii au dreptul la studii universitare*. După modelul tuturor ţărilor europene, învăţământul primar românesc căpătă o altă *dimensiune valorică de autorioritate*, dacă exerciţiul didactic ar fi asigurat de institutori sau profesori. Dispune de luciditate şi clarviziune, calităţi aşezate pe un autentic spirit de intelectualitate şi o cultură proaspătă şi stimulativă, o memorie provocatoare şi surprinzător de agreabilă. Profesorul dr. Vasile Popeangă a desfăşurat în Arad şi pentru Arad un sfert de secol şcolar de activitate didactică şi intelectuală de excelenţă.

Iată configuraţia instituţiei în perioada în care „regulile" şcolii erau respectate şi aveau să devină comportamente modelatoare pentru generaţii întregi de învăţători, educatoare, maistre, graţie exigenţei, profesionalismului şi autorităţii intelectuale şi ştiinţifice a d-lui Vasile Popeangă. Institutul Pedagogic de Învăţători, în septembrie 1961, avea următoarea structură şi populaţie şcolară[1]:

a) şcoala primară
- clasa I (3 clase): 107 elevi
- clasa a II-a (3 clase): 100 elevi
- clasa a III-a (3 clase): 94 elevi
- clasa a IV-a (3 clase): 92 elevi

b) şcoala pedagogică
- anul I: (2 clase): 80 eleve (educatoare)
- anul II: (2 clase): 79 elevi (învăţători)
  34 eleve (educatoare)
- anul III: (2 clase): 73 elevi (învăţători)
  32 eleve (educatoare)
- anul IV: 37 elevi (învăţători)
  32 eleve (educatoare)

c) institutul pedagogic (2 ani)
- anul I: (2 clase): 82 stundenţi
- anul II: (4 clase): 134 studenţi.

În urma promovării examenului de bacalaureat, a avut loc repartizarea absolvenţilor în regiunea Banat (35), Crişana (46), Maramureş (45), Braşov (5) şi Hunedoara (5). Totodată, la examenul de admitere din iulie 1961 s-au prezentat 127 de candidaţi pentru 112 locuri.

[1] P.V., 1961, dos. 8, Arhiva LPDT Arad.

2. Profesionalism şi exigenţă pozitivă

Anul şcolar 1961-1962 începe cu următorul corp profesoral: Vasile Popeangă (director), Grigorie Ştefan (director-adjunct). Magdalena Guran (director-adjunct), Nicolae Roşut (istorie), Victor Ţârcovnicu (pedagogie), Grigorie Şarlău (pedagogie), Anton Drăgulescu (franceză), Ioan Aron (matematică), Melania Popa (matematică, fizică), Virgil Teodorescu (istorie), Dumitru Emandi (muzică), Pavel Sfârâilă (educaţie fizică), Elena Petrişor (l. rusă), Ecaterina Talpeş (l. română), Gheorghe Ciobanu (l. română), Ioan Drăgan (pedagogie), Nicolae Lăpuşan (l. română), Maria Marcovici (ed. fizică), Vasilica Mandiuc (pedagogie), Gheorghe Crep (biologie), Silviu Sebeşan (tehnologie), Octavian Marcu (ed. fizică), Maria Voitinovici (geografie), cărora li se alătură echipa de învăţători.

Cadrele didactice se vor ocupa de instruirea următoarei populaţii şcolare, grupată pe clase:

a) institut pedagogic

an II A – 42 studenţi – diriginte Octavian Marcu
an I B – 40 studenţi – diriginte Maria Voitinovici

b) clase de învăţători

an II A – 40 elevi – diriginte Ecaterina Talpeş
an III A – 34 elevi – diriginte Pavel Sfârăilă
an III B – 37 elevi – diriginte Mihai Sieber
an IV A – 38 elevi – diriginte Gheorghe Crep
an IV B – 39 elevi – diriginte Nicolae Lăpuşan
an V – 39 elevi – diriginte Nicolae Roşuţ

c) clase de educatoare

an I A – 36 eleve dirigintă Florica Guşat
an I B -36 eleve – dirigintă Cornelia Drincek
an I C – 36 eleve – dirigintă Mariana Ficzay
an I D – 36 eleve – dirigintă Iudith Nagy
an II A – 36 eleve – dirigintă Melania Popa
an II B – 32 eleve – dirigintă Eva Mentzel
an III – 32 eleve – dirigintă Elena Bertleff
an IV – 32 eleve – dirigintă Elena Biro
an V – 32 eleve – dirigintă Vasilica Mandiuc

d) clase de aplicaţie (primare)

I A – 28 elevi – învăţătoare Doina Ghimişan
I B – 38 elevi – învăţătoare Paulina Cordoş
II A – 26 elevi – învăţător Ioan Popescu
II B – 32 elevi – învăţător Dumitru Mărcuţ
II C – 36 elevi – învăţătoare Maria Stănescu

III A – 32 elevi – învățătoare Elena Cotârleț
III B – 33 elevi – învățătoare Iulia Botici
III C – 26 elevi – învățătoare Stela Cilin
IV A – 30 elevi – învățător Ioan Şerban
IV B – 30 elevi – învățătoare Alexandra Bora
IV C – 35 elevi – învățătoare Ana Delițoiu[1].

Activitatea metodică efectivă se organiza şi desfăşura în următoarele comisii de specialitate:

- diriginți: responsabil Vasilica Mandiuc;
- învățători: responsabil Dumitru Mărcuț;
- umanistă (română, franceză): responsabil Elena Petrişor;
- matematică-fizică: responsabil Ioan Aron;
- ştiințele naturii, geografie, chimie: responsabil Gheorghe Crep;
- pedagogie: responsabil Grigorie Şarlău;
- ştiințe sociale: responsabil Nicolae Roşuț;
- politehnizare: responsabil Silviu Sibişan;
- muzică: responsabil Dumitru Emandi;
- educație fizică şi sport: responsabil Maria Marcovici.

Între atribuțiile instituției figurează, pe lângă cele profesionale, metodice, de perfecționare, şi altele de politizare şi ideologizare, ca de pildă organizarea învățământului ideologic, activitate în cadrul organizațiilor de pionieri, UTM, Arlus, Comitetul de luptă pentru pace. Dar, se reține apelul direct al directorului Vasile Popeangă „*pentru îndeplinirea conştiincioasă a sarcinilor, pentru a desfăşura o muncă disciplinată, pătrunsă de seriozitate şi spirit de răspundere, atât în orele de clasă cât şi în activitatea depusă în cadrul comisiei metodice, în activitatea culturală şi cea sanitară*” (p. 42). În acelaşi timp. se afirmă că "tot efortul trebuie depus pentru bunul mers al învățământului”.

Anexe ale planului de muncă sunt cele ale organizațiilor de partid, UTC şi pionieri, dar şi ale comisiilor metodice, de cruce roşie, cercuri de specialitate.

La sfârşitul anului şcolar (11 iunie 1962), în şcoală existau 290 eleve la secția educatoare (an I-IV) şi 219 elevi la secția învățători, adică 507, din care 127 au primit burse pe baza situației la învățătură şi a originii sociale. De pildă la 1 februarie 1962, se raportează organelor ierarhice superioare structura socială a elevilor şcolii. La anul II învățători, din 38 de elevi, 11 erau fii de muncitori, 10 fii de țărani şi 17 elevi aparțineau altor categorii.

La examenul de Stat (25 iunie 1962), s-au prezentat 53 de candidați, iar comisia a fost alcătuită din:

- Ioan Drăgan – preşedinte

[1] Reg. P.V. 14 sept. 1960, Dos.2/6l

- Nicolae Roşuţ – materialism-dialectic
- Eva Mentzer – aritmetică
- Eugenia Dragomir – pedagogie
- Lidia Popescu – română

Examenul consta din evaluări scrise la limba română şi matematică, precum şi alte patru examene orale la română, aritmetică, pedagogie şi materialism-dialectic.

Anul şcolar 1963-1964 începe în următoarele localuri şcolare: strada Dragalina, nr. 5-7 (12 clase învăţători şi educatoare şi 4 clase primare), str. I.C. Frimu (actualmente Lucian Blaga) – (7 clase primare şi 4 grupe de institut pedagogic) precum şi internatul de fete (Dragalina şi I.C. Frimu) şi băieţi (str. Chopin, actulamente Academia Teologică).

Şcoala Pedagogică de Învăţători şi Educatoare, cum se intitulează acum, are 27 de clase: 11 clase elementare, 8 clase învăţători, 4 clase de pregătire a educatoarelor şi 4 grupe de studenţi, din care o grupă cu secţie germană. Din cauza lipsei acute de învăţători, absolvenţii anilor V vor face anul al Vl-lea la fără frecvenţă, fiind repartizaţi provizoriu la şcolile fără învăţători.

În 13 decembrie 1963, se înregistrează referatul unui cadru didactic universitar din Timişoara asupra lucrării „*Din trecutul Şcolii Pedagogice din Arad*”, elaborat de dr. Vasile Popeangă[1]. Studiul are 170 de pagini, organizate în următoarele patru capitole:

- Lupta pentru înfiinţarea Preparandiei din Arad şi organizarea procesului de învăţământ în preparandie între anii 1812/1912;
- Organizarea şi desfăşurarea practicii pedagogice între anii 1912 - 1914;
- Primii profesori ai şcolii şi activitatea lor;
- Gândirea pedagogică în preparandia arădeană în secolul al XIX-lea;
- Tendinţa de modernizare a învăţământului în preparandia arădeană şi Reuniunea Învăţătorilor Români.

Referatul apreciază documentarea riguroasă în arhivele Şcolii Pedagogice şi ale Episcopiei, ale Arhivelor Statului, filialele Arad şi Cluj, în biblioteci particulare, precum şi consultarea a numeroase lucrări tipărite. Cele 170 de pagini „*sunt o contribuţie preţioasă la istoria pedagogiei româneşti*”[2].

La încheierea anului şcolar, în Raportul de activitate[3] se menţionează sarcinile noi „*încredinţate de partid şi guvern*” pentru a asigura „*pregătirea învăţătorilor de tip socialist de care poporul nostru are nevoie în actuala etapă*”. Totodată, în Raportul de activitate, se precizează care sunt „*trăsăturile de personalitate ale învăţătorului de tip nou”: „orizont cultural larg, cultură pe-*

[1] Registrul de insp. 1960/ 1975, p. 100.
[2] Registrul de inspecţii, 1975, p. 101.
[3] *Ibidem*, Dosar 30/1964, fila 41.

dagogică temeinică, deprinderi şi priceperi pedagogice bazate pe concepţia marxist-leninistă despre lume şi alimentate în orice acţiune de dragoste profundă faţă de patrie şi popor”[1].

Şcoala Pedagogică a avut următorul efectiv şi structură:

a) 11 clase elementare: 378 elevi

b) 7 clase învăţători (I-IV): 259 elevi

c) 3 clase învăţători an VI (în practică): 102 elevi

d) 7 clase educatoare (I-II): 261 eleve

e) 2 clase institut pedagogic (an 1): 75 studenţi

f) 2 clase institut pedagogic (an II în practică): 72 studenţi

Total: 1.147 elevi (şi „studenţi”)

În acelaşi timp, în şcoală sunt 267 de elevi, la cursurile fără frecvenţă, din care 77 educatoare şi 188 învăţători.

La sfârşitul anului şcolar (12 iunie 1975), conducătorii de clase (diriginţi şi învăţători) sunt:

a) clase primare

Clasa	Învăţători	Nr. elevi
I A	Eugenia Cotîrleţ	32
I B	Constantin Mnerie	31
I C	Iulia Botici	34
a II-a A	Alexandrina Bora	38
a II-a B	Nicolae Şerban	40
a II-a C	Ana Delițoiu	40
a III-a A	Paula Ghimişescu	34
a III-a B	Paulina Cordoş	34
a IV-a A	Traian Popescu	25
a IV-a B	Dumitru Mărcuţ	36
a IV-a C	Gavril Stănescu	33

b) clase pedagogic (învăţători şi educatoare)

		Nr. elevi
I A învăţători	Nicolae Roşuţ	35
I B învăţători	Florica Guşat	36
I A educatoare	Aurora Filimon	40
I B educatoare	Elena Moise	40
I C educatoare	Teodora Fătu	40
IV A învăţători	Nicolae Lăpuşanu	39
IV B învăţători	Melania Popa	36

[1] *Ibidem*, p. 1.

VI C învăţători	Maria Voitinovici	31
V A învăţători	Pavel Sfârâilă	34
V B învăţători	Mihai Sieber	37
V C învăţători	Elena Bertleff	32
VI educatoare	Vasilica Mandiuc	31

c) institut pedagogic

an I A Grigore Şarlău 39 studenţi
an I B Corneliu Peter 35 studenţi
an I fără frecvenţă 115 studenţi

În luna septembrie a anului 1964, se înfiinţează clase simultane de aplicaţie (I – III) şi se reorganizează admiterea pentru clasele de învăţători. Anul şcolar începe cu 10 clase elementare, 7 clase învăţători (2 – an I; 2 – an II şi 3 – an V), 7 clase educatoare (4 – an I şi 3 – an II); 2 clase de Institut pedagogic de învăţători de 2 ani; 3 unităţi didactice la cursurile fără frecvenţă: 3 clase an VI şi 2 clase an II institut.

Cele 26 de clase vor fi conduse de 10 învăţători, 6 profesori de pedagogie, 6 profesori de limba română, 2 profesori de matematică-fizică, 2 profesori de chimie-fizică, 3 profesori de biologie, 2 profesori de geografie, 5 profesori de muzică şi violină, 2 profesori de educaţie fizică şi 2 profesori de lucru manual. Deja putem identifica o instituţie puternică, atât prin organizare cât şi prin număr de elevi şi cadre didactice calificate.

Dările de seamă trimestriale erau ample de 30-47 de pagini, foarte analitice, după următoarea structură: plan de şcolarizare, situaţia frecvenţei, desfăşurarea procesului de învăţământ analiza tuturor specialităţilor munca metodică, munca de îndrumare şi control, munca cu părinţii.

Pentru prima dată, în sesiunea iunie 1965, se costată o afluenţă de candidaţi la examenul de admitere, ceea ce determină o foarte bună selecţie. Pentru 80 de locuri la învăţători şi 120 locuri profilul educatoare se înscriu 632 de candidaţi. Aceştia vor susţine examene la limba română şi matematică – scris şi oral- după ce în prealabil au avut proba eliminatorie de muzică. La mijlocul anului şcolar (2 martie 1966), activitatea şcolii va fi controlată de o brigadă a secţiei de învăţământ a regiunii Banat. În procesul verbal, se înregistrează „*multe realizări în direcţia formării viitorilor învăţători şi că în general şcoala constituie un exemplu de felul cum trebuie să se lucreze în această direcţie*”[1].

[1] Reg. de PV 1965/1966, p. 63, Arhiva LPDT Arad.

3. Volumul „Preparandia din Arad”

În anul 1964, apare lucrarea **Preparandia din Arad** a profesorilor Vasile Popeangă, Eduard Găvănescu şi Victor Ţîrcovnicu, la Editura Didactică şi Pedagogică din Bucureşti, care beneficiază de numeroase referinţe în presă şi de consideraţii pozitive. În anul 2011, Vasile Popeangă[1] îşi face o analiză extrem de exigentă despre unele idei şi concepţii, transmise în acest volum monografic: „*recitind paginile tipărite în 1964, în perspectiva timpului, în laboratorul meu mental apar noi judecăţi, opinii şi atitudini*”. În primul rând, a regăsit în Ţichindeal o personalitate cu o demnitate impunătoare: „*Preot ortodox de larg orizont european şi cultural, Ţichindeal inaugurează, în şcoala al cărei senior este, o nouă doctrină educativă, deci un nou set de principii pedagogice, care să constituie baza orientativă a activităţii educative din şcoală*”. Totodată, constată câteva „abateri de la logica şi deontologia cercetării istorice”: „vădită îndoctrinare”, utilizarea „unor formule gazetăreşti”, „politizarea din capitolul V” etc, dar lucrarea a fost bine primită, apreciază autorul, chiar dacă „alienarea nostră în istoria naţională era făcută”. Volumul, semnat de cele trei importante personalităţi naţionale ale Liceului pedagogic din Arad, a deschis un interes permanent pentru abordarea istorică a fenomenului preparandial, pentru cercetarea sistematică a activităţii profesorilor şi funcţionarea instituţiei, a efectelor acestora asupra contextului cultural şi pedagogic naţional.

Unul dintre coautorii volumului Preparandia din Arad este profesorul dr. Victor Ţârcovnicu, care a ajuns o personalitate a pedagogiei naţionale. **VICTOR ŢÂRCOVNICU**[2] (n. 1910, sat Slobozia, Popeşti, Argeş – m. 1986, Timişoara) a fost „*un pedagog clădit pe un om mare*”, cu „*o înaltă conştiinţă şi profesionalism civic*”: „*A fost un om în a cărui viaţă conştiinţa datoriei, spiritul de dreptate, solidaritatea umană, omenia transmisă de generaţii de înaintaşi care ne-au sădit-o în fire, iubirea faţă de copil, munca stăruitoare pentru afirmarea României pe terenul culturii şi ştiinţei au fost valori diriguitoare ale propriului său comportament*”[3]. Autorul are convingerea că „*dacă li s-ar da profesorilor orientări teoretice clare şi modele concrete de organizare a muncii pe grupe şi a muncii individuale, ei s-ar detaşa mai uşor de modelul învăţământului tradiţional*”[4]. V. Tîrcovnicu se înşiruie în lista pedagogilor care au conturat un centru de gândire ştiinţifică în jurul Liceului, de la Ioan Mihuţ, Alexandru Gavra,

---

[1] V. Popeangă, *Studii despre Preparandia din Arad*, „Vasile Goldiş” University Press, Arad, 2011, pp. 65-67.

[2] Numele profesorului apare în documente şi în publicistică (şi în acest volum) cu ambele forme ortografice: Ţârcovnicu şi Ţîrcovnicu.

[3] Vasile Popeangă, *Victor Târcovnicu, un devotat slujitor al şcolii*, Loc. Cit., p. 319. A se vedea şi Pavel Petroman, *Începuturile psihologiei la Timişoara*, Editura Eurostampa, Timişoara, 2001, p. 97.

[4] *Ibidem*, p. 319.

Lazăr Petrovici, Petru Pipoş, Teodor Mariş până la Vasile Popeangă. A fost învăţător şi profesor de pedagogie la Şcoala Normală din Arad înainte de război (1937-1938), apoi a fost profesor de pedagogie la Institutul Pedagogic de 2 ani de pe lângă Şcoala arădeană între anii 1959-1962, după care devine cadru didactic universitar la Timişoara. A fost un creator de gândire pedagogică, iar lucrările sale de specialitate o confirmă.

În „***Pedagogia generală***" (1975), volum care depăşeşte interesul unui manual pentru liceeni pedagogişti şi chiar problematica unui curs universitar, autorul sintetizează principalele probleme ale teoriei educaţiei, pe care le argumentează cu exemple didactice. Este adeptul educaţiei ca relevanţă socială, conform căreia şcoala reprezintă interesele societăţii, având un puternic discurs societal. Analizează principiile organizării metodologice a didacticii, problematica procesului de învăţământ cu principalele sale componente. În acest sens, propune forme variate de învăţare bazate pe experimente, pe care V. Ţârcovnicu le-a efectuat pe grupuri de elevi din clasele primare, gimnaziale şi liceale.

Îmbinarea învăţământului frontal (pe clase şi lecţii) cu cel individual şi pe grupe constituie, după opinia pedagogului bănăţean, în volumul său din 1981, o modalitate de sporire a eficienţei procesului de învăţare. Sunt explicate avantajele organizării unor ***proceduri frontale*** de învăţare, aspectele negative ale acestui tip de organizare, dând o serie de sugestii de îmbunătăţire a stilului de organizare frontală, rezultate din experimentele efectuate. Analizând formele ***învăţământului individual***, autorul propune o metodologie de stimulare a învăţării independente, sugerând folosirea fişelor de lucru, comune şi diferenţiate. Se consideră că „*modul de învăţământ individual pregăteşte în mai mare măsură elevul pentru educaţia permanentă*", iar „*cunoştinţele dobândite sunt mult mai temeinice şi apte pentru întrebuinţări mai variate*"[1].

De altă parte, ***activitatea pe grupe*** are avantaje şi deopotrivă dezavantaje, dar important este că există o formă de învăţare care poate alterna cu celelalte două tipuri (frontal şi individual). V. Ţârcovnicu clarifică conceptul de grupă şcolară, principiile de alcătuire a grupelor, modalitatea de lucru, precum şi asigurarea unei eficienţe sporite pentru învăţare. Textul elaborat de V. Ţârcovnicu este clar, formulat în propoziţii scurte, atent conceptualizate, cu o logică impecabilă a argumentării. A fost preocupat pentru cercetarea învăţământului românesc din părţile bănăţene, spaţiu de interferenţă a culturii pedagogice naţionale cu cea europeană. În lucrările sale de istoria învăţământului, a valorificat documentele şcolare din arhivele sârbeşti, aducând informaţii inedite despre evoluţia instituţiilor de învăţământ româneşti şi relaţiile lor cu atmosfera culturală şi multireligioasă a

[1] V. Ţârcovnicu, *Învăţământ frontal, învăţământ individual, învăţământ pe grupe*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981, p.132.

vremii. Volumele sale sunt modele de studii rezultate din cercetarea rețelei şcolare, frecvența elevilor, activitatea cadrelor didactice, documente de politică şcolară, impactul filosofiei timpului asupra evoluției învățământului, valoarea literaturii pedagogice puse la dispoziția instituțiilor de educație. V. Țârcovnicu s-a impus în peisajul pedagogic românesc prin „omenie, dragoste față de elevi", fiind „*un dascăl care a dat valoare de model afirmațiilor sale pedagogice*"[1].

În activitatea sa, V. Țârcovnicu „*a fost un om în a cărui viață conştiința datoriei, spiritul de dreptate, solidaritatea umană, omenia transmisă de generații de înaintaşi care ne-au sădit-o în fire, iubirea față de copil, munca stăruitoare pentru afirmarea României pe terenul culturii şi ştiinței au fost valori diriguitoare pentru propriul său comportament*"[2]. Vasile Popeangă şi Victor Țârcovnicu au fost două personalități ale liceului pedagogic arădean, care se înscriu între personalitățile pedagogiei naționale.

În 1965, țara îşi schimbă denumirea în Republică Socialistă România în urma deciziei politice luate la Congresul al IX-lea al PCR. Se continuă presiunea asupra instituției şcolare de politizare a activității din învățământ cu toate acestea, obiectivele generale ale anului şcolar 1965/1966 sunt preponderent pedagogice:

a) realizarea exemplară a sarcinilor educației comuniste în lumina ultimelor cuceriri ale ştiinței şi tehnicii şi a ultimelor documente de partid şi de stat;

b) pregătirea temeinică a viitorilor învățători şi educatoare;

c) sporirea eficienței lecțiilor;

d) îmbunătățirea situației la învățătură şi a disciplinei prin colaborarea cu organizațiile de pionieri şi UTC;

e) crearea cabinetelor metodice ale şcolii.

Îți solicit îngăduința, drag cititor, spre a mă opri asupra unor profesori care, în 6 ani de liceu pedagogic şi de viață în internat, mi-au însemnat un răboj în amintire. Diriginții mei au fost Nicolae Corbeanu, Nicolae Lăpuşanu şi Octavian Marcu.

NICOLAE CORBEANU (n. 1940, Birchiş, Arad) avea studii temeinice de limba română la filologia de la Universitatea din Bucureşti, fiind un singur an (1959-1960) profesor la „Institutul pedagogic", iar în 1966 ocupă postul de asistent la Universitatea din Timişoara. Eu eram destul de speriat de ce se întâmplă în şcoală, mă adaptam greu în colective atât de ample, aveam dificultăți de bună convieţuire şi de comportamente alese în mediul citadin, fapt observat de dirigintele meu. Era exigent cu noi şi oferea destul de greu învoiri în oraş, chiar şi câte două ore în zilele de sâmbăta ori duminica. Am aflat apoi că a

[1] Pavel Petroman, *Începuturile psihologiei la Timişoara*, Editura Eurostampa, Timişoara, 2001, p. 97.
[2] V. Popeangă, *Victor Târcovnicu, un devotat slujitor al şcolii*, Ibidem, p. 319.

ajuns în Germania la un post de radio, iar, în ***Amintirile unui laş,*** am mai aflat că fusese racolat de securitate, încă de când era dirigintele nostru. L-am reîntâlnit cu prilejul lansării volumului autobiografic pomenit mai sus (1998); a mai scris *Vara transfugului* (2002).

NICOLAE LĂPUŞANU (1921-1971) era originar din Basarabia, fiu de gospodar şi de învăţătoare din Alcedar, ţinutul Orhei. Fuge, în 1940, din calea trupelor sovietice, trecând Prutul şi continuă activitatea studenţească la Facultatea de Litere din Iaşi. În 1950, la Liceul pedagogic, au fost primiţi învăţători şi profesori refugiaţi, dintre care V. Popeangă[1] aminteşte: prof. de franceză, Eugenia Cordoneanu, profesorul de naturale, Dumitru Irimescu, înv. Tatiana Jireghie, prof. de română Ecaterina Talpeş, prof. de rusă, Osias Weisser şi prof. de română Nicolae Lăpuşanu (care purta nume basarabean de Nicolai Lapuşanschi). Era un profesor extrem de exigent cu scrierea corectă şi deopotrivă caligrafică a elevilor. Era foarte corect în aprecierea comportamentului nostru, foarte devotat spiritului profesoral, lectura necontenit şi prin ochelarii săi cu lentile duble scruta sufletele noastre, identificând valorile şi falsităţile. A deschis problematica limbii române şi a literaturii spre aspectele de cultură şi de interferenţe cu literatura europeană. A trăit la Arad în singurătate şi nostalgie, iar acest lucru l-am identificat şi noi elevii.

OCTAVIAN MARCU (1924-1993) era originar din Socol, localitate din apropierea Dunării la graniţa cu Serbia. Aflasem despre dirigintele nostru că a fost fiu de jandarm, care a sfârşit împuşcat, pe când copilul avea doar 5 ani, de către nişte hoţi pe urmele cărora se afla. Tânărul Octavian ajunge ofiţer militar de graniţă, apoi a absolvit Institutul de Cultură Fizică (1959), alegându-şi, mai apoi, cariera didactică. Ne-a iubit, ca diriginte, ca pe proprii săi copii, era corect, înţelegător cu aplecările tinerilor spre distracţie şi sport. Ne-a fost un adevărat consilier şi îndrumător de comportamente civice şi individuale. După pensionare, îl mai vizitam pe la strand, unde se distra prin jocuri de societate cu prietenii, dar nu rezista să fumeze, iar de aici un sfârşit prea devreme.

Am ţinut mult la profesorul nostru de aritmetică, **IOAN ARON** (1911-1983), care a colindat, ca învăţător, prin multe sate, ajungând, în 1960, profesor la Şcoala Pedagogică din Arad[2]. Avea o ţinută impunătoare, cu un mers apăsat, o privire blândă şi încurajatoare, îmbrăcat corect, dar fără să epateze; avea un comportament didactic creativ şi problematic, încuraja opiniile originale în rezolvarea problemelor şi preţuia rigoarea în desfăşurarea demonstraţiilor matematice pe tablă şi caiete. În 1967, a publicat la editura de specialitate din Bucureşti volumul ***Metodica predării aritmeticii la clasele I–IV***, iar peste un deceniu a editat o lu-

---

[1] V. Popeangă, Op. cit., p. 229.

[2] În volumul nostru ***Şcoala Normală din Arad*** (1998), prof. Melente Nica prezintă un extins şi elogios medalion dedicat profesorului şi colegului său, Ioan Aron.

crare esențială pentru cadrele didactice din învățământul primar, actuală, prin concepție, metodologie şi structură: ***Aritmetica pentru învățători*** (colab. cu Ion Herescu). Ne-a fost un profesor drag pentru spiritul său de corectitudine în apreciere, pentru îndrumările metodice la lecțiile practice, pentru omenie şi comportament patern.

Prin ***Legea învățământului în Republica Socialistă România*** (1968) începe procesul de restructurare a activității şcolare, de întărire a moralității şi de recunoaştere a valorilor. Se organizează învățământul în următoarea configurație: *învățământul preşcolar*, *învățământul obligatoriu de cultură generală*, cu o durată de 10 ani, *învățământul liceal* (cultură generală şi de specialitate), *învățământ profesional şi tehnic*, *învățământul superior* şi *învățământul post-universitar*. Legea asigura tuturor copiilor şi tinerilor un ***învățământ gratuit*** pentru întreaga structură şcolară, inclusiv pentru probleme de activitate socială (cantină, cazare, burse, manuale etc.). În compensație, au fost promovate decizii referitoare la politizarea şi îndoctrinarea tinerilor (organizații pionieresti, uniuni uteciste şi ale şoimilor patriei), legarea învățământului de cercetare şi producție, promovarea învățământului seral şi muncitoresc, introducerea unor discipline tehnice şi ideologice, înființarea de loturi şcolare şi ateliere-şcoală, platforme de cercetare etc. Idealul educațional era formarea „personalității multilateral dezvoltate", iar rolul hotărâtor în formarea tinerei generații revine şcolii, „*principalul factor de cultură şi civilizație*". Legea prevede învățământ obligatoriu şi gratuit de cultură generală de 10 clase, precum şi facilități pentru toți elevii, de evitare a eşecului şcolar şi de integrare profesională a absolvenților. Suveranitatea promovării valorilor personale şi sociale întârzie să devină un criteriu de organizare a învățământului.

Liceul îşi desfăşoară activitatea în două localuri: Dragalina, nr. 2-7 şi Postăvarul, nr. 9 (fost I. C. Frimu şi actual L. Blaga). Se va prelua clădirea de la strada Mucius Scaevola, Nr. 9, pentru internat (actualmente sediul Inspectoratului şcolar şi al Casei Corpului Didactic „Alexandru Gavra"). Cresc tot mai mult atribuțiile educative şi politice ale şcolii, se înființează funcția de instructori superiori de UTC şi de pionieri.

Anul şcolar începe cu 367 de elevi la clasele primare, 624 la profil pedagogic şi 101 elevi la institut adică 1 092 elevi în total. Se face „ordine socialistă" în toate compartimentele didactice şi auxiliare, inclusiv în bibliotecă, în care se aflau, în 1966, 9 930 volume (938 la fondul documentar).

Anul şcolar 1966-1967 este „*primul an în care se aplică prevederile adoptate la Congresul al IX-lea al PCR*", dar obiectivele colectivului didactic vor continua să fie preponderent pedagogice. Instituția va primi denumirea de Liceul Pedagogic din Arad, având la conducere pe profesorul Vasile Popeangă (director), Nicolae Roşuț (director-adjunct) şi Magdalena Guran (director-adjunct). Au frecventat şcoala 1 043 elevi la zi şi 159 studenți la fără frecvență. La cursurile de

zi, au fost înmatriculați 314 elevi la clasele I-IV, 687 la profil pedagogic şi 42 la institutul pedagogic.

Se începe un proces intensiv de modernizare prin introducerea mijloacelor moderne în procesul de predare şi învățare, cum ar fi televizoarelor, magnetofoanelor, a stației de amplificare, a filmelor didactice. Profesorul Ioan Aron publică ***Metodica predării aritmeticii la clasele I-IV*** (1966) iar dr. Vasile Popeangă publică ***Presa pedagogică din Transilvania*** (1966). Se trece la activitatea didactică pe cabinete de specialitate.

Structura şcolară şi efectivele de elevi au fost următoarele (an şcolar 1967-1968):

Clasa	***Învățător/ Diriginte***	***Nr. Elevi***
I A	Nicolae Şerban	29
I B	Ana Delițoiu	32
a II-a A	Ioan Pop	29
a II-a B	Alexandrina Bora	31
A III-a A	Dumitru Mărcuț	37
A III-a B	Felicia Rusu	34
A IV-a A	Iulia Botici	36
A IV-a B	Constantin Mnerie	34
Simultane	Valeriu Lazea	25 (12/13)
I învățători	Traian Cârlig	40
I A educatoare	Melania Popa	35
I B educatoare	Ana Stache	35
II A învățători	Octavian Marcu	41
II B învățători	Melente Nica	40
II A educatoare	Margareta Săraru	36
II B educatoare	Maria Socoliuc	37
II C educatoare	Florica Gogu	36
III A învățători	Ioan Aron	42
III B învățători	Ioan Ivaşcu	39
III A educatoare	Aurora Filimon	42
III B educatoare	Tatiana Crişpai	41
III C educatoare	Georgeta Ciul	41
IV A învățători	Mihai Sieber	30
IV B învățători	Pavel Sfârâilă	30
IV A educatoare	Elena Bertleff	40
IV B educatoare	Doina Cătuneanu	39
V A învățători	Grigorie Ştefan	24
V B învățători	Ioan Pălincaş	24
V A educatoare	Ecaterina Bîrseti	35
V B educatoare	Vasilica Mandiuc	32

La începutul anului 1968, luna martie, se înfiinţează revista ***Tribuna elevilor***, comitetul de redacţie avându-l ca redactor responsabil pe profesorul Nicolae Roşuţ, iar, din rândul elevilor, reţinem pe Carolina Ilica (an II A învăţători). În luna octombrie 1972, apare un număr al revistei dedicat aniversării a 160 de ani de la înfiinţarea Preparandiei, în care elevii au redactat portrete ale unor cadre didactice reprezentative ale instituţiei, de la Constantin Diaconovici-Loga până la Traian Mager. În alte numere ale revistei, elevii au elaborat articole şi referate cu conţinut educaţional (nr. 17/ 1973), apoi impresii despre practica pedagogică ale elevilor, precum şi creaţii literare, recenzii, cronică şcolară ori culegeri de folclor. Vasile Popeangă afirmă că revista are menirea de „*a stimula preocupările intelectuale ale elevilor şi de a aduce în atmosfera culturală a claselor preocupări creatoare*”[1]. Ultimul număr al revistei elevilor apare în anul 1995, dar există intenţia de a continua cu periodicitate editarea acesteia. Revista a fost reflectarea expresiei preocupărilor ştiinţifice ale cadrelor didactice manifestată în rândul elevilor, angajaţi în mânuirea cuvântului şi ideilor, precum şi în realizarea unui proiect editorial coerent şi creator. Spre a ne convinge de amploarea activităţii în cadrul Liceului Pedagogic din Arad, menţionăm că personalul didactic şi nedidactic ajutător (pedagogi, contabili, secretari, administratori, îngrijitori, ospătari, bucătari etc.) s-a ridicat la cifra de 53, ceea ce mărturiseşte interesul conducerii pentru asigurarea unor condiţii sociale pentru elevi.

4. Anuarele Liceului Pedagogic

Un mare câştig pentru alcătuirea culturii organizaţionale a Liceului Pedagogic l-au avut *Anuarele*. Acestea oferă o descriere analitică a activităţii şcolare, ceea ce sprijină demersul oricărui cercetător pentru relatarea cât mai obiectivă asupra activităţii şcolare a liceului. În anul 1970, prin grija directorului Vasile Popeangă, se tipăreşte primul, din epoca postbelică, ***Anuar al Liceului Pedagogic pe anul şcolar 1968-1969***. Apariţia ***Anuarelor*** va continua până în 1978 prin grija aceluiaşi profesor şi redactate cu aceeaşi responsabilitate pentru analiza activităţilor curente şi de evaluare ale liceului, în vederea conturării unei puternice personalităţi instituţionale. ***Anuarele*** sunt un model de redactare a unor asemenea exerciţii de personalitate, arătând, în mod real şi viu, funcţionarea instituţiei şcolare. Primul anuar al liceului, după 1940, cuprinde următoarele teme dezvoltate:

I. Activitatea şcolară

1. Liceul Pedagogic din Arad ca instituţie şcolară;
2. Consiliul pedagogic al şcolii;

[1] V. Popeangă, *Activitatea şcolară*, în ***Anuarul Liceului Pedagogic din Arad pe anul şcolar 1972-1973***, Arad, 1973, p. 20.

3. Activitatea metodică;
4. Practica pedagogică;
5. Activitatea educativă...;
6. Cercurile de elevi;
7. Revista şcolii;
8. Biblioteca şcolii;
9. Activitatea culturală a şcolii;
10. Acțiunea mijloacelor de comunicație de masă în rândul elevilor;
11. Excursii şcolare.

II. Colectivul şcolar

1. Organizarea liceului;
2. Corpul didactic;
3. Personalul administrativ;
4. Personalul de îngrijire;
5. Lotul şcolar în anul şcolar 1968-1969;
6. Absolvenții şcolii între anii 1945-1969.

III. Preocupări ştiințifice ale cadrelor didactice

1. ***Inițierea sociologică a viitorilor învățători*** (V. Popeangă);
2. ***Factorii sociali ai randamentului şcolar*** (V. Mandiuc);
3. ***Probleme ale orientării şcolare şi profesionale ale elevilor şcolilor generale din mediul rural*** (M. Nedelcu);
4. ***Învățământul din județul Arad între anii 1919-1924*** (V. Popeangă).

Anuarul are 138 de pagini şi oferă o imagine clară asupra organizării, desfăşurării şi valorii operaționale a liceului, prin studiul ***Învățământul din județul Arad între anii 1919-1924*** şi prin prezentarea absolvenților şcolii între 1945-1969, să stimuleze interesul pentru recuperarea şi actualizarea istoriei instituției.

Editarea ***Anuarelor*** înlocuieşte, cel puțin la o anumită dimensiune a cercetării evoluției instituției, respirația prafului din arhive. Bunăoară, în capitolul I (*Activitatea şcolară*)**,** prof. Vasile Popeangă prezintă tradițiile acestei vechi instituții în activitatea de pregătire a învățătorilor şi de difuzare a culturii în comunitatea românească şi societatea civilă. Se evidențiază principalele momente temporale (1812, 1848, 1892, 1918, 1932, 1948, 1959, 1968), precum şi principalele personalități animatoare ale valoroaselor tradiții educative: Dimitrie Țichindeal, Alexandru Gavra, Atanasie Şandor, Petre Pipoş, Teodor Ceontea, Ion Petrean, Roman Ciorogariu, Teodor Botiş, Teodor Maris, Traian Mager, Terențiu Olariu ş.a.

În anul 1968, Liceul Pedagogic îşi desfăşoară activitatea în trei localuri: Dragalina, nr. 7., L. Blaga, nr. 9 şi Mucius Scaevola. nr. 9 (săli de clasă şi internat), având următoarea structură şcolară:

a) clase primare: 8 unităţi şcolare cu 239 elevi;
b) pedagogic – învăţători : 8 unităţi şcolare cu 300 elevi;
c) pedagogic – învăţători: 13 unităţi şcolare cu 507 elevi;
d) pedagogic – educatoare – institut fără frecvenţă cu 111 candidate.

Anul şcolar 1968-1969 a început cu un efectiv de 1.046 elevi, coordonaţi de 56 de profesori şi 8 învăţători. Conducerea şcolii este asigurată de Vasile Popeangă (director), Nicolae Roşuţ şi Maria Vonica (directori adjuncţi); de comandantul instructor de pionieri şi de îndrumătorul UTC. Liceul avea 6 profesori de limba română, 7 profesori de pedagogie, 4 profesori de matematică, 2 profesori de limba franceză şi alţi 2 de limba rusă, 3 profesori de istorie, 10 profesori de muzică şi instrument, câte 3 profesori de educaţie fizică, lucru manual ş.a.

Activitatea metodică şi de perfecţionare s-a organizat şi desfăşurat în nuclee metodice la nivel de comisii pedagogice de specialitate. Sub coordonarea unor responsabili de comisii metodice, de pildă, Constantin Mnerie (învăţători), Ioan Ivaşcu (limba română), Marin Ivănescu (pedagogie şi socialism), Delia Olariu (limbi modeme), Ioan Aron (matematică-fizică). Ioana Pichi (ştiinţe naturale, geografie, chimie), Petru Buzgău (educaţie fizică şi estetică). Vasilica Mandiuc (diriginţi), se susţineau „lecţii deschise”, referate, comunicări, schimb de informaţii metodice.

În liceu, se desfăşoară un învăţământ de foarte bună calitate. Mediile de promovare sunt majoritatea de peste 8,50, dar mai ales elevii sunt antrenaţi într-o amplă activitate educativă nonformală. Profesorii coordonau cercurile de specialitate ale elevilor, care redactau lucrări pentru sesiuni de comunicări, făceau experimente, cercetări arheologice şi folclorice, monografii ale localităţilor, se pregăteau pentru olimpiade, adunau pentru colecţii exponate naturiste din natură, ilustrate, fotografii ş.a. Totodată, cele mai valoroase creaţii şi experienţe erau prezentate în revista ***Tribuna elevilor*** (nr. 1, mai 1968). Remarcăm obiectivele generoase ale colectivului de redacţie:

- depistarea şi cultivarea talentelor elevilor;
- culegerea şi publicarea folclorului literar şi muzical;
- formarea deprinderilor de cercetare ştiinţifică.

Elevii se iniţiau în profesiunea de învăţători şi educatoare prin practica pedagogică, desfăşurată la unităţile de aplicaţie, unde fiecare elev susţine circa 50 lecţii de probă în trei ani. Activitatea educativă extraşcolară – ca şi corolar al celei şcolare – a fost stimulată prin implicarea organizaţiilor politice ale copiilor şi tinerilor, prin crearea cadrului organizatoric pentru acţiuni culturale şi sportive. În şcoală, existau numeroase formaţii cultural-artistice: teatru, brigadă artistică, ansambluri corale şi instrumentale ş.a. cu care se prezentau programe specifice la Căminele culturale din satele şi comunele judeţului Arad.

O splendidă iniţiativă – de care autorul acestor rânduri îşi aminteşte cu multă plăcere – este organizarea, în anul premergător absolvirii, de către fiecare generaţie de elevi a unor excursii sub forma turului României având obiective

istorice, geografice, culturale, economice şi de agrement. Atunci, am cunoscut patria, în călătoria cu autobusul pe la principalele obiective culturale, istorice, geografice, identificate de profesorii noştri însoţitori, Ioan Aron, Melania Popa, Octavian Marcu etc.

•

Pentru că acest prim Anuar postbelic prezintă toţi absolvenţii şcolii în perioada 1945-1969 voi face o succintă sinteză asupra evoluţiei populaţiei şcolare:

Anul şcolar	Nr. absolvenţi	Observaţii
1944/1945	32	numai băieţi
1945/1946	27	numai băieţi
1946/1947	19	numai băieţi
1947/1948	-	nu sunt absolvenţi
1948/1949	13	numai băieţi
1949/1950	24	numai băieţi
1950/1051	28	numai băieţi
1951/1952	72	numai băieţi
1952/1953	50	numai băieţi
1953/1954	33	numai băieţi
1954/1955	27	numai băieţi
1955/1956	29	numai băieţi
1956/1957	32	numai băieţi
1957/1957	38	băieţi şi fete
1958/1959	29	băieţi şi fete
1959/1960	18	educatoare
1960/1961	136 instit.	numai de Institut Pedagogic (I.P.)
1961/1962	73 instit.	numai de la I.P.
1962/1963	35 (înv.); 19 (educ.)	fără abs. de I.P.
1963/1964	58 (înv.); 31 (educ.)	fără abs. de I.P.
1964/1965	102 (înv.); 69 (instit.)	fără educatoare
1965/1966	109 (înv.); 57 (instit.)	fără educatoare
1966/1967	42 institutori	fără înv. şi educ.
1967/1968	43 (înv.); 67 (educ.)	fără abs. I.P.
1968/1969	50 (înv.); 76 (educ.)	fără abs. I.P.

Total absolvenţi: 1 119

Anuarul Liceului Pedagogic Arad pe anul şcolar 1971-1972 (Arad, 1972, 264 p.), redactat sub coordonarea aceluiaşi profesor, dr. Vasile Popeangă, oferă o imagine limpede şi exactă asupra organizării şi desfăşurării activității didactice din această instituție școlară.

Aflăm că lotul şcolar avea următoarea structură şi efective:

a) învățământul primar

Clasa	*Învățător*	*Nr. elevi*
I A	Constantin Mnerie	33
I B	Sidonia Dănăilă	22
II A	Felicia Rusu	29
II B	Maria Popescu	28
III A	Alexandrina Bora	23
III B	Ecaterina Kiss	28
IV	Ileana Iovin	37
II-IV	Hilda Kruzsics	10/11

b) învățământul liceal pedagogic – învățători

Anul	*Diriginte*	*Nr. elevi*
I	Ioan Ivaşcu	36
II	Ioan Aron	40
III A	Mihai Sieber	32
III B	Ioana Pichi	39
IV	Melente Nica	45
V	Marin Nedelcu	40

c) învățământ liceal pedagogic – educatoare

Anul	*Diriginte*	*Nr. elevi*
I	Florica Gogu	36
II	Mirela Taşcă	39
III A	Tatiana Crişpai	36
III B	Maria Socoliuc	36
IV A	Maria Tomov	38
IV B	Delia Olariu	40
IV C	Vasilica Mandiuc	39
V A	Melania Popa	34
V B	Ana Stache	34

d) învățământ pedagogic – maistre

Anul	*Diriginte*	*Nr. elevi*
I	Margareta Săraru	36

Din totalul de 810 elevi, 591 sunt cuprinşi în ciclul liceal, cu provenienţă majoritară din mediul rural. De aceea, şcoala dispune de internat (Dragalina şi Mucius Scaevola), găzduind 450 de elevi, care servesc masa la cantina liceului (strada Dragalina şi strada Postăvarul, acum Lucian Blaga). Elevii sunt coordonaţi şi îndrumaţi de 49 de cadre didactice (profesori şi învăţători), ajutaţi de 6 pedagogi, laborant, bibliotecar, precum şi de 60 angajaţi în administraţie, pază şi îngrijire.

Activitatea în şcoală se desfăşoară în cabinete de specialitate. Elevii nu aveau sală de clasă, ci se deplasau în fiecare oră în cabinetul sau laboratorul profesorului. Practica pedagogică (comasată, curentă, de zi) se organizează după o programă temeinic alcătuită. Astfel că elevii profilelor pedagogice, începând cu anul al III-lea, desfăşoară efectiv activitate de predare (la unităţile de aplicaţie) sub coordonarea profesorilor de pedagogie şi îndrumarea profesorilor metodişti şi a învăţătorilor/ educatoarelor. Exerciţiul didactic se efectuează la clase din mediul rural, la clase simultane şi în învăţământul special. Rezultatele sunt foarte bune din moment ce din cele 993 de activităţi la o clasă din anul al V-lea (40 de elevi) – 931 au fost notaţi cu 10 şi doar trei lecţii au primit note sub 9.

În instituţie, există o emulaţie ştiinţifică, exprimată prin redactarea şi publicarea unor studii în ***Revista de pedagogie***, în culegerea de studii ***Catedra*** (revistă didactică), în ***Anuarul*** prezent, iar elevii vor menţine aceeaşi seriozitate din începuturi pentru revista lor ***Tribuna elevilor***.

În fine, o confirmare a calităţii activităţii didactice de ansamblu este oferită de examenul de diplomă (40 învăţători şi 66 de educatoare), unde toţi cei 106 candidaţi l-au promovat cu medii între 8-10. De pildă, la pedagogia preşcolară, media grupului de evaluaţi a fost 8,82, la limba română de 8,20, la pedagogia şcolară, media a fost 8,00, iar la matematică, media a fost 7,93.

În acest an, începe aşa numita practică agricolă, prin care elevii diferitelor licee şi şcoli generale participă la strângerea ultimelor recolte de zarzavaturi, fructe, legume de la IAS-uri şi CAP-uri.

Anul şcolar 1972-1973 este înregistrat cu activitatea sa esenţială în ***Anuar*ul *anului 1973*** (Arad, 1973, 203 pagini). Anuarul cuprinde trei capitole: Activitatea şcolară, Colectivul şcolar şi Studii de istorie a pedagogiei. „*În paginile lui redăm aspectele mai importante din viaţa şcolii, consemnăm randamentul în muncă al elevilor şi înmănunchem ca într-o culegere de studii unele din rezultatele preocupărilor ştiinţifice ale cadrelor didactice*”[1]. De această dată „*din trecutul şcolii româneşti din părţile Aradului, am reactualizat figurile unor dascăli generoşi, care ne oferă pilda unei activităţi constructive desfăşurate pe ogorul şcolii, iar din istoria învăţământului din întreaga Transilvanie am reţinut rolul activităţii culturale a învăţătorilor în realizarea statului naţio-*

[1] V. Popeangă, *Cuvânt înainte*, Anuarul Liceului Pedagogic din Arad, Arad, 1973, p. 3

nal unitar român"[1]. Din acest punct de vedere, se publică 13 studii: ***Activitatea culturală a corpului didactic din Transilvania în slujba unității naționale*** (Vasile Popeangă), ***Presa pedagogică arădeană în perioada interbelică*** (Anton Ilica), ***Dumitru Constantini*** (Nicolae Roşuț), ***Alexandru Gavra, editor de cărți româneşti*** (Lucian Emandi), ***Ioan Tuducescu*** (Nicolae Roşuț), ***Teodor Ceontea*** (Ioan Aron), ***Iosif Moldovan*** (Constantin Mnerie), ***Dr. Ion Petranu*** (Melente Nica), ***Petru Vancu*** (Melente Nica), ***Teodor Botiş*** (Maria Tomov), ***Iosif Stanca*** (Marin Nedelcu), ***Teodor Mariş*** (Ioan Lucaci), ***Petru Ughiş-Delapecica*** (Ion Ivaşcu), prezentări de personalități didactice legate de evoluția învățământului primar şi a Preparandiei. Remarcăm, în acest număr, descrierea detaliată a procesului de formare profesională a învățătorilor şi educatoarelor prin practica pedagogică. În acest sens, elevii erau antrenați în patru tipuri de practică pedagogică: practica de o zi (anii III, IV, V), practica curentă, practica de o săptămână la clasa I (an V) şi practica continuă de 2 săptămâni (an final). Autorul Anuarului şi directorul Liceului detaliază fiecare tip de practică, explică modul de organizare şi desfăşurare, fiind un model de exercițiu didactic pentru împlicarea elevilor în dobândirea artei de a preda şi a derula un exercițiu profesional temeinic şi eficient.

În şcoală, activitatea se desfăşura pe cabinete metodice (ştiințe sociale, fizică, chimie, geografie, biologie, audio-vizual, cabinete metodice pentru pregătirea lecțiilor de probă a elevilor), elevii erau implicați în cercuri şcolare, iar Biblioteca a fost considerată „*un subsistem al sistemului de învățământ*".[2] Fondul de carte al Bibliotecii Liceului Pedagogic din Arad avea, în 1973, un număr de aproape 18 000 volume, asimilând şi 810 volume donate de Inspectoratul şcolar arădean, un fond de carte veche, precum şi 34 de abonamente la presa de specialitate.

Ca o completare a acestui capitol, mi-aş permite să-l închei cu o prezentare a ***Anuarelor lui Vasile Popeangă***, realizată de **Diana BRADE,** profesor la Liceul Pedagogic *Dimitrie Țichindeal*, Arad, publicat de noi în *Vocație de intelectual, Vasile Popeangă*[3]:

„Anuarele sunt publicații periodice anuale care conțin studii ştiințifice sau care prezintă activitatea unei instituții, punctând evenimentele şi realizările esențiale ale acesteia. Obiectul acestui text este reprezentat de ***Anuarele Liceului Pedagogic din Arad redactate de profesorul Vasile Popeangă*** între anii 1970-1978 şi acoperind perioada 1968-1978, ele reunind atât informații referitoare la activitatea şcolară şi la colectivul şcolar, cât şi lucrări elaborate de dascălii

---

[1] *Ibidem*, p.4.
[2] *Ibidem*, p. 19.
[3] Anton Ilica (coord), *Vasile Popeangă: vocație de intelectual*, Editura Universității Aurel Vlaicu, Arad, 2007, pp. 428-430.

şcolii şi integrate în ultimul capitol sub denumirea de *Preocupări ştiinţifice ale cadrelor didactice*. Aşa cum descoperim din *Anuarul pe anul şcolar 1977-1978*, editarea acestora reprezenta o tradiţie a şcolii, începând cu anul 1829, când a fost tipărit primul anuar care conţinea activitatea şcolară a celor cincizeci şi cinci de elevi; este menţionată apoi contribuţia lui Roman Ciorogariu, care a transformat ***Anuarul*** într-o „oglindă a vieţii şcolare" şi a editat cu punctualitate anuarele şcolii între anii 1907-1917.

Scopul acestor complexe publicaţii era, aşa cum reiese din *Cuvântul înainte* al devotatului dascăl Vasile Popeangă, consemnarea în paginile lor a principalelor aspecte ale activităţii şcolare şi înregistrarea randamentului la învăţătură a elevilor, ca mijloc de ameliorare a activităţii didactice. *Anuarul* se alătura celorlalte mijloace utilizate în şcoală pentru stimularea activităţilor educative şi pentru crearea unei atmosfere culturale prielnice educaţiei, deoarece, anexând procesului instructiv-educativ şi alţi factori (cercurile şcolare, biblioteca, revista şcolii, cabinetele metodice, anuarul, expoziţiile, manifestările culturale ale elevilor), se ajunge la o augmentare a eficienţei modelării personalităţii şi comportamentului elevilor („Contactul cu valorile culturale şi stimularea preocupărilor creatoare în cadrul unei şcoli au o eficienţă formativă, înlesnind asimilarea temeinică a cunoştinţelor predate şi formarea unei conduite civilizate.") asigurând „întregii activităţi o notă de eleganţă şi distincţie". De asemenea, este relevată importanţa preocupărilor şi realizărilor metodice ale profesorilor şcolii, invocat fiind motivul evoluţiei societăţii şi al ştiinţei care se află într-o relaţie de directă proporţionalitate cu intensificarea procesului de perfecţionare a şcolii şi a funcţiilor acesteia. Din aceste considerente, paginile ***Anuarelor*** conţin numeroase lucrări de natură ştiinţifică având menirea de a sincroniza activitatea dascălilor cu exigenţele societăţii aflate într-un permanent dinamism.

În general, ***structura*** acestor publicaţii urmăreşte trei aspecte, după cum urmează: *Activitatea şcolară, Colectivul şcolar şi Preocupările ştiinţifice ale cadrelor didactice*. Primul capitol prezintă o sinteză anuală a activităţii din şcoală şi se referă la: *Organizarea activităţii şcolare* (numărul de elevi pe secţii, locul desfăşurării procesului de învăţământ, responsabilii activităţii şcolare), *Procesul de învăţământ* (direcţii şi preocupări ale cadrelor didactice), *Activitatea metodică* (perfecţionarea cadrelor didactice), *Consiliul profesoral, Mediul cultural din şcoală* (cabinetele existente în şcoală, cercurile şcolare, biblioteca şcolii, revista şcolii, serbări), *Timpul liber al elevilor* (activităţi extraşcolare), *Colaborarea şcolii cu familia sau cu instituţiile cultural-educative, Activitatea administrativ-gospodărească, Dinamica populaţiei şcolare, Excursii şcolare*. Aflăm din ***Anuarul pe anul şcolar 1968-1969*** că în deceniul cu pricina, grupuri de elevi din diferite clase au efectuat excursii cu itinerarii foarte variate, care au depăşit 20.000 de km! Fiind primul în serie, ***Anuarul din 1970*** conţine un scurt istoric al liceului şi prezentarea bazei sale materiale. Se acordă o importanţă

deosebită atmosferei de emulație științifică exprimată prin redactarea și publicarea de studii în *Revista de pedagogie*, *Catedra* sau *Tribuna elevilor*. De asemenea, e apreciată ca fructuoasă colaborarea cu Liceul Pedagogic din Vârșeț și se menționează, ca o mare realizare, abilitarea instituției de către ISJ Arad pentru organizarea activității de perfecționare a învățătorilor și educatorilor din județ.

În capitolul al doilea, se fac referiri la *colectivul școlar*: *corpul didactic* (profesorii școlii, specialitatea, gradul didactic și numărul de ore), *personalul didactic ajutător* (pedagogi, laboranți, bibliotecari), *personalul tehnico-administrativ* (contabili, secretare, portari, îngrijitoare), *personalul internat-cantină* (administrator, magazioneri, supraveghetori de noapte, lenjerese, îngrijitoare, bucătărese, spălatorese, ospătari), *lotul de elevi* (elevii din fiecare clasă, situația școlară și media). ***Anuarul din 1970*** oferă o evidență a tuturor absolvenților școlii între anii 1945-1969, localitatea în care s-au născut și județul. Pentru cititorul de azi, Anuarele prezintă lucruri care trezesc interes; de exemplu, în ***Anuarul din 1970*** aflăm că Liceul Pedagogic avea între anii 1969-1970 șase pedagogi, patru bucătari, nouă spălătorese, unsprezece ospătari ajutători, douăzeci de îngrijitori și un vizitiu!

În capitolul al treilea, sunt prezente articole de specialitate ale profesorilor școlii: *Recrutarea elevilor liceului pedagogic* (V. Popeangă), *Pregătirea culturală a elevului de liceu pedagogic* (E. Țigan), *Pregătirea profesională a viitorilor învățători* (M. Nedelcu și N. Roșuț), *Școala de aplicație* (V. Popeangă), *Factorii sociali ai randamentului școlar* (V. Mandiuc), *Inițierea sociologică a viitorilor învățători* (V. Popeangă), *Dezvoltarea gustului pentru frumos la adolescenți* (M. Tomov), *Elevii noștri și televizorul* (T. Crispai), *Mass-media și procesul orientării școlare și profesionale* (M. Nedelcu), *Modalități de lucru folosite pentru adaptarea copiilor de clasa I la regimul muncii școlare* (A. Seviciu), *Presa pedagogică arădeană în perioada interbelică* (A. Ilica).

Anuarele sunt modele de redactare, mărturii despre dinamica instituției școlare, expresii ale responsabilității directorului de atunci al Liceului Pedagogic, Vasile Popeangă, față de destinul unei școli care girează prin calitatea viitoarelor cadre didactice pe care le pregătește, calitatea învățământului din întregul județ și nu numai. Prin viziunea în care au fost concepute, ele depășesc interesul momentan și capătă, în timp, valoarea de documente vii ale istoriei unei prestigioase instituții de învățământ arădean: „*Sentimentul de responsabilitate al tuturor membrilor acestui colectiv – elevi, cadre didactice și personal administrativ, – a fost întărit de gândul că munca noastră se va oglindi în pagini asupra cărora vor zăbovi ochii plini de curiozitate ai viitoarelor generații de școlari*”[1].

---

[1] *Anuarul Liceului Pedagogic Arad pe anul școlar 1969-1970*, întocmit de prof. V. Popeangă, Arad, 1970, p. 2

Alături de anuarele liceului, ne reamintim de prezența profesorilor şi învățătorilor prin studii publicate în culegerea de studii a Casei Corpului Didactic, intitulată ***Catedra***, precum şi în paginile culegerii anuale de studii ale Muzeului Județean Arad, cu titlul ***Ziridava***. Era deja o atmosferă intelectuală constructivă, în care activitatea didactică s-a împletit cu activitatea de cercetare ştiințifică. Vizibilitatea instituției precum şi valoarea activităților sale excela prin maturitate şi printr-un exercițiu didactic model. Era o etapă din evoluția instituției în care şi-a consolidat personalitatea şi şi-a identificat o cultură organizațională. Dispunea de cadre didactice cu o exemplară deschidere către problematicile metodice, pedagogice şi didactice ale educației, dispune de elevi motivați de învățătură şi comportament civic şi social, de condiții excepționale de învățare, precum şi de o activitate atent conjugată în jurul unor simboluri preparandiale:

a. ***Baza materială*** pentru o activitatea şcolară focalizată pe calitate cuprindea trei spații: Dragalina, nr. 7, Postăvarul (L. Blaga), nr. 9, Mucius Scaevola, nr. 7 (ultimul pentru internat).

b. ***Cohorta şcolară*** a liceului va avea următoarea structură:

- învățământ primar: 240 elevi în 9 clase;
- învățământ pedagogic:
    - învățători: 224 elevi în 6 clase;
    - educatoare: 294 eleve în 8 clase;
    - maistre: 72 eleve în 2 clase.

Total: 830 elevi în 25 clase.

c. ***Corpul didactic*** care purta grija organizării şi desfăşurării corespunzătoare a activităților instructiv-educativă a elevilor este alcătuit din 48 de profesori şi învățători.

d. ***Serviciile administrative*** şi auxiliare au cuprins un număr de 53 de angajați, care se ocupau de funcționarea bibliotecii (18.000 volume şi 34 de publicații şi încă 1.000 de cărți vechi şi rare), de internat (470 elevi), de cantină (530 persoane) şi de celelalte probleme tehnico-administrative.

În evoluția procesului de învățământ, se poate remarca un interes sporit pentru renovarea tehnologiei didactice şi asimilarea unor metode activ-participative, în care elevul să fie, nu obiectul, ci subiectul actului didactic. În atenția colectivului didactic, a stat asimilarea ideilor noi sugerate de volumele ***Revoluția ştiințifică a învățământului*** (B. F. Skinner) şi ***Clasic şi modem în organizarea lecției*** (Miron Ionescu).

Ideile novatoare ale momentului au fost aplicate, cu preponderență în instruirea practică pedagogică a elevilor, prin efortul de a se renunța la vechile tipare ale lecțiilor (pregătirea, verificarea lecției vechi, anunțarea lecției noi., comunicarea, fixarea, tema pentru acasă) şi a organiza activitățile dincolo de

şabloane şi scenarii didactice. Astfel, începând cu anul al III-lea, elevii de la profil pedagogic participau la *practică de zi* (observarea copiilor, familiarizarea pe viu cu activităţile didactice ale învăţătorului, efectuarea unor secvenţe din lecţii ş.a.), la *practica curentă* (susţinerea efectivă a unor lecţii, la toate disciplinele de învăţământ şi lecţii de toate tipurile, inclusiv la clase simultane) şi *continuă* (comasată) în care timp de 1-2 săptămâni elevii susţin, sub îndrumare, întreg programul unei clase din mediul rural, de regulă.

Organizaţiile de pionieri şi UTC din şcoală au iniţiat variate acţiuni specifice copiilor şi tineretului, integrate în calendarul naţional, generic numit "Cântarea României" şi "Daciada".

Alte trei aspecte importane ale anului şcolar sunt: continuarea editării revistei ***Tribuna elevilor*** (nr.15 /1972) – număr aniversar – 160 de ani de la înfiinţarea Preparandiei); asigurarea perfecţionării învăţătorilor şi educatoarelor prin cursuri de pregătire pentru reciclare, definitivat şi gradul II; afirmarea şcolii şi ca instituţie culturală prin organiazarea de spectacole în foarte multe localităţi rurale din judeţele Arad, Timiş şi Caraş-Severin, cu o medie de peste 400 de spectatori la un program.

Încheiem succinta prezentare a problemelor şcolare ale anului de învăţământ cu menţiunea că la examenul de diplomă (preşedinte prof. univ. dr. Eugen Todoran, de la Universitatea din Timişoara) cei 162 de candidaţi (44 învăţători şi 118 educatoare) au promovat cu medii generale peste 7,00.

În anul 1972, începe documentarea lui Vasile Popeangă în arhivele din Iugoslavia, prilej cu care înjghebează o temeinică relaţie cu instituţii şi personalităţi din acestă ţară, inclusiv cu Şcoala Pedagogică din Vârşeţ[1].

Mergând pe aceleaşi surse de informaţie, despre anii 1973-1978, aflăm în ***Anuarul Liceului Pedagogic Arad pe anul şcolar 1777-1978*** (Arad, 1978), care încearcă să acopere „cinci ani de activitate educativă". *Cuvântul înainte*, semnat de V. Popeangă. evidenţiază câteva aspecte. În primul rând, directorul liceului pledează pentru „*formarea personalităţii educatorului de vocaţie*", iar acest fapt se poate cristaliza printr-o extensiune de fond a „activităţilor educative elevate care să stimuleze asimilarea valorilor culturale de către elevi". Vocaţia se exprimă prin selecţie. Elevii care nu rezistă la ritmul de perfecţionare a actului didactic, la activitatea efectivă de animaţie culturală se autoexclud din lotul şcolar pedagogic.

Pe de altă parte, autorul cuvântului înainte pune deja în discuţie viitorul Liceului Pedagogic, prin avansarea ideii de pregătire a învăţătorilor şi educatoa-

---

[1] Prin adresa Ministerului Educaţiei şi Învăţământului nr. 32375/1972, ministrul adjunct, Traian Pop, „*recomandă pe V. Popeangă, profesor de pedagogie la Liceul Pedagogic din Arad, să se deplaseze în Iugoslavia, la Sremski Karlovci pentru vizita de documentare în perioada iulie – august 1972, acordându-i dreptul de a prelua de la OJT valuta corespunzătoare*". (arhiva Vasile Popeangă).

relor prin „***institut pedagogic cu durata de 2-3 ani sau academie pedagogică***”. Motivaţia constă nu doar în reducerea duratei de studii în liceele pedagogice de 4 ani, ci şi în schimbarea statutului social al viitoarelor cadre didactice preşcolare şi primare, în primenirea condiţiei lor intelectuale ca un reflex al mutaţiilor sociale rapide. Se propune ca aceste Academii Pedagogice să-şi recruteze populaţia şcolară numai „dintre absolvenţii liceelor pedagogice”.

În perioada 1973-1978, profilul resurselor umane avea următoarea imagine[1]:

Anul şcolar	Clasele I-IV	Clase pedagogice	Total
1973/1974	267	533	800
1974/1975	369	465	834
1975/1976	420	465	885
1976/1977	482	470	952
1977/1978	459	457	916
Total	1997	2390	4387

La profilul pedagogic au fost clase de învăţători, educatoare şi maistre. Situaţia absolvenţilor la profilul pedagogic:

An şcolar	Învăţători	Educatoare	Maistre	Total
1973/1974	66	66	-	132
1974/1975	39	38	-	77
1975/1976	36	32	36	104
1976/1977	36	37	33	106
1977/1078	33	33 (4 ani)	36	102
(4 ani de	studiu)			
	36	36 (5 ani)	176	
(5 ani de	studiu)			
Total	246	244	105	595

Contingentul de elevi a fost condus în medie de 55 de profesori şi învăţători. În ***Anuar***, se publică lista cu „*Cadrele didactice care au funcţionat la şcoala noastră în decursul anilor 1973-1978*” (p. 37) şi „*Corpul didactic al şcolii în anul şcolar 1977-1978*” (pp.36-37). În primul tabel amintit, se arată numele şi prenumele dascălului, specialitatea şi funcţia, gradul didactic şi data încetării activităţii. De pildă,

- Roşuţ Nicolae – director adjunct, istorie, gradul I, încetat activitatea: 1 II 1975;

[1] Anuar..., p.5

- Ivaşcu Ioan, specialitatea limba română, gradul I, încetat activitatea: 1974;
- *Aron Ioan, specialitatea matematică, gradul I, încetat activitatea: 1974;*
- Mnerie Constantin, învăţător, gradul I, încetat activitatea: 1975;
- Şarlău Grigorie, specialitatea pedagogie, încetat activitatea: 1976 şi,
- printre alte încetări de activitate este a profesorului de pedagogie, Marin Ivănescu, decedat în 1976.

În anul şcolar 1977-1978, diriginţii şi învăţătorii, precum şi efectivele pe clase au fost următoarele:

a) şcoala de aplicaţie (învăţământul primar)

Clasa	*Învăţător*	*Nr. elevi*
I A	Ecaterina Kiss	32
I B	Smaranda L. Miclăuş	33
II A	Ana Seviciu	32
II B	Margareta Olar	28
II C	Ileana Iovin	32
III A	Felicia Rusu	36
III B	Viorel Binchiciu	34
III C	Adela Filips	36
IV A	Alexandra Bazili	36
IV B	Lavinia Betea	36
IV C	Teodora Popa	36
IV D	Petronela David	36
I-III	Ioan Miclăuş	16/12
II-IV	Iuliana Bodârlău	17/12
Total 14 clase	14 învăţători	

b) învăţământul liceal pedagogic

Clasa	*Diriginte*	*Nr. elevi*
IX învăţători	Mircea Popa	37
IX educatoare	Sofia Morariu	35
X A educatoare	Florica Gogu	38
X B educatoare	Ioana Pichi	36
X C învăţători	Marin Nedelcu	38
XI învăţători	Florin Pîrvu	36
XI educatoare	Aurelia Lupu	36
Total 7 clase		228 elevi

c) învățământ liceal, profil artă

Clasa	*Diriginte*	*Nr. elevi*
IX artă, secția arte plastice, muzică	Dorica Fogaş	10 18
Total	1 clasă	28

În anul şcolar în curs, conducerea liceului a fost asigurată de Vasile Popeangă (director), Melania Popa (director adjunct) în colaborare cu îndrumătorii UTC, comandantul instructor de pionieri şi preşedintele grupei sindicale.

Şcoala parcurge o etapă de siguranță, de clasicitate, pregătind generații de absolvenți de cea mai bună calitate, asimilând tehnologiile didactice moderne, audio-vizuale în „cabinetizarea" instituției, întreaga activitate fiind stimulativă, competitivă, responsabilă şi de maturitate instituțională.

Ca elemente noi, față de etapa anterioară sunt:

- creşterea numărului de lecții susținute de un practicant la 150 de activități didactice;
- introducerea elaborării unei lucrări de diplomă pentru elevii anului terminal;
- înființarea societății culturale „Dimitrie Țichindeal";
- redimensionarea valorică a revistei şcolii "Tribuna elevilor";
- achiziționarea fondului documentar „Miron Constantinescu" (1977) ca donație a 10 000 volume, fapt ce se daterează în totalitate directorului, prof. univ. Dr. Vasile Popeangă, care avea relații preferențiale cu fostul ministru;
- desfăşurarea unei activități cultural – artistice de excepție cu următoarele formații: teatru (condusă de profesorii Ioan Aron – specialitatea matematică – şi Octavian Marcu – educație fizică, dar şi Ioan Ivascu, Melente Nica şi Carolina Ilica; ansamblu folcloric (prof. Petru Jurița); ansamblu coral (prof. Teodor Gurban), cor de voci egale (prof. Petru Jurița); brigadă artistică (prof. Maria Tomov şi Aurelia Lupu); dansuri populare (prof. Pavel Sfârăilă); montaj literar – muzical (înv. Lavinia Betea).

Cu aceste formații, instituția a prezentat spectacole în 30 de localități rurale, totodată, majoritatea au fost premiate la diferite etape ale Festivalului Național "Cântarea României".

Continuând să selectez aspectele de excepție ale activității şcolare, remarc interesul pentru activitatea de cercetare ştiințifică, exprimat prin organizarea de simpozioane, sesiuni de comunicări, colaborări la publicații, editări de volume, Ioan Aron şi Dumitru Mărcuț au publicat ***Legătura matematicii cu viața*** (1973), Gh. I. Herescu şi Ioan Aron editează ***Aritmetica pentru învățători*** (1977), iar culegerea anuală de studii ***Catedra*,** editată de Inspectoratul Şcolar prin Casa Corpului Didactic, este în bună măsură susținută ştiințific de profesorii liceului.

Legea educației și învățământului din 1978 are ca misiune socială "*integrarea învățământului cu producția și cercetarea*"; conducerea de către partid a procesului de educație și impunerea unui sistem de educație permanentă pentru cetățenii patriei vor reprezenta alte două coordonate ale acestei legi. Organizatoric, se trece la realizarea învățământului obligatoriu și gratuit de 12 ani, precum și introducerea treptelor școlare de învățământ liceal, cu două trasee, după clasa a X-a: liceal și profesional. În același an, se introduce pregătirea militară pentru elevi, se adoptă reselectarea elevilor prin examenul de treaptă, adică după clasa a X-a. Începe să se subțieze profilul pedagogic în detrimentul apariției în structura liceului a secțiilor de filologie – istorie și muzică – arte-plastice. Totodată, în 14 iulie 1978, „*sub îndrumarea comitetului de partid*" (vezi Proces verbal) va avea loc adunarea de alegere a noului Consiliu de conducere. Cu acest prilej, se prezintă „*Darea de seamă pe perioada 1974-1978*" de către Vasile Popeangă (director) și se fac propuneri pentru alegerea directorului și a directorului adjunct pentru perioada 1978-1982. Darea de seamă, foarte analitică, se încheie cu „*necesitatea afirmării școlii ca instituție pilot în rețeaua învățământului județean*" și necesitatea unei activități care să „*reflecteze mai bine profilul pedagogic al instituției noastre*"[1]. Este un model de document analitic și sintetic, cuprinzând peste 80 pagini, în care sunt abordate problemele instituției, din perspectiva diagnozelor, a descrierilor de activități și a prognozelor.

Vasile Popeangă a devenit un director foarte incomod pentru noua generație de politicieni locali, formați deja în spiritul iubirii pentru partid și pentru popularizarea realizărilor socialiste din țara noastră. Transformarea liceului pedagogic în alt tip de liceu, conform politicii partidului de a asigura o anumită pregătire pentru clasa muncitoare – forță de muncă pentru întreprinderile arădene – nu putea fi realizată atât de ușor printr-o decizie politică. Era nevoie de „o criză instituțională", care să facă vulnerabilă instituția și să fie convertită spre un profil industrial sau vocațional nepedagogic. De altă parte, deja exista un surplus de învățători și educatoare, așa că ultimele generații de absolvenți au fost repartizate în alte județe deficitare de învățători sau educatoare calificați. Liceul Pedagogic nu mai dispune de respectul organelor de partid și, într-un fel, intră în procedură de desființare progresivă. O nouă etapă istorică din evoluția instituției pedagogice coincide cu schimbarea generației de cadre didactice.

[1] *Registrul de Procese Verbale*, 1978, p. 69, Arhiva LPDT Arad;

CAPITOLUL al VII-lea

LICEU (INDUSTRIAL) NEPEDAGOGIC

La 1 septembrie 1978, se instituie în unitățile de învățământ, inclusiv la Liceul Pedagogic, Consiliul oamenilor muncii (COM), alcătuit din director, director-adjunct, secretarul organizației PCR, preşedintele grupei sindicale, îndrumătorul UTC şi comandantul instructor de pionieri, iar mai apoi comandantul PTAP (pregătirea tineretului pentru apărarea patriei).

1. Educația aservită

În 21 decembrie 1978, se adoptă *Legea educației şi învățământului*, care consfințeşte subordonarea totală a educației şi învățământului, ideologiei comuniste şi politicii PCR. Legea se bazează pe *„Programul Partidului Comunist Român de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism”*. În partea introductivă, se prezintă rolul învățământului în *„traducerea în viață a programului partidului de făurire a noii societăți”* Se continua politizarea excesivă, se accentuează rolul politico-ideologic al ştiințelor sociale, se promovează principiul integrării învățământului cu producția, iar idealul şcolii româneşti este formarea personalității multilateral dezvoltate.

Conducerea județeană de partid coordonează activitatea tuturor instituțiilor teritoriale. Deciziile şcolare poartă în totalitate opțiunile politice.

Începând cu anul şcolar 1978-1979, directorul liceului este profesoara **MARIA SOCOLIUC**, iar director-adjunct, profesoara **Melania POPA**. E dificil să conduci o instituție atât de complexă, după ce a fost astfel construită, în decurs de aproape un sfert de secol, de profesorul Vasile Popeangă, în condițiile în care personalitatea acestuia era foarte ferm încrustată în atmosfera liceului. Chiar bănuiesc că nu a fost deloc confortabil pentru noua echipă de conducere, iar narațiunile orale pomenesc de asemenea dificultăți. În plus, presiunea politicului nu era de neglijat, la care se adaugă dificultățile create de schimbarea structurală a profilului liceului. Începutul noului directorat coincide cu pseudoasimilarea claselor cu profil muzical şi de artă plastică. Era nevoie de multă grijă pentru păstrarea individualizării celor două profile (pedagogic şi artistic), valorificând elementele care ar putea ajuta comunicarea – de tip concubinaj – între două mentalități structural, dar pozitiv, diferențiate. După dotarea şcolii cu piane, instrumente muzicale, şevalete, mulaje ş.a., în anul următor (1979), sub presiunea autorității decizionale, liceul va fi nevoit să accepte în structura sa o clasă cu profil mecanic, inclusiv cursuri serale.

MARIA SOCOLIUC *(n. la Blaj, în 20 mai 1942), absolventă a Facultății de Chimie (1965) de la Universitatea din Cluj, predă chimia din anul 1965, iar în perioada 1978-1980 a fost director al Liceului Pedagogic. Este un profesor tenace, înzestrat ca o temeinică specializare, exigent până la rigiditate, foarte exact şi cu responsabilitatea competențelor sale didactice şi administrative.*

Apariția într-o structură tradițional pedagogică a unor secții nepedagogice produce derută, nesiguranță, un consum suplimentar de energie pentru readaptare, o activitate şcolară cu posibile surprize imprevizibile. Se fac eforturi pentru „*integrarea noilor secții în structura organizatorică a liceului pedagogic*" (referat prezentat de profesoara Delia Olariu), se prognosticheazǎ viitorul liceului, se caută soluții pentru salvarea istoriei prezente. În luna mai a anului 1979, o brigadă de inspecție a Ministerului învățământului verifică toate aspectele şcolare ale instituției, dar rezultatele, consemnate în Procesul-Verbal, sunt pozitive, activitatea didactică evidențiind potențialul vocațional al corpului profesoral. Şcoala primară de aplicație rămâne elementul de stabilitate, temelia instituției, fapt remarcat de brigada ministerială. Modificări imprevizibile se fac la clasele liceale. În 14 iulie 1979, în structura liceului cuprinde: istorie, clase pedagogice, precum şi cursuri de zi şi seral. În şedința COM, din 28 august 1979, de stabilire a diriginților se înregistrează următoarele clase:

Secții pedagogice:

clasa a IX-a - învățători – educatoare: dirig. Florin Pîrvu;
clasa a X-a - învățători – educatoare: Mihai Pascu;
clasa a Xl-a - învățători – educatoare: Mircea Popa;
clasa a XII-a - învățători – educatoare: Marin Nedelcu.

Secții nepedagogice:

clasa a IX-a filologie: Voichița Căvăşdan;
clasa a Xl-a filologie: Tatiana Ionuțaş;
clasa a XII filologie: Delia Olariu.

şi în fine, ***cursuri serale*** la
clasa a XII-a artă: Aurelia Lupu;
clasa a XIII-a muzică: Ioan Tol;
clasa a XIII-a artă: Ionel Munteanu.

Periclitarea catedrelor şi a viitorului unor cadre didactice angajate pentru profilul pedagogic, pericolul pierderii instituției ca liceu, determină discutarea în Consiliul pedagogic a înființării ciclului gimnazial[1].

[1] Registrul de Procese Verbale, 3 oct. 1979 (Arhiva LPDTA)

Până în anul şcolar 1982-1983, se produc schimbări fundamentale în evoluția instituției. La fel ca toate şcolile, instituția intră într-o formă de politizare supremă şi exagerată, prin introducerea obligatorie a informărilor politice (la începutul oricărei acțiuni), prin amplificarea progresivă a puterii de decizie a organizațiilor PCR din şcoli, printr-un pilotaj decizional eminamente exterior problemelor didactice. Toate inițiativele se exprimau în organizațiile PCR, UTC şi de Pionieri, inclusiv cele referitoare la evitarea şi înlăturarea repetenției. Refuzând să conducă în astfel de condiții şi sub presiunea altor factori derivați din atmosfera nouă şi controversată – determinată de „mariajul" unor profile aparținând unor domenii diferite, prof. Maria Socoliuc, invocă motive de sănătate spre a mai putea conduce instituția şi revine la catedră.

Este numit (2 septembrie 1980) director, profesorul **NICOLAE ROŞUȚ**, *specialitatea istorie, un om dinamic, aplecat spre cercetare ştiințifică şi înzestrat cu o aleasă vocație pedagogică.* A fost doctor în istorie cu teza *Aradul în lupta pentru desăvârşirea statului unitar român* (1979), cuprinzând 337 pagini, finalizată în 1980 sub coordonarea ştiințifică a acad. Dan Berindei. El continuă demersurile, începute, pentru salvarea profilului pedagogic, expediind memorii către Ministerul învățământului. A elaborat o didactică a predării istoriei, publicată în 1970. *Aş putea afirma că* ***prof. Nicolae Roşuț*** *(n. 28 ian. 1933, Nădlac, – m. 26 nov. 1981, Arad) a fost un martir, care şi-a împlinit destinul tragic sub privirile neputincioase ale elevilor, colegilor, copiilor săi şi familiei*. Revista Plus (nr. 8, nov. 2001) este dedicată profesorului Nicolae Roşuț (1933-1981), fost director şi director-adjunct (1964-1975), cu prilejul comemorării a 20 de ani de la moartea sa preatimpurie. Ne folosim de informațiile utilizate de prof. Doru Bogdan (*Omagiu dascălului meu de sitorie*), de prof. dr. Vasile Popeangă (*Nicolae Roşuț: tragismul vieții unui dascăl*), de prof. Liviu Mărghitan (*Mari dascăli ai şcolii în conştiința colegilor şi elevilor: Nicolae Roşuț – istoricul*), de amintirile colegelor mele Maria Mutu şi Ileana Iovin şi ale colegului comemoratorului, prof. Septimiu Păcurariu: „La profesorul N. Roşuț era de admirat atât calitatea şi exersarea spiritului ştiințific ce-i definea discursul său istoric cât mai ales măiestria sa pedagogică" (D. Bogdan), „N. Roşuț stă demn în galeria marilor dascăli preponderenți", „discurs plin de eleganță şi spirit academic". A fost director al Muzeului Județean Arad, continuând să editeze publicația *Ziridava* (1975-1980), să-i confere un nou profil şi prestigiu ştiințific. Publică numeroase studii temeinice de istorie, având intenția de a elabora o lucrare erudită despre „*Personalități din zona Aradului*".

2. Liceu Industrial nr. 13

Începând cu anul şcolar 1981-1982, Liceul Pedagogic, continuator al Preparandiei din 1812, se transformă în **Liceul Industrial Nr. 13 Arad**[1]**.** Decidenţii politici şi ministeriali n-au apărat o idee, nici o instituţie pedagogică şi nici o profesiune. Supuşenia a devenit o mentalitate de existenţă profesională. Fiecare îşi urmărea propriile interese profesionale şi de păstrare a postului didactic. Peste structurile pedagogice tradiţionale, se clădeşte un liceul cu profil industrial, care, în plus, poartă numărul 13. Schimbarea profilului instituţional duce la schimbarea atmosferei din cancelarie şi la modificarea intereselor elevilor. Absolvenţii nu mai deveneau cadre didactice, ci tehnicieni în vreo întreprindere industrială.

La schimbarea denumirii, „*instituţia avea clase primare (I-IV), clase gimnaziale (V-VIII), clase pedagogice – în lichidare (XI-XIII) şi o clasă a IX-a de vocaţie*”[2], mecanică. În anul şcolar următor, accesul elevilor în clasa a IX-a se face mult mai dificil, prin redistribuirea celor respinşi la alte licee; sunt admişi 161 elevi, repartizaţi într-o clasă cu profilul filologie – istorie şi 4 clase cu profil mecanică. Victimă a acestei schimbări rapide şi fundamentale a profilului şi structurii instituţiei este însuşi directorul Nicolae Roşuţ, decedat la 26 noiembrie 1981: „în faţa catedrei, profesorul N. Roşuţ împărtăşea ferma credinţă că dascălul nu are voie să îmbătrânească niciodată, din contră, el trebuie „să ardă” cu toată inima şi conştiinţa sa (...); singurul său „capital” în viaţă i-a fost „munca şi cinstea”. Elevii săi mărturisesc cu adâncă pioşenie şi veneraţie acest adevăr, ei fiind părtaşi aleşi ai unor autentice lecţii cu profund mesaj şi fior patriotic, rostite de dascălul de vocaţie”[3].

Atribuţiile directorale, după noiembrie 1981, vor fi preluate de profesoara **MELANIA POPA**, director, şi de profesoara **Tatiana IONUŢAŞ**, director-adjunct.

MELANIA POPA (n. la Micoşlaca – Alba – în 2 noiembrie 1936) a început activitatea didactică, la Liceul Pedagogic, în 1960, ca proaspăt absolvent al Facultăţii de Matematică – Fizică din Cluj, rămânând aici până la pensionare (1990). A fost director-adjunct (1975-1982) şi director (1982-1987). A "apucat" cea mai tristă etapă din istoria instituţiei care a devenit, în 1982, Liceul Industrial Nr. 13, cu clase de mecanică şi filologie. In ciuda acestor condiţii, a organizat instituţia ca să poată funcţiona optim într-un profil nespecific

---

[1] Doru Bogdan îmi sugerează să accentuez faptul că nu a fost vorba doar de o schimbare de denumire, ci în mod cert, fără temei şi prin abuz, Şcoala pedagogică a fost efectiv desfiinţată, prin transformarea sa într-un alt tip de şcoală. Nu am nici un motiv să nu-i susţin opinia.

[2] Doru, Bogdan, *Nicolae Roşuţ: 1933-1981* (în) **Ziridava,** revistă a Muzeului Judeţean, Arad, vol. XIII, 1981, p. 475.

[3] Ibidem, p. 475.

amenajărilor anterioare, a făcut eforturi de a menține valoric liceul industrial la nivelul celui pedagogic, iar acceptarea acestei variante excludea transformarea instituției liceale în şcoală generală. De menționat că existau nostalgii preparandiale, astfel că, în urma unor demersuri ministeriale, în anul 1986, liceul va reşcolariza o clasă de învățători (4 ani). Aceasta, spune d-na M. Popa, „*a fost o mare realizare, a fost un pas istoric în viața liceului pedagogic din Arad*". Foarte meticuloasă, cu structură comportamentală şi atitudinală de matematician, adică exact, limpede, logic şi cauzal, M. Popa a avut tăria de a se încăpățâna în vederea renaşterii instituției pedagogice, să-i mențină valoarea la tonusul clasic de intelectualitate.

TATIANA IONUTAŞ a fost director-adjunct în perioada 1982-1990, predând limba şi literatura română. Bine pregătită profesional, pasionată de lectură, având spirit justițiar şi axiologic, dispune de toate atuurile umanistului: deschidere spre cultură, toleranță, blândețe, receptivitate şi ataşament afectiv.

Este anul şcolar (1981-1982), în care autorul acestui text, obține prin concurs, un post de limba şi literatura română la...Liceul Industrial nr. 13 Arad.

Din analiza documentelor (procese-verbale, dări de seamă, planuri de muncă, informări ş.a.) se vădeşte interesul pentru reconstrucția profilului pedagogic, pentru recuperarea dimensiunii, care a consacrat-o, pentru păstrarea prestigiului de personalitate şcolară. Din păcate, implicarea organizației politice PCR în dirijarea învățământului se exprimă cu tot mai multă pregnanță, existând instrucțiuni şi dispoziții ferme privind *Indicatorii de întrecere socialistă* (plan de şcolarizare, concursuri pe discipline de învățământ, plan de producție, plan de autodotare, cercetare şi creație ştiințifică, participare la munca patriotică, întreținerea bazei materiale, rezultate la *Cântarea României* şi concursul *Daciada*, economisirea energiei şi combustibilului, apoi evitarea repetenției, pregătirea politică a elevilor, integrarea învățământului cu cercetarea şi producția etc.). Atât de mult şi-a întins politicul puterea asupra administrativului, încât, bunăoară, la începutul anului şcolar 1983-1984 se adoptă, în COM, *Planul comun al organizației de bază PCR, al direcțiunii şi al organizațiilor de copii şi tineret privind activitatea politico – ideologică, tehnico – ştiințifică, cultural – artistică şi sportivă*. Între obiectivele planurilor comune, prioritar este cel referitor la formarea dragostei față de partid, de conducător, de patrie. Este o proiectare din care lipseşte chiar dimensiunea pedagogică.

La sfârşitul anului şcolar 1982-1983, structura populației şcolare şi a ciclurilor de învățământ a fost următoarea:

a) învățământ primar

Clasa	*Învățător*	*Nr. elevi*
I A	Petronela David	38
I B	Alexandra Bazili	38
I C	Iuliana Vlaicov (Bodârlău)	37
II A	Teodora Popa	32
II B	Elena Sferle	32
II C	Ecaterina Kiss	32
II D	Maria Mutu	31
III A	Ana Seviciu	34
III B	Ileana Iovin	29
III C	Margareta Ban	29
IV A	Viorel Binchiciu	36
IV B	Adela Filips	26
II-IV	Ioan Miclăuş	15/11
Total 13 clase	*13 învățători*	*430*

b) clase gimnaziale

Clasa	*Diriginte*	*Nr. elevi*
V A	Gabriela Cristescu	41
V B	Sofia Neamțiu	40
VI A	Voichița Căvăşdan	40
VI B	Tudor Dragomir	38
VII A	Aurelia Lupu	37
VII B	Florica Gogu	37
VIII	-	-
Total 6 clase	*6 diriginți*	*233*

c) clase liceale

Clasa	*Diriginte*	*Nr. elevi*
IX A mecanică	Minodora Pătrăuță	40
IX B mecanică	Mihai Pascu	42
IX C mecanică	Petru Petrilă	41
IX D mecanică	Livia Ugron	38
IX filologie	Anton Ilica	37
X mecanică	Maria Socoliuc	40
XI mecanică	Octavian Marcu	35
XII pedagogie	Florin Pîrvu	35
Total: 6 clase cu profil mecanic; 1 clasă cu profil filologie şi 1 clasă profil pedagogic (în lichidare)		308 elevi

În anul şcolar următor (1983-1984), clasele primare au fost frecventat de 468 elevi – s-a desfiinţat clasa cu predare simultană -, ciclul gimnazial înmatriculează un număr de 300 elevi, ajungându-se la ciclul preliceal complet (I-VIII), iar liceul era frecventat de 402 elevi, numai cu profilul filologic şi mecanică.

Rezonanţa clădirii încă mai păstra reflexe de profil pedagogic. Deşi purta denumirea de Liceu industrial, instituţia continuă să realizeze perfecţionarea învăţătorilor şi educatoarelor. În 1983, Liceul Industrial Nr.13 efectua cursuri de pregătire şi organiza examene pentru definitivat (51 învăţători şi 35 educatoare), gradul II (22 învăţători şi 15 educatoare) şi reciclare (60 învăţători şi 99 educatoare). În echiparea şcolii, efectuată în timp pe profil pedagogic, coexistă material didactic cu utilitate pentru clase de învăţători şi educatoare, pentru clase de filologie, având vitrine cu piese mecanice, ateliere tehnologice şi aparate de măsură şi control specifice Întreprinderii de Orologerie Industrială (IOIA). Era o atmosferă ciudată, oarecum şocantă. De o parte se exprima nostalgia unui timp şcolar de excepţie, de altă parte presiunea unui timp grav ce năvălea agresiv şi irevocabil peste o şcoală aproape bicentenară.

La clasele de liceu industrial, programele şcolare erau concepute pe baza învăţământului vocaţional, cu ateliere de practică în producţie, aflate pe platforma întreprinderii patronatoare, una care confecţiona contoare, pare-mi-se. Zidurile clădirii de pe strada Dragalina au suportat amărăciunea când în locul personalităţilor didactice, al tablourilor cu absolvenţii – învăţători şi educatoare – ş.c.l, s-au pus vitrine cu şurubelniţe, ciocane, manometre, iar în zonele festiviste, pavoazarea sau "propaganda vizuală" era alcătuită din volume roşii, portrete politice, grafice urcătoare, drapele (tricolor cel roşu cu stema partidului comunist) şi alte însemne politice. Evident că în noua structură şi în asemenea condiţii, calitatea învăţământului a scăzut, selecţia elevilor era vulnerabilă, motivaţia dăruirii lipsea, nostalgiile elevilor sărguincioşi mai rupeau din elan, iar eforturile se disipau în fel de fel de activităţi colaterale (spectacole alegorice de omagiere, activităţi agricole, propagandă socialistă, informări politice, studierea „documentelor de partid”, învăţământul politic, adunări pionereşti, ceremoniale uteciste ori şedinţe de partid).

Acum, din perspectiva apropiată, mi se pare curios că am făcut atâtea gesturi nedidactice în spaţiul şcolar sau în afara lui, dar cu elevi de şcoală, cu gândul că ele sunt atribuţii de serviciu. De altfel, nu existau prea multe şi prea spectaculoase iniţiative; în altă parte, în birourile judeţenei de partid sau mai sus se decideau toate cele ce privesc şcoala, iar cadrele didactice au devenit „gânditoare cu capul altora”; întreg programul şcolar şi sistemul de învăţământ curgeau ca un tren tras de o locomotivă invizibilă. Toate mişcările didactice sau activităţile extraşcolare erau sarcini trasate, de îndeplinirea cărora depindea calificativul anual, înscrierea la grade didactice, aprecierea COM, BOB şi în

ultimă instanță a conducerii etc. Era o formă de supraviețuire profesională, dar eram tineri, prea nepăsători pentru nemulțumiri grave şi prea îndrăgostiți pentru sacrificii profesionale.

Între atâtea obiective prioritare, esențială era „*studierea aprofundată a documentelor de partid, în special cele ale Congresului al XIII-lea al PCR şi integrarea organică a acestora în structura lecțiilor şi activităților practice*". Profesorii care au gustat din dulcețurile şi satisfacțiile oferite de activitatea pedagogică a şcolii rezistă cu dificultate presiunii „industrializării şi mecanizării" instituției. Între timp, nevoia de cadre didactice pentru învățământul preşcolar şi primar se exprimă prin creşterea numărului de suplinitori, fapt, corelat cu permanentele insistențe ale corpului didactic, de reînființare a profilului pedagogic.

3. Renaşterea spiritului preparandial

Începând cu anul şcolar 1986-1987, Ministerul aprobă înființarea unei clase de 36 elevi de profil pedagogic. „A fost cea mai fericită zi din viața mea", mărturiseşte profesoara Melania Popa, pe atunci, director. În acea perioadă, care coincide cu o renaştere a spiritului preparandial, personalul didactic al liceului era:

1. Melania Popa, n. Micoşlaca, 2 noiembrie 1936, specialitatea matematică, funcția de director;
2. Tatiana Ionutaş, n. Poieni, 24 octombrie 1941, specialitatea română, funcția de director-adjunct;
3. Petronela David, n. Beşenova – Veche, 28 februarie 1946, învățătoare;
4. Alexandra Bazili, n. Corbu, 2 septembrie 1935, învătătoare;
5. Iuliana Vlaicov, n. Pilu, 13 noiembrie 1950, învățătoare;
6. Teodora Popa, n. Beliu, 6 iulie 1944, învățătoare;
7. Ecaterina Kiss, n. Biled, 23 aprilie 1934, învățătoare:
8. Maria Mutu, n. Oradea, 28 februarie 1947, învățătoare;
9. Ana Seviciu, n. Nădlac, 16 octombrie 1944, învățătoare;
10. Ileana Iovin, n. Arad, 28 septembrie 1946, învățătoare;
11. Margareta Ban, n. Pâncota. 2 martie 1949, învățătoare;
12. Viorel Binchiciu, n. Siria, 24 august 1955, învățător;
13. Ioan Miclăuş, n. Voivodeni, 15 februarie 1957, învățător;
14. Aurelia Marşieu, n. Avrig, 20 iulie 1945, logopedie;
15. Anton Ilica, n. Tăgădău, 29 ianuarie 1947, română;
16. Tudor Dragomir, n. Arad, 18 iulie 1955, română;
17. Voichița Căvaşdan, n. Sintea – Mică, 3 iunie 1944. română;
18. Florica Gogu, n. Beiuş, 22 iulie 1933, matematică;
19. Petru Petrilă, n. Cermei, 6 septembrie 1952 matematică;
20. Gabriela Cristescu, n. Vatra Dornei, 3 noiembrie 1956, matematică;

21. Livia Ugron, n. Arad, 21 august 1939, istorie;
22. Mihail Pascu, n. Orăştie, 6 octombrie 1951, fizică;
23. Maria Socoliuc, n. Blaj, 20 mai 1942, chimie;
24. Sofia Neamțiu, n. Şicula, 3 noiembrie 1942, biologie;
25. Florin Pîrvu, n. Şepreuş, 14 aprilie 1930, geografie;
26. Aurelia Lupu, n. Pilu, 20 august 1951, franceză;
27. Pavel Sfârăilă, n. Timişoara, 5 august 1933, educație fizică;
28. Ştefan Balița, n. Călacea, 21 octombrie 1937, educație fizică;
29. Ştefan Guleş, n. Pecica, 19 iunie 1933, desen;
30. Octavia Neamțu, n. Arad, 1 septembrie 1952, muzică;
31. Zenovia Țucra, n. Bârsa, 3 februarie 1959, matematică;
32. Aurelia Drăgoi, n. Semlac, 18 februarie 1947, engleză;
33. Marinela Nicoară, n. Râmnicu Vâlcea, 27 februarie 1951, engleză;
34. Laurean Mendel, n. Nădăreni, 5 septembrie 1932, rusă;
35. Eleonora Udreanu, n. Băbana, 12 iunie 1944, latină;
36. Florica Şuteu, n. Arad, 11 septembrie 1953, fizică;
37. Teodor Guzei, n. Arad, 5 august 1949, fizică;
38. Cristina Moldovan, n. Arad, 9 mai 1957, chimie;
39. Sanda Gyenes, n. Traian, 27 octombrie 1946, istorie;
40. Stelian Ardelean, n. Valcani, 14 iulie 1941, istorie;
41. Ludovic Notaroş, n. Chişineu – Criş, 30 decembrie 1953, ştiințe sociale;
42. Victor Micluța, n. Rişculița, 11 iulie 1938, CSP;
43. Victoria Budilean, n. Cuşmirea, 22 septembrie 1943, muzică;
44. Agneta Haasz, n. Arad, 2 februarie 1952, ed. fizică;
45. Ioan Toda, n. Chier, 3 mai 1934, maistru;
46. Vasile Bolocan, n. Ostrița, 11 mai 1953, maistru;
47. Dumitru Chirilov, n. Arad, 7 iulie 1947, maistru;
48. Elisabeta Abonyi, n. Arad, 19 august 1954, instructor dactilograf.[1].

Pe la mijlocul anului 1986, în şcoală, are loc Adunarea generală a oamenilor muncii pentru alegerea conducerii instituției. Conform metodologiei, vechea conducere prezenta Darea de seamă asupra activității desfăşurate în perioada 1982-1986[2], urmau ample luări de cuvânt, cât mai critice în prezența tovarăşului de la județeana de partid; în final, scenariile de culise generau lista cu propuneri de director şi de director-adjunct.

Darea de seamă oferă o serie de informații asupra modului de funcționare a instituției şi factorii care-i determină pulsul didactic. Era o perioadă de politizare, de direcționare educativă, de omagiere a ideilor ultimului congres.

[1] Arhiva LPDTArad, 1986, Dosar 2, Corespondență şi Acte personale.
[2] Arhiva..., dosar 3/1987, p. 1

Totodată utilitatea şcolii era văzută de organele superioare de control politic şi de decizie prin prisma efectelor sociale şi politice, exprimabile în numărul de absolvenţi angajaţi în muncă, în raportările absolute de promovabilitate şi şcolarizare, în numărul de acţiuni educative şi gradul de politizare al acestora.
În Darea de seamă...1 se prezintă evoluţia şcolarizării elevilor, sintetizând numărul acestora în clase, pe profile şi cicluri de învăţământ:

An şcolar	*Clase I-IV*	*Clase V-VIII*	*Liceu mec.*	*Liceu fil.*	*Liceu ped.*	*Liceu mec. seral*	*Total*
1982/1983	14	6	6	1	1	-	28
1983/1984	13	8	9	2	-	-	32
1984/1985	12	7	10	2	-	-	31
1985/1986	11	7	11	2	-	1	32
1986/1987	11	7	10	2	1	1	32

Situatia „generaţiilor de absolvenţi" este astfel reprezentată într-un tabel cu rezultatele la examenul de bacalaureat:

An şcolar	*Înscrişi*	*Reuşiţi*	*Nepromov.*	*Profilul*
1982/1983	35	35	-	pedagogic
1983/1984	34	32	2	mecanic
1984/1985	72	71	1	mecanic
1985/1986	107	107	-	mecanic
1986/1987	35	35	-	filologic

Se exprimă aceleaşi elanuri industrialiste faţă de modul în care I0IA patronează liceul, ca o mare realizare a colectivului de conducere a şcolii, precum şi satisfacţia încadrării la această întreprindere a majorităţii absolvenţilor, adică un număr de 163 tineri angajaţi. În urma prezentării bilanţului, în prezenţa unui membru al Biroului Judeţean de Partid, se fac trei propuneri pentru director şi trei pentru director-adjunct, urmând ca, la nivelul deciziei politice, să se facă nominalizările pentru cele două funcţii. În 10 ianuarie 1987, ministerul trimite deciziile pentru conducerea liceului în următoarea formulă managerială: prof. **MIHAIL PASCU**, director, şi prof. TATIANA IONUŢAŞ, director-adjunct.

•

Perioada 1982-1986 a fost una dintre cele mai neadecvate din istoria contemporană a liceului. Convertirea acestuia în profil industrial şi pierderea specificului şcolii pedagogice au însemnat un periculos recul calitativ şi o pier-

[1] *Ibidem*.

dere de autoritate. Ce era de făcut pentru a preveni o asemenea insultă îndreptată împotriva unei instituții naționale, care de aproape 175 de ani a format intelectualii şcolilor româneşti din partea vestică şi bănățeană a ținutului? În intenția Inspectoratului şcolar există chiar varianta transformării instituției în şcoală gimnazială. Cât de vulnerabilă devine chiar o şcoală de prestigiu, cu personalitate în fața deciziei politice!

Speranța arădenilor a fost stimulată de învățători, educatoare, cadre didactice, părinți pentru reinstaurarea spiritului pedagogic şi revigorarea inițiativelor pentru revenirea instituției la matca sa inițială şi firească.

4. Aniversarea pedagogică a instituției

Prima manifestare care consfiinţeşte în mod definitoriu renaşterea spiritului preparandial în cadrul Liceului Industrial nr. 13 este sărbătoarea de omagiere a 175 de ani de activitate pedagogică şi instituție.

Din ianuarie 1986 până în 15 octombrie 1987 era un timp suficient pentru pregătirea onorabilă a aniversării a 175 de ani de la înființarea instituției. Mihail Pascu era profesor al liceului de pe vremea când acesta funcționa ca instituție pedagogică de formare a învățătorilor şi educatoarelor, de perfecționare a cadrelor didactice din învățământul primar şi preşcolar. Era, sunt sigur, el însuşi obsedat de necesitatea revenirii liceului în totalitate la profilul pedagogic. Nostalgia anilor cu elevi excepționali, disciplinați, pasionați de cultură educațională, de carieră pedagogică plutea, ca o naiadă ispititoare, în gândurile noastre. Voiam o aniversare nu a configurației actuale a liceului, ci una în care să-i putem omagia pe cei care au dus instituția preparandială către prestigiu şi impliniri profesionale de excepție. Ştiu că în exercițiul directorial, prof. Mihail Pascu a găsit în d-l dr. Vasile Popeangă un consilier sincer şi un sfătuitor în a cărui „vene" curgea sânge preparandial. Principalul obiectiv al etapei următoare a fost realizarea unei aniversări referențiale pentru învățământul național, teritorial şi local. Deja în 16 ianuarie 1987, se încep pregătirile pentru sărbătoare, pe baza unui proiect atent conceput. Între intențiile de atunci, amintim: reorganizarea pavoazării; editarea monografiei liceului şi completarea anuarului (aducerea la zi a informațiilor istorice despre Preparandie); editarea unui număr omagial din revista „*Tribuna elevilor*" (abandonată după numărul 25 din anul 1983); confecționarea bustului lui Dimitrie Țichindeal şi amplasarea acestuia în fața liceului; cosmetizarea exteriorului clădirii. Directorul şi cadrele didactice ale liceului aveau de dus la împlinire un pariu al generației şi o datorie față de înaintaşi.

MIHAIL PASCU (n. 6 octombrie 1951, la Orăştie), licențiat, în 1974, al Facultății de Fizică (Timişoara), a dispus de repartiție guvernamentală, în ca-

litate de şef de promoție, la Liceul Pedagogic din Arad[1]*. În 1987, când a preluat conducerea instituției, principalul şi primul obiectiv a fost organizarea aniversării a 175 de ani de învățământ pedagogic în limba română. Înzestrat cu tenacitate, meticulozitate, dar mai ales cu spirit de ordine, M. Pascu şi-a exercitat pasiunea umanistă, organizând o manifestare de mare valoare educativă, de pe urma căreia a rămas un spațiu şcolar elegant, îngrijit şi didactic fasonat, precum şi o reînnodare a afectivității dascălilor preparandiali. Este pasionat de specialitate, obsedat de neliniştea calculatoarelor, marchează pozitiv devenirea instituției pedagogice.*

•

În 28 aprilie 1987, artistul plastic Gheorghe Adoc donează liceului Basorelieful Dimitrie Țichindeal, aşezat în sala festivă.

Anul şcolar 1987-1988 începe sub semnul aniversării. O parte din dificultăți sunt depăşite prin încăpățânare pozitivă, o altă parte din intenții sunt diminuate, dar în 21 – 22 noiembrie 1987 în liceu a fost o veritabilă sărbătoare a şcolii. Poate că vorbele din sesiunea de comunicări – cea omagială şi cea pe secțiuni – au fost uitate, spectacolul muzical – artistic şi evocările, discuțiile de la dineu aşişderea, dar trei fapte au rămas: în primul rând, bustul lui „Dimitrie Țichindeal"- alcătuit de Petru Stoicu – patronează în parcul liceului amintind permanent că aceasta este „şchoală pedagoghicească" şi nu poate fi altceva; în al doilea rând, şcoala a căpătat o nouă înfățişare interioară şi exterioară (sala festivă, cabinete, holul principal, scările, reparația capitală a clădirii ş.a.); în al treilea rând, s-a ivit (în locul unei monografii de actualizare) un subțire ***caiet – program*** de 34 de pagini, un mărturisitor asupra ce s-a făcut la o entuziastă aniversare.

Aniversările au avut loc în 21-22 noiembrie 1987.

Caietul – program cuprinde un scurt istoric al preparandiei (*Cronologie, Drum în timp* (Anton Ilica), *Personalități ale Preparandiei* (Vasile

---

[1] **Iată amintirea primei zi din liceu şi întâlnirea cu conducerea acestuia:** „Luni, 2 septembrie 1974, păşeam pentru prima dată pe treptele Liceul Pedagogic din Arad. După prezentarea la secretariat, am fost condus la Direcțiune unde erau prezenți: Domnul Director, prof. dr. Vasile Popeangă şi Directorul adjunct, Domnul prof. dr. Nicolae Roşuț. După câteva cuvinte introductive, Directorul m-a interpelat: „Ei, tinere, ce gânduri ai?" I-am arătat pe scurt dorința mea de a mă dedica profesiunii de dascăl; am primit inventarul laboratorului de fizică şi am trecut la pregătirea pentru anul şcolar care urma să înceapă peste puțin timp. La primul Consiliu Pedagogic (urmăream cu emoție distribuția sarcinilor şi discuțiile inerente la început de an şcolar – eram un novice la cei 23 de ani ai mei, mai tânăr cu 10 ani decât cel mai tânăr cadru didactic din şcoală) şi cumva, aşa am avut eu senzația, Directorul a făcut o pauză şi cu un zâmbet discret m-a prezentat Corpului Profesoral: „iată, avem aici pe tânărul…, căruia îi dorim cel puțin 37 de ani de activitate rodnică la catedră (pe atunci vârsta de pensionare era 60 de ani)". Când am auzit aşa urare, mi se părea de neînțeles, atâția ani…; dar acum după atâția ani la catedră, am înțeles…" (cf. A. Ilica, *Vasile Popeangă, vocație de intelectual*, Arad, 2007, pp. 126-127)

Popeangă), *Scriitori din constelația „Preparandiei”* (Anton Ilica), *Liceul nostru în zilele aniversării* (Tatiana Ionuțaș)); Programul sesiunii de comunicări științifice „***Tradiție și modernizare în învățământul arădean***” și Programul manifestărilor celor trei zile. A fost o zi frumoasă, afectivă, culturală și emoționantă.

Populația școlară și cadrele didactice[1] care au avut șansa de a trăi ca și gazde momentul de sărbătorire a fost:

a) învățământ primar

Clasa	*Învățător*	*Nr. elevi*
I A	Ioan Miclăuș	30
I B	Viorel Binchiciu	36
I C	Margareta Ban	36
II A	Petronela David	39
II B	Alexandra Bazili	38
II C	Iuliana Vlaicov	38
III A	Teodora Popa	36
III B	Maria Mutu	30
III C	Ecaterina Kiss	32
IV A	Ana Sevici	44
IV B	Ileana Iovin	45

b) învățământ gimnazial

Clasa	*Diriginte*	*Nr. elevi*
V A	Tudor Dragomir	37
V B	Agneta Haasz	36
VI A	Zenovia Pozdăre	39
VI B	Sofia Neamțiu	36
VII A	Sanda Gyeneș	41
VII B	Marinela Nicoară	41
VIII	Ștefan Balița	42

c) învățământ liceal

1) profil pedagogic

An	*Diriginte*	*Nr. elevi*
IX P	Melania Popa	36
X P	Doina Calomfirescu	38

[1] Anton Ilica, Ioan Lucaci, *Caiet-Program*, Arad, 1987, pp. 20-21

2) profil filologie

An	*Diriginte*	*Nr. elevi*
IX F	Aurelia Drăgoi	36
X F	Aurelia Lupu	36

3) profil mecanică

An	*Diriginte*	*Nr. elevi*
IX A	Ludovic Notaroş	36
IX B	Cristina Moldovan	36
IX C	Voichiţa Căvăşdan	36
X A	Gabriela Cristescu	35
X B	Anton Ilica	36
X C	Livia Ugron	36
XI A	Maria Socoliuc	36
XI B	Ion Cincă	36
XII A	Pavel Sfârâilă	36
XII B	Florin Pîrvu	36
XIII seral	Aurelia Marşieu	22
Total 33 clase		1208

Sesiunea de comunicări ştiinţifice s-a organizat în şapte secţiuni: ***Preparandia în succesiunea generaţiilor*** (12 comunicări), ***Învăţământul arădean pe treptele istoriei*** (10 comunicări), ***Valorificarea educativă a istoriei culturii naţionale*** (12 comunicări), ***Clasic şi modern în învăţământul pedagogic – cu două subsecţiuni*** – (24 comunicări), ***Formarea comportamentului patriotic*** (11 comunicări) şi ***Istorie*** (în colaborare cu Societatea de Stiinţe Istorice (8 comunicări). Între participanţi, semnalăm pe acad. Caius Iacob, dr. Vasile Popeangă, dr. Ioan Drăgan, Ştefan Costea (ASSP Bucureşti), dr. Romeo Poenaru, dr. Ion Iliescu (Timişoara), Carolina Ilica (Bucureşti), dr. Radu Homescu (Bucureşti), Stelian Vasilescu (Oradea), dr. Ioan Dalea (Timişoara), Mircea Micu, Lucian Emandi, Dorian Grozdan, Traian Oancea (scriitori), cadre didactice din Arad, Timişoara, Caraş-Severin, Bihor, foşti elevi ai liceului.

Cu acest prilej s-au organizat şi două expoziţii: ***Carte şcolară veche în zona Aradului şi Mărturii documenatre despre Preparandia din Arad*** (ultima prin bunăvoinţa cunoscutului bibliofil Ion Iliescu de la Universitatea din Timişoara). Totodată, s-a emis *Efigia comemorativă* (devenită Stema liceului), concepută de P. Stoicu, autorul Bustului în piatră a lui Ţichindeal, montat în faţa clădirii de pe strada Dragalina.

Aş fi nedrept dacă n-aş aminti în istoria acestui eveniment, sprijinul pe care instituţia 1-a primit de la d-na Angela Oprea, preşedinte al Comitetului de părinţi şi pe atunci demnitar cu putere de decizie, de la prof. Maria Bucur, in-

spector şcolar general, de la Vasile Popeangă (sfătuitor şi referent ştiinţific pentru istoria instituţiei), de la arhitecţii Pompiliu Sarea şi Călin Tătar, de la graficianul Ionel Ţugulea, sculptorul Petru Stoicu şi Paul Draja, fotograf, care au ajutat efectiv conducerea şcolii pentru a prezenta invitaţilor o institutie didactică având haina duminicală într-un moment de aleasă sărbătoare.

Mai apoi, atmosfera şcolară intră în normalitatea dificultăţilor cu care deja s-a familiarizat. Aceleaşi dispoziţii veneau din atmosfera kafkiană, privind şcolarizarea, promovabilitatea, activitatea patriotică, integrarea şcolii cu cercetarea şi producţia, politizarea lecţiilor, controale tematice, suspiciuni, nemulţumiri, festivaluri şi nesiguranţă. Gândul generaţiei de atunci – mai ales, după stimulentul preparandia – era de a readuce activitatea de fond a instituţiei spre profilul pedagogic, de a aşeza în matca firească de tradiţie evoluţia liceului. Evident că în condiţii de normalitate în gestionarea învăţământului românesc – îndreptat spre industrializare (în Arad existau 14 licee industriale) şi educaţie patriotică – se întârzia foarte mult didacticizarea profilului şcolii. Dar oricum, din 1986, populaţia şcolară liceală avea în componenţă un lot de elevi (câte o clasă) astfel că în momentul declanşării schimbării revoluţionare din ţară (decembrie 1989), liceul avea deja un rând de clase pedagogice cu finalizare după 4 ani.

5. Revoluţia şi schimbarea misiunii

În 16 decembrie 1989, la Timişoara „plopii au început să aibă muguri de măr, iar răchita să aibă flori de micşunele”1. Câteva zile oraşul vecin a rămas izolat, autorităţile nepermiţând intrarea sau ieşirea din urbe, informaţiile despre ceea ce se întâmplă acolo proveneau din presa vorbită străină, chiar şi aceasta transmiţând fapte ciudate, trunchiate, tulburi si nesigure. Era un embargou informaţional, iar nemulţumirile revoluţionarilor timişoreni l-au făcut un oraş închis. Aradul avea în centrul universitar vecin un număr mare de studenţi, iar familiile şi prietenii erau disperaţi de soarta acestora. În 21 decembrie, la ora 8,15, muncitorii de la Întreprinderea de Orologerie Industrială (patronatoarea şcolii) au pornit un marş de solidaritate cu timişorenii, trecând în drumul lor, spre Consiliul Judeţean, pe la celelalte mari intreprinderi muncitoreşti (UTA, IVA, ISA). Convoiul s-a oprit în faţa palatului administrativ, fiind, până la ora 12, „umflat” de oameni sosiţi de la majoritatea unităţilor economice, culturale, instituţionale din municipiu. Clădirea Consiliului Judeţean era protejată de transportoare blindate, de militari înarmaţi şi camioane ale armatei. Noaptea,

[1] Obişnuia Nicolae Ceauşescu, preşedintele RSR şi secretar-general al PCR să invoce versurile „când o face plopul mere/ şi răchita micşunele” atunci când se referea la posibilitatea reîntoarcerii sociale a capitalismului.

au rămas în Piață circa 500 de oameni, dar a doua zi, dimineața, populația Aradului a văzut că plopii au început să facă mere, iar răchita să poarte micşunele. Schimbarea a devenit ireversibilă. Căderea comunismului şi a conducătorului, cu întreaga sa nomenclatură, nu mai putea fi oprită. Piața Primăriei a devenit un vacarm, cu banere anticomuniste şi anticeauşiste, cu scandări de solidaritate cu revoluționarii din Timişoara. Doi organizatori ai represaliilor din Timişoara se retrag, prin Arad, dar elicopterul lor este doborât imediat după ieşirea din spațiul aerian al județului. In Arad, se trage cu arme de foc, la Hotel Parc, pe Calea Romanilor, lângă Unitatea Militară din Cetate, în fața Palatului Administrativ. Au murit oameni, astfel că municipiul Arad are inscripția de oraş martir. Pentru toți, era un nou început într-ale democrației şi libertății sociale şi politice[1]. Pentru protejarea elevilor în decembrie 1989, aceştia au fost învoiți să plece acasă, prin dispoziție ministerială, spre a dispersa grupurile de tineri şi a preveni ”o molipsire timişoreană”. Cineva ordonă depolitizarea propagandei vizuale. Profesorii au fost planificați spre a rămâne noapte de „planton” în secretariatul liceului. Eram cu profesorul Sfărâilă în noapte când s-a tras cu arme uşoare în Hotelul „Parc”, unde erau cazați doi generali, Mihalea şi Nuță (care vor fi ucişi prin doborârea elicoperului în care se aflau în drum spre capitală), apoi pe Calea Romanilor, unde dimineața am găsit sumedenie de tuburi de pistol-mitralieră, pe care unii cetățeni le adunau cu lopata. Atunci s-au tras cu arme de râzboi înspre blocurile turn şi intr-o vilă din apropierea Grădiniței PP nr. 14. Era începutul sfârşitului unei epoci. Se iveau premisele unei renaşteri integrale a spiritului preparandial. Începutul trimestrului al II-lea a demarat sub semnul nesiguranței şi al agitației sociale. Colectivul didactic înaintează noilor organe ale puterii un set de doleanțe, cum ar fi depolitizarea activității şcolare, micşorarea numărului de elevi pe clase şi al numărului de ore care alcătuieşte norma didactică, înlăturarea birocrației, stabilirea de relații cu şcoli din alte țări, îmbunătățirea condițiilor didactice din şcoli, democratizarea relațiilor ierarhice ş.a. Era o atmosferă apăsătoare, elevii sunt asmuțiți împotriva unor profesori exigenți, solicitând scoaterea lor din şcoli. Din alte şcoli, vin mesaje de sprijin pentru a nu permite alungarea elevilor români din şcolile cu clase maghiare, aşa

---

[1] [1] Nu avem căderea să ne pronunțăm asupra evenimentelor politice de atunci. Dar opinia prof. V. Popeangă o reproducem din ultimul său volum de *Studii despre Preparandia din Arad* (2011): „*am ajuns la convingerea că a fost o lovitură de stat. Probele mi-a fost furnizate de numeroşii „turişti” dintre care unii rămâneau în Arad, iar alții alergau spre Timişoara... Bărbații purtau un veston închis, confecționat dintr-un material asemănător foii de cort...*” Fiind cu un transport de literatură românească în Basarabia (1990), s-a întâlnit cu „*doi frați infanterişti ai KGB, care au spus răspicat: „şi noi am fost în Arad, la fabrica de ceasuri*”. Apoi, aceştia au povestit excursia lor „cu arma la picior”...”*câteva mii de infanterişti au fost pregătiți să taie ferestrele vitrinelor şi să creeze tentația de jaf, care repede au devenit revoluționari şi luptători însetați de dreptate şi libertate*” (p. 71).

cum s-a întâmplat la fosta Şcoală generală nr. 1 (astăzi Şcoala Mihai Eminescu). Ne aflam într-o tulbureală derutantă, un fel de vid de putere, în care nici un decident nu avea autoritatea de a pune rânduială în funcționarea sistemului de învățământ. Evenimentele din țară şi capitală sunt transmise la televizor, granițele sunt libere, lumea îşi înmoaie speranțele în democrație şi prinde gustul libertății. Noile ispite televizuale, zgomotul informațional de ştiri grave ori picante, speranțele aninate în pozitivitatea schimbării şi multe altele conduc spre o aşezare a psihologiei instituționale într-o normalitate seducătoare. Răcoarea dezordinii lasă loc ataşamentului pentru rațiune. Ne aflăm din nou în sălile de clasă, din nou elevi cu ghiozdane şi cărți, profesori cu catalogul sub braț, din nou orar, teme, rigoare şi seriozitate.

CAPITOLUL al VIII-lea

SPIRITUL PEDAGOGIC DUPĂ 1990

1. Democratizarea activității şcolare

După 1990, urmează o perioadă de tranziție, care se va configura în ***Legea învățământului*** din anul 1995. Tipul de personalitate pe care societatea românească îl doreşte este exprimat prin idealul educațional, legiferat organic: „*dezvoltarea liberă, integrală şi armonioasă a individualității umane, formarea personalității autonome şi creative*”[1]. Ca segment specializat al organizării structurale, învățământul are menirea de a realiza cetățeni cu sentimentul libertății şi democrației, înzestrați cu spirit creator şi tolerant, capabili de schimbare spre a fi uşor integrabili socio-profesional. Din punct de vedere pedagogic, există cele trei forme de educație-învățare: formală/ neformală, realizabile instituțional, în grădinițe, şcoli, universități, (organizată de instituțiile şcolare, dar în afara zidurilor acestora – de ex., activități extra-curriculare) şi informală (achiziționabilă neinstituționalizat, de la familie, prieteni, stradă, mass-media etc.). Planuri de învățământ/ programe de studii şi programe şcolare sunt elaborate de către comisiile de specialitate (şi aprobate) de către Ministerul responsabil cu educația, care le implementează şi controlează prin Inspectoratele şcolare județene şi prin examenele naționale. Curriculum național cuprinde „trunchi comun” şi discipline opționale, se focalizează pe determinarea obiectivelor, care vizează formarea de capacități şi competențe, se adoptă standarde curriculare de performanță şi descriptori pentru evaluarea obiectivă a elevilor. Fiecare județ are un Inspectorat care îndrumă şi controlează modul de realizare a cerințelor programelor şcolare, prin intermediul unor inspectori de specialitate, pentru toate disciplinele din planul de învățământ. Inspectorii efectuează controale tematice, individuale şi colective, asistențe la activitățile tematice, individuale şi colective, asistențe la activitățile efective desfăşurate de cadrele didactice, precum şi teste de control. În urma fiecărei „inspecții”, se elaborează un raport scris, care apare înregistrat în caietul special al unității şcolare, arhivabil.

În acelaşi timp, pe parcursul întregii şcolarizări preuniversitare, Ministerul Educației controlează capacitățile dobândite de elevi în funcție de nişte standarde naționale de performanță, obținând informații despre calitatea procesului de învățământ din întreaga țară. Anual, elevii din gimnaziu sunt supuşi

[1] Legea învățământului, nr. 84/1995.

unui ***examen***, unitar din punct de vedere al cerințelor pentru toți elevii, indiferent de zona geografică, condițiile şcolare ori particularitățile sociale ale acestora. Forma de evaluare se realizează prin *tezele unice cu subiect național*. Concluziile obținute din prelucrarea rezultatelor oferă informații despre valoarea asimilării cerințelor programelor tuturor contingentelor de elevi, despre exercițiul didactic, despre calitatea instituțiilor şi a pregătirii cadrelor didactice din şcoli. Tezele unice constau în rezolvarea unor subiecte, concepute la nivel de minister, care testează capacitățile specifice limbii şi literaturii române, matematicii, istorie sau geografiei. În funcție de rezultate, elevii optează pentru tipurile de licee din țară, pe baza unei repartizări opționale şi computerizate.

Al doilea examen prin care se controlează realizarea de către şcoli a prevederilor documentelor curriculare este cel de *bacalaureat*, susținut de către absolvenții ciclului liceal, verificându-se maturitatea acestora, înainte de a avea opțiune profesională sau universitară. Examenul de bacalaureat conține discipline diverse, obligatorii şi opționale, în funcție de profilul urmat.

Grație celor două examene naționale, societatea, prin grija Ministerului Educației, identifică disfuncționalitățile la nivelul instituțiilor de învățământ preuniversitar, prin intermediul rezultatelor obținute de elevi în două momente importante din etapa lor de şcolarizare. Evaluările sunt destul de stresante, întrucât închid sau deschid opțiunile ulterioare pentru o carieră sau alta. De pildă, un elev cu notă mare are posibilitatea de a ocupa un loc favorabil pentru o carieră intelectuală, asigurată într-un liceu cotat excelent sau spre o facultate cu multă personalitate în asigurarea unor calificări înalte. Invers este situația unui elev apreciat, la aceste examene naționale, cu note mai mici.

După sosirea elevilor în liceu în urma vacanței de iarnă (10 ianuarie 1990), se alege noua conducere a unității de învățământ: prof. **ANTON ILICA** (director) şi prof. FLORIN PÎRVU (director-adjunct).

ANTON ILICA (n. 29 ian. 1947, Tăgădău, Arad) a parcurs toate treptele învățământului preuniversitar, fiind director de Liceu pedagogic arădean, acolo unde a urmat studiile profesionale de învățător, apoi a finalizat studiile de licență la filologia timişoreană, după care s-a specializat, prin doctorat, în ştiințele educației, cu teza „***Pedagogia lecturii***” (2003), coordonată de prof. univ. dr. Miron Ionescu, de la Universitatea „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca. A organizat,ca decan, Facultatea de Ştiințe ale Educației, Psihologie din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, al cărei profesor universitar este în prezent. A manifestat pasiune pentru literatură, scriind o monografie despre Ioan Slavici, două volume despre Lucian Blaga, precum şi numeroase studii despre Nichita Stănescu şi Mihai Eminescu.

În plină iubire pentru textualizare beletristică, realizează un viraj profesional înspre ştiințele educației. A scris o literatură didactică la interferența între

limba şi literatura română şi didactică, apoi s-a focalizat asupra domeniului pedagogiei, ca ştiinţă a educaţiei. Printre volumele pe care autorul consideră că îl reprezintă, se pot aminti „***Pedagogia lecturii***" (2004) „***Pedagogie modernă***" (2006), „***Comportament comunicativ şi cultura organizaţională***" (2008), „***Doctrine pedagogice***" (2009), „***Psihologia comunicării şi dinamica grupurilor***" (2010), în care are ambiţia de a genera câteva idei pedagogice noi, cum ar fi: şcoala postmodernă şi efectele sale asupra modelului de învăţare; determinarea învăţării de către starea psihică a elevului; anticiparea deciziilor de politică şcolară de experimente pe eşantioane; schimbarea tipului de relaţionare între profesorul (autoritar) şi elevul (executant) etc[1]. Şi-a făcut, din elaborarea volumului „***Doctrine pedagogice de la origini până în prezent***" (2011), o credinţă că numai astfel va fi capabil să sugereze o paradigmă nouă a educaţiei, specifică unei societăţi postmoderne (de pildă, învăţarea integrată, interdisciplinară în relaţie cu educaţia pentru virtute), acum aservită de un învăţământ cantonat în conservatorism. În volumul de mai sus, exprimă opinii, destule cu generozitate, despre personalităţi şi ideile pedagogilor din arealul educaţional mondial, punând accent pe tratarea sub formă de medalioane, a acelora care s-au impus în literatura pedagogică a vremii. Referitor la pedagogii români contemporani, îşi asumă riscul de a nu avea o viziune globală asupra concepţiilor acestora, prin neîncheirea operei şi posibilitatea unora de a realiza corectări. Mulţi dintre aceştia mai au multe de spus (şi de scris), putând oferi surprinzătoare viraje paradigmatice şi opinii de compensare ori de completare. Contează pe o cultură filosofică şi pe o abilitate literară într-ale scrisului, capacităţi care îi pot aduce deservicii, graţie utilizării unor metafore în context ştiinţific şi a deraierii discursului didactic în speculaţii epistemice[2]. Publică studii în diferite publicaţii pedagogice şi literare din ţară şi străinătate, fiind cuprins în rândul membrilor plini ai Academiei Sârbe pentru Educaţie, în colegii redacţionale ale unor edituri ori publicaţii de profil.

FLORIN PÎRVU *(născut la Şepreuş – Arad în 14 apr. 1930 – decedat 15 nov. 2005, Arad) a fost elev, profesor şi director-adjunct al Şcolii Normale. A predat geografia, ca licenţiat al Facultăţii de Ştiinţe naturale-Geografie din Cluj. Fiind profesor, din 1975, a desfăşurat o activitate didactică de bună calitate şi activitate de cercetare (publicând în revista* ***"Tera"*** *şi* ***"Revista de Pedagogie"****. A fost ales director-adjunct, în anul 1990, exercitându-şi atribuţiile cu multă dăruire, hărnicie şi pasiune. Vorbeşte despre "şcoala noastră cu neprețuită mândrie", apreciind că găzduieşte o parte însemnată din sufletul său.*

---

[1] Vezi, sugestii în Anton Ilica, *Pedagogie modernă*, Editura Universităţii „Aurel Vlaicu", Arad, 2006, passim.

[2] Cf. Anton Ilica, *Doctrine pedagogice de la origini până în prezent*, Editura Universităţii Aurel Vlaicu, Arad, 2011, p. 389.

De acum relatarea autorului acestor rânduri are caracter „memorialist”, cu toate avantajele şi dezavantajele acesteia. Pentru istoria şcolii, se oferă informații „calde”, dincolo de răceala documentului de arhivă, transmițându-se pulsul de evoluție a instituției. De altă parte, fiind direct implicat în activitatea managerială, în luarea şi evaluarea deciziilor, se exprimă în mod evident o mare doză de subiectivitate. Din ispitele momentului şi ale cotidianului, adeseori omul-decident consideră că drumul pe care pilotează evoluția şcolii este optim, fiind convins că e cel mai bun sau oricum mai bun decât alte variante.

Eram conştienți de responsabilitatea deciziilor, descinsă dintr-o generoasă tradiție, dar şi de o consecință viitoare a destinului instituției. Mi-amintesc că primul gest public a fost sfințirea statuii lui Dimitrie Țichindeal, un omagiu adus eforturilor înaintaşilor, a fostului director Mihail Pascu şi a fostei director adjunct, Tatiana Ionuțaş, precum şi ale colegilor care au riscat atunci (în 1987) aşezarea bustului întemeietorului fară a avea aprobare. A fost şi prima descindere a unui sobor de preoți într-o unitate de învățământ pentru serviciul divin, poate, după destul de mulți ani. S-a schimbat denumirea liceului, prin dispoziție ministerială[1], în Şcoala Normală „Dimitrie Țichindeal” Arad, deşi propunerea noastră a fost ca instituția să aibă denumirea de Liceul Pedagogic „Dimitrie Țichindeal” Arad. Se începe reorganizarea întregii activități şcolare prin centrarea prioritară a preocupărilor pe profilarea pedagogică a instituției. Urma ca elevii de la profilul industrial mecanic să finalizeze, să se mărească numărul de elevi de la profilul pedagogic cu două clase de învățători şi una de educatoare, acceptându-se, din septembrie 1991, calificarea unor suplinitori din zonele montane, prin cursuri postliceale. Durata de şcolarizare s-a mărit la 5 ani.

În această perioadă, structura organizatorică a rețelei didactice a fost următoarea:

Ministrul Învățământului: dr. Mihai Şora

Inspector şcolar general: prof. Stelian Ionuțiu

Şcoala Normală „Dimitrie Țichindeal”

- director: prof. Anton Ilica
- director-adjunct: prof. Florin Pîrvu
- cadre didactice: Stelian Ardelean (istorie), Ştefan Balița (educație fizică), Florentina Bălăcel (biologie), Margareta Ban (învățătoare), Viorel Binchiciu (învățător, inspector şcolar), Rodica Birău (educație fizică), Florica Bodiştean (română), Doru Bogdan (istorie), Claudiu Boşcenco (matematică), Madlena Bulboacă (matematică), Doina Calomfirescu (pedagogie), Mircea Circa-Szikora (matematică), Diana Ciucur (pedagogie), Luminița Ciurel (desen), Carmen Comloşan (latină), Cornelia Coşer (engleză), Gheorghe Crişan (vioară), Mariana

[1] Decizia MEN, mai 1990.

Crişan (învăţătoare), Mirela Dan (maistru), Delia Danciu (română), Petronela David (învăţătoare), Angela Dârlău (istoria culturii), Aurelia Drăgoi (engleză), Tudor Dragomir (română), Corneliu Dubeştean (muzică, inspector şcolar), Nicuşoara Dudaş (învăţătoare), Edita Filip Costea (învăţătoare), Constantin Ghiţă (matematică), Ştefan Guleş (desen), Sorin Haiduc (matematică), Florina Haş Pîrvu (geografie), Tatiana Ionuţaş (română), Ileana Iovin (învăţătoare, inspector şcolar), Petru Jurița (muzică), Aurelia Lupu (franceză), Aurelia Marşieu (pedagogie), Anca Prundean (învăţătoare), Cristiana Prundean (învăţătoare), Ioan Miclăuş (învăţător), Laura Mureşan Dragomir (română), Maria Mutu (învăţătoare), Sofia Neamțiu (biologie), Marinela Nicoară (engleză), Maria Oprea (filosofie), Elena Paar (învăţătoare), Maria Paliciuc (rusă), Mihail Pascu (fizică), Dana Paşca (învăţătoare), Maria Pădureanu (istorie), Mirela Pădurean (engleză), Rodica Popa (învăţătoare), Teodora Popa (învăţătoare), Edita Popovici (germană), Iuliana Scherer (pedagogie), Nicolae Selage (franceză), Maria Socoliuc (chimie), Florica Suciu (franceză), Ana Seviciu (învăţătoare, inspector şcolar), Maria Tomescu (educaţie fizică), Dorin Urs (fizică), Iuliana Vlaicov (învăţătoare).

- personalul administrativ şi ajutător didactic: Ioan Lucaci (bibliotecar), Maria Unc (contabil-şef), Eugenia Balița (secretar-şef), Daniela Bulza (pedagog), Iosif Duşek (administrator), Elisabeta Ilca (dactilograf), Mihaela Gurban (contabil), Stela Nicodin (contabil), Mariana Tanko (casier), plus serviciile tehnic, întreţinere, pază şi bucătărie.
- Număr de elevi:
    - ciclul primar: 328
    - ciclul gimnazial: 210
    - ciclul liceal:
        - industrial: 181
        - uman: 109
        - pedagogic: 111
        - pedagogic – comasat: 30.

A fost nevoie de o serioasă implicare în schimbarea bazei materiale, de organizarea unităţilor de aplicaţie, de pregătirea metodică a profesorilor şi învăţătorilor, de achiziţionarea noilor planuri de învăţământ şi a programelor şcolare, de refacerea relaţiilor cu instituţiile similare din ţară. Mai ales din perspectiva ultimului punct de vedere, Liceul nostru a organizat prima întâlnire naţională a directorilor şi şefilor de catedră (pedagogie) – cu participarea responsabililor ministeriali – la Arad (mai, 1990). Cu acest prilej au fost clarificate numeroase probleme specifice şcolilor normale, dar mai ales ne-am „recunoscut" identitatea şi am reluat formulele de comunicare instituţională şi de relaţionare colegială.

Pe plan gospodăresc, s-au asfaltat împrejurimile clădirii de la Bd. Dragalina, s-au pus în circuitul didactic toate spaţiile disponibile de pe strada L. Blaga, s-a asigurat confortul în internatul de pe strada M. Scaevola (cu sprijinul

THW), biblioteca s-a reorientat înspre achiziţiile de carte pedagogică şi metodică, s-a estetizat demisolul clădirii principale şi sala de mese, precum şi a întregii clădiri pentru şcoala de aplicaţie.

La nivel naţional, în luna mai 1991, ministerul decide desfiinţarea Şcolilor Normale, urmând ca pregătirea cadrelor didactice pentru învăţământul primar şi preşcolar să se realizeze prin colegii pedagogice universitare. Am mobilizat directorii acestor unităţi de tradiţie în sala de şedinţe a Ministerul învăţământului, inclusiv parlamentari, care discută destul de agresiv cu ministrul secretar de stat, Sorin Cristea, şi obţin promisiunea ca profilul pedagogic să fie cuprins în Legea învăţământului, aflată în curs de elaborare. În fiecare judeţ, a urmat o campanie de susţinere a liceelor pedagogice, atunci, singure forme stabile preuniversitare de învăţământ. La Arad, profesorii Doru Bogdan şi Petru Jurița, foşti elevi şi profesori ai şcolii, publică un articol, intitulat ***Ceea ce n-au reuşit habsburgii reuşesc românii: desfiinţarea liceelor pedagogice!***, în ziarul ***Tineretul liber*** (Bucureşti), iar Anton Ilica publică în „***Tribuna şcolii***" intervenţia *Colegiile pedagogice – cenuşărese ale Universităţilor*. Eforturile colective, sprijinul liderilor sindicali, ai deputaţilor şi senatorilor din judeţe au determinat o schimbare fundamentală de viziune a minsterului, acordând Şcolilor Normale responsabilitatea pregătirii în continuare a învăţătorilor şi educatoarelor, a perfecţionării acestora prin examene de grade didactice.

În anul 1992 (12 noiembrie), se face sărbătorirea a 180 de ani de la înfiinţarea Preparandiei. Cu acest prilej s-a reluat tipărirea revistei ***Tribuna elevilor***, nr. 33 (serie nouă), s-a instituit medalia de elev evidenţiat, s-au omagiat înaintaşii, în prezenţa PS dr. Timotei Seviciu, Episcop al Aradului, prezentându-se în final un „cockteil" festiv, elegant, discret şi modern organizat de directorul-adjunct AURELIA DRĂGOI, o excelentă profesoară de limba engleză, un ales coleg, care, mai apoi, s-a stabilit împreună cu familia în Germania.

Alte elemente care marchează istoria apropiată a devenirii şcolii se referă 1a înfiinţarea, în cadrul Şcolii Normale, a **Seminarului teologic ortodox** (1993) – mutat în 1995 în vechiul local al Academiei Teologice de pe strada Episcopiei –, înfiinţarea claselor primare şi gimnaziale de studiu intensiv a limbii franceze şi engleze, editarea revistei metodice ***Plus***, (sub îndrumarea profesoarei Marinela Nicoară, director-adjunct), apariţia altor numere din revista ***Tribuna elevilor***, a introducerii, la profilul pedagogic, a specializării duble (educatoare şi învăţători) pentru absolvenţi. Începând cu anul 1994, se organizează anual ziua liceului (15 noiembrie), prilej de omagiere a înaintaşilor, de întâlnire a generaţiilor de elevi şi profesori, foşti şi actuali. În 1996, se iniţiază sesiunea internaţională de comunicări ştiinţifice – ***Umanismul educaţional*** – pentru elevii şi studenţii din Cluj-Napoca, Oradea, Beiuş, Timişoara, Deva, Vârşeţ, Bekescsaba, Colegiul Pedagogic Universitar Arad şi Academia Teologică.

În fine, şcoala se bucură de prestigiu în comunitatea socială a Aradului şi la nivel național, fiind o unitate de elită, solicitată de populația şcolară pentru seriozitatea procesului didactic, pentru calitatea profesională a corpului didactic, pentru baza materială şi dinamica prezenței publice a instituției în societatea civilă.

Gândurile au dimensiunea responsabilității istorice, a seriozității şi maturității pentru prezentul – exprimat în calitate şi profesionalism precum şi a grijii pentru viitorul instituției noastre. În acest sens, ne-am gândit la asigurarea tuturor elementelor de confort şcolar, la amenajarea spațiilor didactice în spirit modern cu acces la circuitul informațional Internet, rețea de calculatoare, variante de imagini parabolice, informatizarea computerizată şi depozitarea electronică a informațiilor, efectuarea de mobilier modular pentru toate sălile de clasă, schimburi de elevi şi profesori cu unități similare din străinătate. Aveam în vedere transformarea actualului ciclu de învățământ postliceal în Colegiu Pedagogic „Dimitrie Țichindeal" spre a da învățătorilor şi educatoarelor un statut intelectual de tip universitar. Totodată, după o stabilizare financiară, aveam în vedere editarea publicațiilor periodice ***Tribuna elevilor, Plus*** şi *Anuarul* care vor fi mărturisitorii faptelor şi activității generațiilor de elevi şi de profesori în şiragul de ani înşiruiți curând în două secole.

2. Cartea de vizită a Şcolii Normale

Redăm mai jos CARTEA DE VIZITĂ a Şcolii Normale „Dimitrie Țichindeal" Arad, aşa cum a fost ea prezentată ministerului şi publicată de revista ***Examene***, Bucureşti, 1997, în redactarea directorului, de atunci, prof. Anton Ilica.

I. SCURT ISTORIC. Înființată în 1812, ca prima „schoală pedagoghicească şi preparandială" pentru românii ortodocşi neuniți din Transilvania, instituția are în titlu numele fondatorului, preotul Dimitrie Țichindeal, pomenit de Mihai Eminescu în **Epigonii** cu sintagma „gură de aur". Şcoala Normală (Preparandia, Liceul Pedagogic) şi-a asumat pregătirea învățătorilor şi educatoarelor – pentru şcolile triviale (elementare) şi apoi grădinițele – din ținuturile zărăndene, bănățene, bihorene şi moțeşti, de aproape două veacuri.

Informațiile, oferite de dr. Teodor Botiş (***Istoria Şcoalei Normale*** (*Preparandia*) (1922) şi de dr. Vasile Popeangă (***Preparandia din Arad***, (1964), de ***Anuarele*** instituției dau măsura contribuției şcolii la culturalizarea şi educarea populației româneşti din colțul sud-vestic al spațiului național, fiind un nucleu de referință românesc în zarişteа timpului, precum şi un veritabil ofertant de educație.

II. ACTIVITATEA DIDACTICĂ. Lotul şcolar şi modulele de organizare actuale sunt:

- 15 clase primare (ca unitate de aplicație) cu 450 elevi;
- 8 clase gimnaziale (4 cu studiu intensiv a limbii franceze) cu 270 elevi;
- 15 clase liceale (10 clase cu profil pedagogic şi 5 clase cu profil filologie) cu 430 elevi;
- clasă cu învățământ pedagogic postliceal cu 30 elevi;
- se adaugă rețeaua funcțională cu două grădinițe de aplicație, cu independență decizională.

Resursele umane didactice investite cu organizarea, desfăşurarea şi animarea activității didactice cuprind 15 învățători (4 cu definitivat, 2 cu gradul II şi 9 cu gradul I), 51 profesori (15 cu definitivat, 12 cu gradul II şi 24 cu gradul I); întreg personalul didactic este calificat în specialitatea pe care este încadrat.

Procesul de învățământ se desfăşoară într-un singur schimb în 42 săli de clasă, cabinete de pedagogie, limbi moderne, limba română, biologie, fizică, informatică, chimie, matematică. Elevii şi cadrele didactice beneficiază de tehnologie didactică (10 calculatoare, imprimante, xerox-uri, unități de materiale didactice pe specialități ş.a.), de bază sportivă, de o bibliotecă având 45 000 volume între care şi trei fonduri documentare, de cantină şcolară, de internat şi de alte servicii ajutătoare pentru funcționarea optimă a activității în şcoală.

Prestigiul real al liceului în societatea civilă arădeană – exprimat şi prin dorința părinților de a-şi înscrie aici copiii – la oricare dimensiune de şcolarizare în clasele şcolii – rezidă din eforturile actualei generații de cadre didactice în stimularea calității învățământului, de a fi un pion în reforma funcțională a acestuia, de a păstra statutul şcolii de elită conferit de activitatea meritorie a unor renumiți înaintaşi.

În primul rând, atmosfera didactica statuează o veritabilă animație profesională şi metodică, determinată de căutări, clarificări, inovări, de a introduce în sistem o viziune curriculară, cu centrarea unităților didactice (lecții, activități) pe obiective operaționale şi evaluarea acestora, pe folosirea optimă a tehnologiilor didactice în vederea promovării unei reale educații şcolare.

În al doilea rând, pregătind învățători şi educatoare pentru o activitate didactică viitoare, avem în vedere asimilarea acelor abilități metodice care să servească realizării componentelor idealului educațional, de a pregăti copiii pentru o societate deschisă, creativă, democratică, de a fi înzestrați cu capacitate de adaptabilitate, toleranță şi un real umanism civic.

În al treilea rând, şcoala veghează ca toate cohortele de absolvenți să considere instituția un centru de difuzare calitativă a noutăților didactice, a informațiilor metodice, didactice şi de specialitate. De aceea, Şcoala Normală nu este o instituție de învățământ strict „administrativă”, ci o complexă stare de spirit, răspândită atât în timp cât şi în spațiu. Şcoala pilotează opțiunea metodică a cadrelor didactice din învățământul primar şi preşcolar din județul Arad.

ÍII. ACTIVITATEA METODICĂ ŞI DE CERCETARE. Fiind centru de cercetare şi perfecţionare metodică, pedagogică şi ştiinţifică pentru învăţători şi educatoare, Şcoala Normală organizează sistemul local de perfecţionare prin grade didactice (definitivat, gradul II şi gradul I) prin cursuri de pregătire, examene, coordonare de lucrări metodico-ştiinţifice şi efectuarea inspecţiilor de specialitate. Pentru anul în curs, sunt cuprinse în reţeaua de perfecţionare 62 educatoare (12 la definitivat, 10 la gradul II şi 40 la gradul I) şi 78 învăţători (12 la definitivat, 18 la gradul II şi 21 la gradul 1). Pentru sprijinirea acestora, şcoala editează bianual publicaţia ***Plus***, revistă metodică şi de idei novatoare (coordonată de prof. Marinela Nicoară), sinteze de pregătire a examenelor (Delia Danciu), metodici de specialitate şi manuale (Madlena Bulboacă, Cornelia Coşer, Petru Jurița, Anton Ilica), profesorii publicând în ***Şcoala Vremii*** – revista I.S.J. – (Doina Calomfirescu, Florica Bodiştean, Doru Bogdan, Anton Ilica), în ***Tribuna învăţământului*** (Ileana Iovin, Anton Ilica, Doina Calomfirescu, Delia Ilica, Aurelia Marşieu), în ***Perspective – Kitekintes***, revistă româno-maghiară de metodică – (Anton Ilica), în presa cotidiană şi culturală locală (pe probleme de învăţământ).

Elevii şi „studentii" Şcolii Normale din oraşele Cluj-Napoca, Oradea, Timişoara, Beiuş, Deva şi de la Colegiile Pedagogice Universitare din Arad, Bekescsaba, Vârşeţ şi Seghedin participă la Sesiunea internaţională de comunicări ştiinţifice (acum la ediţia a II-a) pe care o organizează anual Şcoala Normală „Dimitrie Ţichindeal" din Arad. Preşedintele juriului (deoarece comunicările sunt premiate) este prof. univ. dr. Miron Ionescu de la Universitatea Cluj-Napoca, iar vicepreşedinţi dr. Romeo Poenaru din Timişoara şi dr. Vasile Popeangă. Elevii realizează revista ***Tribuna elevilor***, ajungând până în prezent la numărul 36, precum şi alte forme de exprimare (cluburi, societăţi, colocvii) pentru petrecerea educativă a timpului liber. Există fermenţi reali de profesionalizare, de achiziţionarea unor competenţe noi ori înnoite prin care corpul didactic îşi respectă integritatea prestigiului pe care l-a preluat, acceptând să gestioneze educaţia şi instrucţia din Şcoala Normală.

Având atribuţii de perfecţionare pentru învăţătorii şi educatoarele din judeţul Arad, Centrul de perfecţionare de pe lângă instituţie a acordat gradul didactic I în învăţământ la aproape 300 de cadre didactice din învăţămânntul preşcolar şi primar, a organizat examenele de definitivare şi gradul II didactic, pentru circa 500 de dascăli.

IV. ACTIVITATEA EDUCATIVĂ. In ciuda programului zilnic foarte aglomerat al elevilor şi profesorilor, şcoala asigură condiţii pentru organizarea unor activităţi cultural – artistice şi sportive, cu certe virtuţi formative. Ziua liceului (15 noiembrie), întrunirile lunare (cu personalităţi), zile ocazionale şi omagiale, festivaluri, spectacole, competiţii, expoziţii asigură prilejul de manifestare a opţiunilor artistice, sportive şi culturale ale elevilor. Mai mult, iniţiati-

vele acestora sunt încurajate şi sprijinite de corpul didactic, receptiv, deschis pentru asemenea activităţi informale (vezi ***Clubul 2020***).

Există o voinţă reală de a angaja avantajos un viitor, prin apropierea de spaţiul educativ european, de sprijinire a deschiderii spre cooperarea interjudeţeană şi internaţională, precum şi prin adaptarea ofertei de educaţie la provocările cerinţelor societăţii. Interdisciplinaritatea, activitatea în echipă, atitudinea profesională deschisă spre năzuinţele, naturale şi provocate, ale elevilor sunt mecanisme de ameliorare a calităţii sistemului educativ în şcoală.

V. GÂNDURI DE VIITOR. Actualmente, şcoala a ajuns într-o stabilitate organizatorică, atât ca structură cât şi ca resurse umane (elevi şi cadre didactice). Vrem ca la bicentenarul liceului (2012), unitatea de învăţământ să fie campus şcolar unde elevii să aibă asigurate condiţii optime de educaţie, petrecere a timpului liber şi habitat (masă, cazare, refacere). Clasele, credem, vor beneficia de mobilier modular fiecare profesor va avea cabinet didactic şi un mic „laborator" personal de lucru, ambianţa clasei va exclude băncile de doi, tabla şi creta, dar va beneficia de monitoare pentru televiziunea pe cablu, pentru primirea informaţiilor şi imaginilor de la cabinetele tehnice, de telefon în circuit intern şi calculatoare în reţea, cu racordare la Internet şi E-mail (realizate deja). Baza sportivă şi de agrement va fi amenajată cu instalaţie nocturnă, cu o tribună, cu vestiare, bazin şi saună, precum şi sală de jocuri.

Vrem ca instituţia să fie deschisă pentru schimburi de elevi şi profesori cu şcoli similare din ţară şi străinătate, să permită gestionarea educaţiei în corelaţie cu societatea civilă, să atragă în sfera de formare a tinerilor şi copiilor organizaţii, societăţi, instituţii posesoare de capital intelectual, afectiv, financiar şi volitiv. Gânduri pe care vom insista să le realizăm şi speranţe că alte intenţii generoase vor face din această veche instituţie o provocare a viitorului.

3. Continuitate ascendentă

În data de 23 septembrie 1997, mi-am depus demisia (trecuse aproape 8 ani de funcţie, iar conform normativelor se încheiau două mandate de director) pe care noul inspectorul şcolar general, prof. Maria Paşcalău, a aprobat-o imediat, instalând în funcţia de director cu delegaţie provizorie pe CONSTANTIN GHIŢĂ, profesor de matematică.

Chezăşia de continuitate o reprezintă ***MARINELA NICOARA****, director-adjunct din anul 1994 până în vara anului 1998, licenţiat în filologie, predând limba engleză în liceu. Sobră, elegantă, exactă, foarte pedantă şi riguroasă, Puşa Nicoară mi-a fost un foarte harnic şi util colaborator, exprimând, în ceea ce face, ataşament pentru calitate, voinţă fermă îndreptată spre performanţe de excepţie, de creare a unei culturi instituţionale de excelenţă. Dispune de o puternică personalitate, bine fasonată, este înzestrată cu gesturi princiare,*

aliură aristocratică şi conduită de autentic intelectual. A iniţiat şi condus publicaţia liceului pentru cadre didactice, intitulată ***Plus***.

În 16 ianuarie 1998, se organizează un simpozion – pentru comemorarea a 180 de ani de la moartea lui Dimitrie Ţichindeal, patronul spiritual al instituţiei. În cadrul acestuia, după prezentarea mesajelor protocolare din partea autorităţilor politice, administrative şi comunitare, au urmat comunicări ştiinţifice festive susţinute de: prof. univ. dr. Virgil Vintilescu (Universitatea din Timişoara) despre ***Scrierile lui Dimitrie Ţichindeal***; prof. univ. dr. Vasile Popeangă, despre ***Racordarea europeană a pedagogiei arădene*** (1812-1912); prof. univ. dr. Romeo Poenaru (Universitatea din Timişoara) despre ***Dimitrie Ţichindeal***; prof. univ. dr. Aurel Ardelean (Universitatea de Vest "Vasile Goldiş" Arad) despre Rolul ***Preparandiei în promovarea spiritului ştiinţific***; Grozdanka Gojkov (Academia Pedagogică din Vârşeţ) despre ***Relaţiile istorice dintre cele două instituţii***. După întâlnirea elevilor cu invitaţii, într-un dialog cald al generaţiilor, au urmat lucrările pe două secţiuni: **Pagini din istoria învăţământului arădean** (cu 13 comunicări despre Preparandie şi personalităţile ei – Ţichindeal, Pipoş, Horvath, Mariş, Vuia, Găvănescu, Ciuceanu, Gavra, Olariu) şi **Didactica** (cu 16 comunicări ştiinţifice despre problemele curente ale teoriei instruirii), cu participarea unor invitaţi, cum ar fi prof. univ. dr. Ion Drăgan (Timişoara), prof. univ. dr. Teodor Bulboacă (Universitatea "Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca), filiala Arad a Institutului de Ştiinţe ale Educaţiei, foşti elevi şi profesori ai liceului. Apoi, autorul acestor consideraţii ocupă, prin concurs, postul de lector al Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Aurel Vlaicu" Arad, având funcţia de director al Colegiului Universitar Pedagogic de Învăţători şi atribuţia de a-i organiza integral activitatea.

Activitatea didactică se animă graţie intenţiei ministeriale de a accelera reforma şcolară. Ministrul Educaţiei Naţionale, prof. univ. dr. ANDREI MARGA, emite două documente de directivă (***Reforma acum*** şi ***Privire în viitorul şcolii),*** stabilind coordonatele de evoluţie a învăţământului românesc, principiile de schimbare, precum şi nevoile de reformare şi modificare a structurilor şcolare.

La nivel instituţional, în urma organizării concursului pentru ocuparea funcţiei directoriale, în 23 februarie 1998, conducerea liceului întră în atribuţiile profesorului **DORU BOGDAN**, director, şi ale profesorului MIRCEA CIRCA SZIKORA, director-adjunct. Instituţia dispune de clase primare de aplicaţie, de opt clase gimnaziale, de patru clase liceale cu profil umanist şi 10 clase liceale cu profil pedagogic, la care se adaugă două unităţi didactice de învăţământ postliceal, cu autofinanţare. Cohorta de elevi este asistată, în ce priveşte educaţia, de 15 învăţătoare, 50 de profesori şi personal didactic ajutător. Elevii dispun de internat (fete şi băieţi), de cantină, de spaţiu şcolar, repartizat în trei localuri: Bd. Dragalina, str. Mozart şi L. Blaga.

DORU BOGDAN, discipol al profesorului Nicolae Roşuţ, având specialitatea istorie, are un autentic cult pentru spiritul preparandial, pe care l-a promovat prin publicarea unor studii şi articole în presa timpului, fiind înzestrat cu pasiune profesională, cu temperament coleric, energic, hotărât, cu harul oratoriei şi al persuasiunii, noul director îşi va confrunta calităţile cu răscrucea la care se află instituţia.

Viitorul acestei instituţii, afirmam în 1998, depinde de modul în care va mobiliza colectivul didactic şi va sensibiliza autorităţile locale şi chiar ministeriale privind locul instituţiei pedagogice în arealul calitativ al profesiunilor didactice. Conturarea unei puternice personalităţi instituţionale, prin promovarea unor alese calităţi a exerciţiului didactic, precum şi dimensionarea culturală a formării elevilor devin coordonate pentru asigurarea autorităţii instituţiei în formarea cadrelor didactice pentru învăţământul primar şi preşcolar. Deja concurenţa cu învăţământul pedagogic superior este o certitidine, iar legislaţia o confirmă. Năvala asimilării unor concepţii străine de spiritul învăţământului românesc face ca strădaniile instituţiilor şi ale indivizilor de a promova valorile autentice să fie în van. Deciziile politice, aplicate în numele democraţiei şi europenizării, sunt mai puternice decât forţa valorilor confirmate.

Prin Ordinul MEN nr. 3207 din 3 febr. 1999, se aprobă noile Planuri-cadru de învăţământ, prin care se urmăreşte ca acestea să „*asigure atingerea de către elev a unui grad suficient de autocunoaştere şi posibilitatea compatibilizării intereselor personale de formare cu oferta şcolii şi cu evoluţiile previzibile ale mediului social*”. Învăţământul liceal are menirea de a forma elevilor „cultura generală orientată spre domenii de activitate precise”, fiind organizat pe „filiere şi specializări”. La capitolul „filiera vocaţională”, figurează profilul pedagogic, cu specializările: bibliotecar-documentarist, instructor-animator (instructor pentru activităţi extraşcolare) şi pedagog şcolar. Era un început al sfârşitului, argumentat prin configuraţia Planului-cadru de învăţământ:

Arii curriculare	Discipline	Clasa a IX	Clasa a X	Clasa XI	Clasa XII
1. Limba şi comunicare	Limba şi literatura română	4	4	4	4
	Limba modernă 1	2	2	2	2
	Limba modernă 2	2	1	-	-
	Limba latină	1	-	-	-
	Total	***9 +2***	***7+2***	***6+2***	***6+2***
2. Matematica şi ştiinţe ale naturii	Matematică	2	2	2	2
	Fizică	1	-	-	-
	Chimie	1	-	-	-
	Biologie	1	-	-	-
	Total	***5+3***	***2+3***	***2+3***	***2+3***

3. Om şi societate	Istorie	1	1	1	2
	Geografie	1	1	1	2
	Ştiinţe socio-umane	1	1	1	1
	Psihologie	-	2	2	1
	Pedagogie	-	2	2	1
	Religie/Istoria religiilor	-	-	-	-
	Total	***3+2***	***7+1***	***7+1***	***7+3***
4. Arte	Educaţie muzicală	1	1	1	1
	Educaţie plastică	1	1	1	1
	Artă dramatică	-	-	-	-
	Coregrafie	-	-	1	-
	Total	***2+2***	***2+2***	***3+2***	***2+2***
5. Educaţie fizică şi sport	Educaţie fizică	2	1	1	1
	Total	***2***	***1+1***	***1+1***	***1+1***
6. Tehnologii	Educaţie tehnologică/Tehn. inform	1	-	-	-
	Biblioteconomie	-	1	1	-
	Practică	-	-	-	-
	Total	***1***	***1+3***	***1+3***	***0+3***
7. Consiliere şi orientare	**Total**	***0+1***	***0+1***	***0+1***	***0+1***
Număr total de ore		**22+10**	**20+10**	**20+13**	**18+15**
Număr de ore Min – Max		**30-32**	**31-33**	**31-33**	**30-33**

Planul de învăţământ cuprinde două componente: trunchiul comun, la care prin semnul plus (+) se adaugă Curriculum la decizia şcolii.

Iată că acum, Liceul pedagogic, ca structură care asigura formarea cadrelor didactice pentru învăţământul primar şi preşcolar, pentru învăţători şi educatoare, nu-şi mai are locul în sistemul de învăţământ, deşi a dovedit că şi-l merită. Îmi exprim credinţa, că actualul moment va fi doar unul de rătăcire politică şi de neinspirată opţiune pedagogică. Valorile pot fi ignorate de o generaţie, dar nu pot fi anulate. Alte generaţii le vor regăsi şi le vor considera nişte pietre lucitoare, care vor deveni călăuze. Nu pot crede că Liceele pedagogice vor deveni doar subiect de cronică. Nostalgia noastră nu este susţinută de afectivitate, ci de efectele culturale, sociale, naţionale, civice şi morale pe care aceste instituţii le-a cultivat în educaţia întregii populaţii de copii ai ţării.

CAPITOLUL al IX-lea

LICEUL PEDAGOGIC „DIMITRIE ȚICHINDEAL”, ASTĂZI

1. Cadrul legislativ

Care este cadrul legislativ al sistemului de învățământ din România la începutul mileniului trei, conform Legii educației Naționale? După educația maternală, timpurie (realizată în familie sau creșe), la trei ani, copiii sunt incluși în prima treaptă a sistemului de învățământ: grădiniță. Grădinițele sunt organizate pe grupe cu 10-20 copii de aceeași vârstă: grupa mică (3 ani), grupa mijlocie (4 ani), grupa mare (5 ani) și grupa pregătitoare (6 ani). Există grădinițe cu program zilnic normal, de la ora 8-13 și cu program prelungit (de la ora 8-17). Activitatea didactică de educație timpurie este organizată pe baza unui *Plan de învățământ* și a unei *Programe instructiv-educative*, axată pe realizarea unor comportamente. Zilnic, copiii desfășoară activități în cadrul unor arii de stimulare, apoi în activități frontale și activități complementare. Grădinițele cu program prelungit au, în plus, activități extracurriculare și extinderi de programă în perioada de după-amiază, după ce copiii servesc masa și urmează programul de somn.

Activitățile de bază în grădiniță sunt: observația, memorizarea, conversația, lectura după imagini, proiectul, povestirea și jocul. Se urmărește în special formarea comportamentelor de adaptare socială și de grup, precum și anticiparea unor elemente pregătitoare pentru școală.

Fiecare grupă are una sau două educatoare. Acestea dobândesc competențele prin studii de licență, în cadrul Facultăților de Științe ale Educației, specializarea *Pedagogia învățământului primar și preșcolar*, având titlul de profesor pentru învățământul preșcolar.

La vârsta de 6/7 ani (în funcție de opțiunile părinților), începe ciclul de școlarizare primară, cu patru clase. Programul școlar are la bază un Plan de învățământ cu câte 3-4 ore zilnic, cu discipline de învățământ corespunzătoare diferitelor domenii ale cunoașterii: limba română, limba maternă, o limbă modernă, matematică, geografie, istorie, cunoașterea mediului, muzică, desen, tehnologie și educație fizică, grupate în funcție de ariile curriculare. În plus, fiecare clasă are un *Curriculum la decizia școlii*, ales, elaborat și implementat de către învățătorul/profesorul clasei. Planul de învățământ și programele școlare sunt naționale, elaborate și aprobate centralizat. Acestea urmăresc formarea de capacități, cu sprijinul unor manuale alternative (se alege o variantă din mai multe avute la dispozi-

ție), a metodelor interactive şi participative. Evaluarea se realizează prin intermediul calificativelor în trei trepte: suficient, bine şi foarte bine, care coincid cu standardele curriculare de performanță, adică al nivelelor (minim – mediu – maxim) de calitate achiziționate de elevi. De regulă, în clase sunt 15-25 de elevi, iar în localitățile cu copii puțini se organizează învățământ simultan pentru două, trei sau patru clase, oricum sub 12 copii. În ultima perioadă s-a pornit o campanie pentru desființarea şcolilor cu predare simultană şi transportarea copiilor în şcolile din centrul comunal. În acelaşi timp, unele şcoli organizează învățământ alternativ, de tip *Step by Step*, *Waldorf*, *Freinet* sau doar cu elemente din aceste sisteme pedagogice (cf. OM nr. 4517 din 13 sept. 2000).

Fiecare clasă are câte un cadru didactic, format în cadrul Facultăților de Ştiințe ale Educației, specializarea Pedagogie învățământ primar şi preşcolar, având titlul de profesor licențiat pentru învățământul primar şi/sau preşcolar. Familiile sunt motivate să-şi dea copiii la şcoală, deoarece fiecare elev primeşte, la mijlocul programului, un corn şi un pahar cu lapte. Nu sunt obligatorii uniformele şcolare, dar, prin consens (părinți – copii – cadre didactice), există unele clase care au convenit ca elevii să aibă o ținută identică. Nu există noțiunea de *repetenție*, iar în cazul copiilor cu dizabilități, aceştia sunt îndrumați spre şcoli speciale (handicap de văz, de auz, mintal şi psihomotric), deşi se încurajează asigurarea educației integrate şi a şcolii incluzive. De regulă, programul şcolar se desfăşoară numai dimineața, între orele 8-12, existând şi posibilitatea de prelungire (masă, somn, pregătire suplimentară).

Ciclul următor – ***numit*** *gimnazial* – este alcătuit din 4 clase, vizează o dezvoltare multilaterală a personalității elevilor, iar **Planul de învățământ** cuprinde discipline extrem de diversificate: umaniste, ştiințifice, estetice, motrice, educative. Se începe studiul sistematic al fizicii, chimiei, biologiei, anatomiei, se învață în mod coerent întregul sistem al limbii, se studiază matematica şi geometria, desen, muzică, se parcurge întreaga istorie a României, se învață geografia, precum şi istoria universală, limba latină şi două limbi moderne. Acum se realizează alfabetizarea computerizată. Fiecare clasă este dată în responsabilitatea unui diriginte. Profesorii au atribuția evaluărilor continue şi sumative, prin care sunt apreciate competențele elevilor cu note de la 1-10, cu mențiunea că numai notele de la 5 spre 10 asigură promovabilitatea într-o clasă superioară.

Trecerea de la ciclul primar la cel gimnazial constituie un salt destul de şocant pentru elevi, având în vedere că fiecare disciplină didactică este predată de alt profesor, iar stilul acestora, precum şi instrumentarea evaluării, sunt diferite şi determinate de efecte subiective şi de personalitatea cadrului didactic.

Organizarea *şcolarizării liceale* durează 4 ani, fiind structurată pe profile. Există licee teoretice, umaniste şi realiste, precum şi licee vocaționale (textil, construcții, pedagogic, silvic, industria lemnului, metalurgice, de infor-

matică etc.). Acolo unde există solicitări, se organizează învățarea în limba maternă (sârbă, maghiară, germană), precum şi în limbi moderne (franceză, engleză, spaniolă, italiană).

Planurile de învățământ şi Programele şcolare sunt extrem de dense, elevii având zilnic între 5-7 ore de curs, discipline diverse în orar, gestionate de către profesori de specialitate. Aceştia au dobândit competențele în cadrul unor facultăți de profil din cadrul Universităților, prin examen de licență, dacă au urmat un modul de pregătire pedagogică, şi prin studii universitare de masterat.

Studiile se finalizează prin examen de bacalaureat, unitar pe întreaga țară, cu discipline obligatorii şi opționale, în comisii conduse de un preşedinte, cadru didactic universitar cu titlul ştiințific de doctor.

După absolvirea liceului, orice tânăr poate opta pentru ocuparea unui loc de muncă sau pentru înscrierea la o facultate. Nu există nici un fel de restricții, de acces în învățământul universitar, decât obligativitatea posedării diplomei de bacalaureat.

În România, există aproape 60 de Universități de Stat şi peste 30 Universități Private, iar această împărțire se realizează în funcție de sursa de finanțare. Din punct de vedere al curriculei universitare, calitatea acesteia este verificată şi aprobată de o agenție de specialitate a Ministerului responsabil cu educația, care dă fiecărei specializări o autorizație de funcționare provizorie de 3 ani, perioadă urmată de o reverificare şi acordarea acreditării definitive prin hotărâre de guvern. Începând cu anul universitar 2005/2006, toate Universitățile din România au adoptat Programul de studii europene 3-2-3 (Licență – Master – Doctorat), precum şi curricule asortate spațiului european al învățământului superior.

Trecând în învățământul superior, autorul acestor considerații a avut suficiente momente de melancolie vizavi de spațiul pedagogic pe care îl părăseşte administrativ şi profesional. Este nevoit să oscileze între două iubiri instituționale: nu s-a încropit noua iubire (pentru Universitate) şi nu s-a stins vechea iubire (pentru Liceul Pedagogic). De aceea, faptele care urmează sunt expresia unei „documentări", derivate din ecoul culturii instituționale şi din mărturisirile directe ale foştilor directori, prietenul şi colegul meu, prof. Doru Bogdan, prietenul şi colegul meu, prof. Sorin Haiduc, precum şi ale prof. Alexandru Blaga.

2. Etapa începutului de „mileniu"

Conducerea liceului între 7 iulie 2002 şi 17 sept, 2006 a fost asigurată de prof. **Alexandru BLAGA** şi prof. Rodica BIRĂU, director adjunct. Pe baza unei convorbiri telefonice cu Rodica Birău (30 iulie 2012) despre realizările din etapa menționată, aş putea sintetiza împlinirile astfel:

- „Liceul avea în structură învățământ primar, învățământ gimnazial şi învățământ liceal (profil pedagogic, uman şi socio-uman);

- În anul 2005, în urma unei evaluări naționale, a primit calitatea de „Școală Europeană”;
- Instituția a fost implicată în parteneriate Comenius, cu şcoli din state europene (Germania, Letonia, Spania, Anglia), precum şi cu „Corpul păcii”, pentru activități extracurriculare (SUA şi Austria);
- A fost renovată fațada clădirii liceului;
- În 2005, a început construcția noii săli de sport, fiind finalizată şi inaugurată în 2007;
- Au fost renovate, afirmă Rodica Birău, 35 săli de clasă, fiind dotate în întregime cu mobilier nou;
- S-a înființat al doilea cabinet de informatică, cu dotare corespunzătoare şi cu rețea de socializare;
- S-a renovat bucătăria şi sala de mese, introducându-se gazul pentru gătirea meselor elevilor;
- A fost amenajată sala de lectură (inclusiv documentarea on-line) şi a început procesarea volumelor din bibliotecă.”[1]

A fost o perioadă focalizată pe modernizarea spațiilor de învățare, pe asigurarea unei condiții sociale cât mai apropiate de standardele de confort pentru elevi şi cadre didactice. În ciuda unor presiuni de renunțare la profilul pedagogic, s-a reuşit menținerea acestuia în cadrul structurii liceului. Aş putea numi această etapă ca una de consolidare instituțională, care a contribuit la întărirea funcției didactice a şcolii şi la creşterea prestigiului instituției pedagogice arădene.

•

Solicitat să exprime opinia despre perioada în care a condus Liceul Pedagogic Dimitrie Țichindeal din Arad, **Doru BOGDA**N ne-a transmis o informare scrisă, pe care o reproduce aşişderea, cu titlul „*Liceul Pedagogic Dimitrie Țichindeal din Arad între 1998-2002. Momente importante*”

”Doru Bogdan a condus şcoala, ca director între 1 martie 1998-16 iulie 2002; l-a avut ca director adjunct, pe prof. gr. I în matematică, Circa Mircea Szikora, în întreaga perioada 1998-2002.[2]

---

[1] Despre realizările liceului, în etapa iulie 2002 – sept. 2006, cf. înregistrării convorbirii telefonice cu prof. Rodica BIRĂU, director/adjunct în această perioadă (înregistrarea a fost efectuată în 20 iulie 2012).

[2] Doru Bogdan, *Liceul Pedagogic Dimitrie Țichindeal din Arad între 1998-2002. Momente importante, mss* (1 august 2012).

I. Statutul şcolii

- în baza ordinelor din aprilie 1998 şi mai 1998 ale Ministerului Educației, Andrei Marga, liceul a fost deprofilat începând cu anul şcolar 1998/1999 în sensul că clasele cu profil pedagogic nu mai pregăteau specialitățile care au conferit şcolii atât pestigiu şi identitate instuituțională: educatoare şi învățători. Şcoala şi clasele ei de profil pedagogic urmau să pregătească: bibliotecari – documentarişti; secretari – dactilografi; animatori culturali.
- față de măsura abuzivă a ministrului Marga, Doru Bogdan a înaintat memoriu susținut de cadrele didactice ale şcolii.
- de asemenea, în 11 mai 1998, a reuşit să mobilizeze pe toți directorii de licee pedagogice din țară la o întâlnire cu ministrul A. Marga şi Directorul de atunci la nivelul învățământului preuniversitar Gheorghe Rădulescu – opozant față de liceul pedagogic.
- toate demersurile inițiate de Doru Bogdan şi colegii săi din țară întru apărarea liceelor pedagogice n-au avut nici un succes. În fond, liceele pedagogice în realitate au fost desființate, deşi ele, unele, care n-au acceptat propunerea M.E.N. de a-şi transfera patrimoniul Universităților care aveau Departament de Pregătire a Cadrelor Didactice, „trăiau”, figurând ca atare în rețeaua învățământului nostru.
- directorul şcolii a fost extrem de afectat de momentul cu adevărat „de răscruce” (A. Ilica), prin care şcoala a trecut, neezitând să afirme că decizia ministrului Marga echivala, în fond, desființarea acestor şcoli atât de prestigioase şi care şi-au dovedit, mereu, capacitatea lor de a fi performante şi extrem de utile prin calitatea procesului instrucțional – educativ predat, oglindit în sute şi sute de cadre didactice: învățători – educatoare, de excelentă calitate umană, profesională şi morală pe care le-a pregătit şi le-a „dăruit” țării şi învățământului românesc”. Ca urmare a proiectului „reformator” al ministrului Marga ce viza, în finalul lui desființarea liceelor pedagogice, sperând că, totuşi, vom putea salva această rețea şcolară, am organizat la Arad primul simpozion național al liceelor pedagogice în 14-15 nov. 1998, la care, din partea ministerului, a participat doar prof. univ. dr. Ioan Neacşu. Speranța s-a dovedit a fi iluzorie întrucât, în pofida pledoariilor TUTUROR participanților, pentru cauza liceelor pedagogice, ministrul Marga n-a putut fi înduplecat.

Începând din anul şcolar 2001-2002, în baza ordinului din aprilie 2001 al ministrului Ecaterina Andronescu, susținută fiind de ministrul-secretar de stat, prof. Vasile Molan, liceele pedagogice au fost „reînviate din moartea în

care se aflau", în sensul că ele au reprimit statutul şi funcţiile avute de pregătirea învăţătorilor. Astfel, din toamna anului 2001-2002, am reprimit dreptul de a şcolariza, în linia tradiţională a şcolii, o clasă cu profil pedagogic, specializarea învăţătorilor – educatoarelor cu durata studiilor de 4 ani.

Începând, încă din iarna anului 2005, la orizont se prefigurau, din nou, sub ministeriatul lui Mihai Hărdău pericolul abandonării liceelor pedagogice. Deşi, prof. Doru Bogdan nu era director, din nou a declanşat o mişcare petiţionistă întru apărarea liceelor pedagogice. Memoriul elaborat şi susţinut chiar de directorul de atunci al şcolii (2002 iulie – 2006) prof. Alexandru Blaga şi de o mare parte a corpului profesoral a avut şansa să mai prelungească viaţa şcolii cu 1 an. De ce? Pentru că începând din toamna anului 2006-2007 clasele cu profil pedagogic sunt din nou deprofilate până în 2009. Începând din toamna anului şcolar 2009-2010, şcoala reprimeşte dreptul ca să şcolarizeze o clasă cu specializarea educatoare. Din anul şcolar 2010-2011 şi 2011-2012, liceul a şcolarizat câte o clasă cu profil pedagogic cu dublă şcolarizare: învăţător-educator, pentru că începând cu anul de graţie 2012-2013 – anul bicentenarului şcolii – să se fractureze din nou destinul şcolii – întrerupându-se, pentru a câta oară, în cei 22 de ani postdecembriste – cursul firesc al unei instituţii care a dat atâta personalitate Aradului şi părţilor noastre apusene, dar, nu numai ci învăţământului românesc, în toată extensia lui.

II. Structura claselor de elevi

Şcoala şi-a păstrat structura ei de bază, în sensul că a funcţionat cu:

- clase învăţământ primar I-IV: 12-14 clase
- clase gimnaziale V-VIII. Începând cu anul şcolar 1999-2000, ca urmare a eliberării tututor spaţiilor de la subsolul şcolii şi a introducerii lor în circuit didactic, am instituit câte trei clase pentru fiecare an de studii (A.B.B); deci, s-a trecut de la 6 rânduri clase gimnaziale la 9.
- clase liceale cu profil pedagogic, ştiinţe sociale şi filologie. Ultimele două au fost asociate cu studiul limbilor moderne, engleză şi franceză în formă bilingvă sau intensivă, cu un număr sporit de ore afectate acestuia (între 5 şi 3 ore/săptămână). În total, populaţia şcolară a rămas constantă: aprox. 1 140 elevi/an.

III. Performanţa şcolară a fost exprimată în anii 1998-2002 şi de promovabilitatea de 100% pe care elevii claselor a VIII-a la examenul de capacitate şi elevii claselor a XII-a, respectiv a XIII-a la examenul de bacalaureat, au realizat-o.

IV. Parteneriate educaţionale

- am continuat parteneriatul educaţional cu şcoala românească din Bătania (Ungaria) inaugurată în timpul directoratului prof. A. Ilica.

- am inaugurat un parteneriat educațional cu şcoli din Germania, Suedia, Lituania şi Estonia. Profesorii şcolii noastre: Tudor Dragomir, Laura Dragomir, înv. Mariana Crişan au vizitat şcoli din Germania, după care cadre didactice din statele mai sus menționate ne-au vizitat şcoala în 25 aprilie 2002. Personal, din dialogurile întreținute cu acele cadre didactice din cadrul acelui proiect de parteneriat, am constatat aprecierile lor la adresa şcolii noastre care li s-a impus ca o instituție pe care au acceptat-o atât din punct de vedere al ținutei sale arhitecturale şi igienice cât şi din punct de vedere al rezultatelor lor. Au fost surprinşi, plăcut, de profilul ei şi mai ales la vechimea ei în arealul învățământului pedagogic european. Le-am subliniat una din particularitățile ei, esențiale, conferită de însăşi misiunea ei cultural-pedagogică-formarea formatorilor pentru învățământul preşcolar şi primar.

V. Dinamizarea relației Şcoală-Familie

- Începând cu 15 mai 1999, am instituit în şcoală „Ziua Părinților elevilor şcolii". Trei ani la rând până în 2002, aşa am organizat-o. Această acțiune a sporit, sensibil, relația şcolii cu comunitatea părinților, conferindu-i mai multă flexibilitate şi deschidere, cu un impact benefic asupra conduitei şi rezultatelor elevilor şcolii. Ulterior, această inițiativă a fost preluată de toate şcolile din Arad sub denumirea „Ziua Porților deschise".

VI. Activitatea educativă

- Am continuat direcția instituită de Anton Ilica – organizarea Zilei Şcolii în 15 nov. a fiecărui an. Din dorința de a ne exprima omagiul nostru TOȚI DASCĂLII ŞCOLII dar şi cu scopul de a institui un CULT AL ŞCOLII în rândul elevilor şi părinților lor, nu în ultimul rând chiar în rândul profesorilor şcolii.
- Începând cu 15 ianuarie 1999 şi până în 15 ianuarie 2002, deci 4 ani la rând, am organizat sărbătorirea ***Zilei de Naşterea a lui Eminescu***, cu un fast adecvat. În toți aceşti 4 ani, în fiecare an de 15 ianuarie, prof. univ. dr. Gheorghe Tohăneanu de la Universitatea de Vest din Timişoara, unul din eminescologii de seamă ai țării, a fost prezent în şcoala noastră susținând de fiecare dată o conferință adecvată, de ținută academică, în fața unui numeros public.

VII. Publicațiile ştiințifice ale cadrelor didactice din şcoală

- În fiecare an au apărut câte 2 numere, ale revistelor: „Tribuna elevilor" (chiar şi „Minitribuna elevilor") şi „Plus" a cadrelor didactice cu prile-

jul zilelor de 15 mai (Ziua Părinților Şcolii) şi 15 noiembrie, Ziua Şcolii. Menționez cele 2 numere speciale ale revistei „Plus" dedicată sărbătoririi, în anul 2000, a 225 de ani de la naşterea lui D. Țichindeal şi numărul special dedicat lui Eminescu în 15 ian. 2000, când s-au împlinit 150 de ani de la naşterea poetului național.

VIII. Repararea şi restaurarea clădirilor şcolii

- În anul 2000, a fost reparată fațada, acoperişul şi plafoanele unor săli de clasă de la clădirea mică (cl. I-IV) de pe str. Dragalina 5-7, fonduri ale Consiliului local,
- În iulie 27 anul 2000, au început lucrările de reparații capitale, consolidare a rezistenței şi restaurare a fostei clădiri a şcolii de pe str. Lucian Blaga nr. 9-11. Lucrările s-au finalizat la începuturile anului 2002, aşa încât inaugurarea festivă a clădirii s-a făcut în 12 martie 2002. Clădirea s-a modernizat în totalitate devenind un edificiu în acord cu cele mai exigente standarde ale unei şcoli civilizate, demne de începutul mileniului al III-lea. S-au introdus noi sisteme de instalație electrică, de apă şi de încălzire pe bază de gaz metan (centrală specială). Clădirea arată impecabil cu săli de clasă, sală de sport şi spații de servire a mesei moderne. Investiția s-a ridicat la valoarea de aprox. 9 miliarde de lei, fiind asigurată din fondurile Băncii Mondiale, guvernamentale şi ale Consiliului local.

IX. Amplasarea unor busturi ale profesorilor şcolii în spațiul de la parter

- În cursul verii anului 1998, într-un spațiu de la subsol am găsit, abandonate fiind busturile prof. D. Țichindeal, Const, Diaconovici Loga, Alex. Gavra, Petru Pipoş şi Ion Vidu, realizate de elevi (?!) ai liceului de artă din perioada anilor 80, pe când era fuzionat (?!) cu şcoala noastră. Îndată prof. Elena Cercel le-a restaurat şi le-a „reîmprospătat", iar cu prilejul începerii anului şcolar 1998-1999, ele au fost amplasate pe nişte postamente din lemn la parterul şcolii. Busturile sunt din ipsos.
- În anii următori, aproape în fiecare an, cu prilejul Zilei Şcolii au mai fost turnate tot în ipsos de către talentata prof. Elena Cercel, la rugămintea mea, busturile prof. Dr. Atanasie Şandor (dezvelit în 15 nov. de Ziua Şcolii – anul în care s-au împlinit 190 de ani de la naşterea lui), dr. Nicolae Roşuț (dezvelit 15 nov. 2001, tot de Ziua Şcolii – an în care s-au împlinit 20 de ani de la moartea sa – în 26 nov. 1981); a fost, recunosc, expresia omagiului meu, pe care, în calitatea de director al şcolii,

am ținut să-l aduc mentorului meu, căruia îi datorez cariera şi de ce nu viața mea derulată sub semnul pasiunii şi iubirii mele față de istorie, în special de istoria zbuciumată şi-ntratât de tragic al acestui sărman şi preavrednic neam; în sfârşit în 2000, de Ziua lui Eminescu, am dezvelit, în 15 ianuarie, bustul marelui poet.

Aceste neînsemnate, dar sincere şi curate „gesturi" culturale, trebuie înțelese într-o firească asociere cu întreaga mea „politică şcolară națională şi al Şcolii noastre", al marilor noştri înaintaşi care au făcut din această şcoală, cu adevărat o ***Şcoală apostolică***, „*un altariu sfânt*" – lucitoriu la care românii sunt chemați, mereu, pentru a i se închina.[1]"

Fostul elev, profesor şi, iată, director al Liceului Pedagogic „Dimitrie Țichindeal" din Arad, Doru BOGDAN şi-a făcut un veritabil principiu de viață din pasiunea pentru conturarea unei culturi organizaționale, în fasonarea personalității instituționale, în a face din instituția pedagogică arădeană un veritabil brand național. Preocupat de cunoaşterea cât mai exactă a evoluției în timp, atât ca formulă calitativă de funcționare, cât şi în ceea ce priveşte valoarea cadrelor didactice, a efectelor asupra absolvenților, istoricul D. Bogdan şi-a canalizat cea mai mare parte din timpul său acestui ideal existențial. Altoite pe o istorie plină de sacrificii, pe martiraje, pe lupte ale cadrelor didactice şi directorilor şcolari pentru a da şcolilor româneşti învățători şi apoi educatoare satisfăcuți de misiunea lor pedagogică, culturală şi națională, dorințele sale au putut deveni realități. Devotat spiritului preparandial, directorul n-a fost un entuziast, a fost un director realist, care a cunoscut corect şi de la sursă informațională eforturile pe care instituția le-a depus pentru a-şi păstra autenticitatea idealului său țichindelian. A înțeles că doar prin formarea şi dezvoltarea unor calități intelectuale şi prin devotament sentimental, absolvenții liceului pedagogic pot deveni nădejde pentru familiile copiilor şi pentru şcolile româneşti din această parte a țării. A fost un director energic şi drept, pentru care calitatea s-a îngemănat cu iubirea pentru profesiunea didactică. Timpul său şi l-a dedicat în totalitate problemelor instituționale, iar voința sa de a răspândi virtuțile biseculare dobândite de liceu în două veacuri a căpătat sensul unui principiu de credință. Etapa de patru ani din evoluția liceului a fost una de luptă pentru păstrarea identității pedagogice a instituției, iar Doru Bogdan şi generația sa au risipit trudă şi au investit jertă într-un asemenea demers jertfelnic. Urmele culturale şi ecoul unor realizări instituționale sunt împliniri certe, în care D. Bogdan a fost „locomotiva" ce a tras după sine o istorie virtuoasă a liceului şi a construit o frumoasă îngemănare didactică în şirul bisecular al Preparandiei din Arad.

[1] Ibidem, mss, p. 14.

3. Liceul pedagogic, astăzi

În anul 2010, pe site-ul instituției, prof. **SORIN HAIDUC**, director, scrie: „*Şcoala noastră are o populație de 1163 de elevi: ciclul primar având 15 clase, ciclul gimanzial 12 clase, ciclul liceal 16 clase cu filieră vocațională educatoare, pedagogi şcolari şi filieră teoretică, profile matematică-informatică, matematică-informatică intensiv engleză, bilingv engleză, ştiințe sociale intensiv engleză şi ştiințe sociale. Baza logistică a şcolii-: cabinet informatică, bibliotecă, laboratoare, 2 săli de sport, cabinet psihologic, cabinet medical.*

Elevii şcolii sunt implicați în activități extracurriculare materializate în diverse proiecte de partneriat județene, naționale şi internaționale-: Proiect COMENIUS MULTILATERAL – FUTURE TEACHER TRAINING ACCORDING TO LISBON TREATEE, PROIECT COMENIUS BILATERAL – PROMOTING EQUALITY, ANNULING DISCRIMINATION, ZÂMBET ŞI VISARE PE ARIPILE ADOLESCENȚEI, Parteneriat cu Grup Şcolar ”Tudor Tănăsescu” Timişoara, ”SPATII VERZI”- proiect finalizat cu amenajarea spațiilor verzi şi a locului de joacă din curtea şcolii, ”ÎMPREUNĂ IN EUROPA”-Parteneriat cu Şcoala Generală Română, Bătania – Ungaria, ”ZÂMBET ŞI CULOARE PENTRU ŞCOALA MEA”, proiect care a presupus implicarea directă a elevilor prin pictarea pereților şcolii, construirea de căsuțe pentru păsările, plantarea unor pomi, flori şi amenajarea unor alei în curtea şcolii.

Ca o încununare a activităților desfăşurate, Liceul Pedagogic ”Dimitrie Țichindeal” Arad se mândreşte cu titulatura de ŞCOALĂ EUROPEANĂ şi ŞCOALĂ DE CARACTER, ne mărturiseşte doamna director Pădurean Maria.” (prof. Sorin Haiduc, director).

•

Anul şcolar 2011-2012 funcționează în baza Legii Educației Naționale. Idealul național (ca proiecție de formare a personalității) este formulat astfel:

“(2) Misiunea asumată de lege este de formare, prin educație, a infrastructurii mentale a societății româneşti, în acord cu noile cerințe, derivate din statutul României de țară membră a Uniunii Europene şi din funcționarea în contextul globalizării, şi de generare sustenabilă a unei resurse umane naționale înalt competitive, capabilă să funcționeze eficient în societatea actuală şi viitoare.

(3) Idealul educațional al şcolii româneşti constă în dezvoltarea liberă, integrală şi armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome şi în asumarea unui sistem de valori care sunt necesare pentru împlinirea şi dezvoltarea personală, pentru dezvoltarea spiritului antreprenorial, pentru participarea cetățenească activă în societate, pentru incluziune socială şi pentru angajare pe piața muncii.”[1].

[1] *Legea Educației Naționale* (legea nr. 1/2011), adoptată prin asumare politică, în vremea minis-

Principalele prevederi ale acesteia, cu aspect de noutate, se referă la următoarele aspecte legate de chestiunile referitoare la pregătirea cadrelor didactice şi la organizarea activităţii chestiunilor derivate din preocupările tradiţionale ale liceului pedagogic sunt:

- legea asigură cadrul pentru exercitarea sub autoritatea statului român a dreptului fundamental la învăţătura pe tot parcursul vieţii;
- promovarea unui învăţământ orientat pe valori, creativitate, capacităţi cognitive, capacităţi volitive şi capacităţi acţionale, cunoştinţe fundamentale şi cunoştinţe, competenţe şi abilităţi de utilitate directă, în profesie şi în societate;
- învăţământul liceal de stat este generalizat şi gratuit;
- Sistemul naţional de învăţământ preuniversitar cuprinde următoarele niveluri:
  a) educaţia timpurie (0-6 ani), formată din nivelul anteprescolar (0-3 ani);
  b) învăţământul preşcolar (3-6 ani), care cuprinde grupa mică, grupa mijlocie şi grupa mare;
  c) învăţământul primar, care cuprinde clasa pregătitoare şi clasele I—IV;
  d) învăţământul secundar, care cuprinde:
    1. învăţământul secundar inferior sau gimnazial, care cuprinde clasele V-IX;
    2. învăţământul secundar superior sau liceal, care cuprinde clasele de liceu X-XII/XIII, cu următoarele filiere: teoretică, vocaţională şi tehnologică;
    3. învăţământul profesional, cu durata între 6 luni şi 2 ani;
    4. învăţământul tertiar nonuniversitar, care cuprinde învăţământul postliceal.
- Învăţământul liceal cuprinde următoarele filiere şi profiluri:
  a) filiera teoretică, cu profilurile umanist şi real;
  b) filiera tehnologică, cu profilurile tehnic, servicii, resurse naturale şi protecţia mediului;
  c) filiera vocaţională, cu profilurile militar, teologic, sportiv, artistic şi pedagogic;
- Programele de studii universitare sunt grupate pe domenii de studii şi organizate pe 3 cicluri de studiu: licenţa, master, doctorat. Programele de studii universitare dau acces la ocupaţii şi funcţii specifice fiecărui ciclu de studii universitare absolvit;
- Formarea iniţială pentru ocuparea funcţiilor didactice din învăţământul preuniversitar cuprinde:
  a) formarea iniţială, teoretică, în specialitate, realizată prin universităţi, în cadrul unor programe acreditate potrivit legii;
  b) master didactic cu durata de 2 ani;
  c) stagiul practic cu durata de un an şcolar, realizat într-o unitate de

---

teriatului arădeanului Daniel Funeriu.

învățământ, sub coordonarea unui profesor mentor.
Prin excepție, formarea personalului din educația antepreşcolară se realizează prin liceele pedagogice;

- Planurile de învățământ ale studiilor de licență în specialitatea Pedagogia învățământului primar şi prescolar sunt elaborate pe baza standardelor profesionale stabilite de Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului şi Sportului;
- Funcțiile didactice sunt:
  a) în educația antepreşcolară: educator-puericultor;
  b) în învățământul preşcolar: profesor pentru învățământ preşcolar;
  c) în învățământul primar: profesor pentru învățământ primar etc.

În consecință, formarea pentru cariera didactică în învățământul primar şi preşcolar se realizează prin studii universitare, în cadrul unui program de studii specific, iar Liceele pedagogice asigură pregătirea pentru funcția de educator-puericultor, pentru educația antepreşcolară (0 – 3 ani). Această lege scoate practic liceul pedagogic din rețeaua de pregătire a învățătorilor şi educatoarelor, aşa cum funcțiile amintite dispar din rețeaua calificărilor didactice. În urma experienței mele atât în sistemul pedagogic preuniversitar cât şi în sistemul pedagogic universitar, cu toată onestitatea por face următoarea considerație: învățătorii şi educatoarele proveniți din Liceele pedagogice dispun de capacități şi competențe mult mai complexe, de atitudini pedagogice şi de aptitudini didactice decât licențiații din acelaşi domeniu. O reuşită combinație este cea în care absolvenții de licee pedagogice urmează programul de studii universitar, ceea ce conferă atât autoritate şi statut profesional, cât şi competențe integrate şi transversale pentru cariera didactică specifică educației copiilor preşcolari şi elevilor din şcoala primară. Învățătorii şi educatoarele merită o pregătire de tip universitar, iar acest lucru se putea realiza fără subțierea atribuțiilor liceului pedagogic. Aşa cum există licee vocaționale care asigură pregătirea de bază pentru anumite profesii (silvic, matematică, informatică, economic, dar mai ales artistic ori sportiv), era firesc şi normal să se procedeze la fel şi cu liceul pedagogic, considerându-l principala resursă în vederea recrutării absolvenților pentru cariera didactică. În unele țări cu o foarte bună cotație în ierarhizarea efectelor procesului educațional național, temeiul sau baza pentru orice tip de profesiune didactică, indiferent de specializare, este pregătirea pedagogică, în timp ce cunoştințele de specialitate se obțin prin masterat. Liceul pedagogic poate constitui cea mai virtuoasă verigă didactică pe care să se aşeze competențele specifice funcției de profesor, nu numai pentru învățământul primar, ci şi preuniversitar şi chiar universitar. Experiența acumulată confirmă potențialul şi starea de spirit al acestor instituții, care are cultură instituțională în stare să amprenteze pozitiv o funcție educațională de mare responsabilitate socială şi publică. Nici acum nu pierdem speranța unei reconsiderări a unei experiențe de succes în învățământul românesc.

Nici un popor n-a dăinuit, dacă nu şi-a marcat existenţa printr-o activitate spirituală de excelenţă. Nici o instituţie nu şi-a putut depăşi condiţia temporară cu actori modeşti şi fără autoritate. Numai surplusul de intelectualitate şi creativitate determină constituirea urmelor de perenizare. Iată, suntem la două veacuri de existenţă preparandială. Privind în orizontul timpului, ne gândim la orizontul de aşteptate al viitorului. Ar fi posibil ca răscrucea mileniului să fie şi răscrucea preparandiei. Acum, toate ţările Europei pregătesc cadrele didactice pentru învăţământul primar prin colegii, universităţi sau academii pedagogice. învăţătorii au dreptul şi nevoia unei alese specializări şi a unei desfăşurări intelectuale de cea mai bună calitate. Reamintesc intenţia lui Dimitrie Ţichindeal, exprimată în anul 1813, că râvneşte la realizarea unei Academii pedagogice pentru „învăţătoriul copiilor". De aceea, este posibil ca la aniversarea bicentenarului (2012). dorinţa primului senior preparandial să fie împlinită prin atribuirea titlului de Colegiu Naţional Pedagogic "Dimitrie Ţichindeal" din Arad. Important pentru actuala generaţie este ca instituţia să-şi continue tradiţiile pedagogice într-o nouă structură dimensională, intelectuală şi de prestigiu, iar eventuala Academie Pedagogică să aibă temelia în tradiţia preparandială. Este nu numai un examen de excelenţă, ci o îndatorire a autorităţilor didactice, politice şi intelectuale ale timpului. Şansa noastră devine o generoasă speranţă de continuitate şi de integrare într-o istorie salvată. Împărtăşesc opinia regretatului profesor Vasile Popeangă, cel care şi-a identificat profesiunea cu instituţia pedagogică, referitoare la faptul că a existat „un fenomen preparandial", care are un caracter de singularitate. Să dea Dumnezeu ca scrierea să fie cuprinsă de metafora eminesciană, cu care Poetul l-a nimbat pe Ţichindeal. Iar noi am glăsuit cu gândul cuvântului nou aşezat într-o veche beteală de graţie.

•

Un mesaj SMS de la prof. Amelia Faur, corectorul (final al) textului:

"*Domnule Profesor, Amelia sunt. Acum corectez monografia şi nu pot să nu mărturisesc că e prima dată când corectez ceva cu lacrimi în ochi. Şi nu sunt deloc o fire plângăcioasă. E minunat ceea ce ăţi scris, mi-a trezit atâtea amintiri…e şi viaţa mea în această carte…sunt marcapeda încă de la 3 ani, când am fost la grădiniţa 6 de aplicaţie, iar şcoala am făcut-o în totalitate tot la peda. Şi mă mândresc cu asta. Excepţional destin aveţi, Domnule Profesor. Toţi cei care v-am cunoscut suntem nişte norocoşi şi privilegiaţi. Vă mulţumesc în numele tuturor "preparandiştilor". O zi minunată să aaveţi. Cu toată consideraţia, Amelia FAUR.*

PS: Mi-a plăcut enorm monografia, am citit-o atât cu mintea cât şi cu sufletul. Până şi datele istorice, atât de abstracte şi aparent reci, pentru mine au fost pline de viaţă şi de suflet. Dincolo de a fi corectorul, sunt marca 100% peda şi nu se putea să nu vibrez. Mi-au dat lacrimile aflând destine ale profesorilor şi elevilor în decursul a două veacuri. Sunt fericită că am şansa de a coopera la acest volum."

ANEXE

DENUMIRI ALE INSTITUȚIEI

(1812-2012)

- 1812 – **ŞCOALA REGEASCĂ PREPARANDIALĂ GR. NEUNITĂ A NATIUNEI ROMÂNE ARAD**
- 1822 – INSTITUTUL PREPARANDIAL PEDAGOGIC
- 1869 – INSTITUTUL PEDAGOGIC ORTODOX ROMÂN
- 1876 – **INSTITUTUL PEDAGOGIC – TEOLOGIC ORTODOX ROMÂN**
- 1919 - ŞCOALA NORMALĂ CU 8 CLASE
- 1920 - ŞCOALA NORMALĂ GRECO – ORTODOXĂ ROMÂNĂ ARAD
- 1920 – ŞCOALA NORMALĂ DE STAT PENTRU ÎNVĂȚĂTOARE ARAD
- 1923 – ŞCOALA NORMALĂ DE STAT "TITU MAIORESCU" PENTRU ÎNVĂȚĂTORI ARAD
- 1927, apr. 14 – **ŞCOALA NORMALĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ DE STAT "DIMITRIE ȚICHINDEAL" ARAD**
- 1932 – ŞCOALA NORMALĂ DE ÎNVĂȚĂTORI „DIMITRIE ȚICHINDEAL” ARAD
- 1948 - ŞCOALA PEDAGOGICĂ DE BĂIEȚI
- 1949 - ŞCOALA PEDAGOGICĂ DE EDUCATOARE ARAD
- 1954 – ŞCOALA PEDAGOGICĂ MIXTĂ ARAD

- 1957 – ŞCOALA PEDAGOGICĂ DE ÎNVĂȚĂTORI (6 ANI) – CU SECȚIE DE EDUCATOARE
    - – INSTITUTUL PEDAGOGIC DE 2 ANI
- 1959, oct. 1 – INSTTTUTUL PEDAGOGIC DE ÎNVĂȚĂTORI ARAD
- 1966 – LICEUL PEDAGOGIC ARAD
- 1981 – LICEUL INDUSTRIAL NR. 13 ARAD
- 1990 – ŞCOALA NORMALĂ „DIMITRIE ȚICHINDEAL” ARAD
- 2002 – **LICEUL PEDAGOGIC „DIMITRIE ȚICHINDEAL” ARAD**

LISTA DIRECTORILOR

(**1812** – Şcoala regească preparandială gr. ort. a naţiunii române – **2012** – Liceul Pedagogic „Dimitrie Ţichindeal” Arad)

Nume şi prenume	Specialitatea	durata
DIMITRIE ŢICHINDEAL	ÎNVĂŢĂTOR TEOLOGIE	3-15 nov. 1912
IOAN MIHUŢ	PEDAGOGIE, ROMÂNĂ	30 mai 1814
CONSTANTIN DIACONOVICI-LOGA	ROMÂNĂ	15 iunie 1816
DIMITRIE CONSTANTINI	PEDAGOGIE ROMÂNĂ	15 iunie 1817
CONSTANTIN IOANOVICI	AVOCAT	15 nov. 1842 – 1 sept. 1850
ALEXANDRU GAVRA	ŞTIINŢE	28 iunie 1843 (prov.) – 6 ian. 1876
IOAN RUSSU	TEOLOGIE	19 sept. 1876 – 15 febr. 1882
VASILE MANGA	TEOLOGIE	1 martie 1882 – 15 dept. 1883
CONSTANTIN GURBAN	TEOLOGIE	1 oct. 1883 – 16 sept. 1884 (dir. substitut)
PAUL TEMPEA	TEOLOGIE	17 sept. 1884 – 12 febr. 1885
IOSIF GOLDIŞ	TEOLOGIE	16 sept. 1885 – 5 ian. 1887
AUGUSTIN HAMSEA	TEOLOGIE	6 ian. 1887 – 1 aug. 1901
ROMAN CIOROGARIU	TEOLOGIE	18 mai 1901 – 1 sept. 1917
IOSIF OLARIU	TEOLOGIE	29 aug. 1917 – 1 sept. 1918
TEODOR BOTIŞ	TEOLOGIE	16 sept. 1918 – 14 apr. 1927
CONSUELA GEORGESCU (LAUGIER) – *Şcoala Normală de Fete*	BIOLOGIE	18 oct. 1920 – 23 dec. 1931
ŞTEFAN CIUCEANU – *Şcoala Normală de Stat de băieţi*	ISTORIE	1 sept. 1923 – 1 sept. 1929
TEODOR BOTIŞ – *Şcoala Normală confesională Dimitrie Ţichindeal* -	TEOLOGIE	16 sept. 1918 – 14 apr. 1927 (rămâne „rector” la Acad. teologică)
TERENŢIE OLARIU	LIMBA LATINĂ	1 sept. 1929
CAIUS LEPA	GEOGRAFIE	29 mai 1935
DUMITRU IRIMESCU	ROMÂNĂ	20 ian. 1949

OCTAVIAN DOBOŞ	ED. FIZICĂ	1sept. 1949
MARTIN NACHT	ROMÂNĂ	12 sept. 1950
PETRU BUZGĂU	DESEN	29 mai 1951
MIHAI PĂUN	ROMÂNĂ	1 sept. 1952
PETRU BUZGĂU	DESEN	1 sept. 1954
EDUARD GĂVĂNESCU	ISTORIE	20 aug. 1955
VASILE POPEANGĂ	PEDAGOGIE	1 sept. 1960
MARIA SOCOLIUC	CHIMIE	1 sept. 1978
NICOLAE ROŞUŢ	ISTORIE	2 sept. 1980
MELANIA POPA	MATEMATICĂ	27 nov. 1981
MIHAIL PASCU	FIZICĂ	10 ian. 1987
ANTON ILICA	ROMÂNĂ	10 ian. 1990
CONSTANTIN GHIŢĂ	MATEMATICĂ	23 sept. 1997
DORU BOGDAN	ISTORIE	1 martie 1998
ALEXANDRU BLAGA	MATEMATICĂ	16 iulie 2002
SORIN HAIDUC	MATEMATICĂ	17 sept. 2006 – prezent

„CATALOGUL” PROFESORAL
(de la origini până în prezent)

INTENȚIA noastră este de a oferi o listă cât mai aproape de realitate cu cadrele didactice care au predat la această instituție[1]. Ne-am folosit de documente de arhivă, de informații orale, de interpretarea unor documente, inscripții, fise bibliografice, de informații indirecte unele obținute telefonic ş.a. Lista, precum şi completarea relațiilor bio-bibliografice rămân evident, deschise şi supuse unor noi reevaluări. Eventualele omisiuni sau greşeli ni le asumăm. Am solicitat sprijin colegilor actuali ai Liceului, dar mai ales d-lui prof. dr. Vasile POPEANGĂ, având amabilitatea de a cosmetiza multe din greşeli, omisiuni ori inadvertențe. Tuturor mulțumiri, cu specială recunoştință şi generozitate.

•

AGEU SEVER – n. 1 febr. 1907, Buhani, Arad – m. 14 febr. 1990; absolvent al Conservatorului de Muzică din Cluj; dirijor coral şi compozitor.

ALBU LIVIU – n. 25 ian. 1882, Cermei – m. 1960, Arad; licențiat al Facultății de litere şi filozofie din cadrul Universității din Budapeste (1904); a predat limba latină şi limba elenă (1905); titular al Liceului Moise Nicoară din Arad.

ALBU SIMEON – n. 1897, Pâncota – m. 1964, Arad; a absolvit Preparandia în 1906. Învățător la Preparandie (1919).

ANDONE IOAN – învățător la Şcoala de aplicație, profesor de biologie (1970), titular la Liceul Moise Nicoară şi director al acestuia; a coordonat publicarea monografiei Liceului „Ioan Slavici” (1970), fost denumire a actualului Liceu „Moise Nicoară”.

ANDREA GHEORGHE – profesor de desen din anul 1945.

ANGHEL MONICA – n. 8 ian. 1963, Cuşdrioara, j. Cluj – d. 2004, Arad (Cimitirul Micălaca); licențiată a Facultății de Educație fizică, Bucureşti; a practicat handbal de performanță; a predat între anii 1992-1994; inspector şcolar. În amintirea profesoarei, se organizează, anual, competiție de handbal interşcoli Memorialul „Monica Anghel”.

ARDELEAN AUREL – n. 4 iulie 1939, Chişineu-Criş, j. Arad; licențiat al Facultății de Biologie din Cluj; a predat biologia la Liceul Pedagogic

[1] ***„Catalogul” absolvenților*** va fi alcătuit de către prof. **Doru Bogdan**, completând lista din prima sută de ani, elaborată dr. Teodor Botiş în volumul său *Istoria Scolii normale (Preparandiei) şi a Institutului teologic ortodox român* (1922).

(1969-1972); profesor la licee din Arad şi inspector şcolar; doctor în geobotanică; rector al Universităţii de Vest „Vasile Goldiş” Arad până în 2012; titlul de profesor universitar. A publicat: *Parcul dendrologic Gurahonţ* (1971), *Ocrotirea naturii în judeţul Arad* (1971). *Lecturi biologice* (1974), *Geografia mediului înconjurător – manual* – (1978). *Parcul dendrologic Macea* (1982), *Flora şi vegetaţia munţilor Zarand* (1978). *Ecologia şi protecţia mediului* (1993), *Ecologia juridică* (1996), colaborare publicistică în presa din străinătate în domeniul biologiei celulare şi biotehnologiei, precum şi articole şi studii de specialitate.

ARDELEAN IOAN – originar din Pecica; a fost învăţătorul lui Roman R. Ciorogariu, despre care acesta scrie cu multă veneraţie; a urmat Preparandia din Arad, după ce absolvise clase gimnaziale la Gimnaziul ortodox din Karlovitz; învăţător la Şcoala de aplicaţie (1904-1918); este mobilizat în serviciul militar, în acelaşi timp cu Avram Sădean, fiind eliberat în vara anului 1916; a susţinut ideea utilizării limbii române în administraţie şi biserică.

ARDELEAN STELIAN – n. 14 iulie 1941, Valcani; inspector şcolar; a predat istoria (1985-1991).

ARON IOAN – n. 7 sept. 1911, Fânaţe, j. Bihor – m. 19 sept.1983, Fânaţe; absolvent al Şcolii Normale din Cluj (1928); licenţiat al Facultăţii de Matematică şi Fizică (Cluj); a fost învăţător în localităţi din Bihor şi apoi la Şcoala de aplicaţie a Şcolii Normale din Arad, apoi profesor de matematică în Timişoara; la Liceul Pedagogic din Arad, a predat matematica între anii 1960 şi 1974, când s-a pensionat. A scris *Metodica predării aritmeticii la clasele I – IV (manual pentru liceele pedagogice)* (1966 şi alte şase ediţii), *Legătura matematicii cu viaţa* (1973, colaborare cu învăţătorul D. Mărcuţ), *Aritmetica pentru învăţători* (1977, colaborare cu Gh. Herescu), precum şi studii despre *Metodica formării noţiunilor elementare de aritmetică*, despre profesorul *Teodor Ceontea*.

ATANASIU GHEORGHE GOGU – profesor de pedagogie: „*dr. în pedagogie la Zurich în Elveţia, proprietar a trei case în Bucureşti, distruse de bombardament, fost ministru în guvernul Averescu şi modest profesor de pedagogie*”, cum se prezenta elevilor; director al Şcolii de aplicaţie (1939-1950); „a fost un distins cadru didactic, discret, interiorizat”, după opinia lui V. Popeangă.

BABEŞ VINCENTIU – n. 21 ian. 1821, Hodoni, j. Timiş – m. 22 ian. 1907, Budapesta; teolog şi jurist, profesor (1846 -1848); deputat în parlamentul maghiar; întemeiază ziarul Albina (Viena), memorandist, preşedintele fondator al PNR; membru fondator al Academiei Române. A scris *Biografia lui Andrei Mocsanyi* (Analele Academiei Române) (1882).

BACOŞ DOREL – n. 12 martie 1958, Gurahonţ, j. Arad; licenţiat al Facultăţii de litere din cadrul Universităţii din Craiova (1982); predă limba română din anul 2004; inspector şcolar.

BĂLĂCEL FLORENTINA – n. 5 dec. 1965, Sântana, j. Arad; licențiată a Facultății de Biologie din cadul Universității Babeş-Bolyai din Cluj (1990); predă biologia din 1991 până în prezent; cadru didactic asociat al Facultății de Ştiințe ale Educației, Psihologie şi Asistență socială a Universității Aurel Vlaicu Arad; este colaborator la volumul *Didactica învățământului preşcolar* (2004).

BĂLAŞ ADRIANA TEODORA – n. 19 sept. 1981, Arad; licențiată a Facultății de Ştiințe umaniste din cadrul Universității de Vest „Vasile Goldiş" din Arad, specialitatea jurnalism – limba engleză; predă din anul 2008.

BĂLĂU MIRCEA – prof. de chimie (1993)

BALIȚA ŞTEFAN – n. 21 oct. 1937, Călacea (Timiş) – m. 18 sept. 2005, Arad; absolvent al Facultății de Educație Fizică şi Sport din Timişoara; predă educația fizică din anul 1985 până la pensionare; a fost întemeietorul Sindicatului Liber din Învățământul Arădean, fiind preşedinte al acestuia; a publicat articole în *Revista de educație fizică* (Bucureşti).

BAN MARGARETA – n. la 2 martie 1949, Pâncota, j. Arad; s-a specializat în Institutul Pedagogic de 2 ani din Arad; învățătoare la Şcoala de aplicație din 1976; a publicat articole în reviste didactice.

BANDÂCI CORNELIA – a predat limba rusă (1970).

BARBUL LUCIA – a predat geografie (1970).

BARDOT GASTON – profesor-măiestru de limba franceză (1919).

BARNA FLORIN PAUL – n. 3 nov. 1983, Sebiş; licențiat al Facultății de fizică din cadrul Universității de Vest din Timişoara (1997); a suplinit ore de fizică (2009).

BĂTRÂN IULIANA – a predat chimia (1970)

BAZILI ALEXANDRA – n. 2 sept. 1935, Corbu (Slatina), învățătoare la Şcoala Normală (1974-1989).

BELLE LIVIA – n. 29 sept. 1952, Lupşa, Alba; absolventă a Conservatorului din Cluj; predă muzica vocală din anul 1997.

BERTLEFF ELENA – n. 1930, Căpuşul de Câmpie, j. Mureş; licențiaită a Facultății de Matematică-Fizică la Universitatea Babeş-Bolyai din Cluj (1954); a predat matematică (1960).

BETEA LAVINIA – n. 26 martie 1956 la Brad; învățătoare la şcoala de aplicație (1976); profesoară de filosofie, licențiată a Facultății de Istorie-Filosofie (Cluj); Profesor universitar şi jurnalist (***Jurnalul național***, Bucureşti); Apariții editoriale: *Sfârşitul libertății*, (1993), *Maurer şi lumea de ieri, Stalinizarea României* (1995), *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceauşescu şi Iliescu* (1998). Profesor univ. dr. la Facultatea de Ştiințe ale Educației, Psihologie şi Asistență Socială, din cadrul Universității „Aurel Vlaicu", Arad.

BEŞAN SILVIU – n. 2 febr. 1885, Sârbi, j. Bihor – m. 1940, Timişoara; licențiat al Facultății de litere din Cluj (specialitatea limba română – limba

maghiară); profesor de limba maghiară şi istorie (1908-1918); director al Liceului „Constantin Diaconovici-Loga” din Timişoara (1919-1940).

BICFALVI NICOLAE – n. 15 mai 1930, Hunedoara; pictor, profesor de desen (1979).

BINCHICIU VIOREL – n. 24 aug. 1955 la Şiria (Arad); absolvent al Liceului Pedagogic din Arad (1975); învăţător la Şcoala de aplicaţie din anul 1975. licenţiat al specializării Psihopedagogie Specială de la Facultatea de Ştiinţe ale Educaţiei şi Psihologie din cadrul Universităţii Aurel Vlaicu Arad; inspector şcolar de specialitate (1990 – prezent); coautor la programa şcolară de învăţământ primar (1996); a scris, în colaborare, *Cititul şi scrisul la şase ani*, Arad, 1994, *O pedagogie pentru învăţământul primar* (colab., 2006).

BIRĂU MARIA RODICA – n. 17 iulie 1948, Şiclău, j. Arad; licenţiată a Institutului de Educaţie Fizică şi Sport din cadrul Universităţii din Bucureşti (1975); predă educaţia fizică din anul 1990; director-adjunct (2002-2006); a publicat articole în ***Plus, Repere metodice, Collegium***, ***Şcoala Vremii***; a scris volumele: *Forme metodico-organizatorice ale exersării în lecţia de educaţie fizică* (2003), *Metodica educaţiei fizice şcolare* (2004).

BIRĂU RADU – n. 20 mai 1947, Arad; licenţiat al Institutului Politehnic „Traian Vuia” din Timişoara; sportiv de înaltă performanţă; inginer, a predat tehnologia informaticii (2000-2009).

BIRĂU SILVIA – învăţătoare (1972) la clase simultane.

BIRO ELENA – a predat limba rusă (1960).

BÎR PETRU – n. 26 iulie 1944, Şicula, j. Arad; licenţiat al Facultăţii de chimie din cadrul Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca; a suplinit ore de chimie în perioada 2008-2010.

BÎRSETI ELENA – n. 1932, Bujoru (lângă Bucureşti), a predat pedagogia (1962).

BLAGA ALEXANDRU – n. 23 nov. 1946, Arad, director liceu pedagogic din 7 iulie 2002 până în 17 sept. 2006; a colaborat cu directorul adjunct prof. Rodica Birău; licenţiat al Facultăţii de matematică – fizică din cadrul Universităţii din Timişoara, doctor în Ştiinţele educaţiei la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi (2001); a predate la universităţile arădene, de stat şi privată; a publicat lucrarea de doctorat cu titlul „*Evaluarea şi autoevaluarea în sisteme educaţionale*” (2002), precum şi alte volume cu caracter didactic.

BOTICIU NATALIA – învăţător (1950) şi profesor de istorie – geografie.

BODEA CORNEL – n. 5 mai 1945, Şicula, j. Arad; licenţiat la Universitatea din Timişoara, Facultatea de matematică; în 1978, avea 4 ani vechime în învăţământ.

BODIŞTEAN FLORICA -n. 30 aug. 1968, Chişineu- Criş, j. Arad; licenţiată la Facultatea de Filologie din cadrul Universităţii din Timişoara (1991). Profesor de limba şi literatura română în liceu din 1991. Doctor în filologie cu o

lucrare despre Marin Preda, coordonată de prof. univ. dr. Gh. Tohăneanu. A publicat *Marin Preda creație și destin* (2003), *Literatura pentru copii și tineret sau dincolo de story* (2006), *Poetica genurilor literare* (2009), precum și studii și articole în „***Salonul literar***", „***Adevărul***" și „***Arca***". Conferențiar universitar dr. (prodecan) în cadrul Facultății de Științe Umaniste și Sociale a Universității Aurel Vlaicu din Arad.

BOGDAN DORU – n. 18 febr. 1950, Pădureni, J. Timiș; absolvent al Liceului pedagogic (1970); licențiat al Facultății de Istorie din cadrul Universității din Cluj (1974), doctorand în istorie la Institutul de istorie „George Barițiu" al Academiei Române, filiala din Cluj-Napoca, cu o teză despre Preparandia din Arad în conștiința generațiilor; predă istoria din anul 1987; director al Muzeului Județean (1981 -1986); A publicat „*Țichindeal – gură de aur*" (colab, 2002), „*Dr. Ioan Suciu – părintele al patriei*" (1999), precum și numeroase studii și articole în presa locală și centrală (*Adevărul, Ziridava, Plus, Şcoala Vremii Orizont, Familia, Analele Banatului*); a coordonat volumul omagial „*Şcoală – Cultură – Naţiune. Omagiu cărturarului şi dascălului Vasile Popeangă*" (2010); director în perioada 1998-2002.

BOLOCAN VASILE – n. 11 mai 1953, Ostrița – m. martie 1988, Arad; maistru instructor (1984-1989).

BONCA MIHAELA – n. 6 nov. 1972, Arad; absolventă a Liceului pedagogic (1990), licențiată a Facultății de Științe ale Educației, Psihologie și Asistență Socială din cadrul Universității Aurel Vlaicu din Arad (2012); predă la Şcoala de aplicație din anul 2009.

BORA ALEXANDRINA (MÂNDRECI) – n. 14 oct. 1920, Dobra (Craiova); absolventă a Şcolii Normale din Craiova (1942); învățătoare (1951-1975).

BOŞCAI CORNEL – n. 14 dec. 1911 în Rădeşti, j. Arad – d. 1 mai 1995, Arad; absolvent al Facultății de Litere și Filosofie din Bucureşti, specialitatea limba şi literatura română; a predat limba română; decorat pe front în Rusia.

BOSCENCO ADRIAN CLAUDIU – n. 23 iunie 1966, Arad; licențiat al Facultății de Matematică (1989) din cadrul Universității de Vest din Timişoara; predă matematica din 1991.

BOTEZATU ONISIM – n. 3 ian. 1987, Arad; licențiat al Facultății de Teologie Pastorală „Betania" din cadrul Universității Aurel Vlaicu din Arad; a predat religia penticostală în 2010.

BOTICI IULIA – n 14 febr. 1913, Zimbru, j. Arad. Absolventă a Şcolii Normale din Arad în 1932; din 1961 învățătoare.

BRATU AUREL – n. 22 dec. 1878, Armeni, j. Alba – m. 12 iunie 1911, Sibiu; obține diploma de profesor la Universitatea din Pesta; a predat matematica și fizica (1908-1910); a introdus, în practica pedagogică, noțiunea de „tovărășii şcolare", un fel de grupuri în formare. Va fi profesor la Seminarul Andreian din Sibiu (1910-1911).

BRAUCH MAGDALENA – n. 28 febr. 1937, Timişoara; prof. de maghiară (1978); doctor în filologie.

BUCUR MARIA – n. Sebiş, j. Arad; licenţiată a Facultăţii de istorie din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj; inspector şcolar general al judeţului Arad (1986-1990); a predat istoria (1990).

BUDILEANU VICTORIA – n. 22 sept. 1943, Cuşmirca; a predat muzica; profesor titular la Colegiul Naţional Moise Nicoară din Arad.

BULACEV NINA – predă elevilor şi profesorilor limba rusă (1950).

BULBOACĂ MADLENA – n. 19 aug. 1956, Cluj-Napoca; licenţiată a Facultăţii de Matematică din cadrul Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj (1979); predă matematica la Liceul pedagogic din anul 1987. A publicat *Ghid pentru activităţile matematice în grădiniţă* (colab., 1994), *Metodica activităţilor matematice în grădiniţă şi clasa I* (1996), *Lumea matematicii în 75 de fişe* (2000, 2007), *Teste pregătitoare* (2003), *Stimularea inteligenţelor multiple ale copiilor şi adulţilor* (2005), *Algebră liniară şi analiză matematică* (2005), *Metodica predării matematicii – activităţilor matematice* (2007), *Culegeri de probleme pentru bacalaureat* (2007) etc; a publicat numeroase studii în publicaţiile Plus, ***Şcoala vremii*** şi ***Buletin matematic***, participând la congrese şi simpozioane internaţionale şi naţionale, cu lucrări ştiinţifice; redactor-şef al ***Revistei ABC matematic***, pentru profesori şi învăţători; membru al Societăţii de Ştiinţe matematice din România.

BURTEA VICTORIA – profesor de biologie (1949).

BUŢULESCU IOAN – n. 28 sept. 1935, Traian, j. Olt; licenţiat al Facultăţii de Ştiinţe Naturale-Geografie din cadrul Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca (1959); a predat geografia (1972-1976).

BUŢULESCU RODICA – n. 7 febr. 1938, Poiana Blenchii, j. Sălaj; absolventă a Şcolii Pedagogice de Fete Gherla (1955); învăţătoare (1978).

BUZGAU PETRU – n. 3 nov. 1918, Socodor, j. Arad – decedat în 1999, Arad; a absolvit Academia de Arte Frumoase (1943), a predat disciplina desen; director al Liceului (1950-1952); a realizat numeroase expoziţii personale şi de grup; pictor.

CALOMFIRESCU DOINA – n. 28 oct. 1939, Leş, j. Bihor; licenţiată a Facultăţii de Istorie-Filosofie, specialitatea pedagogie, din cadrul Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj (1962); predă pedagogia din anul 1986 până la pensionare (2001); a publicat studii şi articole în reviste de specialitate (***Revista de Pedagogie, Revista de Filosofie, Psihologia, Tribuna Învăţământului, Învăţământul primar, Plus*** ş.a.)

CĂPITAN OVIDIU VALENTIN – n. 6 apr.1986, Arad; a obţinut licenţa în teologie la Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universităţii Aurel Vlaicu din Arad (2009); a suplinit ore de teologie ortodoxă în perioada 2009-2010.

CĂTUNEANU DOINA – a predat geografia (1970).

CĂVĂŞDAN VOICHIȚA – n. 3 iunie 1944, Sintea-Mică, j. Arad; a predat limba română (1982-1990).

CEONTEA TEODOR – n. 10 aug. 1847 (Deda – Turda) – m. 28 dec. 1906, Arad; studii superioare la Graz şi Viena; a predat aritmetica, fizica şi geografia (1876-1903); a condus Reuniunea învățătorilor români; a scris: *Compendiu de geografie universală* (1880), *Aritmetica generală şi specială* (1884), a colaborat la reviste culturale; i s-a ridicat un bust, de către foştii elevi, în curtea Facultății de Teologie Ortodoxă (de azi) a Universității „Aurel Vlaicu" Arad în anul 1912 (acum deteriorat).

CERCEL ELENA – n. 2 februarie 1968, Arad; licențiată a Facultății de Arte din cadrul Universității din Timişoara. Predă educația plastică (desen) încă de la absolvire, ca şefă de promoție, adică 1995; a publicat peste 20 de studii şi articole în reviste de specialitate; a realizat ilustrații şi coperte pentru 40 de cărți, inclusiv seria „Membrii Academiei Române"; a restaurat picturi murale, inclusiv pentru biserici; a realizat busturilor unor personalități legate de învățământul pedagogic arădean (C. Diaconovici-Loga, Atanasie Şandor, Alexandru Gavra, Nicolae Roşuț), precum şi a lui Mihai Eminescu; membru colaborator al Academiei Române pentru domeniul Istoria artei; cadru didactic asociat la Universități arădene.

CHEVEREŞAN ALEXANDRU – profesor de istorie (1931). A scris *Monografia comunei Deta*.

CHICIN NICOLAE – n. 17 oct. 1866, Nădlac; studiază la Institutul Teologic de la Arad; a predat muzica vocală şi instrumentală (1888-1891); hirotonit şi ales paroh în Nădlac.

CHIRILOV DUMITRU – n. 27 iulie 1947, Arad; maistru instructor (1985-1991); stabilit în Germania.

CIRIN STELA – învățătoare.

CINCA IOAN – n. 11 aug. 1952; licențiat în fizică, Bucureşti (1976), profesor de fizică (1990).

CIPU OLIMPIA – profesor de violină (1970)

CIOBA IULIUS DUMITRU – n. 26 oct. 1941, Cugir (Alba); absolvent al Şcolii Tehnice de maiştri din Arad (1974). A predat educație tehnologică din anul 1996.

CIOBANU, GHEORGHE – a predat limba română (1960); originar din zona Pilu.

CIOFLEC VASILE – n. 25 dec. 1889, Araci, j. Braşov – m. 20 oct. 1969, Timişoara; fratele scriitorului Romulus Cioflec; studii superioare la Facultatea de litere de la Universitatea Bucureşti; de la Institutul pedagogic din Arad, unde a predat limba română (1928), a fost promovat ca inspector pentru învățământul secundar al Regiunii Timişoara.

CIRCA SZIKORA ADRIAN MIRCEA – n. 10 iulie 1951, Arad; licențiat al Facultății de Matematică din cadrul Universității din Timişoara (1974); predă matematica din 1990; Director-adjunct (1999-2002); a fost cadru didactic asociat al Universității Aurel Vlaicu din Arad.

CIUCEANU ŞTEFAN – n. 4 oct 1875, Craiova – m. 5 martie 1935, Craiova; licențiat al Facultății de Litere, secția istorie, Bucureşti; director la prima Şcoală Normală de Stat din Arad (1923-1929); om de cultură, preocupat de integrarea Cetății Aradului în circuitul public; director al revistei ***Arhivele Olteniei***; înființează Muzeul Olteniei.

CIUL GEORGETA – predă pedagogie – română (1970), a desfăşurat activitate de consiliere pedagogică şi asistență logopedică.

CIULICĂ ELISABETA – n. 28 sept. 1951, Arad; licențiată la Facultatea de Filologie din cadrul Universității din Timişoara (1977); predă limba şi literatura română din 1996; publică articole în revista ***Plus*** a Liceului pedagogic.

CIUREL LUMINIȚA – n. 2 aug. 1957, Lugoj (Timişoara); Absolventă a Facultății de Arte Plastice, Timişoara (1979); predă educația plastică din anul 1991.

COMLOŞAN CARMEN – n. 3 ian. 1957, Bucureşti; licențiată a Universității din Timişoara, Facultatea de filologie (1980); profesoară de limba latină (română).

COMICESCU GHEORGHE – a predat pedagogia la Şcoala de învățătoare (1921).

CONSTANTINI DIMITRIE -n. 1792, Oravița – m. 17 oct. 1865, Oradea; provine dintr-o familie înstărită macedo-română; absolvent al cursurilor de filosofie din Seghedin (1815), specialitatea filosofie, ştiințe pedagogice; profesor preparandial şi senior (1817-1843); director şcolar al districtului Oradea (1846-1864). A scris: *Istoria vest şi est a Românilor* (Timişoara, 1857).

CORBEANU NICOLAE – n. 10 iul. 1940, Birchiş, Arad; licențiat al Facultății de Filologie de la Universitatea din Bucureşti; după licență, a predat la câteva instituții de învățământ, ca, în 1959, să fie chemat de V. Popeangă la Institutul pedagogic din Arad, pentru a preda limba română; după un an părăşeşte institutul, predă la Şcoala profesională CFR Arad (până în 1966); asistent la catedra de literatură română, condusă de profesorul Eugen Todoran, de la Filologia Universității din Timişoara; stabilit în Germania (1973), jurnalist la un post de radio pentru români din Köln. A publicat un volum de memorii, intitulat *Amintirile unui laş* (1998), *Vara transfugului* (2002), *Leptopisețul unui european moderat* (2008).

CORBEANU IULIANA – a efectuat activități de logopedie (1972).

CORDONEANU EUGENIA – a predat limba română.

CORDOŞ PAULINA – n. 4 martie 1907, Şimand, j. Arad; absolventă a Şcolii Normale din Arad (1926); învățătoare din 1951.

CORNEA ANA LIVIA – n. 1 apr. 1900, Bătania; învățătoarea școlii de aplicație a Școlii Normale Confesionale (fosta Preparandie) (1920); a introdus procedeul predării în aer liber.

CORNEA IUSTIN – n. 22 martie 1928 în Vârfuri, j. Arad; licențiat al Facultății de Matematică din cadrul Universității București (1953); a predat matematica la Institutul Pedagogic de 2 ani (1959-1960). Profesor și director adjunct la Liceul „Moise Nicoară" Arad; inspector școlar general adjunct; președinte al Filialei Arad a Societății de Științe Matematice; pensionar. A publicat în ***Gazeta Matematică***, redactează ***Buletinul matematic*** al Filialei Arad al SSM.

COȘER CORNELIA – n. 1 august 1955, Arad; Facultatea de Filologie-engleză-franceză – din cadrul Universității din Iași (1990); coautor la manualele de limba engleză (clasele IX-XII), inclusiv Ghidul profesorului și Caietul elevului (1995 -1996); a publicat în revista liceului ***Plus*** și revista ***Eltecs Info*** (Mancester) Conferențiar universitar dr, Facultatea de Științe Umaniste și Sociale, Universitatea „Aurel Vlaicu" Arad.

COSTA IOAN – n. 18 oct. 1867, Coașd, j. Bihor – m. 16 nov. 1934, Arad; licențiat al Facultății de Filosofie din Cluj și Budapesta; profesor de istorie și limba maghiară (1902 -1907). Din anul 1907, va fi funcționar la Primăria Arad; prieten cu Russu Șirianu și cu Sever Secula; colaborează 1a ***Tribuna***; traduce lucrări filosofice.

COSTEA FILIP EDITA – n. la 16 iulie 1950, Gurahonț, j. Arad – m. aug. 2012, Arad; absolventă a Institutului Pedagogic de Învățători de 2 ani, Oradea; învățătoare la Școala de aplicație din 1990.

COTÂRLEȚ ELENA – învățătoare.

CRĂCIUN LILIANA CRISTINA – n. 27 aug. 1970, Tinca, j. Bihor; a dobândit licența în inginerie agricolă la Universitatea de Științe Agricole a Banatului din Timișoara; a suplinit ore de educație tehnologică în anul 2007.

CRAI VESPAZIAN AUREL – n. 4 nov. 1951 – Săvârșin – decedat în 28 ian. 1991 (la catedră), înmormântat la Săvârșin; licențiat al Facultății de Fizică din cadrul Universității din Timișoara (1976); a predat fizica (1990-1991)

CREP GHEORGHE – n. 11 ianuarie 1912, Cracalia, j. Suceava – m. 1990, Arad (cimitirul „Eternitatea"); licențiat la Facultatea de Științele Naturii din Iași (1936): profesor la Liceul Pedagogic din 1961; a scris lucrări de specialitate și de metodică, *Cunoaștere și acțiune* (1973), *1.000 de întrebări și răspunsuri pe teme biologice* (colaborare cu A. Ardelean) (1981); a amenajat laboratorul de biologie și lotul școlar experimental agricol; s-a pensionat din învățământul universitar, în calitate de profesor universitar la Facultatea de biologie din cadrul Universității din Timișoara.

CRIȘAN ALEXANDRU – n. 1913, Galșa, j. Arad – m. 6 oct. 1983, Timișoara; obține licența la Facultatea de Litere și Filosofie București (1933); este doctor în filologie cu studiul *Monografia revistei* ***Familia*** (1964); a predat

limba şi literatura română (1940 -1954, cu întreruperi în perioada de război, concentrări şi prizonierat); a urmat cariera universitară la Timişoara (1959), fiind coordonatorul lucrării mele de licență, despre „Mihail Dragomirescu – critic literar”. A publicat cursuri universitare: *Istoria literaturii române-perioada 1900-1918*; *Literatura română între cele două războaie mondiale* (1973); a publicat studii de specialitate şi de metodică în diferite reviste.

CRIŞAN HĂIŞOR GHEORGHE -n. 12 febr. 1953, Arad – decedat. Absolvent al Institutului de Muzică din Timişoara (1975). Predă „vioară” din anul 1990 până în 1998.

CRIŞAN MARIANA – n. 7 martie 1956, Braşov; absolventă a liceului Pedagogic din Braşov, apoi licențiată a Facultății de Ştiințe ale Educației, Psihologie şi Asistență Socială de la Universitatea Aurel Vlaicu din Arad; învățătoare (profesor învățământ primar) la Şcoala de aplicație din anul 1999; a publicat studiu în volumul „*Managementul demersului didactic*” (2009).

CRISCIU SAMSON – n. 3 dec. 1880, Surducul Mic, j. Caraş; a urmat studii de filosofie la Universitatea din Viena şi apoi la Budapesta; profesor de matematică şi fizică (1906 -1913, cu întreruperi). Între 1908-1910, a fost profesor la Preparandia din Caransebeş.

CRIŞPAI TATIANA – n. 29 sept. 1928, Şeica Mare – Mediaş; licențiată la Facultatea de Filologie din Cluj (1955); profesoară de limba şi literatura română (1965-1978); acum, în Germania.

CRISTESCU GABRIELA – n. 3 nov. 1956, Vatra Dornei; licențiată a Facultății de Matematică din Cluj (1980); a predat matematica (1981-1990); doctor în matematică; carieră universitară (Facultatea de Matematică, Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad).

CUCU VASILE – n. 1 sept 1974, Zariştea, j. Vrancea; licențiat al Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității Aurel Vlaicu din Arad (2001); a suplinit orele de religie ortodoxă (2009), doctor în teologie.

CURETEANU SILVIU -n. 26 martie 1945 (Hălmagiu-Arad) – m. 14 iulie 2002, Arad; absolvent al Liceului Pedagogic Arad (1964); dublu licențiat la Facultatea de Filologie (Timişoara) şi Facultatea de Filosofie (Cluj); a fost institutor (1967); inspector şcolar, profesor şi director la Liceul Economic (1997); a publicat: *Predarea ortografiei în gimnaziu* (1980) şi *Limba şi literatura română* (1996) – în colaborare cu socrul său, prof. Melente Nica; publică studii în ***Limba şi Literatura română*** (Bucureşti); ***Catedra*** (Arad), ***Revista de Pedagogie***.

DABICIU IOACHIM – a predat educația fizică (1921); s-a remarcat prin organizarea unor serbări şcolare, dar şi prin activitatea de gazetar sportiv şi de publicist cultural.

DABIJA ECATERINA – învățătoare la Şcoala de învățătoare (1923).

DAN MIRELA – n. 16 nov. 1958, Arad; absolventă a Liceului Pedagogic din Arad (1978), clasa de maistre; predă Lucru manual din anul 1990.

DĂNĂILĂ HOTĂRAN SIDONIA, n. 1946, Socodor; absolventă a Liceului Pedagogic din Arad (1966); învăţătoare (1972).

DANCIU DELIA – n. 13 dec. 1946, Zădăreni (Arad); licenţiată la Facultatea de Filologie din cadrul Universităţii din Timişoara (1969); predă limba şi literatura română din 1990 până la pensionare; a scris studii şi articole în ***Şcoala Vremii, Plus*** şi ***Buletin de Informare şi Documentare*** (Arad).

DAVID LAZĂR – maestru de lucru manual (1931).

DAVID PETRONELA – n. 28 februarie 1946, Dudeştii-Vechi, judeţul Timiş; absolventă a Institutului Pedagogic de Învăţători de 2 ani din Arad. Învăţătoare la Şcoala de aplicaţie din 1974.

DEAC ILIE – profesor de pedagogie (1964-1972); decedat în Timişoara. A avut funcţii de control la Inspectoratul şcolar din Timişoara.

DECIS DIDINA – învăţătoare.

DELEANU MONICA – profesor de franceză (1993).

DELIŢOIU ANA – n. 1911, Oşand, j. Bihor; absolventă a Şcolii Normale (1932); învăţătoare la Şcoala de aplicaţie, cu o mare autoritate profesională.

DEMIAN AUREL – n. 21 mai 1860, Sighişoara – m. ?; Urmează Facultatea de medicină din Viena. Ajunge, în 1889, medic reputat în Arad; va preda igiena şi va fi medic al Institutului pedagogico-teologic în perioada 1889-1919. În 1922, este medic al Spitalului judeţean Arad.

DEMIAN LIVIA CORNELIA – n. 5 iulie 1957, Socodor, j. Arad; absolventă a Liceului Pedagogic din Arad (1977) şi licenţiată a Facultăţii de Ştiinţe ale Educaţiei, Psihologie şi Asistenţă Socială din cadrul Universităţii Aurel Vlaicu din Arad; profesor pentru învăţământul primar la Şcoala de aplicaţie din 1995; a publicat articole în revista ***Educaţia-Plus*** şi ***Anuarul Asociaţiei Învăţătorilor Arădeni***.

DIACONOVICI-LOGA CONSTANTIN – n. 1 nov. 1770, Caransebeş – m. 12 nov. 1850, Caransebeş (înmormântat „în cimitirul bisericii din deal"); „*Familia Vasile Loga a trecut munţii din Tismana în Banat, înainte de 1800 (în fruntea a 52 de familii). Vasile, bun cărturar şi zugrav, deschide o şcoală românească în Srediştea Mare (de lângă Vârşeţ), predând şi pictura. Numele de Diaconu deveni Diaconovici prin sârbizare*[1]". Pedagog şi scriitor; „senior" al preparandiei din 1816. A predat la Institutul preparandial din Arad până în anul 1830, când va fi numit director al şcolilor româneşti şi sârbeşti din Confiniul militar banatic (pentru şcoli grănicereşti) Caransebeş; înfiinţează la Caransebeş o Şcoală Preparandială pentru învăţătorii şcolilor milităreşti. A scris: *Caractere caligrafice* (1813), *Ortografie sau dreaptă scriere* (1818), *Gramatica română* (1822), *Chemare la tipărirea cărţlor româneşti* (1821), *Epistolarul românesc* (1841).

---

[1] I. G. Dumitraşcu, *Istoricul Asociaţiei generale a Învăţătorilor din România*, vol. 1, Tipografia Şcoala poporului, Bucureşti, 1940, p.16.

DINCĂ MARIA LĂCRIMIOARA – n. 30 martie 1968, Arad; licențiată a Facultății de Pedagogie din cadrul Universității din Cluj; predă pedagogia şi psihologia din 1992. A publicat studii în revista ***Plus***.

DÎRLĂU ANGELA – n. 31 aug. 1962, Chişineu-Criş, j. Arad; licențiată a Facultății de Istorie-Filosofie dm cadrul Universității din Cluj. A predat istoria culturii şi istoria din 1990.

DOBRESCU VICTOR – profesor de pedagogie în 1965-1970.

DOBOŞ OCTAVIAN – n. 23 oct. 1899 – m. 1993; absolvent de teologie, învățător si absolvent al cursului scurt de profesionalizare de la Cluj; a predat educația fizică şi lucru manual (1921-1951); director (1950).

DRĂGAN IOAN – n. 21 ian. 1923, Bretea Mureşană, j. Hunedoara – m. 22 nov. 2001, Timişoara; absolvent al Şcolii Normale din Deva (1945); licențiat al Facultății de Pedagogie – Psihologie din Cluj (1951); a predat pedagogia şi psihologia (1951-1961), fiind o perioadă director-adjunct şi inspector şcolar; doctor în psihologie (1973); carieră universitară la Universitatea din Timişoara din 1961 până la pensionare (1989). A publicat volumele: *Interesul cognitiv şi orientarea şcolară, Dirigenția în sistemul muncii educative, Psihologia pentru toți, Cercetarea pedagogică, Psihologia generală* ş.a., precum şi numeroase studii şi articole în reviste de specialitate (peste 300).

DRĂGOI AURELIA – n. 1947, Semlac, j. Arad; a predat limba engleză; director adjunct (1990-1994); stabilită, cu familia, în Germania.

DRAGOMIR EUGENIA – a predat pedagogie.

DRAGOMIR LAURA – n. 11 sept. 1965, Gurahonț (Arad); licențiată a Facultății de Filologie din cadrul Universității din Timişoara şi doctor în filologie (2008), cu teza „Elementul acvatic în limba şi cultura românească"; predă limba şi literatura română din anul 1991; a publicat numeroase articole şi studii în ***Arca, Salonul literar, Viața arădeană, Şcoala vremii, Tribuna Lipovei, Plus***; a susținut comunicări ştiințifice, focalizate pe problematica folclorului, credințe şi obiceiuri, la sesiuni, simpozioane locale şi naționale, precum şi înregistrări video despre credințe şi folclor (Almaş, Dorgoş).

DRAGOMIR TUDOR – n. 18 iunie 1955, Arad; licențiat al Facultății de Filologie din cadrul Universității din Timişoara (1980). Predă limba şi literatura română şi limba şi literatura franceză din anul 1980. A publicat comentarii literare şi cronici dramatice în ***Scripturile române*** (Timişoara) şi Arca (Arad); inspector şcolar de specialitate (2011).

DRAGOŞ ADAM – n. 8 iunie 1886, Hălmagiu, j. Arad – m. 1941; învățător, absolvent al cursului scurt de la Cluj: profesor de matematică şi fizică (din 1919); profesor sever, apreciind elevii valoroşi; a fost ofițer în armata română în 1919.

DRAGOŞ CLAUDIA LUCIA – n. 30 sept. 1974, Arad; licențiată a Facultății de litere din cadrul Universității din Craiova (2001); a predat limba franceză în 2010.

DRĂGULESCU ANTONIU – n. 19 martie 1903, Tişovița, j. Timiş – d. ?, Timişoara; licențiat al Facultății de Litere din cadrul Universității din Bucureşti; profesor pentru limba franceză din 1961; carieră universitară la Universitatea din Timişoara.

DRECIN VIRGINIA – profesor de limba franceză (1970).

DRON FELICIA – a predat istorie, geografie.

DRUZENCO MARIA – învățătoare (1970).

DUBEŞTEAN CORNELIU – n. 1946, Odvoş, j. Arad; a predat muzică (1994 -1997), inspector şcolar (1995).

DUCA ALINA – n. 16 apr. 1978, Arad; absolventă a Liceului pedagogic din Arad şi licențiată a Facultății de Științe ale Educației, Psihologie şi Asistență Socială din cadrul Universității Aurel Vlaicu din Arad; profesor pentru învățământul primar la Şcoala de aplicație din 2008; a scris articole în *Portrete de dascăli* (2009), *Managementul comunicării educațioanale* (2010) şi *Ştiință şi tehnică pentru un mediu mai curat* (2009).

DUCA VASILE – profesor preparandial (1841), preot.

DUDAŞ NICUŞOARA – n. la 15 aug. 1954, Slobozia – Mândra, j. Teleorman; absolventă a Liceului Pedagogic din Arad (1974), învățătoare la Şcoala de aplicație din 1991.

DUMBRĂVEANU TEODOR – n. 17 febr. 1894, Bichiş, acum în Ungaria – m. ?; licențiat al Şcolii de Belle Arte din Budapesta; a predat desenul şi caligrafia (1923).

DUMITRESCU CONSTANȚA – profesor (1955).

EMANDI DUMITRU – n. 12 iunie 1921, Pecica, j. Arad – m. 9 mai 1997, Timişoara; absolvent al Şcolii Normale Arad şi licențiat al Facultății de Teologie; absolvent al Conservatorului „Ciprian Porumbescu", Bucureşti; profesor universitar, decan al Facultății de Muzică din Timişoara; a predat vioara şi muzică (1953-1970); autorul unor apreciate lucrări de specialitate, mai cu seamă în metodica predării muzicii.

EVUȚIAN SABIN – n. 11 iulie 1889, Pecica, j. Arad – m. 25 sept. 1977, Timişoara; licențiat al Facultății de Științe Naturale din Budapesta; a predat pedagogia şi a organizat practica pedagogică (1913-1919). A participat ca delegat oficial la Alba-Iulia, în 1918: inspector general secundar al districtului Banat-Timişoara (1927-1941). Preşedinte al Asociației culturale ***Astra***, regionala Timişoara. Dl Vasile Popeangă posedă câteva caiete de manuscrise.

FARCA VASILE – n. 1900, Sânicolau Mare. Absolvent al Preparandiei din Arad în 1914. A urmat Şcoala de gimnastică din Indianopolis. În 1930, se regăseşte profesor de educație fizică la Liceul pedagogic, unde înființează societatea de sport „Şoimii României".

FARCAŞ LAVINIA ALINA – 26 iun. 1978, Arad; absolventă a Colegiului Universitar Pedagogic de Institutori din cadrul Universității Aurel Vlaicu din Arad; institutoare la Şcoala de aplicație din 1998.

FĂTU TEODORA – n. 18 sept. 1915, Poiana Sărată (Bacău); Facultatea de fizică-chimie Iaşi (1961); a predat fizica-chimia (1965-1970).

FAUR ELISABETA SILVIA – n. 17 nov. 1979, Arad; licenţiată a Facultăţii de Litere, Filosofie şi Istorie din cadrul Universităţii de Vest din Timişoara (2005); a predat la liceu în cursul anului 2010.

FERGETE DANIELA ADINA, c. MIHAI – n. 3 nov. 1970, Ghioroc (Arad); licenţiată a Facultăţii de Litere din cadrul Universităţii din Timişoara (1995); predă limba latină din 1995.

FICSAY MARIANA – a predat limba latină (1964).

FILIMON AURORA – n. 1938, Craidorolţ, j. Maramureş; a predat fizică (1965); director adjunct (1972).

FILIPS ADELA – n. 19 iulie 1944 în Giera, j. Timiş; absolventă a Scolii Normale (1964) şi licenţiată a Facultăţii de istorie; învăţătoare (1974 -1982); stabilită în Germania.

FOGAŞ DORICA – a predat limba germană.

FRATEŞ, ROMUL – n. 30 aug. 1876, Prejmer, j. Braşov – 15 martie 1945, Bucureşti; a absolvit Universitatea germană din Praga (1899) şi Institutul teologic din Arad (1916); a fost director al şcolii primare de fete din Braşov; a predat ore ale profesorilor de pedagogie, română şi germană de la Institutul pedagogic concentraţi în serviciul militar. Revizor şcolar la Arad în perioada 1912-1919, apoi a fost transferat, ca revizor, în judeţul Timiş.

FRIED ERVIN – n. 6 sept. 1929, matematician, profesor stabilit în Israel.

FRITEA AUGUSTIN – şi-a făcut studiile la Facultatea de Ştiinţele naturale la Universitatea din Heidelberg (1870); se regăseşte cu articole în ***Foaia şcolară*** (Oradea, 1927-1934), semnând cu „profesor, director şcoala normală"; la Congresul eparhial din 1934, susţine conferinţa „*Raportul între ştiinţă şi credinţă în educaţia tineretului*".

FRITZ IOAN – n. 1768, Arad – m. 10 martie 1829, Arad; a fost profesor de gramatică la Gimnaziul regesc din Arad; a predat 16 ani limba germană şi limba maghiară (1813-1829), fără a fi remunerat.

FURNICA EMILIAN – a predat muzică instrumentală (vioară) (1966): decan al Conservatorului din Timişoara (1997).

GAGEA LAVINIA – n. 1 oct. 1984, Pâncota, j. Arad; licenţiată a Facultăţii de Teologie Penticostală „Betania" din cadrul Universităţii Aurel Vlaicu din Arad; a predat ore de religie penticostală în 2009.

GANEA ELENA – a predat limba franceză (1972).

GĂVĂNESCU EDUARD – n. 1 nov. 1903, Hurezu, j. Vâlcea – m 17 febr. 1984, Arad; licenţiat al Facultăţii de Filosofie şi Litere, Bucureşti; a predat istoria la Şcoala Normală (1951-1965); director (1954-1960); coautor la volumul *Preparandia din Arad* (1964), *Ioan Popovici Desseanu* (1932), *Mărturii româneşti din Eparhia Aradului în veacul al XVIII-lea* (1940), *Ioan Monorai*

(1938), *Nemuritorul dac* (1997); a scris studii în ***Revista istorică, Catedra, Ziridava, Hotarul, Ştirea, Înfrăţirea, Aradul***.

GAVRA ALEXANDRU – n. 18 dec. 1797, Oradea – m. 23 oct. 1884, Arad; a fost profesor preparandial din 1821 până în 1876, iar din anul 1864 până la pensionare, în 1876, a fost director; a predat aritmetica, pedagogia, metodica, geografia, economia, istoria, limbile română, maghiară şi altele; a scris: Lexicon de conversaţie (1847), a editat *Cronica Românilor de Gh. Şincai* (1844), *Monumentul Şincai – Clainian* (1844), *Adăugiri la teatrul românesc* (ms); preconizează tipărirea organizată a cărţilor româneşti pe baza unui *Plan după care se vor tipări neşte cărţi româneşti*, pe care îl înaintează spre aprobare, în primăvara anului 1833, Curţii de la Viena; o mare personalitate a Preparandiei şi a culturii arădene.

GEORGESCU CONSUELA – n. 1898, Craiova; originară din Regat, profesor de biologie la Colegiul „Fraţii Buzeşti" din Craiova, prima directoare a Şcolii Normale de învăţătoare, înfiinţată în 1920 şi funcţională până în anul 1932; a predat ştiinţele naturale; se căsătoreşte cu colonelul Henri Laugier, figurând în documente, după 1921, sub numele de Consuela Laugier.

GHIMIŞESCU PAULA – n. 1909, Şoncuţa Mare, j. Maramureş; absolventă a Şcolii Normale Arad (1929); învăţătoare.

GHITA CONSTANTIN – n. 18 ian 1965. Beiuş, j. Bihor; licenţiat al Facultăţii de Matematică din cadrul Universităţii din Bucureşti (1988); a predat matematica din anul 1990 până la plecarea din Arad; director (sept. 1997 – febr.1998).

GITTĂ MONICA – a predat fizica (1972).

GIVULESCU VICTOR – învăţător (1901).

GLIGOR IOANA – n. 5 sept. 1983, Sântana, j. Arad; licenţiată a Facultăţii de Litere din cadrul Universităţii de Vest din Timişoara (2000); a predat limba engleză (2008).

GOGU FLORICA – n. 22 iulie 1933, Beiuş, j. Bihor – d. 2011, Arad; licenţiată a Facultăţii de Matematică-Fizică din Cluj (1950); a predat matematică (1962-1989); profesor de matematică şi metodist.

GOGU GHEORGHE – n. 27 ian. 1932, Medias; licenţiat al Facultăţii de Matematică-Fizică, Cluj (1957); inspector şcolar general al judeţului Arad; a predat matematica (1995).

GROZESCU TIBERIU – n. 27 aug. 1879, Bătania, Ungaria – m. 23 iunie 1980, Lugoj; după absolvirea Institutului pedagogic de la Arad, urmează studii de matematică la Universitatea din Budapesta, pe care le finalizează la Cluj; profesor de matematică, având catedra de bază la Liceul "Moise Nicoară", iar prin asociere şi la Şcoala Normală (1929-1953); a ajuns protopop al Bisericii greco-catolice din Lugoj: „*Eminent profesor de matematici, a devenit o adevă-*

rată legendă a învățământului arădean, mentor a nenumărate generații de intelectuali de frunte ai Aradului" (V. Popeangă).

GROVU ANA – n. 9 mai 1973, Reşița; licențiată a Facultății de Biologie-Geologie din cadrul Universității Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca (1977); a predat biologia în 2003.

GULEŞ CLEMANSA – a predat lucru manual.

GULEŞ ŞTEFAN – n. 19 iun. 1933, Pecica – m. 14 martie 2012, Arad; a absolvit Institutul de Arte Plastice din Bucureşti (1959); a predat desenul până la pensionare (1995); picior, autor de expoziții personale şi de grup.

GULEŞIU VICHENTIE – secretar al Reuniunei de cântări „Armonia" din Arad (1929), profesor de muzică.

GURAN MAGDALENA – n. 28 apr. 1921, Pecica, j. Arad; absolventă a Şcolii Normale din Arad (1940); învățătoare; director adjunct (1960); soția procurorului-şef al Aradului.

GURBAN TEODOR – n. 28 aug. 1936, Caporal Alexa (acum Ştefan Augustin Doinaş), j. Arad – m. 17 ian. 1995, Arad (înmormântat în localitatea natală); licențiat al Conservatorului "Gh. Dima" Cluj-Napoca; a predat muzica din anul 1965 până în 1992.

GUŞAT FLORICA – n. 29 martie 1931, Arad, Facultatea de Ştiințele Naturii (1954); a predat biologia (1961-1970).

GUZEI TEODOR – n. 5 aug. 1949, Arad; a predat fizica (1987).

GYENEŞ SANDA – n. 27 oct, 1946, Traian, j. Bihor; a predat istorie (1988).

HAASZ AGNETA – n. 2 febr. 1952 (Arad); a predat educație fizică în 1990.

HAIDUC SORIN – n. 16 sept. 1963, Arad; licențiat al Facultății de Matematică din cadrul Universității din Timisoara (1987). Predă matematica din anul 1990. A publicat articole în ***Computerul în şcoală*** (Ploieşti); director din 2006 şi în prezent.

HALIC GHEORGHE – n. 13 iulie 1943 în Arad; a predat matematica în perioada 1974-1975; carieră universitară la Universitatea de Vest din Timişoara şi la Universitatea Aurel Vlaicu din Arad.

HAȚEGAN ROMULUS – n. 23 martie 1945, Săceni, j. Timiş; absolvent al Liceului Pedagogic din Arad (1964); licențiat al Facultății de Istorie-Filosofie din cadrul Universtății Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca; institutor în perioada 1967-1970; inspector şcolar (din 1995), profesor în şcoală 2008-2009, 2011-2012; a publicat *Vetre strămoşeşti – Curtici* (2000), precum şi studii în ***Educația-Plus***, volum omagial *Vasile Popeangă – vocație de intelectual* (2008).

HEREȚ PETRU – învățător (1910).

HORGA FULGA ALINA – n. 19 iulie 1985, Arad; licențiată a Facultății de litere din cadrul Universității de Vest din Timişoara, specialitatea jurnalism – engleză (2009); a predat limba engleză (2009).

HORVATH DIMITRIE – n. 1 febr. 1863, Oradea – m. 12 dec. 1920, Oradea; Cursuri universitare de filosofie la Budapesta; a predat limba română între anii 1884-1889; a fost profesor, apoi, la Brad, Bucureşti, Turnu-Severin. Elevul său, Şerban Cioculescu, a vorbit elogios despre devoțiunea profesională a valorosului dascăl ardelean.

IANCIC GABRIELA – n. 22 nov. 1971, Arad; a absolvit Liceul Pedagogic din Arad (1990); licențiată a Facultății de Sociologie şi Psihologie, specializarea Pedagogie, a Universității de Vest, Timişoara (2004), precum şi programul de master „Management educațional" al Universității Aurel Vlaicu din Arad (2010); profesor pentru învățământul primar la şcoala de aplicație (din 2008); a publicat articole în revistele ***Şcoala vremii, Educația Plus***, fiind coautor la volume pentru învățători; profesor de pedagogie şi coordonator al Practicii pedagogice, precum şi metodist al Inspectoratului şcolar județean Arad (din 2004).

IANCU ADAM – n. 1883, Făget – m. 1949; medicul institutului; a predat igiena (1920).

IANCU PETRU – inginer pentru ferma agricolă.

IAZBINSCKY GABRIEL ZOLTAN – n.18 sept. 1972, Arad; licențiat al Facultății de Educație Fizică şi Sport din cadrul Universității Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca (1975); predă educația fizică din anul 2011; inspector şcolar de specialitate.

IGREȚIU ANA MARIA ROXANA – n. 31 iulie 1950, Arad; licențiată a Facultății de Chimie a Universității Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca (1975); a predat ore de chimie (2011).

ILICA ANTON – n. 29 ian. 1947 (Tăgădău, j. Arad); a absolvit Liceul Pedagogic (1966); licențiat al Facultății de Filologie, Timişoara; doctor în ştiințele educației la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, coord. Miron Ionescu, cu teza „*Pedagogia lecturii*" (2003); predă limba şi literatura română din 1982; director (1990-1997); decan la Facultatea de Ştiințe ale Educației, Psihologie şi Asistență Socială la Universitatea „Aurel Vlaicu" Arad (2003-2012); a publicat: *Prozatori români contemporani* (1972), *Lucian Blaga – încercări filosofice* (ediție – 1977), *Lucian Blaga – metafora iubirii* (1999), *Şcoala normală din Arad* (1998), *Ioan Slavici – 75 (spațiu şi timp)* (colab, 2001), *Metodica limbii române în învățământul primar* (2004), *Pedagogia lecturii* (2004), *O pedagogie modernă* (2006), *Filosofia comunicării* (2007), *Doctrine pedagogice de la origini până în prezent* (2009), *Psihologia comunicării şi dinamica grupurilor organizate* (2010) precum şi studii şi articole în reviste şi ziare din țară (***Orizont, Arca, Şcoala Vremii, Plus, Viața românească, România Literară, Observator Arădean, Adevărul, Educația-Plus, Agora, Aktuall, Tribuna învățământului*** ş.a.) şi din străinătate ***Le Rotarien*** (Lyon), ***Zbornik*** (Serbia), Kitekintes (Bekescsaba).

ILICA CAROLINA – n. 19 martie 1951, în Vidra, j. Arad; a predat filosofia (1977-1978); ca elevă, a fost primul redactor al revistei ***Tribuna elevilor***; poet (*Neîmblânzită ca o stea lactee, Ca două lumânări îngemănate* ş.a.). Carolina Ilica a adus în poezia noastră formula „poemului dublu" (cele *13 Poeme (Duble) de Dragoste*, purtând titlul generic *Poemul scurt al lungii mele vieţi* fiindu-i traduse în 27 de limbi); ***Cărţile de la Vidra*** au ca suport, în locul hârtiei, pânză încrustată cu motive populare, din zona spaţiului natal.

ILICA DELIA – n. la 3 oct. 1946, Şeitin, j. Arad. Absolventă a Liceului Pedagogic din Arad (1966); învăţătoare la şcoala de aplicaţie (1996-2000). A publicat articole în presa locală, revista ***Catedra*** şi ***Tribuna învăţământului***.

ILIE GHEORGHE – profesor de ştiinţe naturale (1920) şi gimnastică (1923).

IOANOVICI, CONSTANTIN – n. 13 martie 1813, Lugoj – 8 sept. 1865, Miniş, j. Arad. După absolvirea gimnaziului la Arad, urmează Facultatea de drept din Pesta. Va practica avocatura în Lugoj şi Arad, iar, în 1842, este numit director local al Preparandiei române, funcţie ocupată până în 1850. Va fi numit inspector al şcolilor române din Voivodina şi Banat cu sediul în Timişoara (1850-1865). În vara lui 1858, la Lugoj, sediul directoratului şcolar pe care îl conducea, deschide un curs de perfecţionare a învăţătorilor. În 1864, se regăseşte ţinând cursuri la Preparandia din Arad.

IOANOVICI DAMASCHIN – n. 28 nov. 1890, Ruşi, Sibiu – m. 1962; licenţiat în litere la Universitatea din Cluj; profesor de limba română în perioada 1917-1919. În 1922, va fi numit profesor la Liceul Emanuil Gojdu din Oradea. A colaborat la periodicul ***Biserica şi şcoala***, publicând studii despre Moise Nicoară.

IOANOVICI DUMITRU – profesor de limba germană în 1945-1951.

IOANOVICI MARIA – profesoară de istorie la Şcoala Normală de Învăţătoare (1921).

IONESCU POPOVICI DIMITRIE – n. 1803, Semlac, j. Arad – m. 1884, Pesta, Ungaria. A predat, fără salar, limba română, germană şi maghiară (1833-1842). Va avea funcţia de inspector suprem al şcolilor greco-răsăritene din districtul Oradea, apoi de prefect al judeţului Zarand, parlamentar pentru cercul Beiuş şi apoi secretar al Fundaţiei Gojdu

IONESCU ECATERINA SPERANŢA – a predat limba română la Şcoala Normală de învăţătoare (1921-1932).

IONESCU ELENA – n. 1900 – m. 1923; învăţătoare la Şcoala de aplicaţie a Şcolii Normale de Fete; tânăra învăţătoare moare la 23 ani.

IONESCU FLOARE – profesoară de matematică la Şcoala Normală de învăţătoare (1921).

IONESCU EUGENIA – învăţătoare pe lângă şcoala de aplicaţie la Şcoala de Educatoare (1921).

IONESCU MIHAI – învăţător (1931).

IONUȚAŞ TATIANA – n. 24 oct. 1941, Poieni, j. Cluj; licențiată a Facultății de Filologie din Cluj (1964); profesor de limba şi literatura română la liceu din 1978; a publicat studii în revistele: Catedra, Şcoala Vremii, Plus. În perioada 1982-1990 a fost director adjunct al şcolii.

IORGOVICI IOSIF – n. 20 iunie 1792, Vărădia, j. Arad – m. 18 iunie 1820, Arad; finalizează studiile universitare la Budapesta, precum şi doctoratul în filosofie; primul profesor de matematică şi geografie, care elaborează volume puse la îndemâna elevilor preparandişti: *Socotiri din cap, Algebra şi aritmetica rațională*, precum şi un „*Manuscriptum geographiarum phisico ad politicae*”. V. Popeangă realizează o descriere a acestui ultim text, din care rezultă dimensiunea național românească a concepției lui Iorgovici, văzând geografia nu doar ca o desfăşurare de relief, ci o știință a fenomenelor generale care animă spațiul, a libertății, deoerece pământul „este o cuprindere de lăcaşuri ale oamenilor”; între primii patru profesori preparandiali.

IOVIN ILEANA – n. 28 sept. 1946 la Arad; absolventă a Liceului Pedagogic din Arad (1966) şi licențiată a Facultății de Filologie din cadrul Universității din Timişoara; profesor învățământ primar la Şcoala de aplicație; a publicat volume („*Metodica limbii române şi a lecturii*”, 2004), studii şi articole în ***Plus, Şcoala Vremii*** ş.a.; inspector şcolar de specialitate (din 1990).

IRIMESCU DUMITRU – profesor de științe ale naturii; director (an şcolar 1949-1950). Profesor la Şcoala Normală Gherla, în continuare.

IRIMIE NICOLAE – n. 10 dec. 1890, Deva – m. ?; este absolvent de Studii superioare de belle-arte din Budapesta; invalid de război (1917); a predat desenul, lucrul manual şi caligrafia (1918-1920). În 1920, trece la Liceul „Emanuil Gojdu” din Oradea.

IVĂNESCU MARIN – a predat filosofia şi economia politică din 1967 până în 1976; decedat în anul 1976.

IVAŞCU IOAN – n. 20 aug. 1912, Rişculița, j. Hunedoara – m. 18 nov. 1987, Arad ("Eternitatea"); absolvent al Şcolii Normale din Deva; a obținut licența în specialitatea limba şi literatura română la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti (1961); a predat limba română în perioada 1965-1975; a fost secretar al Societății de Științe Filologice, filiala Arad.; a publicat articole şi studii în reviste de specialitate: ***Limba şi Literatură, Catedra, Ziridava, Anuarele liceului***.

JIREGHIE TATIANA – învățătoare la Şcoala de aplicație (1950); refugiată din Bucovina.

JURIȚA PETRU – n. 19 dec. 1940, Dalboşeț, j. Caraş – m. 2 sept. 2009, Canada (înmormântat în cimitirul „Eternitatea” din Arad); absolvent al Institutului Pedagogic de învățători Arad şi licențiat al Conservatorului "Ciprian Porumbescu" Bucureşti (1965); predă muzica din anul 1965; organizează activități educative şi întreaga activitate muzicală a liceului. A publicat *Caiet de*

muzică pentru clasa a III-a (1997), *Educația muzicală (clasa I), Educația muzicală (clasa a II-a)* şi, împreună cu Doru Bogdan, a publicat în „Tineretul liber" un articol („*Ceea ce n-au reuşit habsburgii, reuşesc românii: desfiinţarea Liceelor pedagogice*") împotriva deciziilor ministerului de desfiinţare a Liceelor pedagogice (1992); lector universitar la Facultatea de Ştiinţe ale Educaţiei, Psihologie şi Asistenţă Socială din cadrul Universităţii Aurel Vlaicu din Arad.

KELEMEN VIOLETA – n. 13 nov. 1971, Arad; Absolventă a Facultăţii de Filologie, Timişoara; predă limba engleză din 1995.

KISS ECATERINA – 23 apr. 1934, Biled, j. Timiş; absolventă a Şcolii Pedagogice de Fete din Timişoara (1953) şi al IP 3 Timişoara, Facultatea de istorie-geografie (1970); a funcţionat ca învăţătoare din 1973 până în 1988.

KLEIN ELENA – învăţătoare.

KOCIŞ IOSAN CORNELIA – n. 9 iulie 1948 în Arad; licenţiată în arte plastice 1a Cluj; a predat artele plastice (1978-1980)

KRUZSICS HILDA – învăţătoare; stabilită în Germania.

LĂPUŞANU NICOLAE – n. 4 apr. 1921, Alcedar (Basarabia) – 1971, Arad; a predat limba română (1962); Facultatea de Litere de la Iaşi (1946); refugiat din Bucovina în 1950.

LAZEA ANA LOREDANA – n.20 iulie 1985, Arad; licenţiată a Facultăţii de Ştiinţe Umaniste şi Sociale din cadrul Universităţii Aurel Vlaicu din Arad, secţia română-engleză (2008); a predat limba engleză (2008).

LAZEA VALERIU – învăţător.

LEPA CAIUS – n. 5 sept. 1898 în Caransebeş – m. 23 aug. 1978, Timişoara; a obţinut doctoratul în etnologie la Viena cu teza de doctorat intitulată „Die Musikinstrumente der südamerikanischen Indianer" – *Eine kulturhistorischen Untersuchung – Disertation zur Erlangung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät der Universität Wien: 1934. (Instrumentele muzicale ale indienilor din America de Sud. Cercetare cultural – istorică – Dizertaţie pentru obţinerea titlului de doctor al Facultăţii de filozofie a Universităţii din VIENA: 1934)*, rămasă în manuscris; a urmat, concomitent, şi Conservatorul Regal de Muzică şi Artă Dramatică din Bucureşti; a fost trei ani (1923), bibliotecar al Academiei Române; a predat geografia din anul 1931, fiind apoi director în perioada 1935-1949; este unul dintre creatorii etnomuzicologiei în România.

LEPA DORA – absolventă a clasei de canto al Conservatorului din Bucureşti; a predat muzică (1921-1930); la Congresul Învăţătoresc ţinut la Arad (1923), în cadrul concertului de la hotelul „*Casa Albă*", „*domnişoara Dora Lepa, cântăreaţă de operă, a interpretat Arii naţionale*".

LILE ANDRADA LAVINIA – n. 29 nov. 1978, Caransebeş; licenţiată a Facultăţii de Arte din cadrul Universităţii de Vest din Timişoara (2004); a predat educaţia plastică (2009).

LIPOVAN ATANASIE – n. 1 aprilie 1874, Sânicolau Mare, j. Timiş – d. 27 apr. 1947, Timişoara; absolvent al Preparandiei arădene (1892), obţinând diploma de calificaţiune învăţătorească; a predat cântarea bisericească, titular din 1922 şi până în 1938, pentru Cântare bisericească şi Tipic bisericesc; va organiza coruri bisericeşti în Toracul Mic, Comlăuş, Sânicolaul Mare, Chicago, St. Louis, Philadelphia din America; A scris: *Colecţie de cântări bisericeşti*, 1906; *Colinde*, 1910; *Cântări funebrale* (1937), *Cântări bisericeşti pentru toate sărbătorile de peste an* (1944, 1946); a condus corul din oraşul natal într-un turneu în Statele Unite; a fost subrevizor şcolar.

LIPOVAN IOAN (1895-1963) – fiul lui Atanasie Lipovan, a predat violină şi desen (1919). A prelucrat *Potpuriu de cântece populare*...elaborat de tatăl său.

LÖDI MAGDALENA – n. 2 nov. 1957; licenţiată a Academiei de muzică „Ciprian Porumbescu" din Bucureşti; predă muzica din 2004; a publicat articole de specialitate în ***Rezonanţe corale*** (2010) şi ***Anuarul Amifran*** (2006); dirijor al Corului bisericesc de pe lângă Biserica ortodoxă Micălaca.

LUCA VIORICA – a predat lucru manual (1972).

LUCACI DORICA – n. 6 dec. 1967, Arad; licenţiată a Facultăţii de Litere din cadrul Universităţii din Timişoara (1991); a predat limba franceză (1995); doctor în literatura franceză, iar acum cadru didactic universitar la Universitatea de Vest din Timişoara; a publicat studii în culegeri universitare din Iaşi şi Timişoara.

LUCACI IOAN – n. 8 apr. 1940 Arad – decedat; Facultatea de Filologie din Timişoara (1971); a fost 30 de ani bibliotecarul liceului: a publicat studii şi articole în ***Ziridava*** (Arad) şi ***Catedra*** (al cărei coredactor a fost); a asigurat apariţia revistei ***Tribuna elevilor***.

LUGHER EDITH LUDOVICA – învăţătoare în 1951.

LUGOJAN TRIFON – n. 27 mai 1874, Nădlac, j. Arad – m. 11 ian. 1948, Arad (înmormântat la Pomenirea); absolvent al Institutului pedagogico-teologic din Arad (1897) şi al cursurilor Conservatorului regesc de la Leipzig; profesor de muzică şi cântare bisericească (1896-1916), punând bazele corului teologilor arădeni; a participat, dirijând corul, la evenimentele culturale şi bisericeşti ale Aradului şi nu numai; A compus/ publicat: *Cântări bisericeşti* (1907), *Cele opt glasuri* (1912), *Tropare, condace...* (1913), *70 Cântări religioase, cum se cântă în eparhia Aradului* (1942).

LUMINOSU SOLOMON – n. 25 ian. 1853, Fădimac, j. Caraş) – m. 13 martie 1880, Arad; absolvent al Institutului pedagogico-teologic din Arad (1878); predă muzica vocală şi instrumentală (1878-1880); diacon la Biserica catedrală ortodoxă.

LUPU AURELIA – n. 20 aug. 1951, Pilu j. Arad, licenţiată a Facultăţii de Filologie (română-franceză) din cadrul Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj-

Napoca (1974); predă limba franceză din anul 1975. A publicat articole în revista ***Catedra***.

LUPUȚI CORNELIA – n. 11 febr. 1964, Lipova (Arad). Absolventă a Facultății de Litere şi Filosofic din cadrul Universității din Timişoara (1995). Predă limba germană din anul 1995.

MĂDĂRĂSAN VALERIA – n. 1 apr. 1954, Sighetu Marmației, j. Maramureş; licențiată a Facultății de Geografie din cadrul Universității Babeş-Bolyai din Cluj (1977). Predă geografia din 1994; studii în revista ***Plus*** şi participări la simpozioane locale şi județene.

MAGER TRAIAN – n. 19 nov. 1887, Lazuri j. Arad – m. 11 nov. 1950, Bonțeşti, j. Arad; absolvent al Şcolii Normale Confesionale Ortodoxe Arad; învățător în Lazuri (1908-1918); cursuri de calificare – limba română şi limba germană – la Cluj, absolvite în 1921; profesor de limba şi literatura română (1919-1947). A scris: *Aspecte din Munții Apuseni* (1925), *Ținutul Hălmagiului* (4 vol. – 1937, 1939), *Cultul eroilor în Apuseni* (1935); („*Mager Traian, elev pluonier, comandantul gărzilor, secția Hălmagiu; n. 1887 în Lazuri – Hălmagiu, jud. Arad – tatăl: Petru Mager, înv.; mama: Elena Butariu); acum profesor la Şcoala Normală din Arad; s-a căsătorit cu Irina Moldovan cu care are copii: Viorica, măritată cu Dr. Aurel Sîrban, avocat în Hălmagiu*"[1]).

MAGDU VALERIU – n. 10 aprilie 1864, Iankov Most în Banatul Sârbesc) – m. 1935, la Ecica, Serbia; preot şi publicist, redactor la „Gazeta Transilvaniei", apoi a colaborat la „Tribuna", „Telegraful român" şi „Familia" din Sibiu, la „Luminătorul" din Timişoara. A scris: *Monografia localității Ecica*; a predat la Institutul pedagogico-teologic muzica bisericească (1892-1897); preot paroh în Ecica română (Serbia).

MANDIUC VASILICA – n. 1920, Țuțcani, j. Iaşi, Facultatea de Pedagogie – Psihologie din Bucureşti (1951), predă pedagogia din 1959 până la pensionare (1975).

MARCOVICI MARIA – a predat educația fizică.

MARCU OCTAVIAN – n. 9 apr. 1924, Socol, j. Timiş – m. 1993, Arad; Absolvent al Institutului de Cultură şi Educație Fizică (1959); a predat educația fizică.

MĂRCUȚ DUMITRU – n. 7 apr. 1921, Jirişul de Criş, j. Bihor; a absolvit Şcoala Normală din Arad (1943); învățător şi foarte apreciat inspector şcolar.

MARE IOAN – n. 1907; absolvent ca şef de promoție al Şcolii Normale de învățători din Satu-Mare (1927) şi licențiat al Facultății de Matematică din Cluj; director al Şcolii experimentale Arad (1945); profesor de matematică în

[1] Mărturie despre Ofițeri şi subofițeri care au activat în corpul voluntarilor Horia, în Traian Mager, *Jurnal, Contribuțiuni la Istoria unirii 1918-1919*, Tiparul Diecezana Arad, 1939, p. 236.

perioada 1950-1956; membru fondator al Filarmonicii din Arad; colaborator, cu articole despre *Metoda centrelor de interes, la Şcoala Vremii* (1930-1947).

MĂRGINEAN ANABELA – n. 6 apr. 1956, Arad; licenţiată în limba engleză-franceză; predă limba engleză din anul 2001; a publicat articole în periodicul Liceului pedagogic, ***Plus***.

MARIŞ TEODOR – n. 14 aug. 1885, Cherechiu, j. Arad–m. 18 dec. 1935, Arad; diploma de învăţător (învăţător confesional la Ecica română, Giula) şi cursul de desăvârşire profesională la Budapesta, apoi cursul pregătitor de profesori de la Cluj (1921); profesor de pedagogie (1921-1935); director al Şcolii de aplicaţie; redactor la ***Şcoala Vremii***; a scris *Lecţiuni de didactică* (1922); decorat cu Coroana României cu grad de cavaler (1933); Şcoala Vremii din dec. 1935 îi publică portretul, iar numărul de revistă este comemorativ.

MARTA IOAN – învăţător (1903)

MARTA MARIA – a predat desenul la Şcoala de învăţătoare (1921).

MARŞIEU AURELIA – n. 20 iulie 1945, Avrig. Licenţiată a Facultăţii de Psihopedagogie din cadrul Universităţii "Babeş Bolyai" din Cluj (1968). Predă pedagogia din 1973. A publicat volumele „*Consiliere. Aplicaţii* (2004), *Consiliere. Teorie şi practică* (2005), *Fundamentele psihopedagogice* (2006, colab), precum şi studii în ***Şcoala Vremii, Plus*** şi ***Tribuna învăţământului***. S-a pensionat ca lector univ. dr. la DPPD din cadrul Universităţii Aurel Vlaicu din Arad.

MATEŞ ELIZABETA (PAJTEK) – n. 12 sept. 1947, Crasna, j. Sălaj; licenţiată a Institutului de educaţie fizică şi sport din Bucureşti; predă educaţia fizică, specialitatea Baschet din 1996.

MENDEL LAUREAN – n. 5 sept. 1932, Nădăreni; a predat limba rusă (1963).

MICLĂUŞ IOAN – n. 15 febr. 1957, Voivodeni, j. Arad; absolvent al Liceului Pedagogic din Arad; licenţiat al Universităţii din Timişoara, Facultatea de Matematică; a fost învăţător la Şcoala de aplicaţie, iar acum este profesor de matematică la Liceul de artă Sabin Drăgoi din Arad.

MICLUŢA VICTOR – n. 1938, Rişculiţa, j. Arad; doctor în economie; a predat ştiinţe sociale (1988).

MICULA VASILE – n. 1881 Fădimac, j. Caraş – m. 22 aug. 1915, Suto (Italia); licenţiat în matematică şi fizică la Universitatea din Budapesta; profesor de matematică (1907-1912); ajunge la Şcoala Centrală română din Braşov. Înrolat, luptă pe frontul sârbesc, pe cel galiţian, fiind ciuruit de schije pe frontul italian. Moare, ca erou în spitalul improvizat din satul Suto. A fost un profesor cu mare devotament didactic.

MIHALACHE ALEXANDRU – n. 25 mai 1938, Sprânceana, j. Olt; licenţiat al Facultăţii de Filologie din cadrul Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca (1965); profesor titular în cadrul Colegiului Naţional „Moise

Nicoară" Arad; a predat limba română în 2010.

MIHULIN NICOLAE – n. 10 aprilie 1878, Prăjeşti, j. Arad – m. 20 febr. 1941, Mânerău, j. Arad; preot în urma absolvirii Teologiei la Arad (1906); paroh la Vinga; licenţiat al Facultăţii de filosofie a Universităţilor din Cluj şi Budapesta, obţinând diplomă în domeniul istoriei naturale şi geografie (1909); profesor de ştiinţe naturale şi geografie la Preparandie (1907-1919); a tradus lucrări didactice din limba germană şi maghiară; participant la Adunarea cea Mare de la Alba Iulia; după 1919, va fi primul director al Liceului Moise Nicoară din Arad, deschis în 5 oct. 1919, iar apoi director la Şcoala Normală „Iosif Vulcan" din Oradea (1929); activitate de excepţie în cadrul ***Astrei*** şi în stimularea activităţii ***Reuniunii învăţătorilor români***.

MIHUŢ IOAN – n. 1756, Şiclău, j. Arad – m. 3 febr. 1835, Lugoj; senior-director al Preparandiei între anii 1814-1816. A tradus *Pedagogia şi Metodica*; a scris „*Manuductor pentru învăţătorii sholasticeşti*", o introducere în pedagogie şi o iniţiere în metodică (1818, Buda); a predat pedagogia, istoria şi geografia statului; a fost director al Districtului şcolar cu sediul în Lugoj (din 1816).

MIHUŢIA ALEXANDRU – n. 20 oct. 1865, Vaşcău j. Bihor – m. ? ; absolvent al Teologiei arădene şi licenţiat al Facultăţii de Filosofie din Budapesta; a predat ştiinţele naturale, religie şi limba română (după 1919).

MÂNDRU DOINA – n. 3 aug. 1955, Bistriţa; a obţinut licenţa la Facultatea de Filologie-istorie din cadrul Universităţii din Craiova, specialitatea limba franceză; predă limba franceză din anul 1996.

MNERIE CONSTANTIN – n. 1914 Şeitin, j. Arad – m. ?; absolvent al Şcolii Normale din Arad (1936); a fost învăţător la Şcoala de aplicaţie; a publicat articole în presa locală despre Şcoala activă, despre personalităţi didactice în ***Şcoala Vremii, Hotarul, Anuarele liceului***; a creat poezii.

MOGA (c. POPA) ANA MARIA – n. 29 apr. 1974, Gurahonţ, j. Arad; Absolventă a Şcolii Normale „Dimitrie Ţichindeal" din Arad (1993) şi licenţiată a Facultăţii de Filologie din Craiova (1998). Profesor pentru învăţământul primar la Şcoala de aplicaţie din 1994.

MOISE ELENA – n. 1927, Poieni, j. Cluj; licenţiată a Institutului Superior de Arte (1952); a predat muzică (1966).

MOLDOVAN CRISTINA – n. 9 mai 1957, Arad; licenţiată a Facultăţii de Tehnologie Chimică, Cluj (1981); a predat chimia (1983).

MOLDOVAN COSMIN FLORIN – n. 19 apr. 1976, Arad; licenţiat al Facultăţii de Arte din cadrul Universităţii de Vest din Timişoara (2001); a predat educaţia plastică (1998).

MOLDOVAN IOSIF – n. 16 sept. 1863, Pârneava, (cartier în Arad) – m. 28 apr. 1940, Arad; absolvent de Şcoală Normală la Arad şi Caransebeş; a predat desenul (1908), apoi, din 1910, predă limba română la Preparandie; pre-

şedinte al Reuninii învăţătorilor arădeni (1906-1919); participant la Adunarea de la Alba – Iulia; inspector şcolar; a scris: *Şcolile românilor din Arad* (1935), *Abecedar fonomimic* (1936), *Monografia Reuniunii învăţătorilor români* (1940) şi a editat revista ***Reuniunea învăţătorilor***. A desfăşurat o bogată activitate publicistică, fiind „*un purtător de valori religioase, morale, pedagogice, cultural-educative, un reper de acţiune socială*" (V. Bradin).

MORU ELISABETA – n. 1910, Buzău; licenţiată a Institutului Agronomic (1936), a predat agricultura.

MORU MARIA – a predat agricultura (1970).

MOŢIU GHEORGHE – n. 1908 – d. 2003, Arad; învăţător la Şcoala de aplicaţie (1040); aplecare spre scriitură, poezie şi aforisme; a colaborat la principalele reviste şi ziare arădene din perioada interbelică; pe lângă altele, a scris *Stropi din cascada vieţii* (ultima ediţie 2003).

MUNTEANU IONEL – n. 14 dec. 1938, Arad; pictor, profesor de arte plastice (1979). Stabilit în străinătate.

MUREŞIANU CONSTANTIN – maestru de lucru manual (1919).

MUREŞAN FELICIA – n. 29 iunie 1948, Lipova, j. Arad; licenţiată în filologie; a reorganizat Biblioteca liceului (1997-2012); a predat Biblioteconomia.

MUREŞAN IOAN – n. 17 martie 1946, Dud, j. Arad; licenţiat al Facultăţii de filologie din cadrul Universităţii din Timişoara (1972); profesor de limba şi literatura română (1993); director al Casei Corpului Didactic Arad (1992-1998), apoi director la Şcoala Generală nr. 4 Ioan Slavici Arad (1998); a dat şcolii numele lui Ioan Slavici, a ridicat bustul scriitorului în faţa instituţiei;. editor al revistei ***Şcoala Vremii*** (1997); a publicat un ***Documentar despre Ioan Slavici*** (colab. cu prof. D. Mihăilescu), lucrări cu conţinut metodic, ***Caietul dirigintelui*** etc.

MUTU MARIA – n. la 28 februarie 1947, Oradea; absolventă a Liceului Pedagogic din Arad (1966) şi licenţiată a Facultăţii de Geologie-Geografie din Bucureşti (1972); învăţătoare la Şcoala de aplicaţie din 1973.

NACHT LIBERTINA – director la Şcoala Pedagogică de Educatoare, cu sediul pe actuala stradă L. Blaga (1950); a predat biologia.

NACHT MARTIN – n. 1901, Galaţi – decedat în Israel, după expatriere, în 1967; a absolvit Universitatea din Bucureşti, specialitatea limba şi literatura română, având, printre profesori pe G. Călinescu; profesor titular la Liceul „Moise Nicoară" din Arad; director (1949-1950).

NĂDĂBAN LAURA – n. 28 oct. 1969, Arad; licenţiată a Facultăţii de filologie, secţia Limba engleză, a Universităţii de Vest din Timişoara; predă engleza din 2002; inspector şcolar de specialitate pe lângă ISJ Arad (din 2011); a publicat *Critical Thinking in ELT* (Creta, 2010), *Educaţia prin proiecte* (2011).

NAGY IUDITH – profesor la secția arte muzicale.

NEAGU VOICHIȚA – n. 7 nov. 1954, Adea, j. Arad; licențiată a Institutului de Educație fizică şi Sport, Bucureşti şi a cursului postuniversitar de Psihopedagogie specială; predă educația fizică din 2008; a publicat articol în ***Revista de educație fizică şi sport*** (2009).

NEAMȚIU SOFIA – n. 3 nov. 1942, Şicula j. Arad. Licențiată a Facultății de Biologie-Geografie din cadrul Universității din Cluj (1965); a predat ştiințele biologice din 1976.

NEAMȚU OCTAVIA – n. 1 sept. 1952, (Arad); licențiată a Conservatorului de muzica (1985); a predat muzica (2005).

NECIU TEODORA ADELINE – n. 10 febr. 1971, Sânicolaul Mare, j. Timiş; licențiată a Universității de Ştiințe agricole şi medicină veterinară din Cluj-Napoca şi a USABT din Timişoara. Predă Educația tehnologică din anul 2001.

NEDELCU MARIN – n. 17 martie 1921 la Cioroiaşi, j. Dolj; a absolvit Facultatea de Istorie-Filosofie, secția pedagogie-română din Cluj (1962): a predat pedagogia în perioada 1968-1982. A scris articole şi studii în reviste de specialitate ***Catedra, Ziridava, Anuarele liceului***.

NEGRESCU ELENA – a predat fizica la Şcoala Normală de învățătoare (1921)

NEGRILA RODICA – n. 5 febr. 1941, Arad; absolventă a Institutului Pedagogic de învățători (1959); învățătoare, decedată.

NEGRU IOAN RUBEN – n 23 aug. 1980, Arad; licențiat al Facultății de Ştiințe Economice din cadrul Universității Aurel Vlaicu Arad (2007); a predat informatica (2009).

NICA MELENTE – n. 4 sept. 1919, Sârbeşti, j. Bihor – 4 iulie 2006, Arad; licențiat al Facultății de Filologie din Universitatea Bucureşti (1945); a predat limba şi literatura română (1964-1982); a scris: *Predarea ortografiei în gimnaziu* (1980), *Motivări ortografice...* (1974), *Planuri de lecții cu utilizarea fişelor secvențiale în predarea gramaticii* (1978), studii şi articole în presa de specialitate.

NICIU IOAN – profesor de Limba şi literatura română (1950). Inspector şcolar. Se regăseşte cu articole în presa timpului.

NICOARĂ MARINELA – n. 27 febr. 1951, Râmnicu- Vâlcea; licențiată a Facultății de Limbi Germanice din cadrul Universității din Bucureşti (1974). Predă limba engleză din anul 1981. A editat revista ***Plus*** (a cadrelor didactice), a scris studii şi articole în ***Buletinul de informare SSF***. Director adjunct (din 1994 până în 1998).

NICORESCU IOAN – n. 28 ian. 1868, Ciuta, j. Caraş – m. după 1945, probabil la Lugoj; absolvent al Institutului peagogico-teologic din Caransebeş; profesor-preot de Cântare bisericească, Tipic şi Liturgică (1901-1904); din

1904 până în 1929, este paroh în Curtici, apoi în parohia Jabăr (Belinț); a publicat: *Amvonul Bisericii greco-ortodoxe române* (1907) – predici.

NICOLESCU VASILE – profesor de pedagogie; cuscrul lui Onisifor Ghibu. Autor de manuale şcolare.

NOTAROŞ LAJOŞ – n. 1953, Chişineu-Criş, j. Arad; specialitatea filosofie; redactor – şef al cotidianului „Observator arădean" (Arad); Lector univ. dr. la Facultatea de Ştiințe Umaniste şi Sociale, Universitatea Aurel Vlaicu Arad (jurnalism).

NOVACU MIHAI – n. 20 oct. 1886, Şona, j. Târnava, licențiat al Facultății de filosofie din Cluj; prof. de matematică şi fizică în perioada 1913-1916; după intrarea României în război, a trecut Carpații; a predat matematica la Gimnaziul din Râmnicu Sărat şi apoi la la Liceul „Radu Negru" din Făgăraş.

ODINA GHEORGHIȚA – n. 10 dec. 1975, Petroşani; licențiată a Facultății de Matematică-Informatică din cadrul Universității din Craiova (1999); a predat disciplina Informatică (2010).

OLARIU DACIANA-TEODORA – n. 20 oct. 1975, Arad; absolventă a Liceului Pedagogic din Arad şi licențiată a Facultății de Ştiințe ale Educației, Psihologie şi Asistență Socială din cadrul Universității Aurel Vlaicu din Arad; profesor pentru învățământul primar la Şcoala de aplicație din anul 2000; a publicat articole în ***Ştiință şi tehnică pentru un mediu mai curat*** (2008), în volumul ***Portrete de dascăli*** (2009) şi ***Managementul comunicării educaționale*** (2010).

OLARIU DELIA – n. 20 ian. 1923 în Arad; licențiată a Facultății de filologie modernă, specialitatea limba franceză, la Universitatea din Bucureşti; a absolvit cu calificativul „Magna cum laudae"; a predat limba franceză (1967-1978).

OLARIU TERENȚIU – n. 13 ian. 1886 la Nădlac, j. Arad – m. 4 sept. 1941, Arad; Universitatea de Stat din Budapesta, Facultatea de filologie şi filosofie, specialitatea limba latină, cu doctoratul în filosofie; a fost director al Şcolii normale (1929 -1935); a donat 2,5 ha pentru constituirea Fundației „T. Olariu".

OLINESCU MARCEL – n. 17 sept. 1896, Dorohoi – m. 15 febr. 1992, Bucureşti; absolvent al Şcolii de Arte Frumoase din Bucureşti (1923); profesor de desen (din 1927, când se stabileşte la Arad); are preocupări culturale şi animator al vieții culturale a Aradului. A fost redactor-şef al ziarului arădean Ştirea, apoi al revistei ***Hotarul*** (1933). A sculptat bustul lui Petru Pipoş, amplasat în galeria personalităților din fața Palatului Cultural; publică, la Arad, placheta cu 17 gravuri în lemn; scrie volumul „*Mitologia românească*" (1944) şi „*Miorița*" (1940). În 1937, pleacă la Şcoala Normală din Bucureşti, avându-i printre elevi pe Marin Preda şi Răzvan Teodorescu.

OPREA MARIA – n. 10 martie 1952, Ciugud, j. Alba. Licențiată a Facultății de Filosofie din cadrul Universității din Cluj. Predă filosofia şi ştințele sociale din 1989. A publicat articole în revista ***Plus***. Doctor în sociologie, cadru didactic asociat al Universității de Vest Vasile Goldiş Arad.

ORĂDAN PAUL-SEBASTIAN – n. 29 iul. 1983, Ineu, j. Arad; absolvent al Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității Aurel Vlaicu din Arad; predă discipline teologice din 2010.

ORZESCU ILIE – prof. de pedagogie în 1940, fost director al Şcolii Normale din Caransebeş.

PAAR ELENA – absolventă a Liceului Pedagogic, învățătoare (1982 – 1995); stabilită în Germania.

PĂCURARIU OTILIA – n. 11 dec. 1960, Arad; licențiată în filologie, specialitatea limba engleză – română; a predat limba engleză (1991); stabilită în Bucureşti; coautor de manuale de limba engleză şi autorul unor volume de metodologie în cadrul EDU 2000+, ex. *Strategii interactive de învățare* (2000).

PĂDUREAN MARIA – n. 14 iulie 1954, Nădlac, j. Arad. Licențiată la Facultatea de Istorie în cadrul Universității din Cluj (1977). Predă istoria din 1990. Director adjunct.

PĂDUREAN MIRELA – n. 17 martie 1960 în Baia Mare; a predat engleza (1993)

PAGUBĂ MIHAELA – n. 13 nov. 1980, Arad; licențiată a Facultății de fizică-chimie din cadrul Universității din Oradea; predă la Liceul Pedagogic din 2010.

PALICIUC MARIA – a predat limba rusă până în 1995.

PĂLINCAŞ ION GHEORGHE – n. 20 ian. 1910, Pecica, j. Arad – m. 26 aug. 1995, Timişoara (Cimitirul Calea Lipovei); licențiat al Facultății de Litere, Filozofie şi Drept din cadrul Universității din Bucureşti (1932); a predat la Şcoala Normală de Băieți din Gai (1932); predă limba română la Liceul Pedagogic din Arad din 1960 până la pensionare; fost primar al oraşului Arad (1944-1949); după 1993, se stabileşte în Timişoara la fiicele sale.

PÂRVU FLORIN – n. 14 aprilie 1930, Şepreuş, j. Arad – m. 15 nov. 2005, Arad; absolvent al Şcolii Normale Confesionale de băieți Arad (1951); licențiat la Facultatea de Ştiințe Naturale – Geografie din Cluj; a predat geografia în perioada 1975-1992; director adjunct (1990); a publicat studii de specialitate în revistele ***Terra, Revista de Pedagogie***; s-a pensionat în 1992.

PÂRV FLORINA GEORGETA MIRELA – n. 30 dec. 1959, Bistrița, j. Arad. Licențiată a Facultății de Geografie – Limba engleză din cadrul Universității din Bucureşti (1984). Predă geografia din ianuarie1990.

PAŞCA DANA – n. 5 ian. 1959, Mihai Bravu, j. Bihor; absolventă a Liceului Pedagogic „Iosif Vulcan” din Oradea (1978); învățătoare la Şcoala de aplicație din 1990.

PAŞCALĂU MARIA – n. 15 ian. 1958, în Sascut j. Bacău; Facultatea de Fizică, Universitatea din Iaşi (1982); a predat fizica (1990); inspector şcolar general (1997); Director la Şcoala Genrală nr. 5 Arad.

PASCU GEORGETA – n. 17 martie 1956, Arad; licenţiată a Facultăţii de Ştiinţe ale Educaţiei, Psihologie şi Asistenţă Socială a Universităţii Aurel Vlaicu din Arad; masterandă în „Management educaţional"; profesor pentru învăţământul primar la Şcoala de aplicaţie din anul 2000; a publicat articole în revista „Învăţământul primar", Bucureşti (2004, 2005), în „Educaţia-Plus", Arad (2002, 2008), precum şi coautor/colaborator la „Managementul demersului didactic" (2010) şi „O pedagogie pentru învăţământul primar" (2007).

PASCU MIHAIL – n. 6 oct. 1951, Orăştie, j. Hunedoara; licenţiat al Facultăţii de Fizică, de la Universitatea din Timişoara şi dobândeşte masteratul în informatică; de la absolvire, în 1974, predă fizica; director al liceului în perioada 1987-1990; a făcut demersurile pentru realizarea şi amplasarea bustului lui Dimitrie Ţichindeal în parcul din faţa Liceului Pedagogic „Dimitrie Ţichindeal" din Arad (1987), organizând o excepţională sărbătorire a 175 de ani de la înfiinţarea instituţiei pedagogice în Arad; a publicat studii în ***Revista de Fizică, Revista de Pedagogie, Şcoala Vremii, Familia, Îndrumări metodice, Educaţia-Plus***; a scris: *Informatică şi IAC* (2000, 2003), *Lucrări de laborator şi experimente* (2008, 2009); cadru didactic asociat la universităţi arădene.

PĂTRĂUŢĂ MINODORA – a predat limba engleză (1982); transferată în învăţământul ineuan preuniversitar.

PĂUN LUCIA – n. 1909 – m. 1967, Arad (cimitirul „Eternitatea"); a predat chimie – biologie (1950).

PĂUN MIHAI – n. 1905, Otica de Sus, j. Romanaţi – m. 1948, de cancer, Arad (cimitirul „Eternitatea"), licenţiat la Facultatea de Litere, Universitatea din Bucureşti; director (1952-1954); profesor de limba şi literatura română (1931-1956); colaborator la publicistica arădeană.

PAVEL LENUŢA – a predat limba franceză (1970).

PAVEL MONICA LAVINIA – n. 9 martie 1975, Tinca, j. Bihor; licenţiată a Facultăţii de litere din cadrul Universităţii din Oradea; doctor în filologie; predă limba şi literatura română din anul 2000; a publicat volume de specialitate: *Toposul arădean în opera lui Ioan Slavici* (1999), *Tradiţie şi modernitate în opera lui Ioan Slavici* (2008), *Integrarea în ciclul gimnazial din perspectiva limbii şi literaturii române* (2010).

PEŞTEAN VALERIA – n. 5 oct. 1972, Sântana, j. Arad; absolventă a Liceului pedagogic din Arad; licenţiată a Facultăţii de Ştiinţe ale Educaţiei din cadrul Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca; doctor în ştiinţele educaţiei din 2010; a scris *Introducere în practica pedagogică contemporană* (2011), *Analiză şi sinteză – procedee logico-didactice* (2012); participă la proiecte pe teme didactice.

PETER CORNELIU – n. 28 ian. 1922, Lemniu, j. Sălaj–m. ?; licențiat al Facultății de Literatură şi Filosofie din Cluj (1947); a predat pedagogia (1963-1982).

PETRANU IOAN – n. 19 ian. 1864, Mâsca, j. Arad – m. 17 ian. l904, Arad; absolvent al Institutului teologic din Arad (1880); licențiat al Facultății de Filosofie din Budapesta, unde, în 1901, obține titlul de dr. în filosofie; a fost paroh la Şiria; profesor de limba română (1890-1901); a scris: *Gramatica română* (1900), *Gramatica română pentru şcolile secundare* (1902) *Istoria limbii şi literaturii române* (curs ms. cu 72 file pentru elevii Preparandiei); Prof. Delia Olariu îi este nepoată.

PETRILĂ PETRICĂ – n. 6 sept. 1952, Cermei, j. Arad; a predat matematica (1982-1987); iubitor de carte; renunță la cariera didactică.

PETRIŞOR ELENA – n. 5 martie 1908, Hălmagiu, j. Arad – decedată, Arad; a predat limba şi literatura română (1960); a fost inspector şcolar.

PETROIU DELIU – n. 24 aug. 1922, Nădlac – m. 18 nov. 2008, Timişoara; licențiat al Facultății de Litere şi Filosofie din Cluj; a predat limba şi literatura română (1950); carieră universitară (Timişoara).

PETROVICI IOAN – n. 21 sept. 1864, Ianova, j. Timiş – m. 1938, Timişoara; studiază filosofia la Universitatea din Budapesta; profesor de istorie şi germană în perioada 1894-1901; a fost profesor la Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov şi la Şcoala normală din Soroca. In 1919, se regăseşte director regional al şcolilor secundare din districtul Timişoara. A publicat *Istoria universală, pentru şcolile secundare. Evul mediu*. (1928).

PETROVICI LAZĂR – n. 16 nov. 1856, Bocşa Română, j. Caraş – m. 21 iunie 1881, Sibiu, suburbiul Iosefin; licențiat al Facultății de filosofie din Budapesta, obținând titlul de dr. în filosofie (1878); profesor de pedagogie (1878-1881); a scris: ***Compendiu de pedagogie*** (1880), a tradus din maghiară manuale şi a scris manuale de literatura română. A colaborat cu articole la publicațiile ***Familia, Albina, Biserica şi şcoala*** etc. tipărindu-şi şi teza de doctorat cu titlul „*Iubirea față de copil*" (1878).

PICHI IOANA – n. 15 aug. 1922, Surdeşti, Târgu- Lăpuş; licențiată a Facultății de Ştiințele Naturale – Geografie din Cluj (1958); a predat ştiințele naturale, geografie, chimie (1968-1976).

PILAN LUMINIȚA – n. 21 iunie 1970, Macea, j. Arad. Licențiată a Facultății de Litere, Filosofie şi Istorie din cadrul Universității din Timişoara (1994). A predat limba franceză din anul 1994, iar în prezent este cadru didactic în Canada.

PIPOŞ PETRU – n. 29 sept. 1859, Alba Iulia – m. 29 sept. 1913, Arad (cimitirul „Eternitatea"); studii de filosofie şi doctoratul la Universitatea din Cluj (1882); a predat matematica, fizica, filosofia şi pedagogia în perioada 1881-1913; foştii elevi i-au turnat bustul în bronz (1936) şi l-au aşezat în fața

Palatului cultural; a scris: *Psihologia, Pedagogia, Didactica, Istoria pedagogiei*, *Amintiri de la cursurile din Iena: Dr. W.Rein şi sistemul său pedagogic* (1911), colaborator la ***Biserică şi şcoală***, ***Educatorul*** (Bucureşti).

PISCOCI GHEORGHE – n. 19 dec. 1945, Ploieşti; Facultatea de Filosofie din Bucureşti (1975); a urmat la catedră profesorului de filosofie Marin Ivănescu (decedat), funcționând între 1975-1976; s-a expatriat în Franța, la Paris; proprietarul *La Librairie du Savoir din Paris*, adăugându-şi încă un nume Dănescu; are o casă în zona Peşterii Urşilor, la Pietroasa.

PONTA ROMULUS – n. 1910, Pecica – m. 1994, Arad; a fost învățător şi inspector şcolar.

PONTA AURORA – a fost învățătoare, 1951.

POP ALEXA – a predat educație fizică (1950-1978). A decedat în 1992, în Arad, servind 37 de ani catedra de educație fizică; a fost profesor titular al Liceului „Moise Nicoară" din Arad.

POP BENIAMIN – n. 12 sept. 1980, Sebiş, j. Arad; licențiat al Facultății de Teologie Penticostală „Betania" din cadrul Universității Aurel Vlaicu din Arad (2008); a predat religie neoprotestantă (2010).

POP ELENA – n. 1910, Corabia (Oltenia), a predat lucrul manual.

POP IOAN – a fost învățător.

POPA GIORGIU – n. 14 iul.1841, Câmpanii de Jos – m. 4 iul. 1897, Viena; obține titlul de doctor în drept la Universitatea din Budapesta; prof. prep. (1872), preşedinte al *Reuniunii învățătorilor români*; a scris lucrări pedagogice şi manuale; asesor şcolar; remarcat de Titu Maiorescu, ca pedagog şi om al şcolii.

POPA (PĂSCULESCU) NICOLETA LIVIA – n. 4 nov. 1980, Lipova, j. Arad; absolventă a Liceului Pedagogic Dimitrie Țichindeal din Arad (2000) şi licențiată a Facultății de Psihologie şi Ştiințe ale Educației din cadrul Universității de Vest Vasile Goldiş din Arad şi masterandă a Universității din Oradea; psiholog din anul 2007; a publicat studii în *Ghidul DA pentru carieră* (2008, 2009).

POPA MELANIA – n. 2 nov. 1936, Micoşlaca, j. Alba; licențiată a Universității din Cluj, Facultatea de Matematică-Fizică; predă matematica şi fizică (1960-1989); director şi director adjunct (1975- 1982 şi apoi 1987).

POPA MIRCEA – n. 13 ian 1936, Arad; Facultatea de Istorie (Cluj); a predat istoria (1976).

POPA RODICA – n. 12 martie 1957, Aldeşti, j. Arad; absolventă a Liceului Pedagogic din Arad (1977); învățătoare la Şcoala de aplicație din 1990.

POPA TEODORA – n. în 6 iulie 1944, Beliu, j. Arad. Absolventă a Institutului Pedagogic de 2 ani, Arad (1965); învățătoare la Şcoala de aplicație din 1972.

POPEANGĂ AURELIA – n. 12 dec. 1927, Şimand (Arad); licențiată la

Facultatea de ştiinţele naturii, Cluj; gradaţie de merit (1974), a predat biologia (1950, 1957).

POPEANGĂ VASILE – n. 22 dec. 1920 Leleşti, j. Gorj – d. 18 ian. 2012, Arad; licenţiat la Facultatea de Filosofie şi Litere, secţia pedagogie-limba română din cadrul Universităţii din Bucureşti (1948); doctor în pedagogie (1969); a predat ştiinţele pedagogice (1950-1983); a fost unul dintre cei mai longevivi directori ai şcolii (1956-1960, director-adjunct, 1960-1980, director plin); *„a fost 24 de ani director, din cei 200 de ani de existenţă ai şcolii; un cadru didactic extrem de bine pregătit, posesor al unei culturi pedagogice şi metodologice impresionante. A imprimat şcolii un stil managerial întemeiat pe principiul „ordo et ratio", exigenţă şi mult profesionalism. Cercetător neobosit al arhivelor şi bibliotecilor din ţară şi străinătate, V. Popeangă a fost creatorul unei opere ştiinţifice care l-a impus definitiv în istoriografia învăţământului românsc ca pe un nume de referinţă; a purtat duhul lui Ţichindeal, Petru Pipoş şi al tuturor demnilor dascăli ai şcolii în toată fiinţa şi lucrarea lui" (însemnare pe manuscris – Doru Bogdan); a scris: Şcoala românească din Transilvania în perioada 1867/1918 şi lupta sa pentru unire (1974), Presa pedagogică din Transilvania (1966), Aradul, centru politic al luptei naţionale din perioada dualismului (1867/1918) (1978), Un secol de activitate românească în părţile Aradului (1721/1821) (1974), Şcoala românească din părţile Aradului în perioada 1867/1918 (1976), Şcoala românescă din părţile Aradului la mijlocul secolului al XlX-lea 1821/1867 (1979), Şcoala şi colectivitatea socială (1970), Clasa de elevi, subiect şi obiect al actului educativ (1973), Studii din domeniul disciplinelor pedagogice (1983), Pedagogia (manual, colab.) (1967), Preparandia din Arad (colab.) (1964); Pedagogia (1994), Dictatura se amuză (1997); Studii despre Preparandia din Arad* (2011); bogată activitate ştiinţifică şi publicistică. Director al Colegiului Pedagogic Universitar şi apoi director al Bibliotecii Centrale Universitare din cadrul Universităţii de Vest „Vasile Goldiş" Arad. A decedat, în 18 ianuarie 2012, după o scurtă internare în spital de edem pulmonar, asociat cu posedarea unui stimulator cardiac. Din păcate, în ziua înmormântării (20 ianuarie), eram în Alpii austrieci la schi; înmormântat în Cimitirul Eternitatea din Arad, Doru Bogdan rostind cuvântul de adio din partea foştilor elevi şi profesori.

POPESCU ANTOANETA – n. 15 martie 1929, Cătanele (Oltenia); absolventă a Liceului Industrial de fete din Craiova (1948); maistru instructor (1974-1986).

POPESCU CONSTANŢA – a predat limba franceză.

POPESCU DIANA MĂDĂLINA – n. 23 martie 1973, Balş, j. Olt; licenţiată în cadrul Facultăţii de Fizică a Universităţii de Vest din Timişoara (1999); predă fizica (2009).

POPESCU LUCREŢIA – a predat matematica.

POPESCU MARIA – absolventă a Şcolii Pedagogice din Arad (1966)

şi a IP 3 specialitatea limba şi literatura română; a funcționat ca învățătoare suplinitoare.

POPESCU RAIAN IOAN – învățător.

POPOVICI CORNELIA – a predat limba latină (1972).

POPOVICI IOAN – n. 12 aug. 1819, Beiuş – m. 10 oct. 1864, Arad; licențiat al Academiei de drept din Oradea, ajungând avocat; ministrul de culte şi instrucțiune publică vienez îl numeşte director local al institutului preparandial (1853 până la moarte). A fost o personalitate publică a oraşului nostru.

POPOVICI EDITH – a predat l. germană, în Germania (1995).

PREUTEŞOIU ANGELA – a predat discipina fizică.

PROCA GEORGE – n. 1869, Râşnov (Braşov), dr. în teologie, profesor (1896-1901), redactor la foaia ***Biserica şi Şcoala*** (1899).

PRUNDEANU MICA ANCA şi PRUNDEANU MICA CRISTINA – născute în Arad, în 27 nov. 1976. Absolvente ale Liceului Pedagogic din Arad (1990). învățătoare la Şcoala de aplicație (1991-1997) şi apoi la Şcoala Generală nr. 4 „Ioan Slavici" din Arad, respectiv la Şcoala Generală Mihai Eminescu Arad.

PUTICIU TRAIAN – n. 1865, Lipova – m. 1912, Timişoara; profesor (1887-1892); protopop al Timişoarei; colaborează la „***Biserica şi şcoală***".

RAD MARIA IORDANA – n. 17 febr. 1977, Lupeni; licențiată a Universității din Petroşani (studii în administrație) şi a Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității Aurel Vlaicu din Arad (2009); profesor de religie ortodoxă (2010).

RADU BOGDAN – n. 27 mai 1981, Arad; absolvent al Liceului pedagogic din Arad şi licențiat al Facultății de geografie (secția geografie-engleză) a Universității de Vest din Timişoara; predă limba engleză din anul 2011.

RADU CORNEL – dr. în medicină; medic şcolar; a predat igiena.

RADU DOINA MINERVA – n. 4 iulie 1942, Aradul Nou; doctor în filologie; a predat limba română (1975). S-a expatriat la München în Germania.

RADU VOICA – n. 6 sept. 1973, Arad; licențiată a Facultății de Litere şi Filosofie din cadrul Universității din Timişoara (1996); a predat limba şi literatura română din 1996; în prezent, Lector univ. dr. la Facultatea de Ştiințe Umaniste şi Sociale a Universității Aurel Vlaicu din Arad.

REINGRUBER MONICA – n. 1 august 1950, Sandra (Timiş); licențiată în filologie la Universitatea din Cluj.

ROBU ŞTEFAN – a predat limba rusă; în 1949, era profesor la Şcoala Normală.

ROMAN ALINA – n. 2 dec. 1971, Arad; absolventă a Liceului Pedagogic din Arad (1990); licențiată a Facultății de Pedagogie din Cluj-Napoca; predă discipline pedagogice din anul 1996 până în 2005, când pleacă în învățământul superior; doctor în ştiințele educației; în prezent conferențiar universitar

la Facultatea de Ştiinţe ale Educaţiei, Psihologie şi Asistenţă Socială a Universităţii Aurel Vlaicu din Arad; decan al facultăţii (2012); a scris: *Labirintul evaluării didactice* (2006), *Elemente de psihologia educaţiei* (2008), *Evaluare şi autoevaluare. Competenţe, atitudini, practici* (2008), *Strategii de instruire şi evaluare* (2010), *Dimensiuni psihologice ale învăţării* (2010), precum şi studii şi articole în publicaţii universitare; implicată în granturi de cercetare în domeniul ştiinţele educaţiei.

ROTARU DAIANA – n. 27 iunie 1982, Jimbolia, j. Timiş; licenţiată a Facultăţii de Educaţie Fizică şi Sport din cadrul Universităţii de Vest Vasile Goldiş din Arad (2004); predă educaţia fizică (2004).

ROŞCA ADRIANA – n. 8 ian. 1982, Arad; licenţiată a Facultăţii de Ştiinţe Umaniste şi Sociale din cadrul Universităţii Aurel Vlaicu din Arad, specialitatea română-engleză (2007); a predat limba engleză (2009).

ROŞCULEŢ GHEORGHE – n. 1911 Pancevo, Serbia – m. 2001; prof. de matematică după 1945.

ROŞUŢ NICOLAE – n. 28 ian. 1933, Nădlac, j. Arad – m 26 nov. 1981, Arad; licenţiat la Facultatea de Istorie din cadrul Universităţii clujene; director adjunct (1964-1975); director al Muzeului Judeţean (1975-1980), director (1980-1981); rector al Universităţii cultural-ştiinţifice Arad; redactor al revistei Ziridava; colaborator la ***Revistei de Pedagogie, Catedra, Anuarele*** liceului, presa cotidiană locală; coautor la volumul *Aradul, permanenţă în istoria patriei* (1978); autorul unei metodici a predării istoriei; doctor în ştiinţele istorice; moare după „o lungă suferinţă fizică şi morală”.

RUDNEANU CONSTANTIN – n. 8 iulie 1904, în localitatea Satu Nou din Banatul sârbesc; licenţiat al Facultăţii de istorie din cadrul Universităţii din Cluj; a fost profesor la Şcoala de Catiheţi din Caransebeş (1931); a colaborat cu articole de fond la Foaia diecezană din Caransebeş (1935-1937); profesor de istorie în perioada 1935-1951; a ajuns cadru didactic universitar în Timişoara; a scris: *Evenimente istorice de la 1848; Acţiunea lui Eftimie Murgu în Banat, Creştinism şi ortodoxie* (1940).

RUSU FELICIA – n. 2 dec. 1924, Floreşti (Bistriţa-Năsăud); absolventă a Şcolii Normale de Fete din Gherla (1945); învăţătoare (1964 - 1975).

SĂDEAN AVRAM – n. 18 nov. 1880, Rahău, suburbie a Sebeşului, j. Alba – m. 18 oct. 1914, Przemzsl (pe front, în Medyka, Galiţia în luptele cu ruşii); provine dintr-o familie veche de intelectuali, înrudit cu L. Blaga (mama sa, Maria, a fost descendentă a preotului Avram Cărpinişan, iar tata, Avram era gospodar harnic din Sebeş); cu bursa de la Fundaţia Gojdu, se înscrie la Facultatea de filosofie din Cluj; făcând armata la Viena, frecventează, în timpul liber, cursurile de filosofie ale facultăţii; se înscrie şi la Universitatea din Budapesta, prilej cu care a fost profesor privat de limba latină a lui Tisza Pista Istvan, viitorul prim-ministru al Ungariei; obţine doctoratul în filosofie (1911) cu teză des-

pre Petru Maior; ajunge, după dorință, „dascăl la şcoală românească”, fiind profesor de română şi germană (1908-1914), la Institutul pedagogico-teologic din Arad; cercetează documentele arhivei statale din Viena în vederea elaborării, împreună cu Teodor Botiş, a monografiei şcolii preparandiale; primeşte ordinul de mobilizare în timpul voiajului de nuntă (soția a fost Aurora Cimponeriu, din Vinga), în vara lui 1914; pe frontul din Galiția, comandantul de companie e lovit de trei gloanțe de mitralieră; moare în spitalul din Przemzsl, ca un erou; a scris: *Apostolatul primilor profesori ai preparandiei noastre* (1912), *Date noi despre Gheorghe Lazăr* (1913), *Cei dintâi ani din trecutul şi viața preparandiei (şcoala normală) gr. ort. română din Arad* (1912), publicată în Anuarul jubiliar. A fost văr cu Romulus Cărpinişan, fost director al Liceului industrial Aurel Vlaicu din Arad.

SĂLĂVĂSTRU CIPRIAN PETRU – n. 17 nov. 1985, Arad; licențiat al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității Aurel Vlaicu din Arad (2008); profesor de religie ortodoxă (2009).

ŞANDOR ATANASIE – n. 14 mai 1809, Nădlac – m. 27 ian. 1892, Arad; cursuri de filosofie la Seghedin şi de medicină la Universitatea din Pesta, obținând titlul de dr. în medicină (1836); a predat la Preparandie, limba română, istoria, geografia, geometria, pedagogia din 1843 până în anul 1879; A publicat în ***Gazeta de Transilvania***.

SĂPLĂCAN SORIN – n. 21 iunie 1982, Arad; licențiat al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității Aurel Vlaicu din Arad (2009); profesor de religie ortodoxă (2010).

SĂRARU MARGARETA – a predat limba şi literatura română (1960).

SÂRBU CARMEN – n. 3 febr. 1964, Oravița, j. Caraş-Severin; licențiată a Facultății de Psihologie şi Ştiințele Educației a Universității de Vest Vasile Goldiş din Arad (2008); a suplinit psihologia (2009).

ŞARLĂU GRIGORE – n. 26 aug. 1912, Turbulea – Gorj – m. 1998, Arad; licențiat la Facultatea de Pedagogie din Bucureşti, în 1941: institutor la Şcoala de aplicație din Arad, până în 1948, după care va fi profesor de pedagogie până la pensionare, în 1973; a publicat studii în ***Revista de pedagogie*** şi volumul De la învățarea citirii la munca intelectuală (Bucureşti, 1984).

SCHERER IULIANA – n.18 mai 1950; defectolog; a predat pedagogie; stabilită în Ungaria.

ŞCHIOP ATANASIE – n. 25 apr. 1922 în Pecica, j. Arad; absolvent al Conservatorului de Muzică din Bucureşti (1963); a predat muzica (1973-1981).

SCORPIE MIRELA LUMINIȚA – n. 20 sept. 1971, Lupeni (Hunedoara); licențiată a Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad (1995). Predă religia din 1995.

SCORȚEAN ILEANA – n. 19 mai 1940, Şutea Mare; a predat istoria în 1978.

SECULA SEVER – n. 29 nov. 1869, Baia de Criş, j. Bihor – m. 1912, Odvoş, Arad („răpus de o boală de nervi”); profesor, publicist şi teolog; licenţiat al Facultăţii de litere din Bucureşti; a predat limba română (1904-1908), preluând catedra în urma morţii prea timpurii a lui Ioan Petranu. Finalizând studiile de teologie, ajunge paroh în Odvoş, Arad; a scris: *Revoluţia lui Dozsa* (lucrarea de doctorat, 1895), *Un memoriu al lui Moise Nicoară* (monografie istorică, 1904), *Ţara de sus şi Ţara de jos* (1898); *Telegrame-comedie*; a colaborat la ***Tribuna, Biserică şi şcoală, Luceafărul, Viaţa Românească***.

SELAGE NICOLAE – n. 8 mai 1950, Cîmpeni, j. Alba; licenţiat al Facultăţii de filologie, din cadrul Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca (1973), doctor în filologie (2003); profesor de limba franceză (1991-1993); Lector univ. dr. la Facultatea de Ştiinţe Umaniste şi Sociale în cadrul Universităţii Aurel Vlaicu Arad (2006); a publicat: *Elemente de gramatică franceză şi exerciţii* (2000), *Nume de animale în limbile română şi franceză* (2003), *Dificultăţi ale limbii franceze* (2009).

ŞERBAN IONUŢ – n. 2 febr. 1981, Chişineu-Criş, j. Arad; licenţiat al Facultăţii de matematică-informatică, precum şi masterand în domeniu; predă la Liceul pedagogic din anul 2000.

ŞERBAN NICOLAE – n. 1909; Cintei (Arad); învăţător la Şcoala de aplicaţie (1967).

ŞERBAN NICOLAE IOAN – învăţător la Şcoala de aplicaţie (1966).

ŞEREDEAN CECILIA – învăţătoare la Şcoala de aplicaţie.

ŞEVICIU ANA – n. 16 oct. 1944, Nădlac, j. Arad. Absolventă a Liceului Pedagogic din Arad (1964); învăţătoare la Şcoala de aplicaţie din anul 1976. A publicat *Caiet de matematică pentru clasa a II-a* (1992), *Culegere de proiecte didactice*; articole în ***Catedra*** şi ***Plus***.

SFÂRĂILĂ PAVEL – n. 5 aug. 1933, Timişoara; licenţiat al Institutului de Cultură Fizică din Bucureşti (1956); a predat educaţia fizică (1959-1990). A obţinut performanţe deosebite pe plan sportiv, la lupte şi volei; a amenajat şi modernizat baza sportivă.

SIBIŞAN SILVIU – n. 30 octombrie 1928, Timişoara; absolvent al Liceului Industrial de Băieţi din Timişoara; maistru instructor, specialitatea tehnologie (1964).

SIEBER MlHAI – n. 4 febr. 1920, Şandra, j. Timiş; licenţiat la Facultatea de muzică, specialitatea muzică; decedat în Germania, la Hamburg, unde şi-a trăit ultimii ani (1996).

SIRCA ADRIAN FLORIN – n. 14 oct. 1970, Arad; licenţiat al Facultăţii de Teologie „Andrei Şaguna” din Sibiu (1994); predă religia din anul 1994; a publicat studii şi articole; inspector şcolar de specialitate.

SOCOLIUC MARIA – n. 20 mai 1942, Blaj; licenţiată la Facultatea de

Chimie din Cluj; gradul I; predă chimia din anul 1965 până la pensionare; director (1978-1980).

ŞONERIU NICOLAE – n. 23 iulie 1894, Cincul Mare, j. Târnava – m. 1 mai 1952, Arad (cimitirul „Eternitatea”); absolvent al Seminarului Andreian din Sibiu şi licenţiat al Facultăţii de Litere şi Filosofie (Bucureşti); profesor de istorie şi geografie (1922).

SPĂTARI ILARION – profesor (1955).

SPĂTARIU CORNELIA – a predat geografia (1965).

STACHE ANA – a predat muzica (1972).

STAN GHEORGHE – învăţător la Şcoala de aplicaţie (1894).

STAN IOAN – n. 13 sept. 1952, Poiana Vadului, j. Alba; licenţiat al Facultăţilor de fizică (1972) şi matematică (1984) din cadrul Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca; predă la Liceul pedagogic din 2010; a publicat *Lucrări de Laborator şi experimente* (2008), *Culegere de studii şi experimente* (2007), coordonator al unor volume pentru fizică (2002, 2004, 2007), precum şi autor a numeroase studii publicate în ***Revista de chimie, Revista de fizică şi chimie, Buletin de fizică şi chimie, Buletin ştiinţific arădean, Evrika*** etc.; participant la conferinţe naţionale; inspector şcolar de specialitate.

STĂNCEL MARIA – a predat limba română.

STĂNESCU GAVRIL – învăţător la Şcoala de aplicaţie.

STAROSTE DUMITRU – profesor de muzică (1950); originar din Basarabia.

ŞTEASNI PAULA – n. 9 aprilie 1973; a absolvit Şcoala Normală Arad; a fost învăţătoare la o clasă Waldorf (1993).

ŞTEFAN GRIGORIE – n. 2 iunie 1913, Râciu de Câmpie, j. Maramureş – m. 11 febr. 1992, Arad (Cimitirul Eternitatea); licenţiat al Facultăţii de Istorie-Geografie a Universităţii din Cluj (1933); a predat istoria (1959 -1968); director adjunct (1960); a avut activitate ştiinţifică, elaborând evocări (*Dr. Marki Sandor* şi *Gheorghe Papp*), inclusiv elaborarea a 115 pagini din monografia *Liceului „Ioan Slavici”, fost „Moise Nicoară”* din Arad (1971), unde a predat multă vreme istoria.

STOI MIRELA – n. 24 apr. 1976, Chesinţ, j. Arad; licenţiată a Facultăţii de ştiinţe agricole din Timişoara.; a predat biologia în anul 2004.

STOIA GRUIA – prof. de psihologie şi pedagogie la Şcoala Normală (1945-1951).

STOICA TOMA – profesor de lucru manual în 1939.

STRĂJAN LETIŢIA – a predat limba română, 1950.

SUCIU FLORICA – n. 3 iulie 1951, Şicula, j. Arad; licenţiată a Facultăţii de Filologie din cadrul Universităţii din Cluj-Napoca (1974); predă limba franceză din anul 1990.

SUCIU OLIVIA – n. 9 martie 1979, Ineu, j. Arad; absolventă a Liceului

Pedagogic Arad, licențiată a Facultății de Ştiințe ale Educației, Psihologie şi Asistență Socială a Universității Aurel Vlaicu din Arad (2009); profesor pentru învățământul primar la Şcoala de aplicație din 2009.

SULEA NICOLAE – a predat desenul (1970).

ŞUTEU FLORICA – n. 11 sept. 1953, Arad; a predat fizică (1986-1988).

TANG MARCEL – n. 19 martie 1979; licențiat în Teologie şi filosofie, master în teologie şi doctorand în teologie ortodoxă; predă religia ortodoxă din 2011; efectuează traduceri din limba greacă şi publică articole de specialitate în diferite reviste.

TAHA DELIA EUGENIA – n. 17 sept. 1956, Salonta (Bihor); licențiată a Facultății de Biologie din cadrul Universității din Iaşi (1983); a predat biologia din anul 1996 până la mutarea, ca muzeograf, la Muzeul județean Arad.

TALPEŞ ECATERINA – originară din Alcedar, Basarabia, profesor de limba română (1964); s-a refugiat din Bucovina în 1950; a fost titulară a Liceului Economic.

TAŞCA MIRELA – a predat pedagogie.

TEODORESCU VIRGIL – a predat istorie (1967); a fost titular la Liceul „Elena Ghiba Birta" Arad; decedat.

TESCULA LAZĂR – n. 1823, Haşfalău, j. Târnava – m. 1895; prof. de economie (1877-1892).

ȚICHINDEAL DIMITRIE -"senior", preot – n.1775, Becicherecu Mic, j. Timiş – m. 20 ian. 1818, Timişoara (înmormântat în satul natal – loc necunoscut). A fost primul „senior" al institutului preparandial (1812), iar apoi catihet (1812-1814). A scris: *Sfaturi pentru înțelegerea celor sănătoase* (1802), *Epitomul* (1808), *Arătare...*(1813), *Fabule morale...*(1814). „*A fost dascălul cărturar, luptător tenace şi demn pentru dezrobirea cultural – spirituală a românilor bănățeni, crişeni şi ungureni. El a imprimat şcolii pedagogice din Arad un veritabil Duh național în spiritul căruia au fost crescuți sute şi mii de învățători şi preoți, luminători devotați ai neamului. Acest duh s-a transmis ca o moştenire de-a lungul a 200 de ani, până azi, dascălilor şcolii din Arad*" (mențiune manuscrisă, Doru Bogdan). Alte informații despre Dimitrie Țichindeal se pot vedea în text, inclusiv scrisori inedite, care oferă date biografice în plus față de cele menționate în această scurtă carte de vizită.

TÂRCOVNICU VICTOR – n. 1910, sat Slobozia, Popeşti, Argeş – m. 1986, Timişoara; a predat pedagogia, ajungând profesor universitar la Timişoara. A beneficiat de studii temeinice seminariale şi pedagogice, apoi de filosofie la Universitatea din Bucureşti. În anul 1968, a obținut titlul de doctor la Universitatea din Bucureşti, cu teza „*Tendințe progresiste în învățământul românesc din Banat*". A prestat activitatea didactică şi pedagogică la Şcoala Normală din Arad (1937), la Şcoala Normală din Caransebeş (1938-1954), director la Liceul

din Oravița, apoi la Institutul Pedagogic de 2 ani din Arad (1959-1962), încheind-o la Universitatea din Timişoara (1962-1986). A dat literaturii pedagogice volume importante: „***Pedagogia generală***" (1966) şi „***Învățământ frontal, învățământ individual, învățământ pe grupe***" (1981). Şi-a susținut examenul de doctorat cu teza Tendințe progresiste în învățământul românesc din Banat, în 1968, la Universitatea din Bucureşti, nucleu pentru alte două lucrări de istorie a învățământului bănățean: ***Preparandia din Arad*** (colab., 1964) „***Contribuții la istoria învățământului românesc din Banat (1780-1918)***" şi „***Istoria învățământului din Banat până la anul 1800***". „*A fost un om al datoriei față de şcoală şi profesiunea pe care şi-o alesese, un dascăl care a pus în centrul activității sale elevul şi, mai presus de toate, grija ca el să-şi înnobileze caracterul prin învățătură şi faptă*" (V. Popeangă).

TISAN OTILIA – a predat limba română (1972).

TISU IOSIF – învățător la Şcoala de aplicație (1897).

TOCACIU VIOLETA – n. 25 martie 1978, Arad; licențiată a Universității de Vest „Vasile Goldiş" din Arad; predă din anul 2004; a publicat studii în urma unor sesiuni ştiințifice (Arad, Iaşi), precum şi „*Competențe lingvistice în limba engleză la copiii din învățământul preşcolar şi primar*" în „***ABC-ul matematic***" (2010).

TODA IOAN – n.1934, Chier, j. Arad – m. 1992, Arad; maistru instructor (1983-1989).

TOL IOAN – profesor de arte plastice (1980).

TOMA ELSE – a predat limba latină (1970); inspector şcolar.

TOMESCU MARIANA – n. 15 sept. 1957, Sibiu. Licențiată a Academiei Naționale de Educație Fizică şi Sport din Bucureşti (1994). Predă educația fizică din anul 1991; a scris studii referitoare la *Managementul motivației în sportul şcolar* (2007), *Motivație şi performanță* (2008).

TOMOV MARIA – n. 13 aug. 1936, Covăsânț, j. Arad – m. 1994, Arad; licențiată a Facultății de Pedagogie din cadrul Universității din Cluj; a predat pedagogia (1970); a publicat studii şi articole în ***Revista de pedagogie, Anuarul Liceului Pedagogic, Învățământul Primar***.

TRAIAN ILIE – a predat discipline teologice (1920).

ȚUCRA ZENOVIA – n. 3 febr. 1959, Bârsa, j. Arad; a predat matematica (1986). Director al Liceului agricol. Decedată.

TURICU CAIUS – n. 1895, Târnova (Arad); a fost profesor de limba română (1922).

UDREA NICOLAE

UDREANU ELEONORA – n. 12 iunie 1944, Băbana; a predat limba latină (1985).

UGRON LIVIA – n. 1939, Arad; a predat istoria (1980-1988); apreciată pentru spirit metodic şi rigoare.

URS DORIN – n. 12 dec. 1949, Sebiş, j. Arad; licenţiat la Facultatea de Fizică, Universitatea din Timişoara; a predat fizică în perioada 1995-2009.

VAMOŞIU ILEANA – a predat limba română în 1952.

VARGA JANETE ANTONETA – n. 1 ian. 1967, Arad; absolventă a Liceului Pedagogic din Timişoara; licenţiată a Facultăţii de Ştiinţe ale Educaţiei, Psihologie şi Asistenţă Socială a Universităţii Aurel Vlaicu din Arad; profesor pentru învăţământul primar din 2010.

VARGA PETRE – n. 1809, Zărand, j. Arad – m. 1858, Nădlac; paroh la Nădlac, a fost profesor preparandial în perioada 1835-1839.

VÂRTACI IOAN – a fost învăţător şi director al Şcolii de aplicaţie; a predat deopotrivă pedagogia în anii 1950: „un om temeinic şi serios" (V. Popeangă).

VĂTRAN ROMUL – a fost învăţător (1892).

VESELIE SABIN – a predat limba franceză în 1940; impresia lui V. Gheorghiţă, fost elev preparandist: -„*Cu profesorul de limba franceză, Veselie, m-am înţeles bine. Nu pentru că eram un talent, nici vorbă, mă descurcam destul de greu la lucrările scrise, ci pentru curajul de a aborda textele citite în mod analitic şi personal. În ochii lui, discernământul prevala asupra cunoştinţelor. Din păcate, a fost concentrat, a fost trimis pe front şi nu s-a mai întors.*"; publicist, ziarul ***Înnoirea***, Arad, 1937.

VEŢAN DIANA CORNELIA – n. 13 apr. 1981, Arad; licenţiată a Facultăţii de Litere (engleză-franceză) a Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca (2009); a predat limba engleză (2009).

VICOL THEODOR – a fost învăţător (1931).

VIDU IOAN – n. 29 dec. 1863, Mânerău, j. Arad – m. 7 febr. 1931, Lugoj; absolvent al Institutului pedagogico-teologic din Arad; a predat muzică vocală şi instrumentală în perioada 1884-1887; în 1888, pleacă la Lugoj, ca învăţător la Şcoala primară română; compozitor şi dirijor coral: *Ana Lugojana, Preste deal, Răsunet de la Crişana, Negruţa*.

VISA EUGEN – a predat matematică (1940).

VLAD EMILIAN – n. 15 oct. 1892, Liauţ, j. Hunedoara – m. ?, Arad; absolvent al Institutului pedagogico-teologic din Arad; învăţător şi absolvent al cursului profesoral de la Cluj, obţinând titlul de profesor; a predat istorie-geografie (1919-1951).

VLĂDUCEANU VASILE

VLAICOV IULIANA – n. în 13 martie 1950, la Pilu (Arad); absolventă a Liceului Pedagogic din Arad (1970). A fost învăţătoare la Şcoala de aplicaţie din 1975.

VOICULESCU IORDAN – n. 11 iulie 1936, Izvoarele j. Olt; a predat educaţia fizică din 1978.

VOITINOVICI MARIA – n. 8 aug. 1915, Iaşi; licenţiată a Facultăţii de Geografie; a predat geografia (1959).

VONICA (Lăzărescu) MARIA – director adjunct (1965-1970); a predat ştiinţele naturale.

VORINDAN VELOVAN CODRUŢA – n. 5 iulie 1975, Timişoara; licenţiată a Facultăţii de Teologie Ortodoxă Didactică – l. germană (2004); a predat limba germană (2009).

VUIA GHEORGHE – n. 2 mai 1850, Arad – m. 22 dec. 1900, Arad; licenţiat al Facultăţii de medicină a Universităţii din Budapesta, dr. în medicină; ajunge medic în Arad; a predat igiena şcolară (1877, când se introduce această disciplină în Planul de învăţământ), apoi chimia (1877-1886). Va fi medic sezonier la Băile Herculane. E o personalitate publică apreciabilă, scriind articole la principalele ziare ale timpului.

WEISER OSIAS – refugiat din Bucovina în 1950; a predat limba rusă în 1950-1952; s-a stabilit în Germania, la Dusseldorf.

WISZMECK CAROL – profesor de fizică – chimie (1931 -1951).

ZAMFIR ANCUŢA ALEXANDRA – n. 3 oct. 1973, Oradea; licenţiată a Facultăţii de Educaţie Fizică şi Sport diin cadrul Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca (1998); a predat educaţia fizică (2006).

ZASLO EUGEN – profesor de limba maghiară (1901).

ZORITI DOINA MARIA TATIANA – n. 18 febr. 1945, Groşii-Noi, j. Arad; licenţiată a Facultăţii de filologie din cadrul Universităţii din Bucureşti, secţia română-latină; predă la liceu din anul 2007; a scris Primordia (1999), Caius Iulius Caezar (1999), precum şi studii şi articole în diferite reviste.

AUTORITĂȚI BISERICEŞTI

Teologi care au predat ca profesori la Institutul pedagogico-teologic şi la Şcoala preparandială (1812-2012)

ADAMOVICI NICOLAE – a fost preot preparandial (l844).

BELES IOSIF IEROTEU – n. 14 oct 1822, Şimand, j. Arad – m. 1900, Vărădia, j. Arad; protopop, episcop vicar al Oradiei; profesor teolog (1859-1861).

BOTIS TEODOR – n. 17 nov. 1873, Valea Neagră, j. Bihor – m. 14 aug. 1940, Arad, înhumat la Eternitatea; a absolvit Institutul Teologic din Arad şi Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cernăuți, unde obține doctoratul (1900); s-a căsătorit cu Maria Ciobanu, poetă, director şi profesor al Internatului Confesional ortodox-român de fete din Arad; prefect de alumneum, profesor şi director (1917-1938) al Institutului pedagogico-teologic din Arad (1900-1928); a predat Limba română, Matematica, Geografia, Limba germană, Istoria universală şi Istoria patriei, Dogmatica şi Liturgica; a scris *Istoria Şcolii normale (Preparandiei) şi a Institutului teologic ortodox român* (1922), *Monografia familiei Mocioni* (1939), redactor al revistei ***Biserica şi şcoala***; preşedinte al Asociației Profesorilor Secundari din Arad şi al Despărțământului Astra din Arad; a participat la Marea Adunarea Națională de la Alba Iulia, ca delegat oficial.

CHICIN NICOLAE – n. 1866, Nădlac, j. Arad – ?; teolog; a predat muzică.

CHIRILOVICI GREORGHE GRIGORIE – n. 1781, Şiria – m. 1849, mănăstirea Sângeorgiu; arhimandrit la mănăstirea Hodoş-Bodrog, profesor primar la Teologia din Arad (1835-1839), protopop al Galşei.

CIOROGARIU ROMAN ROMUL – n. 18 dec. 1852, Pecica, j. Arad – m. 7 febr. 1936, Oradea; student al Academiei Regale de Drept din Oradea şi apoi absolvent al Universității din Lipsca; absolvent al Institutului teologic din Arad (1877); profesor în perioada 1880-1917; director al Institutului Pedagogico-Teologic din Arad în perioada 1901-1917; „*sub conducerea lui R. Ciorogariu, Preparandia din Arad a devenit nu numai o puternică instituție cultural-educativă, ci şi un centru de afirmare națională în perioada premergătoare primului război mondial*”[1]; a editat, între 1906-1917, Anuarele vestite ale şcolii; în 1900, se va călugări la mănăstirea Hodoş-Bodrog; Episcop al Oradiei (1920); a scris *Zile trăite* (1926), apoi „*Normativ pentru organizarea învăță-*

[1] V. Popeangă, Op. cit., p. 36.

mântului practic în şcoala normală (Institutul pedagogic) greco-ortodox român din Arad" (1916); colaborează la ***Tribuna*** (Sibiu), ***Tribuna poporului*** (Arad), ***Biserica şi Şcoala*** (Arad); activitate politică naţională şi distins om de cultură.

CIUHANDU GHEORGHE – n. 23 apr. 1875, Roşia, j. Bihor – m. 29 apr. 1947, Vaţa de Jos; dr. în teologie la Universitatea din Cernăuţi (1905); profesor la Institutul pedagogic – teologic din Arad (1902-1903): „*s-a distins prin eminamente calităţi educative, zel neobosit şi exemplară purtare morală, binemeritând stima generală, cu care s-a îndepărtat de la acest institut*" (R. Ciorogariu); membru de onoare al Academiei Române. A scris: *Ritul oriental pe teritoriul regatului ungar* (1907), *Şcoala noastră poporală şi darea culturală* (1918), *Împreunarea bisericilor* (1919). *Români ortodoxi şi uniţi români* (1922), *Papism şi ortodoxism* (1922), *Românii din câmpia Aradului* (1940) (o prezentare cuprinzătoare, cf. Pavel Vesa, *Protopop dr. Gheorghe Ciuhandu (1875-1947*, Editura Arhiepiscopiei Aradului, Arad, 2011)).

DEHELEAN PETRU – n. 4 martie 1909, Pilu, j. Arad – m. 14 mai 1979, Arad; licenţiat în teologie la Universitatea din Cernăuţi, specializare în teologia catolică şi protestantă din Strasbourg şi doctoratul în teologie ortodoxă la Cernăuţi; a predat disciplina Noul Testament la Academia teologică din Arad (1938-1948); a publicat: *Dogma hristologică a Bisericii ortodoxe orientale* (1938), *Frumuseţi literare în Sfânta Scriptură* (1946), *Manual de sectologie* (1948), precum şi studii în diferite publicaţii româneşti.

DRAGOMIR, GHEORGHE – n. 1870, Lugoj – m. 14 ian. 1918, Lugoj; a absolvit Seminarul Teologic din Caransebeş şi Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cernăuţi, obţinând titlul de doctor în teologie (1897); profesor de teologie ortodoxă în perioada 1897-1900; după 1900, se mută la Institutul Teologic din Caransebeş. A publicat „*Manual de teologie morală*" (1909).

FELEA V. ILARION – n. 21 martie 1903, Valea Bradului, j. Hunedoara – m. 18 sept. 1961, în închisoarea Aiud; a absolvit Liceul „Moise Nicoară" din Arad, apoi obţine licenţa la Academia Teologică din Sibiu şi deopotrivă la Facultatea de litere şi filosofie din Cluj; titlul de doctor în teologie la Bucureşti (1939); a predat discipline teologice la Academia teologică din Arad (1941-1948), fiind rector în perioada 1947-1948; a scris: *Simboluri liturgice* (1924), *Doctrina mântuirii în primele patru veacuri* (1937), *Teologie şi preoţie* (1939), *Catehism creştin ortodox* (1940), *Religia iubirii* (1946), *Antologhion* (1994), precum şi studii în presa religioasă a vremii, inclusiv Revista Teologică din Arad.

GEORGIA IOAN – n. 1871, Bălan, j. Sălaj – m. 1938; catihet preparandial (1896-1919). A făcut studii teologice la Sibiu, fiind protopop al cercului Ineu. A participat la Marea Adunare Naţională de la Alba-Iulia.

GHIBU IOAN – n. 10 martie 1846, Pianul de Sus, j. Alba – d. 16 febr. 1915, Uioara, Ocna Mureşului, j. Alba; absolvent al Institutului teologic-pedagogic din Sibiu (1869) şi al Facultăţii de litere şi filosofie din cadrul

Universității din Viena (1874); profesor provizoriu la Institutul pedagogico-teologic din Arad din 1876 până în 1883, când pleacă profesor la instituția similară din Sibiu.

GIULANI, GAVRIL – n. 1791, Curtici – m. 1852, Buteni; la început a fost capelan la biserica socrului său în Curtici; între primii profesori ai Şcolii clericale din Arad, din 1822 până în 1835. În 1835, este hirotonit protopresbiter la Beliu şi apoi la Buteni.

GLIGOR GHEORGHE – n. 29 sept. 1957, Beliu, j. Arad; absolvent al Seminarului teologic caransebeşan şi licențiat al Institutului Teologic de grad universitar Sibiu; predă religia din anul 1996; Preot paroh la Sânicolau Mic.

GOLDIŞ IOSIF IOAN – n. 20 febr. 1836, Socodor, j. Arad – m. 5 aprilie 1902, Hodoş-Bodrog – Arad, unde este înmormântat; absolvent Institutului Teologic Arad şi licențiat al Academiei de Drept din Debrețin şi al Facultății de Filosofie din Budapesta; preot preparandial şi director al institutului între anii 1869 -1872; a fost profesor de limba română şi latină la Liceul de Stat din Arad; episcop arădean (1899 -1902); membru corespondent al Academiei române (1882), prezentând disertația „*Latinitatea limbii române*"; a colaborat la ***Lumina şi Speranța***, precum şi la ***Arad es Videke***.

GURBAN CONSTANTIN – n. 20 mai 1845, Buteni, j. Arad – m. 20 ian. 1906, Arad; a absolvit Institutul teologic din Arad (1869); profesor preparandial (1869-1871) şi director al celor două institute, înlocuindu-l pe V. Mangra (din 1883 până în 1884); întemeiază ziarul studențesc ***Speranța***; redactor la ***Biserica şi Şcoala***; sprijină material pe Ion Vidu să urmeze Preparandia din Arad şi Conservatorul arădean (1881); protopop al Ineului (1871-1906); activitate politică națională.

HĂLMĂGEAN IULIU – preot, a fost profesor de religie (1940-1947).

HAMSEA ARON AUGUSTIN – n. 29 mai 1849, Râşnov, j. Braşov – m. 27 ian. 1916, Hodoş-Bodrog, j. Arad; a absolvit Academia de Drept din Sibiu şi Facultatea de Ştiinte Juridice din Budapesta; profesor la Institutul pedagogic-teologic din Arad (1875-1881), călugărit sub numele Augustin şi hirotonit ieromonah (1879), asesor consistorial (consilier) la Episcopia Aradului (1881-1887), director al Institutului teologic-pedagogic din Arad (1887-1901), protosinghel (1892), arhimandrit (1899), stareț al mănăstirii Hodoş-Bodrog (1899-1916), deputat în Sinodul eparhial al Episcopiei Aradului (din 1881), vicepreşedinte al ASTRA – Arad; redactor şi colaborator la ***Biserica şi Şcoala***, ***Telegraful român, Revista teologică, Calendarul diecezan***.

IACOB LAZĂR – n. 28 martie 1884, Peşteş, j. Bihor – 13 sept 1951, Bucureşti; absolvent al Institutului teologic din Arad (1905), apoi a obținut doctoratul la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1908), profesor (1908-1922). Participă, ca invitat oficial, la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia; decan al Facultății de drept din Oradea; profesor universitar de drept bisericesc la Univer-

sitatea din Cluj; a fost decan al Facultății de Teologie Ortodoxă din București. A scris *Căsătoria a doua a preoților* (1911), *Reorganizarea învățământului teologic și a educațiunii seminariale* (1917), *Drepturile suverane ale Statului Român* (1938), *Confesiunile din Transilvania* (1946). Colaborează la ***Biserica și școala, Tribuna, Românul, Tribuna poporului***, publicații arădene.

IVAȘCOVICI PROCOPIE – n. 8 aug. 1809, Deliblata, j. Caraș – m. 11 mai 1881, Biserica Albă (înhumat în catedrala ortodoxă sârbă din Carlovitz); a urmat studii de filosofie și drept, precum și studii teologice la Vârșeț; a fost profesor de teologie, apoi arhimandrit și stareț la mănăstirea Cruşedol (Serbia); două decenii (1853-1873) va fi episcop al Aradului, de numele său legându-se clădirea bisericii catedrale cu hramul „Naşterea Sf. Ioan Botezătorul" din Arad, construcția unor biserici și școli în satele curat românești, a sprijinit efectiv ASTRA, fiind preşedintele „Asociațiunii", a editat revistele „Speranța", „Lumina", a militat pentru „separația ierarhică de sârbi", fiind alături de Andrei Şaguna la înființarea Mitropoliei ortodoxe române din Transilvania; va ocupa scaunul mitropolitan, după moartea lui Şaguna, în 1873, iar în 1874, a fost ales Patriarh al Bisericii ortodoxe sârbe.

LAZĂR IACOB – n. 1884 – m. 1951; cursuri teologice (Arad și Cernăuți); a reprezentat Aradul 1a Adunarea de la Alba – Iulia; doctor în teologie (1908); profesor la catedra de Drept bisericesc a Institutului teologic din Arad, din 1908 până în 1921; profesor la Academia de Drept din Oradea, apoi la Universitatea din Cluj și la Facultatea de Teologie din București (1938-1948).

MANGRA VASILE – n. 25 mai 1850, Săldăbagiu – Sălişte, j. Bihor – m. 14 octombrie 1918, Budapesta; studii teologice la Arad; profesor de istorie bisericească și drept canonic la Institutul teologic din Arad (1875-1893), director provizoriu al institutului (1882-1883), înlăturat de la catedră în 1893, la cererea guvernului Ungariei; redactor la publicațiile ***Lumina*** (1874-1875) și ***Biserica şi şcoala*** (1877-1979, 1882-1883) mitropolit gr. or. Sibiu; profesor preparandial (1875-1893); membru al Academiei române (1909); A scris: *Mitropolitul Sava Brancovici* (1906), *Ierarhia şi Mitropolia bisericii române din Transilvania şi Ungaria* (1909), *Rolul diecilor din Moldova* (1896), articole în ***Tribuna*** și ***Tribuna poporului*** (Arad); episcop arădean.

MEȚIANU IOAN – n. 9 mai 1828, Zărnești, j. Brașov – m. 3 februarie 1916, Sibiu; a absolvit studii de filosofie la Cluj și la Institutul teologic de la Sibiu; a trecut în monahie, la mănăstirea Hodoș-Bodrog, unde ajunge arhimandrit; episcop al Aradului (1875); a fost mitropolit al românilor ortodocşi din Transilvania și Ungaria (1899). „*Ca episcop la Arad, a organizat și îndrumat sute de şcoli primare româneşti confesionale, a înființat o şcoală medie de fete la Arad şi un internat pentru elevii români din Beiuş, o tipografie eparhială, a inițiat foaia eparhială Biserica şi şcoala (1877), a ridicat o nouă clădire pentru Institutul teologic-pedagogic din Arad, a înființat un nou fond pentru ajutora-*

rea preoţilor săraci şi a preoteselor văduve, precum şi alte fundaţiuni"; director canonic; a predat la Institutul teologic; a înfiinţata tipografia Diecezană din Arad (1879); a fost foarte implicat în organizarea învăţământului confesional, precum şi în ridicarea de şcoli populare; a vegheat la zidirea edificiului destinat Institutului pedagogico-teologic diecezan (1876), apoi a Institutului pedagogic-teologic (1885); a înfiinţat cursuri de perfecţionare pentru învăţători şi pentru preoţi (1877) prin conferinţe, cercuri pedagogice şi clericale, centre metodice; se îngrijeşte de apariţia revistei arădene „***Biserica şi Şcoala***" (1877-1948); a fost implicat în elevarea activităţii culturale prin lecturi, organizaţii culturale, reuniuni, formaţii culturale, biblioteci, precum şi în desfăşurarea unei activităţi economice eficiente.

MUNTEANU ŞTEFAN – n. 2 ian. 1890, Pilu, j. Arad – m. 3 sept. 1948, Oradea; licenţiat al Facultăţii de Teologie de la Cernăuţi (1913), unde obţine doctoratul în teologie (1914); a fost prefect de studii la Institutul teologic din Arad şi profesor suplinitor la secţia preparandială a Institutului (1914-1916); a ajuns profesor la Academia Teologică din Oradea, apoi a fost ales Rector al acestei instituţii universitare

NESTOR ROMUL – n. 1864, Bata, j. Arad – m. 1925, Cenadul Unguresc; absolvent al Institutului Teologic din Arad şi licenţiat al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cernăuţi (1890); profesor la Institutul pedagogico-teologic între 1892-1921, cu întreruperi; preot-paroh şi învăţător la Cenadul Unguresc.

NICORESCU IOAN – n. 28 ian. 1868, Ciuta, Caraş – m. ?; absolvent al Institutului pedagogico-teologic ort. Român din Caransebeş (1885); a predat cântarea bisericească şi tipic la institutul arădean (1901-1904). Ajunge paroh al localităţii Curtici (1904).

OLARIU, IOSIF IULIU – n. 20 iulie 1860, Maidan (azi Brădişorul de Joc), j. Caraş-Severin – m. 6 nov.. 1920, Caransebeş; urmează Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cernăuţi (1880), unde devine doctor în teologie (1895). Completarea studiilor o face la Universitatea din Leipzig şi Erlangen; se călugăreşte la Mănăstirea Hodoş-Bodrog; a fost director al Institutului pedagogico-teologic din Arad în anul şcolar 1917-1918. A fundat ***Foaia Diecezană***, organ al Diecezanei Caransebeş. Se apreciază că a fost „cel mai mare savant al Bisericii Ortodoxe".

PĂCĂŢEANU, MIHAI – n. 7 dec. 1865, Banat-Comloş, j. Torontal – m. ?; a finalizat studiile teologice la Institul arădean (1890); ajunge la Arad în 1917, ca asesor la Consistoriul din Arad (consilier aprahial), fiind şi profesor la Institutul teologic pentru disciplina „adminsitraţia bisericească"; a colaborat la principalele ziare teologice transilvănene.

PAPP ANDREI ALEXANDRU – n. 1825, Oradea – m. 26 mai 1905, Arad; absolvent al Studiilor teologice din Arad şi licenţiat al Facultăţii de Ştiinţe Juridice din cadrul Academiei de Drept din Oradea; profesor la institutul ară-

dean în perioada 1860-1870, apoi profesor primar în fruntea institutului (1870-1875). A donat întreaga bibliotecă personală pentru Institutul arădean, iar alumneului a lăsat moştenire o casă cu grădină şi vie în cartierul arădean Gai.

PAPP IOAN IGNATIE – n. 1 ian. 1848, Pociovelişte (zona Beiuşului) – m. 21 ian.1925, Arad, înmormântat în Pociovelişte; călugărit la mănăstirea Hodoş-Bodrog; studii teologice la Arad; episcop al Aradului (1903-1925); s-a preocupat de ordinea, disciplina şi reglementarea actelor din Institutul pedagogico-teologic; a pus piatra de temelie a *Şcolii civile de fete* (1911), în clădirea de lângă Palatul episcopal, aculamente Spital TBC (?); locţiitor de mitropolit al Ardealului (1918); copreşedinte al Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918.

PAP TEODOR – n. 1841, Beiuş – m. 1922; preot; predă economia teoretică şi practică.

POPESCU, GHENADIE GHEORGHE – n. 17 apr. 1808, Murani, Timiş – m. 27 ian. 1876, Bucureşti. A urmat studii teologice la Arad şi studii juridice la Universitatea din Pesta. A fost profesor la Institutul teologic din 1839 până în 1852; este chemat (1855) de principele Grigore Ghica la Institutul Teologic din mănăstirea Neamţului, ajungând apoi la Seminarul Teologic din Bucureşti. A fost arhimandrit.

POPESCU PATRICHIE – n. 17 sept. 1809, Bata, j. Arad – m. 10 sept. 1862 la mănăstirea sărbească Gherghetteg; studii filosofice la Seghedin, juridice la Universitatea din Pesta şi teologice la Institutul arădean; a fost profesor între 1839 şi 1844; În 1848, va fi arhimandrit şi administrator al Diecezei Caransebeş-Vârşeţ, apoi mandatar mitropolitan. Ajunge în fruntea diecezei arădene, până în 1853, când plecă arhimandrit la Mănăstirea Ghergheteg. Este înmormântat ca un adevărat arhiereu. A înfiinţat biblioteca preparandială.

POPESCU VINTILĂ – n. 1 aug. 1895, Imoasa, j. Mehedinţi – m. 1 aug. 1971, Bucureşti; absolvent al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Bucureşti, apoi studii de filosofie la Viena, Graz, München, precum şi diplomat în teologie la Oxford (1925). Profesor la Academia teologică din Arad în perioada 1926-1948; în 1926, a fost custode al Bibliotecii institutului; profesor la Institutul teologic universitar din Bucureşti (1956-1958); a publicat: *Scrisoarea unui ortodox către baptişti* (1958), *Hirotonia şi consacrarea în Biserica anglicană* (1961).

POPOVICI ALEXIU – n. 1798, Cuvin, j. Arad – m. 1859, Cuvin; fiul preotului Nicolae Doncean, care a zidit Biserica din Cuvin; licenţiat al Facultăţii de Ştiinţe juridice din Pesta; profesor de limba română, germană şi maghiară (1842-1846); funcţionar la Consiliul locotenenţial regesc din Pesta; a scris versuri satirice, studii filosofice.

POPOVICI GHEORGHE – n. 17 aug. 1889, Nerău, Timiş – m. 1972, Arad; licenţiat al Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii din Cernăuţi şi doctor în teologie (1916); a predat religia la Şcoala Normală Ortodoxă din Arad

(1916), iar în perioada 1927-1948 va preda la Academia Teologică din Arad, fiind preot la Catedrala ortodoxă din Arad; a colaborat la „***Biserica şi şcoala***”.

POPOVICI NICOLAE – n. 18 dec. 1883, Bocşa Română, j. Caraş – m. 20 martie 1956, Arad; licenţiat al Facultăţii de Ştiinţe Juridice din Budapesta, al Institutului Teologic din Caransebeş şi al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cernăuţi, obţinând titlul de doctor în teologie (1913). În 1922, ocupă catedra de istorie bisericească universală şi naţională şi catedra de drept bisericesc la Institutul Teologic Arad, unde rămâne până în 1946; preşedinte al Consisitoriului eparhial, deputat în adunarea eparhială, administrator parohial în Aradul-Nou; a fost rector al Academiei teologice (1938-1945); a publicat: *Legea ortodoxă în trecutul nostru* (1925), *Manual de drept bisericesc ortodox-oriental* (1925), *Canoanele Bisericii Ortodoxe Române însoţite de comentarii* (1930, 1936).

PUTICIU TRAIAN – n. 17 febr. 1865, Lipova – m. 10 sept. 1912, Timişoara; licenţiat al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cernăuţi, cu titlul de doctor în teologie; va fi profesor de caligrafie, desen, cântare bisericească şi tipic, precum şi teologie exegetică-istorică (1887-1892). Ajunge protopop la Sinodului din Timişoara. A fost preşedinte al *Reuniunii învăţătorilor români din dieceza Aradului*, precum şi colaborator al publicaţiei ***Biserica şi şcoala***.

RAŢ GAVRIL GHERASIM – n. 1793, Roit, j. Bihor – m. 15 aug. 1850, Arad; studii teologice la Universitatea din Viena; episcop al Aradului (1835-1850); profesor primar la Institutul teologic din Arad (1822-1835), înmormântat în pardoseala Catedralei ortodoxe române, iar la dărâmarea acesteia, în 1861, osemintele au fost strămutate în cripta de sub biserica Mănăstirii din Gai – Arad; a luptat împotriva propagandei unioniste cu Samuil Vulcan.

ROMÂNUL MOISE MIRON – n. 23 aug.1828, Mezieş (zona Beiuşului) – m. 16 oct. 1898, Arad; a urmat studii filosofice la Oradea şi cele teologice la Arad; doctor în teologie (1874); în 1857, intră în tagma clerului; episcop al Aradului (1873), mitropolit al românilor (1874), profesor la teologia arădeană între anii 1857-1869; din 1860 până în 1869 va fi profesor primar, adică director; participă la organizarea românilor transilvăneni în cadrul Partidului Naţional Român; se preocupă de tipărirea cărţilor româneşti cu litere latine; a scris *Tipic...* (1869); colaborează la ***Concordia, Telegraful Român, Federaţiunea***.

RUSU IOAN – n. 26 oct. 1816, Comloş, j. Torontal – m. 13 apr. 1891, Arad; a urmat studii teologice la Vârşeţ şi Arad; catihet al Preparandiei (1850); director provizoriu şi profesor la Institutul pedagogico-teologic (1876-1882); solicită Consistoriului mărirea duratei de şcolarizare pentru preparanzi de la trei la patru ani (1878); capelan la Semlac; a scris mai multe studii, inclusiv *Cuvântare la Naşterea Sfântului Ioan Botezătorul, patronul bisericii catedrale din Arad* (1883); a publicat *Fabulele lui Demetriu Cichindeal în traducere nouă din originalul sârbesc al lui Dositeiu Obradovici* (1885).

SUCIU IUSTIN IULIAN – n. 8 febr. 1873, Şiştarovăţ, Arad – m. 29

mai 1953, Arad (înmormântat în cimitirul „Eternitatea”); licențiat al Facultății de Teologie de la Universitatea din Cernăuți, cu titul de doctor în teologie (1897); profesor pentru Studiul biblic la Institutul pedagogico-teologic din 1900 până în anul 1938; călugărit la Mănăstirea Hodoş-Bodrog (1900-1938), iar în 1928, ajunge arhimandrit al mănăstirii. A publicat studii şi articole în ***Biserica şi şcoala***, remarcabil fiind studiul „*Istoria bisericii gr. or. Române din Transilvania şi Ungaria de la 1810*”, apoi „*Ermeneutica biblică sau ştiința interpretării Sf scripturi, pentru Institutele teologice şi pentru uzul particular*” (1933); (A fost frate cu unionistul dr. Ioan Suciu – D.B.)

ŞICLOVAN SIMEON – n. 28 dec. 1898, Şeitin, j. Arad – m. 18 febr. 1988, Arad; studii la Institutul teologic din Arad (1921) şi doctoratul în teologie la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cernăuți (1924); a predat religia la Şcoala Normală Ortodoxă din Arad (1924-1925), iar apoi va fi profesor la Academia Teologică din Arad (1925-1948); a fost preot duhovnic la închisoarea Tribunalului Arad; a publicat: *Despre Biserică* (1926), *Sfânta tradiție şi baptiştii* (1927), *La luptă pentru legea străbună* (1940), precum şi articole în „***Biserica şi şcoala***”.

TEMPEA PAUL – n. 1844 (Toracul Mare-Torontal) – m. 1905, Toracul Mare; preot în Toracul Mare şi profesor dirigent la Institutul pedagogico-teologic diecezan (1884).

TRĂILESCU IOAN – n. 12 ian. 1862, Sarcea-Română, j. Torontal – m. 2 aug. 1909, Chişineu-Criş; absolvent al cursurilor teologice de la Arad şi licențiat al Facultății de Teologie din cadrul Universității din Cernăuți, unde obține doctoratul (1886); profesor la Institutul arădean (1885-1894); protopop la Chişineu-Criş (1894); a redactat manuale pentru studenți, de ex. *Teologie sistematică*.

TUDUCESCU ATANASIE – n. 20 febr. 1850, Câmpanii de Jos, j. Bihor – m. 7 mai 1885, Arad; absolvent al Academiei de Drepturi din Oradea şi al studiilor teologice din Arad; a fost profesor preparandial diecezan din anul 1881 până în anul 1885. A publicat studii în reviste transilvane (***Familia, Gazeta de Transilvania***).

TURICU CAIUS – n. 31 martie 1895, Târnova, Arad – m. ?; absolvent al Institutului Teologic din Arad; urmează cursuri la Facultatea de Litere din Budapesta. Va fi o perioadă profesor la Liceul Moise Nicoară din Arad, apoi, din 1 sept. 1922, predă limba română şi ştiințele pedagogice la Institutul teologic din Arad.

VARGA PETRU – n. 1809, Zărand, j. Arad – m. 1858, Nădlac; absolvent al Institutului Teologic Arad (1832); ajunge paroh în Nădlac, iar în perioada 1835-1839, a fost profesor la Institutul Teologic.

AUTORITĂȚI ADMINISTRATIVE

ARSICI SAVA – n. 1860, Arad – m. 8 apr. 1824, Arad (înmormântat în Biserica sârbească Tekelyia). Provine dintr-o familie de meştesugari, părinții trimițându-l la Seghed pentru a deprinde meşteşugul croitoriei, dar averea şi-o dobândeşte prin moştenire de la unchiul său, Moise Arsici, avocat al episcopului ortodox din Timişoara. A ajuns să fie numit căpitan al companiei sârbe din Arad (1796) şi chiar căpitan al celor trei companii orăşeneşti, apoi primar al Aradului (1814-1824) şi director şcolar (1821-1824). A oferit Şcolii Preparandiale spațiu pentru desfăşurarea cursurilor şcolare, 24 iugăre de pământ pentru întreținerea unor elevi şi, după moarte, soția sa, Eustahia (n. 1776, Irig, Serbia – m. 17 febr. 1843, Arad) – considerată prima scriitoare de limba sârbă – a donat (în 1824) clădirea „Casei Fundaționale" pentru Preparandie şi pentru Alumneum.

AVAKUMOVIĆ PAVLE (Pavel Avacumovici) – n. 1740, Sentandrei (Serbia) – m. 13 aug. 1815, Arad; a fost ultimul episcop de naționalitate sârbă aflat în fruntea Episcopiei Aradului între anii 1786 şi 1815. „*A fost mai întâi arhimandrit al mănăstirii Bezdin, apoi vlădică la Pakrac şi, în cele din urmă, episcop al Episcopiei Aradului*". Profesorii preparandiali, în frunte cu Dimitrie Țichindeal, M. Nicoară şi alți clerici au fost inițiatori ai acțiunii ca în scaunul episcopal al Aradului să fie ales un român. Abia în 1829, împăratul Francisc I a venit în întâmpinarea cerințelor românilor şi episcop de Arad a fost ales românul Nestor Ioanovici care a fost, până la alegerea sa ca episcop, egumen al mănăstirii Besenovo din Srem. ***Eparhia Aradului a rămas în componența Mitropoliei din Karlovci până la separarea bisericilor sârbă şi română în anul 1864, dar începând cu Nestor Ioanovici toți episcopii au fost din rândurile românilor."*** (cf. Miodrag Milin, *Sârbii din Romania*, **www. banaterra.eu**). A învățat limba românească pentru a înțelege jalbele credincioşilor săi: „*frumoasa limbă românească cu o sintaxă ce-şi are farmecul ei bătrânesc*". A fost înmormântat în Biserica mănăstirii Gai (Arad).

GYURCOVICI EUGEN – director al Deputației Fondurilor Şcolare cu sediul la Budapesta (1841).

IOANOVICI CONSTANTIN – n. 1813, Lugoj) – m. 1865, Miniş, j. Arad; „director local" (1842-1850), era avocat; în 1850, e numit inspector şcolar la Timişoara.

IOANOVICI NESTOR – n. 1766, Făgăraş – m. 21 febr. 1830, Arad; absolvă studiile teologice la Facultatea din Karlovitz (1798), apoi se călugăreşte la mănăstirea Hodoş-Bodrog, ajungând stareț; mai apoi ajunge arhimandrit al mănăstirii Bezdin (Arad); nu s-a bucurat de sprijinul şi nici de simpatia lui Iosif Vulcan; în 9 febr. preia Episcopia Aradului, fiind primul episcop român, pentru

un an de zile; este înmormântat în Biserica mănăstirii din Gai;

LUCACICI GRIGORIE – n. 1764 – m. 19 nov. 1848, Ineu; preot catihet (1815-1829), după ce a fost învățător (Vârşeț) şi preot la Fizeş, va fi numit catihet după destituirea lui Țichindeal (noiembrie 1815); protopop al Ineului; distins de împărat cu Crucea de aur" pentru servicii culturale (30 ian. 1837); în timpul revoluției paşoptiste, se retrage în protopopiatul său de la Ineu, unde moare de holeră.

IORGOVICI BRÂNCOVEANU PAUL – n. 28 aprilie 1764, Vărădia, j. Arad – m. 21 martie 1808; om de cultură bănățean, jurist, cercetător al originii romane a poporului român, printre primii oameni de cultură din Banat care au scris româneşte folosind alfabetul latin. Tradiția spune că străbunicul său era un nobil ardelean refugiat în Țara Românească din calea prigoanei calvine şi căsătorit cu o fată din familia Brâncoveanu. La rândul lui, bunicul său s-ar fi refugiat din calea turcilor în Banat şi s-a stabilit la Vărădia, unde l-a avut ca fiu pe Marcu, care a devenit preotul satului. Aşadar Paul Iorgovici, fiul preotului Marcu, se numea şi „Brâncoveanu" din cauza filiației cu străbunica sa care făcea parte din această mare familie. Altă ipoteză asupra originii consideră că tradiția este fictivă, nejustificând supranumele, dat fiind că bunicul după tată, George, era originar din satul Brâncoveni, din Romanați. Studiile elementare le-a făcut în satul natal, alături de frații săi, cu un învățător venit din Țara Românească. A urmat apoi şcoala trivială (de trei ani) de la Vîrşeț, unde a învățat limbile germană şi sârbă. Între 1776-1782, urmat şase clase gimnaziale la Seghedin, unde a studiat şi filosofia. Între 1782-1784, a urmat filosofia la Pojon (Bratislava), apoi între 1784-1787 dreptul la Pesta, devenind, la 23 de ani, notar jurat. Mai apoi, a studiat dreptul public austriac la Viena (până în 1787 sau 1789), cf. http://enciclopediaromaniei.ro /wiki/ (accesat 5 nov. 2011). El beneficiază de o elogioasă prezentare a lui Sădean şi Botiş, în broşura *Primii ani de apostolat...* (1912).

NESTOROVICI UROS ŞTEFAN – n. 1765, Buda – m. 12 august 1825, Vârşeț; consilier regal şi inspector general al şcolilor.

Manuscris în biblioteca V. Popeangă: ***Nestorovici Uros Ştef.(anovici) şi meritele lui pentru şcoli:*** *Uros Ştef. Nestorovici, fiul merituosului cetățean al Budei, s-a născut în anul 1765, la Buda. După terminarea studiilor de filosofie în Germania la Breslau şi a celor de ştiințe juridice la Viena, devine în anul 1791 cancelist şi notar sub jurământ la „cancelaria ilirică", după cum se numea pe atunci cancelaria sârbă de pe lângă curtea de la Viena. Deoarece un an mai târziu cancelaria sârbă de la Viena a fost închisă, Nestorovici a fost transferat în aceeaşi dregătorie la cancelaria regească ungară cu un salariu anual de 500 fl. Nestorovici a îndeplinit cu o deosebită râvnă obligațiile sale de serviciu, câştigând astfel dragostea şefilor săi. Virtuțiile lui deosebite, iscusința lui în domeniile politic, cameral şi juridic, în aceeaşi măsură cinstea lui au*

atras atenția regelui Francisc, care îl numea în anul 1796 ca agent ungar de pe lângă curte. În 1800, Nestorovici a fost ales cetățean de onoare al orașului Buda, fără depunerea obișnuită de taxă în virtutea meritelor sale pentru orașul natal, la fel cum odinioară fusese distins și tatăl său, în baza diplomei eliberate la 21 noiembrie 1800. Nestorovici a câștigat dreptul de a beneficia de toate privilegiile pe care le au toți ceilalți cetățeni ai Budei.

Până la primul deceniu al al acestui secol, a stat foarte rău cu școliile, proinspectorul districtului Oradiei Mari. Vezilici a murit, iar Vuianovschi, directorul districtelor de Srem, slavon și croat, la fel și Mrazovici, directorul districtului de Bacina sub povara anilor, nu mai putea să viziteze școlile și să se îngrijească de dezvoltarea lor. O stare lipsită de vlagă și o rămânere în urmă s-a instalat în școli, a ieșit la suprafață starea jalnică a metodelor de predare ale învățăturilor.

Acestei stări de lucruri i s-a pus capătul în 1800, când a fost numit Nestorovici în funcția de inspector general al tuturor școlilor ortodoxe din Ungaria. Această funcție i-a fost atribuită lui Nestorovici datorită virtuțiilor sale. Din respectivul decret aflăm că până la formarea unui alt fond, i se atribuie din fondul erarului cameral un salariu anual de 2000 fl. și încă 1500 fl. pentru cheltuieli de birou, corespondență etc, iar pentru deplasări oficiale o diurnă de 8 fl. plus cheltuieli de deplasare.

La 12 februarie 1810, împăratul Francisc îi scrie mitropolitului Stratimirovici că l-a desemnat pe Nestorovici, având funcția de consilier regal și inspector general al școlilor, să viziteze toate localitățile să vadă în ce stare se află școlile confesionale ortodoxe din Regatul Ungar și să facă propuneri pentru îmbunătățirea situației școlilor. În aceeași scrisoare, împăratul spune că a intenționat să se îmbunătățească învățământul școlar, dar că acest lucru nu i-au permis evenimentelor furtunoase ce au loc, însă acum după restabilirea păcii dorește ca prin fapte să dovedească grija lui pentru poporul sârb. În încheiere, împăratul arată că Nestorovici are ca dispoziție specială sarcina de a veni la Karlovitz și să se înțeleagă (să cadă de acord) cu mitropolitul asupra acestor chestiuni.

Nestorovici a vizitat aproape toate localitățile în care trăiește poporul nostru, străduindu-se să cunoască binestarea în care se găsesc școlile, să-i cunoască pe învățători și pe elevi, să cunoască neajunsurile dar și plângerile lor. Această vizită a școlilor a durat timp de 5 luni. De bun patriot s-a îngrozit de starea jalnică în care se găseau școlile, de neajunsurile (defectele) din sistemul de învățământ. În raportul pe care l-a prezentat împăratului, Nestorovici a arătat că principalele cauze care împiedică propășirea învățământului sunt insuficienta preocupare (supraveghere) a directorilor de districte care sunt oameni în vârstră, metodele de predare depășite, învățători nepregătiți, inexistența preparandiilor bine organizate, ca și preoțimea de cel mai înalt rang care urmărea să

împiedice propăşirea şcolilor (să le mențină în starea de înapoiere). Conducerea şcolilor nu şi-a onorat menirea, a existat o repulsie față de tot ceea ce însemna şcoală şi învățătorul a scăzut râvna directorilor, districtuali prost plătiți. De multe ori, oamenii fără nici o pregătire, veniți direct de la coarnele plugului sau de la oi, puteau, în schimbul unei mici sume de bani, să devină învățători. Mulți doreau să devină învățători pentru a scăpa de serviciul militar. Nestorovici a constat la foarte mulți învățători o totală ignoranță, un adevărat haos în modul de predare, în toate o dezordine, o sărăcie lucie, o situație jalnică în cel mai înalt grad. Nestorovici s-a îngrozit (cutremurat), constatând că întregul corp şcolar era cu un picior în groapă.

Directoratele şcolare districtuale nu s-au străduit la forurile superioare să îmbunătățească situația. Dimpotrivă, se pare că totul a fost anume astfel aranjat ca şcolile înființate pentru instruirea poporului să decadă pentru a se putea spune: sârbii nu pot fi instruiți (nu sunt buni pentru cultură) şi de aceea ei nu pot lucra în instituțiile statului, cum de altfel întâlnim în acea perioadă relativ puțini sârbi funcționari, deşi au suportat în mod egal cu ceilalți supuşi obligațiile față de țară.

Nestorovici a scris despre toate acestea în raportul său către rege, încercând în mod sincer, cu toate puterile sale să îndrepte situația. Nestorovici a luat pe umerii săi o grea povară. La mitropolitul Stratimirovici, însă, a avut parte de o primire glacială. Din partea aceasta, nu a primit ajutor dimpotrivă, a fost obstrucționat. Dar Nestorovici a depăşit toate obstacolele şi a continuat să meargă înainte. El a considerat că cea mai stringentă necesitate este înființarea a trei preparandii în care tinerii sârbi, români, greci, care doresc să devină învățători vor avea posibilitatea să primească o instruire adecvată şi astfel va avea garanția că tânăra generație va fi educată de dascăli destoinici. Nestorovici a făcut propunerea, care a primit confirmarea împăratului, ca pentru sârbi să se înfințeze preparandia în oraşul privilegiat al coroanei regeşti Szent-Andraş (Sentandreja – Sânt-Andrei). Acest oraş a fost ales pentru înființarea preparandiei sârbe pentru că are aerul curat, este situat pe malul apei, este destul de (întins) mare pentru ca tinerii care vor pleca acolo la studii să aibă unde să găsească adăpost. La Sentandrija, în 1810, când a fost făcută această propunere, trăiau mulți sârbi înstăriți de la care puteau avea un însemnat ajutor elevii preparandiei buni la învățătură, dar mai săraci dând meditații. În afară de această, Sentandrija avea o foarte mare şi splendidă clădire a şcolii cu două etaje, pe care a construit-o obştea pe banii săi. Etajul superior a fost cedat spre folosință preparandiei fără ca aceasta să plătească chirie. Sentandrija avea întăietate (asupra altor localități) şi datorită faptului că avea trei medici şi doi tămăduitori şi un dispensar bine dotat.

Pentru preparandia românească, Nestorovici a propus Aradul vechi, situat într-o regiune prosperă. Pe lângă aceasta, Sava Arsici, senator şi căpitan

al oraşului, pentru binele obştesc, a donat propria lui casă în acest scop.

În privința grecilor, ca cea mai puțin numeroasă comunitate, Nestorovici a propus ca pentru ei să fie înființată preparandia la Pesta. Comunitatea greacă din Pesta împreună cu cea românească a cedat o parte a clădirii şcolii pentru înființarea preparandiei. Grecii au fost foarte mândri de strămoşii lor. Fiind foarte bogați îşi aduceau învățători pentru şcolile lor din Turcia (Grecia sub stăpânirea turcească) pentru ca fiii lor să învețe corect limba greacă. Grecii din Pesta se ocupau numai cu comerțul, nu voiau să învețe nimic altceva şi de aceea erau foarte trufaşi. Nestorovici a propus Pesta pentru înființarea preparandiei greceşti pentru că acolo trăiau foarte mulți greci.

Preparandia sârbească a fost inaugurată în mod festiv la 3 noiembrie 1812 în prezența unui numeros public a personalităților de vază. A doua zi, au început cursurile. Obiectele predate au fost: Pedagogia, Metodica, Istoria Regatului Ungar, Gramatica limbii sârbe, Stilul limbii materne, Algebra, Geografia, Limba germană, Catihetica, Tipicul şi cântările bisericeşti. Profesorii au fost Pavle Atanațkovici, preot din Zombor, Kuzman Iosici, Vasile Bulici, absolvent al facultății de medicină. Atanațkovici preda Pedagogia şi Metodica pentru ca, în 1813, să devină, la Szent-Andraş, parohul şi catiheta al Preparandiei în locul lui venind ca profesor Dimitrie Isailovici de la Gimnaziul din Karlowitz.

Preparandia română de la Arad a fost deschisă în aceeaşi zi ca şi cea sârbă din Szent-Andraş, iar cea greacă a fost deschisă la Pesta, la 10 noiembrie 1812. Ca profesori la Preparandia română au fost numiți: Iovan Miuț (sic!), Iosif Iorgovici, doctor în filosofie, Costea Diaconovici Loga şi parohul din Becicherecu-Mic, Dimitrie Țichindeal ca şi catiheta.

Preparandia greacă avea numai un profesor: Hariton Popovici, nobil, avocat, fiul episcopului de Buda, Diaconisie, catiheta a fost Teodor Gheorghievici, parohul din Pesta. Fiecare din profesorii numiți mai sus avea un salariu anual de 800 fl, doi catiheți avea salariul de 500 fl. Toți au avut (câştigat) dreptul la pensie. La început, durata scolarizării era de 15 luni. Fiecare cursant, care a urmat 3 semestre de câte 5 luni, a fost declarat absolvent al preparandiei. Din 1815, şcolarizarea se întindea pe durata a 2 ani.

Primii directori ai şcolilor populare au fost pentru districtul Buda: George Petrovici, cenzorul regal al cărților în limba sârbă din Buda; pentru districtele Srem, Slavonia, Croația: Gligorie Gherşici; pentru districtul Bacika, Gavrilo Bancevici; pentru districtul Timişoara; Luka Kengelaț; pentru districtul Caransebeş: Moisilo Arsici, iar pentru proinspectoratul Oradea Mare: Gavrilo Konstantinovici. Şcolile populare săteşti şi orăşeneşti, exceptând cele lăsate de izbelişte din Ardeal şi Bucovina, în monarhia austriacă în provințial, până la venirea lui Nestorovici au fost 1176 la număr. Aceste şcoli au fost împărțite în 4 districte (Districtus litterarii) şi anume: cel pentru Srem, Bacika,

Timişoara şi Oradea Mare. Aceste districte au fost atât de întinse cu multe şcoli astfel ca directorul districtului nu a fost în stare nici măcar o dată pe an să viziteze fiecare şcoală şi să se convingă de progresele pe care le fac elevii. De abia cu Nestorovici începe o eră mai fericită. Prima lui grijă a fost ca şcolile neglijate să fie aduse în ordine, să fie deschise şcoli noi şi toate să fie repartizate mai multor districte mai mici. Districtul Timişoara a fost divizat în 2: Timişoara şi Caransebeş; cel de Oradea Mare cu 500 de şcoli până în 1815 nu a fost divizat, cel de Srem a rămas nedivizat; districtului de Bacika, i s-au dat şcolile din zona Segedin şi la sud de Mohaci din comitatul Baranja. Noul district Buda se întindea de la Gyor şi Tokay până la Mohaci.

Primii directori districtuali au avut salariul de 550 fl pe an. Poporul a început să aprecieze efortul lui Nestorovici de a îndrepta lucrurile în şcoli. Multe comune au mărit salarul învăţătorilor, cel în bani şi cel în natură. În multe locuri, s-au construit locuinţe pentru învăţători, cu chirii rezonabile. Toate acestea nu au existat înainte. Din fondurile comune, a început să procure obiecte de inventar pentru şcoli. Acolo unde şcolile au fost neîncăpătoare, odată cu venirea lui Nestorovici, numărul elevilor a crescut, au început să le extindă şi să numească şi al doilea învăţător.

Încă atunci când a întreprins prima sa călătorie prin ţară, Nestorovici recomanda, ca deosebit de utilă, înfiinţarea unui fond şcolar. Propunerea a fost acceptată şi aşezările mai importante ca: Novi Sad, Sombor, Irig, Vukovar, Arad, Pesta, Sent Andraş, Miskolc etc, au spart gheaţa, exemplul lor urmând şi localităţile mai mici. Protopopul Iovan Draghici a donat primul fondului şcolar 10 000 fl. Mulţi au răspuns acestei chemări făcând donaţii în bani şi în produse. Din acest fond, urmau să fie plătiţi directorii districtelor şcolare şi învăţătorii comunelor mai sărace.

Prin grija neobositului Nestorovici, a fost introdus în biserici şi tasul pentru şcoală. Pe atunci, se obişnuia ca duminica şi de sărbători în bisericile noastre să fie 2 tasuri*: unul pentru biserică şi altul pentru cei nevoiaşi din comună. S-a aprobat deci, ca în toate bisericile de legea noastră să meargă şi al treilea* tas *pentru şcoli. Asta nu a constituit o surpriză pentru populaţie pentru că deja mai de mult timp există obiceiul în unele localităţi să fie şi al treilea* tas *pentru fondul şcolii. În aceea vreme, lumea mergea la biserică cu mic cu mare nu ca acum şi dacă s-ar fi introdus atunci peste tot* tasul *al treilea s-ar fi adunat anual până la 30000 fl. În acest scop, în fiecare parohie au fost aleşi doi epitropi care împreună controlează încasările din* tasul *pentru şcoală. Banii adunaţi îi păstrează într-o lădiţă specială cu trei lacăte şi trimestrial îi predau cu chitanţă Episcopului. La început cu aceşti bani au fost plătite: salariile profesorilor preparandiilor, bursele cursanţilor preparandiilor cu rezultate foarte bune la învăţătură, cărţi, îmbrăcăminte şi necesităţi similare. Iovan Aradija, cetăţean al Seghedinului, a donat instituţiei „tasul şcolii" 50 fl. Nobilul Petar Asimarkovic,*

cetățean al Budei, a donat 30 de rifi de aur pentru costume a 8 preparandişti care s-au evidențiat la examenele primului ciclu de cinci luni. În afară de aceasta, comuna de Szent-Andras a suportat cheltuieli pentru întreținerea a 17 de preparandişti. Farmacistul din localitate, Hass, dădea pentru preparandişti documente gratuite, iar medicul din localitate Djordje Petrovic îi trata fără a le pretinde să plătească onorariile respective.

Pentru şcoli şi pentru învățământul şcolar, ar fi mult mai profitabil dacă, în aceea vreme, clerul nu ar fi procedat unilateral. Astfel, de ex., atunci când preotul venea la o persoană particulară grav bolnavă, pentru spovedanie şi împărtăşanie, şi acesta dorea să doneze o sumă de bani pentru şcoli, preotul îl sfătuia să nu doneze şcolii, ci bisericii. Astfel, totul mergea pentru biserici, chiar şi cele foarte bogate, iar şcolile erau lăsate în grija Domnului. Nestorovici (solicită) instanței superioare să-i ordoneze mitropolitului ca să instruiască preoțimea pentru un alt fel de administrare, dar probabil că a avut puțin succes în acest demers. Era păcat că totul se învestea în turle strălucitoare, în clopote grele, în odejdiile scumpe, în timp ce şcolile de abia reuşeau să supraviețuiască.

În afara fondului şcolar principal, Nestorovici a înființat şi fondul de 10% pentru suplimentarea cu 10% a salariilor învățătorilor. Fiecare comunitate de legea noastră a căzut de acord să plătească suplimentar la fiecare 10 fl din salariul învățătorului încă 1 fl. (la un salariu de 100 fl – un supliment de 10 fl, la un salariu de 200 fl – un supliment de 20 fl) cu remarcă – aceşti bani se înmânau nu învățătorului direct, ci directorului şcolar local, acesta îi trimitea directorului şcolar districtual care la rândul său trimitea banii deputației din Buda. Acesta administra diversele fonduri şi avea în păstrare toate contractele învățătorilor în care erau specificate salariile lor. Această deputație, propusă de Nestorovici şi aprobată de guvern în 1815, a fost formată din 9 membrii sub jurământ, împreună cu preşedinte din cele 3 naționalități adică sârbi, (vlahi) români şi greci din rândul preoțimii, a nobililor, cărturarilor şi comercianților. Deputația avea un actuar, un casier, un consilier juridic şi un grefier. Erau remunerați numai actuarul, casierul şi grefierul, ceilalți lucrau pe bază de voluntariat. Deputația ținea evidența încasărilor şi plăților şi semestrial trimitea raportul instanței superioare, având grija ca banii să fie (păstrați) depuşi astfel ca să aducă dobândă.

În acest fel, Nestorovici, în 1811, a pus bazele eforturilor sale patriotice, modificând din temelie vechiul sistem de învățământ, creînd unul nou care să fie în acord cu spiritul poporului. În 1812, a deschis preparandiile care au dat poporului învățători capabili. În 1813, a pregătit pentru a fi tipărite manuale noi pentru elevi, în limba pe care o vorbea poporul, în 1814 a trimis în mijlocul multor comunități învățători bine pregătiți. Pe lîngă toate acestea, s-a străduit să asigure fondurile necesare pentru aceste scopuri mărețe, făcând intervenții la instanțele superioare şi făcând apel la populație pentru donații, al

treilea tas*, fondul de 10%. În 1815, eforturile sale au fost încununate prin înfiinţarea deputăţiei pentru colectarea şi sporirea principalului fond şcolar. În 1816, când preparandia din Sentandreja a fost mutată la Sombor, el a înfiinţat biblioteca sârbească.*

S-a aprins o stea pe cerul învăţământului sârbesc precum steaua biblică „de la răsărit", dar nici Irod nu dormea. Manualele pe care profesorii Isailovici, Atanackovici şi Bulici le-au pregătit pentru şcolile populare, iar Nestorovici le-a prezentat pentru aprobare Cancelariei Ungare după multe şovăieli au fost returnate cu specificaţia că nu se aprobă tipărirea lor, pentru că au fost scrise în limba simplă vorbită a poporului. E limpede că aceste manuscrise au fost cenzurate de mitropolit. Degeaba cerea Nestorovici să fie numit un comitet format din sârbi competenţi, laici, care nu vor judeca lucrurile aşa de unilateral, degeaba explica că nu se va realiza nimic bun dacă nu se vor utiliza cărţi scrise într-o limbă pe înţelesul elevilor. Mitropolitul era afectat că de acum încolo învăţătorii vor fi absolvenţi ai preparandiilor nu numai preoţii ca şi înainte. A început lupta pe viaţă şi pe moarte şi bietul Nestorovici, deşi a rezistat destul de mult, în cele din urmă (a cedat) s-a dat bătut.

În anul 1824, mitropolitul Stratimirovici a primit de la consiliul regesc un intimat în care se spune „ut in promoven da Re Scholari G.n.u Ritus procurandaque debita pubis institutione Parochi perinde cooperentur" („şi preoţii să coopereze la propăşirea învăţământului ortodox şi să se îngrijească de educaţia tineretului"*). În continuarea intimatului, este chemat mitropolitul ca cei care se pregătesc să devină preoţi să fie mai bine pregătiţi pentru a se putea implica şi în treburile învăţământului. În încheierea intimatului, se spune că absolvenţii de seminarii nu pot fi numiţi ca învăţători pentru că în cei doi ani de seminar nu învaţă nimic altceva decât gramatica slavonă şi cântările bisericeşti plus ceva din materiile de teologie.*

Revoltat, în răspunsul său la intimat, mitropolitul a arătat că la Seminar se învaţă mult mai mult. Afirmaţia că se învaţă numai gramatica slavonă, cântările bisericeşti şi ceva din teologie reprezintă o insinuare, care după toate probabilităţile este opera lui Nestorovici (insincera et summe columniosa… – o afirmaţie neadevărată, calomnioasă *a inspectorului general al şcolilor, după cum presupun fără motive întemeiate). În continuare, mitropolitul filosofează cum că preoţii învaţă poporul ceea ce este mult mai greu decât să înveţe copii şi atunci,* adaugă el*, tinerii absolvenţi ai seminarului care devin diaconi şi pot să fie preoţi cum să nu poată şi fără preparandie să fie învăţători, ceea ce este mult mai puţin pretenţios. Capul bisericii s-a folosit de acest prilej pentru a-şi revărsa nemulţumirea faţă de învăţători, absolvenţi ai preparandiei, să-i stigmatizeze ca pe nişte neştiutori, imorali, iar pe absolvenţi de seminarii care au devenit învăţători să-i ridice în slăvi ca pe nişte sfinţi. Înainte de a trimite răspunsul la intimat, mitropolitul a cerut protoprezbiterilor din diecesa sa să*

meargă din comună în comună şi să ancheteze populaţia care preferă ca învăţători: pe absolvenţi de seminarii sau pe cei ai preparandiilor. Evident că s-a aranjat astfel ca toate comunele din Srem să-i prefere pe absolvenţii de seminarii. Rezultatele anchetei au fost trimise consistoriei, adică mitropolitului, iar acesta le-a anexat răspunsului său la intimat. După aceasta, a apărut noul intimat în care se cere mitropolitului să-i comunice nominal pe învăţătorii din şcoala lui Nestorovici care nu corespund vocaţiei de învăţător. Mitropolitul a trimis răspunsul său intitulat: „Elenchus Individium……" (cu un) Tabel nominal cu absolvenţi ai preparandiei numiţi ca învăţători în dieceza Srem, care nu corespund vocaţiei de învăţător. În acest tabel, figurau din protopopiatul de Karlovitz, 4 învăţători, din acel de Vukovar, 3 şi din cel de Dalj 2. Pentru fiecare dintre aceştia, se indică drept cea mai gravă vină necunoaşterea gramaticii limbii slavone, apoi nu cunoaşte cântările bisericeşti (mai corect spus – nu are o voce plăcută), este vânător, fumător şi nu se supune ordinelor parohului bisericii („slavonicae Gramaticae rudissimus cantus ignarus venator, fumator, Parocho innobediens"*). Clerul superior nu înceta să arunce cu pietre în gloriosul Nestorovici: reclamaţii una după alta, rapoarte cum că şi în seminarii se preda pedagogia şi prin urmare preparandia este un lux inutil, cereri ca să fie abrogată interdicţia ca preoţii care nu frecventează şi preparandia să nu poată fi numiţi şi învăţători. Modul cum se uneltea în aceasta din urmă problema reiese şi din următoarea scrisoare trimisă mitropolitului:*

„Înalt Prea Sfinţia Voastră,
Domnule Preamilostiv!

Scrisoarea arhimandritului Sinesije Radivojevici, administrator al Eparhiei Vârşeţului, către mitropolitul Stratimirovici, datată 28. 03. 1824, este redactată în limba slavo-sârbă şi conţine:

- *propunerea de a se cere instanţei superioare ca absolvenţii învăţământului teologic să poată fi numiţi învăţători fără a fi necesar să frecventeze preparandiile;*
- *propunerea ca absolvenţii învăţământului teologic să facă un studiu de pregătire ca învăţători, înainte de a fi hirotonosiţi ca preoţi, pentru că, după absolvire, mulţi dintre ei continuă studiile în preparandii sau pierd vremea aşteptând un post de preot, pentru că nu se pot ocupa nici de agricultură nici de comerţ. Este citat cazul diaconului Mihajlo Miljkovici care cu toată strădania fostului episcop Vidak, nu a fost numit învăţător datorită opoziţiei lui Nestorovici. Se propune reclamarea cazului instanţei superioare, însoţită de argumente în favoarea bunei pregătiri a lui Milijkovici pentru ca dl. consilier (Nestorovici) să-l numească pe Milijkovici învăţător de Vârşet;*
- *argumentarea că preparandiile sunt inutile deoarece popoare*

de alte religii din Imperiu nu au preparandii şi totuşi nu duc lipsă de învăţători destoinici. Se afirmă că profesorii preparandiilor nu sunt mai bine plătiţi decât absolvenţii învăţământului teologic;

- *concluzia că, în baza argumentelor arătate, absolvenţii seminarelor teologice nu pot fi excluşi de la a îndeplini funcţia de învăţător (fiind) inferioară celei de preot; Chiar şi profesorii preparandiilor nu au o pregătire superioară clericilor, care au la bază studiile gimnaziale şi ale filosofiei;*

În baza argumentelor de mai sus, petiţionarul roagă pe Înalt Prea Sfinţitul mitropolit ca preoţii să nu fie excluşi din funcţia de învăţători."

În primăvara lui 1825, mitropolitul a trimis o nouă petiţie Consiliului în care, printre altele, susţine că învăţătorii sunt alungaţi de enoriaşi pentru că din cauza lor s-a introdus al treilea tas *în biserică şi un nou bir, prin contribuţia de 10% . De atunci, spune mitropolitul, şi veniturile bisericilor s-au redus, aşa că nu vor mai putea acoperi cheltuielile pentru biserici. Astfel capii bisericii lucrau la subminarea autorităţii şcolilor de învăţători. Nestorovici a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru a se apăra, pentru a se opune şi a demonstra contrariul. Văzând pericolul care ameninţă opera lui de o viaţă în disperare de cauză, deseori în cercul său de prieteni implora: Aş dori atât de mult să avem pace. Sunt sătul de dispute şi de certuri! Da, dar de unde pace pentru cei care au de a face cu călugării!*

Obosit, extenuat, epuizându-şi întreaga energie în această luptă nobilă, a murit în acelaşi an aşteptând moartea ca pe o salvare.

La un an după moartea lui Nestorovici, la 31 iulie 1826, mitropolitul anunţa Consiliul că a prelungit durata studiilor pentru preoţi la 3 ani, adăugând ca obiecte de studiu: pedagogia, astfel ca seminariştii să înveţe, în anul I, metodica şi didactica. Mai comunică că este construită clădirea pentru seminariile din Arad, Vârşeţ şi Pakraţ şi că de îndată ce vor fi numiţi episcopi la Timişoara şi Pakraţ vor avea seminarii şi aceste oraşe. Deoarece, spunea mitropolitul, seminariile pregătesc în fiecare an atâtea cadre calificate care pot completa locurile vacante de învăţători, se poate renunţa la preparandii, pentru că nici alte naţionalităţi din ţara noastră nu le are. (Postquam teste experientia….).

*Timp de 16 ani, după moartea lui Netrorovici, funcţia de inspector a rămas vacantă. Consultându-l pe mitropolit în privinţa numirii noului inspector şcolar, acesta a răspuns consiliului că nu consideră necesară numirea unui nou inspector, deoarece el nu cunoaşte nici o persoană capabilă să îndeplinească dezideratele suveranului privind educaţia copiilor în şcolile primare. (*Conscientia ...)

Preparandia, contrar dorinţelor mitropolitului, nu a fost totuşi desfiinţată, dar încă mult timp după moartea lui Nestorovici nu a făcut progrese. Astăzi

*însă situaţia este cu totul alta. Cât de mult s-ar fi bucurat Nestorovici dacă ar putea vedea ce roade bogate a dat pomul sădit de el. Astăzi în toate aceste scolile primare sârbeşti se învaţă din cărţi în limba pe care o vorbeşte poporul, aşa cum a insistat Nestorovici. Textele în limba slavo – sârbă (*Petr malîi cradeţ*), cu care noi în copilăria noastră ne rupea limba şi pe care Nestorovici dorea să le elimine au dispărut de mult din abecedarele noastre.*

*Făcând deseori comparaţia dintre trecut şi prezent, am dorit să găsesc cât mai multe date despre viaţa şi activitatea lui Nestorovici pe care să le folosesc pentru o lucrare, care să fie publicată în Letopis (*Matice serpske*). Mi se pare de-a dreptul ruşinos, eu însumi fiind învăţător, că nu există publicată o biografie a acestui întemeietor al şcolii sârbeşti, pentru învăţători. Cu mari eforturi, am obţinut datele autentice în baza cărora am scris această lucrare.*

Nestorovici a fost căsătorit şi a avut copii. Pe soţia lui o chema Iudita. Era din familia Marcovici din Vârşet unde avea o casă. După moartea soţului, primea pensie de urmaş, n-aş putea spune cât.

Traducere din limba sârbă: Bojidar Panici

N.B. Nu avem informaţii şi ne este dificil de identificat anul elaborării acestei traduceri şi nici datarea textului de bază în limba sârbă. Traducerea este sub formă de manuscris şi mi-a fost încredinţată, spre utilizare, de către D-l prof. Vasile Popeangă. Vasile Popeangă apreciază personalitatea şi activitatea lui Nestorovici, considerându-l homo regius, dar şi homo religiosus: „*în ceea ce priveşte atitudinea pedagogică a lui Nestorovici faţă de preparandie, remarcăm observaţiile judicoase privind climatul educativ din Preparandia din Arad şi devoţiunea lui pentru şcoală şi cultură care erau comparabile cu a lui Pestalozzi*”[1]. Doru Bogdan, citind întregul meu text, în manuscris, consideră că „documentul este foarte important”, dar că ar fi nimerit să-l plasez în alt loc, fişa biografică a lui Nestorovici fiind „total disproporţionată”, comparată cu a unui Ţichindeal, de exemplu. Mi-ar fi greu să renunţ şi îl las totuşi aici, ca document, cu scuza de rigoare, mai cu seamă că am regăsit în Radu Flora un cercetărtor care apreciază în mod special personalitatea lui Nestorovici şi rolul său în stimularea învăţământului ortodox, după ce dr. T. Botiş şi dr. Avram Sădean, în *Cei dintâi ani din trecutul şi viaţa Preparandiei* (1912), îi fac un elogiu ca unui „adevărat iubitor de neam omenesc” (p. 22).

NICOARĂ MOISE, numit şi Moise Nicorescu (n. 30 noiembrie 1784, Gyula, Ungaria – d. 10 octombrie 1861, Bucureşti) a fost jurist, profesor, poet, luptător pentru drepturile românilor din Transilvania. S-a născut într-o familie

[1] V. Popeangă, *Studii despre Preparandia din Arad*, Vasile Goldiş University Press, Arad, 2011, p. 43.

de români de origine nobilă. Părinții săi au fost Petru Nicoară şi Maria Şerban. Diploma de înnobilitare a familiei Nicoară provine din anul 1627, când strămoşul lui Moise, Ştefan Nicoară, a fost înnobilitat de împăratul Ferdinand al II-lea. http://enciclopediaromaniei.ro/wiki (accesat 5 nov. 2011). Pentru detalii, vezi şi volumul Corneliei Bodea, *Moise Nicoară*...(Arad, 1940).

OBRADOVICI GRIGORE - n. 1771, Ciacova – m. 31 dec. 1847, Lipova; fiul lui Luca, frate al lui Dositei Obradovici, fabulistul. A fost director şcolar pentru instituțiile de învățământ grănicereşti valahice şi ilirice, cu reşedința la Caransebeş (1805-1813); „*personaj activ şi influent*" (N. Iorga); diaconului de Lipova îi dedică Țichindeal volumul său „*Adunare de lucruri moralicești*" (1808). A scris *Ortografia sau scrisoare dreaptă pentru şcolile nemțeşti* (1784), *Păvățuire pentru învățătura şcoalei sau Aritmetica* (1805); traduce din sârbă volumul *Carte de mână pentru bine orânduita economie* (1807), precum şi volumul (din germană) intitulat *Scurtată de mână povățuire către modrul cel înainte scris de învățătură* (ms, 1810), carte adresată pregătirii pedagogice a învățătorilor, grație căreia V. Popeangă îl consideră pe autor „înzestrat cu idei pedagogice iluministe". Tichindeal îi dedică traducerea în româneşte a *Fabulelor lui Dositei*[1].

[1] V. Popeangă, *Idei iluministe în activitatea şcolară a lui Grigore Obradovici*, în ***Mărturii transilvănene…,*** Arad, 2007, p. 289.

BIBLIOGRAFIE

1. Albu, Nicolae, *Istoria învăţământului românesc din Transilvania până la 1800*, Tipografia Lumina, Blaj, 1944.
2. Albu, Nicolae, *Istoria şcolilor româneşti din Transilvania între 1800-1867*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971.
3. Aron, Ioan, *Teodor Ceontea,* (în) ***Anuarul Liceului Pedagogic pe an. şc. 1972 -1973***, Arad, 1973, p. 156.
4. Benghin, B. Gavrilovici, N., Goicov, G., Doşenovici, P, Popi Spăriosu, T., Stoianovici, A., *Istoria şcolii din Vârşeţ* (în limba sârbă cu rezumat românesc), Vârşeţ, 1996, p. 627.
5. Bocşan, N., Leu, V., *Şcoală şi comunitate în secolul al XIX-lea. Circulare şcolare bănăţene*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002.
6. Bodea, C. Cornelia, *Acum o sută de ani*, (în) ***Hotarul***, Arad. an. IV, 1937, nr. 9 –l1. p. 296 şi ***Hotarul***, an. V, 1938, nr. 6-8, p. 58.
7. Bodea, Cornelia, *Moise Nicoară (1784-1861),* Editura Diecezana, Arad, 1943. p.57 şi passim.
8. Bodea, Cornelia, *Introducere la vol. Moise Nicoară...*, Editura Diecezană, Arad, 1943 (despre Preparandie şi corespondenţa lui M. Nicoară cu Dimitrie Ţichindeal).
9. Bogdan, Doru, *Preparandia din Arad şi Şcoala Ardeleană în conştiinţa intelectualităţii româneşti*, în Doru Sinaci, Emil Arbonie (coord), ***90 de ani de administraţie românească în Arad*** (culegere de studii şi comunicări), „Vasile Goldiş" University Press, Arad, 2010, p. 26.
10. Bogdan, Doru, *Alexandru Gavra*, (în) ***Plus*****,** revistă didactică a Şcolii Normale, Arad, nr.3, 1997 .
11. Bogdan, Doru, *Preparandia arădeană, focar de cultură şi viată naţională.* (în) ***Buletin de Informare şi Documentare*** (S.S.F. Arad), Arad, 1987, p. 149.
12. Bogdan, Doru, *Nicolae Roşuţ: 1933-1981* (în) ***Ziridava*****,** revistă a Muzeului Judeţean, Arad, vol. XIII, 1981, p. 475.
13. Bogdan, Doru, *Ţichindeal – gură de aur*, (în) ***Adevărul***, Arad, 17 ian. 1998, p. 8.
14. Bogdan, Doru, Mărghitan, Liviu, *„Ţichindeal – gură de aur"*, Editura Viaţa românească, Arad, 2000.
15. Borcilă, Mircea, *Alexandru Gavra – lexicograf,* (în) ***Limba română***, an XX, 1971, nr.5, p. 503.
16. Botiş, Teodor şi Sădean, Andrei, *Cei dintâi ani din viata şi trecutul preparandie,*. Edditura Diecezana, Arad, 1912, p. 150.
17. Botiş, Teodor, *Istoria Şcolii Normale (Preparandiei) şi a Institutului teologic-ortodox român*, Editura Consistoriului, Arad, 1922.
18. Botiş, Teodor, *Anuarele Institutului Pedagogic şi a Institutului Teologic,* Editura Diecezană, Arad, 1919-1927.
19. Botiş, Teodor*, O aniversare a Aradului cultural (125 de ani de la înfiinţarea Preparandiei),* (în) ***Şcoala Vremii***, an VIII, nr. 9 (nov) 1937, p.I.
20. Botiş, Teodor, *Necrolog* (semnat de Episcopul Andrei), (în) ***Şcoala Vremii***, an XI, nr.7 sept. 1940.

21. Bradin, Virgiliu, *Şcoli româneşti din Arad – Pârneava de la începuturi până în 1947*, vol. I, Editura Promun, Arad, 2008.
22. Bradin, Virgiliu, *Iosif Moldovan (1863-1940). Santinela învăţământului românesc din ţinutul Aradului. Contribuţie monografică*, Editura Promun, Arad, 2009.
23. Bucur, Maria, *175 de ani de învăţământ pedagogic românesc 1a Arad,* (în) ***Familia*,** Oradea, an.23, nr. 11 (nov.), 1987.
24. Bulat, T. G., *C. Diaconovici-Loga, un profesor bănăţean la principele Tării Româneşti în 1842*, (în} Mitropolia Banatului, an. X, nr. 2, 1960, Timişoara, p.69.
25. Butişcă, Constantin, Pele Ioan, *Satul Fânaţe case şi oameni, istorie şi tradiţie*, Editura Brevis, Oradea, 2009 (informaţii despre familia prof. Ioan Aron, pp. 265-266).
26. Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, Bucureşti, 1982.
27. Călinescu, George, *D. Ţichindeal, material documentar*, (în) ***Studii şi cercetări de istorie şi folclor***, nr.4, 1960, p.721.
28. Câmpeanu, Remus, *Intelectualitatea română din Transilvania în veacul al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, 1999.
29. Cerovic, Ljubivoje, *Sârbii din Arad* (amplu rezumat în limba română de Stevan Bugarski), Novisad-Arad, 2007.
30. Cerovic, Ljubivoje, *Sârbii din România din Evul mediu timpuriu până în zilele noastre* (trad. Din limba sârbă de Ivo Muncian), Uniunea sârbilor din România, Timişoara, 2005.
31. Ciorogariu, Roman, *Discurs la aniversarea centenară a Institutului Pedagogic ortodox român din Arad*, (în) ***Anuarul Institutului pe anul 1912-1913*,** Arad, 1913, p.53.
32. Ciorogariu, Roman, *Anuarele Institutului Pedagogic pe anii 1905-1918,* Editura Diecezană, Arad, 1906... 1918.
33. Ciorogariu, Roman, *Studii şi documente,* ediţie îngrijită de V. Popeangă şi Gh. Sitiu, Oradea, 1981, 472 pagini.
34. Ciuhandu, Gheorghe, *Episcopii Samuil Vulcan şi Gherasim Raţ – pagini mai ales din Istoria Românilor Crişeni (1830 – 40)*, Tipografia Diecezană, Arad, 1935.
35. Ciuhandu, Gheorghe, *Dr. Giorgiu Popa (1841-1897),* (în) ***Hotarul***, Arad, an I (1934), nr. 11, martie, p. 10, (inclusiv fotografia).
36. Codău, Ioan, *Şcoala ineuană pe trepte de istorie (1756 -2008)*, Editura Trinom, Arad, 2008.
37. Cosma, Viorel, *Un maestru al muzicii corale – Ion Vidu*, Editura Muzicală, Bucureşti, 1965.
38. Corbeanu, Nicolae, *Amintirile unui laş*, Editura Albatros, Bucureşti, 1998.
39. Cristea, Nicolae, *Din trecutul Preparandiei noastre*, (în) ***Biserică şi şcoală***, nr.39, anul XXVII, 1903.
40. Crişan, Valentina, *Preparandia din Arad*, (în) ***Tribuna elevilor*,** an. XXV, nr. 31, 1983, p. 8.
41. Curetean, Ana, *Profesorul Eduard Găvănescu,* (în) ***Tribuna elevilor*,** Arad, nr. 30, iun. 1980, p.37.
42. Damis, Ioan, *Mihai Roşu, alias Martinovici*, (în) ***Lumina***, Arad, nr. 42, an II, 1873.
43. Dan, Mihail, *Când s-a născut Dimitrie Ţichindeal*, (în) ***Studia Universitatis***, Cluj, 1958, p. 183.
44. *xxx D. Ţichindeal – portret şi biografie*, (în) ***Familia*,** Oradea, nr. 1, 1866, p. 1.
45. Diaconovici-Loga, Constantin, *Gramatica limbii române*, Tipo. Universităţii, Buda, 1822 (în prefaţă, despre începutul Preparandiei).

46. Domokoş, Samuel, *Tipografia din Buda*, Editura Noi, Gyula, 1994.
47. Dudaş, Florian, *Mărturii despre profesorul preparandial arădean: Alexandru Gavra*, (în) ***Flacăra Roşie***, an. 29, nr. 8625, 28 mai 1972, p. 2.
48. Dumitraşcu, I. G., *Înainte mergătorii. Istoricul Asociaţiei generale a învăţătorilor din România*, vol. I, Tipografia Cooperativă Şcoala poporului, Bucureşti, 1940.
49. Emandi, Lucian, *A. Gavra, editor de cărţi româneşti*, (în) ***Anuarul Liceului Pedagogic Arad pe anul şc. 1972-1973***, Arad, 1973, p.131.
50. Eppel, Marius, *Vasile Mangra (1867-1918). Contribuţii la cunoaşterea vieţii şi activităţii lui*, Editura Mirador, Arad, 2000.
51. Flora, Radu, *Dositej şi Ţichindeal*, I, ***Lumina***, ian – dec., 1967, II, an XXI, nr. 2 (aprilie – martie), Novisad, 1967.
52. Flora, Radu, *Epitomul lui Dimitrie Tichindeal (1808) şi prototipurile lui sârbeşti,* (în) ***Actele Simpozionului Vârşeţ, 22-23 mai 1970***, Editura Libertatea, Pancevo, 1971.
53. Fierăscu, C., *D. Tichindeal – contributie documentară* (în) ***Familia***, an. 1 (1934), nr. 4, p. 461.
54. Fierăscu, C., *Corespondenţa lui Ţichindeal cu M. Nicoară*, (în) ***Preocupări literare***, an I (1936), vol.II, nr.4, p. 461.
55. Gabrea, Iosif I., *Statistica şi politica socială*, Editura Institutului Pedagogic, Bucureşti, 1932.
56. Galea, Pavel, *Ion Ivaşcu*, (în) ***Buletin de Informare şi Documentare (SSF)***, Arad, 1986, p.117.
57. Găvănescu, Alice, *Eduard Găvănescu*, (în) ***Buletin de Informare şi Documentare (SSF),*** Arad, 1987, p. 137.
58. Găvănescu, Eduard, *Al. Gavra – editorul scriptelor Şincai-klainiene*, (în) ***Hotarul,*** Arad, an. I (1934), nr. 11, p.3.
59. Găvănescu, Eduard, *Profesorul Traian Mager*, (în) ***Catedra*** (culegere de studii), Arad, iulie, 1972, p. 119.
60. Găvănescu, Eduard, *Un luptător pentru Unirea de la 1918: Profesorul Sabin Evutian*, (în) ***Revista de Pedagogie***, an XXVII, Bucureşti, nr. 7, iulie, 1978.
61. Găvănescul, I., *Istoria pedagogiei*, Editura Librăriei, Bucureşti, 1919.
62. Ghibu, Onisifor, *Viaţa şi organizaţia bisericească şi şcolară în Transilvania şi Ungaria*, Bucureşti, 1915.
63. Ghibu, Onisifor, *Din istoria literaturii didactice româneşti*, ediţie îngrijită de Octav Păun; Tabel cronologic, studiu introductiv, note şi comentarii: V. Popeangă, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1975.
64. Grădinaru, Virgil, *Aspecte inedite din activitatea Preparandiei arădene*, (în) ***Altarul Banatului***, nr. l, 1988.
65. Hădărău, Gavril, *Torţe arzânde în Ţara Beiuşului*, Editura Bunavestirea, Beiuş, 1995.
66. Iegariu, Valentina, *Melente Nica* (în) ***Buletin de Informare şi Documentare (SSF)***, Arad, 1986, p. 119.
67. xxx, *Istoria Literaturii Române*, vol. II, Editura Academiei, Bucureşti, 1968 (despre D. Ţichindeal, p. 112, iar despre C. Diaconovici-Loga, vezi p.106).
68. Ilica, Anton, *Flacăra tichindeliană*, (în) ***Plus***, revista Şcolii normale, Arad, nr.3, 1997.
69. Ilica A., *Presa pedagogică arădeană în perioada interbelică,* (în) ***Anuarul Liceului Pedagogic pe an. şc. 1972 -1973***, Arad, 1973, p. 103.
70. Ilica, Anton, *Carte de vizită: Şcoala Normală „Dimitrie Tichindeal" Arad*, (în) ***Examene***, Bucureşti, an II, nr. 38, 6 martie 1997, p. 28.

71. Ilica, Anton, *Drum în timp (cronologie şi documentar)*, (în) ***Şcoala Vremii***, Arad, nr. 8, 1993.
72. Ilica, Anton, *Scriitori din constelația Preparandiei*, (în) ***Caiet-Program aniversar***, Arad, nov. 1987, p. 16.
73. Ilica, Anton, *Țichindeal şi/sau Nicoară*, (în) ***Observatorul arădean***, 22 ian. 1998, p.8
74. Ilica, Anton, *Preparandia din Arad – prima şcoală normală a românilor*, (în) ***Tribuna învățământului***, Bucureşti, nr. 360, 17 dec. 1996.
75. Ilica, Anton, *Şcoala Normală ... în Pavilioanele Aviației*, (în) ***Şcoala Vremii***, nr. 3 (44), iunie 1997, p.10.
76. Ilica, Anton, *Laus Magistri: Alexandru Gavra*, (în) ***Şcoala Vremii***, nr. 3 (44), iunie 1997, p.6.
77. Ilica, Anton, *Şcoala Normală"Dimitrie Țichindeal" –drum în timp*, (în) ***Şcoala Vremii***, nr.8 (40), iunie 1993, p. 24.
78. Ilica, Anton, *Doctrine pedagogice de la origini până în prezent*, Editura Universității Aurel Vlaicu, Arad, 2012.
79. Ilica, Anton, *Şcoala Normală din Arad*, Editura Multimedia, Arad,1998.
80. Ilica, Anton, *Ideea de universitate în Arad*, Univerity Press, Arad, 2000.
81. Ilica, Anton (coord), *Vasile Popeangă, vocație de intelectual*, Editura Universității „Aurel Vlaicu", Arad, 2007.
82. Ionescu, I. R., *Pregătirea superioară a învățătorului*, (în) ***Revista Generală a învățământului***, nr. 8, 1929.
83. Ionuțaş, Tatiana, *Liceul nostru în zilele aniversării*, (în) ***Caiet-program aniversar***, Arad, nov., 1987, p. 20 (aniversa-rea de 175 de ani).
84. Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. I – II, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1969.
85. Ivaşcu, Ioan, *P. Ugliş-Delapecica,* (în) ***Anuarul Liceului Pedagogic pe an. şc. 1972 -1973***, Arad, 1973, p. 281.
86. Ivici, Alexe, *Acte privitoare la Dimitrie Țichindeal* (în) ***Revista istorică,*** nr.10-12 (1927), p.380.
87. Lucaci, Ioan, *Ion Vidu (1863-1931),* (în) ***Ziridava***, Arad, vol. XI, 1979, p. 795.
88. Lucaci, Ioan, *T. Mariş*, (în) ***Anuarul Liceului Pedagogic Arad pe an. şc. 1972-1973***, Arad, 1973, p. 265.
89. Mager, Traian, *Profesorul Ioan Costa* (necrolog), (în) ***Şcoala Vremii***, Arad, an V, nr. 9-10, 1934.
90. Maior, Petru, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, Budapesta şi Gherla, 1883 (despre primii profesori ai Preparandiei).
91. Mărghitan, Liviu, *Moise Nicoară – nemărginita dăruire unui ideal (1784-1861)*, „Vasile Goldiş" University Press, Arad, 2001.
92. Micurescu, Delia, *Şcoala din Bata în devenirea timpului, file de istorie*, Editura Universității „Aurel Vlaicu", Arad, 2005.
93. Mihuț, Lizica, *Aradul teatral (1752-2010)*, vol I-II, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2011.
94. Mihuț, Lizica, *Aradul şi teatrul transilvănean până la Marea Unire*, Editura Sigma, Arad, 1993.
95. Mihuț, Lizica, Roz, Alexandru, *175 de ani de învățământ superior pedagogic la Arad,* (în) ***Forum,*** (revistă a înv. superior), Bucureşti, nr. 8-9-10. 1996, p.120.

96. Miodrag Milin, *Sârbii din Romania*, **www. banaterra.eu.**
97. Mnerie, Constantin, *I. Moldovan*, (în) ***Anuarul Liceului Pedagogic Arad pe an. şc. 1972-1973***, Arad, 1973, p. 193.
98. Moldovan, Iosif, *Şcolile românilor din Arad,* Editura Gheorghe Ienci, Arad, 1935.
99. Moldovan, Iosif, *Monografia Reuniunii învăţătorilor români de la Şcolile Confesionale din Dieceza Aradului,* Ediitura Revista Şcolară Bănăţeană, Timişoara, 1940.
100. Necrolog, *Iosif Moldovan*, (în) ***Şcoala Vremii***, an. XI, nr. 5, mai, 1940.
101. Nedelcu, Marin, *Traian Mager (1887-1950),* (în) ***Ziridava*,** Arad, vol. XI, 1979, p. 727.
102. Nedelcu, M.., *I. Stanca,* (în) ***Anuarul Liceului Pedagogic pe an. şc. 1972 -1973***, Arad, 1973, p. 251.
103. Nica, M., *Dr. I. Petranu,* (în) ***Anuarul Liceului Pedagogic pe an. şc. 1972 -1973***, Arad, 1973, p. 207.
104. Nica, M., *P. Vancu,* (în) ***Anuarul Liceului Pedagogic pe an. şc. 1972 -1973***, Arad, 1973, p. 156.
105. Nica, M., *Ioan Aron,* (în) ***A. Ilica, Şcoala Normală din Arad***, Editura Multimedia, Arad, 1999, p. 236.
106. Nica, Melente, *Un arădean – personalitate marcantă a culturii româneşti: prof. Dr. Teodor Botiş,* în, Studia Universitatis „Vasile Goldiş", seria A, nr. 9, 1999, Arad, 1999, p. 123.
107. Noveanu, Eugen, Potolea, Dan (coord), *Ştiinţele educaţiei. Dicţionar enciclopedic*, Editura Sigma, Bucureşti, 2007.
108. Morariu, George, *Mihai Roşu (1750-1823),* (în) **Lumina**, Arad, Nr. 36/1873.
109. Munteanu, Ioan, *Banatul istoric, 1867-1918. vol. III. Şcoala. Educaţia*, Editura Excelsior Art, Timişoara, 2008.
110. Mureşan, Ion B., *Dimitrie Ţichindeal*, în ***Mitropolia Banatului***, nr. 10 – 12, 1975, Timişoara.
111. Mureşan, Ioan, *Însemnări despre activitatea lui Dimitrie Ţichindeal* (în) ***Scrisul bănăţean***, an IX (1958), nr. l3, p. 21.
112. Moţiu, Gheorghe, *Mihai Păun*, (în) ***Buletin de Informare şi Documentare (SSF)***, Arad, 1986, p. 132.
113. Nedelcu, Marin, *Traian Mager (1887-1950),* (în) ***Ziridava***, Arad, vol. XI, 1979, p. 727.
114. Nica, Melente, *Eduard I. Găvănescu*, (în) ***Şcoala Normală din Arad*,** Editura Multimedia, Arad, 1998, p. 300.
115. Nica, Melente, *Ioan Aron*, (în) ***Şcoala Normală din Arad*,** Editura Multimedia, Arad, 1998, p. 311.
116. Nica, Melente, *Dr. I. Petranu*, (în) ***Anuarul Liceului Pedagogic Arad pe an. şc. 1972-1973*,** Arad, 1973, p.207.
117. Olariu, Terenţiu, *Realitate şi adevăr,* (în) ***Şcoala Vremii***, au.V, nr. 6, iunie 1934. p. l.
118. Păcăţian, Teodor V., *Cartea de aur sau luptele politice-naţionale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. I – X, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1909.
119. Păcurariu, Mircea, *Politica statului maghiar faţă de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului 1867-1918*, Editura IBM, Sibiu, 1986.
120. Pârvulescu, M., *Din istoria învăţământului bănăţean. Secolul al XIX-lea*, Editura Brumar, Timişoara, 1999.
121. Pascu, Mihail, *Împliniri şi perspective ale Preparandiei*, (în) ***Familia***, Oradea, an. 23, nr. 11, nov. 1987.

122. Pădurean, Cornel, *Populația comitatului Arad în secolul al XIX-lea*, Editura Universității Aurel Vlaicu Arad, 2003.
123. Pascu, Ştefan (coord), *Istoria învăţământului din România, vol. I (de la origini până la 1821)*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983.
124. Pervain, Iosif, *Odiseea ediției profesorului Alexandru Gavra din Hronică*...(în) ***Studii de literatură română***, Editura Dacia, Cluj, 1971, p. 86.
125. Popa, Mircea (Cluj), *Noi date privind activitatea lui Alexandru Gavra*, (în) ***Ziridava***, Arad, vol XII, 1980, p. 589.
126. Popa, Mircea (Arad), *Dr. George Vuia, luptător pentru promovarea culturii naționale*, (în) ***Ziridava*****,** Arad, vol. XI, 1979, p. 741.
127. Popa, Mircea, *Un filolog criticat: Atanasie Şandor*, (în) **Cercetări de lingvistică**, nr. 2. febr.,1973, p. 331.
128. Popa, Mircea, *Din istoricul Liceului,* (în) ***Monografia Liceului teoretic "Elena Ghiba Birta" Arad***, Editura „Felix", Arad, 1995, pp. 1-12.
129. Popeangă, V., Găvănescu, E., Țîrcovnicu, V., *Preparandia din Arad*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1964.
130. Popeangă, Vasile, *Un secol de activitate şcolară românească în părțile Aradului, 1721-1821*, Arad, 1974.
131. Popeangă, Vasile, *Şcoala românească din părțile Aradului în perioada 1867-1918*, CCES, Arad, 1976.
132. Popeangă, Vasile, *Şcoala românească în părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea, 1821-1867*, CCES, Arad, 1979.
133. Popeangă, Vasile, Pascu, Mihail, *Aniversarea unei prestigioase instituții de învățământ pedagogic: Preparandia din Arad*, (în) ***Revista de Pedagogie,*** Bucureşti, an 24, nr. 10, oct. 1987, p. 61.
134. Popeangă, Vasile, *Învățământul dm județul Arad între anii 1919 -1924*, (în) ***Anuarul Liceului Pedagogic din Arad pe anul şc. 1968 -1969***, Arad, 1970, p. 121.
135. Popeangă, Vasile, *Anuarele Liceului Pedagogic din Arad pentru perioada 1968-1987*, Arad.
136. Popeangă, Vasile, *Personalități ale Preparandiei*, (în) ***Caiet-Program***, Arad, nov. 1987, p. 10, (aniversare 175).
137. Popeangă, Vasile, *Activitatea desfăşurată de Onisifor Ghibu în anii 1910-1914 pentru îndrumarea şcolilor româneşti din Transilvania,* (în) ***Ziridava*****,** Arad, vol. XV – XVI, 1987, p. 529.
138. Popeangă, Vasile, *Rețeaua şcolilor confesionale ortodoxe din Banat şi Crişana în anul 1834-1835,* (în) ***Ziridava*****,** Arad, vol. XV – XVI, 1987, p. 587.
139. Popeangă, Vasile, *R. Ciorogariu, reprezentant al tribunismului arădean,* (în) ***Ziridava*****,** Arad, vol. XI, 1979, p. 751.
140. Popeangă, Vasile, *Presa pedagogică din Transilvania*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1966.
141. Popeangă, Vasile, *Şcoala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului al XlX-lea (1821-1867),* 1979.
142. Popeangă, Vasile, *Un secol de activitate şcolară românească în părțile Aradului, 1720-1821,* Arad, 1974.
143. Popeangă, Vasile, *Mărturii transilvănene despre acte creatoare de pedagogie românească,* Editura „Vasile Goldiş" University Press, Arad, 2007.
144. Popeangă,Vasile, *Reforma a obosit,* (interviu consemnat de A.Ilica), (în) ***Revista Învățământul Primar***, Editura Discobol, Bucureşti, nr. 4, 1997.

145. Popeangă, Vasile, *Relațiile culturale ale Preparandiei din Arad cu România liberă*, (în) ***Familia*,** Oradea, an. 23, nr. 9, sept. 1987.
146. Popeangă, Vasile, *Pagini din trecutul cultural* (în) ***Scrisul Bănățean*,** nr. 4, apr. 1959, p. 75.
147. Popeangă, Vasile, *Un român basarabean cu „inima de aur" pentru Transilvania,* în, Studia Universitatis „Vasile Goldiş", seria A, nr. 9, 1999, Arad, 1999, p. 117.
148. Popeangă, V., *Activitatea culturală a corpului didactic din Transilvania în slujba unității naționale,* (în) ***Anuarul Liceului Pedagogic pe an. şc. 1972 -1973***, Arad, 1973, p. 103.
149. Popeangă, Vasile, Mureşianu, I., B., *Aradul cultural şi lupta pentru înfăptuirii Marii Uniri (1908-1918),* Editura Episcopiei, Arad, 1991.
150. Pumnul, Aron, *Dimitru Țichindeal* (în) ***Lepturariu românesc*,** Viena, 1864, tom IV, partea I, p. 53.
151. Roman, Dan, *Oameni de seamă ai Aradului*, „Vasile Goldiş" University Press, Arad, 2011.
152. Roşuț, Nicolae, *D. Constantini*, (în) ***Anuarul Liceului Pedagogic pe anul 1972-1973*,** Arad, 1973, p. 119.
153. Roşuț, Nicolae, *Atansie Sandor (1808-l892),* (în) ***Ziridava***, Arad, an.V, 1975, p.169.
154. Roşuț, Nicolae, *I. Tuducescu,* (în) ***Anuarul Liceului Pedagogic pe anul şc. 1972-1973*,** Arad, 1973, p. 156.
155. Russu, Ioan, *Fabulele lui Demetriu Chichindealu în traducrea nouă din originalul sârbesc a lui Dositei Obradovici*, Tipografia Diecezei române gr. or., Arad, 1885.
156. Rusu, Alexandru, Rudneanu, Constantin, *Şcolile româno-ilirice*, în ***Analele Societății de Limba română***, nr. 3-4, Zrenianin, 1972/1973, p. 483.
157. Sădean, A., *Apostolatul primilor profesori ai preparandiei noastre,* Editura. Diecezană, Arad, 1912.
158. Şerban, Petru, *Animatorul mişcării pedagogice arădene: prof. Teodor Mariş,* (în) ***Şcoala Vremii***, Arad, nr. 10. dec. 1937, p. 8.
159. Şerban, P., *Centenarul morții prof. Ioan Mihuț*, (în) ***Şcoala Vremii***, an VI, oct.1935, p.18.
160. Şimăndan, Emil (coord), *Dicționarul presei arădene*, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2010.
161. Sida, Aurel, *Sabin Evuțian* (în) ***Şcoala Vremii*,** an. VI, nr. 6, 1935
162. Sinaci Doru, Arbonie Emil (coord), ***90 de ani de administrație românească în Arad*** (culegere de studii şi comunicări), „Vasile Goldiş" University Press, Arad, 2010.
163. Şora, Gheorghe, *Petre Pipoş (1859-1913*), (în) ***Ziridava,*** Arad, vol X, 1978, p. 543.
164. Suciu, L., D., *Dimitrie Tichindeal, adepte de la philosophie des Lumieres*, (în) ***Analele societății de limba română***, Zrenianin, nr. 3-4/1972-1973.
165. Stanciu, Vasile, *Compozitorul Trifon Lugojan*, (în) ***Analele Banatului***, nr. 5, 1988.
166. Şuteu, Traian, *Recrutarea şi pregătirea corpului didactic primar din Ardeal în trecut*, (în) ***Revista Generală a învățământului***, Bucureşti, an. XIV nr. 5, mai 1926, p. 311.
167. xxx, ***Şcoala vremii*,** an. IV, nr. 8, oct. 1933, pp. 4-18 (număr omagial Petru Pipoş).
168. Ştefănescu, Barbu, *Un militant pentru unire: Roman Ciorogariu*, (în) ***Familia*,** nr, 6, iunie, 1978, p.11.
169. Taloş, Ion, *O latură inedită a preocupărilor lui D. Tichindeal în interesul pentru folclor*, (în) ***Rostirea românească***, Sibiu, anul III, nr. 3-4, martie-aprilie, 1997, p.71.

170. Tomov, Maria, *T. Botiş,* (în) ***Anuarul Liceului Pedagogic Arad pe anul 1972-1973***, Arad, 1973, p. 241.
171. Tomi, Ioan, ***D I C Ț I O N A R – 123 compozitori, dirijori, muzicologi personalități ale culturii muzicale din Banatul istoric,*** Editor Filarmonica „Banatul“, Timişoara, 2009.
172. Topliceanu, Traian, *Dimitrie Țichindeal*, Editura Tipografia românească, Timişoara, f.a. (identificat anul 1932).
173. Truță, Horia, *Aurel Vlaicu. Aradul şi aparatele de zbor*, Editura Nigredo, Arad, 2012.
174. Tulcan, Ioan, Mihuț, Lizica (coord), *175 de ani de la înființarea învățământului superior teologic arădean (1822-1997)*, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Aurel Vlaicu, Arad, 1997.
175. Țichindeal, Dimitrie, *Arătare despre starea acestor noi introduse institute ale nației româneşti, sârbeşti şi greceşti (chirilice),* Buda, 1813 (republicată în alfabet latin în anul 1912, actualizată ortografic în prezentul volum).
176. Țîrcovnicu, Victor, *Istoria învățământului din Banat până în anul 1800*, Editura Litera, Bucureşti, 1977.
177. Țîrcovnicu, Victor, *Contribuții 1a istoria învățământului românesc din Banat (1780-1918),* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1970.
178. Vasilescu, Anton, *Vasile Popeangă* (în) ***Buletin de Informare şi Documentare (SSF)***, Arad, 1986, p. 132.
179. Vesa, Pavel, *Clerici cărturari de altădată*, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2008.
180. Vesa, Pavel, *Episcopii Aradului. 1706-2006*, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2007.
181. Vesa, Pavel, *Protopop dr. Gheorghe Ciuhandu (1875-1947)*, Editura Arhiepiscopiei Aradului, Arad, 2011.
182. Vintilescu, Virgil, *Dimitrie Țichindeal*, Editura Facla, Timişoara,1969, 1975.
183. Vintilescu, Virgil, *Documente literare*, Timişoara, 1971.
184. Vuia, Iuliu, *Şcolile româneşti bănățene în sec. al XVIII-lea,* Orăştie, 1896.
185. Vuia, Iuliu, *Fragmente din istoricul pedagogicului conf. ort. român din Arad*, Panciova, 1887.
186. Vulcan, Iosif, *Dimitrie Cichindeal, date noi despre viața si activitatea lui*, (discurs de recepțiune din 29 martie 1892) (în) ***Analele Academiei Române***, seria II, tom XIV, Bucureşti, 1893.
187. Zamfir, Florin, *Şcoala şi societatea românească din comitatul Timiş, între anii 1867-1900*, Editura Marineasa, Timişoara, 2009.

•••

PUBLICAȚII ŞI ARHIVĂ

1. *Anuarele Liceului Pedagogic (1970-1973)*, editate de V. Popeangă, Arad.
2. *Arhiva* Episcopiei Ortodoxe Arad.
3. *Arhivele* Statului Arad.
4. *Arhiva* Liceului Pedagogic „Dimitrie Țichindeal” Arad.

5. *Arhiva* Mitropoliei din Sremski Carlovci (Serbia).
6. *Arhiva* Romano-catolică din Timişoara.
7. *Buletin Şcolar*, Serviciul de învăţământ, Timişoara, nr. 31, 1932-1940.
8. *Caiet-Program* (Aniversarea 1987), Arad, 1987.
9. *Coloana infinitului*, revistă culturală, editată de Asociaţia culturală „Constantin Brâncuşi" din Timişoara (1997-2005), Timişoara.
10. *Circulare,* publicaţie a Inspectoratului Şcolar Judeţean Arad, 1949.
11. *Condica de inspecţii* (1924-1951), (în) Arhiva Liceului Pedagogic „Dimitrie Ţichindeal" Arad (LPDTA), inv. nr, 3 /1956.
12. *Condica de Inspecţii*, (în) Arhiva LPDTA Arad, inv. nr. 4/1956.
13. *Fotocopii*, puse la dispoziţie de V. Popeangă din Arhiva personală.
14. *Dosar cu corespondenţa (1949)*, Arhiva LPDTA Arad inv. nr. 10/1956.
15. *Dosar nr. 20 /1986,* (în) Arhiva LPDTA Arad.
16. *Dosar nr 3/1987,* (în) Arhiva LPDTA Arad
17. *Gazeta Oficială*, revistă a Inspectoratului Şcolar Regional, Timişoara, 1925-1930.
18. *Gutenberg. Universul cărţii*, foaie culturală, Arad (2008-2012)
19. *Hotarul*, revistă de cultură, Arad (1933-1940).
20. *Legea învăţământului*, Imprimeria Statului, 1924.
21. *Legea Educaţiei Naţionale,* Editată de MECTS, 2001.
22. *Plus,* revista didactică a Şcolii Normale, Arad (1996-2004).
23. *Registrul de Procese-Verbale (1929-1937),* (în) Arhiva LPDTA Arad, inv. nr. 8/1956.
24. *Registrul de Procese-Verbale (1937-1942),* Arhiva LPDTA Arad, inv. nr. 13 / 1956.
25. *Şcoala Românească,* publicaţie didactică, Bucureşti, 1941-1947.
26. *Registrul de Procese-Verbale* ale Consiliilor Profesorale*,* (în) Arhiva LPDTA Arad, inv. nr. 11/1956.
27. *Registrul de Procese-Verbale*, (în) Arhiva LPDTA Arad., inv. nr. 12/1956.
28. *Registrul de Intrări-Ieşiri,* (în) Arhiva LPDTA Arad nr. 322/1956.
29. *Registrul de Procese – Verbale (1955-1958),* Arhiva LPDTA Arad, inv. nr. 7.
30. *Registrul de Procese – Verbale ale Consiliului Pedagogic (1957 -1958)*, Arhiva LPDTA Arad, inv. nr. 8.
31. *Registrul de Procese-Verbale ale Consiliului Pedagogic,* Arhiva LPDTA Arad, Fond 1961, Dos. 8.
32. *Registrul de Inspecţii (1960-1975),* (în) Arhiva LPDTA Arad, Dos. 4/1975.
33. *Registrul de Procese-Verbale, 1978*, Arhiva LPDTA Arad, nr. 4/ 1978.
34. *Şcoala Vremii*, revistă didactică a Cadrelor didactice din judeţul Arad, (1930-2000).
35. *Tribuna Elevilor,* revistă şcolară, Arad (1961-1995).
36. *Ziridava,* revistă a Muzeului judeţean Arad (1967-1990).

IMAGOTECĂ

BIBLIOGRAFIE IMAGISTICĂ

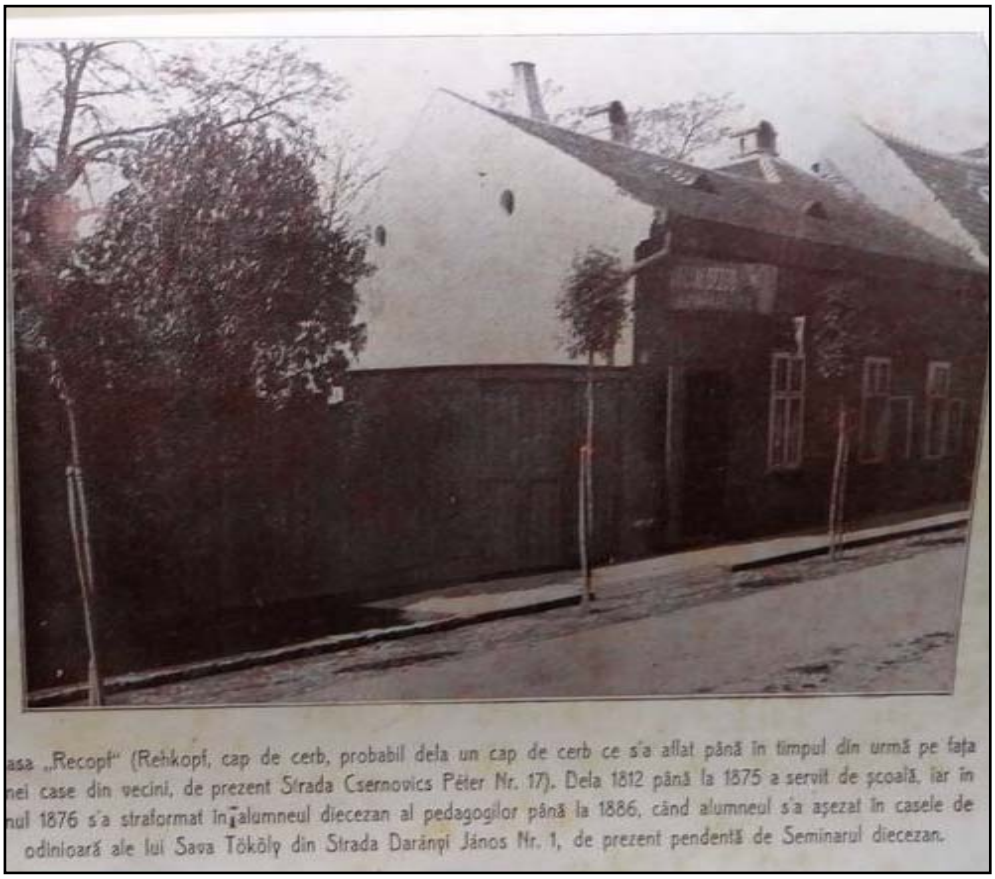

asa „Recopf" (Rehkopf, cap de cerb, probabil dela un cap de cerb ce s'a aflat până în timpul din urmă pe fața nei case din vecini, de prezent Strada Csernovics Péter Nr. 17). Dela 1812 până la 1875 a servit de școală, iar în nul 1876 s'a straformat în alumneul diecezan al pedagogilor până la 1886, când alumneul s'a așezat în casele de odinioară ale lui Sava Tököly din Strada Darányi János Nr. 1, de prezent pendentă de Seminarul diecezan.

Casa Fundațională (1812)

Clădirea cursurilor preparandiale (după 1812) – astăzi –

Casa, astăzi, de pe strada Preparandiei

Locații vechi pentru activitatea Preparandiei

Clădirea Preparandiei renovată pentru Muzeu şcolar (2012)

Catedrala ortodoxă română şi clădirea din dreapta care a adăpostit activitatea Preparandiei (1876)

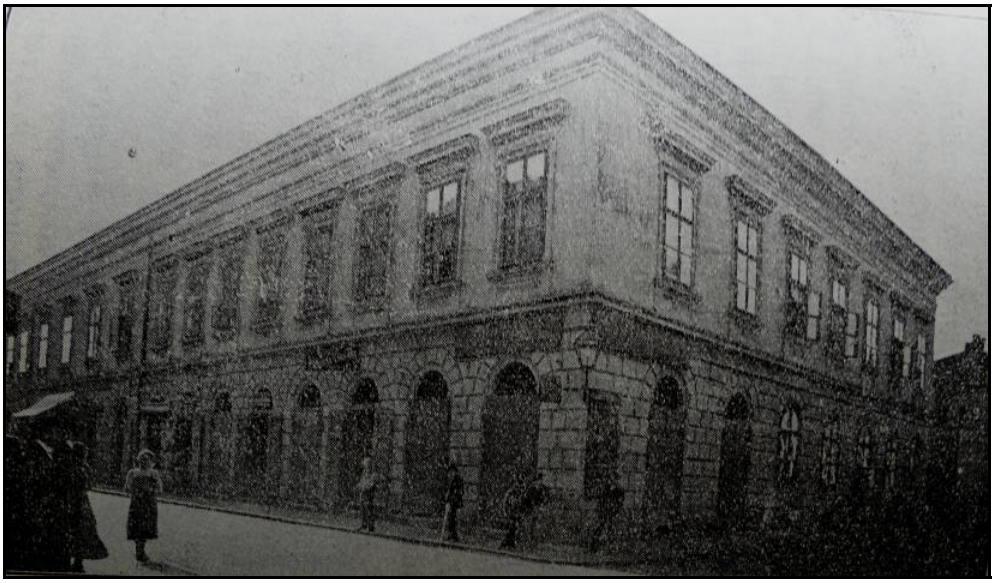

Institutul pedagogic-teologic: fotografie de epocă (1876)

Seminarul diecezan (1886)

Clădirea Şcolii Normale de Băieţi (Pavilioanele din Gai)

Şcoala de aplicație (Lucian Blaga, nr. 9)

Şcoala de aplicație (Bd. Dragalina, nr. 5)

Catedrala ortodoxă din Arad (1814)

Biserica Tökölianǎ sârbǎ (Arad)

Catedrala Ortodoxă Română (2012)

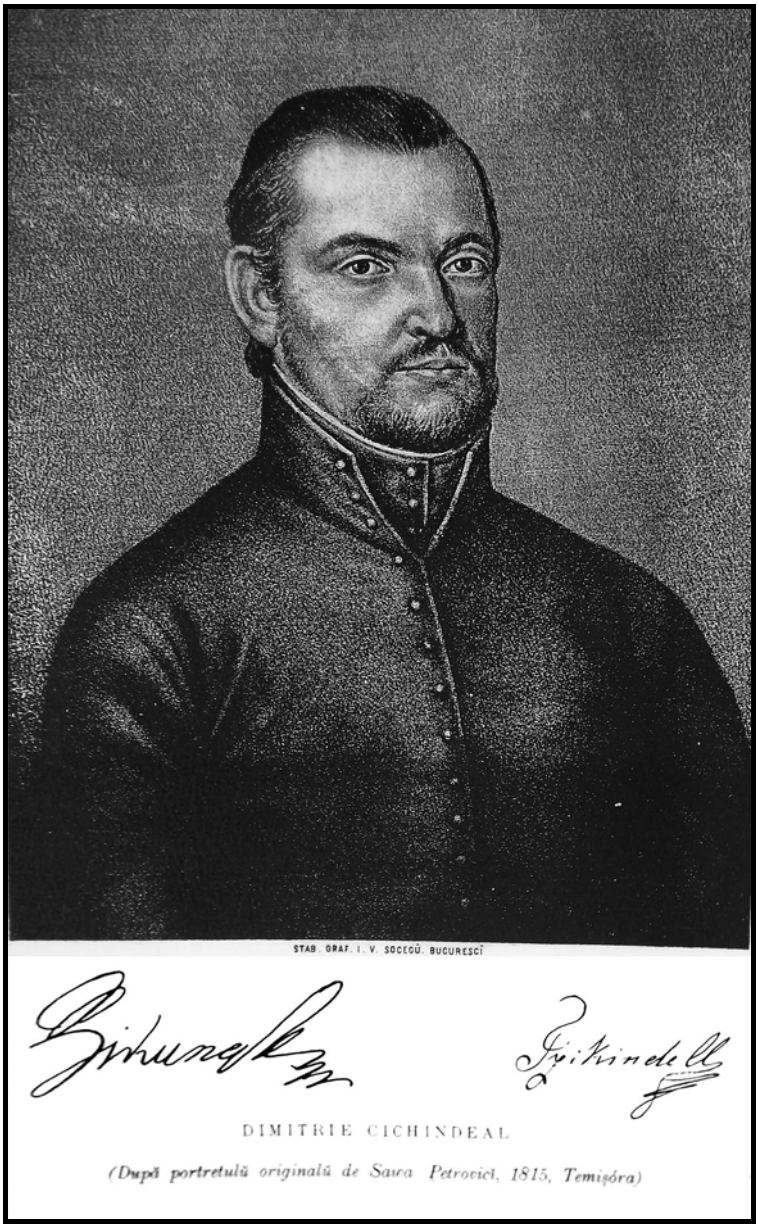

Dimitrie Cichindeal
(după portretul original de Sava Petrovici, 1815, Timişoara),
publicat întâia dată de Iosif Vulcan, în 1893.

Constantin Diaconovici-Loga

Prof. Dr. Teodor Botiş

Prof. Petru Pipoş

Prof. Dr. Gheorghe Ciuhandu

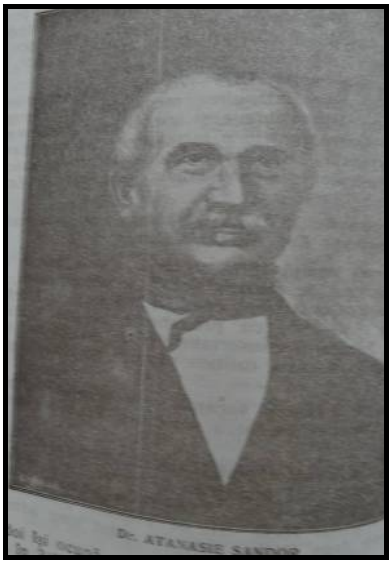

Prof. Dr. Athanasie Şandor

Pr. Sever Secula

Prof. Alexandru Gavra

Prof. Dr. Ioan Petreanu

Episcop Roman Ciorogariu

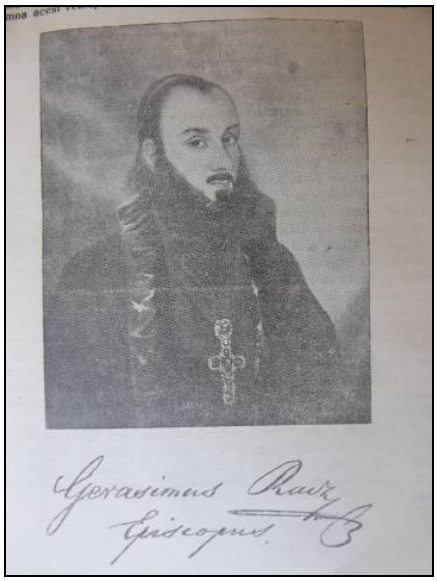

Episcop Gherasim Raț

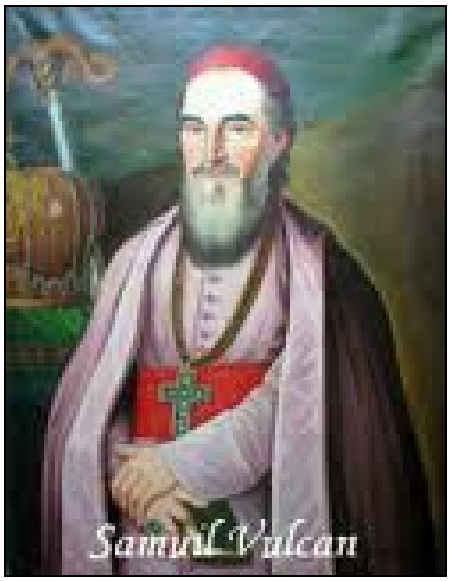

Episcop Samuil Vulcan

Episcop Ioan Meţianu

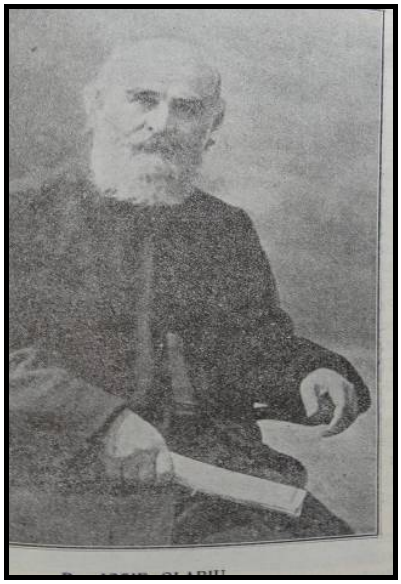

Episcop Iosif Ioan Olariu

Prof. Pr. Augustin Hamsea

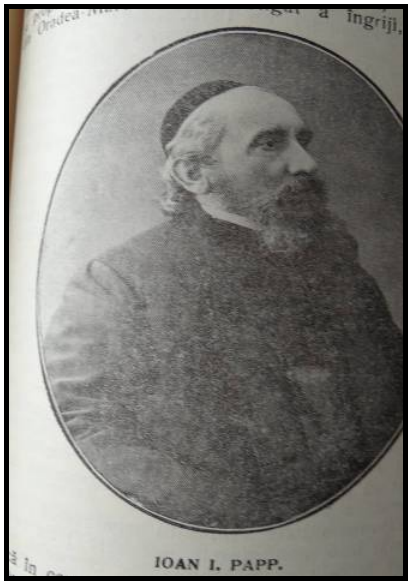

Episcop Ioan I. Papp

Prof. Dr. Stefan Ciuceanu

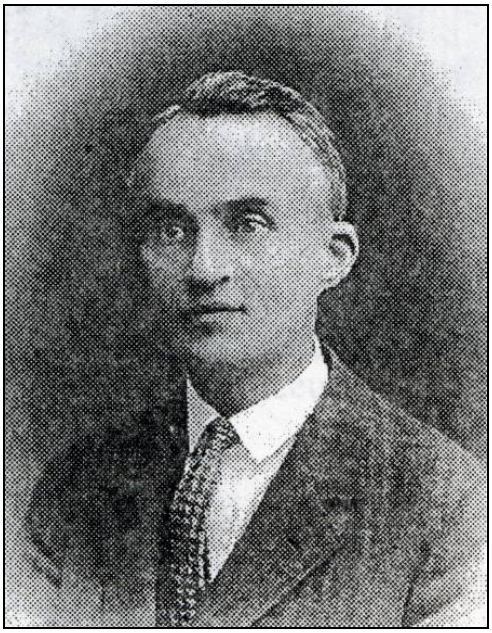

Prof. Dr. Terențiu Olariu

Prof. Dr. Caius Lepa

Prof. Dr. Eduard Găvănescu

Prof. Dr. Vasile Popeangă

Prof. Stefan Grigorie

Prof. Dr. Nicolae Roşuţ

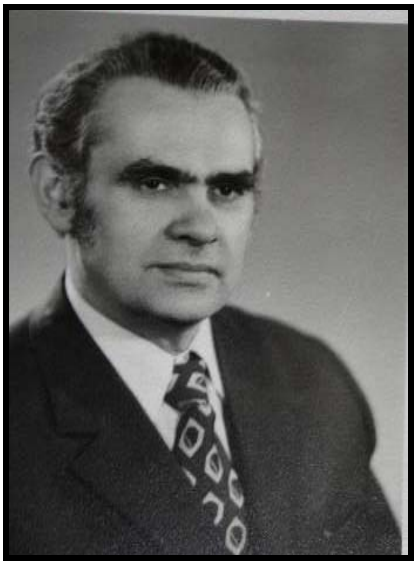

Prof. Petru Buzgău

Prof. Dr. Ioan Drăgan

Prof. Ioan Aron

Prof. Octavian Marcu

Prof. Melania Popa

Prof. Tatiana Ionuțaş

Prof. Maria Socoliuc

Prof. Mihail Pascu

Scriitor Carolina Ilica

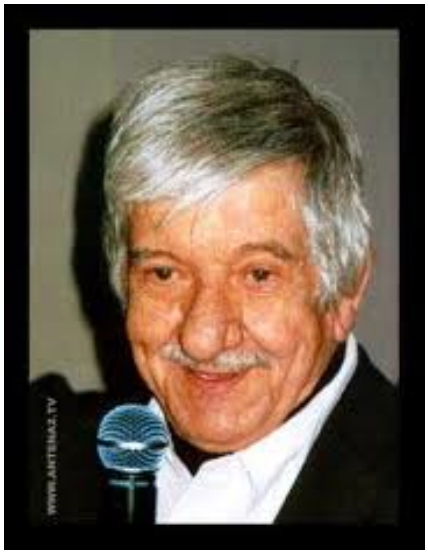

Scriitor Mircea Micu

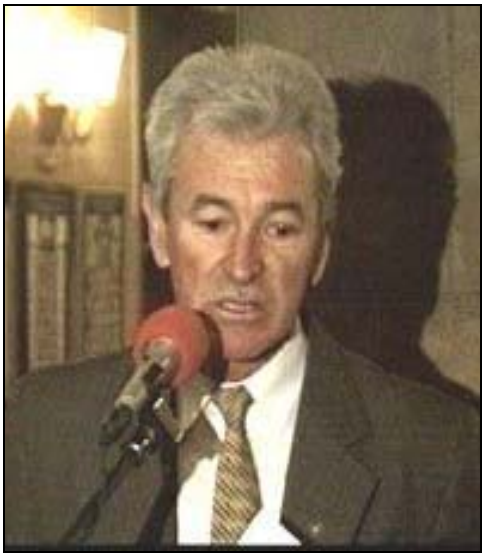

Prof. Dr. Anton Ilica

Prof. Florin Pârvu

Prof. Erika Drăgoi

Prof. Marinela Nicoară

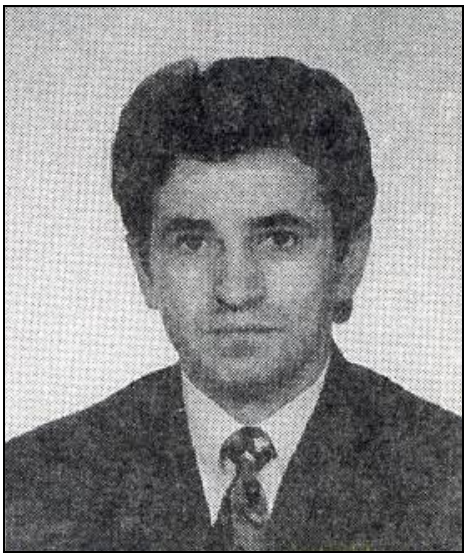

Prof. Constantin Ghiță

Prof. Petru Jurița

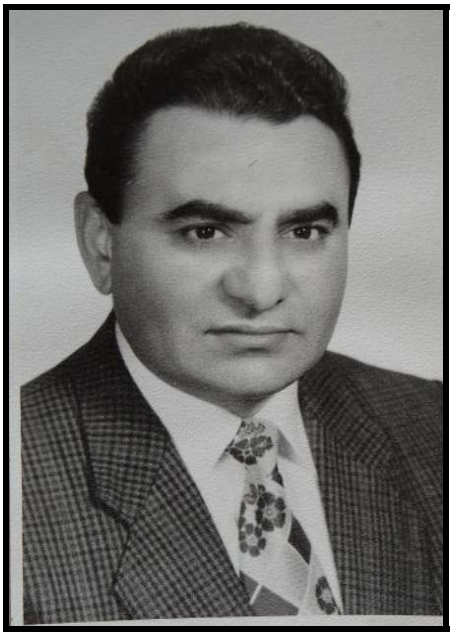

Prof. Dr. Doru Bogdan

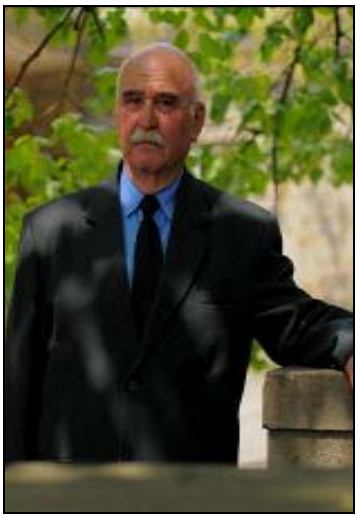

Prof. Mircea Circa-Szikora

Prof. Dr. Alexandru Blaga

Prof. Rodica Maria Birău

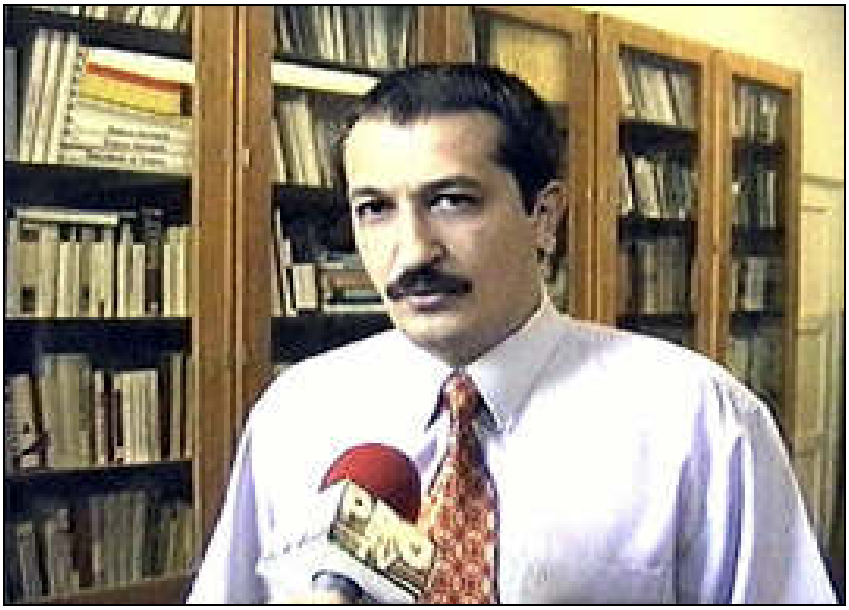

Prof. Sorin Haiduc

Prof. Maria Pădurean

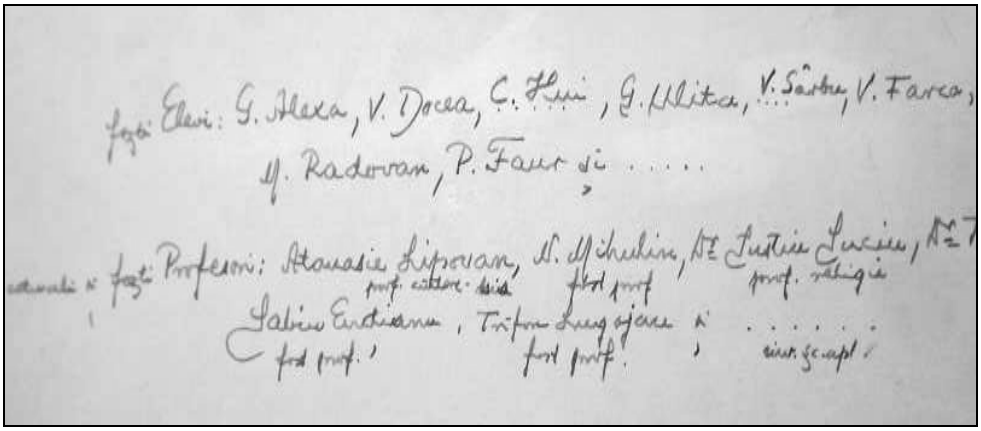

Absolvenți și profesori (1930)

Prof. N. Roşuţ, M. Guran, V. Popeangă şi scriitorul Al. Mitru

Prof. V. Popeangă, E. Găvănescu, Alice Găvănescu, Gh. Crep

Absolvenţi şi profesori (1959): Remarc pe P. Buzgău, E. Găvănescu, Gh. Crep, Ş. Grigorie, L. Emandi, V. Popeangă (de jos în sus).

Profesori seminariali (1930): S. Bejan, S. Evuţian, D. Ioanovici, N. Mihulin, I. Suciu, I. Olariu, T. Botiş, T. Papp, L. Iacob

Invitați şi profesori la Aniversarea Preparandiei (1987)

Invitați şi profesori la Aniversarea Preparandiei (1987)

Absolvenţi şi profesori (1979) (Prof. M. Nedelcu, prof. E. Mare, Prof. V. Popeangă, Prof. N. Roşuţ)

Absolvenţi şi profesori (1996). In centru, prof. Gr. Şarlău

Colegii mei, la reîntîlnirea de 45 ani de la aobsolvire (2011)

Acad. Caius Iacob, prof. Mihail Pascu şi Ştefan Grigore

Festivitate de dezvelire a Bustului lui D. Ţichindeal (1990)

Aniversarea naşterii lui Vasile Popeangă
(M. Pascu, A. Ilica, D. Bogdan şi V. Popeangă) (2006)

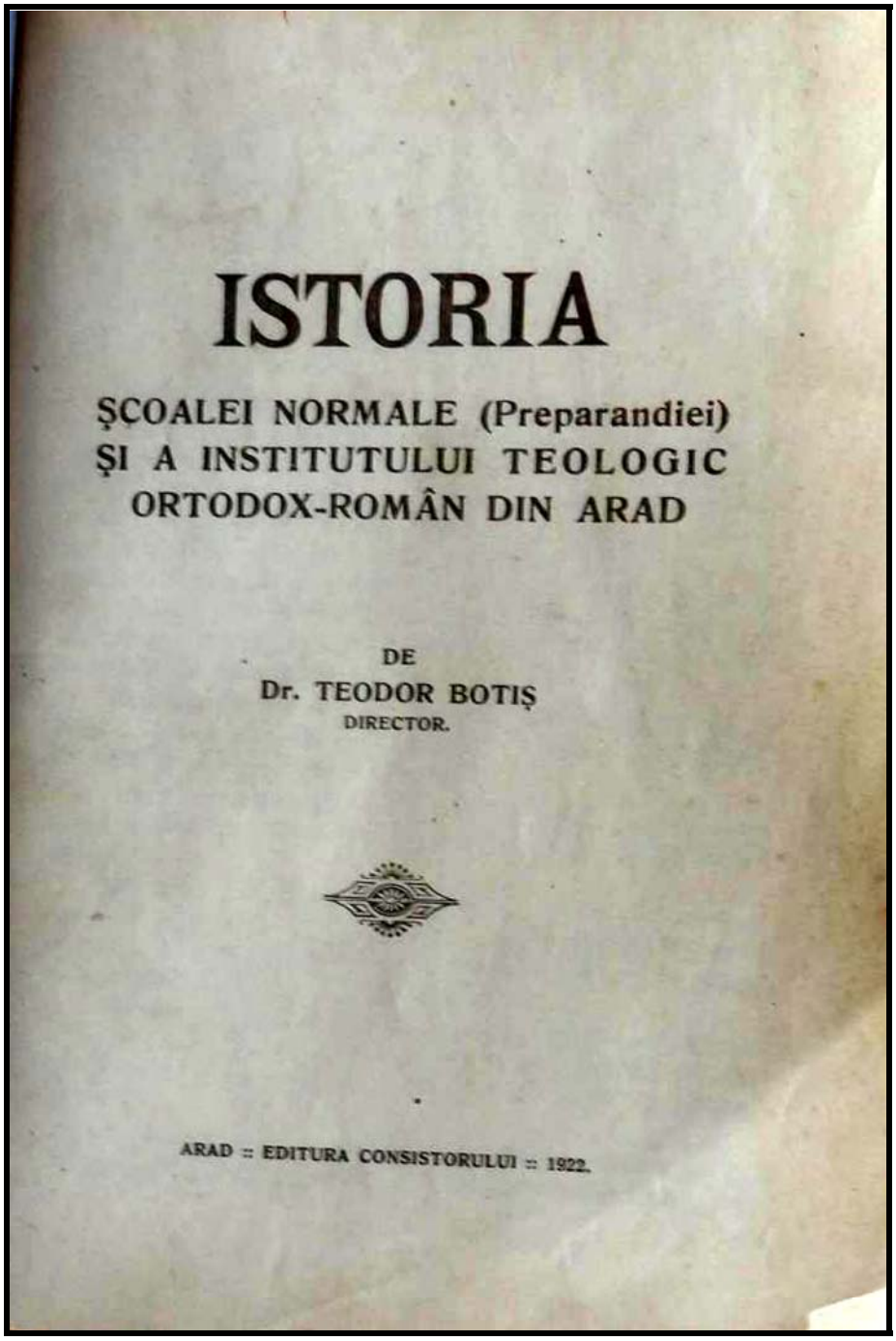

ISTORIA

ŞCOALEI NORMALE (Preparandiei)
ŞI A INSTITUTULUI TEOLOGIC
ORTODOX-ROMÂN DIN ARAD

DE
Dr. TEODOR BOTIŞ
DIRECTOR.

ARAD :: EDITURA CONSISTORULUI :: 1922.

Coperta primei monografii la Centenar (1922)

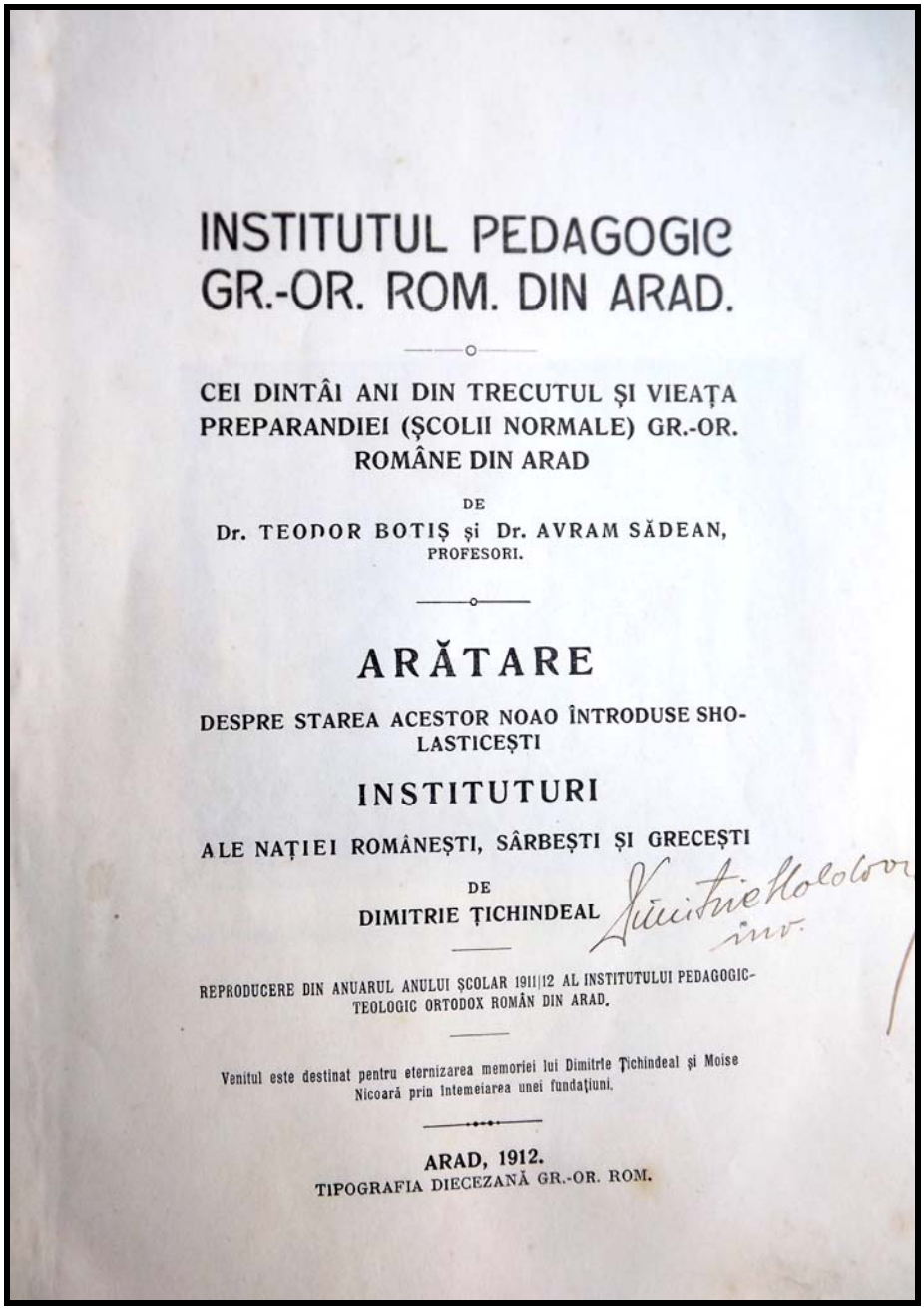

INSTITUTUL PEDAGOGIC
GR.-OR. ROM. DIN ARAD.

CEI DINTÂI ANI DIN TRECUTUL ŞI VIEAŢA PREPARANDIEI (ŞCOLII NORMALE) GR.-OR. ROMÂNE DIN ARAD

DE

Dr. TEODOR BOTIŞ şi Dr. AVRAM SĂDEAN,
PROFESORI.

ARĂTARE

DESPRE STAREA ACESTOR NOAO ÎNTRODUSE SHOLASTICEŞTI

INSTITUTURI

ALE NAŢIEI ROMÂNEŞTI, SÂRBEŞTI ŞI GRECEŞTI

DE

DIMITRIE ŢICHINDEAL

REPRODUCERE DIN ANUARUL ANULUI ŞCOLAR 1911|12 AL INSTITUTULUI PEDAGOGIC-TEOLOGIC ORTODOX ROMÂN DIN ARAD.

Venitul este destinat pentru eternizarea memoriei lui Dimitrie Ţichindeal şi Moise Nicoară prin întemeiarea unei fundaţiuni.

ARAD, 1912.
TIPOGRAFIA DIECEZANĂ GR.-OR. ROM.

Volum apărut la aniversarea Centenarului (1912)

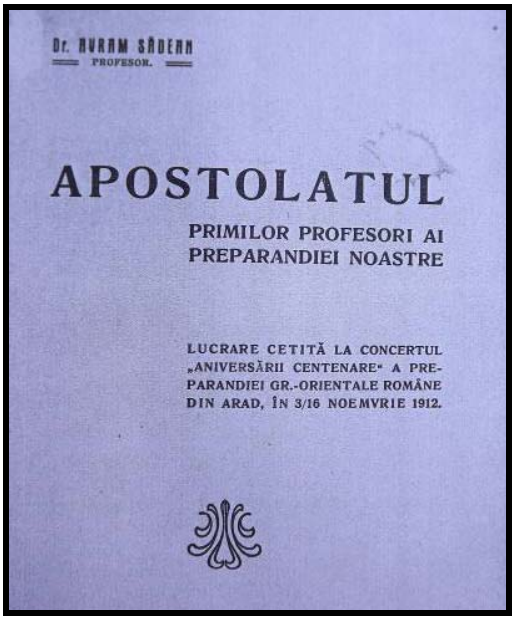
Dr. AVRAM SĂDEAN
PROFESOR.

APOSTOLATUL

PRIMILOR PROFESORI AI PREPARANDIEI NOASTRE

LUCRARE CETITĂ LA CONCERTUL „ANIVERSĂRII CENTENARE" A PREPARANDIEI GR.-ORIENTALE ROMÂNE DIN ARAD, ÎN 3/16 NOEMVRIE 1912.

Conferința tipărită a lui Avram Sădean (1912)

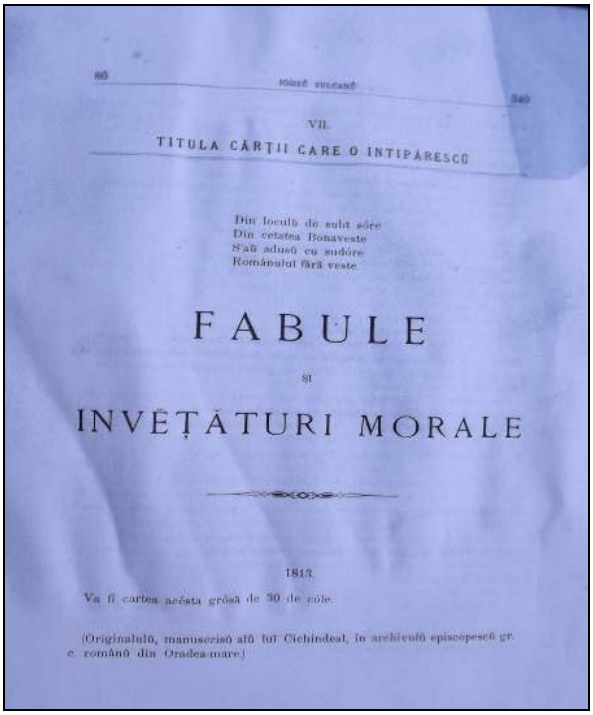
VII.

TITULA CĂRȚII CARE O INTIPĂRESCŬ

Din loculŭ de subt sŏre
Din cetatea Bonaveste
S'aŭ adusŭ cu sudóre
Românului fără veste

FABULE

și

INVĔȚĂTURI MORALE

1813

Va fi cartea acésta gróșă de 30 de cóle.

(Originalulŭ, manuscrisŭ atŭ lui Cichindeal, în archivulŭ episcopescŭ gr. c. românŭ din Oradea-mare.)

Ioan Russu, *Fabulele lui Țichindeal* (ediția 1868)

Monografia lui Traian Topliceanu (1932)

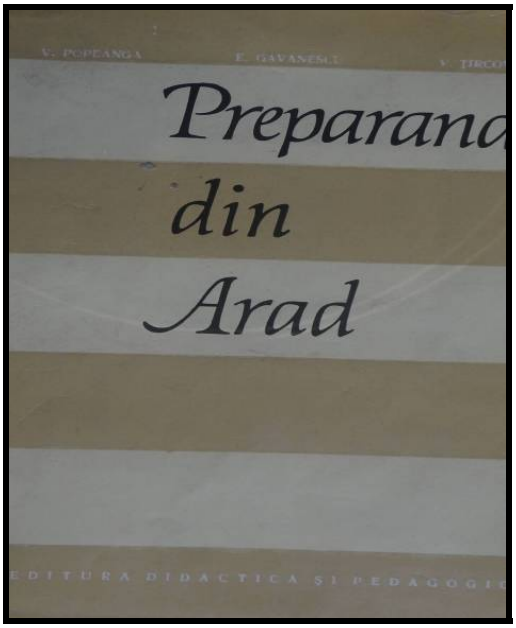

Monografia lui V. Popeangă, E. Găvănescu şi V. Tîrcovnicu

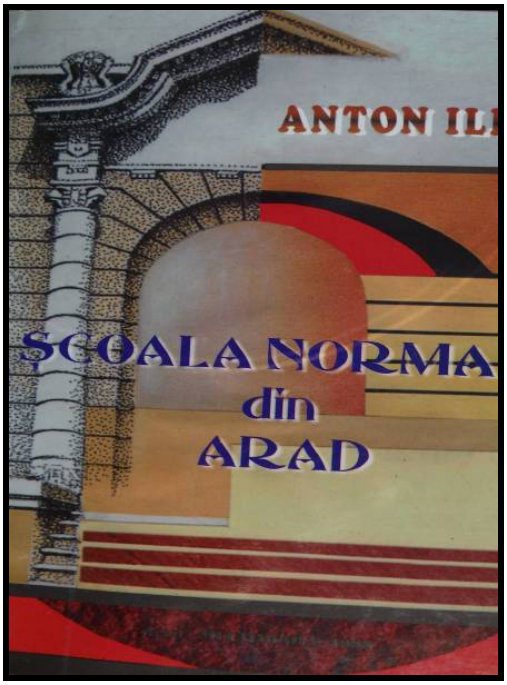

Monografia lui A. Ilica

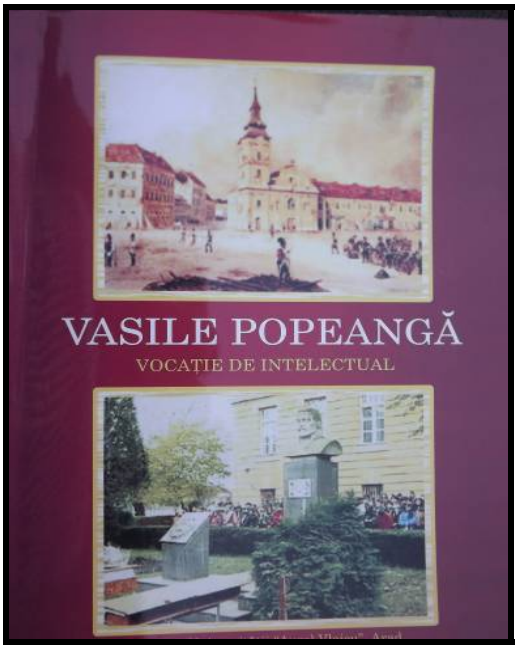

Volum omagial (coord. A. Ilica) (2007)

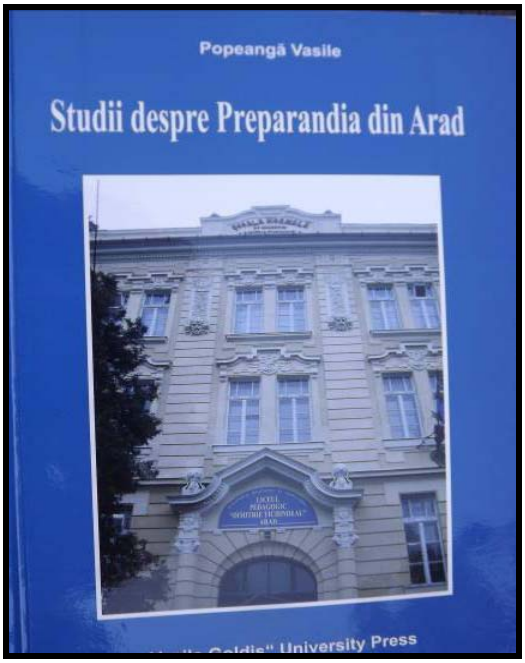

Ultimul volum despre Preparandie semnat de V. Popeangă

Volum omagial (coord. D. Bogdan) (2008)

D. Bogdan, L. Mărghitan, despre D. Ţichindeal

Monografia Academiei teologice (M. Săsăujan);
Ion B. Mureşanu despre Ţichindeal

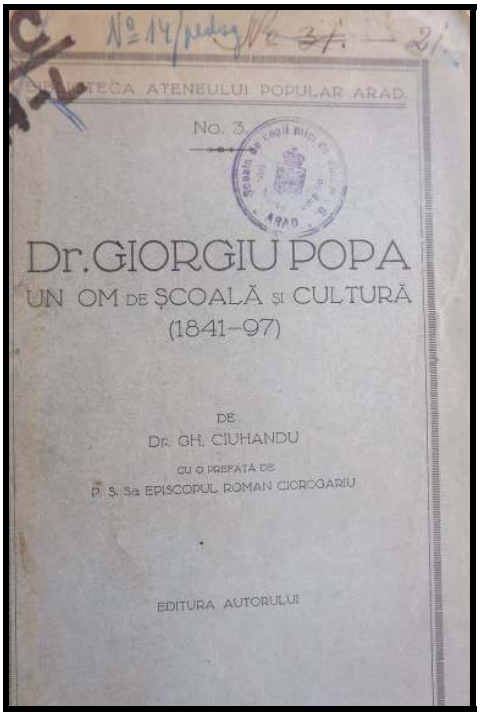

Gh. Ciuhandu, *Giorgiu Popa* (1934)

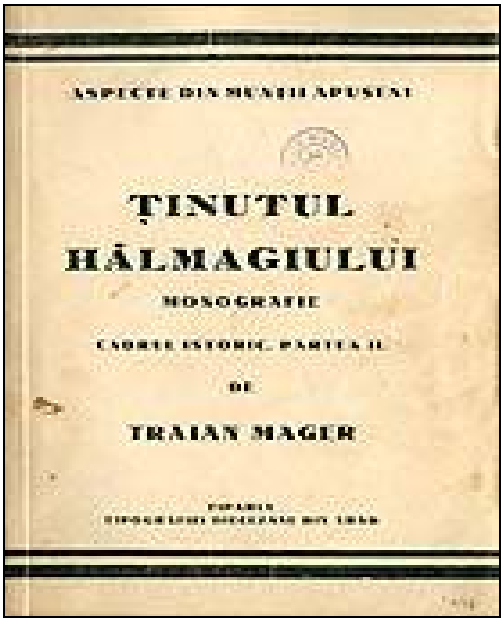

Un volum, din cele patru, semnate de Tr. Mager (1940)

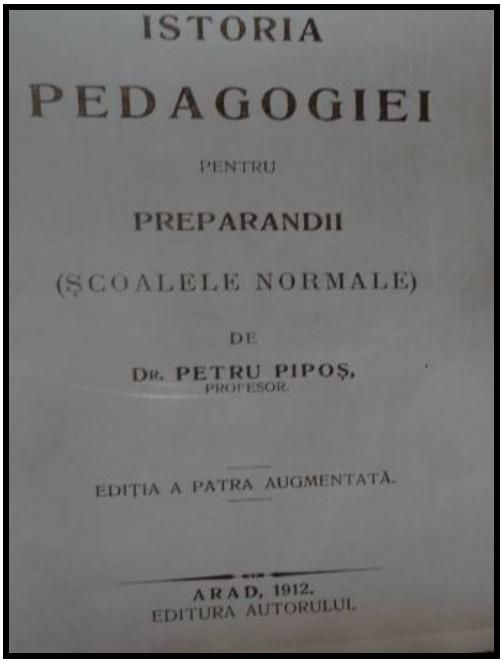

ISTORIA

PEDAGOGIEI

PENTRU

PREPARANDII

(ŞCOALELE NORMALE)

DE

DR. PETRU PIPOŞ,
PROFESOR.

EDIŢIA A PATRA AUGMENTATĂ.

ARAD, 1912.
EDITURA AUTORULUI.

P. Pipoş, *Istoria Pedagogiei* (1912)

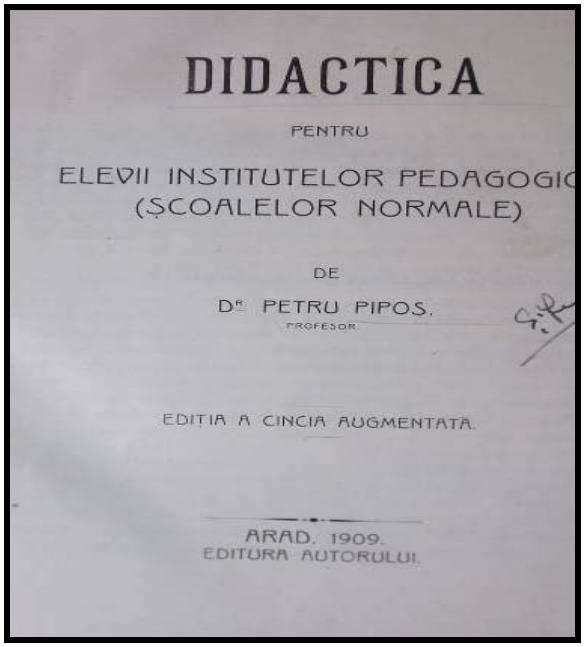

DIDACTICA

PENTRU

ELEVII INSTITUTELOR PEDAGOGIC
(ŞCOALELOR NORMALE)

DE

DR. PETRU PIPOS.
PROFESOR.

EDITIA A CINCIA AUGMENTATA.

ARAD. 1909.
EDITURA AUTORULUI.

Petru Pipoş, *Didactica* (1909)

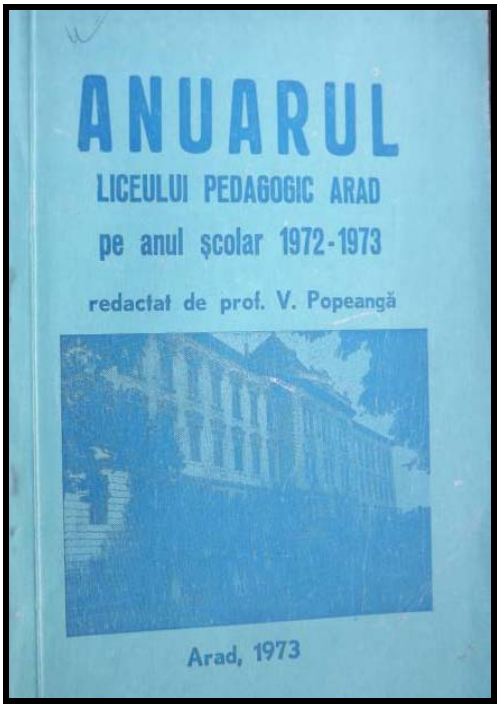

Anuarul Liceului Pedagogic (1973)

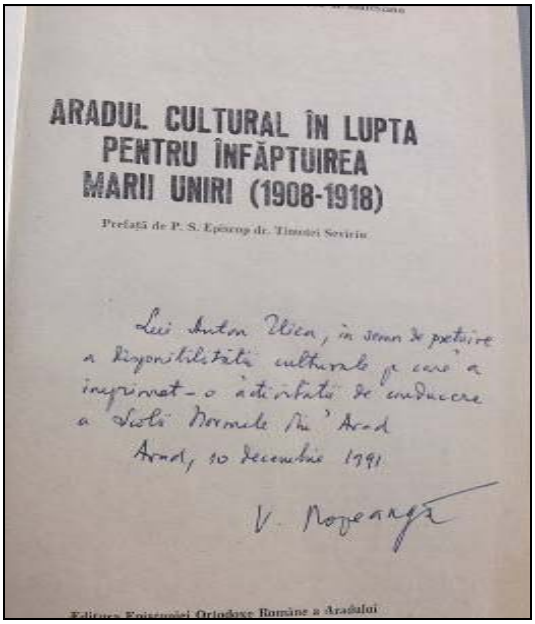

Autograf V. Popeangă (1991)

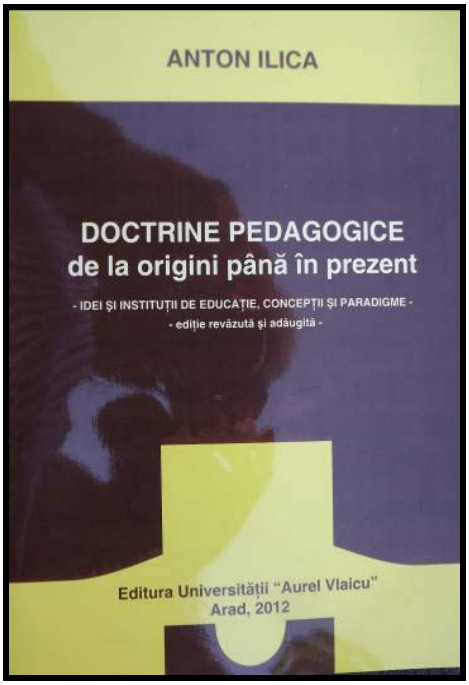

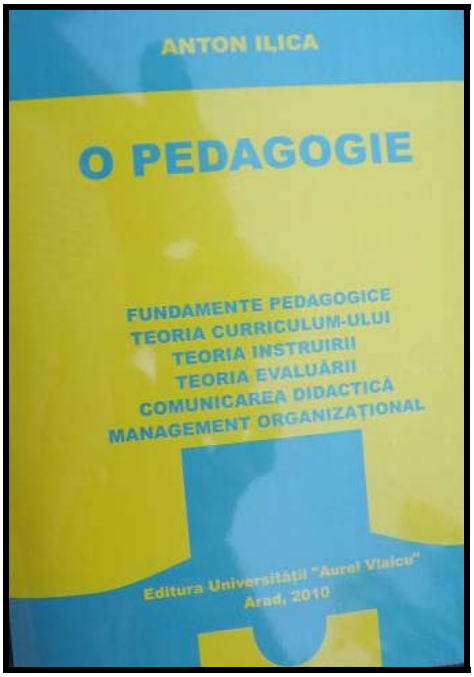

A. Ilica, *Doctrine Pedagogice* (2012) şi *O pedagogie* (2010)

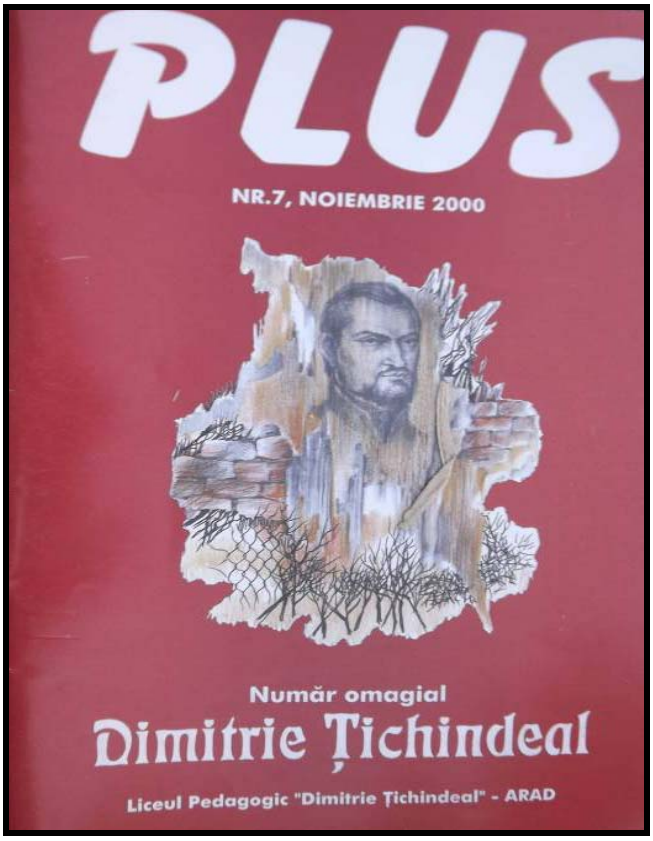

Revistă Liceului Pedagogic din Arad (număr omagial)

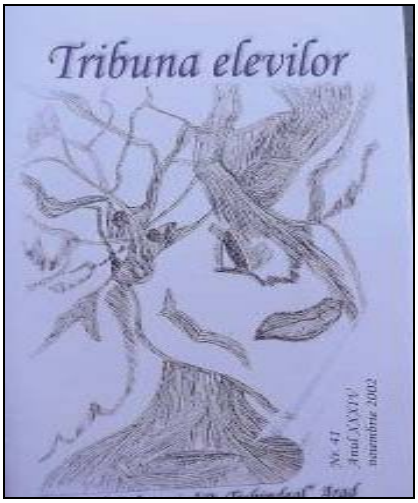

Tribuna elevilor (2002)

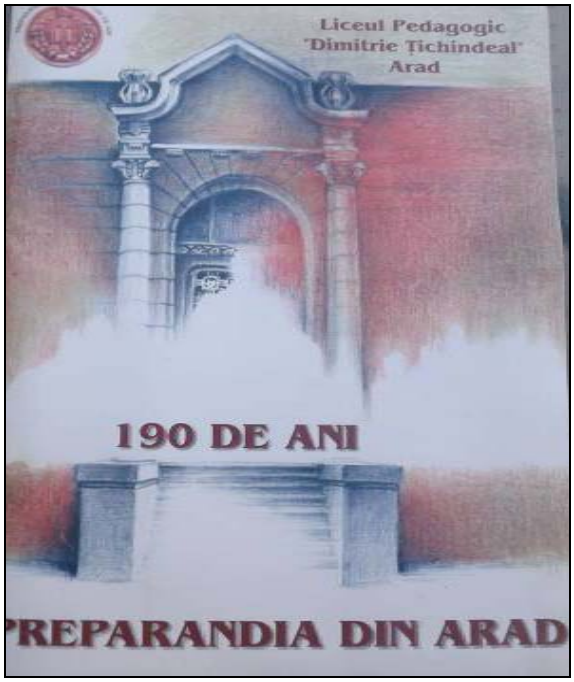

Pliant omagial (2002)

Program Simpozion naţional (2011)

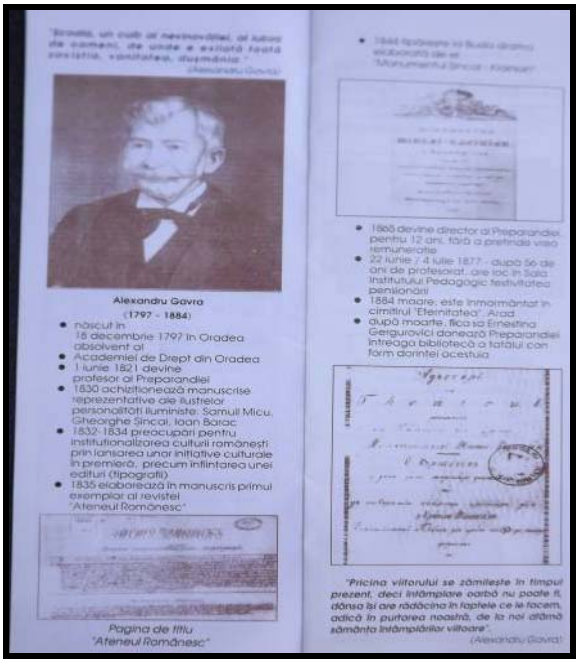

Alexandru Gavra
(1797 - 1884)

- născut în 18 decembrie 1797 în Oradea
- absolvent al Academiei de Drept din Oradea
- 1 iunie 1821 devine profesor al Preparandiei
- 1830 achiziționează manuscrise reprezentative ale ilustrelor personalități iluministe: Samuil Micu, Gheorghe Sincai, Ioan Barac
- 1832-1834 preocupări pentru instituționalizarea culturii românești prin lansarea unor inițiative culturale în premieră, precum înființarea unei edituri (tipografii)
- 1835 elaborează în manuscris primul exemplar al revistei "Ateneul Românesc"

Pagina de titlu "Ateneul Românesc"

- 1865 devine director al Preparandiei pentru 12 ani, fără a primide vreo remunerație
- 22 iunie / 4 iulie 1877 - după 56 de ani de profesorat, are loc în Sala Institutului Pedagogic festivitatea pensionării
- 1884 moare; este înmormântat în cimitirul "Eleimfatea", Arad
- după moarte, fica sa Ernestina Gergurovici donează Preparandiei întreaga bibliotecă a tatălui cu tot cu darurile acestuia

"Pricina viitorului se zămislește în timpul prezent, deci întâmplare oarbă nu poate fi, dânsa își are rădăcina în lăptele ce le facem, adică în purtarea noastră, de la noi atârnă sămânța întâmplărilor viitoare".
(Alexandru Gavra)

Universitatea "Aurel Vlaicu", ARAD

Facultatea de Teologie Ortodoxă, Arad

Episcopia Ortodoxă Română a Aradului și Hunedoarei

PROGRAMUL
SESIUNII ȘTIINȚIFICE
JUBILIARE
175 de ani de la înființarea învățământului teologic în Arad (1822-1997)

ARAD 16-17 MAI 1997

Sesiune jubiliară dedicată Învățământului teologic arădean

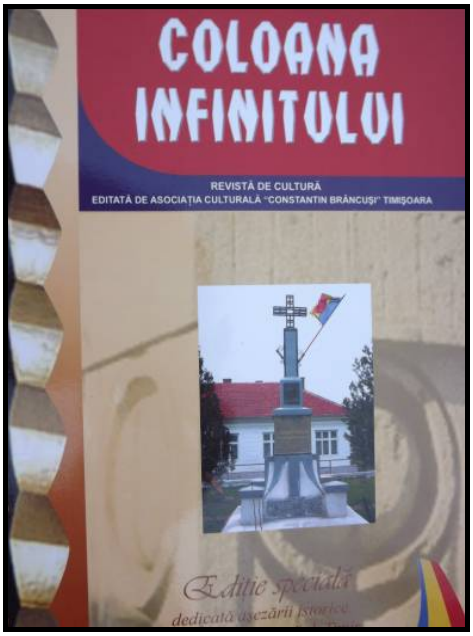

Coloana infinitului, revistă de cultură, Timişoara

Gazeta Hârtibaciului, din ținutul *Țichindeal* de lângă Sibiu

ANUL VI. Arad, Decemvrie 1935 Nr. 10.

Şcoala Vremii

REVISTĂ PEDAGOGICĂ-CULTURALĂ

a Asociaţiei Învăţătorilor din judeţul Arad.

Apare lunar, afară de lunile: Iulie şi August.

† Profesor TEODOR MARIŞ

În memoria profesorului Teodor Mariş (1935)

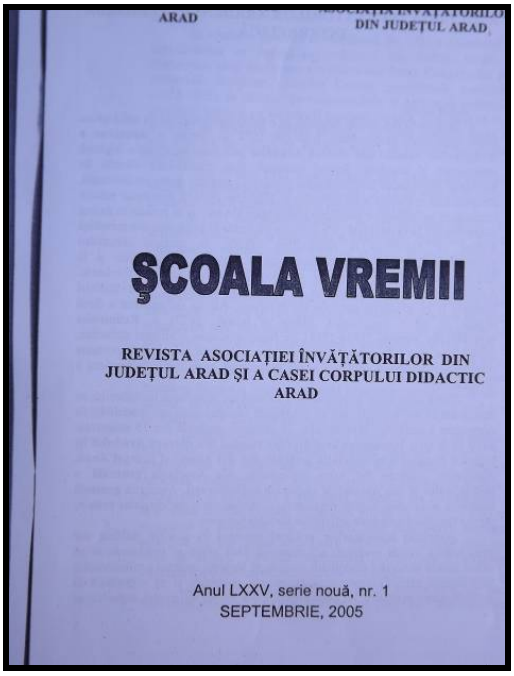

ARAD

DIN JUDEŢUL ARAD

ŞCOALA VREMII

REVISTA ASOCIAŢIEI ÎNVĂŢĂTORILOR DIN JUDEŢUL ARAD ŞI A CASEI CORPULUI DIDACTIC ARAD

Anul LXXV, serie nouă, nr. 1

SEPTEMBRIE, 2005

Revista actuală a ***Asociaţiei Învăţătorilor*** (2005)

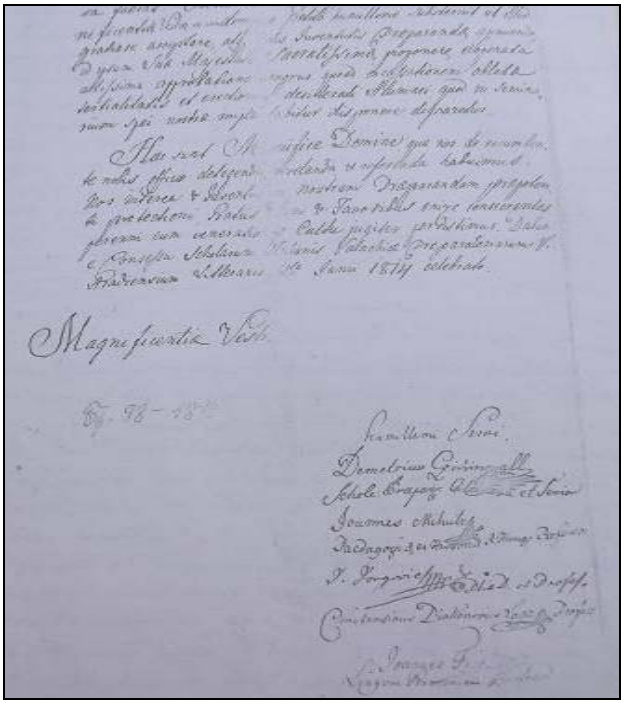

Semnăturile primilor profesori preparandiali (1812)

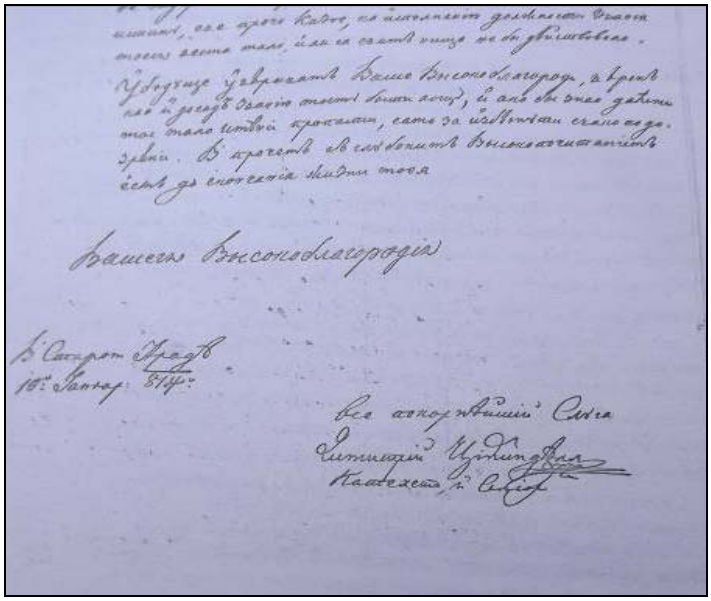

Dintr-o scrisoare a lui Țichindeal către Nestorovici (1813)

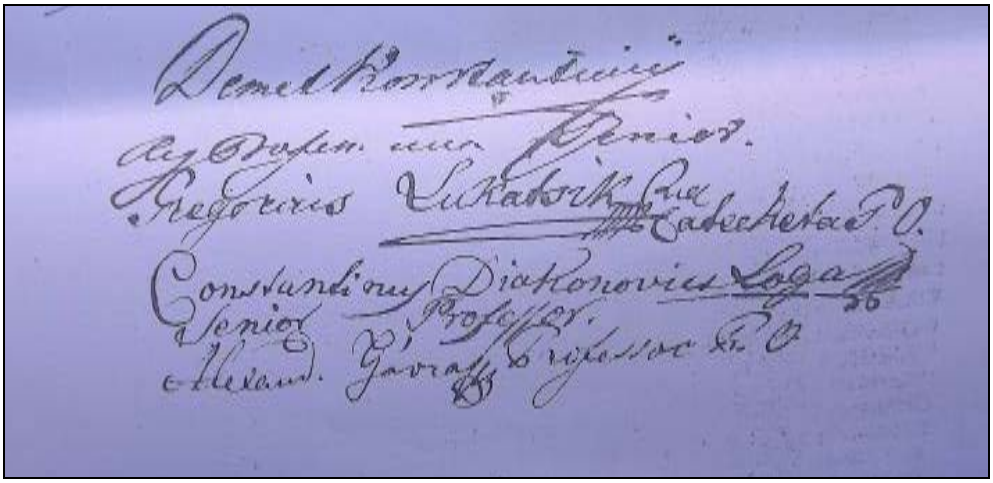

Semnături puse pe testimonii ale profesorilor (apare semnătura lui A. Gavra, D. Constantini, Gr. Lucacici şi C. Diaconovici-Loga)

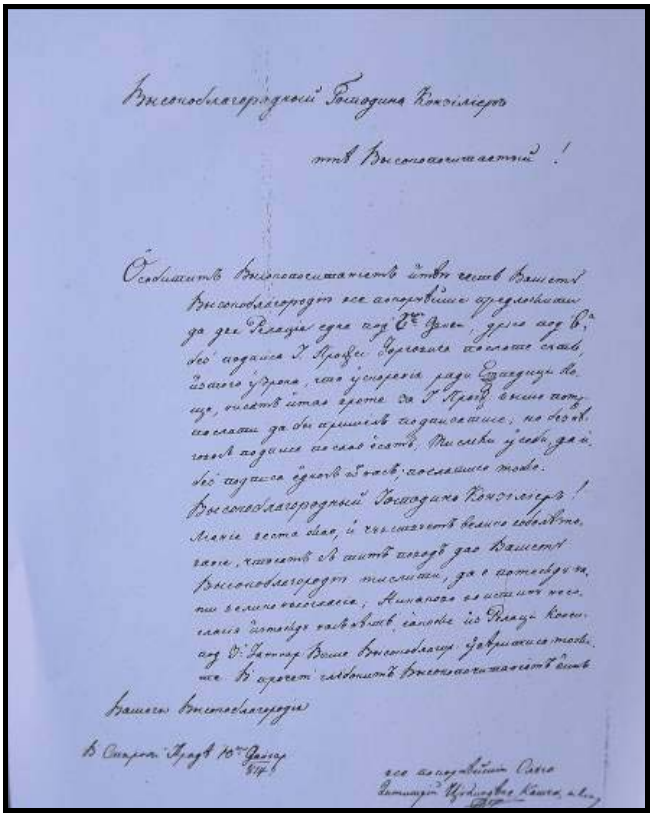

Scrisoarea lui Țichindeal (1813)

АЛЕКСАНДРУ I.

ФРИДРИХ ВИЛХЕЛМ III.

D. Țichindeal, ***Filozoficeşti şi politiceşti prin fabule, moralizatoare învăţături*** (1814)

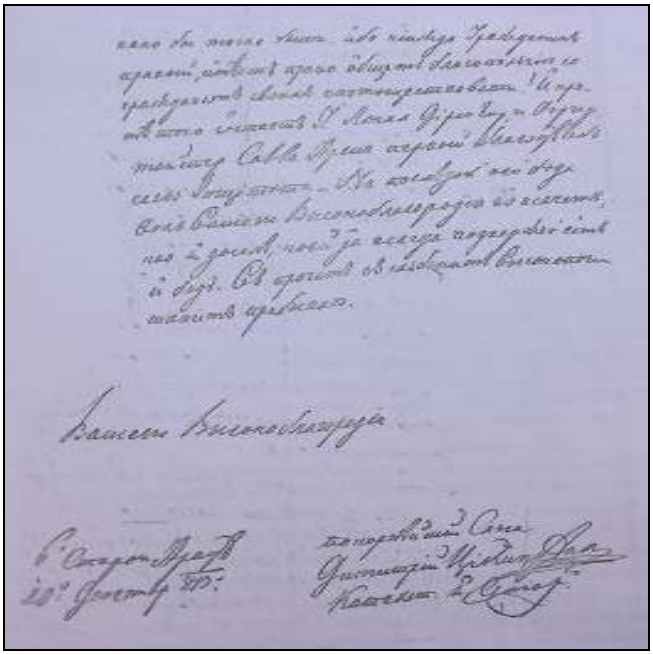

Din scrisoarea lui I. Iorgovici (1818)

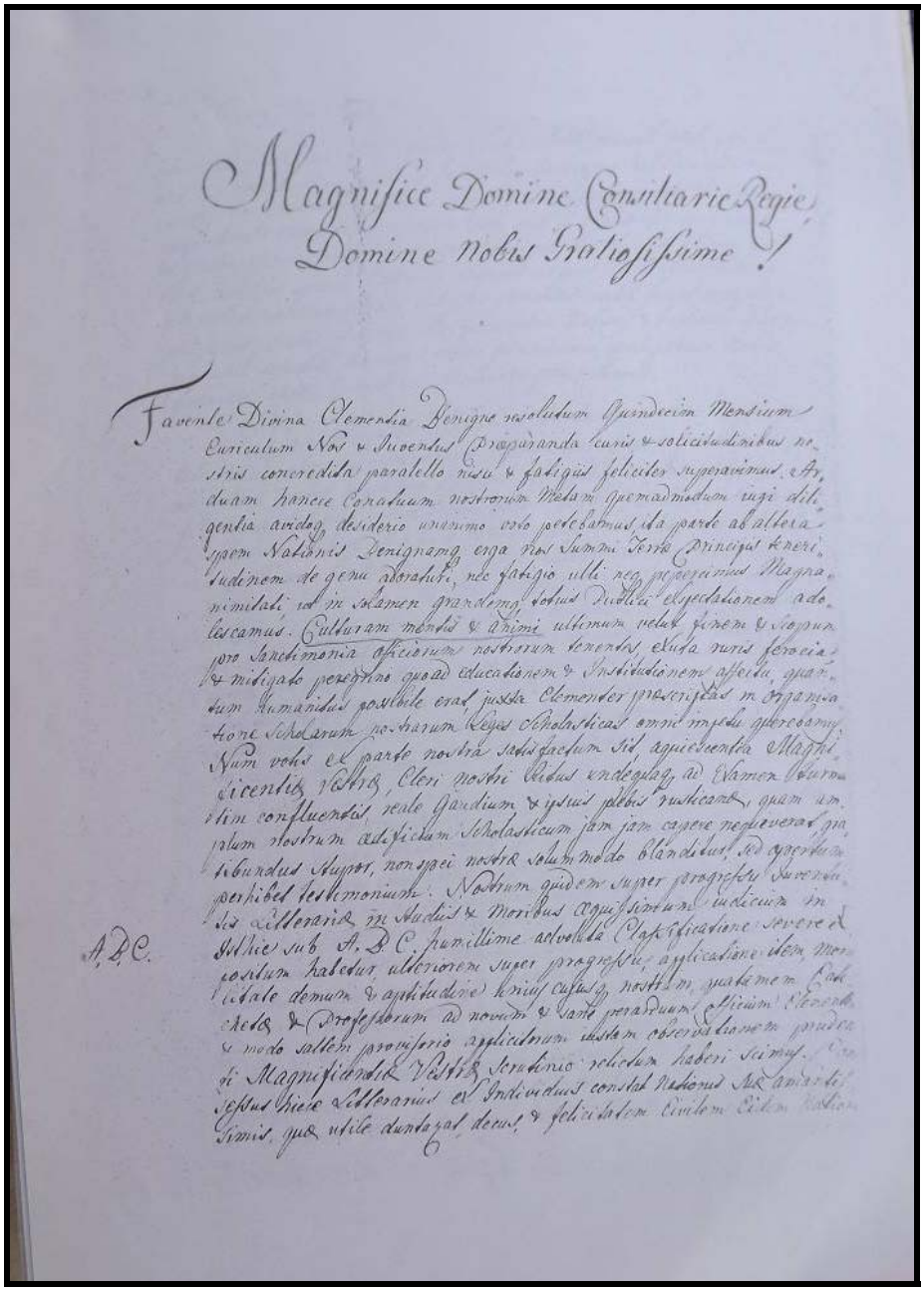

Magnifice Domine Consiliarie Regie,
Domine nobis Gratiosissime!

Favente Divina Clementia Benigne resoluto Quinquecim Mensium Curriculum Nos Iuvenes Praparanda curis & solicitudinibus nostris concredita paratello risu & fatigas feliciter superavimus. Ardum hancce Conatuum nostrorum Metam quemadmodum ingi diligentia avidaq desiderio unanimo voto petebamus, da parte ab altera spem Nationis Benignamq erga Vestra Summa Terra Principis Amoris, Studiosum de genu adoraturi, nec fatigio ulli nec periculis Magnanimitati ut in solamen grandemq totius Diuitiae exspectationem adolescamus. Culturam mentis & animi ultionum velut florem & Sapum pro Sanctimonia officiorum nostrorum tenendo, et Ita mores ferocia & mitigato perceptio quoad educationem & Institutionem affectu, quantum Humanitas possibile erat, justa Clementer praesentias in organisatione Scholarum postharum Leges Scholasticas omni impetu quaerebamus. Num vobis et parte nostra satisfactum sit, acquiescentia Magnificentiae Vestra, Cleri nostri Ritus undequaq ad Examen Veluti Ultimum confluentis, vestro Gaudium & ipsius plebis rusticae, quam unicum nostrum ad officium Scholasticum jam jam capere negaverat, jubilandus Augor, non spei nostra solum modo blanditur, sed opertam perhibet testimonium. Nostrum quidem super progressu Iuvenum in Litteraria in Studiis & Moribus acquisitorum iudicium in Scholis sub A. D. C. humillime advolvitur Qualificatione severe & rectum habetur, ulteriorem super progressu, aplicatione item, moralitate demum & applicatione hominum cultus nostrum, quatenus Cathedra & Professorum ad novum & sane paradum officium Elementa & modo saltem provisorio applicatum illustam observationem pondere di Magnificandae Vestra Serenissimo relatum haberi scimus. Cum Ipsius Vitae Litterarius et Individuus constat Nationis Nec amabilis Finis, quae utile dulcique decus & felicitatem Civilem Eidem Nationi

A. D. C.

Scrisoarea latinească a profesorilor preparandiali
către ***Curtea vieneză*** (1817)

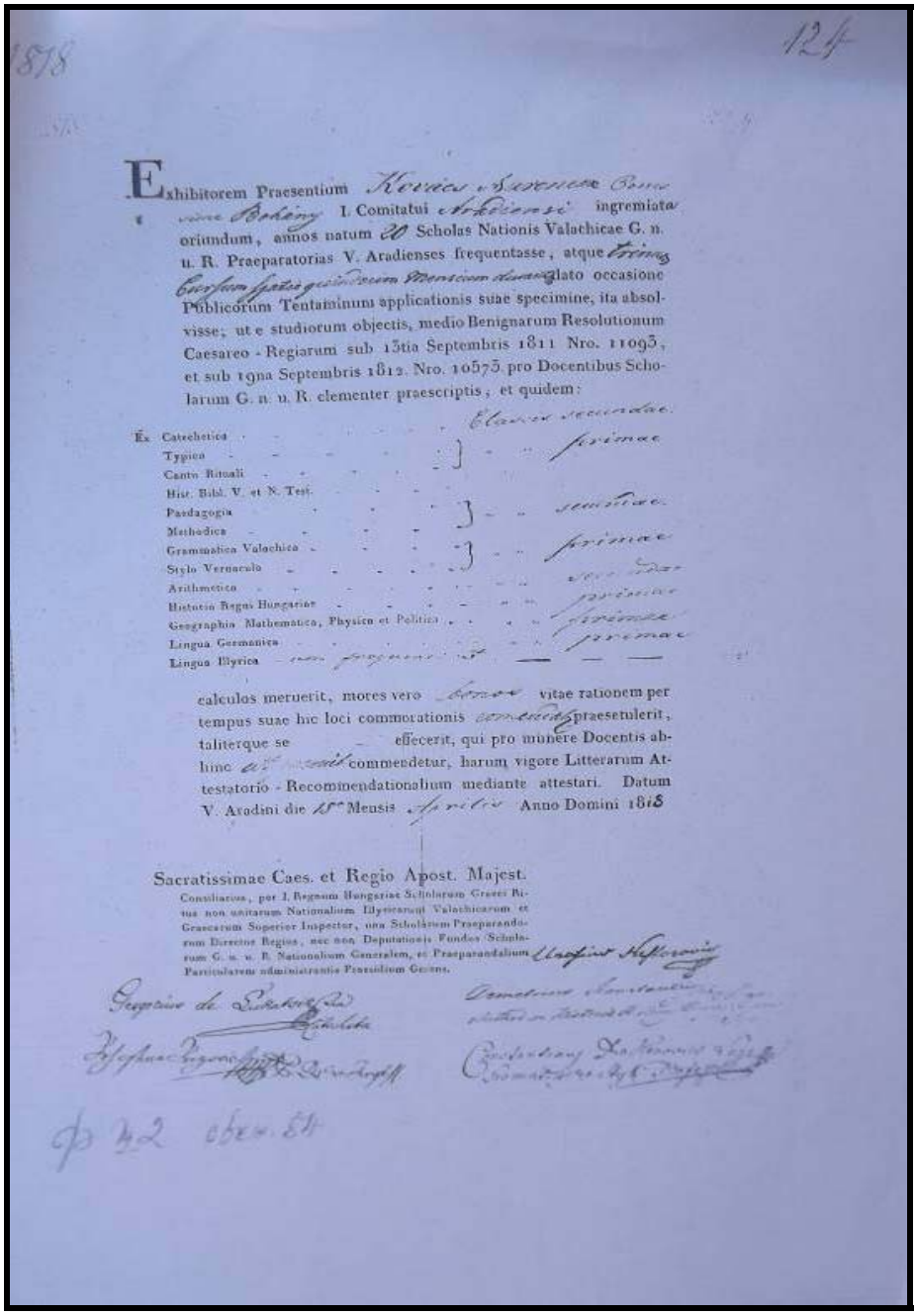

Exhibitorem Praesentium [illegible] I. Comitatui Arodiensi ingremiata oriundum, annos natum 20 Scholas Nationis Valachicae G. n. u. R. Praeparatorias V. Aradienses frequentasse, atque [illegible] Publicorum Tentaminum applicationis suae specimine, ita absolvisse; ut e studiorum objectis, medio Benignarum Resolutionum Caesareo - Regiarum sub 13tia Septembris 1811 Nro. 11093, et sub 19na Septembris 1812. Nro. 10573 pro Docentibus Scholarum G. n. u. R. clementer praescriptis, et quidem:

Ex Catechetica	Classe secundae
Typica	primae
Cantu Rituali	
Hist. Bibl. V. et N. Test.	
Paedagogia	secundae
Methodica	primae
Grammatica Valachica	
Stylo Vernaculo	
Arithmetica	primae
Historia Regni Hungariae	secundae
Geographia Mathematica, Physica et Politica	primae
Lingua Germanica	
Lingua Illyrica	non [illegible] — — —

calculos meruerit, mores vero [illegible] vitae rationem per tempus suae hic loci commorationis [illegible] praesetulerit, taliterque se [illegible] effecerit, qui pro munere Docentis abhinc [illegible] commendetur, harum vigore Litterarum Attestatorio - Recommendationalium mediante attestari. Datum V. Aradini die 15° Mensis Aprilis Anno Domini 1818

Sacratissimae Caes. et Regio Apost. Majest.
Consiliarius, per I. Regnum Hungariae Scholarum Graeci Ritus non unitarum Nationalium Illyricarum Valachicarum et Graecarum Superior Inspector, una Scholarum Praeparandorum Director Regios, nec non Deputationis Fundos Scholarum G. n. u. R. Nationalium Generalem, et Praeparandalium Particularem administrantis Praesidium Gerens.

Testimoniu (diplomă) eliberată absolvenților (1828)

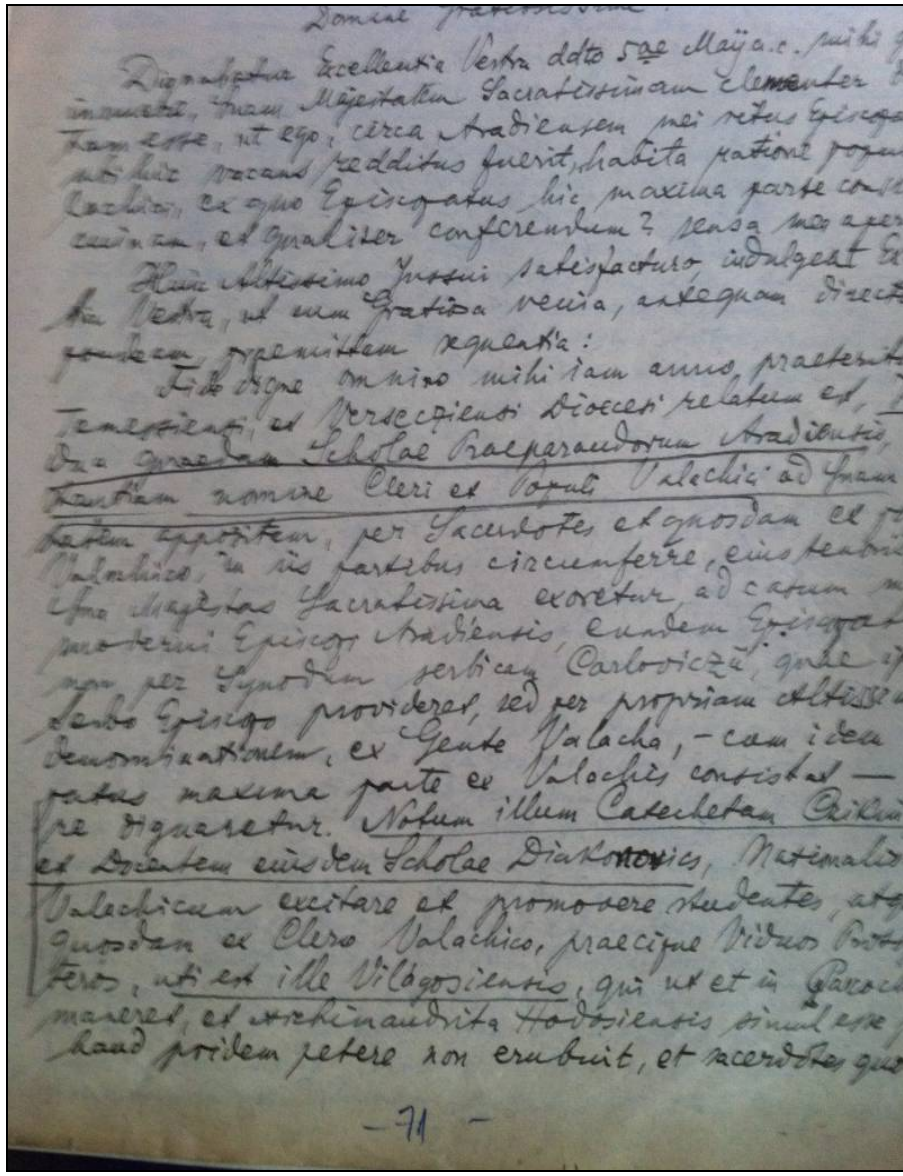

Un document al Deputăţiei şcolare în care se vorbeşte despre problemele Preparandiei (1829)

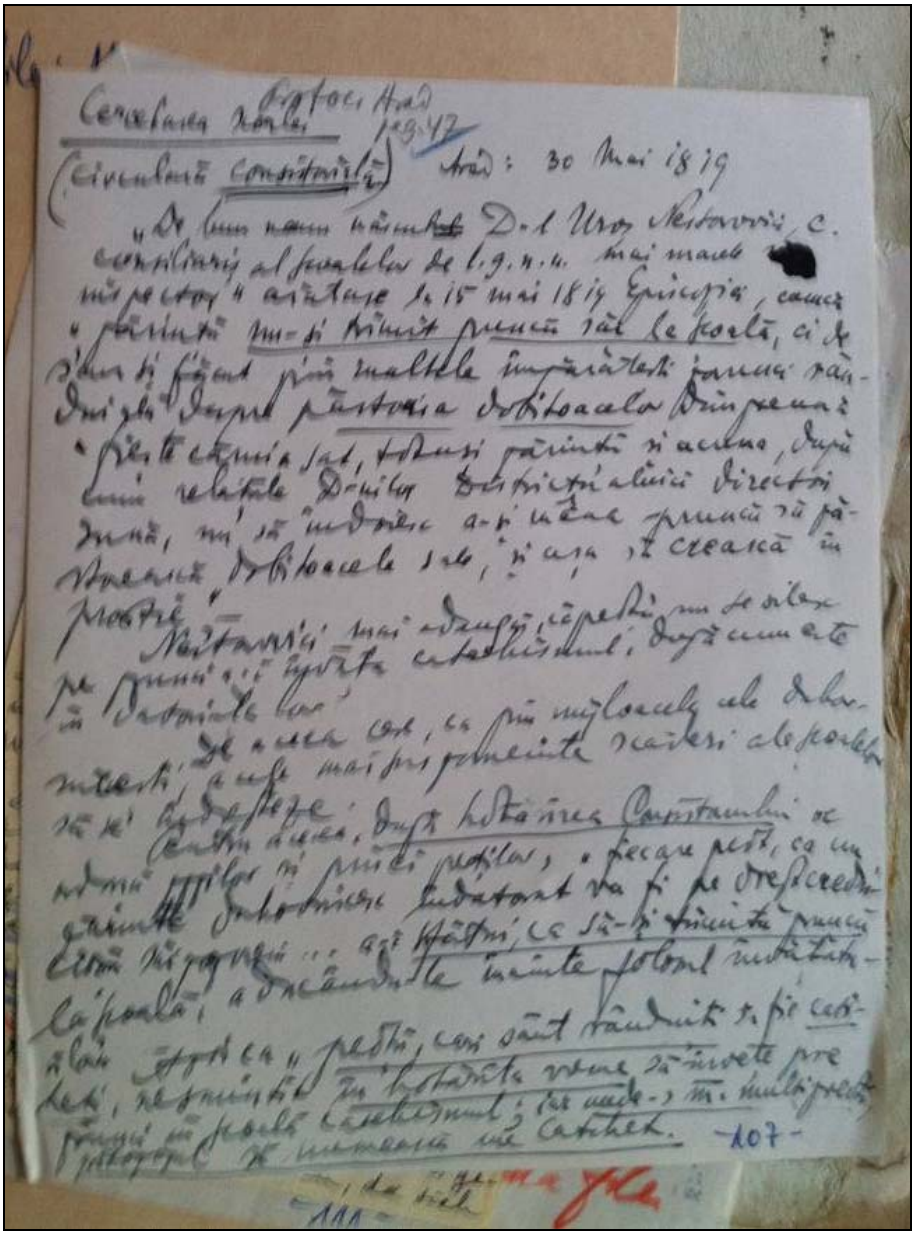

Ciorna unei *Circulare consistoriale* (Arad, 1819)

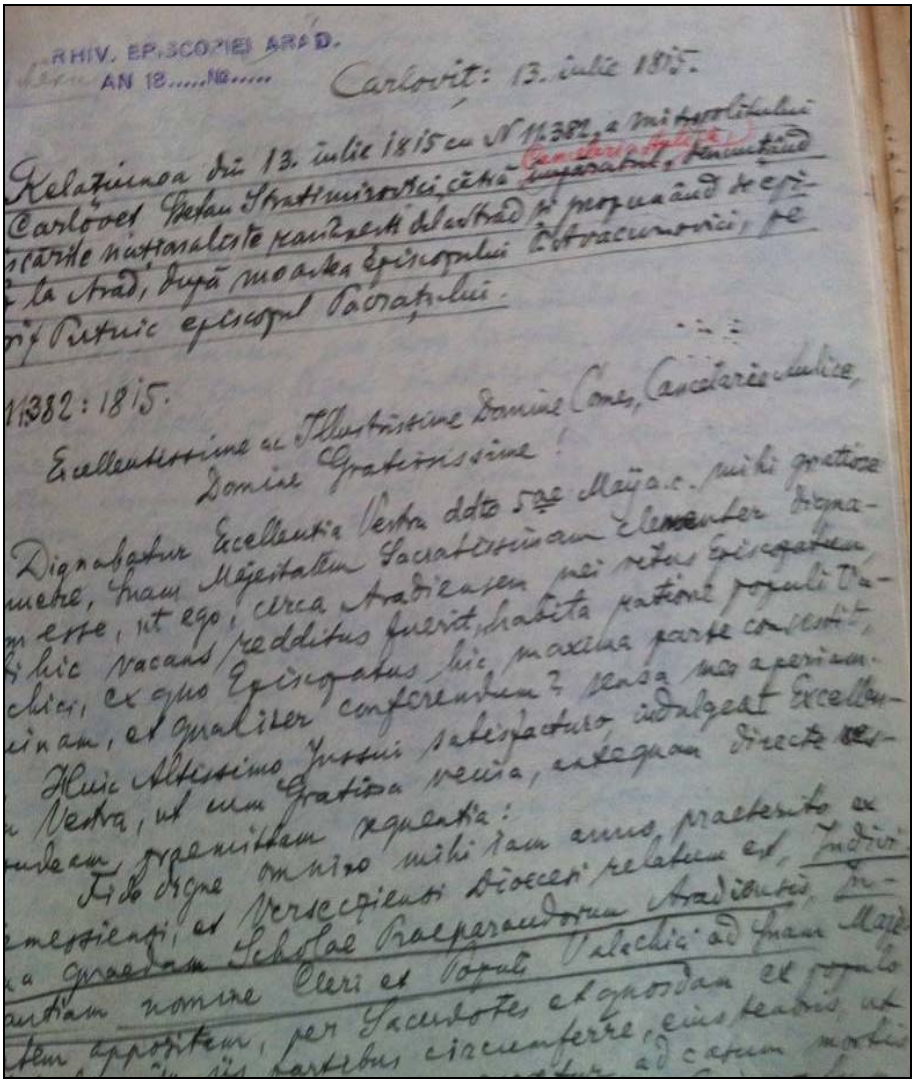
ARHIV. EPISCOPIEI ARAD.
AN 18.....No.....

Carlovit: 13. iulie 1815.

Relaţiunea din 13. iulie 1815 cu N 11.382, a mitropolitului Carlovet Ştefan Stratimirovici, către Cancelaria Imperială, trimiţând o scrisoare mitropolitului din Arad şi propunând de episcop la Arad, după moartea episcopului Petrovacumovici, pe Petruic episcopul Sacraţului.

11.382 : 1815.

Excellentissime ac Illustrissime Domine Comes, Cancellarie aulice,
Domine Gratiosissime!

Dignabatur Excellentia Vestra ddto 5/22 Maja a.c. mihi gratiose mandare, quam Majestatem Sacratissimam clementer dignaretur esse, ut ego, circa Aradiensem mei ritus Episcopatum hic vacans redditus fuerit, habita ratione populi Valachici, ex quo Episcopatus hic maxima parte constitit, eum, et qualiter conferendum? sensa mea aperiam.

Huic Altissimo Justui satisfacturo indulgeat Excellentia Vestra, ut cum gratiosa venia, eadem directe ressumam praenittam sequentia:

Sic dicne omnino mihi iam anno praeterito ex Messienji, et Versecţienji Dioecesi relatum est, Individua quadam Scholae Praeparandorum Aradiensis, nomine Cleri et Populi Valachici ad quam Majestatem appositum, per Sacerdotes et nonnullos et populo [illegible] partibus circumferre, eius tenore, ut [illegible] ad casum mortis

Scrisoarea Mitropolitului sârb Stratimirovici către Împărat (1815)

Clădirea Casei învățătorilor (1905), acum Liceul „Aurel Vlaicu” din Arad

Liceul Pedagogic „Dimitrie Țichindeal” (15 sept. 2012)

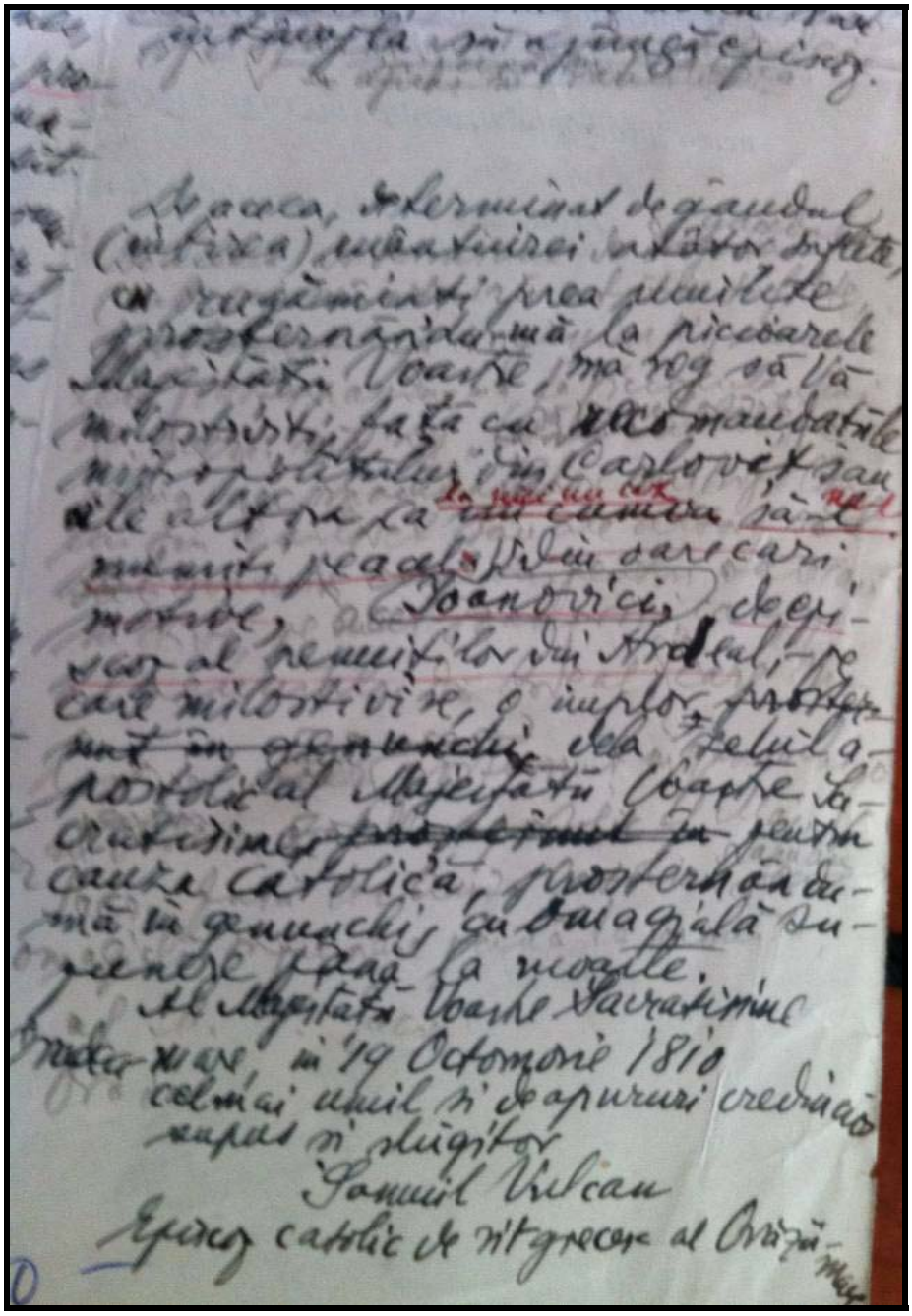

Ciorna unei scrisori a lui S. Vulcan (1810)

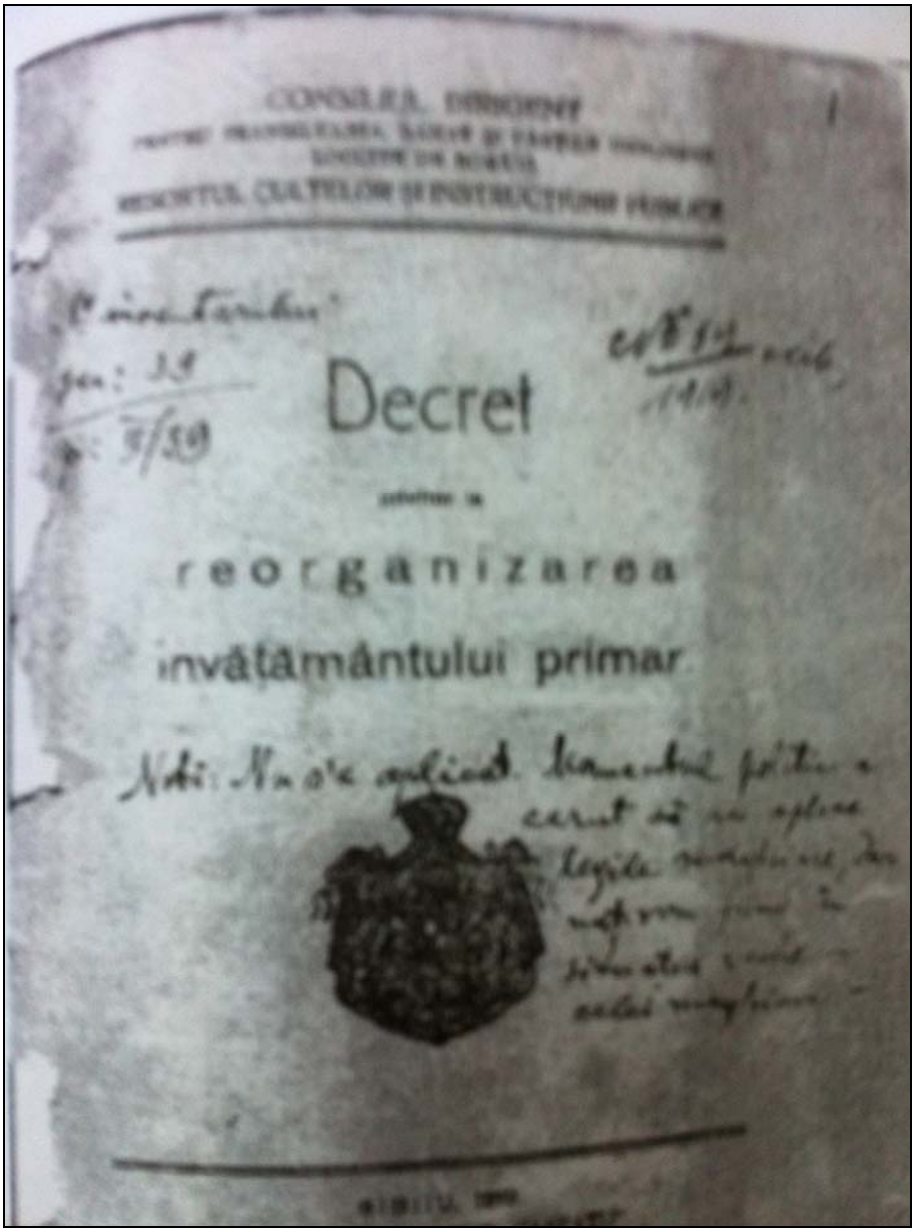

CONSILIUL DIRIGINTE

MINISTERUL CULTELOR ŞI INSTRUCŢIUNII PUBLICE

Decret

pentru

reorganizarea

învăţământului primar

Nota: Nu s'a aplicat. Numai pe câte
cerut să se aplice
legile [illegible]
[illegible]
[illegible]

SIBIIU, 1919

Decretul național de Reorganizare a învățământului primar (1919)

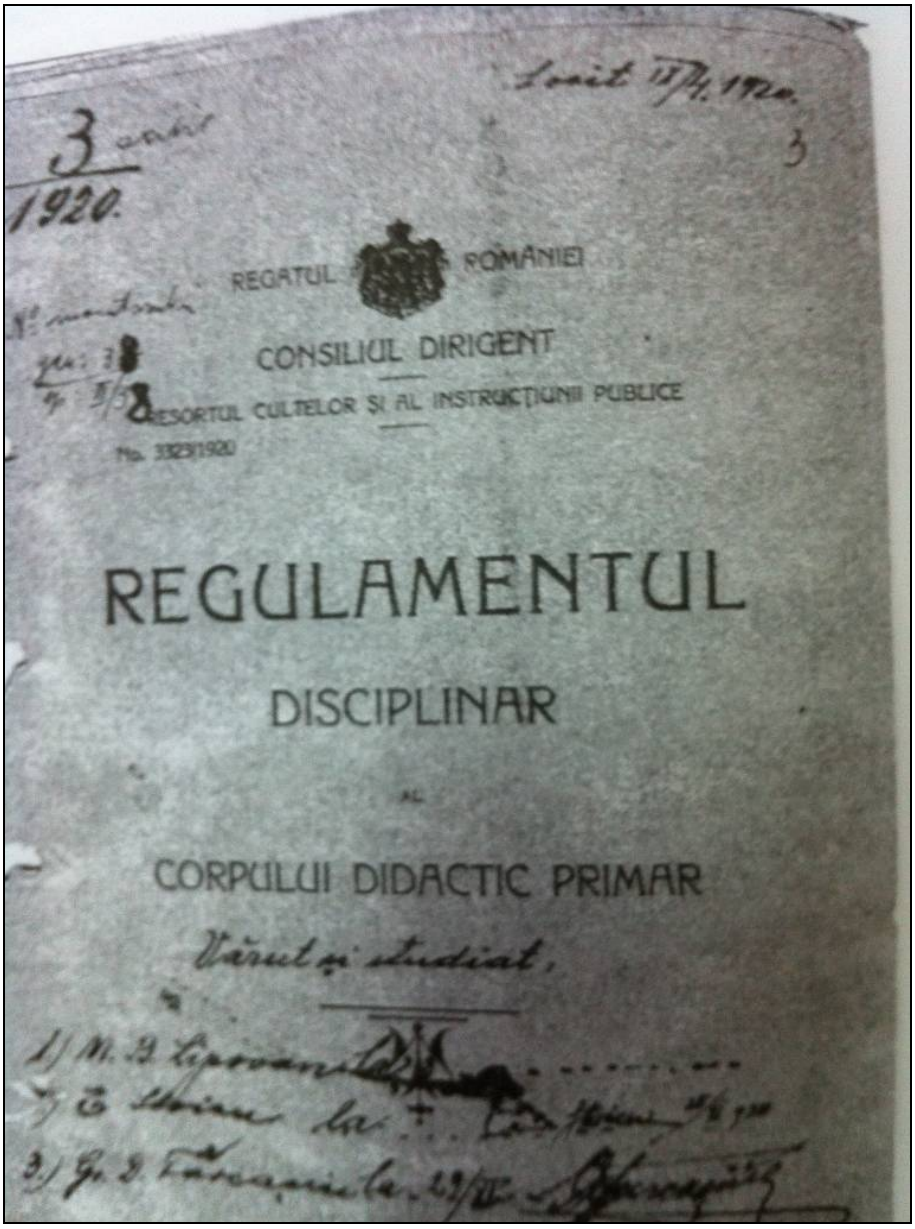

REGATUL ROMÂNIEI

CONSILIUL DIRIGENT

RESORTUL CULTELOR ŞI AL INSTRUCŢIUNII PUBLICE

No. 33291920

REGULAMENTUL

DISCIPLINAR

AL

CORPULUI DIDACTIC PRIMAR

Văzut şi studiat.

Regulament disciplinar pentru cadrele didactice (1920)

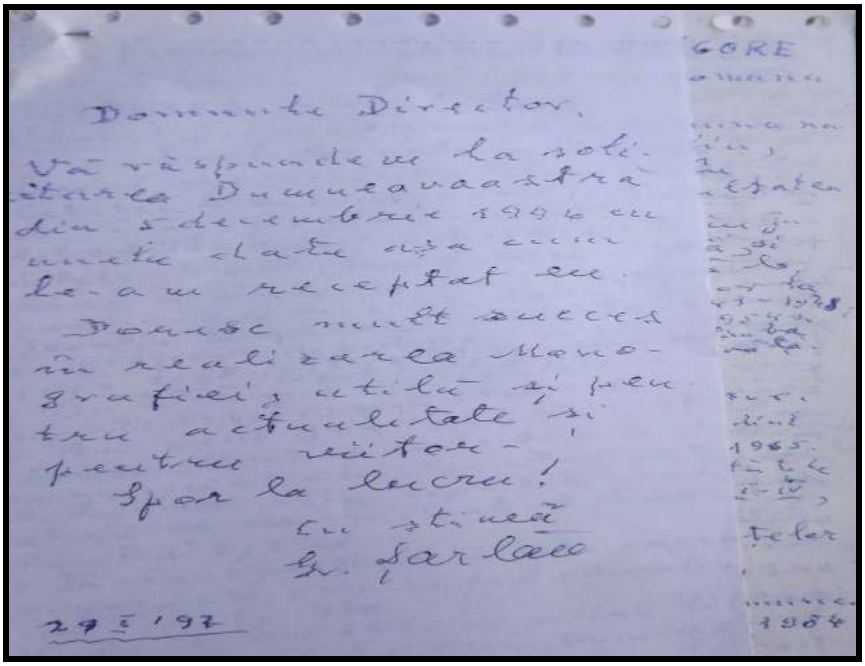

Domnule Director,

Vă răspundem la solicitarea Dumneavoastră din 5 decembrie 1992 cu multe date care ne-au recepțiat cu.

Dorim mult succes în realizarea monografiei, utilă și pentru actualitate și pentru viitor.

Spor la lucru!

Cu stimă

Gr. Șarlău

29.5.97

Din scrisoarea prof. Gr. Șarlău (1992)

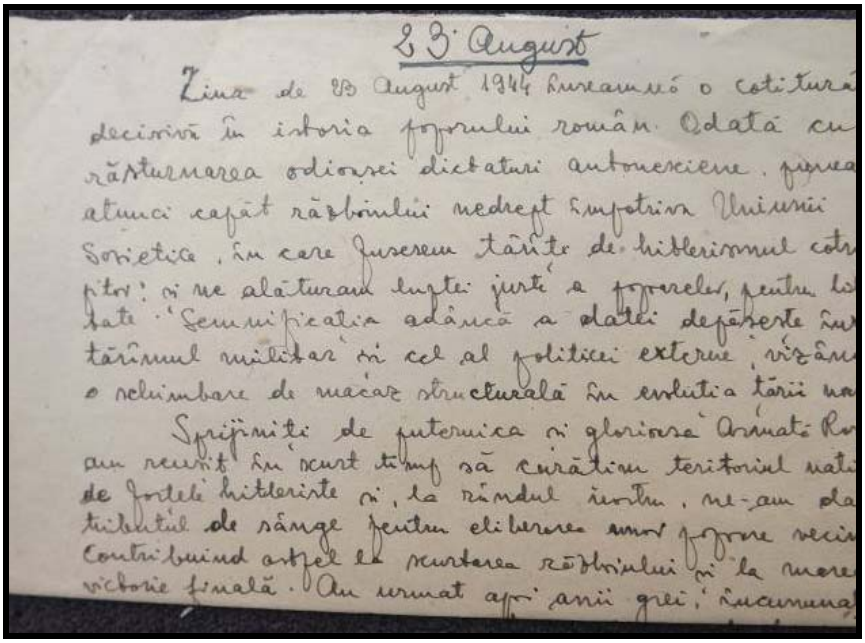

23 August

Ziua de 23 August 1944 înseamnă o cotitură decisivă în istoria poporului român. Odată cu răsturnarea odioasei dictaturi antonesciene, punea atunci capăt războiului nedrept împotriva Uniunii Sovietice, în care fuseseem târâți de hitlerismul cotropitor și ne alăturam luptei juste a popoarelor, pentru libertate. Semnificația adâncă a datei depășește în tărâmul militar și cel al politicei externe, visând o schimbare de măcar structurală în evoluția țării noastre.

Sprijiniți de puternica și gloriosa Armată Roșie am reușit în scurt timp să curățim teritoriul natal de forțele hitleriste și, la rândul ieșim, ne-am dat tributul de sânge pentru eliberarea unor popoare vecine. Contribuind astfel la scurtarea războiului și la marea victorie finală. Au urmat apoi anii grei, încununați

Manuscrisul *Conferinței* lui Deliu Petroiu (1953)

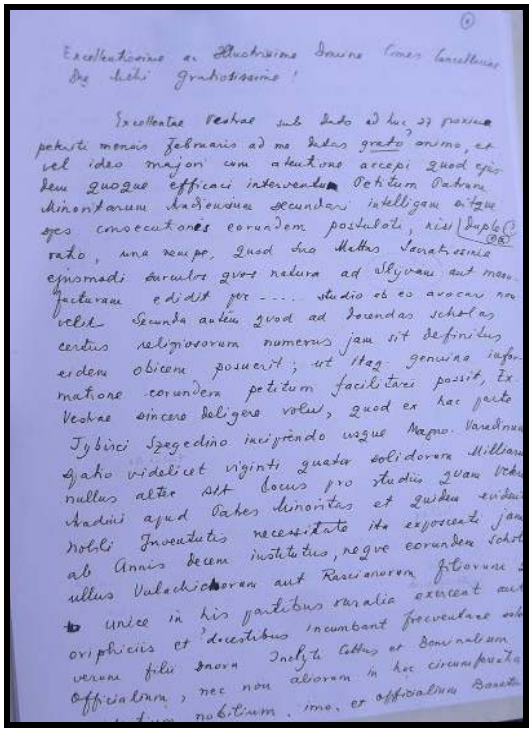

Manuscris V. Popeangă (copiere din document în latină)

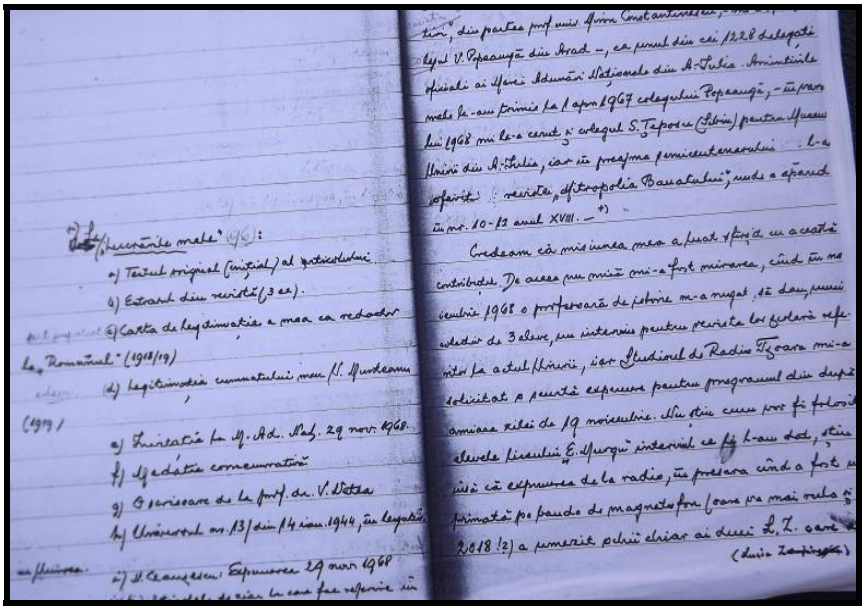

Din manuscrisul ***Clipe trăite*** (1977) a lui S. Evuțian

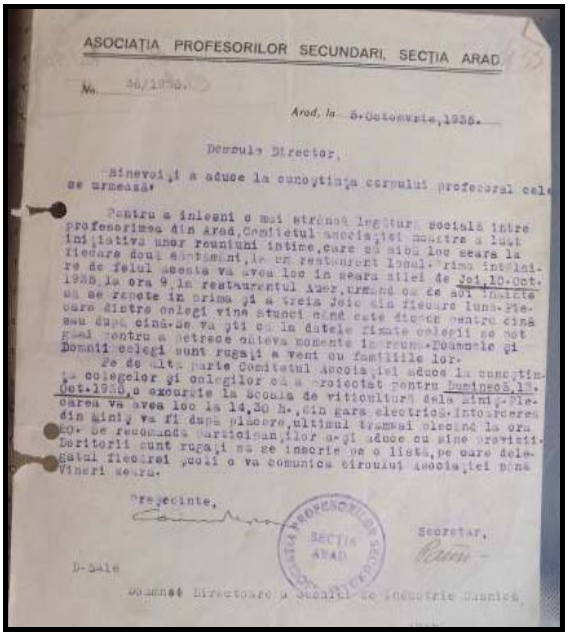

ASOCIAȚIA PROFESORILOR SECUNDARI, SECȚIA ARAD

No. 36/1936.

Arad, la 8 Octomvrie, 1936.

Domnule Director,

Binevoiți a aduce la cunoștința corpului profesoral cele de urmează:

Pentru a inlesni o mai strânsă legătură socială între profesorimea din Arad, Comitetul asociației noastre a luat inițiativa unor reuniuni intime, care să aibă loc seara la fiecare doua sentimani, la un restaurant local. Prima intâlnire de felul acesta va avea loc în seara zilei de Joi, 10 Oct. 1936, la ora 9 la restaurantul Amor, urmând ca de aci înainte să se repete în prima și a treia Joie din fiecare luna. Fiecare dintre colegi vine atunci când este dispus pentru cină sau după cină. Se va ști ca la datele fixate colegii se pot grăbi pentru a petrece câteva momente în reunie. Doamnele și Domnii colegi sunt rugați a veni cu familiile lor.

Pe de alta parte Comitetul Asociației aduce la cunoștința colegelor și colegilor că a proiectat pentru Duminecă, 11 Oct. 1936, o excursie la Scoala de viticultură dela Miniș. Plecarea va avea loc la 14,30 h., din gara electrică. Intoarcerea din Miniș va fi după plecare, ultimul tramvai plecând la ora 20. Se recomandă participanților să-și aduce cu sine provizii. Doritorii sunt rugați ca se inscrie pe o listă, pe care delegatul fiecărei școli o va comunica cârcului Asociației până Vineri seara.

Președinte,

Secretar,

D-Sale

Domnului Directorul a Scoalei de industrie Gaunica,

Adresa lui Caius Lepa şi M. Păun, în numele Asociației Profesorilor Secundari, la solidaritate profesională (1936)

În biroul actualului director, prof. Sorin HAIDUC

O întâlnire de consiliere pentru organizarea aniversării bicentenarului Preparandiei (prof. **Viorel Dolha**, preşedinte al Asociaţiei Generale a Învăţătorilor din România, prof. univ. dr. **Anton Ilica**, fost director şi monograf, prof. **Iazbinscky Gabriel Zoltan**, insp. şcolar, prof. **Sorin Haiduc**, actual director, prof. **Doru Sinaci**, fost elev şi istoric, prof. dr. **Doru Bogdan**, fost director şi monograf) (5 august 2012)

„Privire” fotografică spre Estul Aradului

”Privire” fotografică spre Vestul Aradului

Sala şi Terenul de sport (2012)

Privire panoramică asupra „centrului”- ului arădean (2012)

1821

1876

2012

Casa Cărții de Știință
Director: Mircea Trifu
Fondator: dr. T.A. Codreanu

Tiparul executat la Casa Cărții de Știință
400129 Cluj-Napoca; B-dul Eroilor nr. 6-8
Tel./fax: 0264-431920
www.casacartii.ro; e-mail: editura@casacartii.ro